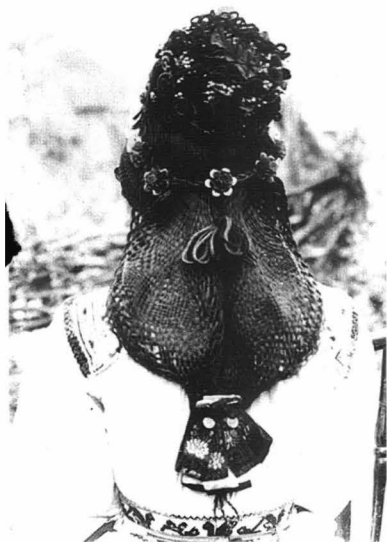

Gheorghe Focșa

Spectacolul nunții din Țara Oașului

**Satu Mare
1999**

GHEORGHE FOCȘA

SPECTACOLUL NUNȚII

DIN

ȚARA OAȘULUI

GHEORGHE FOCȘA

SPECTACOLUL NUNȚII DIN ȚARA OAȘULUI

*Ediție, prefață și glosar
de
DANIELA OLTEAN*

***Editura Muzeului Sătmărean
1999***

Culegere computerizată: Irina Micle, Nicoleta Bledea, Andrea Tămășan,
Claudia Ardelean

Tehnoredactare: Luminița Vig

Design copertă: Tăbăcelea Dumitru

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Muzeului Județean Satu Mare

ISBN 973 - 98386 - 3 - 4

Tiparul a fost executat la Tipografia “Gedo” Cluj Napoca

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	11
NOTĂ ASUPRA EDITIEI.....	21
PARTEA I - NUNTA DIN ȚARA OĂȘULUI ÎN ANII 1934-1978.....	31
CAP. I PETITUL ȘI ANUNTAREA NUNȚII.....	31
1. PETITUL ȘI ANUNTAREA NUNȚII	31
2. PREGĂTIRI PENTRU NUNTĂ	33
3. GÂTEALA MIRESEI.....	35
4. CONFECTIONAREA STEAGULUI DE NUNTĂ	39
CAP. II NUNTA LA MIREASĂ.....	44
5. DANSUL MIRESEI CU FETELE DIN SAT	44
6. CEATA STEGAȘILOR LA CASA MIRESEI.....	46
7. BULCIUGUL MIRESEI ȘI VARIANTELE LUI.....	49
8. BULCIUGUL MIRESEI DIN 1978	52
9. DANSUL STEGAȘILOR CU MIREASA	57
10. ALAIUL MIRESEI LA CUNUNIE	58
11. ACTE MAGICE SĂVÂRSITE DE MIRI.....	59
12. ALAIUL ȘI CEREMONIILE SĂVÂRSITE LA CASA MIRESEI.....	60
13. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRESEI ÎN TRECUT.....	63
14. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRESEI ÎN 1978	66
CAP. III NUNTA LA CASA MIRELUI.....	72
15. ACȚIUNILE DIN PRIMA ZI DE NUNTĂ LA MIRE	72
16. ALAIUL NUNTAȘILOR MIRESEI LA CASA MIRELUI.....	81
17. OSPĂȚUL LA CASA NAȘILOR.....	85
18. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRELUI ÎN TRECUT.....	88
19. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA MIRE ÎN 1978.....	93
20. GÂINA MIRESEI PREZENTATĂ LA "NĂNAȘI"	106
21. OSPĂȚUL CUSCRILOR LA CASA MIRELUI	109
22. CREAȚILE FOLCLORICE SPECIFICE ȚĂRII OĂȘULUI ȘI MODALITĂȚILE TRANSMITERII LOR	111
PARTEA A II-A NUNTA LUI FINTA DUMITRU CU MOIȘ MĂRIOARA	122
CAP. IV INVITAȚIE TELEFONICĂ LA NUNTĂ.....	122
23. MIRELE FINTA DUMITRU.....	122
24. ȘERVEȚELE PENTRU "MASA MARE".....	122
25. OBSESIA ȚĂRII OĂȘULUI ȘI A OAMENILOR EI	124
CAP. V PREGĂTIRI DE MARE AMPLOARE	128
26. ÎN "SAIVAN"	128
27. ÎNTRE "SOCĂCIȚE" LA CASA MICĂ	130
28. LA BUCĂTĂREASA ȘEFĂ, ÎN "BUCĂTĂRIA MARE"	134
CAP. VI MOMENTE ȘI EVENIMENTE DIN ZIUA NUNȚII (LA MIRE)	136
29. CĂSĂTORIA CIVILĂ.....	137
30. PREGĂTIREA STEAGULUI DE NUNTĂ	137
31. PREGĂTIREA TORTURILOR.....	139
32. "TURTELE NĂNAȘILOR".....	140
33. SFINȚII VASILE, GRIGORE ȘI IOAN.....	141
34. MUZICĂ ȘI DANSURI LA CASA MIRELUI FINTA DUMITRU	141
35. "BULCIUGUL" MIRELUI	142
36. SEMNIFICAȚIA ACESTOR MANIFESTĂRI	145
37. CERCETAREA FENOMENELOR ETNOGRAFICE COMPLEXE	146
38. A DOUA VERSIUNE A " BULCIUGULUI " LA MIRE	147

39. ÎNCHINAREA PAHARELOR PLINE ALE MIRELUI CU RUDENIILE, VECINII ȘI PRIETENII LUI CEI MAI BUNI	150
40. ALAIUL MIRELUI CU NUNTAȘII SĂI, CĂTRE BISERICĂ	151
41. "HORA MARE" DE LA CASA PAROHIALĂ	153
42. MIRELE, AFARĂ, LA UȘA BISERICII, ÎN AȘTEPTAREA MIRESEI	154
CAP. VII NUNTA LA CASA MIRESEI.....	154
43. MUZICĂ ȘI DANSURI LA CASA MIRESEI	154
44. CASA ȘI MIREASA ÎMPODOBITE PENTRU NUNTĂ	155
45. ÎNDATORIRILE MIRESEI ÎN ZIUA EI DE NUNTĂ	158
46. DANSUL MIRESEI CU TOATE FETELE DIN SAT	159
47. "BULCIUGUL" LA MIREASA MOIȘ MĂRJOARA	161
48. ÎNCHINAREA PAHARELOR MIRESEI CU TOATE RUDENIILE, VECINII ȘI PRIETENELE EI	164
49. ALAIUL MIRESEI CONDUSĂ DE STEGAR, CU TOȚI NUNTAȘII SĂI SE DEPLASEAZĂ CĂTRE BISERICĂ	165
CAP. VIII LA CUNUNIA RELIGIOASĂ.....	168
50. BISERICA DIN MOIȘENI AZI	168
51. LA CUNUNIA RELIGIOASĂ	170
52. RITUALURILE SĂVÂRȘITE DE MIRI LA IEȘIREA DIN BISERICĂ	171
53. DEPLASAREA MARII MULȚIMI DE NUNTAȘI CĂTRE "SAIVAN"	172
CAP. IX LA MASA MARE DIN "SAIVAN"	173
54. DECORUL ÎN SALA DE MESE	173
55. ARANJAMENTUL ȘI PORTUL NUNTAȘILOR	174
56. MENIUL LA "MASA MARE"	176
CAP. X OBICEIURI ETNOGRAFICE ȘI FOLCLORICE	177
57. MUZICA ȘI DANSURILE	177
58. NUNTA ÎN TRECUT LA CASELE PĂRINTEȘTI	178
59. CERERILE "TAROSTELUI" ADRESATE "SOCĂCIȚELOR" ȘI "GAZDELOR CĂȘII" LA "MASA MARE"	180
60. PĂLINCA "O RĂSPUNDE TAROSTELE"	185
61. ÎNCHINARE MIRILOR, SOCRILOR, NĂNAȘILOR ȘI TUTUROR NUNTAȘILOR	192
62. HORI, ȚĂPURITURI, STRĂGETE ȘI SEMNIFICAȚIA LOR	201
CAP. XI- ARTA COLACILOR.....	222
63. ARTA COLACILOR LA NUNTĂ	222
64. DANSUL COLACILOR MIRESEI	223
65. COLACII "PUIILOR " MIRESEI	230
66. ARTA COLACILOR LA PAȘTI	232
67. COLACII "NĂNAȘILOR"	235
68. ARTA COLACILOR LA "SĂMBRA OILOR"	238
69. STRĂNGEREA ȘI STRIGAREA DARURILOR LA "MASA MARE"	242
70. DUPĂ MIEZUL NOPTII NUMEROȘI NUNTAȘI DIN "SAIVAN" AU INVADAT "CASA MARE"	245
CAP. XII A DOUA ZI DUPĂ NOAPTEA NUNȚII.....	246
71. RESPECTUL DATORAT RÂNDUIELILOR LOCULUI	246

PARTEA A III-A NUNTA LUI MOIȘ GRIGOR AL MUSTEȚII, 19 ANI, CU FINTA MĂRICA, DE 16 ANI.....249

CAP. XIII INTENSE PREGĂTIRI MULTILATERALE.....	249
72. DEPLASARE PRIN SIGHET LA HUTA-CERTEZE ȘI MOIȘENI	249
73. RECUPERAREA MARELUI SAIVAN	249
74. INTENSĂ ACTIVITATE LA BUCĂTĂRIE	251
75. DOUĂ DEPOZITE CU PRODUSE ALIMENTARE (JOS ȘI SUS)	252
76. HĂCUIREA A 28 GĂINI MARI ȘI A 10 MIEI	253
77. PATRUSPREZECE SORTURI DE PRĂJITURI DIFERITE	255
78. ÎN CĂUTAREA BUCĂTĂRESEI ȘEFĂ, SABO MARIA	255

79. ACASĂ LA MOIȘ GRIGORE.....	256
80. ACASĂ LA SABO MARIA.....	257
81. ANCHETA CORECTATĂ ȘI ÎNTREGITĂ PRIN CORESPONDENȚĂ.....	258
82. DENUMIRI, REȚETE ȘI CREME PENTRU SAPTE PRĂJITURI DIFERITE.....	258
CAP. XIV MOMENTE PRINCIPALE DIN DESFĂȘURAREA NUNȚII.....	261
83. CĂSĂTORIA CIVILĂ.....	261
84. CELE PATRU PERECHI DE NAȘI TINERI.....	261
85. PREGĂTIREA STEAGULUI DE NUNȚĂ LA SOCRUL MARE.....	262
86. AMINTIRILE LUI ȘOLME GHEORGHE A BUCOAIEI - 80 ANI.....	262
87. "PE VALE", LA CASA PĂRINTEASCĂ A MIRELUI MOIȘ GRIGORE.....	263
88. MUZICA ȘI TĂPURITURILE "CETERAȘILOR" LA MIRE.....	264
89. DANȚUL STEGARILOR CU DRUȘTELE.....	265
90. MASA DE LA SOCRUL MARE.....	265
91. FUGA "DRUȘTELORE" LA CASA MIRESEI.....	266
92. CETERAȘII MIRESEI ȘI MUZICA LOR.....	266
93. DANSUL MIRESEI CU FETELE DIN SAT.....	267
94. BULCIUGUL ȘI ÎNCHINAREA PAHARELOR LA MIREASĂ.....	271
95. "BULCIUGUL" ȘI ÎNCHINAREA PAHARELOR LA MIRE.....	274
96. ALAIUL MIRELUI CU NUNTAȘII SĂI, CĂTRE BISERICĂ.....	276
97. HORA MARE DE LA CASA PAROHIALĂ.....	277
98. DIN NOU LA DANSUL MIRESEI CU TOATE FETELE DIN SAT.....	277
99. ALAIUL MIRESEI CĂTRE BISERICĂ, CONDUS DE STEGAR.....	278
100. CĂSĂTORIA RELIGIOASĂ.....	279
101. CELE DOUĂ ALAIURI MARI, REUNITE ÎN FAȚA BISERICII, OCUPĂ SAIVANUL.....	280
102. BANCHETUL DIN NOAPTEA NUNȚII.....	282
103. MENIUL SERVIT LA "MASA MARE".....	283
CAP. XV MANIFESTĂRI ETNOGRAFICE ȘI FOLCLORICE.....	284
104. MUZICĂ ȘI DANSURI OȘENESTI, MUZICĂ ȘI DANSURI MODERNE.....	284
105. DIALOG ANIMAT ÎNTRE "STEGAR", "TAROSTE" ȘI "GAZDELE CĂȘII".....	287
106. COLACII MIRESEI.....	288
107. COLACII "PULILOR" MIRESEI.....	289
108. GĂINA MIRESEI PREZENTATĂ LA NÂNAȘI.....	290
109. INVOCAREA MIRELUI ȘI A STEGARULUI SĂU.....	292
110. STRIGAREA ȘI STRÂNGEREA DARURILOR.....	293
CAP. XVI A DOUA ZI DUPĂ NUNȚĂ.....	294
111. LA DORMIT ÎN VECINI.....	294
112. "ASCULTĂM PE TATA".....	295
113. SINGUR ÎN SALA MARELUI SAIVAN.....	298
114. ANVELOPA APARATULUI FOTOGRAFIC PIERDUTĂ ȘI REGĂSITĂ.....	300
115. VIZITA PRIMARULUI DIN CERTEZE, SIMION CIORBĂ.....	301
116. UN CAZ PRINTRE INVITAȚII "MAI DE VAZĂ".....	304
117. LUCRĂRI URGENTE - BENEVOLE DAR OBLIGATORII.....	305
118. SOCOTELILE DIN URMĂ.....	306
119. TEMELII DIN GRANIT ȘI BETON PENTRU O CASĂ NOUĂ, MARE ȘI FRUMOASĂ, ÎN MOIȘENI.....	308
120. LA ȘANTIERUL CONSTRUCTIV DIN MOIȘENI.....	312
121. UN MODEL ORIGINAL DE CASĂ NOUĂ DIN NEGREȘTI-OAȘ (MIGREAZĂ) ÎN MOIȘENI.....	317
CAP. XVII SCHIMBĂRI ÎN TIMP.....	323
SUMMARY.....	329
GLOSAR.....	330

Prefață

"Eu sunt absolut în fiecare zi
cu gândul la voi și la Țara Oașului".

Gheorghe Focșa

O viață de om închinată ca o adevărată ofrandă pe altarul etnografiei românești. Peste șase decenii de trudă necontenită, dăruită unei mari iubiri: iubirea de neam, de pământul românesc născător al civilizației tradiționale, al esențelor spiritualității românești, acest izvor cu apă vie și veșnic curgătoare care a făcut roditoare cultura acestui popor.

Un Om, Gheorghe Focșa, un Om care a cuprins înlăuntrul inimii și înțelepciunii sale un foc ce ardea nepotolit, cu pasiunea nestinsă a dragostei pentru oameni, pentru oamenii aceia simpli, curați și modești, dar atât de măreți, bogați și nemuritori! Un Om care a iubit țărânul român și care a văzut în acesta și în creația sa, nemurirea neamului românesc.

A străbătut neobosit pământul țării pentru a-i cunoaște seva, pentru a pătrunde cât mai adânc în originea lucrurilor, a ființei poporului din mijlocul căruia s-a născut. A fost mereu alături de oameni, i-a cercetat, i-a învățat, le-a fost mentor și călăuză. Unii l-au iubit mai mult, alții mai puțin. Unii l-au uitat, mulți nu-l vor uita niciodată. Căci acum, la acest apus de veac, putem afirma cu certitudine că Gheorghe Focșa a fost și rămâne unul din marii etnografi ai secolului nostru, a cărui viață a fost pusă în slujba cercetării și propășirii culturii tradiționale românești, a ocrotirii patrimoniului etnografic, pe care l-a apărât cu dârzenia unui adevărat luptător. "Toată viața lui Gheorghe Focșa nu a fost altceva decât o goană perpetuă pentru cunoașterea modului tradițional de viață al poporului român."¹

Originar dintr-o familie de răzeși moldoveni din Codrii Fălciului și Tigheciului, Gheorghe Focșa s-a născut la 15 octombrie 1903, în Râșcani - Șuletea, Tutova.

Cursurile școlii primare le-a urmat în satul natal și în satul vecin Jigălia, iar cele liceale la Huși.

Activitatea științifică și-a început-o în anul 1930, ca student al Facultății de Filosofie și Litere, Catedra de Sociologie, condusă de fondatorul acesteia, prof. Dimitrie Gusti. Student în anul I, Gheorghe Focșa a făcut parte din colectivul de cercetare destinat campaniei din satul Runcu-Gorj.

În anii 1931-1932 face parte din colectivele pentru cercetările monografice efectuate la Cornova - Basarabia și Drăguș - Făgăraș. Va fi apoi (1934-1939) conducătorul echipei studențești care sub auspiciile Fundației Regale a efectuat cercetări pluridisciplinare de sociologie rurală în Țara Oașului (Moșeni), Maramureș (Cuhea) și Dioști - Romanăți.

Își continuă activitatea ca angajat al Fundațiilor Culturale "Principele Carol" și "Regele Mihai I", (1935-1947), unde a deținut funcțiile de bibliotecar șef, director al căminelor și școlilor țărănești, inspector general.

Participă la organizarea primei expoziții în aer liber din cadrul Muzeului Satului, București (1936), strămutând în acest spațiu gospodăria Moșeni din Țara Oașului, unul din cele mai valoroase monumente de arhitectură populară, construit la 1780.

¹ I.Godea, Gheorghe Focșa (1903-1995). *O viață de muzeograf*, Ed. Museion, București, 1997, p.5

GHEORGHE FOCȘA

GHEORGHE FOCȘA ÎN COSTUM OȘENESC DE IARNĂ, 1938

În anul 1937 Gheorghe Focșa constituie o colecție de 350 obiecte din Țara Oașului, care au făcut parte din interiorul unei locuințe țărănești în cadrul Pavilionului Românesc din expoziția Internațională de la Paris (1937) și New York (1939).

Este licențiat în litere și filosofie la Facultatea de Filosofie și Litere din cadrul Universității București (1942).

Gheorghe Focșa obține doctoratul în 1947, teza sa "Ceata feciorilor din Drăguș. Contribuții la sociologia unităților sociale" fiind apreciată cu "magna cum laude".

De-a lungul bogatei sale cariere, Gheorghe Focșa a fost șef al cercetărilor de cadru psihologic al Institutului de Cercetări Sociale al României (1939); asistent la catedra de sociologie a Universității București (1942-1947); colaborator științific al Institutului de Istoria Artei (1950); asistent II la același institut (1951); membru al comisiei de avizare din cadrul Direcției Monumentelor de Arhitectură (1958).

Cea mai mare parte a activității sale și-a desfășurat-o în cadrul Muzeului Satului din București, pe care l-a condus timp de 30 de ani. "La 5 februarie 1948 mi s-a încredințat conducerea Muzeului Satului în calitate de director. În acești ani am consacrat acestei opere mult timp, energie dinamică și devotament [...] Am pus temeiurile permanente ale acestei instituții științifice și culturale, care se bucură astăzi de aprecieri și faimă universală. Am contribuit la creșterea mai multor cadre de muzeografi și etnografi care își aduc azi contribuția lor apreciată în acest domeniu al științei și am contribuit personal, teoretic și practic, la dezvoltarea rețelei de muzee din România".²

Este autorul a zeci de lucrări și filme documentare care reflectă viața spirituală a poporului român, obiceiurile, mentalitățile și unitățile sociale sătești. Amintim dintre acestea: *Contribuții la cercetarea mentalității satului*, în "Arhiva pentru știință și reformă socială", București, 1932; *Contribuții la cercetarea mentalității satului Moiseni*, în "Sociologie Românească", 1936; *Aspectele spiritualității sătești*, în "Sociologie Românească", 1937; *Artă populară. Port, țesături, cusături*, București, 1957; *Muzeul Satului*, București, 1958; *Muzeul Satului*, 1962; *Artă populară românească* (în limba greacă), Atena, 1962; *Le Musée du Village et la problème des musées ethnographiques en plein air*, în *Études d'ethnographie et de folklore*, București, 1964; *Arta populară din Țara Oașului*, în "Săteanca", București, 1968; *Coafura femeii din Țara Oașului*, în "Roumanie d'aujourd'hui", București, 1970; *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială*, București, 1975; *Roata feciorilor din Țara Oașului*, (film etnografic), 1968; *Nuntă pe valea Izei* (film etnografic), 1969.

La 11 iulie 1977, după o jumătate de veac de muncă pusă în slujba etnografiei românești, este pensionat. Cu toate acestea, își continuă cercetările în Țara Oașului, unde revine în anii 1978, 1985 și 1988.

În anul 1991 este invitat să participe la serbările de la Cornova, Republica Moldova, unde în urmă cu 60 de ani efectuase cercetări sistematice.

Pentru rodnică sa activitate științifică și muzeografică, Gheorghe Focșa a fost decorat cu Medalia Muncii (1957), cu Ordinul Muncii cl.III (1964), a primit decorația "Ofițer al Ordinului Tunisiei" (1968) și ordinul "Trandafirul alb și leul finlandez" în grad de cavaler, clasa I, al Finlandei (1969).

La împlinirea vârstei de 90 de ani (1993), era reangajat ca cercetător științific la Muzeul Satului din București. Chiar și atunci entuziasmul și pasiunea sa erau *de-a dreptul impresionante*.

² I.Godea, *op. cit.*, p.26-27

Aveau să treacă numai doi ani până când omul Gheorghe Focșa părăsea această lume și pornea pe drumul vieții veșnice și nemuritoare, pe care singur și-a făurit-o.

A dăruit acestei lumi peste șase decenii de trudă neconținută și a luat cu el iubirea cea mare, dar numai după ce a dăruit-o celor care poartă și vor purta în sufletele lor aceeași iubire, cultura populară tradițională.

xxx

Volumul de față, *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, a fost conceput de autor pentru a deschide ciclul de lucrări dedicate zonei etnografice Oaș, dar cu toate acestea inițial a fost tipărit volumul II, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială*, 1975. Roadele amplelor cercetări etnografice pe care Gheorghe Focșa le-a întreprins în perioada 1934-1937, precum și în anii 1978, 1985 și 1988, își găsesc în sfârșit deplinătatea acum, când volumul I vede lumina tiparului, ca o firească și totodată obligatorie completare și desăvârșire a studiilor privitoare la cultura materială și spirituală a Țării Oașului.

Originalitatea acestei vetre milenare care "a păstrat ca într-o insulă de arhaism etnic urmele unei vieți sociale rămasă până de curând în lumea începuturilor", l-a impresionat profund pe neobositul și mereu "însetatul" cercetător Focșa, îndemnându-l să revină și iar să revină, chiar și la vârste înaintate, pentru a-și potoli setea cunoașterii acestor oameni și a acestui pământ arhaic românesc.

Vechile *Letopisețe* atestă existența acestei "țări": "Țara Ardealului nu este o țară însăși, ci Ardealul este și se cheamă mijlocul țării care multe cuprinde în toate părțile, în care stă și scaunul Crăiei; iară pe la marginile ei sunt alte țări mai mici carele toate se țin de dânsa, și sub ascultarea ei sunt: întâi este Maramurașul despre Țara Leșească, și Țara Secuească despre Moldova, și Țara Oltului despre Țara Muntenească, și Țara Bârsei, și Țara Hațegului, Țara Oașului, și sunt și alte hotare multe carile toate ascultă de Crăiia Ungurească și se țin de Ardeal". (Simeon Dascălul, versiune după *Cronica* lui Grigore Ureche).

Acest ținut este "o unitate geografică așezată pe un platou, la o altitudine de peste 2000 de metri și înconjurată de jur-împrejur de un lanț de munți, așa că spre Maramureș, Baia-Mare, Ugocea e complet închisă, lăsând o singură trecătoare peste șes, în partea de sud-vest. Deci este o regiune izolată, ținut de margine, o cetate de granit a românismului, care poartă cu tot dreptul falnicul nume de <<Țara Oașului>>.

Am fost odată, în vârful Măgurii lângă Bixad, la vânătoare, și de pe culmea dealului să vedea o panoramă încântătoare. Întreaga Țara Oașului e la picioarele privitorului. Nici în Elveția nu vezi regiuni mai pitorești, cu codrii verzi, cu văile împodobite de flori în culorile curcubeului, cu apa limpede ca de cristal, care spumegând în goană trece în câmpiile Turului și Talnei. La spate <<Pietroasa>> întunecată, cu o înălțime de 1200 m, în fața de sud-vest <<Heghișa>>, cu o înălțime de 1012 m. De aceste piscuri importante se leagă de jur - împrejur, într-o cunună de lauri o mulțime de dealuri, lăsând liberă numai șoseaua națională, care dinspre Seini și Satu Mare pătrunde în ținutul oșenilor.[...]

Oșenii, închiși între munții aceștia ca și într-o cetate de piatră, de multe -multe veacuri au fost izolați aproape complect de locuitorii din alte regiuni. Mai mult, trebuie să notăm că la oșeni nu este om de omenie acel care nu poate să trăiască în satul lui, ori ar vrea să se căsătorească în alt sat [...]. În aceste împrejurări nu este deci surprinzător că sunt foarte conservatori și au păstrat multe particularități interesante în graiu, în port, în obiceiuri, și nu

este exagerare când oșenii intelectuali consideră acest ținut ca leagănul cel mai curat al românismului".³

În anul 1921, Take Ionescu, în calitate de ministru al Afacerilor Externe, la insistențele dr. Eugen Barbul, deputat de Satu Mare, face o vizită în Țara Oașului, povestind "ce discuții mari i-a avut el și delegația română la Paris, la Conferința de pace, pentru Țara Oașului. Simpaticii noștri vecini cehii, mari șmecheri în politică, înarmați cu hărți ungurești, susțineau cu tărie la Versailles, că Țara Oașului le compete lor. Ziceau că este teritoriu unguresc; citau pe rând hărțile ungurești, numele satelor: Mózesfalu (n.n. Moisești), Újfalu (n.n. Certeze), Felsőfalu (n.n. Negrești), Vámfalva (n.n. Vama), Turvékonya (n.n. Tur), Újváros (n.n. Orașu Nou) etc...și stăruiau că au negreșit nevoie de acest teritoriu, pentru apărarea liniei ferate și șoselei naționale care leagă Halmeul și frontiera Cehoslovacă cu interiorul țării lor. Pentru români, spuneau ei, acest teritoriu ar fi numai o sarcină, sporind și mai mult elementul unguresc din Nord-Vestul țării". (E. Barbul).

Unul din satele în care a poposit Take Ionescu a fost și Moisești. Oprindu-se lângă un țăran, l-a întrebat: "<<D-ta ești român?>> Da, Domnule, răspunse oșanul. <<Cum se numește satul acesta?>> Moisești, fu răspunsul. <<Nu se spune Mózesfalu?>> Nu, Domnule, numai ungurii îi ziceau așa, dar noi nu știm asta. <<Bine, continuă el, dar aici sunt mulți locuitori unguri?>> Aici la noi Domnule, nu este nici un pui de ungur, răspunse hotărât oșanul". (E. Barbul).

După doar câteva minute Take Ionescu era înconjurat de o mare mulțime de bărbați, femei și copii, pe care i-a întrebat: "<<Cum te numești?>>". Erau toți Moșiș, unul Petru a lui Văsâi, altul Moșiș Iuon a Tomi etc..Toți Moșiș, Moșiș... <<Dar unguri n-aveți în sat?>>, repetă întrebarea Take Ionescu. N-avem nici unul, spunea un sătean bătrân". (E. Barbul).

Drumul prin Țara Oașului a continuat, iar următorul popas a fost în Negrești. "În biserica frumoasă din Negrești, Take Ionescu, cu lacrimi în ochi ne spunea înaintea sfântului altar: <<nici nu credeți ce emoționat sunt, că bunul Dumnezeu mi-a dat plăcerea să văd satele aceste frumoase românești, și atunci la Paris, la Conferința de pace, ne-a luminat și mi-a întărit sufletul să nu cedez cehilor satele noastre. [...] Vedeți, acum înțeleg asemănarea mare care o găsim aici între oșeni și moldoveni, în ce privește traiul, limba, obiceiurile și portul. Se explică limpede această stare de lucruri, deoarece Dragoș Vodă, când a descălecat în Moldova, a adus nordul din Maramureș și din ținuturile învecinate, deci cu siguranță și din Țara Oașului, și-mi dau seama ce crimă comiteam noi la Paris, dacă din necunoaștință de cauză cedam cehilor acest ținut frumos, leagănul românismului și patrimoniul nostru sfânt!>> (E. Barbul).

Împărțită administrativ de-a lungul vremii în două regiuni, Țara Oașului și Ugocea, zona etnografică a Țării Oașului a creat în patrimoniul civilizației și culturii românești particularități distincte, specifice, care s-au manifestat cu pregnanță în arhitectură, organizarea interiorului, port popular, ceramică, folclor.

Între satele din Oaș există diferențieri generale, dar unitatea de stil a acestora este evidentă. Pot fi sesizate mici variații de la un sat la altul, uneori în limba vorbită, cu precădere în utilizarea diferitelor regionalisme, deosebiri apar și în îmbrăcăminte, mai ales cele ce vizează preferințele pentru anumite culori sau amănuntele decorului costumului.

În ceea ce privește diferențierea arhitecturii tipică caselor din nordul Oașului - regiune aflată multă vreme sub influența unității administrative Ugocea - casele încă în urmă

³ Eugen Barbul, *Țara Oașului. Despre originea oșenilor*, 1933

cu 60-70 de ani aveau particularități specifice la prispa cu stâlpi de stejar, aceștia fiind fasonați din strung și nu din bardă.

Deosebiriile dintre oșeni și ugoceni erau semnalate de V. Scurtu astfel: "... ugocenii sunt mai pașnici, mai înțelegători și au o fire mai potolită ca oșenii. Apoi se găsesc pe o treaptă culturală superioară oșenilor. Amintim și faptul că în cursul timpurilor, ugocenii au fost separați și administrativ de oșeni, primii aparținând județului Ugocea, iar ceilalți județului Satu Mare. Dar nu acest fapt este hotărâtor în privința această, ci *conștiința distincției* care există atât la unii cât și la alții.

Oșenii spun despre Ugoceni că sunt <<mai, domnoși, să țin mai sus ca ei>>. În schimb ugocenii îi cam disprețuiesc pe oșeni, considerându-i inferiori lor în multe privințe.[...] Cîte Iacob, de 76 ani, din Batarci, mi-a precizat: <<ugoceni suntem până-n Dérta Mnică, că oșani-s acolo în sus, la Negrești, la Călinești >>. Această delimitare corespunde întru toate și cu hotarele geografice dintre Ugocea și Țara Oașului".⁴

Întâia denumire oficială a Țării Oașului se întâlnește într-o diplomă de donație a lui Leopold I, din anul 1668, prin care acesta dăruiește contelui Ștefan Csáky, "Districtus Avasságh", care aparținea pe atunci cetății Sătmar.

Asupra originii numelui Țării Oașului au existat opinii diferite. Cercetătorul Weigand, susținea că numele ținutului ar veni de la un oarecare voievod "Oaș".

Nicolae Iorga credea că "Havasalföld" - "Ținutul de munte" al ungarilor, s-a transformat de mult în româneasca Țară a Oașului.

Ion Mușlea consideră că numele românesc al ținutului derivă dintr-un cuvânt unguresc, și anume "avas", care înseamnă: "1. pădure cu arbori mari și bătrâni; 2. pădure cu ghindă; 3. silva prohibita".⁵

Este cunoscut faptul că ținutul Oașului a fost acoperit de păduri seculare, pădurea "Tuba" având o întindere uriașă, fiind comună aproape tuturor satelor din Țara Oașului⁶.

După primul război mondial, Țara Oașului a format o plasă a județului Satu Mare, plasa "Oașiu". Pe o suprafață de 563 km² erau așezate cele 16 sate, cu un total de 28306 locuitori (după rezultatele recensământului din 1930).

Cele 16 localități aparținătoare plășii Oașiu au fost:

1. Orașul Nou (1270 Nova Civitas, c.f. C. Suci, vol. I-II)
2. Racșa (1493 Rakos)
3. Prilog (1270 poss. Barlag)
4. Remetea Oașului (1335 Eremita)
5. Vama (1270 poss. Vamfalu)
6. Negrești (1490 Felsewfalw)
7. Bixad (1478 Bykzad)
8. Certeze (1490 Awas)
9. Moșeni (1828 Mózesfalu)
10. Cămarzana (1387 Kamarzanfalwa)
11. Târșolț (1482 Tharsolcz)
12. Boinești (1490 Bwyanhaza)
13. Trip (1493 Therep)
14. Tur (1478 Thwlweken)
15. Călinești (1490 Kalynhaza)

⁴ V. Scurtu, *Cercetări folclorice în Ugocea Românească (jud. Satu Mare)*, în *Anuarul Arhivei de Folclor*, VI, Buc, 1942, p. 11

⁵ Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în *Anuarul Arhivei de Folclor*, I, Cluj, 1932, p. 120

⁶ Szirmai Antal, *Szatmár vármegye fekvése, története és polgári eseményei*, Buda, 1809-1810, II, p. 324-336

16. Lechința (1490 Lekenche)

Cealaltă regiune a Oașului, Ugocea, a fost un județ mai mic în Ungaria dinaintea primului război mondial, cu o suprafață de 1213 km² și 91755 locuitori, (potrivit datelor ultimului recensământ maghiar, 1910).

Județul, în forma de atunci, se situa la poalele Carpaților Păduroși, pe cursul superior al Tisei, care îl tăia de la est spre vest în două părți aproape egale. Capitala județului era Seleușul (Nagy - Szöllös).

După primul război mondial, o parte mică de dincoace de Tisa a fost alipită României. Această regiune a făcut parte din județul Satu Mare, sub numele de plasa Ugocea, având 16 localități.

1. Băbești (1261 poss. Babun)
2. Batarci (1378 poss. valachalis Batharch)
3. Bocicău (1572 Bochko)
4. Cidreag (1319 Hydegre, villa Chudrug)
5. Comlăușa (1378 Komlos)
6. Dobolț (1323 Dabouch)
7. Gherța Mare (1351 Gerche)
8. Gherța Mică (1393 Gerche et alia Gerche)
9. Halmeu (1217 terra Holmy)
10. Porumbेști (1274 terra Kukynus)
11. Tama Mare (1430 Torna)
12. Tămășeni (1325 poss. Varalya)
13. Turț (1378 villa walachalis Thwrch)
14. Turulung (1216 Terebes)
15. Drăgușeni (cătun al satului Turulung)
16. Valea Seacă (1378 Zarazpatak)

Satele românești din Ugocea apar foarte curând în documente, ele figurând de la început ca << possessiones valachales>>, având în frunte cnezi și voievozi, după același <<jus valachicum>> pe care - l întâlnim și în comitatele vecine. La început, ținutul făcea parte din domeniile regale, dar ajunge foarte curând sub stăpânire feudală, privilegiile inițiale ale satelor pierzându-se treptat în iobăgie, iar cnejii și voievozii devenind simplii juzi sătești în serviciul curților.

Numele comitatului Ugocea își are probabil originea în diminutivul unui nume de persoană, Ugo + sufixul ča, purtat mai întâi de un sat, posibil satul de reședință al comesului regal⁷. Satul de coloniști Sas a fost numit la 1430 și 1431 "Szásfalu alio nomine Ugocha"⁸.

În documentele medievale ținutul apare menționat că având strânse legături cu Maramureșul, cele două comitate aflându-se adesea sub autoritatea aceluiași comes, de obicei voievod de Maramureș.

Voievozii de Maramureș stăpâneau adesea moșii întinse și în Ugocea. La 1378 frații Drag și Ioan, fii voievodului Sas, veniți din Moldova, stăpâneau, cu titlu de donație regală, și sate din regiunea românească Comlăușa, Batarci, Turț.

În 1390 voievodul Balc purta titlul de <<comite de Ugocea >>, pe care Drag îl purta la 1392.⁹

⁷ N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*, Buc., 1933, p. 388

⁸ Szabo István, *Ugocsa megye*, Budapesta, 1937, p. 535

⁹ Xenopol, *Istoria Românilor*, III, Iași, 1896, p. 32

Din secolul al XVI- lea, în documentele ungurești, ținutul se numește <<Oláhság>>.

În ceea ce privește populația din cele două regiuni, Țara Oașului și Ugocea, ea a fost întotdeauna majoritar românească, cu excepția câtorva localități în care exista și populație "de alt neam": Orașul Nou, Remetea, Varna, Dobolț, Halmeu, Turulungmaghiari; Cămârzana, Negrești, Halmeu, Batarci, Tarna Mare, Turț- evrei; Tarna Mare, Cidreag, Halmeu, Porumbesti, Turulung- ruși și ruteni.

Influențele acestora asupra culturii tradiționale oșenești au fost insignifiante, căci oșenii, prin conservatorismul lor, dar în același timp și prin caracterul lor dârz și mândru, și-au păstrat cu sfințenie limba, portul și tradițiile seculare.

" În Țara Oașului rădăcinile geto-dacice ale ființei naționale nu trebuie căutate săpând în adâncime, pogorând în straturile moarte ale arheologiei, pentru motivul că sfintele vestigii ale descendenței noastre se află la suprafață, la îndemâna oricui, prezente în structurile oșenești, în rostire, în port, în virtute, în stilul de viață cotidian, în modul cum concepe oșanul de azi ideea de timp, de istorie, în aprigul spirit justițiar bazat pe omenie și muncă pașnică. Așa- zisul <<conservatorism>> oșenesc este conștiința de neatârnare a Țării Oașului, cuib de vulturi aflat la liziera țării, la fruntariile ei de pavăză și integritate teritorială".¹⁰

Pentru cercetările etnografice, Țara Oașului a fost un izvor nesecat al spiritualității românești, al mentalităților populare ancestrale, ce s-au manifestat cu pregnanță în structuri mentale arhetipale.

Astăzi, Oașul mai are miresmele de odinioară, dar acel parfum arhaic își contopește tot mai mult esențele cu cele ale contemporaneității.

DANIELA OLTEAN

¹⁰ Simion Pop, prefață la *Albumul de fotografii Ioniță G. Andron*, Dacia, 1977

"Feciori și fete, boresari și
neveste, bătrâni și bătrâne, să
veniți la nuntă!"

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Spectacolul nunții din Țara Oașului, aduce în fața cititorului o lume complexă și minuțios cercetată de autor, o lume pe care Gh.Focșa a perceput-o ca pe un adevărat spectacol în care actanții își "joacă" propria lor viață.

Moment major al ciclului existențial, căsătoria marchează trecerea într-o nouă etapă a vieții, cu semnificații multiple atât pe plan social cât și individual.

Precedată de o serie de rituri de inițiere, întemeierea unei noi familii generează diverse și diversificate manifestări cu caracter marital și premarital, în care implicațiile și sprijinul comunității au un rol bine definit, vizând îndeosebi aportul pe care aceasta îl aduce la integrarea socială a tinerilor căsătoriți.

Ritualul nupțial concentrează în structura sa o plenitudine de acte cu caracter magic (asocierea între fecunditatea femeii și fertilitatea naturii; gestul atingerii ușii bisericii de către femeie, cu atâtea degete câți copii își dorește, etc.) sau superstițioase (punerea sub pat a unui cuțit pentru asigurarea nașterii de băieți), unele fiind performate individual (mireasa), altele colective.

Întregul sat dorea "să asiste și să contribuie la oficializarea unei căsnicii" ¹, considerându-se "obligat să vegheze ca integrarea noii familii să se producă în acord cu normele făurite și respectate cu cea mai mare strictețe de generații întregi." ²

În contextul mentalității populare arhetipale, ritual magic a devenit puternic ancorat în social și tradițional, el fiind perceput ca "expresie a unei voințe puternice, afirmată în fiecare detaliu al ritualului, tinzând la subjugarea ființelor supranaturale, care, în mod obișnuit, scapă puterii omului." ³

Lucrarea lui Gh. Focșa surprinde până la detaliu modalitățile în care aceste ritualuri sunt performate, ca o dovadă certă a faptului că ele dețin un rol major chiar și în complexul de acte ceremoniale nupțiale.

Se poate afirma că în nunta românească, ca de altfel și în alte forme de manifestare, riturile sunt întodeauna însoțite de un anumit "instrumentar (apă nencepută, busuioc, cuțit, foarfecă, bani, grâu etc.), care alături de alte elemente de recuzită, cu caracter simbolic (steag, colaci), formează un tot unitar în procesul performării actului magic. Tot ce vine în contact cu corpul mirilor se consideră că aduce noroc, fertilitate, prosperitate.

Aproape în integritate ritualul nunții este însoțit de orații, acestea aprofundând valoarea faptelor săvârșite de actanți, până la o contopire totală, marcând în dese cazuri momentele principale din desfășurarea ceremoniei.

Cântecele și dansurile completează în mod relevant acest spectacol, concretizându-se și ele sub forma unor rituri (de inițiere, de desprindere) ce simbolizează trecerea dintr-o etapă în alta a vieții, într-o nouă stare socială. Întemeierea unei noi familii bazată pe relații spirituale și de alianță, are la bază instituția căsătoriei, care reprezintă totodată trecerea unui

¹ Henri H.Stahl, *Un sat din Transilvania: Drăgușul*, în "Boabe de grâu", 1933, nr.2, p.154

² Ioan Șeuleanu, *Chemarea și formula de chemare la nuntă*, în "Anuarul de Folclor, I, Cluj Napoca, 1980, p. 105."

³ J.Maxwell, *Magia*, București, 1995, p.13.

nou prag al existenței umane, singurul cu caracter bivalent, căci dacă celelalte două praguri, nașterea și moartea, le trecem singuri, căsătoria implică participarea celor două persoane, a căror viață comună, de data aceasta, va străbate același drum.

În orice societate "familia poate fi privită dintr-o dublă ipostază. Mai întâi ca unitate naturală fundamentală, fiind unicul grup reproducător care se înmulțește din interior, prin reproducere, asigurând descendența și permanența vieții sociale. Din aceeași perspectivă, familia este și grupul social fundamental care orientează și socializează descendenții, asigurând continuitatea biologică și culturală a societății.

Privită din această perspectivă, familia de proveniență a oricărui individ se identifică cu grupul imediat de rude ale acestuia: părinții, frații și surorile."⁴

De aceea, orice familie nou întemeiată va lărgi arealul relațiilor de rudenie, contribuind în același timp la apropierea și consolidarea relațiilor interumane și intercomunitare, precum și la "constituirea identității sociale a unei persoane".⁵

În concepția filosofiei mitologice populare, însoțirea dintre bărbat și femeie are o singură semnificație, ce a procreației, a perpetuării "generațiilor care trebuie să moștenească acumulările generațiilor precedente și să mențină în existență omenirea."⁶

În societatea românească arhaică, nunta era considerată "preludiul și urmarea morții, dragostea însăși fiind o pierdere de sine, similară clipei morții.

Privită cosmologic, nunta este reparația morții, așa cum facerea lumii este punerea în ordine a haosului inert, cu alte cuvinte, revitalizarea lui. Atunci și nunta devine o sustragere din fața provocării morții."⁷

În concepțiile străvechi, "crearea omului putea fi împlinită după modelul unei perechi Divine (bradul de nuntă - mărul miresei, steagul de nuntă- talerul miresei, bățul înflorat - colacul miresei, și altele), de către mire și mireasă, inițiați de nași, reprezentanți ai moșilor și strămoșilor, și după împlinirea a două acte de consacrare, unul creștin, așezarea de către preot a cununilor împăratești pe capul tinerilor, și altul precreștin, ruperea colacului miresei, înainte de plecarea nunții la biserică."⁸

Nunta arhetipală, cea care avea valori ce semnificau "nunta cerului cu glia"⁹, s-a perpetuat prin diferite rituri și simboluri ce însoțesc complexul de acte ceremoniale nupțiale. Dintre acestea un rol preponderent îl ocupă colacii (colacii mirelui, colacii miresei, colacii "puilor miresei", ai nănașilor, colacii soarelui, oferindu-li-se chiar un moment special numit "jocul colacilor"), aceștia reproducând forma " geoidă a divinității primordiale", respectiv sfera originară. Colacul ritual este "simbolul Soarelui sau al Lunii, semnificație susținută prin ornamentele sale care transfigurează o hierogamie cosmică".¹⁰ Prin aceste atribute colacul stabilește legătura dintre cer și pământ, dintre uman și Divin.

În tradiția românească colacul este simbolul fertilității, fiind nelipsit din ritualul nunții, unde " are multiple semnificații simbolice (Soare, Lună, vulvă feminină, etc.) și funcții magico - rituale."¹¹

Colacul este cel tare a dat numele său momentului de întâlnire a mirelui cu mireasa, însoțit de urări și schimburi de colaci, moment numit colăcărie.

⁴ Maria Voinea, introducere la C.C. Harris, *Relațiile de rudenie*, Ed. DUSStyle, București, 1993, p. 12

⁵ C.C.Harris, *op. cit.*, p. 101.

⁶ Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, Ed. Științifică, București, 1994, p. 202

⁷ *ibidem*

⁸ I. Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 114

⁹ *ibidem*

¹⁰ Ivan Evseev, *Dicționar de magie românească*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1997, p.91

¹¹ *ibidem*

În volumul *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, Gh.Focșa dedică colacilor un spațiu vast, cu referiri nu numai la colacii de nuntă, descriind cu minuțiozitate și admirație modul în care aceștia sunt preparați și decorați, precum și diferite acte cu caracter magic în care colacii au valențe multiple.

Supraviețuirea unui substrat arhaic al credințelor precreștine, reprezentate îndeosebi prin cultul soarelui și fertilității, este ilustrată de "colacul soarelui" prin care mirii privesc la ieșirea lor din biserică, către soare, astrul dătător de viață, pe care desigur și-o doresc cât mai bogată și mai luminoasă. După ce mireasa privește prin colac către soare, îl oferă mirelui care face același lucru, ca "să aibă prunci frumoși și strălucitori ca soarele". De asemenea, colacul este trecut după confectionare prin jugul boilor, pentru ca tinerii căsătoriți "să tragă împreună cum trag boii în jug".

Un alt ritual arhaic practicat la nunțile din Țara Oașului este cel numit "colacul puiului miresei", când la fiecare nuntă, fără excepție, în brațele miresei era adus un "cocon" cu vârsta cuprinsă între 1 și 5 ani. Acesta primea din partea miresei un colac confectionat special pentru acest episod din ceremonialul nunții. Obiceiul semnifică dorința vie a bărbaților oșeni ca nevestele lor să nască, dacă se poate, numai "coconi", adică prunci de sex masculin.

În spectacolul nunții, colacii sunt frecvent asociați cu steagul de nuntă, acesta deținând un rol major în desfășurarea ceremonialului nupțial.

Între colac și steagul de nuntă poate fi remarcată o relație reciprocă, căci "aceeași idee a divinității primordiale ca divinitate feminină apare [...] în ritualul împerechierii simbolice a substitutelor mirelui (brad, steag, băț înflorat) și ale miresei (măr, colac, taler...)"¹² Împerecherea simbolică se realiza prin "împlântarea bradului în colac și a steagului de nuntă în măr, petrecerea bățului înflorat prin colacul găurit, spargerea talerului miresei, întors cu fața în jos, dintr-o lovitură cu prăjina steagului de nuntă etc."¹³

În Oaș, la chemarea stegașului, se aducea pe masă "talerul miresei", o farfurie mică de lemn, care se așează întoarsă pe masă. Stegașul o izbește cu steagul și dintr-o lovitură trebuie să o crepe, căci astfel rămâne de râs: o aluzie la rolul mirelui în noaptea nunții.¹⁴

Împerecherea simbolică dintre cei doi tineri, în Țara Oașului se realiza și prin unirea celor doi colaci ai mirilor cu o "oiagă de pălincă", numită și "osia carului", care la final revenea stegarului.

Gestul unirii dintre colac și steag, reprezintă o "image simbol a acelei axis mundi care unește Cerul patern cu Pământul matern într-o nuntire a elementelor cosmogonice."¹⁵

În cele mai dese cazuri stegarul ține steagul deasupra capului, "adresând în felul acesta un apel către cer, el creează o legătură între ceresc și pământesc."¹⁶

Pentru invitarea la nuntă se folosea, de asemenea, un steag sau un "pălău cu perț", purtat în ajunul nunții din casă în casă de către un om mai sărac din sat care spunea: "Vă poftesc mnirele (mnireasa) să poftiți pe mâni la nuntă."¹⁷ Chemători la nuntă puteau fi și doi feciori care aveau "botă cu zurgălău și perț și îmblau din casă în casă și-i pofta la nuntă scuturând botile:

¹² L. Stan, *Întemeierea adăposturilor spiritului între gestul sacru și actul natural*, în *Revista de Etnografie și Folclor*, Tonul 42, 1-2, 1997, p. 151.

¹³ *ibidem*

¹⁴ V. Scurtu, *Cercetări folclorice în Ugocea românească (jud. Satu Mare)*, în *Anuarul Arhivei de Folclor*, VI, București, 1942, p.49

¹⁵ L. Stan, *op. cit.*, p.151

¹⁶ J. Chevalier, *Dicționar de simboluri*, vol.III, Ed. Artemis, București, 1994, p. 264

¹⁷ V.Scurtu, *op. cit.*, p. 49

"Vă poștește ' nălțatu-mpărat
 Și- nălțata ' mpărăteasă,
 Să poștiți pe zăua de mâni:
 La on scaun de hodină,
 La on pahar de băutură,
 La mai multă voie bună!"¹⁸

Gh. Focșa arată în lucrarea sa *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, că în trecutul îndepărtat nu se chema la nuntă, la acest eveniment social major participând întreaga comunitate, fără vreo invitație specială.

După logodna celor doi tineri, anunțată duminica de preot în biserică, viitorii miri apăreau împreună la dans, la hora satului, unde feciorii popularizau actul strigând în cor: "Feciori și fete, boresari și neveste, nași și babe... pe sămbătă, duminică și luni, nuntă!" În același timp câțiva dintre feciori prindeau perechea celor doi miri în brațe și îi ridicau sus, strigându-le numele.

Indiferent de formele prin care chemarea la nuntă este performată, "consumându-se aparent în inertiile un act protocolar", ea "comportă destule semnificații care îi sporesc ponderea în complexul de acte ceremoniale nupțiale. Ea se definește astfel printr-o dublă deschidere semantică: una, confirmatoare, îndreptată spre recunoașterea ordinii existente în cadrul familiei, neamului și, mai departe, în rândul întregii comunități, spre acceptarea raporturilor sociale și a ierarhiilor statornicite; prin ea se afirmă apartenența la grup; alta, evident mai puțin pronunțată, negatoare, care prefigurează direcția viitoare a acestor relații".¹⁹

În nunta românească, festivitățile prilejuite de mariaj se desfășoară sub semnul sărbătoreșcului, într-un plan al idealului, tendința de idealizare realizându-se prin alegorie.

Omul își dorește a fi în ipostaza unui cetățean ideal, prototipul fiind "împăratul" sau "împărăteasa", "stabilindu-se relații de asemănare între planul concret, dar sustras cotidianului și obișnuitului, și ipostaza sa imaginabilă pe planul idealului ori al mitului".²⁰

Fiind un eveniment care suscită interesul întregii comunități, sărbătoarea nunții devine "sentimentul comuniunii depline cu societatea și cu cosmosul"²¹, căci "sărbătoarea este sentimentul luminos al împărtășirii tuturor din același sens, care ajunge să umple toată realitatea concepută ca o nesfârșită ordine providențială. Sărbătoarea este existența unificată și transfigurată".²²

Înscriindu-se, în linii generale, în arealul specificității nunților din Transilvania, căsătoria și nunta din Oaș comportă note particulare, cu aspecte care s-au perpetuat, ori dimpotrivă s-au transformat de la o epocă la alta.

Folosind adesea metoda descriptivă, Gh. Focșa face în *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, o prezentare laborioasă a modului în care se desfășoară nunta tradițională oșenească, considerând acest moment major al existenței umane ca pe "fenomenul etnografic cel mai interesant prin amploarea, diversitatea, complexitatea și semnificația manifestărilor sale economico-sociale, morale, artistice și folclorice".

¹⁸ *ibidem*

¹⁹ I. Șeuleanu, *op.cit.*, p.105

²⁰ P. Ursache, *Etnoestetica*, Institutul European, Iași, 1998, p. 133

²¹ V. Bâncilă, *Duhul sărbătorii*, Ed. Anastasia, București, 1996, p. 56

²² *ibidem*

Structurată în 3 părți (Partea I: *Nunta din Țara Oașului în anii 1934-1978*; Partea a II-a: *Nunta lui Finta Dumitru cu Moiş Mărioara*, 29-31 ianuarie 1988; Partea a III-a : *Nunta lui Moiş Grigor al Musteții cu Finta Mărica*, 29 aprilie - 2 mai 1988), cartea reprezintă un adevărat document etno-istoric, în care pot fi regăsite tradiții ancestrale, folclor, artă populară, date despre caracterul oșenilor, sistemul lor de relații sociale, modul în care aceștia au avut o filosofie proprie asupra vieții, dragostea lor față de "țară", felul în care și-au făcut singuri dreptate, evoluția lor pe plan social, economic și cultural.

Dacă în Partea I a lucrării Focșa prezintă aspecte ale evoluției ceremonialului nupțial tradițional în Oaș, în Partea a II-a și a III-a îl găsim în calitate de participant activ, atent observator și cercetător al tuturor momentelor ce compun firul desfășurării concrete a două nunți din Moșeni, ce au avut loc în vara și primăvara anului 1988.

Dar prima întâlnire cu Moșeniul și oamenii lui, Focșa a avut-o cu mult timp în urmă, în vara anului 1934, când a sosit la Moșeni într-o zi de duminică, la biserica din sat, în fruntea unui grup de 14 studenți și proaspeți absolvenți de universitate, în specialități diferite, "cu sarcini de cercetare și pentru desfășurarea unor activități practice, economice, sanitare și culturale, organizate după nevoile locale și la înțelegere cu obștea satului."! (Focșa). Primarul satului era atunci Șomle Nicoară, iar preot Andrei Berinde.

Cercetând aspecte ale culturii materiale din Țara Oașului, Gh. Focșa nu putea să nu fie impresionat de viață spirituală a acestor oameni, de manifestările cu pronunțat caracter arhaic legate de spiritualitatea oșenească, din care a ales forma pe care o considera cea mai cuprinzătoare, relevantă, cel mai marcant prilej de manifestare a solidarității familiale și obștești: **nunta**.

Citind cartea suntem introduși rând pe rând în acest complex ceremonial: "peșitul", "târgul", "credițarea", pentru a ajunge în miezul acțiunii, nunta propriu- zisă. Trei zile și trei nopți, modificându-se în timp la două zile sau chiar o zi și o noapte, aceasta în funcție și de starea materială a celor două familii, "participarea la nuntă, structura grupului de actanți, <<desenul>> mesei mari, cantitatea și calitatea cinstelor, măsura în care satul ia parte la eveniment", constituie "o reflectare fidelă a modului în care ceilalți membri ai colectivității valorizează evenimentul, îl aprobă sau, dimpotrivă, se detașează de el."²³

Și în Oaș "pentru săvârșirea unei căsătorii actul de voință al subiecților și dubla condiționare socială (cutuma și legislația oficială) sunt hotărâtoare."²⁴ Căsătoria și nunta sunt asociate în mentalitatea populară, dar actul oficial al căsătoriei este mult aplanat în comparație cu ceremoniile nunții. Din întregul ritual nupțial se fac remarcate câteva momente: "gâteala" steagului de nuntă, "gâteala" miresei, dansul miresei cu fetele din sat, "bulciugul" mirelui, "bulciugul" miresei, ospățul de nuntă sau "masa mare", strigarea și strângerea darurilor.

Confecționarea **steagului de nuntă** se face întodeauna la casa mirelui, "sarcina inițiativei și a organizării realizării steagului revine direct <<stegarului>> sau <<stegașului>>, unul dintre verișorii <<dulci>> ai mirelui." (Focșa). Stegarul are responsabilitatea de a pregăti materialele necesare împodobirii steagului și de a invita "druștele" la lucru. Acestea în număr de 6 până la 12 fete mari, cu vârsta între 15 și 19 ani, sunt selecționate după criterii de frumusețe, vrednicie, pricepere și bună reputație morală în sat. Ele se adună la casa mirelui cu o seară înaintea zilei de nuntă, și în dimineața ce precede nunta.

²³ I. Șeuleanu, *op. cit.*, p. 106

²⁴ V. Trebici, I. Ghinoiu, *Demografie și etnografie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 230

S.Fl. Marian arată că "în Transilvania și Ungaria nu se face nici o nuntă fără steag, care ca și la militari, e luat drept simbol al eroismului și care, când se duc nuntașii să aducă mireasa la mire, îl poartă, de regulă, un călăreț voinic numit stegariu sau stegieș."²³

Steagul însoțește aproape toate ritualurile performate în cadrul ceremonialul nupțial, "spargerea" steagului având loc în prima duminică de după nuntă, la casa stegarului.

"**Găteala**" miresei este un obicei arhaic care presupune multă trudă, ținând cont de faptul că pentru "găteală" erau necesare între 10-12 ore de lucru. "Cea mai îndemânică meșterită sacră cel puțin cinci - șase ore de lucru numai pentru împletirea părului și tot atâtea pentru aranjarea elementelor de podoabă" (Focșa).

Acest moment, la care participă un număr mare de tineri, vecini, rudenii, este și "un prilej de a provoca mireasa la meditații cu privire la urmările actului la care s-a angajat" (Focșa):

"Măritatu nu-i noroc,
Bărbatu-i pară de foc!
Măritatu nu-i ticneală,
Că bărbatu-i foc și pară!"

Dansul miresei cu fetele din sat se constituie ca un rit de desprindere al miresei din categoria socială a tinerelor fete, fiind un dans original, cu structură deosebită, cu origini arhaice ancestrale, datând "de la originea lucrurilor", cum spun bătrânii.

La acest dans care durează aproximativ 3 ore, participă toate fetele din sat, dansând "cu eleganță și solemnitate impresionantă, după ritmul unei melodii duioase și profunde, cu unele note grave, care sună și răsună ca o mare taină, ca un ecou transmis peste milenii, din timpuri îndepărtate, prin continuitatea a nenumărate generații succesive de fete..." (Focșa).

Modul în care Gh. Focșa descrie acest dans este extrem de emoționant, dovedind vraja în care chiar și cercetătorul a fost atras. "Cercul se învârtă continuu și se deschide și închide imediat la scurte intervale de timp, rotindu-se mereu de la dreapta la stânga, ca o roată care face popasuri de o clipă din mers, pentru a permite pe rând celor aproape o sută de fete, să se desfacă din cerc și să participe la bucuria de a dansa 2-3 minute, cântând împreună cu mireasa"...(Focșa).

"**Bulciugul**" (sau orațiile rostite de staroste prin intermediul căruia mirele și mireasa își iau rămas bun de la părinți) pune accentul pe desprinderea tinerilor din familia proprie și trecerea într-o nouă condiție matrimonială, într-o nouă stare socială.

"Te-ți mireasă rămas bun,
De la mamă, de la tată,
De la tăți frații di-odată!
De la struț de băsâioc,
De la feciorași din joc!
De la struț de cărăjele,
De la veri și de la vere!
Plânge-mă mamă cu dulce!
C- amu-s gata și m-oi duce !

²³ S. Fl. Marian, *Nunta la români*, Ed. "Grai și suflet" Cultura Națională, București, 1995, p. 191

La un pas di cununie,
Ca să-mi fie pe vecie!
Amin și noroc să fie! ..."

"Bulciugul" este, în general, rostit de același staroste (care în Oaș poate fi și femeie), prima oară la casa mirelui, iar apoi la casa miresei.

Întotdeauna "bulciugul" este precedat de dansul bărbătesc "roata" și dansul miresei cu fetele din sat, ambele însoțite de "îpăurituri" și de "străgete" ritmate, pe fundalul muzicii de "ceteră" și "zongoră".

Introducerea "tarostelui" pentru rostirea bulciugului o face tot stegarul, care lovește "cu bota de la steag" pe fața mesei, pentru a capta atenția celor prezenți. "Tarostele" începe orația cu formula :"- Așa ca o dragoste, când se despărță un fecior de părinții lui ", apoi continuă:

"Tată ceata împărătească,
Să se strângă după masă!
Este-un cuvânt de-a cuvântare,
Dumneavoastră de-ascultare!
Că și craiu zice-așa,
Că de ici nu poate me,
Fără două - trii cuvinte de bulciug!..."

Ospățul de nuntă sau "masa mare" este evenimentul cel mai complex ce se desfășoară în cadrul unei nunți. "El implică o mare diversitate de aspecte și elemente componente, interdependente, care se vor succeda după o structură prestabilită prin tradiție populară îndelungată, dar putem susține chiar cu ecouri ancestrale, printre care au pătruns mai recent și unele aspecte sau elemente noi, integrate în structura tradițională...! "(Focșa).

"Masa mare" poate fi percepută ca o reflectare a stării materiale a celor ce organizau nunta, precum și a nivelului de cultură al comunității respective(atmosferă, comportament). De asemenea, ea se constituie și ca o reflectare a poziției sociale și a prestigiului de care se bucurau familiile celor doi miri.

Gheorghe Focșa ne prezintă modul în care a evoluat limbajul culinar la nunțile oșenești, începând cu perioada în care băutura era adusă de fiecare nuntaș, până la meniul extrem de bogat din anul 1998. Diferențele evidente sunt remarcate de participanți:"amu nu-i ca demult ! O fost mai săracă lumea atunci, și țara și noi !"

"Din punct de vedere social, o masă tradițională de nuntă, un ospăț care antrenează o mare parte a comunității, comunică informații utile începând cu faza preparării alimentelor, fază ce actualizează relațiile de rudenie și vecinătate prin aportul material și în muncă. Trebuie să subliniem că participarea la eveniment nu se rezumă la simpla prezență la ceremonie, ea înseamnă o implicare totală a spiței de neam, a vecinătății, dar și a altor membri ai comunității, în munca ce ține de pregătirea și organizarea meselor. În plus, dăruirea de alimente, împrumutul de vase sau mobilier [...] este limbajul coeziunii sociale în viața tradițională"²⁶.

Așezarea la masă se făcea în ordinea descendenței arborelui genealogic, plasarea comesenilor "în capul mesei" sau la "coada mesei", respectând totodată ierarhia socială. La

²⁶ Ofelia Văduva, *Pași spre sacru - Din etnologia alimentatiei românești*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p.190-191.

masa de onoare sunt așezați mirele, mireasa, nașii, părinții mirilor, consacându-se astfel unirea celor două familii, până acum străine.

Ospățul de nuntă este însoțit de manifestări folclorice tradiționale: "danțuri" ("pe mare și pe mănunțal", "un bărbat cu o giucăușă", și desigur dansul miresei, care "a fost din veac"), "hori", "străgete" și "țâpurituri", unele având caracter alegoric, satiric sau chiar licențios, cu accente moralizatoare. În unele cazuri se remarcă stângăcia versurilor, datorită improvizărilor în concordanță cu momentul.

"Oșenia nu-i ocară
Irima-i di foc și pară,
De-o aprinzi arde o țară!"

"Că de când îi lumea lume
Nu mi-o fost teamă de nime!
Nici de cuțat, nici de pari,
Nici di pușcă di jândari!"

"Doamne nu lăsa pedeapsă,
La bărbat nevastă proastă!
Doamne nu lăsa osândă
La bărbat nevastă hădă!"

"Ciudă li-i la două-tri,
De-ar pute m-ar omorî,
Cu otravă din uiagă,
Să nu fiu la mândru dragă!"

"Nănaș nici nu te gândi,
Că găina nu-i plăti!
Că găina-i ca-n poveste,
Cârăie și duhănește,
Că găina-i grasă tare,
Ca și mine pe schinare!
Și vezi câtu-i de gătată,
Ca și mine de-mbrăcată!
Bine-mi pare dip'ce-mi pare,
C-am păcălit nănaș mare!
Că dipt o găină mică,
Mi-o dat bani să-mi ieu giurincă!
Că dipt o găină slabă,
Mi-o dat bani sa-mi ieu o vacă!"

"Hopa-i, țupai, io-s deasupra,
Di disupt om pune prunca!
Și di-asupra bietul Petre!
De nu Petre, Văsălie,
Numai tăt de-ai noști să fie!"

“Coată mire, coată bine,
Cine șade lângă tine!
Șade-o pruncă ne-nvățată,
De-a fa rău treabă iertată!”

“Bată-te raiu măi mândră,
N-ai bărbat, numai osândă!...
I-al di fundul gacilor,
Și-l aruncă dracilor!...”

Un act important care are loc la "masa mare" îl constituie **strigarea și strângerea darurilor** sau "răspunsul la steag". Dacă în anul 1934 la steag se "răspundea" cu o "oiagă de pălincă", începând cu jumătatea secolului XIX nuntașii ofereau mirilor diferite daruri, în mod special obiecte de uz gospodăresc, pentru ca după anii '60 sumele de bani dăruite să crească considerabil.

În trecut "răspunsul la steag" se făcea numai la ospățul de la casa mirelui. Cu toate modificările survenite privitoare la tipul și multitudinea darurilor oferite, ceremonialul strângerii lor a rămas aproape identic.

Introducerea în ceremonial o face tot stegarul care obține liniștea și atenția mesenilor, dând cuvântul "tarostelui", care strigând cu putere pentru a fi auzit de toți nuntașii, nominaliza prin versuri exprimate ad-hoc, darurile primite de la fiecare nuntaș și suma de bani. "Tarostele" este însoțit de stegar, de cei doi miri, nașii (numai bărbații) și o persoană care ține evidența banilor adunați.

"Gazdele cășii și ale miresei, darurile miresei să vie pe fața mesei !"

La acest apel sunt aduse pe rând "talgerul miresei", "colacii miresei" legați pereche cu ștergări decorative și uniți prin "oiaga colacilor" sau "osia celor două roate". Numai după săvârșirea acestor ritualuri arhaice, nuntașii își oferă darurile, la îndemnul tarostelui: "Descuiați strungile și cotați pungile și scoateți sutele !".

Acest moment din ceremonialul nupțial semnifică solidaritatea comunității respective, precum și aportul pe care nuntașii prezenți, obștea satului, și-l aduce la constituirea substanțială a bazei materiale destinată pornirii tinerilor căsătoriți către un nou statut social, din chiar momentul închegării propriei familii.

Nunta în Țara Oașului se desfășura concomitent în două locuri, la casa mirelui și la casa miresei, unde, după plecarea mirilor și nuntașilor la ospățul de la casa mirelui, rămâneau pentru a continua petrecerea vecinii și unele rudeni ale miresei. La nuntă participa un număr mare de actanți, precum și o mulțime de "figuranți" al căror rol nu trebuie ignorat, deoarece prin ei se realiza transmiterea sensului ritualului nupțial.

Acest important eveniment social, cu implicații multiple, a fost cercetat în anii 1974, 1976 și 1977 de către Danielle Musset, lucrarea sa *Le mariage a Moiseni, Roumanie*, fiind publicată în *Etudes et Documents Balkaniques*, 3 Paris, 1981. Studiul surprinde extrem de pertinent desfășurarea și semnificațiile complexului de acte ceremoniale nupțiale, prezentate în contextul vieții sociale: "observer le mariage dans un village, c'est donc porter un regard sur la vie de la communauté dans son ensemble, sur ses aspects socio-économiques aussi bien que magiques et rituels ;et telle est notre intention première: étudier le mariage dans l'ensemble de la vie sociale"(op.cit.Introduction). N.n. "...să observi căsătoria într-un sat, aduce cu sine să arunci o privire în viața comunității în ansmbļu, asupra aspectelor socio-economice, de asemenea și asupra magiilor și ritualurilor; și care este intenția noastră primordială: studiul căsătoriei în ansamblul vieții sociale."

Autoarea privește acest eveniment îndeosebi sub aspectul rolului pe care femeia îl are în organizarea și desfășurarea lui, precum și în perioada care îi urmează, când ea începe o viață nouă, cu o multitudine de responsabilități.

Cu certitudine cartea lui Gheorghe Focșa, *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, chiar dacă vizează aceeași rază de acțiune, are la bază o cercetare mult mai laborioasă, ce surprinde până la detaliu complexitatea mariajului în mediul oșenesc. "Nunta se constituia într-un ceremonial spectaculos, al cărui substrat străvechi este trecerea lină a individului de la o stare la altă stare, cu consecințe minime pe plan spiritual, social și economic".²⁷

Firul acestei treceri și implicațiile pe care le presupune, le veți afla din rândurile acestei cărți, în care taina nunții ni se dezvăluie în toată splendoarea ei.

"Sensul absolutei amiezi este momentul ungerii cu *Myrov* de unde vine Mirele și Mireasa, iar *Myrov* înseamnă mireasma, slava și curăția lăuntrică îndeosebi, ceasul scânteierii în univers al făpturii umane. Aceste ieșiri în afară, ieșiri din sine, întâiului pas comunitar al omului i se răspunde cu un inel, pe dreapta truditore, simbolul din vecie al recunoașterii omului ca podoabă desăvârșită, pe de altă parte omul încheie un pact pecetluit cu acest ochi de aur nevăzut, deschis în palma pământeanului. De acum încolo omul își cunoaște întreaga măsură, statura lui de slavă, și în virtutea acestei slăvi omul se angajează în istorie, luând partea trudei comunitare întru rodnicie și viață echilibrată, cununa pe cap și inelul în dreapta sunt două spărturi prin care omul se trage în univers, cu care atinge și degustă nemarginile"²⁸.

Spectacolul nunții... va trezi amintiri, nostalgii, dorul de "țară", de un "gioc", de o "făpuritură", și poate imboldul de a veni să cunoașteți oșenia la ea acasă, aici, în Țara Oașului.

DANIELA OLTEAN

Editura Muzeului Sătmărean, prin publicarea cărții *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, realizează o întregire a operei marelui etnograf român Gheorghe Focșa, îndeplinindu-se astfel, chiar dacă postum, un mare vis al autorului.

Conținutul manuscrisului este reprodus integral, precum și modul în care Gheorghe Focșa a întocmit structurarea acestuia în capitole și subcapitole.

Paralel cu actualizarea ortografiei, am considerat necesar să păstrăm pentru autenticitatea și valoarea de document a textului, regionalismele și fonetismele regionale (ghine, copchil, mgnii etc). De asemenea, am păstrat anumite forme fonetice și morfologice utilizate constant de către autor: (personagiile, trebuiește, obișnuielnică etc.)

Deși în textul orațiilor apar uneori cacofonii, ele nu au fost eliminate, tocmai pentru redarea cât mai exactă a folclorului oral din zonă.

Editorul a completat manuscrisul original cu un *Glosar* explicativ, pe care-l considerăm util pentru înțelegerea regionalismelor utilizate în text.

Adresăm mulțumirile noastre Ministerului Culturii, care și-a adus contribuția financiară la tipărirea acestei cărți.

²⁷ V.Trebici, I.Ghinoiu, *op.cit.*, p.231

²⁸ I.Alexandru, *prefață la Nunta la români. Orații*, Ed.Minerva, Bucuresti, 1989,p.6.

Cap. I Peșitul și anunțarea nunții

1. PEȘITUL ȘI ANUNȚAREA NUNȚII

Din toate ceremoniile tradiționale complexe, legate de viața omului, nunta reprezintă fenomenul etnografic cel mai interesant prin amploarea, diversitatea, complexitatea și semnificația manifestărilor sale economico-sociale, morale, artistice și folclorice.

Căsătoria statuează temeiurile unei noi familii, asigură bazele materiale, biologice, sociale și morale ale continuității vieții, este mobilizată efectiv o largă participare obștească. Orice nouă familie constituie încă o celulă socială în care este promovată forța creatoare și bucuria vieții, centrul în care se contopesc eforturile și rezultatele obținute în muncă, modalitățile în care se desfășoară în mod natural și concret responsabilitatea morală față de generațiile următoare.

Demersul inițial și esențial care declanșează actul căsătoriei are la bază elanul, frumusețea și curățenia sentimentelor reciproce de dragoste ale celor doi tineri. Ei au multe prilejuri să se cunoască, să se prețuiască și să cultive aceste sentimente, printre care consemnăm: școala, munca sub multiplele ei forme, activitățile de la căminul cultural, participările la clăcile și șezătorile de lucru, la sărbătorile de peste an, la nuntă și la hora satului, etc.

Înțelegerea prealabilă în doi deschide, în marea majoritate a cazurilor, lanțul logodnei.

La peșit merge feciorul cu ambii săi părinți și cu un cumnat sau altă rudă apropiată, mai bună de gură, care poate susține cauza... În trecut, discuțiile cele mai aprinse și mai îndelungate erau purtate asupra valorilor materiale - mobile și imobile - animale domestice, casă, zestre, pământ etc., la care putea fi asigurată dotarea celor doi tineri.

Pentru unele sate necolectivizate din Oaș, aceleași teme își păstrează valabilitatea și astăzi. De aceea unele fragmente din dialogurile purtate între părinți la peșit cu ani în urmă, ca și unele reflecții folclorice în horile și țâpuriturile cântate sau strigate la nuntă, în care s-au pus accente pe această târguială în legătură cu baza materială a proiectatei familii, își păstrează încă sensurile lor economice importante și în orice caz valoarea lor literară și documentară:

- "Amu o sosât vreme să vindem!"

- "Apoi voi cum vă sâmlăuiți?"

- "Dipt aceia și noi sâm plecători, oum zic, și' acolo să margă!"

- "Să-și ieie tri locuri dint alea șase și boii și' o giurincă și șase oi!..."

- "D' apoi dacă s-are vâji să zină el aicea (feciurul la casa părinților fetei), apoi atuncea mgnii că își tra cruce pe păru' pământului și pe casă!..."

Horile și țâpuriturile care se referă la același aspect al discuțiilor de ordin material dintre părinții tinerilor, sunt încă și mai explicite. Ele demonstrează chiar că pretențiile viitoarelor soacre, ale mamelor cu feciori, sunt cu ceva mai accentuate decât cele ale propriilor lor bărbați:

- "Cui îi treabă pețitori,
 Noi sîm oameni cu feciori!
 Nu ne-arate ștergători
 Nici boandă cu cototori!¹
 Ci ne ducă la poiată,
 Și ne-arate boi și vacă!
 Cincisprezece oi cu lapte,
 Și vreo două-trii capre!
 Holdele sămănate,
 Și cu grâu și cu săcară
 Batâr două-trii hectare!"

După discuțiile prealabile purtate între părinți și rudenii la casa fetei, tinerii sunt chemați în odaia în care au avut loc deliberările și fata este întrebată: - "D' apoi nu știi, place-vă de noi?" - La care ea răspunde: - "La care-i place la mama și la tata și mgnie-mi place!"

Învoiala încheiată este subliniată prin invocarea puterii Divine ca ajutor la buna desfășurare a acestui act. - "Dumnezeu Sfântu ne-ajute să hie într-un ceas bun târgu care l-o îndemnat oamenii iștia cătă noi! Dumnezeu ne-ajute ca aieste besăzi² să le gătăm cu care ne-o îndemnat amu!... Nuntă și comandare nu se face fără besăzi! Aseala fel de iosag³ di vândut și din cumpărat!"

În trecut, în unele sate din Oaș nu se chema la nuntă. Participanții veneau din proprie inițiativă și se grupau după rudenii și vecinătăți în jurul celor două familii implicate. Logodna era anunțată de preot duminica după slujba de la biserică, cu scopul de a evita căsătoriile între rude apropiate. După logodnă, mirii apăreau împreună la dans la hora satului, unde feciorii organizau, după obișnuințe tradiționale, popularizarea actului. Ei strigau în cor cu putere - "Feciori și fete, boresari și neveste, moși și babe... pe sâmbătă, duminică și luni nuntă!". În același timp câțiva dintre ei prindeau perechea celor doi miri în brațe și îi ridicau sus strigându-le numele și atrăgându-i la public ca să-i recunoască. Strigarea se repeta: "Fete și feciori, boresari și neveste, bătrâni și bătrâne, să veniți la nuntă!"

- "Să giucăm doi colăcei, de la doi prunci tinerei!" Și erau ridicați sus împreună.

La Vama, până prin anul 1947, doi chemători - unul din partea mirelui și altul din partea miresei - împodobiți cu "șterguri" mari frumos lucrate cu decor policrom, prinse peste umărul stâng și coapsa dreaptă, mergeau împreună din casă în casă, purtând simbolic, ca semn al fertilității, ouă în chischineul⁴ primit de mireasă ca dar la logodnă și recitau în frumoase versuri, vestirea evenimentului.

Un alt mod de vestire obștească este cel consemnat recent la Călinești. Aici, mireasa cu trei sau patru fete, verișoarele "dulci" (primare) și chiar surorile miresei, necăsătorite, merg în grup ținând fiecare de colțurile aceluiaș chischineu - o batistă mare, cu decor policrom frumos brodat, anume lucrată de mireasă în acest scop și anunță lumea care participă la hora satului, invitând la nunta aflată în pregătire. Ele se numesc "chemătoare" sau "fete de nună". În alte cazuri participă la invitarea rudeniilor și prietenilor la nuntă atât mirii cât și părinții lor.

¹ oglinzi

² vorbe, discuții

³ învoială

⁴ broboadă decorativă din material industrial

În unele localități în care influențele urbane recente sunt cele mai avansate, ca Bixadul spre pildă, se folosesc invitații scrise, pe ferpăre bătute la mașină, având conținutul și rânduiala textului după modelul celor utilizate pentru nunțile de la oraș.

Vârsta medie a tinerilor la căsătorie este variabilă, între limitele de 18-28 ani pentru feciori și 15-21 ani pentru fete. În ultimii ani s-au înregistrat și tendințe tot mai frecvente de a coborî limita de jos cu câte un an și chiar doi pentru ambele sexe. O presiune în acest sens se pare că o exercită și influența folclorului viu care condamnă cu asprime urâtenia fizică sau morală, precum și îmbătrânirea prematură a fetelor nemăritate:

- "Poți-te mândro spăla,
Cu apă de pe Iza,
Că mai mândră nu ti-i fa!"

- "Nu știi mândră ce Ț-am spus!
Ca să nu ti ruminești⁵
Că te tare-mbătrânești!"

- "Fata care-mbătrâne,
Feciorii nu o iube!
Ci din contră s-o scula,
Soarele o- ntuneca!
Cine contra s-o sculat,
Soarele o-ntunecat!"

- "Până-i lume și vileag,
Nu-i vedea la mândra steag!
Nici cunună cu bumbuști,
Numa' câte doi-trii prunci!"
- "Mărită-te horgălină⁶,
C-amu ești fată bătrână!
Că și dracu so-nsurat,
Și tu nu te-ai măritat!"

Țiimpul preferat pentru desfășurarea nunților este sezonul de toamnă, după strângerea roadelor rezultate din agricultură și creșterea animalelor, după mustuirea strugurilor și îndeosebi după intrarea în funcțiune a "pălincilor", care transformă fructele și în special prunele, în mari cantități de ȃuică. Prea puține nunți au loc în sezonul de vară și nici una în perioada posturilor tradiționale - motiv pentru care "nu se tare face nuntă între Sântă Mării" (15 august - 8 septembrie), și nici de la 20 noiembrie până după 7 ianuarie. Durata ceremoniilor simultane și succesive este de trei zile și trei nopți, cu tendințe de concentrare la două zile și două nopți și, pentru cazuri cu totul excepționale, la o zi și o noapte! Țiimpul desfășurării nunților este în raport direct cu starea materială a celor două familii implicate, în raport de bogăția lor. În ceea ce privește zilele din săptămână consacrate nunților, sunt de înregistrat preferințe variabile de la un sat la altul, de luni până miercuri, de joi până sâmbătă și de sâmbătă până luni, ca o tendință generalizată în ultimii ani!

2. PREGĂTIRI PENTRU NUNTĂ

Mai multe acțiuni și măsuri prealabile sunt desfășurate în preîntâmpinarea nunții.

Cele dintâi privesc ordinea, curățenia și înfrumusețarea celor două gospodării: curțile, grădinile, acareturile, exteriorul și interiorul locuinței îndeosebi. Se fac reparații, se vâruiește, se curăță totul, se spală ȃesăturile și hainele, se reasează în ordine întregul inventar din interior. Piese de mobilier din lemn de factură zonală tradițională, masa,

⁵ a se sulemeni cu vopsele

⁶ bătrână

patul, cuierile, podișoarele, laițele, scaunele, lăzile, etc.; sau cele de origine industrială sunt regrupate pentru a lărgi pe cât posibil spațiul disponibil pentru nuntași. În structura interiorului este scos în relief patul acoperit cu multe țesături decorative originale și cu perne mari, patul cu "colibă" sau cu "bortă". Mai multe oluri împodobesc grinzile și seriile întregi de talgere, - ceramică policromă de Vama, sunt agățate în cuiere. Numeroase tablouri pictate sau litografii colorate, cu subiecte figurative, biblice, în combinații cu ceramica și cu seriile de șterguri mari și mici, din țesături cu alesături colorate, sunt rânduite în trei registre suprapuse pe toți cei patru pereți ai camerelor, într-o policromie vie, luxuriantă și veselă, predominant în roșu. Acest decor bogat este întregit mai de curând, în camerele nupțiale la mire și la mireasă, printr-o serie de ghirlande realizate din hârtie creponată în diferite forme și culori, rânduite radier sub tavan. Cochete și strălucind de curățenie în interior și în exterior, cu stâlpi și "filigorie" la catul de sus, cu însușiri arhitectonice artistice subliniate și de cadrul pitoresc al colinelor, cu policromia tonalităților potolite ale peisajului de toamnă, cu iarba verde și frunzișul copacilor în armonii de galben, arămiu și roșu, casele mirilor constituie în multe cazuri ele însele, elemente de frumusețe atrăgătoare și de înveselire.

O a doua serie de măsuri pregătitoare se referă la ajutoarele umane necesare pentru muncă și la personagiile care au roluri deosebite în desfășurarea ceremoniilor.

Concentrarea ajutoarelor umane este reglementată prin obișnuințe tradiționale, sarcinile de muncă revenind rudelor apropiate, frați, surori, unchi și mătușe, șogori⁷ și tătăișe⁸, veri și verișoare, precum și vecini sau prieteni mai buni. Un număr variabil de la 7-8 până la 12-14 bărbați - "socaci" - sunt necesari pentru realizarea unor lucrări mai grele și un număr echivalent de femei - "socăcițe" - sunt concentrate pentru pregătirea alimentelor necesare la oșpețe de mare amploare. Timp de cinci-șase zile, în fiecare dintre cele două gospodării se află mobilizate și prezente permanent până la 24 persoane de ambele sexe, în multe cazuri soții cu soțiile lor, ca ajutoare din afară. Bărbații construiesc "saivanele", - construcții de caracter temporar pentru adăpostirea participanților la ospăț, în dese cazuri puse în legătură cu șura care devine sală de dans la vreme nefavorabilă, pentru dansul în aer liber. Saivanul are un plan dreptunghiular în care sunt rânduite pe toată lungimea patru sau cinci șiruri de mese cu scaune pe ambele laturi, șiruri încheiate în curmeziș la capăt, pe latura îngustă, cu "masa de onoare" a mirilor, nașilor și invitaților de vază, ridicată cu aproape un metru mai sus decât celelalte. Peretele din spatele acestei mese este acoperit decorativ cu cergi, ștergare, talgere și tablouri pictate și cu ghirlande de hârtie colorată, care se extind și în toată sala de mese, acoperind cu spirale în diferite culori și stâlpii verticali de susținere ai acoperișului realizat astăzi din material plastic.

Bărbații taie vițelul, porcul și șapte-opt oi, precum și douăzeci de găini. Ei pregătesc astfel carnea necesară pentru meniul prescris și ajută la aranjarea și supravegherea fierturilor în mari căldări de aramă, montate pe două furci verticale și "vurghini" - prăjini orizontale, deasupra focului deschis în mijlocul curții, în aer liber, pe care tot ei îl alimentează cu lemnele necesare.

Femeile frământă, împletesc și coc mai mulți colaci de mărimi diferite, implicați în desfășurarea ceremonialului, lucrează cu o artă desăvârșită. Ele coc pâinea și pregătesc piftetele, salata "bef", caltaboșii, "boacele", sarmalele în foi de varză, fripturile în sosuri și supele, precum și mai multe sorturi de prăjituri - până la șapte-opt feluri distincte și cu adevărat delicioase - pentru nunțile de astăzi⁹.

⁷ cumnați

⁸ cumnate

⁹ patrușprezece sorturi diferite în 1988

Aceleași persoane de ambele sexe, au sarcina de a efectua serviciile în timpul ospetelor - bărbații cu sticlele și paharele mereu pline cu băutură - îndeosebi țuică și bere, femeile cu talgerile și castroanele care poartă alimentele în proporții copioase.

Tot în perioada anterioară nunții sunt perfectate înțelegerile cu "nănașii" - o pereche sau două - indicați după relațiile spirituale moștenite prin tradiție de la o generație la alta pe linie bărbătească și respectate cu strictețe. Tot cu anticipare se aleg "stegarii" sau "stegașii", dintre verii "dulci" ai mirelui, și se definitivează prin ei lista "druștelor", a celor șase până la zece fete mari, cărora le revine îndatorirea să coase steagul la casa mirelui. Sunt indicate apoi cele două perechi de verișori ai miresei și ai mirelui care au sarcina să realizeze arcurile, ținând împreună de același colac pe sub care trece alaiul restrâns al nuntașilor la reîntoarcerea de la cununie la casa miresei, și a doua zi când aceasta este condusă la casa mirelui. Tot cu anticipare sunt indicate cele două perechi de fete care vor arunca cu boabe de grâu și cu apă sfințită peste alaiul nuntașilor, la cele două momente consemnate mai sus.

De asemenea, se perfectează înțelegerea cu meșterii care va împleti părul miresei, cu plasă și cărcei, dupei, și-i va împodobi și aranja cununa pe cap, cu "tarostele" cel mai potrivit să recite "bulciugul", în frumoase versuri de rămas bun și despărțire, cu aspecte poetice și dramatice, la casa miresei și a mirelui. Sunt tocmită cele două perechi de ceterași din localitate sau din satele vecine, care vor asigura muzica de zi și de noapte, în tot timpul nunții. În același timp sunt verificate, completate și eventual întregite decorativ, cele mai frumoase haine de sărbătoare ale celor doi miri, precum și elementele adiacente distinctive, integrate în portul pentru nuntă al mirilor, cum ar fi cununa, zgărzile, barșoanele, florile, mărgелеle, etc.

3. GĂTEALA MIRESEI

Două acțiuni distincte și importante sunt săvârșite concomitent la casa miresei și a mirelui în noaptea din ajunul nunții și în dimineața următoare: găteala miresei și confecționarea steagului de nuntă. Ambele acțiuni sunt realizate cu muncă îndelungată și după tehnici tradiționale.

Aici trebuiește subliniat faptul că acest obicei cu totul arhaic, comportă unele cunoștințe tehnice specifice, pe care foarte puține persoane le dețin. De regulă ele nici nu se transmit de la o generație la alta decât în mod excepțional și în cadrul aceleiași familii. Pentru acest motiv persoanele versate sunt extrem de rare și foarte solicitate. Într-un sat dintre cele mai mari din Țara Oașului, cum este Cămârzana, unde această tradiție este păstrată în toată amploarea și acuratețea ei, doar două meșterițe sunt reputate în această artă: Lucâț Maria, Cuța Homii de 56 ani și fiica ei, Coc Mărie, Măria Cuții Homii, de 32 ani. Adeseori asemenea meșterițe sunt chemate de la un sat la altul. Unele persoane dornice să-și însușească această tehnică specifică, fără să-și dezvăluie gândurile, și-au oferit serviciile pentru lucrări voluntare ca "socăcițe" la nuntă, la prepararea alimentelor, a boacelor, numai pentru a folosi prilejul să vadă cu atenție cum se face împletirea părului la mireasă. Așa este cazul lui Ciorbă Măria, Măria lu' Dumitru lu' Gheorghe a Lichii, de 25 de ani din Certeze, chemată să împletească părul miresește pentru nunta fiicei lui Oros Toma din Moșeni (la 14.IX.1978).

GĂTEALA CAPULUI LA MIREASĂ

GĂTEALA CAPULUI LA MIREASĂ

În găteala capului la mireasă se contopesc împreună două categorii de elemente distincte, părul împletit după o tehnică arhaică, într-o structură cu totul particulară și originală, neîntâlnită în nici o altă parte a țării cu această înfățișare, și seria elementelor de împodobire: cunună, zgărzi, barșoane, salbe de bani, șururi de mărgele, flori artificiale și flori naturale, ca rozmarinul și struții din flori de mușcate și de busuioc, etc. Toate aceste elemente de podoabă constituie împreună un ansamblu decorativ complicat, cusut cu cea mai mare grijă peste întreaga împletitură a părului, care, până la urmă, nu se mai vede de sub acest decor variat și bogat.

Cea mai îndemânică meșterită, consacră cel puțin cinci-șase ore de lucru concentrat numai pentru împletirea părului și tot atâta vreme pentru aranjarea elementelor de podoabă amintite. Acestea sunt rezultatul unui îndelungat efort de muncă pentru realizarea lor prealabilă. Numai pentru confecționarea celor 25-30 exemplare de zgărzi, din mărgele colorate, de lungimi variabile după locul pe care sunt fixate în ansamblul decorului, a fost înglobată echivalența a cel puțin 60-70 zile om de lucru, executat cu îndemănare și hărnicie, din partea miresei, a verișoarelor și a prietenelor ei.

Detaliile tehnice la împletirea părului, pot fi sintetizate în câteva observații esențiale.

Părul lung și bogat, uns cu grăsime de porc în trecut și cu ulei de păr în prezent, este pieptănat cu grijă în jurul capului secționat în patru părți egale și apoi grupat în trei secvențe distincte. Două sferturi, la părțile laterale, destinate "aripilor" sau "fundurilor" de către urechi, și o a treia secvență din celelalte două sferturi, destinate cozii late de la spate. Cu o undrea se alege cărarea dreaptă, centrală, din frunte către creștetul capului. Pornind de la cărarea din frunte mai întâi spre dreapta, apoi spre stânga, părul uns este răsucit în câte două grupe de 12 șuvițe lungi, "cârcei mici", din care sunt împlețiți doi "cârcei mari". Ambele grupuri sunt legate la capete cu ațe colorate. Urmează cele două plase, de la urechi spre față, împletite din numeroase șuvițe răsucite mai întâi, luând la împletire șuvițe din părțile laterale ale grupului respectiv, cu alternanță succesivă, un cârcel mic de la dreapta și următorul de la stânga și avansând către firele centrale. Lucrând cu ambele mâini și cu toate cele zece degete, împletitura avansează pe rând la ambele părți laterale ale capului dinspre ceafă spre frunte. Din când în când meșterita se oprește și strânge șuvițele plasei, din mâna stângă și din cea dreaptă. Coadă cea mai lată de la spate, este împletită după aceeași tehnică dintr-un număr și mai mare de șuvițe răsucite - grupate în două jumătăți distincte, lucrând întâi partea stângă și apoi jumătatea din dreapta, de la ceafă în jos pe spate. La capete, șuvițele de păr sunt împletite în continuare și legate prin ațe colorate. Cele două jumătăți, astfel realizate, sunt împreunate printr-un fir mai gros de ață colorată, introdus cu undrea de la ceafă pe linia de mijloc a spatelui, până la vârful lor. Aceleași fire răsucite din lână sau mătase colorată, ca niște șireturi numite "crețe", sunt utilizate și pentru cusut împreună plasele care acoperă părțile laterale - "aripile" sau "fundurile", împreunate cu cei doi cârceli principali, arcuiți în relief de la cărarea din frunte către urechi. Coadă cea mai lată este de regulă realizată deodată ca o singură plasă care acoperă tot spatele. Realizarea ei mai recentă, din două jumătăți, apare ca o înlesnire de ordin tehnic. În unele cazuri, chiar și mai de curând, părul din spate este împletit în două coade groase și strânse către ceafă, renunțându-se la această lucrare extrem de migăloasă și dificilă, avându-se în vedere acoperământul realizat din cele 25-30 zgărzi din mărgele colorate de la spate, cusute pe o foaie de hârtie mai groasă.

După terminarea fazei inițiale, împletirea părților, urmează cea de a doua lucrare, fixarea podoabelor, tot în timp de cinci-șase ore!

În unele cazuri această a doua fază este realizată de o altă persoană versată, care înlocuiește împletitoarea părului.

Cununa în formă tronconică, din țesătură de lână sau catifea de 15-20 cm înălțime, este așezată pe creștetul capului și fixată prin cusături cu ață, prinsă de plasa părului în patru puncte distincte, la frunte, la ceafă și în cele două părți laterale. Fodrele sau zgârzile și barșoanele, cu două forme distincte - unele dreptunghiulare și lungi până la 35-40 cm, altele cu una dintre margini colțurată, sunt rânduite în alternanțe de forme și decor, separate prin șiruri de mărgelile mai mari, toate cusute cu atenție peste părul capului și peste cunună.

Între ele sunt intercalate salbe de bani, bumbuști și sbârcele din flori artificiale și struții din flori naturale. În decorul migălos, cu motive geometrice, florale și simbolice, realizate cu variații de la o fodră la alta, predomină culoarea roșu. Șirurile din mărgelile mai mari au și unele culori variabile de alb, galben, verde, roșu și albastru.

Pe coada lată din spate, alternează până la 25/30 elemente de podoabă realizate din mărgeluțe colorate, așezate în arcuiri paralele de la ceafă până la talie. Spre vârful cozii în special, este integrat un decor din podoabe specifice realizate din mărgeluțe mărunte și mai mari, dispuse în forme de flori, de inimi, etc., prevăzute în dese cazuri către centru cu oglinjoare integrate. Toate elementele de podoabă sunt cusute cu ață albă și în diferite culori, prinse de plasa din păr, ca un ansamblu unitar și bine fixat, pentru a rezista tuturor acțiunilor la care este obligată mireasa timp de trei zile și trei nopți cât poartă această găteală, fără riscul de a se desface sau a se rupe ceva.

În dese cazuri, pentru mai multă siguranță, unele șuvițe din părul capului sunt cusute de gulerul cămășii pe care o poartă mireasa la nuntă.

Fixarea acestor atât de numeroase elemente de podoabă nu este lipsită de preocupări estetice, care urmăresc alternanțe de forme și armonii cromatice. Așa spre pildă, la baza cununii sunt așezate jur-împrejur patru șiruri paralele, suprapuse, de mărgelile mai mari, cele două centrale colorate în roșu și celelalte două laterale în culoarea verde.

În timpul lucrului, la împletit și la împodobit, mireasa este anturată de un numeros tineret, de la copii mici până la fetele și feciorii dintre rudeniile sau vecinii care participă la nuntă și care asistă cu mult interes la acest spectacol, înfrumusețat și prin cântecul ceterașului și îndeosebi prin strigăturile celor prezenți, printre care unele par să manifeste intenția de a provoca mireasa la meditații cu privire la urmările actului la care s-a angajat:

- "Măritatu' nu-i năroc,
Bărbatu-i pară de foc!
Măritatu' nu-i ticneală,
Că bărbatu-i foc și pară!..."

După ce s-au fixat cu grijă toate elementele de podoabă pe capul miresei, pe cunună și pe plasa din păr, sunt rânduite la grumazul ei foarte multe șiruri de mărgelile, cele mai multe roșii, dar și albastre, galbene, verzi și albe, sau în culori combinate. În fiecare legătură sunt tot câte două șiruri, încât se adună în jurul gâtului miresei până la 80 șiruri diferite de mărgelile. Culoarele mai deschise sunt de regulă expuse la vedere, mai la suprafață.

4. CONFEȚIONAREA STEAGULUI DE NUNTĂ

O lucrare importantă, realizată în colectiv la casa mirelui, este confecționarea steagului de nuntă. Sarcina inițiativei și a organizării execuției revine direct "stegarului" sau "stegașului" unul dintre verișorii "dulci" ai mirelui. În multe cazuri sunt doi, trei și chiar

patru stegași, tot feciori dintre verișorii mirelui în primul rând, dar și dintre ai miresei când sunt mai mulți. Dintre ei, unul singur are responsabilitatea principală. Cu ajutorul celorlalți, el pregătește materialele necesare și invită "druștele" la lucru. Acestea constituie un grup variabil de 6-12 fete mari, de la 15-19 ani, prietenele sau rudele stegașului, selecționate de el după criterii de frumusețe, vrednicie, pricepere și de bună reputație morală în sat. "Acele care coasă steaguri - druștele - tot mai înainte fete, mai la cinste în comună, mai văzute în sat! Fete de omenie, să aibă chischineuțe și cam rude cu stegarul. Dacă-i hădă, n-o cheamă!". Cele chemate nu pot refuza invitația de a participa la lucru. În caz contrar ele riscă să li se interzică accesul la nuntă, măsură pe care o aplică cu intransigență stegașul în calitatea lui de maestru de ceremonii. Fetele chemate se adună seara la casa mirelui numai însoțite, pentru a nu se expune blamului public că umblă singure noaptea.

Pentru confecționarea steagului, stegașul procură bota, verdeața, hârtia creponată, gHEME cu ață din cânepă și bumbac, câteva cuie metalice, două zgărzi cu câte zece "ciangau" sau țurgalauă fiecare - clopoței din bronz prinși pe curele, din acei purtați la gâtul cailor, și câteva uelte - ciocan, cuite, foarfeci.

Druștele la rândul lor aduc: unul sau două chischineauă mari - broboade femeiești din "păr" - țesătură industrială de lână, cu decor înflorat pe fond roșu, un mare număr de chischineuțe mici - batistioare de 20x20 cm brodate de ele cu anticipare anume pentru steag de nuntă, cu decor policrom, predominant în roșu, cusut cu acul pe pânză albă din țesătură de cânepă sau cânepă cu bumbac, în multe cazuri păstrate în rezerva fetelor de la alte nunți din anii trecuți. Tot druștele aduc și florile de grădină folosite pentru împodobit steagul.

Se lucrează în colectiv numai la casa mirelui, cinci-șase ore în seara din ajunul nunții și alte cinci-șase ore în dimineața primei zile de nuntă. Lucrarea se desfășoară într-o atmosferă de veselie tinerească, cu glume și țâpărituri, cu servicii permanente de prăjituri și țuică sau vin din partea gazdelor, cu scurte etape de dansuri după muzica ceterașilor, cu participarea temporară a mirilor, când sunt amândoi din același sat și îndeosebi cu "prânzul druștelor", la final, încheiat cu dansuri aprinse și cu țâpărituri specifice...

Pentru a putea realiza multiplicitatea acțiunilor implicate în confecționarea steagului, se practică diviziunea muncii în cadrul colectivului, cu sarcini distribuite după forța fizică necesară și după priceperea dobândită din experiențele anterioare.

Feciorii, în frunte cu stegașul, după ce au adus verdeața din munte, pregătesc "bota", un băț rotund mai gros 3-4 cm în diametru, din lemn de alun, curățat de coajă, lung de 1,10-1,30 m. El poate fi cioplit pe patru muchii. Aproape de capătul de sus sunt bătute cruciș patru cuie mai lungi din fier, ca sprijin pentru fixat "struțul"¹⁰ principal din vârful steagului. Acesta este realizat dintr-un mare buchet central de ramuri verzi de busuioc cu floricele albe, înconjurat de alte numeroase ramuri de "bărbănoc"¹¹, arbust cu frunza mereu verde, tăiate la cca. 30 cm înălțime și grupate în câte 3-4 ramuri, alcătuind buchete sau "boturi"¹² mai mici. Toate aceste grupe de ramuri sunt legate strâns în etape succesive cu sfori groase și rezistente, împletite de fete, din cânepă mai întâi și din bumbac, pentru legăturile exterioare. Se folosesc sfori de lungimi diferite - 2,50, 4 și 5 m la care, după ce se strâng cu toată puterea, se fac noduri speciale și nu se taie capetele pentru a se evita desfăcerea lor.

Bățul este înfășurat de la o treime în jos cu o bucată de pânză din cânepă, cca. 60 cm cât este înălțimea "chischineului" care constituie pânza steagului. Pe bățul acoperit cu pânză de cânepă, de care este cusută pânza steagului, sunt bătute în cuie pe verticală cele

¹⁰ buchet de flori naturale sau artificiale

¹¹ arbust cu frunze permanent verzi

¹² buchete de flori, ramuri verzi

două "zgârzi" cu "jurgalauă", care se află fixate, grupate, pe curelele lor. Alte șapte sau opt "jurgalauă", înșirate pe o sârmă, înconjoară strâns mânerul dinspre capătul de jos al bățului.

Un prim grup de două sau trei "druște" coasă pe pânza destinată steagului, broboada colorată, grupe de nouă chischineuțe brodate pe o parte și nouă pe cealaltă parte. Aceleași fete înșiră pe o singură sfoară trasă cu acul mare un număr variabil ce cca. patruzeci chischineuțe mici, brodate, îndoite în patru, trecând acul cu ața prin colțul îndoiturilor. Acest "bot" decorativ este legat împrejur, peste tulpinile bărbânocului, la baza buchetului din vârful steagului.

Un al treilea grup mic de lucru, alte două "druște", confecționează cununile steagului. Una alcătuieste mici buchețele de rozmarin verde, cu tulpinile subțiri și lungi de 7-8 cm, și a doua le rânduiește și le leagă cu sfoară într-un mănunchi cu frunzele în afară, care crește din aproape în aproape ca un singur lanț verde. Cel mai lung este cusut ca un chenar în relief pe cele trei laturi ale pânzei steagului. Dintr-un lanț de cca. 60 cm se montează cununa rotundă fixată ca un guler decorativ care înconjoară tulpinile ramurilor din vârful steagului sub "botul" chischineuțelor.

Un lanț mai scurt, înconjoară mânerul cu chischineuțe și clopoței dinspre capătul de jos al bățului. Din fire de rozmarin verde, combinate cu flori de grădină aduse de druște - flori roșii numite "cheița raiului" și "tătăișe", și flori galbene numite "schinteuțe", se împletește încă o cunună pentru împodobirea steagului. Un al patrulea lanț verde de rozmarin, este fixat ca un cerc în relief la mijlocul pânzei steagului. Acesta înconjură o floare mare, centrală, un trandafir cu petale galbene și portocalii realizate din hârtie creponată sau în culori de roșu, galben și albastru.

Paralel cu aceste acțiuni, alte două perechi de "druște" pregătesc decorul exterior și bogat al steagului. Ele taie cu cuțitul și cu foarfecele sulurile de hârtie creponată și din suvițe drepte sau în zig-zag perfect, ele fac "perți"¹³ împletite în două sau patru culori diferite, lungi de 15-20 cm, rânduie în mai multe grupuri pe sfori și legate în jurul bățului de la steag. Altele, în serii și mai numeroase, ca panglici lungi până la un metru, de la baza struțului din vârful steagului și până jos la mâner, fâlfâie după mișcările steagului și adierea vântului.

Ultima pereche de fete, mai îndemânatică, confecționează numeroase floricele în culori diferite, albe, roșii, galbene, albastre, verzi, ciclamen și portocalii, etc., care sunt legate cu firicele de ață subțire pe ramurile struțului și ale cununilor, întregind decorul policrom, bogat și armonios al acestui steag și în sezonul mai sărac în flori naturale sau de grădină.

Către faza finală, steagul este supus examinării aspectului său general, când sunt executate și unele mici lucrări de retușare.

Pe parcursul lucrului, din etapă în etapă și după retușările din faza finală, steagul este scuturat de feciori cu toată puterea în intenția de a verifica rezistența elementelor de împodobire. Cea din urmă scuturare este făcută cu mișcări în ritmul muzicii ceterașului ca o încercare de a pune în concordanță armonia melodiilor specifice, cântate de ceterași, cu sunetul celor cca. treizeci de "ciungauă" din bronz, unele în forme globulare, altele în forme de clopoței, în tentativa originală de a armoniza clinchetul lor sonor cu ritmul acestor melodii.

¹³ elemente decorative în dungi de diferite culori, în țesături decorative; brăie etc.

STEGARUL ȘI STEAGUL DE NUNTĂ

Tot în prima zi de nuntă și la prima oră de dimineață, mirii sunt chemați prin sunetul clopotului pentru "spovadă" la biserică. Îndată ce aude clopotul, mirele se deplasează la casa miresei și împreună cu ea se duc la biserică. După "spovadă" se întorc împreună la casa miresei și după câțiva vreme revin la casa mirelui, unde manifestă interes pentru mersul lucrărilor la confecționarea steagului. Mireasa se îmbrățișează cu druștele, examinează împreună cu ele stadiul lucrului și le întreabă dacă au tot ceea ce le trebuie pentru împodobirea steagului.

Mirele închină paharul cu țuică druștelor și stegașilor, după care are loc, în câteva reprize, dansul miresei cu druștele. Este vorba de roata miresei, când aceasta dansează pe rând dansul în doi cu toate druștele prezente la confecționarea steagului, o singură pereche înconjurată de cercul celorlalte fete, care se rotesc în dans ținându-se de mână în jurul celor două din centrul cercului. De la o repriză la alta, ritmul dansului devine mai accentuat, iar druștele se îndeasă la rând să prindă mireasa la dansul în doi, din ce în ce mai accelerat. Druștele au mișcările, poziția și rolul pe care le au feciorii în jocul de perechi. Dansul miresei cu druștele este animat nu numai de cadența ritmului tot mai accentuat al melodiilor ceterașilor, dar și de horile și țâpuriurile strigate de druște și îndeosebi de către mireasă:

- "Joacă-mă măi Mări' bine!..."

- "Gura me' din ce-i făcută?

Din măr roșu și din turtă,

Cui îi place, o sărută!

Cuie nu, să margă-n gută!"

- "Una am fost la mama,

Ca soarele și luna,

Și m-o despărțit badea!"

- "Frunză verde măr cu creangă,

M-o făcut mama oșancă,

Cu gura să țâpuresc,

Cu ochii să celuiesc!..."

- Ciudă li-i la două-trii,

Di-ar pute m-ar omori,

Cu ortavă din uiagă,

Să nu fiu la mândru dragă!"

Mireasa prinde la dansul în doi și fetele mai mici - de trei, patru ani - care asistă la spectacol... După două-trei reprize din dansul miresei cu druștele, cercul "dănțaușilor" se lărgește cuprinzând tot mai multe perechi cu stegași, rudele apropiate ale mirelui și alții dintre socacii și socăcițele prezente la pregătirile de amploare pentru ospățul de nuntă care va urma la casa mirelui.

La tropotitul cu salturi pe loc, ritmul viu din ce în ce mai sacadat și profund armonios al bățăilor picioarelor pe dușumea și mai în surdină, pe vatra cu lut de la casele vechi din trecut, în perfectă concordanță cu melodiile ceterașilor, este în continuare accentuat printr-o mai largă participare la strigături:

"Ceteruica ar cânta,
Da' nu știu a o-ngâna!
Cetera-i dintr-o scândură,
Gura me zăce sângură!..."
- "Păsărică galbână,
Du-te și te leagănă!
Și te leagănă frumos,
Să nu pchici din leagăn jos!..."

La tropotitul cu bățăi pe loc, urmat de învârtitul perechilor la dansul în doi, "pindileaurile"¹⁴ fetelor și ale femeilor se desfac la orizontală și vântul lor suflă destul de puternic în jur, spulberând de pe masa apropiată hârtiile colorate, unele pahare și chiar castronul plin cu floricele colorate pregătite pentru decorul steagului. Pentru rotirile amețitoare de zece ori spre stânga și tot atâtea ori spre dreapta, cu repetiții, perechile dansatorilor în doi, mireasa cu druștele, stegașii cu fetele, mama mirelui cu unchiul lui etc., păstrează poziții și gesturi care asigură echilibrul și siguranța mișcărilor. Fetele sau femeile, mereu cu ambele mâini pe umerii partenerilor, iar aceștia prind cu putere de coapsele "dănțaușelor", în dese cazuri ținându-se cu ambele mâini de pindileaurile acestora...

- "Ardă-te focu de dor,
Că ș-asară am vrut să mor!"

- "Somnu' mgneu de astă noapte,
Doarmă-l mândra dacă poate!"

- "De-atâta-s di ușurel,
De-aș sări printr-un inel!
Da'și mândra-i ușurea,
Sare din-napoia mea!..."

- "Ciudă li-i mândruțelor,
Că-s curvar și băutor!
Și umblu la fete-n sat,
Și la mândre un le plac!..."

- "Joacă bade, to' de frică,
Când cu ghin, când cu pălincă!..."

După o oră din cursul dimineții, dansul miresei cu druștele s-a încheiat, mireasa a fost condusă de mire înapoi la casa ei, și cei prezenți s-au concentrat cu și mai multă râvnă la treburile lor, stegașii și druștele la continuarea lucrărilor pentru montarea steagului, gazdele și ajutoarele lor - socaci și socăcițe, la pregătirile ospățului pentru cele trei-patru sute de persoane care urmează să vină la casa mirelui.

¹⁴ fuste din pânză de cânepă sau cânepă și bumbac țesut în casă

Lucrările pentru steag s-au încheiat pe la amiază, când gazdele au oferit masa numită "prânzul druștelor", în camera în care s-au executat lucrările pentru steag, în timp ce masa pentru numeroasele ajutoare la muncă, este oferită în saivanul pregătit pentru nuntași.

Pentru ambele grupe, prăjiturile, mâncărurile, supele și băuturile urmează cu strictețe același meniu și aceeași ordine, identice cu cele după care se va desfășura și ospățul de la masa cea mare. Gazdele "se mulțuiesc" cu rudele și vecinii lor, cu aceleași mâncăruri și băuturi la masa din saivan, în timp ce ceterașii și stegașii iau loc la "prânzul druștelor". Acestora li se oferă la introducere două sticle identice ca formă, mărime și culoare, una plină cu apă și a doua cu țuică. Druștele sunt îndemnate să aleagă, fiind totodată prevenite că vor bea după perspicacitatea orientării la alegere, apă sau țuică. În cazul în care ele au ales sticla cu apă, se face mult haz și se spun glume pe seama fetelor, mâhnite și rușinate de nereușita lor. Mâhnirea nu durează însă prea mult, deoarece sticla cu apă este destul de repede înlocuită prin cea plină cu pălincă, deodată cu prăjiturile și mâncărurile copioase. Prânzul druștelor se desfășoară în glume și veselie și este încheiat cu o nouă rundă de dansuri, cu tropotit mai ales în doi, cu participare din ce în ce mai largă, pe măsură ce se adună smerea ceată a nuntașilor care fac parte din "oastea" mirelui. Dansurile iau amploare și ritmul lor viu crește stimulată de tot mai multe hori și țâpurituri, strigate în ritmul specific al melodiilor ceterașilor...

Acest dans este întrerupt numai parțial, când vestitorul sosit de la casa miresei aduce știrea că mireasa este gata, în așteptarea ceremoniilor principale ale nunții...

Druștele părăsesc casa mirelui după ce s-au înțeles cu stegașul pentru reîntâlnirea din prima duminică de după nuntă la casa acestuia, unde va avea loc "spargerea steagului", operație de desfacere în colectiv a elementelor componente și recuperarea obiectelor de valoare, utilizabile în alte împrejurări similare. Acolo stegașul are obligația "să cinstească" druștele. Stegașul se pregătește de plecare cu alai și muzică la casa miresei, în timp ce mirele se va duce la întâlnire cu nașii și o oră-două mai târziu la întâmpinarea alaiului cu stegașu și mireasa în fața bisericii, făcând de obicei călătoria sa recentă într-un autoturism...(1978 n.n.).

Cap. II Nunta la mireasă

5. DANSUL MIRESEI CU FETELE DIN SAT

A acțiunile continuate și încheiate ca și cele săvârșite în dimineața primei zile de nuntă precum: găteala și spovada mirilor, montarea steagului, prânzul druștelor, etc., alternând cu muzică, dans și strigături mai restrânse în cadrul ambelor gospodării, apar ca o introducere la ceremoniile de anvergură care vor urma în continuare, concentrate cu precădere în prima zi la casa miresei și în cea de a doua zi la casa mirelui.

În ambele locuri gravitează de la vremea prânzului încolo, tot mai numeroși nuntași, întâmpinați cu sticla și cu paharul plin și care petrec cu voie bună în dansuri cu muzică și strigături. Prevalează mai întâi tineretul de ambele sexe, feciori și fete, boresari și neveste, cu dansurile de perechi.

La casa miresei, în timp ce majoritatea nuntașilor dansează în curte, mireasa înconjurată de surorile, verișoarele și prietenele apropiate, dansează mai ales în casă. Ele joacă dansul miresei, dansul în doi, la care mireasa are ca parteneră, pe rând, câte una dintre fetele menționate, în timp ce celelalte fac hora de cerc închis, ținându-se cu mâinile pe la spate strâns împrejur...

În frunte cu mireasa ele "iuesc" în cor și strigă în timpul dansului hori și țâpurituri semnificative. Tonul îl dau cele două din centru cercului:

- "...raiu tău mireasă,
Se cunoaște c-ai fost bună,
Hainili pe tine sună!...
- ... raiu feciori,
Dipt ce nu sânt strângători!
M-ați lăsat în sărbători,
Și amu la nunta me,
Ați venit a mă vede!"

- "Sămânță de cânepă
Haide mândruț sămbătă,
Că m-oi afla sângură!
Sângură-ncuiată-n casă,
Vin și pălincă pi masă!"

- "Mireasă cununa ta,
S-a impus ca regina!
N-o fi cine o purta,
Bărbatu nu ti-o lăsa!"

- "Fie dracu supărat,
N-am omorât și n-am furat,
Ce mi-o fost drag am luat!"

"-Gată-te mireasă bine,
Că ghine steagu' după tine!
Te gată tare frumos,
Că te duce di pi loc!"

- "Frunză verde de trifoi,
Se-ntoarce hora-napoi!"

- "Ardă-te focu Vârșor!
Toamna-n tine-am aflat dor!"

- "Măi Mări de-amu-nainte,
Cărările ți-s oprite,
Numai două-s nepostite:
În grădină după casă,
La fântână după apă!
Și la mă-ta câte-odată!"

- "Tinerețele mele,
O fost tare puținele!
C-am fost tare bănuită!
Tăte mi le-ar fi tomnite,
De-o fi Grigori bănuit!"

- "Mulțumescu-vă feciori,
M-ați jucat în sărbători!"

- "Că mi-o fost vâruță bună,
Amu departe se duce!
Numai tare mulțămăsc
Că amu nu să mai vede!..."

Dialogul versificat, recitat cu deosebire de către mireasă și partenera ei la dans, dintre verișoarele sau prietenele ei, cuprinde aluzii concrete la cei doi miri - numele, locul din sat și relațiile cu cercul de rudenii și de vecini. Ușor se poate remarca stângăcia evidentă

a celor mai multe dintre versuri. Ele sunt rezultatul improvizațiilor în concordanță cu acest moment.

Apoi dansul se lărgeste și se întindește cu participarea mai multor perechi din sat și dintre invitații sosiți din satele vecine.

"Străgetele" iau și ele o amploare și o efervescență crescândă:

"Măi Petru cetera ta,
Făcută de sâmbăta,
Să ne tragi duminica!..."

- "Și io când eram fecior,
La multi li era dor,
De cu sară să le-adorm,
Pân-la ziuă să le scol!..."

- "Tinerel m-am dat la dor,
Ș-amu stau să mă omor!"

- "Cetera și strunili,
Mâncatu-mi-o zălili!"

- "Pălinčuța di ci-i bună?
De băut sara pe lună,
Cu fata care-i nebună!"

- "În pădure când mă bag,
Toate crângile mă trag,
Și di gorun și di fag!"

- "Codrule când te-am trecut,
Erai tinerel și crud!
Dar de când m-am înturnat,
Io-s bătrân și tu uscat!"

- "Pădurice de stejar,
Lasă-mă să tai un par,
Să fac osăie la car,
Să-mi cobor mândra din deal!"

- "Subțirelu-s ca un pai,
Peste casa mândrii sai,
Până la mândra-n mălai!"

- "Fost-am puiul pădurii,
Și nu m-o mâncat lupchii,
Dac-am fost preten cu ii!..."

- "Păru mgneu nu stă frizură,
Numai când trăsne și tună!
Păru mgneu îi scurt și creț,
L-ar lua rușii la preț!..."

- "Dipt o mândră nirioară,
Nu trec două-trii ponoară!
Da' dipt una ca ș'a me,
Trecui tăte ponoarele!"

- "Dar dipt una bărnăce,
Trec o vale ș-o vâlcea,
Numa' să m-adun cu e!..."

- "Fetili din Lechința,
Nu știu toarce cânepă,
Vin la noi a să-nvăța!..."

- "Largă-i casa la mama...
Și la soacra dac-oi me,
Ș-acolo oi închepe!..."

- "Ș-oi închepe sie unde,
Că nu-i colibă, și-i curte!..."

- "Ceteruică di verdeață,
Prinsu-ti-o coconu-n brață!..."

- "Să știu care mi-o hi soacră,
Da i-aș da mălai din troacă!..."

6. CEATA STEGAȘILOR LA CASA MIRESEI

Se remarcă faptul că deodată cu apariția feciorilor și boresarilor în dansul din casă, au încetat strigăturile miresei și ale fetelor din jurul ei. În timp ce dansurile sunt mai înfocate, are loc un eveniment așteptat și totuși surprinzător pentru toată lumea prezentă -

OASTEA MIRELUI

CEATA STEGARILOR LA CASA MIRESEI

sosirea stegașului cu steagul la casa miresei! Acesta este urmat de aproape de o ceată de feciori cari fac parte din "oastea" mirelui. În apropiere de gospodăria cu nunta, aleargă în goană spre casă, trecând peste încercarea de rezistență a grupului de feciori din "oastea" miresei, surprinși de apariția rapidă, și luptând cu unele dintre socăcițe care fac mari eforturi să le răpească steagul. Paza atentă și energică a steagului este o îndatorire a

stegașului și a cetei sale, deoarece în cazul în care i se răpește steagul, el este făcut de rușine și obligat să-l răscumpere plătind o mare cantitate de băutură. Se foloseau în acest scop diferite trucuri, printre care fetele aflate în tindă îl primeau pe stegaș cu gura plină de țuică și-i suflau în față ca să nu vadă unde se află mireasa și nici pe cel care pândind de pe scara din gura podului putea cu ușurință să-i tragă steagul în sus, în pod. În aceste clipe de lupte cu obstacolele, mireasa, după ce a privit din fereastră printr-un colac către stegașul cu steagul, a dispărut ascunsă de grupul din jurul ei. Aceste obstacole și lupte sunt mai ales accentuate când mirele este din alt sat decât mireasa.

Cu vigilență, repeziciune și voinicie bărbătească, grupul a pătruns în grabă mare în casă, răscolind peste tot în căutarea miresei.

După descoperirea miresei, purtătorii steagului joacă roata bărbătească cu tropotit sacadat și multă energie ritmică, rotindu-se de trei ori de la dreapta la stânga în jurul mesei din camera miresei, în timp ce aceasta, cu câteva dintre fetele din jurul ei, dansează sus pe ladă și în unele sate chiar pe masă. Stegașul face un dans în doi cu mireasa, după care bate cu "bota" steagului în masă, strigând în cor cu ceata lui și cu toată puterea să vină "gazdele cășii", rudele miresei:

- "Neamurile miresei,
Să vie pe fața mesii,
Că mireasa s-a lăudat,
Că tot cu neamuri o-îmblat!
Până s-o măritat!"...

Strigarea se repetă de două, trei ori, până ce acestea se adună în ordinea gradului de rudenie, în ordine ierarhică, se sărută cu mireasa care le închină la toți paharul, râzând și mai mult plângând înduioșată și de versurile "bulciugului" de despărțire și de rămas bun, recitat de "taroste". Personagiul versat, bărbat sau femeie, tânăr sau mai în vârstă, spune bulciugul în tonul melodiei ceterașilor. El are sarcina să adreseze câteva cuvinte la mireasă căreia "ii ia bulciugul", când dă cu steagul în masă, să fie binecuvântată "De la mamă, de la tată; De la frați, de la surori, De la grădina cu flori", când o atenționează și pe mireasă asupra importanței momentului și a consecințelor sale: "Nu te supăra mireasă, că te duci la altă casă!"

Se consideră de asemenea că mireasa nu poate cu nici un chip pleca din casa părintească fără să spună și ea câteva cuvinte care dau glas sentimentelor sale din aceste clipe hotărâtoare din viața ei, chiar dacă aceste cuvinte sunt spuse în fapt tot în recitățile tarostelui:

- "Plânge-mă mamă cu dor,
Ț-am fost fată și fecior!
Ț-am arat, ț-am sămănat,
Grâu roșu ț-am săcerat!
Când a fost la treierat,
Eu m-am dus și te-am lăsat!
Și m-am dus la alți părinți,
Peste dealuri peste munți!..."

7. BULCIUGUL MIRESEI ȘI VARIANTELE LUI

Bulciugul prezintă numeroase variante, diferite de la un sat la altul și de la taroste la altul, în ceea ce privește extensiunea lui.

El se spune și pentru mireasă și pentru mire, cuprinzând întotdeauna în structura lui tradițională elemente de adaptare la situația concretă, la biografia celor doi tineri. Unele exemplare sunt reduse la câteva fraze versificate, pe când altele se desfășoară ca o elegie de mare amploare, alcătuită din numeroase grupe de versuri, unele alegorice, altele umoristice și chiar licențioase, menite să provoace înveselirea generală și ilaritatea nuntașilor. Altele, dimpotrivă, accentuează suferințele, durerile provocate de despărțirea de familia proprie, sau schițează reguli de comportament în obligațiile pe care le declanșează actul căsătoriei. Unele exaltă sentimentele de dragoste și de bucurie ale legăturilor cu mediul natural și familial în care a crescut fiecare dintre cei doi tineri, semnificația legăturilor cu rudeniile și cu vecinii, cu prietenii, subliniind frumusețea naturii și a multor aspecte esențiale ale vieții, ale muncii. Altele exprimă sugestii și povețe înțelepte menite să orienteze atenția spre analiza slăbiciunilor umane și spre intuirea suferințelor și durerilor la care se poate aștepta fiecare... Ca exemplificare concretă vom reproduce câteva eșantioane diferite, consemnate în toamna anului 1978 la nunțile din Tara Oașului:

- "Mândru-i steagu, ardă-l focu,
Nu știi cum ț-o hi nărocu!

- Mândru-i steagu, ardă-l para,
Nu știi cum ț-o fi ticneala!"
(Lechința, 9.IX.1978 - Taroste din Pășune)

- "Să tacă casa, să grăiască masa!
Să sbghere¹⁵ mireasa!
Că voi spun-on cuvânt-două,
Poate-o trece și peste nouă,
Ca de la iubitul crai,
Că din casa domniilor voastre
Trebuie să iasă,
O crăiasă mândră și frumoasă!
Mândru o gătați,
Mândru o tomniți,
La biserică cu mii de coconași
O rânduți!..."

- "La un ceas de cununie,
La un dar de bucurie,
Unde leagă pe vecie!...
Știut-ai crăiasă bine,
Când ai dat mâna cu mine,
Că n-ai pleghit strat cu flori,
Nici îi me'în șezători,
Unde-s fete și feciori!...
Știut-ai crăiasă bine,
Când ai dat mâna cu mine,
Piste-on blid cu grâu curat,
Cu arvon nesărutat!..."

- "Te-ți crăiasă voie bună,
De la struț de lămâiță,
De la ai tăi iubiți părinți,
Să nu rămâie scârbiți!
Și la urmă bănuți!
Te-ți mireasă voie bună,
De la fir de cărăjale,
De la fete mari și mititele,
Care-i holteit cu ele!
Și ți-ai petrecut viața,

- "C-am avut și eu o lume,
Nu v-o pot spune cu nume!
C-am avut o rujă plină,
Răstăghită-n to'grădină!
Dimineța mă sculai,
Și pi obraz mă spălai,
Și lui Dumnezeu mă rugai!
Și-n grădină alergai!
Aflai ruja tăta rouă,
Mi se rupe irima-n două!

¹⁵ a plânge

Până astăzi dimineața!...
 Ie-ți crăiasă voie bună,
 De la unchiu tăi cei dulci,
 De la pietrele din vale,
 De la mătușele tale,
 De la struț de bășâioc,
 De la feciorii din joc!”

-”Să tacă casa, să vorbească masa
 Să ne tragă-un plâns mireasa!
 Și să fiți cu ascultare,
 De la mic până la mare!
 Să se-așeze după masă,
 Doi părinți iubiți din casă!
 Mamă, tată, frați, surori,
 Le-o spune-un cuvânt sau două,
 Poate-oi trece peste nouă!...
 Steagu’ a intrat în casă,
 De onoare la mireasă!
 Dacă vreți să o cinstească,
 Că astăzi e ziua voastră,
 A miresei cu cunună
 S-o gătit de voie bună!
 Voia asta când se găta,
 Nu se-ntâlnesc laolaltă,
 Voia voastră s-o gătat!
 Timpu-i scurt, cărarea-i lungă,
 Numai la mormânt se ciuntă!
 Eu te-ntreb stegaș iubit,
 Cu mare oaste-i venit?...
 Ești trimis de cineva,
 Sau numai de dumneata
 Ca să ne furi mireasa?...
 De ti-o trimis mirele,
 Ț-o dăm cu tot binele!
 Iar de vii numai de la tine,
 Du-te până-ț spui cu bine!
 Că asta-I părerea ta!
 Poate n-ar scârțâi plugu’
 Până ți-i lua bulciugul!
 Ie-ți mireasa ziua bună,

Nici în ruja, nu-i ce crede,
 La rădăcină ce se vede?
 S-o-nvârtit un șarp’ urât,
 Și-o rupt ruja din pământ,
 S-o mutat într-o grădină,
 Peste dealuri, peste munți,
 La părinți necunoscuți!...”¹⁶

Că asta-i proces-verbal,
 Și cu dulce și cu-amar!...
 Că slujim de la zăle,
 De el să nu scape nime!...
 Ia s-asculte toată casa,
 Ce ne spune-mpărăteasa!...
 Ea spune că s-o sculat,
 Părul și l-a pcheptănat,
 La icoană s-o-nchinat,
 Lui Dumnezeu s-o rugat!
 Și-o cotat în cototoare,
 Și-o văzut că-i mândră floare!...
 Ea-i mai mândră ca tăți
 Cu cunună ca o zână,
 Și cu nume de regină!
 Și cu bucurie mare,
 Care rar cine o are!
 Nici cu cunună, nici sub steag,
 Pălinca-i pusă pe masă,
 Prietenii joacă prin casă!
 Cetera se jărcuie,
 Făcând cinste pentru e!
 O sosît căsătoria
 S-o rupt toată pretenia
 De la fete și feciori
 Ce-o avut în sărbători,
 Bucurii de multe ori!...
 Și di-amu ti-i bucura
 Mai puțin nu atâta!
 Bună îi căsătoria
 Dar mai aspră-i ca moartea!
 De toate te despărțește,
 Și de mamă, și de tată,
 Pierzi și numele de fată!...
 Ie-ți mireasă ziua bună,

¹⁶ Isac Vasile, 45 ani, Cămărzana, 26.VIII.1979

De la frați de la surori!
 De la merii cei cu flori!
 Ie-ți mireasa ziua bună,
 De la merii cei cu mere,
 De la stele, de la lună,
 Ie-ți mireasa ziua bună,
 De la frați de la surori!
 De la merii cei cu flori!
 Ie-ți mireasa ziua bună,
 De la merii cei cu mere,
 De la stele, de la lună,
 De la maica ta cea bună!
 Astăzi treci dealuri și munți,
 La părinți necunoscuți!
 Astăzi treci dealuri și mări,
 La părinți fără dureri!
 De-i umbla toată țara,
 Nu-i slujnică ca nora,
 Nici stăpână ca soacra!
 Ești desculță și-ncălțată,
 Tot mânăta și-adunată!
 Nu-ntreabă nimeni de plată!

De la iubita cunună!...
 Care ti-a făcut mireasă,
 Și-ți dă nume de nevestă!
 Care ți-o-nvăluit păru,
 Astăzi cu chischineu!

Ie-ți mireasa ziua bună,
 De la frați, de la surori!
 De la veri și de la vere!...
 De la nucii cei cu nuci,
 De la unchi, de la mătuși!
 De la pietrele din vale,
 De la vecinele tale!...
 Di-o fost bune, di-o fost răle
 Că ți-ai petrecut cu ele!...
 Că ți-ai petrecut viața,
 Până astăzi dimineața!...
 Frunză verde de măr dulce,
 Noi sâm gata, și ne-om duce,
 La un ceas di cununie,
 Să ne fie pi vecie!
 Și un fir di busuioc,
 Să ne fie cu noroc!..."¹⁷

În unele cazuri, persoane mai tinere dintre rudele miresei se pregătesc anume să-i spună "bulciug", când sosește stegașul...

Textele sunt, în asemenea cazuri, mai mult sau mai puțin improvizate și constituie încă o pildă care ilustrează continuitatea și diversitatea procesului creației din domeniul folclorului zonal:

- "Gată-te, vară de dus,
 C-amu nu-i loc de s-ascuns!
 C-amu după tine-o untrat,
 De la înălțatu' împărat!
 Tăți feciorii s-o gătat,
 Ș-o ghinit și ti-o cotat,
 C-o știut că-i ziua ta,
 Te duce de la mă-ta!...
 La un ceas de cununie,
 Să vă fie pe vecie!...
 ...vă raiu feciori,
 Vara cât o holteit,

Poate că v-o și greșit!
 Iertați-o care-ți vre,
 C-amu mere pi-o cale,
 La popa di o giura,
 Și pe veci nu s-o lăsa!...
 C-a meu neam cât s-o luat,
 Nici una nu s-o lăsat!...
 Di-a fost rău și di-a fost bine
 Da n-o spus în veci la nime !
 C-așa o lăsat Dumnezeu
 Să trăiești cu omul tău,
 Și la bine, și la rău!"¹⁸

¹⁷ Popa Irina, 23 ani, Cămârzana, 18.X.1978

¹⁸ Moiş Irina, Marica lui Văsăiu Nonuş, 13 ani, vară cu mireasa, Moişeni, 16.IX.1978

Spunând aceste cuvinte, adresate verișoarei sale, chiar în casa vecină de peste drum, recitate în tonul muzicii ceterașului, în timpul dansului stegașului cu ceata sa și cu mireasa, fata purta în mână un buchet de flori de grădină oferit miresei și o sticlă cu "parfon", stropind asupra dansatorilor, înlocuind astfel stropitul care era făcut până de curând cu ȕică.

Formulele versificate cele mai succinte spuse de "taroste" și știute de marea majoritate a populației, pun accente pe desprinderea din familia proprie și trecerea într-o nouă condiție matrimonială, într-o altă familie și în cadrul unor relații sociale, indicate în "răspunsul la steag"

- "Să tacă casa, să grăiască masa!

Să fiți cu ascultare,

De la mic până la mare!

Vom spune on mic graiu,

De la mândru craiu!

Tu mireasă, de dimineață

Te-ai sculat și te-ai gătat,

Și pe față te-ai spălat,

Și cu mine mâna ai dat,

Peste-on blid cu grâu curat!

Ia-ți mireasă, rămas bun,

De la maica ta cea dragă,

De la lutu de sub masă!

De la frați de la surori,

De la grădina cu flori!

Că de astăzi înainte,

Cărările ți-s oprite,

Numai trii ȕs nepostite¹⁹ ...

Ȃn grădină după apă,

Și la maica câte-odată,

Când ȕi hi mai supărată!"

(Cămărzana, 8 VIII.1978)

Desprinderea cea mai dificilă, cu mai multe încercări de opoziții din partea rudenii miresei, care subliniază și sensul ascunderii miresei când sosește ceata stegașului de la mire, și cu mai multe aspecte dramatice exprimate în strigăturile nuntașilor, în versurile tarostelui, în lacrimile miresei și ale rudelor sale apropiate, se Ȃnregistrează pentru cazurile când mirele vine dintr-un alt sat, oricât de apropiat ar fi el. Desprinderea este mai ușoară, deși niciodată lipsită de aspecte dramatice, Ȃn cazurile cele mai frecvente, când ambii miri sunt dintr-același sat. Această situație este confirmată mai Ȃntotdeauna și prin unele strigături de mulțumire ale mireselor:

- "Mulțumescu-ȕi maică ȕie,

Că m-ai dat Ȃn sat cu tine,

Și nu m-ai Ȃnstrăinat!...

Să trăiesc, maică, cu drag!"

8. BULCIUGUL MIRESEI DIN 1978

Dar exigențele folclorice actuale, nu pot fi satisfăcute nici cu cele câteva versuri care sintetizează ideile principale ale bulciugului Ȃn formele lui tradiționale mai vechi, nici cu frumuseȕea gesturilor și sentimentelor exprimate Ȃn improvizațiile versificate ad-hoc ale unora dintre rudenii. De aceea organizatorii includ Ȃn ceremonial elementele cele mai dezvoltate ale folclorului de astăzi, cu privire la spectacolul nunții, purtate cu Ȃndemănare, cu ecou larg și cu răsunet Ȃn mai multe sate ale zonei de către unii "tarosti" mai Ȃnzestrați, cum este Baltă - Bertici Floarea, de 40 ani, din Huta-Certeze, chemată Ȃn cursul ultimilor 20

¹⁹ permise, neinterzise

de ani să spună bulciugul la peste 1000 de nunți din mai multe sate ale Țării Oașului. Explicația fenomenului este normală și simplă. Copilă fiind a fost nevoită să alerge după tatăl său care se afla la nuntă și care trebuia să se întoarcă acasă în grabă să strângă fânul în claie, salvându-l de la amenințarea iminentă cu ploaie torențială. A sosit tocmai când "se lua bulciugul" la mireasă și atrasă de sensurile versurilor recitate, a stat "până s-a gătat de-a cerut mireasa", până ce aceasta "și-a luat rămas bun de la părinți".

Împrejurarea a constituit punctul de plecare pentru acumularea și dezvoltarea prin eforturi și creații personale, a unui bulciug de largă amploare folclorică, cu tematică adecvată, variată și cu reale calități artistice, dramatice și umoristice, cu valori etice, poetice și etnografice remarcabile, pe care ea le recită astăzi cu multă spontaneitate, dezinvoltură și măiestrie, spre delectarea grupelor de nuntași de câte patru-cinci sute de persoane, care o ascultă cu atenție și o aplaudă frenetic pe scenele nunților care se desfășoară astăzi în saivanele improvizate în Țara Oașului:

- "Să tacă casa,
Să grăiască masa!
Că am de grăit un graiu
Tomna de la mândru craiu!
Mamă, tată, sore, frați,
Unchi, mătuși și ceilalți,
S-ascultăm toată casa
Ce ne-o spune împărăteasa!
E' zâce-așă, cu gură me
Că dimineața s-o sculat,
La Vale o alergat,
Și pe față s-o spălat!
Lui Dumnezeu s-o rugat,
Mândru mire ș-o aflat!
Părul și l-o pcheptănat,
De mireasă s-o gătat,
În oglindă s-o uitat,
Ș-o fost tare bucuroasă,
Că s-o văzut că-i frumoasă!
Ea-i mai frumoasă ca tăte,
Înconjurată di fete!
Ea-i mai frumoasă ca tăte,
Cu cunună cât o zână,
Și cu nume de regină!...
Și cu bucurie mare,
Care rar cine o are!
Când tre steagu peste prag,
O-nceput ș-o lăcrămat,
Sămn ca tăte s-o gătat!...
C-o agiuns căsătorie,
Care rumpe pretenie,
De la fete și feciori,
De la danț, din sărbători!
Și de-amu ti-i bucura,

Mai puțân, nu atâta!
 Bărbatu nu ti-o lăsa!
 Căsătoria-i așa,
 Da-i mai tare ca moarte,
 De tăte te despărță!...
 Și de soră și de frate,
 Nu-ți mai ține nime parte!
 De-ai noroc, o duci cu bine,
 De ți-i rău, n-ajută nime!
 Că mândră floare-i nărocu,
 Nu răsare în tăt locu!
 Ci răsare lângă apă,
 Și puține fete-l află!
 Da așa-i soarta fetii,
 Ca să-și lese părinții!
 Și să lese pe vecini,
 Să se ducă-ntre străini!
 Nu cu mult îi hi-ngropată,
 Numa semn că-i hi mutată,
 Peste dealuri, peste munți,
 La părinți necunoscuți!
 Nu-i ști rându' ușilor,
 Nici snaga²⁰ părinților!
 Dar până ti-i învăța,
 Multe lacrimi îi vărsa,
 Și pi-n tindă și pi-afară,
 De-ar umbla moara-nt-o sară!
 Da așa-i că n-ai ce face,
 Ce dă Dumnezeu își place!
 Dipt aceea nu lăcrăma,
 Ești datoare cu asta!
 De asta nu scapă nime,
 Nici de moartea care vine!...
 Mireasă pe casa ta,
 Cântă cucu și mierla!
 Bată-i Doamne clonțu lui
 Să nu cânte nimăru!
 Mierla cântă de iubire,
 Mamă-i zi de despărțire!...
 Despărțire cu năcaz,
 Și cu lacrimi pe obraz,
 Mă duc mamă și te las!
 Hai mamă și mă petre,
 Batăr pân-oi tre Vale!
 Duce-mă m-oi mândra mamii,
 Până-n colțu grădinii,

²⁰ firea, năravurile

Că tu mergi cu străinii!...
 Pân-ai fost la mă-ta fată,
 Da' n-ai umblat supărată!
 Dacă-i me' la soacră-ta,
 Tot mai supărată-i sta!
 Îi umbla mai mult hulită,
 Și noaptea mai pipăită!...
 Pân-ai fost la mă-ta fată,
 Ai dormit un somn ușor,
 Tot până la prânzușor!
 Că dacă ti-i mărita,
 Ti-i culca numai pi brațe,
 Ti-i scula mai dimineța!
 Pân-ai fost la mă-ta fată,
 Ai fost pui de rândure,
 Dragă la tăta lume!
 Dacă meri la mama lui,
 Nici ești păsăre, nici pui,
 Nici ești dragă nimăru!...
 Pân-ai fost la mă-ta fată
 Ai fost rujă pi fereastră,
 Rozmalin verde pe masă!
 Dacă-i me' la mama lui,
 Ai hi rujă pi la ușă,
 Rozmalin verde-n cenușă!
 ... raiu soacră mare,
 Leși în gura uliții,
 Și te uită câtă soare,
 Că ai fată de vânzare!
 De vânzare fără preț,
 Să dai fata, nu o vezi!
 De vânzare fără bani,
 Și o dai să nu o ai!
 ... raiu tău mireasă,
 Câte târguri târguești,
 Nu te așa rău celuiești,
 Ca când te căsătorești!...
 Astă nu-i un târg de țară,
 Să o iei și s-o vinzi iară!...
 Nici nu-i o pereche de boi,
 De n-or tra să-i duci'napoi!
 Nici nu-i măr din măru'vost,
 Să muști din el, să-l țapi gios!
 Ci-i o pară mălăiață,
 Și ț-o hi pe-a ta viață!
 ... raiu tău mireasă,
 Nu-i hi fată la mă-ta,
 Slujnică la soacră-ta!

Mai mult nu te-o mǎdǎli²¹,
 Te-a mǎna și te-a huli!
 Cât în lume vei umbla,
 Nu-i stăpână ca soacra,
 Nici slujnică ca nora!
 Că soacrele nu te cruță,
 Tot te mână, dezbrăcată și desculță!
 Nici nu-i zâce că nu-i mere,
 Nici sâmbrie nu ți-i cere!
 Că soacrele așa iubăsc,
 Din picioare să pășesc,
 Din gură să nu grăiesc!
 Din picioare să me iute,
 Din gură să nu zici multe,
 Să coți to' la ele-n frunte!...
 Cota-i și tu aiure,
 Numa-un an dac-o tre!
 Că și eu am făcut așa!
 Ie-ți mireasă rămas bun,
 De la scumpa ta cunună,
 Care te-o făcut mireasă,
 Și-ți dă nume de nevastă!
 Care-ți învâluie păru,
 Astăzi cu chischineu!...
 Ie-ți mireasă rămas bun,
 De la mamă, de la tată,
 De la tăți frații di-odată!
 Rămas bun tată iubit,
 Iartă-mă de Ț-am greșit!
 Că nu este om pi pământ,
 Să nu greșească oricând!
 Mulțumescu-ți tată tare,
 Că mi-ai dat pchită și sare,
 M-ai crescut o fată mare!
 Și mi-ai slobozât vânzare,
 Di la casa dumitale!
 Rămâi tată sănătos,
 Dacă n-ai fost bucuros,
 Mă duc di la pragu'vost!
 Rămâi mamă sănătoasă,
 Dacă n-ai fost bucuroasă!
 Mă dai de la casa voastră!
 Coată mamă doru meu,
 Pune-l înt-on chischineu,
 Și pune-n zadie neagră,
 Și-l pune de-asupra-n ladă!

²¹ a dezmierda

Când ți-o hi doru de fată,
 Descuie lada și-l coată!
 Di-a hi doru'cum l-ai pus,
 Și eu oi hi cum m-am dus!
 Di-o hi doru' veștejât,
 La față m-am domolit,
 Că cei străini m-o hulit!
 Ie-ți mireasă rămas bun,
 De la struț de băsâioc,
 De la feciorași din gioc!
 De la floarea din grădină,
 C-amu tu ti duci străină!
 De la struț de carăjăle,
 De la veri și de la vere!
 De la pietrele din vale,
 De la pretenele tale!
 Ori de-o fost bune, ori rele,
 Că ți-ai petrecut cu ele!
 Gată-mă măicuță bine,
 Că ghin străini după mine,
 Ș-amu mă duc di la tine!...
 Că ghine Valea cu bulbuci,
 Gată-te c-amu te duci!
 Plânge-mă mamă cu dulce,
 C-amu-s gata și m-oi duce!
 La un pas di cununie,
 Ca să-mi fie pi vecie!
 Amin și noroc să fie!
 Ceterașii nu mai sună?
 Până când s-o rumpe-o strună!"²²

9. DANSUL STEGAȘILOR CU MIREASA

După acest amplu recital în versuri, preluând comanda finală, ceterașii declanșează melodiile de joc, susținute de strigături și dansuri aprinse, la care participă ceata bărbătească a stegașului, mireasa cu fetele și rudele din jurul ei de toate vârstele, într-un iureș desfășurat în casă, și al doilea dezlănțuit afară, cerut cu insistență de ceata mai numeroasă a nuntașilor din oastea miresei. Unele dintre strigăturile spuse în aceste momente pare că urmăresc estomparea umbrelor de întristare cu lacrimi și suferințe care prinseseră mireasa și rudele ei apropiate, provocând restabilirea veseliei exuberante care caracterizează în genere toată desfășurarea acestui spectacol. Mireasa are o parte importantă la strigături:

- "Busuioc prin cornu' mesei,
 Mândru plâng ochii miresei!"

- "Câtu-i țara Românească,
 Nu-i mireasă ca a noastră!"

²² Baltă Bertici Floare, Floarea lui Mihaiu Ghimbului, 40 ani, taroste la nunta din Moișeni, la casa miresei Moiş Mărie, 16.IX.1979

- "Cetera are cânta
N-are cine-o îngâna!..."

- "Mama mi-o făcut gura,
De-odată cu cetera!"

- " Prin grădină cușeiesc,
A le, le, le le! ...
Din grădină cu flori
Într-o ceată di feciori!..."

- " Lasă oamenii să grăiască,
Doru'mgneu să se plinească!..."

- "Busuioc di pingă masă,
Frumoasă-i mireasa noastră!"

- "Mireasă nu hi nebună,
A zbgheza după cunună!
Lasă-zbghere celelalte,
C-o rămas ne-cununate!..."

- "Zî ceteraş după mine,
Și de nu știu după tine!..."

- "Țâpuri, aș țâpuri,
Da' mă tem că n-oi tălni,
După arcu ceterii!..."

- "În pădure eu mă bag,
Să culeg frunză de fag!...
Am cules frunză de fag,
Pe Dumitru l-am luat!..."

- "Roșu-i steagu'și-nfocat,
De-a noastre druște-nstruțat!"

10. ALAIUL MIRESEI LA CUNUNIE

Ținându-se de colțurile aceluiași chischineu, frumos înflorat, de la ieșirea din casă, împreună cu stegașul, înconjurată de un grup de 18-20 fete în alai de cântec și strigături în cor, și urmărită de toată oastea nuntașilor mai tineri aflată în curte, mireasa este condusă către biserică:

- "Frunză verde de răchită,
Mireasa noastră-i tomnită!
De nu credeți că-i așă,
Uitați-vă la e!..."

- "Tot am zis mă duc, mă duc,
Și mama nu m-o crezut!...
Da amu mă poate crede,
Că mă duc și nu mă vede!"

- "Rău îi drumu și pietros,
Bine că-i mândru frumos!..."

Alaiul nunții se oprește la un popas cu dansuri în curtea casei parohiale de la Moșeni, la răscrucea din fața Consiliului Popular în Cămârzana și în pavilionul de dans aflat lângă biserica din Lechința. Dansurile durează un timp variabil de 30-60 minute, până la sosirea mirelui cu nănașii în fața bisericii, unde este locul de întâlnire a celor doi miri. Aici mireasa este încredințată mirelui care prinde de colțul aceluiași chischineu. Mulțimea nuntașilor rămân la dansurile din locurile amintite, aflate în apropierea bisericii, în timp ce grupul restrâns - miri, nași, stegași - merg la cununie.

În ușa bisericii preotul cercetează dovezile căsătoriei civile, după care invită grupul înăuntru. Pune mirilor câteva întrebări cu privire la temeiurile căsătoriei,

interesându-se dacă este făcută din propria lor inițiativă, din dorința sau plăcerea curată, ori este determinată de presiunea vreunor motive de ordin material, cum ar fi lăcomia pentru avere, sau alte cauze din afară... La cununie participă mirii, nașii, stegașii și câte o femeie dintre rudele apropiate ale miresei.

Nănașii aduc cu ei un colac cu două "lumini", un brâu și un chischineu. Dacă sunt două perechi de nași, atunci aceste obiecte se dublează. Colacii de dimensiuni medii, circa 40-50 cm în diametru, sunt modelați artistic și împodobiti cu floricele de grădină. În ei sunt înfipite câte două lumânări albe sau galbene, tot de mărimi medii, modelate artistic din atelierul de producție sau împodobite acasă cu "struți" din floricele naturale, cu împletituri din fire de lână sau de mătase în diferite culori și cu inele policrome alternative, din staniol roșu, auriu, albastru, verde etc. Colacii cu lumânările aprinse sunt ținuti de nași la spatele mirilor. "Chischineul" - broboada din țesătură de lână fină, cu decor policrom - balțul miresei, constituie darul simbolic al nașilor, pe care îl agată preotul și-l așează nașa cu grijă împăturit în patru, prins în colț pe coada părului din spate, fără să stingherească gâteala specifică a miresei. "Brăul", colorat, lung de 4-5 m, este o șuviță îngustă, împletită din lână sau mătase colorată, lucrată la comanda nașei de către femeile care știu să împletească ațe pentru zadii. El este folosit de nașă imediat după intrarea în biserică pentru a încercui împreună grupul participanților la cununie. Un capăt îl ține mirele în mâna dreaptă și brăul trece pe la spatele grupului, ajunge cu celălalt capăt în mâna stângă a miresei. Legătura aceasta cu semnificație simbolică pentru relațiile de rudenie spirituală între toți cei cuprinși în cerul aceluiași brâu, este păstrată de la începutul până la sfârșitul ceremoniei.

În fruntea grupului se află "fătul" - cântărețul bisericii - cu două sfeșnice și lumânări aprinse în mâini, urmat de preotul în odăjdii și de miri care se țin de patrafirul lui. Urmează nașii cu colacii și stegașii la înconjurul mesii, așezată în mijlocul bisericii, de trei ori de la dreapta spre stânga. Pe masă se află crucea, evanghelia și "troița". "După ce-i termină de jurat", preotul pune "balțul" pe capul miresei, semnul schimbării situației matrimoniale, pe care nașa îl așează corespunzător. După săvârșirea ceremoniei preotul îi binecuvântează și le dă câteva sfaturi de circumstanță pentru comportamentul cumpătat și înțelept.

11. ACTE MAGICE SĂVÂRȘITE DE MIRI

În timpul slujbei, la ieșirea din biserică și după aceea, mireasa îndeosebi, dar și mirele împreună cu ea, săvârșesc o serie de acte cu semnificații magice, care reprezintă reminiscențe arhaice străvechi, supraviețuirile unor vremuri imemorabile.

Ea strânge cu mâna în sân lama unui cuțit, încredințată că va putea astfel să-și asigure suficientă forță ca să-și domine bărbatul. Cu aceeași intenție ea calcă mirele pe picior, pentru a avea cuvântul hotărâtor în căsnicie, "să fie clopu la ea, nu la el". Mireasa poartă în sân un număr de pietricele, echivalent cu numărul anilor în care, după căsătorie, nu dorește să aibă prunci. "Se teme de celezi"! Unele dintre mirese se urcau cu mirele la clopot în turnul bisericii, trăgând de trei ori de limba acestuia, în speranța că vor avea nașteri ușoare.

La ieșirea din biserică, mireasa scoate din sân o sticluță plină cu țuică, gustă din ea închinând către mire: "Să trăiești mire"! și-i oferă sticluța. Acesta îi răspunde - "Să fii zigană!"²³ bea din sticluță, închină și o oferă celor din jur - nași, stegași, nuntași. După ce a fost golită, sticluța revine la mire care o aruncă peste poarta bisericii în drum, de unde n-o

²³ voinică, sănătoasă

mai ridică nimeni să se mai folosească de ea. Tot la ieșirea din biserică, mireasa scoate din sân un colăcel frumos lucrat, anume pregătit pentru ea și privește din ușa bisericii prin colac către soare, după care îl oferă mirelui care face și el același lucru - "să aibă prunci frumoși și strălucitori ca soarele". Colăcelul este rupt în bucăți și consumat între miri, nași, stegași și alți nuntași aflați în imediata apropiere.

În colăcelul purtat de mireasă în sân când ea merge la cununie, sau adus de cineva dintre rude astăzi când acesta este făcut mai mare, pregătit acasă cu anticipare de către rudele ei, se pun la frământat miere de albine și o fărâmară de lut ruptă din cuibul de rândunică "să fie strângători ca stupu" și "să aibă minte ca rânduneaua". Hărnicia rodnică a albinelor, măiestria depusă de rândunele în construirea cuiburilor și grija pe care ele o acordă creșterii puilor proprii, demonstrează pentru oșeni că ele au minte ageră, servindu-le drept modele pentru acest gest cu valoare magică. Același colac este în prealabil trecut prin jugul boilor, "ca să tragă împreună cum trag boii în jug!". Încă pe la începutul acestui veac acest colăcel, prin care mai privesc și astăzi către soare toți miri din Țara Oașului, era consumat acasă, după cununie, pe ieslea din poata vitelor, numai de către cei doi miri, care împărțeau mici bucățele și "marhelor"²⁴ aflate în grajd, pentru a-și asigura astfel "norocul la vite!". Tot după ieșirea de la cununie, în curtea bisericii sau mai jos la reîntâlnirea cu grupul mare al nuntașilor din oastea miresei, mireasa aruncă peste mulțime "darurile mirilor", adică bani metalici mărunți și multe bomboane, pe care le culeg cu grabă în special copiii. Aici o rudă apropiată a mirilor - tatăl, fratele unuia dintre ei, stropește peste nuntași cu țuică dintr-o sticlă și oferă băutură atât nuntașilor, cât și trecătorilor... Tot aici cele 12-18 fete care fac parte din grupul celor care întovărășesc cu alai și cântece sau strigături în cor, la dus mireasa cu stegașul și la reîntoarcere mireasa cu mirele, se despart de cele 12-18 sticlule de aceeași mărime, legate cu funde roșii, pe care le-au purtat pline cu țuică și le-au folosit pentru o prezentare mai plastică la țâpuituri în cor. Aici le adună socăcițele în desagi. De la ieșirea din biserică, pentru reîntoarcerea alaiului de nuntă la casa miresei, nașul poartă "de-a umăr" doi colaci mari, "colacii mirelui", pe care între timp un prieten al mirelui i-a adus la biserică. De câte cinci-șase kilograme greutate fiecare, acești colaci sunt minunat modelați artistic, cu decor bogat reprezentând flori, păsările și diferite semne simbolice. Ei sunt legați împreună într-o ștergură mare sau într-o "măsoaie" - față de masă, și în trei șterguri mici "de frumusețe" - țesături decorative împodobite cu imagini de flori, păsări și cu motive geometrice policrome, predominant roșu.

Tot aici a fost împodobit și steagul cu trei colaci de mărime medie și ei artistic lucrați - reprezentând colacii stegașilor.

12 ALAIUL ȘI CEREMONIILE SĂVÂRȘITE LA CASA MIRESEI

După reintegrarea în ceata mare a nuntașilor, care au așteptat dansând la locul destinat dansului, în preajma bisericii, și după o nouă rundă cu dansuri aprinse în ritmul viu al ceterașilor din care impresionează în primul rând roata bărbătească, dar și vioiciunea dansului în doi, întreaga mulțime, cu muzica ceterașilor, cu cântecul fetelor din alaiul care întovărășește mireasa, și cu strigături, se reîntoarce la casa miresei care ține acum de același chischineu cu mirele.

²⁴ animale domestice cornute

Aici îi așteaptă un scaun sau o masă frumos acoperită cu "măsoaie"²⁵ din țesătură decorativă, așezată în curte, în preajma intrării în casă. Pe masă se află un "zider"²⁶ sau o doniță cu apă sfințită, un colac mare frumos împletit - "pita miresei", un colac mai mic

PITA MIRESEI

pentru fugă, două bide pline, unul cu apă sfințită și altul cu boabe de grâu de primăvară, un "pământuf" mare și unul mic, din busuioc și flori de grădină și o ștergură mică decorativă.

La momentul sosirii alaiului cu muzică, mireasa prinde la subsioară "pita miresei" și în mână dreaptă pământuful mare, doi feciori dintre verișorii miresei înălțați sus pe două scaune între masă și peretele casei alcătuiesc un arc ținând cât mai sus de "colacul verilor" - și lăsând spațiu de trecere printre ei pentru grupul mirilor, nănașilor, stegașilor și ceterașilor care fac de trei ori înconjurul mesei de la dreapta spre stânga, trecând tot de atâtea ori pe sub arcul celor doi veri care țin de același colac. În timpul rotirii cu alai în jurul mesei, mireasa mai întâi stropește cu pământuful muiat în donița cu apă, în toate părțile peste nuntași și apoi mirele face și el același lucru. Apoi colacul se frânge în bucăți fiind dinainte scrijelat cu cuțitul, pentru înlesnirea desfacerii lui rapide și consumat de cei doi feciori în cadrul tineretului, sau dat la copii.

Un al treilea cocon înhață de pe masă colacul pentru fugă și ca să scape de urmăritorii lui, care strigă și aleargă după el că a furat colacul, se urcă tocmai în vârful casei. În același timp ambii miri prind cu grabă donița cu apă, o transportă amândoi și o așează jos, la rădăcina unui pom fructifer din grădina apropiată, de preferință un măr "oltonit" și-o împing cu piciorul ca să se răstoarne. Se grăbesc care să împingă mai întâi, mânați de credința că cel care va lovi mai întâi și va răsturna vasul, va trăi mai mult decât celălalt. - "Duc apa la un pom oltonit, să fie cu rod așa ca pomul și mirii!". Între timp și cele

²⁵ față de masă, țesătură decorativă

²⁶ câldare metalică pentru apă

două verișoare sau rude și mai apropiate ale miresei - sora, mama, au luat de pe masă cele două blide pline și aruncă peste nuntași, una cu apă sfințită, cealaltă cu boabe de grâu de primăvară. Cea care prinde și aruncă boabele are mâna dreaptă înfășurată cu ștergura decorativă, frumos lucrată pentru acest scop. În același timp ea recită în tonul muzicii ceterașului versurile:

- "Aruncăm grâu nu ovăs,
Suntem de neam ales!
- Eu țâp grâu, nu țâp săcară,
Avem miri, n-avem ticală!²⁷
Eu țâp grâu, nu țâp tăciune,
Avem miri, n-avem minune."²⁸

Nuntașii prind boabele de grâu aruncate - bărbații în clopuri, femeile în zădii, le numără și fac haz comentând previziunea lor după numărul acestor boabe, cu privire la pruncii cu care vor fi înzestrați cei doi miri...

La tot acest ritual nașul poartă "de-a umăr" cei doi colaci mari cu care s-a reîntors de la biserică, și stegașul poartă steagul împodobit cu colacii, sorociți stegașului și ajutoarelor sale.

Sub picăturile de apă aruncate cu pământul de busuioc și de flori și sub ploaia boabelor de grâu prevestitoare pentru rodnicia generațiilor următoare, grupul restrâns al nuntașilor principali pătrund în casa miresei. Stegașul, în fruntea alaiului, golește mai întâi camera de orice fel de prezență umană, așează steagul jos în lungul pragului, înlăuntrul camerei, și peste el calcă miri și nașii. Apoi se dezlănțuie un nou ropot de dansuri cu roata bărbătească de trei ori împrejurul mesei, de la dreapta la stânga, din camera miresei, cu tropotit, muzică și țâpuituri ritmice, multe dintre ele punând accente pe frumusețea și bucuria celor doi tineri.

- "Nici îi Valea tulburoasă,
Nici mireasa mănioasă,
Numa-cum îi mai frumoasă!

- Nici îi râu tulburos,
Nici mirele mănios,
Numa-cum îi mai frumos!"

- "Frunză verde de pe coastă,
Frumoasă-i mireasa noastră
La ochi ca și murele,
La obrazi ca florile!...

- Frunză verde de pe râț,
Da nici mirele nu-i hâd!...
Ia uită-te-n fața lui,
Că-i ca ruja macului!..."

- "D-apoi fața lor ce mândră,
Cum te-ai to' cota-n oglindă!
Ochii și sprincenili,
Le-o făcut condeili!..."

În același timp mulțimea nuntașilor tot mai numeroși, adunați aici din ceata mirelui, dansează în curte dacă timpul este favorabil, sau în poiată la vreme de ploaie, de lapoviță sau ninsoare...

²⁷ om blestemat, păcătos

²⁸ om de nimic

Acum accentele strigăturilor exprimă recomandări de ordin moral care izvorăsc din noua situație matrimonială a miresei, ironizează cu umor unele dintre suferințele ei, subliniază necesitatea capacității de muncă și a hărniciei cerută în propria gospodărie, invocă relațiile dintre soacră și noră care trebuiesc întemeiate pe omenie și amintesc cu tărie caracterul durabil al căsătoriei:

- "Muierușcă, bot de flori,
Ie-ți gându' de la feciori,
Și ți-l pune la bărbat.
Că cu el te-i cununat!"

- "Tare plânge mireasa,
Binele de la mă-sa!
Da nu-și plânge zălele,
Dacă-i place mirele!"

- "Șade blidu-n cornu vetrei
Tare plâng ochii miresei!
Da' nu plânge ca unu,
Că își plânge drăguțu!...
Scaunu din șezătoare,
Și drăguțu ca o floare!..."

- "Mărita-m-aș mărita,
Pita nu știu frământa!
În cuptoriu nu o știu pune,
De nu oi lega cu fune!
De pchicioru' patului,
De capu' bărbatului!..."

- "Nu se țese pânza-n drum,
Fără ițe, fără sul!
Nu se țese pânza-n baltă,
Fără ițe, fără spată!...
Că spata și ițele,
Le mănâncă zălele!..."

- "Soacra mare rochie n-are,
Da i-o face noră-sa,
Dac-o toarce cânepa!
Să trăiești soacră, poamă acră,
Batâr cât îi bărtâni,
Poamă dulce nu-i mai hi!"

- "Maică, măculița me,
Nu mă da unde n-oi vre!
Ci mă dă unde-oi vre eu!
Di-o fi bine, di-o fi rău,
N-oi vini la pragu' tău!
C-oi plânge sara la foc,
Ș-oi zăce că n-am năroc!
Ș-oi plânge sara la lună,
S-oi zăce că n-am zi bună!"

- "Câte târguri, târguiești,
Nu te-așa rău celuiești,
Ca când te căsătorești!...
Că ăla nu-i târg di țară,
Să cumperi și să vinzi iară!...
Că ăla nu-i măr zămos,
Să-l poți arunca pi gios!
Că-i o pară mălăiață,
Până ce-i ave viață!..."

- "Cât îi lumea și țara,
Nu-i slujnică ca nora!
Că e unde-o mână mere,
Și sâmbrie nu mai cere!
Sfârtică, disbrăcată,
Omenie niciodată!
Sfârtică și desculță,
Omenie di-o lecuță!..."

13. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRESEI ÎN TRECUT

Între timp gazdele pregătesc cele necesare pentru desfășurarea ospățului de seară, cel de al patrulea act important dintre cele desfășurate în cursul acestei zile la casa miresei.

După tradiție se cere ca la casa miresei să fie "omeniți" nuntașii din ceata mirelui, în timp ce toți ai miresei sunt numai gazde atente, grijulii și ajutoare harnice de serviciu, rămânând să intre "după masă" în cursul dimineții următoare, când se va fi încheiat ospățul principal. Regula este păstrată și aplicată în forma ei tradițională la Cămârzana și părăsită în ultimii ani la Moșeni spre pildă, unde ambele grupe de nuntași - cu excepția socăcițelor și socacilor de serviciu - sunt așezați împreună la ospățul de la casa miresei și de la casa mirelui a doua zi. Bătrânii din Moșeni consideră că în acest fel a fost stricată rânduiala tradițională a "omeniei", respectată cu strictețe de numeroase generații succesive. Pentru aceste situații capacitatea saivanelor este calculată la un număr de cel puțin 500 persoane la masă. Fetele și feciorii - cu excepția celor care au roluri de îndeplinit în desfășurarea ceremonialului nunții - nu participă la ospățul de seară de la "masa mare", care este rezervată perechilor de nuntași căsătoriți, tineri sau bătrâni.

Stegașul, împreună cu câteva persoane dintre rudele apropiate ale mirelui, merg la mulțimea nuntașilor care dansează afară și aleg persoanele din oastea mirelui, îi aduc în casa unde sunt rânduite mesele, ori mai de curând în saivan, unde îi așează "după masă". O parte din oastea miresei constituie grupul numeros de serviciu, alături de gazde, și cealaltă parte continuă dansul afară, rămânând să fie invitați la masă după regula din trecut, în a doua repriză.

Ospățul de nuntă la casa miresei era deschisă în trecut printr-un dialog umoristic și pitoresc, susținut mai ales în versuri, cu aspecte comice între stegaș, taroste și socăcițe.

Bătând cu putere cu bățul steagului în masa din mijlocul casei, sau a saivanului, când clopoștii steagului subliniază cu clinchetul lor loviturile ritmice și repetate, stegașul strigă în cor cu ajutoarele sale: - "Gazdele cășii, lărgeți curțile împărătesei să-n capă oastea împăratului." Cu aceeași tehnică, strigarea se repetă adresată socăcițelor:

- "Socăcițe, ștergeți vatra și fiți gata!..."

- "Ce-i în tindă și-n cămară, ce-i a'nost' să dați afară!"...

Strigare către gazdele casei:

- "Gazdele cășii, talgeru miresei să vie pe fața mesei că mireasa s-a lăudat că to' din talger o mâncat!"...

Stegașu primește de la socăcițe un funduț făcut dintr-o scândură de lemn, pe care îl crapă în bucățele și strigă:

- "Socăcițe, in să-ți placă dumitale două-trii dărăbuțe..."

Asta-i așe și cu iasta fă ce-i vre!"...

Cu aceleași bătăi ritmice și strigături repetate stegașii cer: două talgere, două șterguri, două linguri, două "furcuțe"²⁹ și paloșul miresei - "să vie pe fața mesei, că mireasa s-o lăudat că to' cu "furcuțe" o mâncat..." Obiectele sunt aduse de socăcițe la masa mirilor.

Stegașul cere: - "Porcii cei porjoliți și taurii cei beliți, să vie pe fața mesei, că mireasa s-o lăudat ca a ii porci nu-s în sat!". Socăcițele răspund: - "Aici is porcii!" și prezintă doi coceni de porumb fără boabe, pârjoliți în foc și legați împreună cu fire de lână colorată în roșu, acoperiți între două blide de lut!... Tarostele - "Hai mândruță scurtă-n nas. Lasă-mi purcelu' de mas!...L-aș lăsa, bată-l județu' da' mi-a sparge tot cotețu!"... Nemulțumit de înfățișarea porcilor, stegașu întreabă socăcițele de ce n-au îngrășat porcii. I se răspunde că n-a fost ghindă, n-a fost jir, n-a fost nici mălai și n-au avut cu ce îngrășa porcii!...

²⁹ furculițe

Stegașu către socăcițe - "Găina miresei să vie pe fața mesei, că mireasa s-a lăudat, că tot cu găini o îmblat, până când s-o măritat!". - Atunci intervin unii dintre nuntași: - "Țăpă ochii pe sub masă și o coată la mireasă!"...

Stegașul mimează căutatul pe sub masă și la mireasă... în timp ce nuntașii întrețin un dialog contradictoriu, unii susținând că are, alții că n-are și mirele nu-i lasă să caute...!

Între timp socăcițele prezintă alte două blide gură-n gură, între care este acoperită o parodie de găină a miresei - realizată dintr-un cartof în care s-au înfipt pene de găină, ori o formă cioplită din lemn pe care s-au lipit fulgi și pene de găină, sau chiar un pui mic viu de găină ori o păsărică sălbatică, și când stegașul desface blidele, nuntașii fac mare haz de surpriza acestei prezentări.

Stegașul cere: "Calul cel șchiop să vie pe fața mesei, că mireasa s-a lăudat, că tot călărește o îmblat până s-o măritat!" Atunci apare socrul mare șchiopătând și purtând "de-a umăr" cei doi colaci mari, colacii miresei, legați în șterguri și într-o "măsoaie"³⁰ decorativă. La prezentarea lor, stegașul sau tarostele strigă: - "Și înălțata împărăteasă nu ști cu ce dar să margă la înălțatu împărat tânăr, să se închine! Da' s-a socotit și e o zi-două, poate și de nouă, că și-o face doi colăcei de grâu, ca două roțițe de plug, pă cum îi și vedeți, că di s-o strâca ceva drumuri, ceva poduri, să aibă cu ce țâne oastea împăratului!"

Stegașul bate cu steagu în masă, - zurgălăii cântă în ritmul muzicii ceterașului și el cheamă socăcițele și soacra mare la jucat colacii!

Tarostele: - "Ța ascultați dragilor, mai mari și mititei! Că Dumnezeu să vă ție! O adunare frumoasă, în casa noastră! Așa zice înălțata împărăteasă!"

După aceste cuvinte, tarostele dă colacii la mama miresei, la soacra mirelui. Prinzându-i cu ambele mâini și cu putere, aceasta îi ridică sus deasupra capului, joacă cu ei și strigă după muzica ceterașului, înconjurată de hora altor 7-8 femei dintre rudeni și socăcițe, care joacă împrejur, strigând și bătând din palme.

Ele se răduiesc la dansul colacilor. Se aude vocea soacrei:

- "Hop, hop, hop, mireasa noastră,	Nu știu cât o hi de bună!...
Nici îi hădă, nici frumoasă!	Și mirele-i ca și e,
Mireasa îi cât o pană,	Nu știu cum li-o hi hire!...

Da-om cu colacii în grindă
Că mireasa noastră-i mândră! "

Stegașu - "Socăcițe moale, ce-i chicat cu capu-n oale! Socăciță lăudată, n-ai ce-mi da să-mbuc o dată!", și corul repetă: "Socăcițe ce lucru-i de voi/ De sunteți așa moi!" De-asa-ră-i hăt de mult/ Și pe cap nu v-ați lăut! - La frunte sum netejoară/ Și la ceafă cuib de cioară!"...

Socăcița: - "De când mama m-o făcut / Tăt pe cap eu m-am lăut, Bată-te ticala mut!"...

Tarostele: - "Ce-i săzut pe cornu vetrii / Ș-ai cotate la ceia a..."

Socăcița: - "În taci, taroste, nu mă tăt ocări! Că de-i ști cere, / Ț-aș da miere și cămeșă di pi chele! "...

Tarostele

- "A, hî, nu știu de mă-ndeasă,	O mâncare să mâncăm,
Cre' că nu-i gazdă la casă!	O' paie să ne culcăm,

³⁰ față de masă, țesătură decorativă foarte frumoasă

Hai ne dați, o' nu ne țâneți!

Socăcița

- "Aici nu-i la împărat,
Să aibă tot omu'pat,
Aici îi la Vindinglău,

O' drumu să ne ducem!"

- Să-ți dau bere și mâncare,
Cum îi cinstea dumatăle!
De nu, na iasta și tra,
Câtu-i rumpe, șie a ta! "

Stegașu:

"De trii zăle și trii nopți,
Și trizăci di dimineți,
Tot mâncăm și nu sâm sătui!"

Stegașu: - "Butea cea cu douăsprezece cercuri / Să ne fie până miercuri!"

Gazdele prezintă "uiegile", sticlele cu pălincă, la toți să beie!...

Stegașu: - "Gazdele cășii, mierța să măsurăm ovăzul!"

Se aduc paharele pentru țuică.

Stegașu: - "Socăcițe, otavă, otăviță, din luna lui mai cosită!"

Gazdele aduc pe masă pita și socăcițele mâncărurile calde, într-o ordine specifică zonei: coptături³¹, boace, carne fiară și friptură în sosuri, zamă cu răstăuțe³² și țuică, mai rar vin.

Stegașu: - "Socăcițe, corbacele să mânăm caii". Li se dau lingurele.

Stegașu: - mai cere - "Untură să ungă, slănină!"...și capătă sare!...

Acest dialog alegoric și umoristic introductiv, destul de lung, care prefațează prezentarea darurilor și ospățul, atât la casa miresei în prima zi de nuntă, cât și la casa mirelui în cea de a doua zi, era variabil de la caz la caz, nu atât în ceea ce privește structura, cât mai cu deosebire în modul de exprimare literară, condiționată de capacitatea personajilor implicate - stegaș, taroste și socăcițe - de talentul, capacitatea și îndemânarea lor de a formula întrebări și a da răspunsuri cu haz, menite să creeze și să întrețină o atmosferă generală de veselie exuberantă pentru desfășurarea ospățului, atenuând modestia și chiar sărăcia recunoscută astăzi, care caracterizau acest moment important din desfășurarea nunții.

14. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRESEI ÎN 1978

În trecut, la ospățul de nuntă din Țara Oașului, nu se dădeau daruri în bani sau în obiecte. "Răspunsul la steag era dat de fiecare pereche de nuntași printr-o sticlă de pălincă. Tarostele din partea miresei preia câte două sticle de la doi nuntași și "răspunde". Ridică sticlele sus și zice așa: - "Moiș Gheorghe a Tăcului și Oros Dumitru a lui Boboroază, au venit nu știu cu ce dar să închine la înălțată împărăteasă și la înălțatu împărat, din partea mirelui. S-o dus la olarul de lut, să le facă un vas! Li-o făcut, nu li-o plăcut! S-o dus la meșterul de "uiagă"³³, ș-o făcut să le placă! Ș-o umplut cu băutură/ Ca să facă voie bună/ Cu tăți mesenii dimpreună/ ". Ridică sticlele sus, și după ce le arată la nuntași, le înapoiază la cei ce le-au adus, ca să aibă la masă! Luând sticlele la rând, cu formule similare, tot câte două, tarostele trece la toți nuntașii. De prin anul 1957, alături de sticlele cu țuică, au început să apară și obiecte: un chischineu, ori un vas, două farfurii, o piesă de îmbrăcăminte etc., pe care tarostele le strigă la numele persoanei - cine-i, ce-a adus și le arată la public. Acelea constituie daruri pentru mireasă.

³¹ prăjituri

³² tăiței

³³ sticlă

Cu meniu tradițional, bine pregătit, dar destul de modest, cu pită de mălai și nu de grâu ca astăzi, cu serviciu de un castron pentru patru persoane la masă, dar cu suficientă și chiar prea multă țuică tare, de fabricație locală, cu glume și snoave cu subînțelesuri și chiar licențioase, stimulate și de melodiile ceterașilor și de multe "străgete" ale nuntașilor, exuberanța, banchetul nunții, durează până în dimineața următoare, când sunt puși "după masă" nuntașii din ceata rudeniilor miresei. Pe la miezul nopții, sunt conduși cu alai restrâns - stegașul, mirii, ceterașii și cinci-șase nuntași dintre rudele apropiate ale celor doi miri - numai până la jumătatea drumului de reîntoarcere către casa proprie.

Multe dintre elementele cu semnificații sociale, morale și distractive s-au păstrat până astăzi, (1978), când banchetul nunții mai cuprinde încă momente și elemente de comedie populară bufă.

Dar de când "s-a făcut lume bună", în sensul că au crescut în mod considerabil posibilitățile, prin muncă, ale populației din zonă și s-au creat condiții generale superioare de viață, sub toate aspectele, pentru întreaga populație, unele dintre elementele esențiale ale spectacolului de nuntă s-au amplificat în chip cu totul remarcabil.

Elementele specifice de înnoire privesc: creșterea numărului participanților la banchet, înmulțirea sorturilor de "coptături" de foarte bună calitate, la șapte-opt feluri de prăjituri rânduie cu anticipare în numeroase castroane, pe toate mesele din saivane. Înlocuirea pitei de mălai cu pâine gustoasă din grâu, pregătită în casă, sau procurată din brutării. Amplificarea numărului și îndeosebi a dimensiunilor colacilor lucrați artistic, implicați în desfășurarea ceremonialului. Creșterea numărului felurilor de bucate, a cantității și calității lor, cinci-șase feluri servite în ordinea specifică zonei, în castroane și farfurii individuale pentru fiecare fel de mâncare. Sarmalele - "boacele" - în foi de varză, se fac astăzi din orez și carne tocată și nu din păsar - porumb rășnit - ca în trecutul destul de apropiat.

Și sistemul darurilor la masa mare, s-a schimbat în mod radical, în ultimii zece ani. Astăzi nimeni nu mai răspunde la steag cu sticla de țuică adusă de acasă de fiecare nuntaș. Această băutură se oferă din belșug din partea părinților celor doi miri. Alături de țuică, aflată la discreție, se oferă și cantități mai mici de vin și apă minerală, precum și câte o sticlă de bere, către sfârșitul banchetului, pentru fiecare participant la ospăț.

În schimb toate perechile de nuntași aduc contribuții în bani, de la 100 lei, limita de jos, pentru fiecare persoană, și până la 1500-2000 lei, limita de sus, care se referă îndeosebi, la nași și rudeniile apropiate.

De asemenea se prezintă ca daruri numeroase obiecte de îmbrăcăminte, de uz casnic și gospodăresc, fiecare după cum dorește și după cum poate, asigurându-se astfel o încasare de 20-40.000 lei de la o singură masă și un inventar valoros, ceea ce constituie în ansamblu, un real sprijin obștesc pentru temeiurile materiale ale tinerei familii.

Ceea ce mi se pare însă deosebit de interesant pentru desfășurarea spectacolului nunții de astăzi din Țara Oașului, privește amplificarea impresionantă a tuturor manifestărilor folclorice și îndeosebi a celor referitoare la desfășurarea ospățului de nuntă.

Îndată după așezarea mulțimii nuntașilor la mesele din saivan, acoperite cu numeroase castroane pline cu prăjituri, chiflele prăjite și caltaboși, precum și cu farfurii cu salată "bef", deodată cu melodiile ceterașilor care au luat loc în mijlocul saivanului, în fața mesei de onoare a mirilor și nănașilor, tarostele încântă mulțimea prezentă, prin recitarea versurilor sale introductive la ospăț, într-o sinteză de elemente tradiționale care revin din experiența folclorică trecută, dar și de elemente noi, care marchează cursul creator continuu, în domeniul folclorului popular:

- "Gazdele cășii,
 Lărgiți curțile împărătesei,
 Să-ncapă oastea împăratului!
 Că-i tare mare și nu-ncape!...
 Că s-or prinde di păreți,
 Și pi loc ș-or fa' la loc tăți,
 Că-s oameni hiretici tăți!...
 Dați-ne nu ne țâneți!
 O'ne spuneți că n-aveți!
 O'paie să ne culcăm,
 O'drumu să ne ducem,
 Ori ceterași să giucăm!...
 Ori ne puneți să mâncăm!
 Cot la masa dinainte,
 Nici is coapte, nici is fripte,
 Nici is coapte, nici is moi!

Nu știu ce guta-i de voi!
 De vă lăsați așa moi!...
 Socăciță scurtă-n nas,
 Carne-n oale n-o rămas!
 Că te-ai chipăit la gură,
 Ș-ai purtat carnea prin șură!...
 Socăciță scurtă-n poale,
 Nu te lăsa așa moale!...
 Socăciță de la vatră,
 Roșie și sprincenată,
 Ai făcut boacele mici,
 Ne-om hrăni dintr-una cinci!
 Dați-ne, nu ne țâneți,
 O' ne spuneți că n-aveți...
 C-am vinit prin țisături,
 După prăjituri și băuturi."³⁴

Dacă "porcii miresei" sunt astăzi tot cei doi coceni de porumb fără boabe "pârjoliți" în foc și legați cu fire de lână roșie, în schimb "găina miresei" nu mai este o parodie, ci este aleasă dintre cele mai mari și mai grase sacrificate pentru banchet, când una dintre ele capătă o destinație specială. Ea este numai scrijelită ca să i se scurgă sângele și nu i se decupează capul ca la toate celelalte. Este păstrată întreagă, bine curățată afară și înăuntru. Măruntaiele - maiul, rânza și inima, după curățire atentă, sunt reintroduse înăuntru împreună cu bucățele de slănină și cu "coci" de pâine, cu paprică și piper, etc. Apoi găina umplută este cusută cu ață de cânepă, fiartă mai întâi și după aceea coaptă în cuptor, rumenită frumos. Este "înstruțată" pe tavă cu verdeață. Capul sprijinit în sus, ca și când era vie, poartă în cioc o țigară...

Când stegașul strigă, în clinchetul clopoșeilor de la steag: "Găina miresei să vie pe fața mesei", ea este prezentată la masa mirilor pe tava împodobită cu flori, de către grupul socăcițelor, cu alai, în dans și hori cântate în cor:

- "Frunză verde din grădină,
 Zî ceteraș la găină!...
 Zî ceteraș mai cu drag,
 Să mă pociu sui pe prag!
 Zî ceteraș mai cu dor,
 De pe prag să mă cobor,
 Să mă duc printre nuntași
 Cu găina la nănași!...
 Faceți-mi loc ca să viu
 Cu găina din Sibiu!
 Cu găina rumenită,
 Că di-o vară pregătită!
 Mi-o dat bani să-mi ieu giurincă,
 Frunză verde ca iarba,

Nănaș nici nu te gândi,
 Că găina nu-i plăti!
 Că găina-i ca-n poveste,
 Căraie și duhănește!...
 Că găina-i grasă tare,
 Că și mine pe schinare!...
 Și vezi câtu-i de gătită,
 Ca și mine de-mbrăcată!
 Bine-mi pare dip ce-mi pare
 C-am păcălit nănaș mare!
 Că dipt o găină mică,
 Că dipt o găină slabă,
 Mi-o dat bani să-mi ieu o vacă!
 Da n-a fost nici îngrășată,

³⁴ Baltă Bertici Florea, 40 ani - Huta Certeze, nunta la Oros Maria, Moieșeni, 16.IX.1978

O-aș cinsti pe nănașa,
Da'mai tare-mi stă gându'
Să-l cinstesc pe nănașu
Că-i la el portofelul!...
Înc-o nuntă să mai hie,
Să mă duc cu găina,
Găina cât o trăit,
Tăt așa mi-o cârăit!
Și mi s-o suit pi poartă,
Că-i treabă tavă cu toartă!"

C-o fo'cloșcă blăstămată!...
Da-iei Dumnezeu să-i deie,
Să-mi cumpăr o Dacia,
Să mă căr cu bădița."³⁵

După strigarea darurilor în bani și obiecte, de la om la om, începând cu nașii, în care scop se deplasează la mese mirii cu stegașul și tarostele - indicând la fiecare persoană sau pereche deodată cu numele calitatea donatorului gradul de rudenie, prieten sau vecin, sumele și felul obiectelor arătate participanților, într-un grai cu improvizații potrivite în versuri, se intensifică preocupările pentru mâncare și băutură, după care se înțețesc dansurile și strigăturile, mai numeroase și mai variate decât în alte momente:

- "Mândru cântă cetera,
Când se mărită mândra!"

- "Eu am fost puiu mândrii,
Și di-amu-nainte-oi fi!..."

- "Ce să fac mândră cu tine?
Nu te pociu duce cu mine!..."

- "Ce să fac mândră di leac,
Nu te pociu băga-n desag!"

- "Eu cu care mă vojęsc,
Nu joc, ci mă jucăresc!..."

- "Maică spatele mă dor,
De perina mândrilor!..."

- "Cu care mândră te știi,
Și cu ochii poți grăi!..."

- "Eu cu mândra-s totdeauna,
Sara când răsare luna!..."

- "Mândro, Dumnezeu îi sus,
Nu te ții di ci ț-am spus!..."

- "Eu cu mândra duce-m-aș,
În țarină și-n imaș!..."

- "Lele nu mă sudui,
Ș-îmi dă gură c-oi muri!..."

- "Eu ș-asară m-am sculat,
De la mândra di sub gard!..."

- "Tăt îmi vine să mă sui,
Până-n naltu' cerului,
Și di-acolo să mă uit,
Unde-și fac mândrili cuib!"

- "Mândra când îi ruminită
Cu cinci sute nu-i plătită!
Dacă sî disruminește,
Nici un ban nu mai plătește!..."

- "Țurai lele și iarăși le,
Mai Gheorghiiță tăt așa,
Că și cetera om be,
Ș-om giuca fără di e!"

- "Mândro dacă-oi muri eu,
Nu mă-ngroape-n temeteu,
Și mă-ngroape la margine,
Să mă vadă oricine!..."

³⁵ Baltă Bertici Floarea

- "Di trii ori m-am însurat,
Tăt Anuță mi-am luat!...
Mă-nsurai a patra oară,
Și-mi dusei o Mărioară!..."

- "Tăt așa a zâs lele,
Că nu-i gură ca la e!
Magă este ș-aiure!..."

- "Cine dracu s-o văzut,
Să nu beie bere neagră,
Nici la mândre să nu margă!..."

- "Zău săraca mândra me,
Nu știu zace, ori bole,
O'pi mini mă dore!..."

- "Di-ar ști mândra gându' meu,
N-are dormi noaptea greu!..."

- "Clopu' și bumbuștile,
Mi le-o lucrat mândrile!..."

"Pădurice di stejar
Lasă-mă să tai un par,
Să-mi fac osâie la car
Să cobor mândra din deal!..."

- "Tăte mândrili mă-ntreabă,
De ce port cămeșa neagră?
Eu le spun c-așa mi-i dragă,
Că mi-i nevasta beteagă!..."
Eu ziua, dumneata noapte!..."

- "Măi șogore³⁶ ce ne-om fa,
Că s-o ieftinit brânza,
Și s-o scumpit rătota³⁷!..."

- "Hăi mândruță, mândră ești,
Cu trii rânduri di cămeși,
Și cu ciucuri bărbătești!..."

- "Mie nu-mi treabă lămpaș,
Că se vede din heizaș!..."

- "Hai mireasă, tu și tu,
Bine ț-o cântat cucu,
Ț-o cântat la oboroc
Ș-ai un mire ca un domn!..."

- "Și eu am putut ave
O dărabă di cure,
Și un ruginos în e!..."

- "Dragă mi-i mândra bălaie,
Că mă culcă sara-n paie,
Și noaptea pi după clăie!..."

- "Io-n cotune când m-oi duce,
Tăți oamenii ș-or fa' cruce!
N-or sghera, dracu-i arunce!..."

- "Clopu și cu sgarda me!
Mi le-o lucrat mândrițe!..."

- "Nici la toamnă nu mă-nsor,
Că mi se cade fecior!..."

- "Când mă duc la mândra-n gios,
Nu cântă nici un cocoș,
Când mă întorc înapoi,
Cântă numai doi cu doi!..."

- "Măi șogore ci ne-am fa?
La amândoi mândra ne place!...
Da și noi om face-așa,
Că ne-om pârinda la e

- "După mine s-o luat,
Săgurața din Bixad,
Dac-am fugit, am scăpat!..."

- "Câte mândre-am avut eu,
N-au avut solgă-birău³⁸
Nici mă -sa, nici tată- său!..."

- "Eu trag grapa după mine,
Eu o trag și e nu vine!..."

³⁶ cumnat

³⁷ ouă prăjite papară

³⁸ Prim pretor

- "Curvile o-nnebunit,
Bogotanii n-au murit!..."

- "Păru mgneu nu stră frizură,
Numa-când plouă di cură!..."

- "După mine, când m-or duce,
Tăți oamenii ș-or fa' cruce!..."
- "Spusu-i-am lu domnu' șăf
Că eu granița o trec,
Pi la el pi sub pichet!..."

- "Și mândra cu desagii,
Da-o mârș a coldui"³⁹
Cu lupii la ogrăzăle,
Ș-o mâncat din cârmăzăle⁴⁰!..."

- "Irimă di putregai
N-am săcure să te tai,
Să văd ce durere ai!"

- "Cetera-i lumina me
Și struna cea subțâre!...
Cetera când o aud,
Tăți rălili li uit!..."

- "Tăt acee-am așteptat
Să margă neaua din lac,
Să marg cu mândra pribeag!..."

- "Și jindarii din Certeze,
Pus-o pi mine răteze!..."

- "Raiu platonerului,
Ș-a mgneu păr îi c-așa lui!..."

- "Ce să fac Nuță cu tine?
Nu te pociu duce cu mine!..."
- "Nu mă-nsor în Lechința,
Că-i di lemn biserica,
Și mă tem că s-o-nburda,
Tomna când m-oi cununa!..."

- "Irimă supărăcioasă,
Ce să-ți dau să fii voioasă?
Dați-oi gura mândrului,
Să-ți treacă de doru' lui!..."

- "Măi mândruț dint-altu sat,
Nu gândi că te-am uitat!
Di te-am uitat cu gându'
Da'di la irimă nu!..."

Mai numeroase și mai variate decât cele înregistrate în alte momente ale desfășurării nunții, strigăturile de la masa mare la care participă bărbații, dar și unele dintre femei, recitate atât în timpul mesei și mai ales în timpul dansurilor care se succed după ce dansatori mai tineri din ceata mirelui întregesc grupul din ceata miresei, aflat la dansul din poiată, au ca tematică în marea lor majoritate relațiile dintre sexe. Dar se înregistrează și unele aprecieri referitoare la șansele miresei, precum și unele ecouri ale relațiilor cu autoritățile.

Merită să fie consemnat faptul că aceste strigături se mențin în genere la un conținut mai decent toată vremea cât se desfășoară momentele succesive la nunta de la casa miresei. Unele dintre aceste hori și făpurituri sunt cu totul remarcabile și concludente pentru rolul jucat de muzica ceterii, nu numai în desfășurarea spectacolului nunții din Țara Oașului, dar în general pentru sensibilitatea artistică a acestei populații.

³⁹ a cere milă, a cerși

⁴⁰ resturi

Numai în cazuri excepționale sunt exprimate în acest ciclu unele opinii de conținut social și accentele dorului de haiducie, ca un ecou al vremurilor apuse!

Cap. III Nunta la casa mirelui

15. ACȚIUNILE DIN PRIMA ZI DE NUNTĂ LA MIRE

După cum am menționat deja, în cele două-trei zile dinaintea nunții, ca și în prima zi de nuntă, în gospodăria mirelui continuă pregătirile speciale cu ajutoare numeroase: socaci, socăcițe, druște, etc. Cele mai multe dintre aceste lucrări au fost încheiate înainte de începutul ceremoniilor: construcția saivanului și împodobirea lui, întregirea decorului casei, sacrificarea animalelor și păsărilor pentru asigurarea rezervelor de carne, frământarea, modelarea și coacerea colacilor și a pitei, prepararea prăjiturilor și a mâncărilor pentru ospăț, procurarea veselei etc.

Prin grija stegașului și a ajutoarelor sale, împreună cu druștele, s-au continuat și desăvârșit lucrările pentru confecționarea steagului - obiect important în evoluția ceremonialului. Lucrările la steag s-au încheiat cu muzica ceterașilor, cu strigături și dansuri, cu prânzul druștelor, al ceterașilor și al socacilor și socăcițelor pe la amiază, când spectacolul nunții s-a amplificat prin prezența treptată a unui număr tot mai mare de nuntași din ceata mirelui.

De la prima oră de dimineață, mirele s-a deplasat la casa miresei și împreună s-au prezentat la "spovada" de la biserica satului. Apoi tot împreună au examinat mersul lucrărilor pentru steag, la casa mirelui, după care mireasa a fost condusă acasă la ea. Câteva ore mirii au rămas la casele lor să se pregătească pentru desfășurarea ceremoniilor următoare. Unele dintre "druște" adeseori împreună cu mireasa, împodobesc clopul mirelui cu barșoane din mărgeluțe colorate și cu multe șiruri de mărgelute albe, cu buchețele - boturi - de rosmarin și cunună din frunze verzi de bărbănoc, înșirate pe-o ață și fixate jur-împrejur pe calota clopului.

MIRE ȘI MIREASĂ, ÎN COSTUMUL TRADIȚIONAL OȘENESC, CU GUBE

Decorul în găteala mirelui este întregit și cu câțiva bumbuști în diferite culori, predominant în roșu.

În trecut, el era obligat să-și întregească îmbrăcămintea de nuntă, cu gubă "albastră", din lână laie sau sură, cu fire lungi – chițe - scoase la confecționare în tehnica arhaică. Guba era obligatorie pentru cununia la care mireasa trebuie să poarte guba albă, și nănașii împreună cu alți nuntași gube negre - ca să asigure astfel "norocul la oi" al mirilor.

Încă prin anii 1960, cineva dintre rudele apropiate ale mirilor, purta la biserică aceste gube miștoase, îmbrăcate numai pentru ceremonie.

Cu prezența crescândă a nuntașilor din "oastea" mirelui, cu prevalența celor tineri mai întâi, feciori și fete, dar și boresari și neveste, dansurile și strigăturile se intensifică și se amplifică în ritmul muzicii ceterașilor:

- "Du-mă doamne și mă lasă,
Unde-i pălinca pi masă,
Și bărbatu-dus di-acasă!..."

- "Am un cuțat di coasă,
Taie numa pchele groasă!
Cuțat cu mâner di coasă!..."

- "Netegioară-i mândra-n frunte,
La ceafă ti poți ascunde,
Ca-n pădure sie unde!..."

- "Dracului îi trebuie rât⁴¹,
C-acolo trebuie cosât!..."

- "Mândră cu dinte di-argint,
Bună-ai fost câtă pământ!..."

Nu gândi mândră că-mi placi,
Că mai mare boală-ți faci!..."

- "Ca a me mândră Mărică,

- "Trenule când îi porni,

⁴¹ dămb

Nu-i în toată Gherța Mică!
Ca a me mândruță Floare,
Nu-i în toată Gherța Mare!...”

- ”Mândra cu cojoc di pchele,
Gura ei mgnioas-a miere,
Și obrazu-a ruminele!...”

- ”Io-n cotune când m-oi duce,
La Borcut⁴³ oi pune cruce,
La neveste și la prunce,
Când or tre să o sărute!...”

- ”Tată lumea face răle
Eu n-am căpăt la-a mele!...
Tată lumea face rău,
Eu n-am căpătat la a meu!...”

- ”Numai să-nfrunzească codru,
Să lovesc frunza cu clopu,
Și pe mândra cu mijlocu!...”

- ”Mândra s-are mărita
Pâne nu știi frământa,
Pe lopată nu știi pune,
De nu o lega cu funii!...”

- ”Țâpure săraca gură,
Că de altă nu ești bună!...
Numai tăt di țâpurit,
Când o mai bine durmit!...”

- ”N-am crescut câtu-s de plin,
Cu bomboane din cantin,
Ci cu gura mândruții,
După struna ceterii!...”

- ”Să știe ferastra spune
Cu multe m-ar da la lume,
Și cu bune, și cu răle!...”

Rabdă-te, nu fușcăi,
Să te-audă părinții!...
Că ti-o auzi maica,
Și mai rău s-o supăra!...”

- ”Spune drept mândruță dragă,
Cum a fost gura-n Dumbravă,
Cu Petruțu’ lu’ Dărabă!...”

- ”Cel ce nu-i bun în cotune⁴²
Nici acasă nu-i de lume!...
Io mândră nu-s păcătoș,
Numai di la brâu în jos!...”

- ”Câte flori is pe islaz,
Tăte le-am pus cu mândra!...
Câte le-am pus până-n cină,
S-au uscat din rădăcină!...
Câte le-am pus până-n prânz,
Tăte-s mândre și s-o prins!...”

Io i-am fost stegar mândrii,
De la noi până la ii!...”

- ”Io-s cocon din două sate,
De la Huta și din Tur,
Dipt-aceea umblu sânșur!”

- ”Sloboade-mă în casă,
Că mă plouă di mă varsă!
Și mi-i scurt clopu la pene,
Și mă plouă pi sprâncene!...”

- ”Nu mă păși pi obiele,
Că-s a tatii nu-s a mele!
Nu mă păși pi opinci,
Ți li-oi da să le mânânci!...”

- ”Raiu vostru de neveste,
Că la voi gură nu este!...”

În toiul dansurilor mult înțețite la casa mirelui, când se primește vestea că mireasa este gata în așteptarea ceremoniilor care urmează, are loc cel dintâi ritual al despărțirii

⁴² armată

⁴³ izvor de ape minerale

mirelui de părinții săi, de rudeni și de tineret, de situația și atmosfera fecioriei, când dansul este întrerupt la cererea tarostelului, care ia bulciugul mirelui:

-“Să tacă casa, să grăiască masa
Că am de grăit un graiu
Tomna di la mândru craiu!
Înălțatu împărat zice-așa,
Că dimineată s-o sculat,
Și pi față s-o spălat,
Lui Dumnezeu s-o rugat
Și mgnireasă ș-o aflat!...
Părul și l-o pcheptănat,
În oglindă s-o uitat,
Și de mire s-o gătat!
Ș-o fost tare bucuros,
Că s-o văzut că-i frumos!
Împregiurat di feciori,
El îi ca un bot di flori!
Când tre steagu peste prag,
O-nceput ș-o lăcrămat,
Sămnă că tăte s-o gătat!
C-o agiuns căsătorie,
Cei-ce rumpe pretenie,
De la fete și feciori,
De la danț în sărbători!...
Și di-amu ti-i bucura
Mai puțin nu atâta!...

Frunză verde di costreie
Ceterașu-n loc să steie,
Și mie vorba să-mi deie!...
Căsătoria-i așe,
Da-i mai aspră ca moarte.
Di toate ti despărțești,
Și de mamă și de tată,
Și de soră și de frate,
Nu-ți mai țane nime parte!...
De-ai noroc, o duci cu bine,
De ți-i rău, n-ajută nime!...
Da' așa-i că na-i ce face,
Ce dă Dumnezeu ți place!...
Așa-i soarta omului,
Să-și lese părinții lui!...
Ie-ți mări mire rămas bun,
De la mamă, de la tată,
De la tăți frații di-odată!...
Că mai mult nu-i holtei,
Struțu nu ți-l-ii tomni!...
Nici la fete nu-i porni!...
Struțu' nu ți-l-ii găta,
Nici la fete nu-i umbla
Vai da supărat îi sta!...
Îi sta lângă baba ta!...¹⁴⁴

În general bulciugul în forma tradițională mai succintă, sau în cea recentă cu mult amplificată, este adaptat situațiilor concrete, biografice, ale celor doi tineri, cu sau fără părinți, cu sau fără tată ori mamă. În asemenea cazuri, versurile se concentrează în mod deosebit asupra situației dramatice, când unul dintre părinți lipsește, constituind un autentic izvor de îndurerare pentru rudele cele mai apropiate și uneori pentru întreaga colectivitate prezentă. De aceea se întâlnesc și unele cazuri când se renunță la asemenea momente din desfășurarea ceremonialului, omițând în mod deliberat bulciugul mirelui sau al miresei, evitându-se astfel îndurerarea profundă pe care acesta ar putea s-o declanșeze printre nuntași.

O pildă impresionantă în acest sens este bulciugul spus pentru mirele fără tată:

- “Ie-ți mări mire rămas bun,
De la florile din iarbă,
De la a ta mamă dragă!...
Ti-o crescut cam supărată,
Ti-o crescut fără de tată!...
Ti-o crescut, ti-o legănat,

¹⁴⁴ Baltă Bertici Floare, 40 ani, nunta la mire, Moșeni, 16.IX.1978

Și de slugă nu ti-o dat!...
 Și ți-o dat pită și sare,
 Ti-ai făcut un fecior mare,
 Și ti-o slobozât vânzare!...
 Frunzulică dintr-o piatră,
 Da' ti-o cumpărat o fată!...
 Ie-ți măi mire rămas bun,
 De la florile din munte,
 De la tată n-ai de unde!...
 A tău tată-o putreghit,
 Ti-o lăsat un cocon mic!
 A tău tată ti-o lăsat,
 Ca o cetină de brad!...
 Ti-o lăsat ca iarba-n creastă,
 Și la mă-ta să te crească!...
 A tău tată o putrezit
 Sub glie de mol murit!
 Mândră nuntă ți-ai gătat,
 Și mulți oameni-ai invitat,
 De ici și dint' altu sat
 Da pi el nu l-ai chemat!...
 Da tu poate c-ai uitat!
 Păsăruică cântă-n vânt,
 Me la tata la mormânt,
 Și cântă să ghie' acasă,
 Că l-oi pune după masă
 Să cânte și să horească!...
 Și i-oi da pălincă-n mână,
 Ne-om distra o săptămână.
 Du-te păsăruică-n zbor,
 Spune-i pasăre să iasă,
 Că de mult s-o dus di-acasă,
 Că-i de mări după mireasă!
 Cântă-i păsăruică-așa,
 Că astăzi îi nunta me,
 Spune-i pasăre să ghie
 Și să iasă de sub glie,
 Că mă duc la cununie!...
 Ie-ți măi mire rămas bun
 De la mamă, de la tată,
 De la tăți frații di-odată!
 De la struț di bășaioc,
 De la feciorași din gioc!
 De la struți di cărăjăli,
 De la veri și de la vere!
 De la pietrele din vale,
 De la pretenele tale!
 Ori c-o fost bune, ori răle,

Că Ț-ai petrecut cu ele!
 Rămas bun mamă iubită,
 Rămas, nu fi necăjită,
 Că pentru cât te-am supărat,
 Tăt puțân te-am ajutat...
 Plânge-mă mamă cu dulce,
 C-amu-s gata și m-oi duce,
 Că ghine Valea cu bulbuci,
 Gată-te c-amu te duci.
 La un ceas di cununie,
 Amin și noroc să fie!”⁴⁵

Apoi se dezlanțuie un nou ropot de dansuri, cu roata bărbătească mai întâi în jurul mesei, urmată de dansul repetat în doi, cu hori și strigături, și după vreo zece reprize de dansuri distincte, din ce în ce mai aprige, stegașii cu ceterașul și ceata bărbătească, restrânsă din oastea mirelui, se vor duce după mireasă, în timp ce mirele cu nașii vor veni în întâmpinarea miresei, în fața bisericii. În acest timp, alaiul tineresc al miresei se va opri temporar la locul destinat dansului în preajma bisericii. În același timp în lipsa mirelui, în tot cursul primei zile de nuntă marea majoritate a nuntașilor din oastea mirelui vor continua dansurile cu muzică și tâpuituri la casa mirelui, după care, pe înserate, se vor aduna cu alai la ospățul de la casa miresei, unde vor reîntâlni ceata mirelui.

- ”Hei, le, le, măi Văsău,
 Săracili fetili,
 Beu pălincă până-s bete,
 Ș-apoi spun că-s diochete!...”

- ”Hei, țurai, măi Vasăiu,
 Doamne nu bate omu,
 Ia-i mintea și nărocul!...”

- ”Hei, țurai le, le măi Văsăiu,
 Doamne nu mă bate rău,
 C-am iubit din neamul meu!”

- ”Măi Puiule, nu tăt be,
 Că sărac îi rămâne!...”

- ”Măi puiule, măi Văsăiu,
 Pi la noi oamenii fură,
 Nu se uită că-i spânzură!”

- ”Când erai, când erai
 Mai tânăr prunc,
 Erai glasu ca la cuc,
 Și umbletu ca la lup!...”

- ”Mândru cântă cetera,
 Când se mărită mândra!
 Când se mărită cea hădă,
 Nu cântă că-i amorțată!...”

- ”Hei, la, la, la,
 Hai până la București,
 Ca’ acolo-s oșenii tăi,
 La camera patruzeci!...”

- ”Măi puiule, mândrule,
 Mândră de vrei să mă coți,

- ”Io-n temniță n-am șazut,
 Numa cât o am văzut!...”

⁴⁵ Baltă Bertici Floarea, 40 ani, nunta la casa mirelui, Moșeni, 16.IX.1978

⁴⁶ cârciumă

⁴⁷ casă mare

Haida la munții Carpați,
C-acolo suntem băgați,
Milioane di soldați!..."

- "Da la, la, bată-vă soarele fete
Că nu vă pot giuca pi tăte!
Că sum dese cu iarba,
Și bătrâne ca mama!..."

- "Eu te gioc pe tine fată,
Să mă pomenești odată!
Hopai, țupai eu-s deasupra,
Dedesupt o am pe prunca!...
-Și de-asupra bietul Petre,
De nu Petre, Văsălie,
Numai di-ai noștri să fie!..."

- "Dragu-mi-i, dragu-mi-i,
Dragu-mi-i a umbla prin sat,
După hori de popă bat!"

- "Cu mândra când mă-ntâlnesc
Multă iarbă tăvălesc,
Și pe dâmburi și pe șes!..."

- "Bărbatul de ți-i urât,
Ia-l de funii și-l du-n târg!
De te-a îmbia c-on zlot,
Vinde-l cu funie cu tot!..."

- "Di-o veni jândari o sută
La mine legea-i făcută!..."

- "Domnule giudecător,
Nu mă giudeca să mor,
Că n-am crimă, nici omor!...
Giudecă-mă să trăiesc,
Am o mândră ș-o iubesc!..."

- "Morărița-i cu cercei,
Moraru cu cioareci răi,
Și moraru' când are vreme,
Toarnă-n coș fără izmene!..."

Io-n temniță n-oi șădea
Numa cât mi-o da legea!
Ș-în cotune nu m-or duce,
Băiatu-s...în cruce!"

- "Nu mi-i dragă lumea nu,
Nici mândrili pi de-a rându
Nu mi-i dragă lumea tare,
Nici mândrili fiecare!..."

- "Dragu-mi-i a umbla-n patrulă
La patu mândrillii la șură!..."

- "Hai mândruță la Banat,
- Nu mă duc că am bărbat!
- Și eu dragă am muiere,
Dipt aceea cu tine-aș mere!"

- "Plânge-mă mamă cu dor,
Că Ț-am fost harnic fecior
C-am scos plugu' din odor,⁴⁸
Ș-am sămănat grâu de vară,
Să fac nuntă și tocmeală!...
Tu mi-ai făcut meringioară,
Și m-ai dat în gios în țară!..."

- "Nici jândaru nu-i di fer,
Să nu prindă brișca-n el!..."

- "De-nsoară-te și tu măi,
De ți-i dor di cioareci răi!
Că și eu m-am însurat,
Cioareci răi mi-am căpătat,
Soarele care ți-o dat!..."

- "Măi puiule, când și când,
Nu tăt zice că n-ai rând!...
Că rându-i la tine-acasă
Numai mă-ta nu te lasă!"

- "Măi, puiule, cucule,
Dă-mi glasu și penele,
Și io-ți dau mândruțele!..."

- "Na drace mândrile mele,

⁴⁸ ogradă, curte

⁴⁹ primar

⁵⁰ prăvăliile

- "Duce-m-oi și n-oi veni,
Să văd cine m-o dori!...
De m-o dori neam di-a meu,
Nu vin până-i Dumnezeu!
De m-o dori mândruța,
Poate c-oi mai înturna!..."

- "Mândrile celor cu dor,
Da' mă poartă-n capu gol
Și desculț la un pchicior!..."

Mândro, țucu-ți ochii tăi,
Mândră, țucu-i gura ta,
Sara despărțind viței!...
Sara despărțind ciurda!..."

- "Dacă mi-o pchicat scrisoare,
Musai de dus la-nchisoare!...
Dacă mi-o pchicat cartea,
Musai să mor după ea!..."

- "Mă-sa, că bunu-s de danț,
Dar la lucru ceilalți!..."

- "Hai mândro di mi-i cota,
Haida la Răstolița
Că pe mine mi-i afla,
Purtând lemne cu gonga!"

- "Gata-i cucu di cântat,
Io-s gata di umblat prin sat!
Gata-i cucu di horit,
Io-s gata di holteit!"

- "Trecu-i valea ș-un pârau,
M-adunai cu socru meu!
Că-ți dau vaca și poiata!...
Să-mi dai patru s-o ghiță (vițea
Eu o iau, mama nu vre!...
Mama-i treabă țesătoare,
Fata ta-i scurtă-n pchicioare!..."

- "Mândră cu poale crețe,
Fuioarele-s pe cotețe!
Descrețește-ți poalele,
Meliță-ți fuioarele,
Și-ți toarce fuioarele!..."

Și taie ogor cu ele!...
Dacă ti-i găta di-arat,
Ți li-oi da și la grăpat!..."

- "N-am durmit în podu șurii
De pe vremea arăturii
N-am durmit în pod de grajd,
De când am fost coconaș!..."

- "Pân-am fost tânăr și gras,
Tăte mândrile m-o tras!...
Dacă mi-o crescut barba,
Tăte-o prins a se-ntreba,
Oare ce moșu-i ăla?!"

- "Cât-oi trăi să trăiesc,
Dac-oi muri putrezesc!"

- "N-am boi, gazdă să mă fac!
Numa' să trăiesc pe plac,
Cu omu' care mi-i drag!..."

- "Nu-i ca popa-nșelător,
Că te strigă di trii ori,
Și te ia dintre feciori!..."

- "Hai mândră până-n drum,
De Ț-am fost cândva om bun!
Hai mândruță până-n prag,
De Ț-am fost cândva om drag!..."

- "Di-amu mi-am luat de samă,
Că-s mândre fetele-n Vamă,
Dar mai mândre-s în Bixad,
Pindileu împăturat,
Și-n casă nemăturat!..."

- "Dipt-un pământ arător,
Pus-am buha pi cupțor!
Pământu șade ne-arat,
Buha cere di mâncat!..."

- "Mândrile mele nu-s bune,
Cu vremea-n pământ m-or pune!"

- "Trei cuțite am la mine,
Nici unu' nu taie bine!...
Da-or tăie ele zău,

- "Câte mândre am avut eu
N-or încăpe-n Făgădău⁴⁶!
De-ar hi făgădău de piatră,
N-ar încăpe tăte-odată!"

- "De cât să moară mândra,
Mai bine-mi ardă casa,
Că-n pădure-s lemne multe,
Io cu mândra mi-oi fa' curte⁴⁷!"

- "Bădiță gură cu miere,
Hai la mama și mă cere!...
De m-o da, de nu m-o da,
Da-m- a frunza și iarba,
Și Adam ne-a cununa!..."

- "Mândră ce te-ai lăudat,
Cu coselele din sat!...
Mândră nu te lăuda,
Ce-ți coase pe sama ta!..."

- "De n-ar fi potică-n Cluj
N-ai vedea fete cu ruj,
Nici neveste ruminite,
Și cu buzele roșite!..."

- "La mândra țiștile-n sân,
Gândești că-s căpiți de fân!..."

- "Pi la noi îs fetile,
Tocmai ca nevestele
Că mânâncă nespălate,
Și fac prunci nemăritate!..."

- "Gioacă-o di susiori,
Că la vară ț-o da flori!..."

- "Ciudă li-i mândruțelor
Pe mine de ce nu mor!...
Și mai ciudă de le-ar hi,
Că eu doară n-oi muri!..."

- "Clopă și cu pana me
Șade zălog la lele,
De duminică noapte!..."

- "Popa tare m-o giurat,
Să nu țin mândruță-n sat!

Pe costiță la birău⁴⁹!..."

- "Di-ai șădea mândră la cruce,
Di trii ori pe zi m-aș duce!...
Dacă ti-ai muta pi dâmb,
Nu pociu mere hie când,
Mă văd oamenii mărgând!..."

- "Să hii mândră unde-i luna,
Te-aș vedea întotdeauna!...
Dacă-i mândra pi pământ
N-o poci vede fie când!..."

- "Nu mă duc la voi bocșoi,
Ci mă duc la păsăroi,
Că-s mai bune ca și voi!..."

- "Eu leliță n-am ce-ți da,
Numai gură ca ș-a ta,
Sara când vine ciurda!"

- "Să nu hie poticile⁵⁰,
Rău ar bătrânii mândrile!
Să nu hie potica,
Rău ar bătrânii mândra!..."

- "Cea cu chischineu galbân,
Fost-a podină la fân
Și la nemți și la români!..."

- "N-am fost la mândra di-asăară,
Pare-mi c-o trecut o vară!..."

- "De când n-am fost la mândra,
N-o fost cosată iarba,
Ș-amu-i mare otava!..."

- "Ține-mă mândro de mână,
Că-s cocon de ziță bună,
De-a umblare sara pe lună!..."

- "Raiu vost bogătănoi,
Haida-ți la suit cu noi,
C-om trage în capăt doi!..."

- "Tăt am zăs că nu m-oi duce,
Unde-s cărările cruce!..."

Da și popa încă-i câne,
Că și el mândruțe-și țâne,
Și mai multe ca și mine!..."

- "Vai de mine ce să fac,
Mi-a căzut bădița drag,
Și n-am pânză să-l îmbrac!"

- "Nici la toamnă nu mă-nsor,
Că de gură nu mi-i dor!
Nici mândra nu se mărită,
Că de gură nu-i dorită!..."

- "Am o bucată de sul,
Pusă pi cuptor la fum!..."

(Moișeni, strigături la nunta lui Oros Toma, 5.III.1939)

16. ALAIUL NUNTAȘILOR MIRESEI LA CASA MIRELUI

După ce în prima zi de nuntă, nuntașii din oastea mirelui s-au "mulțit" intens la casa miresei, unde au fost "omeniți" ca oaspeți de seamă cu banchet copios, și numai în a doua repriză cei din oastea miresei, motiv pentru care masa s-a încheiat abia pe la ora zece din cea de a doua zi de nuntă, au urmat câteva ore de somn pentru nuntași și de lucrări intense pentru socacii și socăcițele de la ambele case. Cei de la casa miresei au avut de lucru pentru o nouă ordine și pentru curățirea veselei, de mari proporții, cei de la casa mirelui au intensificat pregătirile pentru primirea oaspeților și pentru ospăț.

Începuturile pentru a doua parte a nunții au avut loc la ambele case în primele ore de după masă, când au început să se adune cele două cete distincte de nuntași, mai întâi tineretul de ambele sexe și după aceea oamenii maturi și cei vârstnici.

Dansurile cu muzica ceterașilor, cu hori și cu țăpuriți, se intensifică în cele două gospodării deodată cu prezentarea din ce în ce mai numeroasă a nuntașilor participanți. Ele nu vor înceta până a doua zi la ora prânzului.

Ceata miresei își pregătește darurile pentru răspunsul la steag și își constituie alaiul care se deplasează la casa mirelui. Mai întâi grupul alcătuit din cei doi miri, nașii, stegașii, druștele și alaiul tineretului din ceata rudeniilor apropiate miresei, cu muzică și strigături, jucând, horind și țăpurind, având tot drumul, uneori de câțiva kilometri, ceterașii în mijlocul grupului. Nașul poartă "de-a umăr" doi mari colaci artistice lucrați - "colacii mirilor" primiți de la casa miresei, legați în șterguri cu alesături decorative - unde socăcițele au schimbat între timp pe unul dintre cei doi colaci pe care el îi purtase în ajun după cununie, de la biserică la casa miresei. În unele cazuri ambii colaci ai mirelui rămân la casa miresei și nașul poartă la mire doi colaci tot atât de mari dar și mai frumoși lucrați, bogat "împistriți" cu păsărele, cu flori și cu motive simbolice, frumoase cruci modelate cu multă măiestrie din cocă. Acest decor acoperă toată fața lor superioară. Sunt "colacii miresei" pentru care socăcițele meștere depun un efort artistic suplimentar, pentru lauda miresei. În aceeași față de masă nașul poartă alături de colacii mari, un colăcel mai mic, o sticlă cu pălincă, mărgelile și găina miresei între două blide, iar nașa poartă astăzi o coșarcă plină cu gogoși.

În curtea din fața casei mirelui, alaiul este așteptat de masa pregătită la intrare, ca și cea din ziua precedentă, pentru alaiul care sosea de la cununie: donița cu apă proaspătă, sfințită, cu apă păstrată de la bobotează sau rusalii, pământul de busuioc pentru stropit, pita miresei, un colac mare și frumos lucrat, cele două talgere cu apă sfințită și cu grâu de primăvară, ștergura decorativă sub care trece alaiul cu muzică, rotindu-se de trei ori în jurul mesei de la dreapta la stânga, în timp ce mireasa prinde la subsioara stângă "pita miresei" și cu mâna dreaptă stropește peste mulțimea nuntașilor din ceata mirelui, după care "colacul verilor" mirelui este frânt și consumat de cei doi feciori dimpreună cu tineretul din jur, donița cu apă este dusă de miri și răsturnată la rădăcina unui măr altoit și cele două vere ale

mirelui sau rudele lui și mai apropiate, stropesc alaiul cu apă sfințită din talger și aruncă cu boabe de grâu prinse cu mâna înfășurată în ștergura cu alesături decorative.

La intrarea în tinda casei, mireasa aruncă prin gura podului, în podul casei socrilor, doi știuleți de porumb cu boabe, legați împreună cu ață din lână roșie, primite la plecare de la mama ei, ca semn simbolic și magic, că aduce belșug la casa mirelui. "Cu aceea se prezintă la soacră!. Să fie gazde, să aibă porumb, grâu".

Mirii, trecând peste steagul așezat de stegaș în lungul pragului, înlăuntrul camerei din casa mirelui, împodobită pentru nuntă, după un obicei care constituie o inovație de circa douăzeci de ani, sunt primiți cu masa acoperită cu prăjituri și sticla de țuică.

În casă alaiul restrâns joacă roata bărbătească, singura excepție dintre femei fiind din acest grup numai mireasa, rotindu-se de trei ori în jurul mesei de la dreapta la stânga! Este o roată bărbătească îndrăncită, cu tropotit ritmic foarte energic, cu bătăi din palme și îpărituri, cu multă aprindere, executată de feciori și boresari tineri, îndeosebi din ceata miresei. Participă mirele și nașul.

Apoi tarostele strigă după soacra mare: - "Soacră mare, vin să-ți vezi nora cea dragă!" și continuă în versuri:

"-Că s-a prezentat, mândră și frumoasă! Soacra mare, rochie n-are,	
Ș-o umplut casa voastră!	Da' i-o face noră-sa,
La un ceas de bucurie,	Dac-o toarce cânepa!"
La tăt neamul să vă fie!"	

Soacra mare dă cinste la mire și la mireasă, cu sticla cu țuică, că au venit sănătoși. Mireasa este primită de soacra mare care-i închină paharul! "Să trăiești mireasă!" și ea răspunde:

- "Să trăiești soacră mare!	Ț-am făcut odor ⁵¹ larg,
Nu-ți închin cu pahar din lut,	Cu ceteră și cu steag,
Ca să nu ne vedem mai mult!...	Că mi-o fo' fecioru drag!
Îți închin cu pahar di uiagă,	N-am venit la casa dumitale,
Să ne fie lumea dragă!...	Să-mprăștiu ca cloșca,
	Ci să strâng ca albina!..."

Apoi alaiul se așează la masă și stegașul bătând cu steagul în masă cere: - "Gazdele cășii, puiu miresei, să vie la fața mesei!..." Gazdele prezintă un prunc de doi până la cinci ani, și niciodată o pruncă. Este un "coconaș" pe care îl pun în brațele miresei, uneori, când înghesuiala din cameră este prea mare, el este prezentat la mireasă prin fereastra deschisă, tot după un rit magic arhaic. Primind copilul, mireasa îi dă un colac frumos lucrat, mare cât o farfurie, "colacul pentru puiu miresei", pe care l-a adus cu sine și plătește simbolic copilul cu doi-trei lei. Când băiețelul este prea mic, mireasa îi introduce colacul pe braț. Astăzi la multe nunți din Oaș se prezintă la mireasă doi, trei și chiar patru "puii miresei" și fiecare primește câte un colac artistic lucrat.

Când mireasa primește copilul în brațe, unii dintre nuntași prezenți strigă către el îndemnându-l: "pișcă, pișcă mireasa!...", în timp ce alții se exprimă "pune-mă pe mine de "puiu miresei"!

Simbolul magic al acestei prezentări este evident. El exprimă dorința ca noua familie să aibă copii și îndeosebi "coconi", ceea ce constituie marea dorință a bărbaților din Tara Oașului, care sunt foarte bucuroși la nașterea băieților și mult întristați când soților lor nasc fete.

⁵¹ curte

După aceea începe jocul cu țâpuituri și veselie: - "Să fie mireasa bucuroasă și veseloașă, să nu se ciunte apa din vassel"; "să giucăm până ce-i nuntă, că de mâini sară să ciuntă!"; "Să gioace în tăta casa / Și mirele și mireasa".

Abia acum mirele joacă cu mireasa în dansul de pereche în casă la el, lângă masă. Celelalte perechi sunt rudeniile apropiate ale celor doi miri. Mirele poartă însemnele tradiționale ale gătelii speciale, adică pălăria acoperită cu chischineu brodat, sau cu barșoane din mărgelile policrome, cu pene de păsări, fazan sau păun, frunze verzi de iederă și verdeață cu struți și rămurele de bărbânoc.

Dansul în grup restrâns din casă, paralel cu cel al mulțimii nuntașilor din șură sau de afară, după vreme, este animat de hori și strigături:

- "Pune-mi-oi di n-oi muri,
Struț din gredina mândrii!"

- "Tu mireasă, tu și tu,
Bine ț-o cântat cucu,
Te-a luat cine-ai vrut tu!...
Nu te-a luat mutălău,
Ci ti-o luat mândru tău!..."

- "Băsuic di pi ciuturcă⁵²
Tăte mândrili mă țucă,
Numa Lușca nu mă vre,
Că se ține nealcoșă!..."

- "Câte-s rele și nu-s bune,
Tăte vin la mine-amu!
Numa-i una mândră dragă,
Nu mă-ntreabă câte-odată!"

- "Mireasă iubită mult,
Harnică maică ai avut!
Măndre haine ț-o cusut!"

- "Verde frunză di pi coastă,
Frumoasă-i mireasa noastră!...
Nici îi hădă, nici îi proastă,
Numa cum îi mai frumoasă!..."

- "N-am furat a nimurui,
Numai a mândrii un pui!...
Nici ăla nu l-am furat,
Că mândruța mi l-o dat!..."

- "Puiule, Puiule,
Mândra care mi-o plăcut,
Da s-o măritat de mult!
Mândra care-mi place mie,
Am lăsat-o-n sărăcie!..."

- "Dat-a mândra sălărie,
Să nu m-ating de zadie!..."

- "Cetera are cânta,
Da' nu-i cine o-ngâna!
Nu știu cetera nu vrea,
O'nu-i bună gura mea!"

- "Cred că dracu l-o făcut,
Soreslașu din Borcut⁵³!..."

- "Bată-te raiu hăi mândră
N-ai bărbat, numai osândă!...
Ia-l di fundu gacilor,
Și-l aruncă dracilor!..."

- "Rău mă doare mâna me,
C-o durmit buha pe e!
Că di-o hi durmit mândra,
Nu m-ar hi durut mâna!..."

- "Lasă-te mândră de rele,
Că și eu mă lăs de-a mele!
Ori îs bune, ori îs răle!..."

- "Sub corciu di păducel,

⁵² rădăcină de copac putrezit

⁵³ loc de întâlnire între tinerii din sat

Și mărg mândrili la el!
Una cu plosca cu vin,
Alta cu plăcinte-n sân!..."

- "Spusu-i-am mândrii să vie,
La casa, la cea pustie!...
Ș-o mințat și n-o vinit,
Numa' m-o adăruit⁵⁴!..."

- "De-ai hi mândră cum te ții,
N-ai fa' pat în pănoji,
Și te-ai culca cu Văsâi!...
Ci l-ai fa' pe gros-afară,
Să mă duc și io-nto-sară!"

- "Doamne bate și mai lasă
Câte-on om și câte-o casă,
Și câte-o mândră frumoasă!..."

- "Nu cântă cocoș la moară,
C-o picat cu capu-n oală!..."

- "Uiu, iu găina nu-i
C-o mâncat-o dumnealui!
Dumnealui cu dumneaei,
O-mpărțat găina-n trei!..."

- "La răchitocu la moară,
Stă părintele să moară,
Cu prescura subsuoară!
Ar muri și nu se-ndură,
C-ar mai roade din prescură!..."

- "Câți cocoși da' sunt în sat,
Tăți îi cunosc pi cântat!...
Numa-a mândrii cocoș,
Da' cântă cu creasta-n jos!..."

- "Doamne dă-i la popa coarne,
Să nu-ncapă-ntre icoane!
Pe diac îl fă' măgar,
Să se frece de altar!..."

"Casa mândrii-i cu amelechiu⁵⁵,
Și se vede din Sighetiu!...
Cu etajuri îi cu trii,
Și-nvălită cu bâlii⁵⁶!...
Pin podele coți la stele,
Pin păreți afară vezi!..."

- "Sus îi ceru' jos îi noru,
Departe mândra cu dorul!...
Departe-i și nu mai vine,
Nu știu doarme, ori nu vine,
Ori habar n-are de mine!..."

- "Are mândra doi jități,
Nu se pot scula di răi!"

- "Poate hi mândra-mbrăcată,
Cu țâțale de la șatră⁵⁷,
Dacă nu-s boi în poiată,
Numai doi greluși⁵⁸ su'vatră!"

- "Sus îi casa la heizaș,
Oborî-om mintenaș!
Cu Vasău lui Andraș,
Și cu Puui, ceteraș!..."

- "La Bixad între hotare,
Este-on pom cu frunza rară,
La vară dac-om trăi,
Cu mândruța ni-am umbri,

- "Când eram de zece ani,
M-onvățat tata la cai!
M-o mânat să fur căpestre,
Și gură de la neveste!..."

⁵⁴ a face să aștepte, a păcăli

⁵⁵ etaj

⁵⁶ tulpina de la porumb

⁵⁷ prăvălie

⁵⁸ greieri

Și din nou ni-om sfătui!...”

- ”Foaie verde ș-o lalea,
Țăie Dumnezeu lumea,
Și pe mândruloara mea!...”

- ”Cătu-i Moişeniul de mare,
Nici o fată drăguț n-are!
Certeza-i un sat micuț,
Tătă fata-i cu drăguț!...”

- ”Bine-i țese mândrii cheara⁵⁹
Țese podul și cămara!...
Poalele din brâu în jos,
Li-o făcut pi grâu frumos
Cămașa din brâu în sus
O făcut pi cucuruz!...”

- ”Sfântu soare vrea să joare,
Dipt două fete, fecioare!...
Sfânta lună zăce-așa,
Taci soare nu te giura!
Tu ești ziua, io-s noaptea!
Eu le văd ce fac alea,
Până la nouă ceasuri,
Rezemate de garduri!”

- ”Io de cându-s n-am furat,
Numai câte-o leac de gură,
Când era mândra sângură!...”

- ”Datu-mi-o mândra guriță,
Pe păzdarii la meliță!...
Și iar o spus că mi-o da,
Când o prinde-a melița!...”

- ”Dar fuiorul cum l-a tors?
Coborând pe scară-n jos,
C-un blid mare de fărînă,
Și c-un dărab di slănină!...”

- ”Fă-mă, Doamne, drept ca luna,
Să dau cu mândruța mâna!
Să văd mândra ce gândește,
Și cu cine se iubește!...
Și fă-mă unde sfințește,
Să văd mândra ce gândește,
Și cu cine se iubește!...
De-ar hi mândra cu soție,
Ea a dracului să fie,
Că nu-mi mai trebuie mie!...”

17. OSPĂȚUL LA CASA NAȘILOR

S-a putut remarca deja că ”nănașii” au un rol deosebit în desfășurarea ceremonialului nunții. După tradiția Țării Oașului, respectată cu rigoare până prin anii 1959-60, pentru nuntă este angajată numai o pereche de nași. Deodată cu săvârșirea cununiei, ei contractează și obligația tradițională, și este încă destul de riguros respectată în Țara Oașului, de a boteza și eventual a cununa toți pruncii finilor de astăzi. Obligația pentru cununie privește îndeosebi linia bărbătească. După botez, când va sosi momentul, toți finii vor venii să solicite asistența nașilor care i-au botezat și la cununia lor, toți cei care fac parte din aceeași ”strădanie”, în sensul rudeniei spirituale pe linie descendentă bărbătească.

Nașii procură ”savon”, ”chischineu”, brâu, colac cu două ”lumini”, cerute pentru cununie. Ei sunt obligați să răspundă la steag, după regula din trecut, cu sticlele pline cu pălincă și cu ”oluri” pline cu vin, dacă doresc ”să fie la mai mare cinste”. Nașii sunt îndatorați să plătească răscumpărarea a ceea ce pentru haz deosebit, s-a putut eventual fura de la mireasă, în timpul desfășurării nunții!... Pentru preîntâmpinarea unor asemenea eventualități, nașul ține legătură strânsă cu stegașul, care are sarcina să vegheze tot timpul asupra miresei, pentru ca toate situațiile să decurgă în mod normal... Și totuși s-au văzut

⁵⁹ război de țesut

cazuri recente când nașul a plătit răscumpărarea pantofului miresei, căreia un fecior sau un boresar mai tânăr, îi furase pantoful chiar în timpul dansului la nuntă!... și nașul a dat miresei bani, prețul răscumpărării pantofilor de la cel care îl furase, în unele cazuri chiar cu asentimentul ei!...

În cea de a doua zi de nuntă, nașii sunt obligați să pregătească și ei un ospăț special, destinat mirilor, cu un grup variabil de 30-40 persoane, cu mirii, stegașii, ceterașii și rudenii apropiate, prevalând îndeosebi cei din ceata mirelui, care după prezentarea de la socrii mari, se duc cu alai la ospățul pregătit la casa nașilor, unde sunt "omeniți" toți cei sosiți, fără nici o altă alegere, cu țuică și prăjituri, numite "coptături" sau "fancuri", precum și cu seria de bucate similare cu cele oferite la ospățul de la casele mirilor, încheiate cu bere. Se observă aplicarea unor reguli de aranjament și la masa pentru ospățul de la nași. Locurile de onoare sunt rezervate celor doi miri, care au între ei un cocon de 2-3 ani, "puilul miresei".

Aici au loc închinări la pahar, cu urări speciale adresate mirilor și nașilor: "să trăiască mirii și nănașii!". Unele dintre aceste urări au un farmec literar remarcabil, îndeosebi cele spuse spontan de către unii dintre vecinii nașilor, atrași de dorința de a vedea mirii:

Închinare și urare către mireasă:

- "Să trăiești mireasă,
Că ți-ai căpătat pom frumos,
Mândru și mănos!...
Mănos ca vara,
Roditor ca toamna!...
Pe la poale, polizit,
Pe la mijloc zugrăhit,
În numele Domnului numit!
Aceluia Domn'mare,
Care uscă fânul cu soare,
Grâul coace cu răcoare!
Aceluia pom galbân,
Într-un vârv de paltin,
Ce l-o adus din deal de sus!
Din dealul cu dorul,
De unde răsare bujorul!
Din șesul cu iarba,
Unde doi cosași cosăsc,
Și iarba n-o mai clădesc!...
Trece-o hoită de nevestă,
Nu să tacă și să treacă,
Zăce: hâști, țuruică, păsăruică!
C-on struț di busuioc,
Dumnezeu să le deie năroc!"

Închinare și urare către mire:

- "Să trăiești mire!
Dumnezeu îmi deie mie,
Ce-ți doresc eu ție!
Dumnezeu îți deie în grajdu'tău,
Șapte pluguri cu cinci cai,
Zăce coșuri de mălai!
Patruzeci di vaci cu lapte,
Di trii ori atâtea capre!
Să porți pene de păun,
Să botezi și să cununi!"⁶⁰

După serviciul cu mâncăruri și băuturi, mesele sunt evacuate din casa nașului și urmează dansuri cu muzica ceterașului și țâpurituri, mai întâi roata tropotită cu multă

⁶⁰ Ban Mărie, 63 ani, văduvă, venită cu o pruncă în brațe din vecini, să vadă mirii la ospățul de la nași, Moieșeni, 6.III.1939

energie ritmică și apoi dansul în doi cu mai multe perechi la care sunt antrenați toți cei prezenți, chiar și unele fetițe de cinci-zece ani, dintre copiii nașilor sau din vecini. Dansul evoluează în două-trei reprize succesive cu muzică și hori, până când nașii sunt gata de plecare împreună cu alaiul mirilor, ducând cu ei plocoanele de pălincă și de vin și obiectele destinate darurilor la ospățul care urmează să aibă loc la casa mirelui.

- "Eu la mândra tăt m-oi duce,
Cu carul de m-or aduce!...
Eu la mândra tăt oi me,
De m-oi tra cu sanie!..."

- "La mândruța sub fereastă,
Da' au crescut un pălținaș,
De cruce și de sălaș⁶¹,
Lu Văsăiu lu' Andraș!..."

- "Unde n-am fost de când îs,
Cred ca dracu' m-o adus!..."

- "Hai mândră să-ntind odată,
Să văd dulce-i ori sărată!..."

- "Pe la noi oamenii fură,
Numa' câte-on pchic de gură,
Nu se uită că-i spânzură!..."

- "Cătu-i domnul di căpos,
Lângă fată șade gios,
Și o sărută frumos!..."

- "Popa-i popă și-i părinte,
Și el de zadie prinde!..."

- "Stau în loc și-mi fac de lege,
Pe la câte mândre-oi trece!..."

- "O saraca mândruța,
Rău o doare irima,
Când îmi aude gura!..."

- "O sāraca ș-a mea mamă,
N-o aud a da pomană,
Numai pe mine cătană!..."

- "Dar mândra nu m-o lăsa,
Că i-am fost mândru cândva!"

- "Doamne nu lăsa pedeapsa,
La bărbat nevastă proastă!
Doamne nu lăsa osândă,
La bărbat nevastă hădă!..."

- "Nu-i ala dărăb în sat,
Io-ntr-o sară să nu-l bat!..."

- "Cucule cu pene sure,
Mândru cânti vara-n pădure!
Măi cucule ce mânânci,
De așa frumos tu cânti!..."

- "De-ași ști c-aș mânca pământ,
Și tăt vin ca să vă cânt!
Să beau apă din izvor,
Și să cânt la codru cu dor!..."

- "Bine-i cu două drăguțe,
Când îi una supărată,
Eu mă duc la cealaltă!..."

- "Alții cumpără pământ,
Eu și cât îl am îl vând,
Și mă-nscriu la colectiv!..."

- "Altu fură și omoară,
Și trăie viața ușoară!
Eu nici fur, nici nu omor,
Și nu trăiesc așa ușor!..."

- "Eu oi duce pe Mărică,
Că mă-sa mi-o da giurincă!..."

- "Văd aici on om frumos,

- "Eu l-oi be păharu sus,

⁶¹ sicriu

De-nchina-i-oi bucuros!...”

Că mi-i drag cini l-o pus!...”

Cele două grupe de nuntași s-au reîntors pe la orele prânzului la casele lor ca să se odihnească timp de câteva ore. În această vreme neamurile și vecinii mirilor își pregătesc sticlele cu pălincă pentru răspunsul la steag după obiceiul din trecut, sau banii și obiectele destinate darurilor de astăzi. Îndată după amiază în trecutul apropiat, și mult mai spre seară în prezent, cele două ”oști” se restrâng din nou la casa miresei și la casa mirelui, unde ceterașii cântă și nuntașii joacă, într-un număr și mai mare decât în ziua precedentă. Apoi ceata miresei - părinții, rudeniile mai în vârstă, vecinii, se deplasează cu alai în cântec și strigături la casa mirelui. La reîntoarcere de le ospățul nașilor, alaiul mirilor găsește cele două oști adunate în gospodăria socrilor mari.

Tineretul dansează afară sau în poiată, în timp ce ceata principală a miresei este rânduie la mesele din casă, sau din saivan! Alaiul mirilor cu nașii și stegașii iau loc la masa principală. - ”La masă trec înainte: mirii, nănașii, stegașii, druștele, urmați de rudeniile miresei și toți cei sosiți din oastea ei”.

18. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA CASA MIRELUI ÎN TRECUT

Remarcăm unele schimbări profunde în evoluția ceremonialului nunții din Oaș pentru ultimul veac, cu un salt remarcabil din ultimele două decenii. În dorința de a sublinia cu mai multă claritate aceste schimbări, deosebit de sensibile în special la desfășurarea ospățului de nuntă de la cele două gospodării și mai cu seamă la cel de la casa mirelui, vom consemna trei momente caracteristice înregistrate prin cercetări concrete, cu accente pe faptele și fenomenele reale.

Pentru începutul secolului al XX-lea, era practică în continuare și cu vigoare regula tradițională de a ”omenii” nuntașii din oastea mirelui la casa miresei și ai miresei la casa mirelui. Nunta dura numai o zi și o noapte, când masa pentru ospățul de nuntă la cele două gospodării, care făcea parte integrantă din ceremonial, era foarte modestă: pită de mălai pentru toată lumea, boace din păsat rășnit de cucuruz pus în foi de varză murată, bucățele de carne, în special de oaie, friptă în mult sos și servită cu lingura de lemn, din oastroane de lut, ca și boacele; zamă de carne îndulcită cu groștior⁶², deoarece criza de făină de grâu nu îngăduia prepararea răstăuțelor⁶³. Câteva plăcinte cu brânză erau puse numai la ”masa dintâi”, masa mirilor și a nașilor. Bucățele mici din colacul miresei, tăiat de stegaș, erau împărțite de taroste la toți nuntașii cu semnificație magică, arhaică. În rare cazuri, când se ofereau nuntașilor de către gazde două-trei păhăruțe de țuică, acolo era ”foarte mare neam”, în sensul unei gospodării mult înstărită, cazuri cu totul excepționale pentru Țara Oașului. ”Aicea nu s-o mâncat pită de grâu numai la Paști și la Crăciun!”... ”A fost mai săracă lumea atunci, și țara și noi!”.

În perioada anilor 1935-1955, când formele tradiționale în structura obiceiurilor erau în ansamblu încă bine păstrate, se înregistrează unele schimbări în ameliorarea meniului la ospăț. Acum apar coptăturile – prăjiturile - și zama din carne de pasăre cu răstăuțe, precum și practicarea răspunsului la steag cu sticlele pline cu țuică, ca o îndatorire obligatorie pentru toți participanții la ospăț. Masa, ceva mai bogată, este organizată exclusiv pe cheltuiala strictă a celor două familii, băutura fiind asigurată prin contribuțiile tuturor nuntașilor.

⁶² smântână

⁶³ tăiței

Tot în această perioadă și îndeosebi către sfârșitul ei, apar alături de sticlele pline cu țuică prezentate pentru răspunsul la steag și unele daruri în obiecte de uz gospodăresc, sau de îmbrăcăminte pentru mireasă. De asemenea, pentru același interval de timp, se înregistrează o largă dezvoltare a manifestărilor folclorice de nuntă.

Nota specifică pentru introducerea la ospățul de seară, de la casa mirelui, ca de altfel și la cel organizat cu o seară înainte la casa miresei, o constituie tocmai răspunsul la steag, când stegașul, bătând cu mânerul steagului în masa din față, strigă tarostele, către gazdele casei: - "Gazdele cășii și ale miresei, darurile miresei să vie pe fața mesei!". Acestea răspund: - "Ce ne-ați dat, aceea vă dăm!" și ele prezintă: "talgerul miresei", cele două blide de lut în care se află acoperită găina miresei," în parodia cunoscută din prezentarea făcută cu o seară înainte la casa miresei, și mărgelile miresei, sub forma unor ramuri de spini sau de măcieș, pe care sunt agățate "jambre colorate", bucățele de turtă dulce în diferite forme și semințe de cereale ori boabe de legume înșirate pe ațe.

Tarostele cere în continuare: - "Gazdele cășii, calul cel șchiop să vie pe fața mesei, că mireasa s-o laudat că tăt călărește o umblat!".

Gazdele aduc din cămară colacii miresei, legați pereche cu șterguri decorative.

- "Să vedem, zice tarostele, ce-a adus și-nălțata împărăteasă! Să vedem și darurile miresei! S-o gândit și e di-o zî, di două, poate și di nouă, cu ce dar să margă să se închine la înălțatu împărat tânăr. Și i-o făcut doi colăcei de grâu cât roțițele plugului, că dacă s-or strica ceva drumuri, ceva poduri, să aibă ce da la oastea împăratului. Dară să vedem soacra ce mare, ce voie are, către înălțatu împărat tânăr, și câtă înălțata împărătească tânără, întru zăua di azi și di eri!"

Tarostele dă colacii la soacra cea mare și bătând din palme zice:

- "Soacra mare, rochie n-are,

Da' i-o face noră-sa

Când o toarce cânepa!"

Ridicând colacii sus deasupra capului cu ambele mâini, soacra mare joacă în ritmul muzicii, dă cu ei în grinda din tinda casei unde are loc "danțul" colacilor și strigă:

- "Hop, hop, hop!...

Nora noastră-i tare mândră

Nu știu și-ne-o de-agiutor,

O'pușca-ne-o di cuptor!..."

- "Hop, hop, hop!

Trăste, trăste și năroc,

Ca sămânța-n băsuioc,

Deie-i Dumnezeu năroc,

Și mie și cui îi gioc!..."

- "Frunză verdi di pi baltă,

Mireasa-i cam supărată!

Mirele-i cu voie bună,

Când se scoală-o țucă-n gură!..."

- "Nici îi Valea tulburoasă,

Nici mireasa somnoroasă!

Nici îi râu tulburos,

Nici mirele somnoros!..."

În acest timp alte socăcițe, rudenii apropiate ale mirelui, care fac horă în jurul soacrei mari, dansând și bătând din palme, se îndeasă la rând să prindă cu grabă colacii la dans. Tot în aceleași momente alți nuntași, dintre rudele miresei, încearcă să ia colacii, scurtând timpul pentru dansul lor. Duelul devine aprig, exprimat tot în versuri, la care soacra mare strigă:

- "Nu gândi că ni-i fura,

Până ce nu ți-i-om da!..."

Nu gândi că noi ți-i dăm,

Până ce nu-i mai giucăm!..."

și colacii trec la alte rudenii, la alte femei voinice, în stare să-i joace și să strige. Tarostele prinde "osia" celor două roate, sticla plină cu țuică, "oiaga colacilor", înfiptă în mijlocul

lor, și cu un păhărel închină la soacra mare: - "Să trăiești soacră mare! Dumnezeu deie năroc la pruncii care s-o împreunat întru zâua di azi și di eri!". Și soacra mare răspunde: - "Dumnezeu Ț-asculte cuvântu' taroste! Să mi se-mplinească gându! La mulți ani cu voie bună!"

Tarostele dă gazdelor unul dintre cei doi colaci, iar al doilea este tăiat de stegaș în bucăți și tarostele le împarte la toate mesele, unde se împart mai departe la toți nuntașii prezenți. Cam a treia parte din acest colac și cu o "literă" de pălincă, le duce stegașu la nuntașii care joacă afară, sau în poiată. Oiaa colacilor revine stegașului...

După aceasta urmează bățiile ritmice cu steagul și tarostele zice așa:

- "Și eu zăc așa, cu gura me,	O făcut, nu li-o plăcut!
Înălțatu împărat tânăr,	S-o dus la meșterul de uiagă,
Ș-înălțata împărăteasă tânără,	Și li-o făcut să le placă!...
N-o știut nici ei cu ce dar să margă	Și li-o umplut cu băutură,
Să se-nchine la socrii mari!	La tăți mesenii di-mpreună,
Da' s-a dus la meșteru di lut,	Cu ce mai mare voie bună!
Să le facă un vâsuc!	Să trăiți la mulți ani!..."

Tarostele gustă din sticlele prezentate și strigă mai departe:

- "Nănașii cei mari n-o știut cu ce dar să margă să se-nchine la înălțatu împărat tânăr și la înălțata împărăteasă tânără, întru zâua de azi și di eri!

- "Da s-o dus la meșteru di lut,	Și li-o umplut cu băutură,
Li-o făcut, nu li-o plăcut!	La tăți mesenii di-mpreună,
Și s-a dus la cel di uiagă,	La mulți ani cu voie bună!"
Și li-o făcut să le placă!...	

Cu aceleași băți repetate ale stegașului în masa mirilor și cu strigările improvizate în versuri ale tarostelui, acesta "răspunde" sticlele cu pălincă aduse de toate rudeniile mirilor prezente la nuntă, ale fraților și surorilor, verilor și verelor, cuscrelor și cuscrilor, șogorilor și tătăișelor, uncheșilor și mătușelor. După aceea spune și din partea vecinilor, a prietenilor, a nuntașilor care nu sunt rudele mirilor:

- "Am auzât di-o zi și di două, poate și di nouă, am auzât pușcând, buhăluind, și n-am știut cu ce dar să mă duc la înălțatu împărat tânăr și la înălțata împărăteasă tânără, întru zâua de azi și di eri.

- "Da' s-o dus la meșteru di lut,	Și li-o umplut cu băutură,
Li-o făcut, nu li-o plăcut,	La tăți oamenii di-mpreună,
S-o dus la cel di uiagă,	La mulți ani cu voie bună!..."
Și li-o făcut să le placă!...	

Trecând în revistă sticlele tuturor nuntașilor prezenți, care răspund cu pălincă la steag, strigările în versuri improvizate ale tarostelui sunt variabile după situația concretă a fiecărui nuntaș, căruia i se menționează numele, gradul de rudenie, ori calitatea de vecin sau prieten, etc. În unele cazuri versurile sunt adaptate portretului fizic ori moral al celui care prezintă darurile. De prin anii 1955-1957, alături de sticlele pline cu Țuică, cei mai mulți nuntași răspund la steag, la ambele oștețe de la casele mirilor și cu obiecte de uz gospodăresc sau de îmbrăcăminte, toate constituind daruri utile pentru mireasă.

Se prezintă numeroase sticle cu Țuică, dar și câteva oluri de lut, ceramică de Vama, ori damigene mici de sticlă, de câte cinci litri, pline cu vin. Conținutul lor este în întregime destinat consumului colectiv la ospăț - după zicala: - "Uiaga a mea, și pălincă a

poporului!". Sticlele prezentate, ca răspuns la steag, sunt restituite tot atunci aducătorilor pentru a le avea la ospaț.

Din desfășurarea dialogului pentru răspunsul la steag, rezultă cu evidență, preocuparea tuturor nuntașilor de a se prezenta cu un dar care să facă bucurie, tuturor celor "chemați și adunați la această casă de omenie, cu ce dar cu ce bucurie să vie!"?

La fratele sau sora, la nepotul sau nepoata, la vărul sau vara, la vecinul său prietenul care "ș-o găsit și el (sau ea) soțâie!".

Mesterii căutați și invocați în versuri, la care se recurge pentru confecționarea vaselor necesare, nu sunt numai olarul și sticlarul, deoarece nuntașii s-au dus "și la cel de "porțolan", și li-a făcut pi alean!", ori "au mârș la niște butnari și li-o făcut niște buți tari, ș-o tras pe ele douăsprezece cercuri, să le țâie până miercuri!". "Așa zice ș-o vară di-a mireseii, Nuța Lichii, că s-o gândit di-o zî și di două, poate și di nouă, cu ce să răspundă la înălțatu împărat și la înălțata împărăteasă?! Ș-o mârș la niște butnari, ș-o făcut niște buți tari! Ș-o tras pi ele douăsprezece cercuri, să ne țâie până miercuri!"... Versul consemnează astfel, ca un document de valoare istorică, vremea trecută, când nunta avea loc de luni până miercuri...

Apare de asemenea ca o îndatorire de onoare pentru fiecare nuntaș obligația de a se prezenta la nuntă conform cu regula obștească generală: - "Așa zice ș-o vară di-a miresei: "Om me și noi cum mărg ciia oameni!" - "Ș-au adus și ei un chischineu ș-o zadie, c-așa vrea Dumnezeu!"

- "Așa zice și fratele mirelui, Petre și cu soțâia: "N-om sta și noi cu mâna goală!". Au adus și ei un chischineu, c-așa vrea Dumnezeu!"

- "Așa zice și un nepot di-al miresii, că i-o ajutat Dumnezeu di-a văzut nunta la unchiul său!"... Este accentuată îndeosebi solidaritatea de neam: - "n-om merge cu mâna goală, să ne facem neamu di ocară!" și "n-om merge peste atâtea hotare, cu mâmurile goale!". De aceea obiectele se adună: o cratiță, un zider, două farfurii, un chischineu "să le facă parte Dumnezeu!"... Că nu ne-a bate Dumnezeu dipt un leu!". Printre obiectele dăruite sunt și țesături originale, destinate decorului specific al casei:

- "Așa zice și Mihăilă a Pârsei, c-o adus o ștergătoare, că i-i lumea dragă!"

- "Așa zăce și Tămașu Pleapului, că și el a adus o ștergătoare! - "Ce mi-i di ștergătoare, că nici capu' nu mă doare!"...

Dialogul subliniază de asemenea și unele trăsături caracteristice pentru portretul fizic și moral al unora dintre nuntași:

- "Așa zice și Piștiriga, că nici el nu-i om di nimica!... - "Că eu îs mic, da uiaga-i mare!..."

În unele cazuri, mai rare, darurile se referă și la produse comestibile din gospodăriile proprii:

- "Așa zice și mătușa miresii: "c-o pus și vo două mere, c-o știut că n-or hi răle!"

Darurile și obiectele fiind adunate pe seama miresei.

Sora mirelui, care închină și bea mai întâi ea un păhărel din sticla cu țuică pe care a prezentat-o la strigarea tarostelui, închină către mire cu întrebări și recomandări:

- "Să trăiești mire!

Ce ești mire supărat,

Că popa ti-o giurat?

Ti-o giurat popa pi cruce,

Tu la fete nu ti-i duce!...

Uită-te mire bine,

Și vezi cine stă lângă tine!...
 Șade-o pruncă ne-nvățată,
 Di-a fa' rău trebuie iertată!...
 Să trăiești mire cu bine,
 S-avem cinste după tine!"

După răspunsurile la steag, strigările stegașilor și ale tarostelui se adresează socăcițelor, celor care au pregătit bunătățile ospățului:

- "Socăcițe moi,	- "Socăcița mirelui,
Ce lucru-i de voi?	Șade-n fundu' unghiului,
Că di-asară-i hât de mult,	Cu o mână di-aluat,
Nici pe cap nu v-ați lăut!	Și coptoru tătu-i spart!..."
Stergeți vatra și fiți gata!"	
La aceste remarci, socăcița răspunde:	
- "Nu ne ocărăți așa rău	- "Ce te uiți stegar așa la mine,
N-am avut lemne pâlite,	Ce gândești că nu știu bine!?
Că pădurile-s oprite!	Uită-te la mândra ta,
N-am avut lemne crepate,	Că gândești că-i marți sara!..."
Că pădurile-s departe!..."	

Stegașu: - "Ce ședeți pe cornu vetrii și cotați la ceia a Petrii?!..."

Socăcița: - "De-i ști cere ț-oi da miere! De nu, na iasta și tra
 Și cămeșa di pi pchele! Cătu-i rumpe sie-a ta!"...

După strigăturile stegașului și ale tarostelui, în versuri cu dialoguri glumețe și lincențioase, în care sunt invocate socăcițele "cu păru creț, sau cu păru roșu", invitate "să urce la Moșu", acestea se grăbesc să ofere la masă coptăturile - prăjiturile și mâncărurile, care așteaptă fierbinți la foc.

Mulți dintre nuntași vin să închine paharul cu mirii și nănașii, prin geamurile deschise în preajma mesei lor, camerele fiind peste măsură de aglomerate și circulația printre mese dificilă.

Bărbații închină la unul dintre geamuri și femeile la al doilea.

Căldura voieșiei crește deodată cu frecvența golirii paharelor. Ceterașii cântă și nuntașii horesc, țâpuresc:

- "La casa di omenie,	- "..... raiu tău notareș
Da'se veselesc o mie!...	Ce mi-ai scris pi papiros,
La casa di oameni răi!	Și m-ai dat la țară-n gios!?"
Nu să veselesc nici ei!..."	
- "Zis-a cine, cum a vrut,	- "Eu n-am baiu să mărg în raiu,
Treaba asta s-o făcut!..."	Dacă știu că-s om di baiu!..."

Verva nuntașilor crește proporțional cu consumul de țuică tare de prune și se amplifică strigăturile din partea bărbaților dar și a femeilor, în timp ce perechi dintre nuntașii mai tineri, după ce au servit masa, înmulțesc rândurile dansatorilor din oastea mirelui care au continuat să joace fără întrerupere afară sau în poiată.

După ospăț, mesele sunt evacuate din casă și camerele golite oferă spațiu liber pentru dans. Nașii joacă și ei la casa mirelui, precum "joacă prin toată casa și mirele și mireasa", bucurându-se de atenția nuntașilor care le strigă hori speciale:

Una pentru nașă, alta pentru amândoi:

"Țucu-te nănașă mare,

Și pe fina dumitale!..."

- "Hei nănașă, n-am chemeșă!

Am avut una de călți,

Și o ros nănașu-n dinți!...

Dă-i mâncare, când și când

Să nu hie-așa flămând!"...

Spusă de mire, această strigătură poate fi considerată ca un exemplu tipic și concludent pentru umorul inteligent și pătrunzător, exprimat în folclorul din Țara Oașului.

Petrecerea continuă toată noaptea. Un moment deosebit de interesant îl constituie dansul miresei, asupra căruia vom reveni! Pe la ora douăsprezece din noapte, nașii sunt petrecuți cu steag și ceteră către casă. Grupul însoțitor din alai este alcătuit din miri, stegași, ceterași și un număr restrâns dintre nuntași, rudele apropiate ale celor doi miri. Deplasarea alaiului are loc numai până la jumătatea drumului către casa nașilor, după care grupul însoțitor se reîntoarce la petrecere. Între tip mirii dispar și nu-i mai vede nimeni până a doua zi la amiază.

Tot în același timp nunta a continuat și la casa miresei cu ceterași, dansuri și strigături întreținute în special de socaci și socăcițe care n-au participat la ospățul de la casa mirelui, și s-au "mulătuit" în cerc mai restrâns până a doua zi la prânzul mare.

19. OSPĂȚUL DE NUNTĂ LA MIRE ÎN 1978

Cel dintâi element remarcabil pentru desfășurarea nunților de astăzi din Țara Oașului, este saltul în condiții superioare și comode de spațiu, cu mare mulțime de participanți la ospăț, pentru care sunt folosite casele - cele de astăzi cu 6-8 camere și mai mari, curțile largi din jur când e vremea frumoasă, șurile și "saivanele", construcții mari, temporare, improvizate ad-hoc. De forme dreptunghiulare alungite până la 20 de metri, acestea sunt destinate numai pentru adăpostirea participanților la ospățul de noapte.

Peretele de la intrare este complet deschis, iar cel din fund este închis și în întregime împodobit cu mai multe covoare și cergi, țesături de lână în culori vii, cu decor de influență recentă maramureșană.

Pe același perete sunt agățate multe blide cu decor policrom, ceramică din producția actuală specifică meșterilor care lucrează în cooperativa olarilor din Vama, și mai multe tablouri în litografii colorate, reprezentând reproduceri recente după picturi cu scene religioase celebre, puse în rame aurii. Printre acestea sunt folosite, în scop de împodobire, mai multe șterguri mari și șterguri mici, cu decor în alesături policrome, cu motive geometrice, cu imagini de flori și de păsări în diferite culori, predominant în roșu.

Sala este străbătută în toată lungimea de patru sau cinci șiruri continue de mese, cu bănci pe ambele laturi de-a lungul lor și cu spații de trecere printre ele. Un culoar mai larg de 3-4 m lățime, este asigurat pentru circulația de la intrare până în fundul sălii. Lângă peretele din fund și paralel cu el, în capătul șirurilor de mese lungi, este montată în curmeziș, la un nivel de 70-80 cm mai sus, masa de onoare a mirilor, nașilor și a câtorva

invitați principali. Capetele din față ale tuturor meselor lungi sunt ocupate de rudele apropiate ale celor doi miri, când ambele "oști" sunt adunate împreună la acest "ospăț", sau numai ale miresei pentru cazuri când aceste rudeni sunt "omenite" în primul rând la casa mirelui, după regula din trecut. Persoanele sunt rânduite după liniile descendente ale arborelui genealogic, care se îndepărtează tot mai mult de masa mirilor, în concordanță cu gradul de rudenie. Sub acoperișul din material plastic, susținut ca și pereții pe patru șiruri de stâlpi verticali și schelet din ramuri lungi, groase și drepte, tăiate din arborii pădurilor, sunt rânduite numeroase becuri electrice și ghirlande policrome, realizate din hârtie creponată, colorată în roșu, verde, galben, portocaliu și albastru, care înfășoară în spirale și stâlpii verticali ai celor două coloane de susținere. Pe jos este așternut un strat de nisip cu pietriș, sau din strunjiture mărunte de lemn, ca element protector împotriva noroiului.

La intrarea mesenilor în saivan, deodată cu înnoptarea, ei află pe toate mesele sticle cu țuică și multe castroane pline cu "coptături" sau "fancuri", până la șase-șapte feluri distincte de prăjituri, printre care nu lipsesc gogoșile și cozonacii. De asemenea se află printre castroanele cu prăjituri, multe farfurii cu felii de caltaboși și chiftele de carne prăjite și castroane cu pâine.

La banca de lângă masa mirilor au luat loc tarostele și stegașii, iar la capătul uneia dintre mesele lungi, în poziție centrală, în fața mesei mirilor, sunt ceterașii.

Îndată după așezarea nuntașilor la mese, corul stegașului sprijinit de alți trei patru feciori de ajutor, ca să fie strigăturile și mai răsunătoare, se adresează gazdelor casei și îndeosebi socăcițelor, deschizând seria repetată a cererilor pentru darurile mirelui, cu o recomandare pentru socăcițe:

- "Măi socăcițe, măi, stergeți vatra și fiți gata, cu poalele ridicate și cu gurile căscate!", și apoi:

- "Măi socăcițe, măi! Faceți bine și ascultați, ce vă cerem să ne dați!

- "Măi socăcițe, măi! Uiaga ce-i vânăță, să ne fie până sâmbătă, să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât cu uiaga o umblat, până ce s-o însurat!". Se prezintă o sticlă plină cu țuică!

- "Măi socăcițe, măi!. Copăile morii, să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât cu copăi o măsurat!

- "Măi socăcițe, măi! Două farfurii, două lingurițe, două furculițe, și-o ștergătoare, să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât cu de alea o umblat!". Socăcițele prezintă, pe masa mirilor, obiectele cerute. Dar strigăturile continuă cu ton imperativ și puternic:

- "Măi socăcițe, măi! Sălărița cu sare, să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât sărat o mâncat, de aia s-o însurat!". Se prezintă cutia sau solnița cu sare.

- "Măi socăcițe, măi! Pita mirelui să fie pe fața mesei că mirele s-o lăudat că atât pită o frământat până s-o însurat!". Se prezintă pe masă coșuri cu pâine tăiată.

- "Măi socăcițe, măi! Paloșul mirelui să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât cu paloș o umblat până s-o însurat!". Se prezintă un foarte frumos cuțit, artistic lucrat, lung de 35-40 cm.

- "Măi socăcițe, măi! Găina mirelui să fie pe fața mesei, că mirele s-o lăudat că atât cu găini o umblat!".

Socăcițele răspund că la mire nu au găină, ci cocoș!

Cererea se repetă în cor și mai puternic până când după câteva clipe apare un grup de șapte fete, cea mai înaltă în mijlocul cercului, purtând sus cu ambele mâini, pe tavă găina (cocoșul) mirelui, în cor și dans,acompaniate de ceterași cu cântec special consacrat găinii mirelui. Este de fapt un cocoș cu creastă, purtând capul sus, nedecupat, bine curățat după sacrificare, și umplut cu propriile lui măruntaie, cu "coci" de pâine și "dumicate" de

slănină, cu diferite mirodenii, fiert și fript după ce a fost umplut, așezat pe tavă cu capul sus, sprijinit cu ajutorul unei țăpușe subțiri de lemn, sprijinit cu aripile laterale către față, pe marginile tăvii, și cu partea din spate rezemată pe cele două picioare proprii de la care au fost retezate ghearele!

Pasărea este frumos împodobită cu "struți" de bărbănoc, din rămurele înfipite pe spate și în părțile laterale ca niște aripi, este împodobită împrejur cu verdeață și cu floricele naturale și pe deasupra cu fâșii din hârtie colorată în culori de roșu, verde, galben, portocaliu, albastru, roz și alb! Pasărea poartă în cioc o țigară lungă! Alaiul celor șapte fete străbate sala de mese de la intrare până în față, la masa mirilor și nașilor, dansând și cântând în cor "străgetul găinii mirelui", un cântec special compus dintr-un refren: - "Țurai hop și iară hop!", care se repetă alternativ după fiecare rând din versurile consacrate găinii mirelui. "Țurai, hop și iară hop!"

- "Raiu tău găină sură, eri ai fost pi după șură, ș-amu ești cu pipa-n gură! Și dusă la miri pe masă, împănată și gătată.

- Galbină, mare și grasă și cinstită la mireasă! Țurai hop și iară hop!...

- Raiu tău găină sură, eri erai pi după șură, ș-amu ești la miri în gură!

Raiu tău găină grasă, eri erai pe lângă casă, ș-amu ești la miri pi masă! Țurai hop și iară hop!.

Cățingan, cătingănaș, cu găina la nănași! Țurai hop și iară hop!"⁶⁴

Fata, care poartă tava sus, recită versurile cântecului, în timp ce celelalte șase, care fac cerc în jurul ei, repetă în cor refrenul cântecului, pe fundalul melodiei ceterașilor, cu ritmul nuanțat prin zongoră.

În unele sate din Țara Oașului "străgetul găinii mirelui" cuprinde compoziții mai dezvoltate în care, pe lângă multe versuri decente, sunt cuprinse și versuri cu subînțelesuri sau de-a dreptul licențioase și cu glume de ocară la adresa nașilor, pe care le spun socăcițele..."spurcatele alea!":

" Găina miresei să vie pe fața mesei!

Bagă mâna pe sub masă

Că găina-i la mireasă!

Eu ași băga așa,

Da țane mirili di-e!

Nouă ni treabă găina umplută,

Să luăm pi e o sută!...

Găina-i nealcoșă,

C-o agiuns pi.masă me,

Ea se ține făloasă,

Că-i gătată și frumoasă!

Eri a fost pi după casă,

Amu-i la mire pe masă,

Eri a fost pi după șură,

Amu-o am făcut friptură!

Și i-am pus țăgara-n gură!

Noi găină nu am fript

Numa ce am cărcălit,

Că n-am avut lemne uscate,

Nănașule, om cinstit,

Nu știu di unde- ai vinit,

Că ești tare pregătit!

Nănașule, om ales,

Nu mă-ntreba că cine-s!

Că eu am o săptămână,

De când învăț la găină!

La găină-i prețu pus,

Tăt di la o sută-n sus!

Că găina me-i umplută,

Cred că merită o sută!

Eu găina nu o-i da,

Până nu mi-i da suta!

Că-i găina ca-n poveste,

Cârăie și duhănește!...

Și găina-i grasă tare,

Cu slănină pe schinare!

⁶⁴ Haiduc Maria, 20 ani, nuntă la mire, Cărnăzana, 22.X.1978

Că pădurile-s blocate!
 Pădurarii-s oameni răi
 Se tăt dau după femei!
 Și după mine s-a dat,
 Cu un pic nu m-a pușcat,
 C-a gândit că n-am bărbat!
 Găina noastră-i sură,
 O am aflat pi după șură,
 O am aflat cu nouă ouă,
 I-am dat și la nănaș două!
 Și cu ouă și cu pui,
 Da i-am și nănașului
 Să o puște printre pene,
 Cu pistolu din izmene!
 Are pușca de-ar pute,
 Dar pi mine i-ar plăce,
 Doamne bine i-ar păre!

După prezentarea găinii mirelui la masa de onoare, strigarea stegașilor în cor puternic, după ritmul cu clopoței al bățăilor cu bățul stegașului în banca din fața mesei mirilor, este continuată.

- "Măi socăcițe, măi! Cocie și osăie să fie pe fața mesei! Cocie cu patru roate, căci cu două nu se poate! Că mirele s-a lăudat că tăt cu cocie s-o cărat, până când s-o însurat!..."

După câteva clipe și repetarea strigării, în ușa larg deschisă a saivanului apare soborul celor șapte socăcițe, care fac horă în jurul soacrei mari. Aceasta ține sus cu ambele mâini deasupra capului perechea colacilor miresei, suprapuși ca două roate mari, legați cu patru șterguri decorative și având în mijloc, fixată sticla plină cu pălincă - "osia cociei" - iar sus, în gâtul sticlei, un colăcel mai mic, "cuiul din osie". Imaginea este de-a dreptul monumentală și cu totul originală, atât prin costumele și ținuta purtătoarelor cât mai ales prin frumusețea remarcabilă a ansamblului colacilor, bogat împodobiiți cu imagini de porumbei, de flori, de semne simbolice, cu mare forță plastică expresivă, modelate în cocă! Soborul socăcițelor străbate culoarul de la intrare în saivan până la masa mirilor, cu cântec în cor și versuri recitate de soacra mare pe fundalul muzicii ceterașilor, în timp ce femeile care fac hora în jurul soacrei, cântă, bat din palme și se îndeasă să prindă colacii la dans:

- "Țurai hop și iară hop!
 Colăcei făcuți cu unt,
 Nora asta mi-o plăcut!
 Da-om cu colacu-n pod,
 Să vedem la ci s-o copt!...
 Țurai hop și iară hop!
 Di s-o copt la lemn di fag,
 Ori trăi mirii cu drag!..."

N-am avut lemne crepate,
 Că pădurile-s departe,
 N-am avut lemne pâlite,
 Că pădurile-s oprite!
 Măi mire colacii tăi,
 Nu-i putem giuca di grei!
 Că i-o copt la lemn uscat,
 Că să-i joc eu tăt pi cap!..."

De obicei colacii mirelui, purtați pe spate de naș în ajun, de la cununie la casa miresei, rămân acolo. Dar adeseori socăcițele de la casa miresei, îndeosebi când colacii sunt de aceeași mărime și tot atâta de măiestrit "împchistriți", înlocuiesc unul dintre colacii aduși

de la mire cu unul dintre colacii lucrați la mireasă, legați împreună cu cele patru șterguri decorative, constituind sarcina purtată "de-a umăr" de naș, a doua zi de nuntă, cu alaiul miresei către casa mirelui. În unele cazuri și îndeosebi când măiestria și talentul de înfrumusețare depuse de socăcițe în realizarea colacilor miresei obțin rezultatele cele mai frumoase, acești colaci nu se mai schimbă. Ei sunt prezentați în ansamblu la casa mirelui, ca o opțiune pentru calitatea lor estetică, spre marea plăcere a colectivității și lauda miresei.

În unele sate din Oaș strigarea stegașilor în cor puternic, în care sunt ceruți colacii miresei, este adresată direct gazdelor casei și fără allegorii - "Gazdele cășii, colacii miresei să fie pe fața mesei, că mireasa s-o lăudat că atât colaci o frământat, până s-o măritat și că alți colaci ca a ii nu-s în sat!". Atunci tarostele, în timpul prezentării colacilor, spune "hora babelor":

"Vrem să vedem că ci-a făcut!
S-a dus la meșteru di lut,
I-o făcut două roate da s-o rup
S-o dus la meșteru de lemn,
I-o făcut, nu i-o plăcut!
Ș-o cumpărat fărină nulașă
Ș-o făcut doi colăcei,
La doi pruncuți tinerei!...
Colăcași ca florile,
Miri ca cototorile!...

Di i-o copt la lemn di fag,
Or trăi mirii cu drag!
Di i-o copt la lemn di plop,
Or trăi mirii cu foc!
Colăcași ca două flori,
Miri ca două cototori!"

- "O ieșit o babă strâmbă,
Di după ușă din tindă,
Și m-am prins a țâpuri
Nu râdeți de n-oi tălni!...
Rui măi și iară rui,

Și nu ști pe sama cui!...
Și pi mine m-o crescut,
Bună samă n-o știut,
Pe o frunzucă de nuc,
Pe sama unuia mut!"⁶⁵

Ajunși pe masa mirilor, colacii se desfac din ștergători, cel mic și sticla plină cu țuică revin stegașului, unul dintre colacii mari este dat gazdelor și al doilea este tăiat de stegaș cu paloșul mirelui, mai întâi în patru părți egale. Fiecare sfert este apoi tăiat în câte patru bucăți, tot egale, care se împart la masa mirilor și la toate mesele nuntașilor din saivan, unde decuparea este continuată mai departe ca să ajungă câte o felioară la toți cei prezenți.

După toate aceste acțiuni și ceremonii introductive, declanșarea începutului ospățului propriu-zis este inițiată și stimulată de mire, care închină paharul plin către nași și către nuntași. Atunci începe răspunsul cu darurile nuntașilor la steag, după "străgetele" în cor puternic ale stegașilor și recomandările, îndemnurile tarostelui:

- "Descuiați strungile și cotați pungile și scoateți sutele!"

Cele dintâi răspunsuri la steag cu daruri, le fac astăzi cele două perechi de nași cu câte 1500-2500 lei în bani, pentru fiecare pereche și cu diferite obiecte de uz care sunt strigate în versuri improvizate și arătate publicului prezent. Tarostele strigă la fiecare persoană numele, sumele, obiectele și gradul de rudenie.

⁶⁵ Baltă Bertici Floarea, 40 ani, taroste la nuntă, casa mirelui, Moișeni, 17.IX.1978

Un grup compus din taroste, cei doi miri și o rudă apropiată a mirelui, de regulă fratele său mai mare, care țin evidența strictă a încasărilor, trec astfel de la o masă la alta, de la o persoană la alta, primind darurile, strigându-le și consemnându-le.

Alături cu rudele sunt prezenți și unii prieteni ai mirilor, ca Ionu Zoangăi, care a venit special din armată și în calitate de prieten al mirelui, "a făcut pe dracu în patru și-o dat și el o sută de lei!" De asemenea un alt coleg și prieten al mirelui, venit de la Huta la nunta din Moșeni, a dat și el două sute de lei: "că n-o veni cum vine cela de la moară, cu mâna goală!". Un frate di-a miresei a dat trei sute lei!

Din când în când, pe lângă glume, sume și obiecte, se aude vocea tarostelui care repetă: "Altu mai gras și mai roșu la obraz!". După numai o jumătate de oră perechea mirilor revine la masa din față, unde mireasa descarcă desaga umplută cu diferite obiecte. După ce colectarea s-a încheiat, tarostele strigă de la masa mirilor și arată încă o dată diferite obiecte, o serie de cratițe, oale, farfurii, castroane, șervete, bibelouri și altele din producția actuală de larg consum, dar și câteva chischineauă, zadii și șterguri, dintre creațiile artistice populare, bune pentru împodobirea casei, sau dintre elementele de port specifice zonei.

Îndată după strângerea darurilor în bani și obiecte de la toți nuntașii prezenți la mese și după răspunsurile la steag cu darurile mirelui, socăcițele se grăbesc să servească mâncărurile pregătite, începând cu supa din carne de pasăre, făcută cu "cușcuși" ori cu "răstăuțe" pregătite în casă, fierbinte și foarte gustoasă. Urmează, după ordinea tradițională, dar la un nivel cantitativ și calitativ incomparabil superior, friptura din bucățele de carne cu sos, servită în castroane cu linguri de metal, apoi snițele și friptură din carne de pasăre, porc și vită, după care urmează boacele⁶⁶ făcute din orez amestecat cu multă carne tocată și bucăți de slănină, puse în foi de varză murată, servite și ele cu lingura din castroane sau farfurii adânci! Meniul este încheiat cu zămă din carne de vită. Pentru băutură, în afară de țuica servită în mare cantitate, se oferă vinul și apa minerală în cantități mai reduse, și către sfârșitul banchetului, câte o sticlă de bere pentru fiecare persoană.

În timpul mesei, mireasa închină pahare cu rudele ei, trimițând fiecărei persoane câte un păhărel plin cu pălincă, acoperit cu o prăjitură uscată, un fel de fursec delicios. Un cocon de 13-14 ani poartă paharul de la mireasă la persoana indicată, și-i aduce răspunsul asemănător! Un asemenea schimb cu închinare reciprocă, are loc între mireasă și una dintre verișoarele ei, care deodată cu paharul acoperit cu prăjituri îi exprimă închinare și urare în versuri, pregătite anume pentru acest eveniment:

- "Frunză verde busuioc,
Stareți tăți cu nunta-n loc,
C-amu am venit di-acasă,
Să-ți închin țâie mireasă!...
La mireasă și la mire,
Le doresc eu fericire!
Să-ți închin și țâie mire,
Că-mi pare cam supărat,
Dipt ce popa ti-o giurat!
Ti-o giurat popa pi cruce,
Tu la fete nu ti-i duce!
Cotă mire, cotă bine,

⁶⁶ sarmale

Cine şade lângă tine?!
 Şade-o pruncă ne-nvăţată,
 Di-a fa rău treabă iertată!
 -Să trăieşti tu hăi mireasă,
 C-a voşti tăţi se duc acasă,
 Şi pe tine-aici ti lasă!...
 Şi ti lasă-ntre străini,
 Cum îi bota între schini!...
 Suflă vântu, ti clăte,
 Di tăţi schinii ti loghe!
 Hai mireasă, strugur dulce,
 Tu de icea nu ti-i duce!...
 Că ti-ai băgat printre schini
 Ş-ai dat mâna cu străini!...
 Griji bine de mire zău,
 Nu-i da blidu nespălat,
 Nici lingura di sub pat
 Că el nu-i aşă-nvăţat!
 Că el a fost în curat,
 Şi-i căpăta peste cap!
 Hăi, vară, stegaru tău
 Ti-a dus la giurământ rău!
 Di-ai vu`şti la ci ti-o duce,
 N-ai vu`me aşa cu dulce!...
 Să leşi mamă, să leşi tată,
 Să leşi fraţi, să leşi surori,
 Să leşi grădina cu flori,
 Să leşi veri şi să leşi vere,
 Care-ai holteit cu ele!
 Să te duci la altă casă,
 Care n-ai fost niciodată!...
 Vară, până ti-i învăţa,
 Multe lacrimi îi scăpa,
 Şi pin tindă şi pi-afară
 De-ar umbla moara-nt-o sară!...⁶⁷

Închinarea naşilor

- "Să trăiţi şi voi nănaşi,
 De miri să vă bucuraţi!
 După ii cât îţi trăi,
 Numa' tăt vi-ţi veseli!...
 Să botezi şi să cununi,
 Câte frunze-or hi în pruni!
 Să cununi şi să botezi,
 Câte frunze-s prin cireşi!"⁶⁸

Închinarea de excepţie a copilei Moiş Ana-Nuţa - de 13 ani - verişoara dulce a miresei, care a dorit să-şi exprime în public sentimentele, gândurile, temerile şi chiar

⁶⁷ Moiş Ana Nuţa, 13 ani, verişoară cu mireasa, nunta la casa mirelui, Moişeni, 17.IX.1978

⁶⁸ Nuntă la Moişeni, 17.IX.1978

sfaturile sale, adresate în versuri mai întâi miresei, numai cu doi ani mai mare decât ea, dar și mirelui precum și nașilor, pregătindu-se cu anticipare, în mod deliberat pentru acest eveniment care privește viața rudeniei sale, însușindu-și modalități de expresie, gânduri și versuri din creațiile folclorului local, dar și combinații personale, originale, adecvate, poate fi considerată drept încă o pildă concretă și concludentă referitoare la modul în care se transmite și se îmbogățește în mediul rural, tezaurul creațiilor spirituale populare, demersurile procesului continuu de dezvoltare a acestui tezaur.

Ea constituie în același timp și un fel de introducere la seria închinărilor, urărilor și recomandărilor în versuri către mire, către mireasă și către ambii tineri deodată, către soacră și noră, precum și către toți nuntașii prezenți la ospăț, pe care le spune astăzi tarostele, pe fundalul structurilor tradiționale, la toate nunțile din satele Țării Oașului, mai multe și mai ample concentrate îndeosebi în seara ospățului de nuntă de la casa mirelui, ca o trăsătură caracteristică, definitorie a saltului într-o expresie nouă, mai amplă, mai bogată și mai cuprinzătoare a folclorului actual, original. Înglobând și sintetizând experiența tradițională din acest domeniu de creație spirituală, întemeiată pe un nou suport al bazei materiale cu mult ameliorată față de trecut, realizările folclorice actuale din Țara Oașului, trezesc uimirea cercetătorilor, prin amploarea, diversitatea și bogăția lor și îndeosebi printr-un proces mereu deschis și activ pentru cântarea tuturor aspectelor vieții, ca o incontestabilă dovadă a forței de creație spirituală populară inepuizabilă.

Închinare către mire

- "Să trăiești măi mire!...

Ce stai așa supărat,

Cu păru tăt burzucat,

Dip' ce popa ti-o giurat?

Popa ti-o giurat pi cruce,

Tu la fete nu ti-i duce!

Popa ti-o giurat așa,

Tu-i țâne cum îi pute,

Meie-i și la altite,

Meie-i când n-o vide e,

Că ș-a meu a făcut așa!...

Să trăiești măi mire!

Să trăiești că mândru ești,

Și mândru ni omenești!...

Să trăiască și măta,

Că mândru ti-o putut fa'!...

Oricine ti-ar săruta!..."

Închinare la mireasă

- "Să trăiești mireasă,

Cu nume de-mpărăteasă!

Griji-ți mireasă de mire,

Că-i fecior di omenie!...

La besăzi îi ușor

De gândești că-i domnișor!

Mândru ți-o făcut ochii,

Eu cu tine m-aș iubi!

Că mă lăcomesc cu ii!...

Să trăiești măi mire!

Să trăiești și coată bine,

Ce stă astăzi lângă tine!...

Stă o pruncă ne-nvățată,

Di-a greși treabă iertată!

Stă o pruncă tinere,

Și nu ști cum me lume!...

Asta nu-i floare din râpi,

Ca să o leși la urât!

Asta nu-i floare din lac,

Ca să o leși la uitat,

Numa treabă pus-n pat!...

Să trăiești măi mire!

Să trăiești că bine ni omenești"⁶⁹

Să trăiești mireasă!

Să trăiești că mândră ești!

Și mândri oameni omenești!...

Să trăiești și coată bine,

Ce stă astăzi lângă tine!

C-o fost tânăr și blânduț,

Da' di-amu ți-o hi bărbat,

Ț-o mai da și pisti cap,

Câte-o flească⁷⁰ ...

⁶⁹ Baltă Bertici Floarea, 40 ani, taroste – ospățul de la mire, nunta la Moșeni, 17.IX.1978

Și tu mire de soție,
C-a fost pruncă di-omenie!...
La besadă că-i ușoară,
De gândești că-i domnișoară!
Și la voi când oi vini,
Să văd cu ce mi-ți cinsti,
Cum ții ști găzdui!...

Închinare pentru ambii miri

- "Frunză verdi ti trifoii,
Să trăiți voi amândoi,
S-avem cinste după voi!...
Să trăiți, să vă văjați,
Șohan să nu vă sfădiți!...

Închinare la soacră și la noră

- "Să trăiești soacra cea mare,
Că te ții făloasă tare,
Și fecior și fată ai!...
Iastalaltă soacră mică,
Vai, ce tare-i necăjită,
C-o rămas fără nimică!...
Iastalaltă soacră mare,
Dac-o știut minți bine,
O celuit de la tine!...
Da' tu ti-ai ținut făloasă,
C-ai avut fată frumoasă!
Ai avut fată plăcută,
La tăți feciorii din Hută!..."

- Să trăiți ca frunza-n fagi,
Că v-ați adunat di dragi!
Să nu faceți ca-n Tîrșolt,
Pe mâni să băgați divorț!..."⁷¹

- "Ți-i pune ceapă și aiu,
Când Ț-o trebui săi ai,
La aprozar să nu stai!
C-acela-i un lucru hâd,
Ca să stai acolo-n rînd!...
Da tu să te ții făloasă,
Că ai gredină frumoasă!...
Da tu să te ții fudulă,
Că-n grădină broazba-i bună!
Raiu tău de soacră mare,
Ț-ai adus o noră tare,
Nu știu hi-Ț-a di-agiutoriu,
O-îmblăti-te-a di cuptoriu!
Noră nu te supăra
Dip'ce-Ți închină soacra,
De-i vide că-i soacra bună,
Ia-o-n brață ș-o adună!
De-i vide că-i soacra ră,
Mătură tinda cu e,
Și odoru' di-i pute!...
Să trăiți tăți!
Coată-aici la gura me
Ce vă spune nu mință,
Numai cât îi biruie!...
Până-i uiaga la mine,
Numa răd și-mi pare bine!
Dacă eu o dau la altu,
Pe mine mă doare capul!⁷²!..."

Închinare la toți oamenii care sunt "după masă"

⁷⁰ Idem

⁷¹ Idem

⁷² Baltă Bertici Floarea

- "Atențiune, ascultați la mine!
 Vă închină mirele,
 Da zice cu gura me!
 Frunzulică nuc' aşă,
 Ascultați aice,
 Că vă-nchină mirele,
 La câți sunteți aice!
 Că el pi tăți vă cinste!
 Pe câți sunteți aice!...
 Tăți să luați loc la masă,
 Că tăți ați ghinit di-acasă
 Cu cadouri la mireasă!...
 Cu cadouri și valute,
 Și-ți da bani numai di sute!...
 Stați la masă și să beți
 Și să mâncați,
 Și cu tăți să vă-nbătați!...
 De la mic până la mare,
 Goliți paharu oricare,
 Că-i nuntă, nu-i comandare!...
 Ia tăceți c-așa-i la nuntă,
 Moși, bătrâni, babe cărunte!

Altu gioacă, altu cântă,
 Altu tăt bea și mânâncă!
 Beți pălincă de prune,
 Dacă-ți be pi gios vi-ți pune!
 Și tăți vi-ți fa' di minune
 Și vi-ți pune gios în baltă,
 Ochi închiși, gură căscată!...
 Beți pălincă cum se cere,
 Că la urmă va da bere!
 Hai să bem și să-nchinăm,
 Și pe mire să-l urăm,
 Peste-on an să botezăm!
 Haideți la nuntă cu tăți
 Și piste-on an la botez!...
 Să trăiască tătă casa,
 Și mirele și mireasa,
 Că după ii îi cinstea asta!"
 Și către gazde:
 "Să nu se-nceți izvoarele,
 Cum nu se-nceată ponoarele!
 Dați-ne și nu ne țâneți
 O ne spuneți că n-aveți!..."⁷³

Buna dispoziție și veselia generală, alimentată prin repetate pahare cu palincă și prin meniul bogat și gustos rezultat din vrednicia socăcițelor, urcă mereu la un diapazon tot mai înalt, stimulată și de muzica permanentă a ceterașilor și se exprimă în tot mai multe "străgete", "hori" și "îpurituri" la care participă tot mai numeroși bărbați dar și mai multe femei. Cele dintâi cuprind invocarea numelui ceterașilor:

- "Zi măi Pătru cum îți spui,
 Că de nu, pui cetera-n cui!..."

Zi măi Ilie după mine!
 Eu nu pot după tine!..."

"De-nsurat m-aș și nu m-aș,
 Da' mai bine-i coconaș!..."

- "Lasă-mă să mă mândresc,
 Că cu mândru mă văjesc!..."

- "O săracu glasu'meu,
 Fost-o ca pi boi ciungău,
 Ș-amu-i ca un clopot rău!..."

- "Nu știu mândră, nu știu zău,
 Că ce duc de căscăneu!
 Pe dracu, ori dracu-s eu!..."

- "Răsărit-o găinușca,
 Hai mândră descuie-mi ușa!"

- "Du-te unde-ai fost di-asară,
 Că te va descuie iară!..."

- "Hei, la, la, la,
 Măi mândruț cu ochi ca murea,
 De micuță ț-am dat gura!

- "A, a, a, la, la, la,
 Dragu-mi-i la veselie,
 A, iu, la, la, la,

⁷³ Baltă Bertici Floarea

De micuță ți o-am dat,
Cu tine m-am învățat!..."

Cu oameni di omenie!
Dragu-mi-i unde-am venit,
Cu cine m-am întâlnit!..."

- "Io mândruță ce să fac,
Că-s așa băiat sărac!
Să mă spânzur, să mă-nnec,
Ori granița să o trec?..."

- "Dipt doi ochi ca mura neagră,
Încongior pădurea-ntreagă!
Dipt doi ochi ca murele,
Încongior pădurile!..."

- "Subțârelu-s ca un paiu,
Minteni pe fereastră saiu,
Peste uliță eu saiu!..."

- "N-are lelea paie-n pat,
De câte ori m-a ținut,
Și de câte ori mi-a dat,
Câti-on pic și câti-oleacă!..."

Un fenomen remarcabil care se desfășoară în seara ospățului de nuntă de la casa mirelui și care stârnește cel mai mare interes printre nuntașii de ambele sexe și de toate vârstele, care sunt prezenți, este "danțul miresei", obicei de veche tradiție. "Danțul miresei a fost din veac", adică dintotdeauna.

După trecerea timpului consacrat cu precădere ospățului propriu-zis, prevalează în continuare atmosfera de veselie și distracție exuberantă, cu muzică, hori și țipurături și cu dansuri frenetice la care participă marea majoritate a nuntașilor, tineri dar și mulți dintre bătrâni. Între orele 22.30-24.00, nașul împreună cu mirele, organizează dansul miresei, când toți nuntașii prezenți au dreptul și libertatea să prindă mireasa la dansul de pereche, dacă au depus în prealabil o taxă pentru care a fost fixată numai limita de jos, de cinci lei. Limita superioară este lăsată la latitudinea și dorința solicitanților.

Nu se face nici o distincție după sexe sau vârstă, ori după alte criterii. Ordinea este determinată numai de ordinea în care a fost depusă taxa în farfuria aflată pe o masă din preajma locului unde se desfășoară dansul, în adăpost acoperit sau afară, dacă vremea este favorabilă. Masa stă permanent sub supravegherea mirelui și a nașului, care veghează în același timp asupra modului cum evoluează dansul, manifestând grijă ca el să decurgă în liniște!...

Pentru trecut, când nu erau pretinse și date nici un fel de daruri în bani sau obiecte la ospățul de la nuntă, singur dansul miresei era evenimentul pentru care favoarea de a dansa cu mireasa în seara nunții, era onorată cu bani! Remarcabil este faptul că solicitarea este extraordinar de vie,етенденții sunt numeroși și de îndată ce au depus banii în farfuria de pe masa mirelui, înlătură antecesorul ca să prindă mireasa la dans, adeseori cu o presiune deosebită și chiar violentă: un adolescent de 14 ani înlocuind un bărbat de 40 de ani, o femeie bătrână pe o alta mai tânără sau dând la o parte pe un boresar voinic, ceea ce imprimă dansului un iureș din ce în ce mai accelerat, într-un vârtej amețitor, pe care mireasa trebuie să-l susțină cu multe zeci de persoane care se succed de la un minut la altul ca parteneri pentru joc, cu oarecare nuanțare după cuantumul sumelor plătite, ceva mai mult timp, două-trei minute spre pildă pentru cel care a plătit o sută de lei, în comparație cu cel mult un minut pentru cel care n-a depus decât limita de jos, de cinci lei. Pentru accelerarea ritmului, ca flux continuu și accelerat în succesiunea solicitanților, nașul strigă: "Altu, că omoară mireasa!"

Sutele au fost prinse cu ace de siguranță pe cununa miresei, care, către sfârșitul dansului, era acoperită cu o a doua podoabă, alcătuită din patrusprezece bancnote de câte o sută de lei.

Pe lângă acestea trebuiesc consemnate numeroasele sume variabile între limita de jos și cea de sus, reprezentată prin sutele respective, sume adunate pe farfuria din fața mirelui .

Cercul solicitanților din faza finală a dansului, privește rudeniile apropiate ale miresei, femeii și bărbați, fratele, tatăl și mirele care au și săltat limita de sus la trei sute de lei de persoană.

Femeile strigă, dansând cu mireasa, foarte frumoase hori:

- "Tu mireasă di ești bună, Că-i di mîna ta făcută,
Chemeșă pi tine sună, Și de mama ta cea bună!..."

Dar și mireasa, când are ca partener la dans feciori sau fete, strigă la dansul miresei hori dintre cele mai expresive pentru starea sufletească din aceste momente:

- "Gura me din cei-i făcută?! - "Giucați-mă feciori bine,
Din măr dulce și din turtă!... Altu nu giucați cu mine!..."
Cine-i lotru o sărută,
Cine nu, stă și se uită!..."

Penultimul partener la dans a fost tatăl miresei, căreia aceasta i-a horit cu ochii plini de lacrimi:

"Pune-ți tată, mac în prag,
N-oi veni ca să ți-l calc!..."

Apoi "o sbgherat și e și tată-său! El s-o și dus, că n-o mai putut giuca!". Situația este cu atât mai emoționantă cu cât mireasa se deplasa, prin căsătorie, în același sat și doar la numai doi kilometri distanță de casa părintească!

Dar fenomenul cel mai uimitor constă în faptul că la 15 ani, mireasa a fost în stare să depună o atât de mare energie ritmică, să facă față cu strălucire unei mari solicitări de forță fizică, pentru care unele precedente, este drept, cu totul rare, au avut în satele din Țara Oașului urmări tragice, dramatice. După o oră și jumătate de iureș îndrăcit și continuu într-un asemenea dans, o mireasa mai "hodină", mai voinică, a făcut imprudența să bea, înfierbântată, un pahar cu apă, imprudență care i-a fost fatală chiar în noaptea ospățului de nuntă, când a fost transportată de urgență și zadarnic la spital. Pentru acest motiv și acest obicei arhaic, este în prezent tot mai rareori îndeplinit. Ultimul partener este mirele, care încheie ciclul solicitorilor la dansul cu mireasa, cu excepția cazului în care s-ar ivi un alt solicitant cu o sumă de peste trei sute de lei pe care o depusese mirele .

Apoi nunta își continuă ritmul ei obișnuit cu muzică, dans și strigături:

- "A,a, a, la, la, la,
Dragu-mi-i măi bădișor,
Dragu-mi-i pălinca-a be
Cu tine alături!..." - "Subțarea îi puntea-n vale,
Rumpe-se cu oricare!...
Dar cu mine nu s-o rumpe,
Că-s ușor și-o trece iute!..."

"Morții tăi cărare lată - "Dragă mi-o fost mândra mie,
Când mă duc mândra-i culcată!
Morții tăi cărare lungă, Pân a fost di omenie!
Când mă duc, mândra se culcă!..." Dacă s-o dat dracului,
Am lăsat să hie-a lui!..."

- "Frunză verde di goron, - "Supărare, supărare,

Drag mi-i numele Ion!”

“O, la, la, la!

Doru'mgneu ș-a lui Ion,
Se leagănă-n t'on goron!
Doru'mgneu ș-a lui bădița,
Se leagănă cu gurița,
Sara când vine bădița!...”

- ”Cine m-o făcut pribag,
Codru și frunza di fag!...”

- ”Duce-m-oi în Dealul Șes,
Mi-oi face casă di terși⁷⁴,
Și poiată din nuieli,
Ș-oi trăi cu mândra-n eli!...”

- ”Pălincuță cu piper,
N-am băut di-alaltăeri!...”

- ”Leagănă-să frunza-n vânt,
Eu mă leagăn pi pământ,
Cu bădița mgneu plângând!...”

- ”Măi mândruță cu dinți de pus,
Multă gură mi-ai adus!
Dulce ca mierița,
Altu n-o mai pot uita!...”

- ”Bade la irima me
Ce s-o pus nu sî mai e!
S-o pus dor de la mândru,
Nu se ie cu pământu!...”

- ”Dipt o oaie cu cingău,
M-o bățut jândarii rău!
Și dipt una cu clopot,
M-o legat jândarii bot!...”

- ”Tra Vasăiu, că asta-i bun,
La mine dacă-s nebun!...”

- ”Păducrice di stejar,

Pune-ti-oi da'mai în vale!”

A, la, la, la!...

- ”Ș-oi pune pietre pe tine,
Să nu grăiești rău di mine!...
Să nu mai superi pe nime,
Cum m-ai supărat pe mine!
Pe mine m-ai supărat,
Și pe badea l-ai lăsat,
Și s-o dus ni sărutat!...”

- ”Bădița inima me,
Ce s-a pus nu să mai e!...
S-o pus dor di la bade,
Până-i lume nu sî e!...”

- ”Gurița din ce-i făcută,
Din măr roșu și din turtă,
Și bădița mi-o sărută!...”

- ”Dragă-mi-i mie lume,
Când am cu cine petre!...”

- ”Du-mă Doamne și mă pune,
Unde-i pălinca de prune,
Și bărbatu dus pe lume!...”

- ”Țurai lele, măi Gheorghe,
Io aș îmbla mereu la oi,
Să nu hie vara ploi,
Cu mândruța amândoi!...”

- ”Cine-a zăce-n sat la noi,
Dac-o muri Pițigoi⁷⁵...
Da' ne-or zăce oricine,
Da'ca el nu știe nime!...”

- ”Raiu șăfului di post,
El m-o legat, el m-o scos!
El m-o băgat la-nchisoare,
El m-o scos di-a umbra soare!”

⁷⁴ lemne de copaci tineri, vâjnoși, rezistenți

⁷⁵ ceteraș vestit din Negrești

Lasă-mă să tai un par,
Să fac osâie la car,
Să cobor mândra din deal!..."

- "A, u, iu, iu, la, la, la!
Ce-i mai dulce ca mierea,
Gurița de la bădița!..."

- "Mireasă nu hii nebună,
A sbghera după cunună!
Las'să sbghere, celelalte,
Ci-o rămas nemăritate!..."

- "Soacră-mea are guruță
Ca ușa de la șuruță!
Câte bagă, bine merg,
Câte scoate, lacrimi șterg!..."

- "Sărutatu-m-o mândru,
Cum ai da cu pranicu"⁷⁶
Da și eu l-am sărutat,
Cum ai da cu bota-n gard!..."

- "Nici așa mândro nu-i bine,
Tătă zăua beu cu tine,
Sara-ncui ușa di mine,
Ș-apoi spui că ți-i rușine!..."

- "Fac un drum pe unde nu-i
Și cărare pe sub Grui,
Să-i duc mândrului mâncare,
Că lucră la Baia Mare!..."
(Moișeni, 29-31 ianuarie 1988)

- "Ce s-o fa'Nuța Petrii,
Dac-o muri Bițicli"⁷⁶!..."

- "Ce să fie mândră cu mine,
Că-s cu gându tăt la tine!..."

- "Năcăjitu-i mirele,
Că-i rămân drăguțele!"

- "Bun am fost di-a face răle,
Ce-a fa'Dumnezeu cu ele?
Bun am fost di-a face rău,
La popa și la birău!..."

"Și ăla de-o fost mut,
Care-o zâs că-i bine-n lut!
Cum amaru ți-o hi bine,
Dac-o tra-pământ pe tine!"

- "Tătă lumea-i dintr-un neam,
Numa'eu pe nime n-am!
Tătă lumea-i dintr-o viță,
Numa io-s di pi uliță!..."

- "Noi cu mândru sâm vecini,
Nu ni videm di arini!
Di-om tăia arinii gios,
Om hi vecini cum am fost!..."

- "Nu se cade țae lele,
În gegete cu inele,
În gură fără măsele!..."

20. GĂINA MIRESEI PREZENTATĂ LA "NĂNAȘI"

În sala mare a "saivanului", în prezența a peste o mie de nuntași veseli, stegarul repetă ritualul prin care exprimă dorințele sale de a obține liniște și atenția tuturor nuntașilor.

El lovește cu "bota de la steag" în masa de onoare, flutură cu putere steagul și îl scutură în vânt, dezlănțuind clinchetul muzical și răsunător al celor două șiruri de clopoței

⁷⁶ ceteraș, Negrești

⁷⁷ mai din lemn, folosit la bătut rufele spălate în apa curgătoare a Râului Rău

în forme globulare perfecte, turnați din bronzul cel mai fin, dar în două serii de mărimi diferite, de unde și cele două tonalități muzicale deosebite, produse în aceleași clipe de cele douăzeci "țurgalauă" mai mari și de zece "ceangăuțe" mai mici, care împodobesc acest steag de nuntă, cu două șiruri de globuri aurii, toate cu sunet clar și puternic. Întreaga mulțime a nuntașilor și-a concentrat atenția în tăcere și a păstrat liniștea necesară, în care stegarul a dat cuvânt "tarostelui" care continuă strigătele sale adresate "socăcițelor" și gazdelor "cășii" cerând:

' - "Măi socăcițe, măi!
Măi gazdele cășii măi!
Găina miresei
Să vie pe fața mesei!
Că mireasa s-o lăudat,
Că tot găină o mâncat!..."

După această strigare categorică, prin ușa principală a "saivanului", aflată în partea opusă mesei de onoare, și-a făcut apariția un mic alai interesant, în frunte cu Haiduc Maria, fată de 20 ani, înaltă și frumoasă, purtând pe ambele sale mâini, ridicate sus, deasupra capului său, o tavă pe care se afla găina cerută.⁷⁸ Fata cântă și dansează cu mișcări ritmice, la stânga și la dreapta, avansând printre cele două șiruri mari de mese, către "masa de onoare". Este acompaniată în cântec și dans de încă șase-șapte fete tinere, îmbrăcate în haine de sărbătoare, care fac cor în jurul ei, cu muzică vocală, în timp ce cei patru ceterași cu muzica lor instrumentală, cântă și ei melodia specifică, consacrată de veacuri "Cântecului găinei miresei", prezentată în dans și cor la masa de onoare. Alaiul în frunte cu purtătoarea tăvii, avansează în cor voios și muzică instrumentală, ca un mic ansamblu piramidal, statuar, urmărit cu atenție și interes de întreaga mulțime de nuntași aflați la mesele lor.

Pe când prin anii 1934-1937 la o asemenea cerere se prezenta nănașilor la nuntă, drept găina miresei, o parodie de pasăre făcută din gips, vopsită în diferite culori, cumpărate din târgurile lunare locale și, după obiceiuri populare mai vechi, un chip de găină cioplită din lemn în forme plastice și decor expresiv devenită piesă de muzeu în inventarul gospodăriei dusă din Moieșeni la Muzeul Satului din București, în 1936, acum pe tava ridicată cât mai sus, cu ambele brațe, este purtată cu alai și cântec o găină mare și grasă, de peste cinci kilograme greutate, friptă bine, rumenită la cuptor în tavă și apoi împodobită pentru a fi prezentată nănașilor la masa de onoare, la banchetul de la "masa mare".

Aleasă dintre alte peste treizeci de surate asemănătoare, dar preferată pentru calitățile ei mai deosebite ca mărime, dimensiuni, greutate și frumusețe, țănoșă, cu creasta ei bogată și roșie, găina destinată unui ritual special, solemn, a fost supusă la două categorii de operații distincte pentru pregătire specială, în vederea rolului care îi revine în ceremonialul complex al nunții.

Mai întâi a fost cruțată de la primejdia măcelăriei ei, deodată cu întregul cârd numeros al suratelor sale similare, sortite să asigure materia primă de bază, necesară la pregătirea a două feluri dintre alimentele servite succesiv în meniul de la masa mare: supă de pasăre cu răstăuțe⁷⁹ și carne de pasăre friptă pane; i s-a păstrat integritatea corporală cu unele modificări necesare. A fost doar crestată ușor pentru scurgerea sângelui, și i s-a

⁷⁸ Nuntă la Cămărzana, 20.X.1978

⁷⁹ tăiței

păstrat integritatea capului atât de țănoș purtat și frumos împodobit cu bogata lui creastă roșie. A fost cu cea mai mare grijă curățată, spălată și apoi umplută cu miez de pâine de grâu, amestecat cu "dumicate" de slănină, i-au fost îndepărtate doar vârfurile externe ale aripilor și scurmușurile picioarelor de la genunchi în jos.

I s-a înfipt un bețișor din lemn subțire - dar rezistent - trecut prin gât și înfipt în piept, asigurându-i astfel ținuta țănoșă, cu privire ageră și de sus; a fost așezată într-o poziție stabilă pe tavă, sprijinită în față cu aripile pe marginile laterale ale tăvii și cu spatele pe cele două picioare ciuntite și pe marginea transversală din spate, a tăvii.

Pe lângă bucățile de carne friptă din mai multe feluri, spațiile libere din tavă, au fost umplute cu o serie de șapte-opt sorturi de prăjituri delicioase diferite.

În sfârșit, i s-a compus o îmbrăcăminte de gală, confecționată dintr-o serie de rămurele de verdeață înfipte în coaste și pe spate, peste care sau așezat apoi, ca o rochie ușoară de vară, mult înflorată, realizată din șuvițe lungi și răsucite din hârtie creponată în mai multe culori, păstrate de la confecționarea steagului de nuntă. Aceste șuvițe flutură deodată cu mișcările dansului și muzicii, când privirile capului țănoș ridicat cât mai sus, cu o țigară fumegând purtată în cioc, se rotesc la dreapta și la stânga, peste privirile mulțimii de nuntași, atenți la desfășurarea spectacolului, sesizând totodată și diversitatea schimbătoare a combinațiilor cromatice, rezultate din mișcările acelor panglici de hârtie cu diferite culori, care învăluie găina miresei.

Dar purtătoarea tăvii cu găina miresei, către masa de onoare, în dans, cor și muzică instrumentală a celor patru ceterași versați, are și unele clipe în care declamă, cu dicțiune clară în armonie cu fundalul muzicii și în auzul tuturor, câteva versuri speciale din cântecul original al găinei miresei, purtată la nănași:

"Țurai, hop și iară hop!
Raiu tău găină sură
Eri erai pe după șură,
Ș-amu ești cu pipa-n gură!..."

Țurai hop și iară hop!
Și dusă la miri la masă,
Împănată și gătată,
Galbenă, mare și grasă,
Și cinstită la mireasă!..."

Repetând la fiecare grupă de versuri refrenul:

"Țurai hop și iară hop,
Câtingan, câtingănaș,
Cu găina la nănași!..."

Se repetă și unele dintre aceste strofe, cu mici variații la cea de a doua rotire:

"Țurai hop și iară hop,
Raiu tău găină sură,
Eri erai pe după șură
Ș-amu ești la nași în gură!"

- "Câtingan, câtingănaș,
Cu găina la nănași!
Raiu tău găină grasă,
Eri erai pe lângă casă,
Ș-amu ești la miri pe masă!"...

"Țurai hop și iară hop,

Cătingan, cătingănaș,
Cu găina la nănași! ”...

- ”Găina-i cu nouă ouă,
Nănașu-i numai cu două!...
A găinei-s cocoșite
A nănașului-s sbârcite!...
Țura-i hop și iară hop!”

- ”Socăcițele”, ”spurcatele alea”, spun bățocuri despre nănaș, dar și despre nașă:
- ”Țurai, hop și iară hop!...
Cătingan, cătingănaș,
Cu găina la nănași!

- ”Nănașu-i cu cisme nouă
S-o pișat într-amândouă!...”

- ”Țurai hop și iară hop!
Cătingan, cătingănaș,
Cu găina la nănași!...”

Nașul are îndatoriri de onoare să răsplătească osteneala purtătoarei care, cu deosebită însuflețire și grijă a vegheat la împodobirea și prezentarea în dans, cântec și cor, precum și cu melodia specifică ceterașilor, declamând versuri din ”Cântecul găinii miresei”, purtată cu alai la masa de onoare, prilej de cinstire pentru nănași și miri, dar și de înveselire generală a numeroșilor nuntași prezenți la ”masa mare”. Pentru toate aceste merite speciale, pentru inițiativa și osteneala purtătoarei găinii miresei, ea a fost răsplătită cu un dar de câteva sute de lei din partea nănașilor.

21. OSPĂȚUL CUSCRILOR LA CASA MIRELUI

Nunta din cea de a doua zi de la ambele case, cu pondere principală la casa mirelui, se încheie de obicei în dimineața celei de a treia zi, pe la ”cina cea mare”.

Urmează o pauză de odihnă pentru câteva ore și de noi pregătiri. În cadrul celor două gospodării, socăcițele fac ordine și se pregătesc din nou pentru musafiri. Ele trec în revistă rezervele de coptături și de băuturi, împreună cu gazdele și pun la foc să fiarbă mâncăruri proaspete și mai bune, pentru ospățul cuscrilor, după rețeta cunoscută: supă de pasăre cu răstăuțe, fripturi de carne în sos, sarmale, zamă de carne. Pe la amiază totul este gata.

Și pentru cea de a treia zi de nuntă au intervenit în ultimii ani unele schimbări care trebuiesc consemnate. După regula din trecut, inițiativa, pentru această zi, aparține mirelui și familiei sale. ”Să gătăm treaba astăzi!” zic ei. ”Să ne vindecăm după ce di eri și di alaltăieri!”, și mergeau cu invitații după nași, frați, surori, unchi și mătușe, alte rudeni apropiate, precum și unii vecini de nădejde. În același timp erau invitați și oamenii aleși ai miresei, părinții și rudeniile apropiate și unii dintre vecini. Însă părinții miresei ziceau: ”Să ziniți mai întâi voi la noi, c-apoi om me cu tății!”. - ”Bine-a hi”, răspunde mirele, ori părinții lui, care făceau invitația, după care se reîntorceau acasă și reveneau la casa miresei cu toată oastea mirelui, nași, rudeni, stegași și ceterași, cu cântec și țâpuituri.

Acolo avea loc ospățul de la amiază, la casa părinților miresei, unde era omenită cu precădere oastea mirelui și ospățul era încheiat cu câteva runde de dansuri, cu "hori" după muzica ceterașului.

Apoi alaiul mare al celor două cete reunite se reîntorceau împreună la casa socrilor mari, unde erau din nou "băgați pe după masă", la ore dinspre seară, mai cu deosebire cei din oastea miresei, la un ospăț prelungit până dincolo de miezul nopții și cu posibilități de prelungire pentru cea de a patra și chiar de a cincea zi, în cazurile în care celor două perechi de cuscrii le plăcea mai mult țuca de prune.

Nota predominantă pentru cea de a treia zi de nuntă o constituie ospățul cuscrilor, fiind ziua în care se cinstesc cuscrii și vecinii lor. "Se giudecă după ci-o petrecut!". Pentru aceasta se pregătesc și mâncăruri proaspete, să fie mai bune pentru cuscri, și se taie colacul, cel de-al doilea rămas, după ospățul de la casa mirelui, pe care îl împărtășesc acum în două. "Aici se gată colacul!".

Petrecerea are loc cu masă mult mai copioasă în prezent, cu muzică și dansuri, cu hori și țăpuituri și cu doi colaci rămași de la ospețele mirilor și care sunt tăiați la ospețele cuscrilor, întrucât în prezent se joacă colacii și la mireasă și la mire, după cum s-a văzut.

În prezent, pe lângă criteriul tradițional al gradului de rudenie, avut în vedere la anunțarea invitațiilor chemați la ospățul cuscrilor, figurează pe lista acestor invitați și persoane selecționate din perspectiva contribuțiilor lor, mai substanțiale, în bani sau obiecte, adică valoarea darurilor pe care le-au adus la ospățul de nuntă al mirilor. În acest scop, luni de dimineață, în cea de a treia zi de nuntă, mirele cu mireasa se deplasează împreună, purtând sticla plină cu pălincă, la nași, la rudeniile lor principale, dar și la cei care au făcut daruri mai deosebite și-i invită să termine nunta. Se indică invitaților ora la care urmează să aibă loc cel de-al treilea ospăț, care durează trei-patru ore, începând de la ora 21,00 la ambele gospodării, cu două grupe separate de nuntași. Mirii merg la ambele case, mai întâi la mireasă și apoi la mire.

Obligația de a invita la ospățul cuscrilor se referă și la persoanele venite la nuntă din satele vecine. "Trebuie să fie invitați și ăia, că-i rușinea pe el, pe mire!"

După ce s-a terminat masa prelungită cu dansuri și "hori" sau strigături, în jurul orei unu de după miezul nopții, "se desbracă mireasa", adică i se desface cununa și împletitura specifică a părului, după care nașa îi pune pe cap legătoarea chischineului, pe care i l-a făcut dar la cununie, ca semn simbolic, permanent, al schimbării situației sale matrimoniale. De aici încolo, pentru tot restul vieții, ea va purta, în toate împrejurările, broboadă pe cap, peste părul împletit în două coade și strâns în "conciul" de la ceafă, mai sus sau mai jos, în concordanță cu vârsta.

Dar nunta mai are încă o urmare, când, după alte opt zile mirii, cu nașii, cu cele două perechi de cuscrii și cu rudeniile apropiate, se adună laolaltă pentru un nou ospăț cu coptături, răstăuțe și boace, cu pălincă, bere sau vin.

Mai sunt, uneori, și alte urmări posibile, dintre cele care alimentează glumele umoristice sau cu sarcasm usturător pe care le cultivă oșenii, după care: "Când mărg o peți, vorbesc pețitorii și ascultă mirii. După nuntă, vorbește mirele dând dispoziții nevastei, care ascultă. Dar după puțină vreme vorbesc amândoi și ascultă vecinii!" Din fericire asemenea posibilități sunt mai rare în Țara Oașului.

22. CREAȚIILE FOLCLORICE SPECIFICE ȚĂRII OĂȘULUI ȘI MODALITĂȚILE TRANSMITERII LOR

Creațiile folclorice specifice Țării Oășului sunt alcătuite în primul rând din lotul bogat, variat și original al "strigăturilor", "strigetelor", "țăpuriturilor" și "horelor", foarte numeroase și diferențiate în conținutul lor. Acestea constituie un domeniu de creație folclorică populară, aparte, la care participă efectiv întreaga populație de ambele sexe și de toate vârstele, din fragedă copilărie, până la adânci bătrânețe.

Rostite, în genere, în versuri scurte, de două-trei rânduri, dar și de câteva strofe distincte tematic, al căror conținut se referă la totalitatea aspectelor mediului natural înconjurător și mai ales la toate acțiunile, manifestările și faptele din viața omului, a modului său de viață materială și spirituală, la relațiile sociale și cele dintre cele două sexe, la momentele de bucurii și de distracții ale acestei populații, la toate momentele importante din viața omului.

Ele pot fi auzite oricând și oriunde, declamate în tonalități muzicale specifice, asociate adeseori cu melodiile unor cântece arhaice, strigate de o singură voce, ori, în mod alternativ, de mai multe voci deodată, putând fi asociate cu unele cântece de origini multimilenare, executate atât prin voce cât și prin tulpă și tilincă, fluier și drâmbe, frunze, ceter⁸⁰ și zongore⁸¹.

Dintre aceste categorii distincte de instrumente populare arhaice, cu origini multimilenare - "tilinca" - este cel dintâi instrument popular de suflat, strămoșul foarte îndepărtat în istorie al fluierului, pentru a cărui vechime relativă consemnămilde arhaice concludente, care ilustrează o vechime certă de cel puțin 20.000 ani î.e.n.

Prin simplitatea elementară a confecționării ei, din scoarța ramurelor verzi de răchită, pline de sevă bogată primăvara, dar și prin modalitatea utilizării ei și a sunetelor produse - "tilinca" - duce la "originea foarte îndepărtată a lucrurilor", ce se produce și se utilizează și astăzi, ca în vremurile foarte îndepărtate ale începuturilor muzicii populare, cu perioade de confecționare și folosire obligatorie în postul Paștelui, când este interzisă categoric utilizarea altor instrumente populare de suflat sau de coarde, interdicții care supraviețuiesc și ele până astăzi din mentalitatea primordială magică, în timp ce "zongora", care "are o voce mai mare", a înlocuit în ultimele trei decade din veacul al douăzecilea "contralaul pentru ison", adică cea de a doua vioară, folosită din veacuri.

Acest gen de versuri strigate, pot fi auzite în toate gospodăriile satelor din întreaga regiune, în toate locuințele satelor respective și la toate muncile agricole, ori la culesul roadelor, la paza vitelor scoase la pășunat și la desfășurarea tuturor obiceiurilor legate de viața omului, la bucuria nașterilor și la săvârșirea botezurilor creștine, la bucuria exuberantă resimțită de obicei, de către bărbați, la sărbătoarea nașterii "coconilor" de sex masculin și a botezurilor acestora, la horile organizate la "Ciupercă" pentru dansurile tineretului din mijlocul satelor și la "sâmbra oilor" organizată la pășunatul turmelor, pe colinele munților și în poienile cu iarbă grasă din pădurile acestora, la spectacolul nunților, cu participări foarte numeroase astăzi, la ceremonialul înmormântărilor de la finalul vieții, în care oșenii "se cântă" în versuri cu muzică mai gravă, voce și trâmbițe din lemn de cireș în trecut, din "badoc"⁸² în ultimul veac, prin care ei exprimă laude și omagii îndurerate, referitoare la omenia și vrednicia decedaților, la strădania lor creatoare, când aceștia se află pe ultimul lor drum, întovărășiți de rudenii și prieteni, cu jale îndurerată.

⁸⁰ viori

⁸¹ chitări

⁸² tablă galvanizată

Atunci pot fi văzuți și auziți, pe cărări apropiate și paralele cu alaiul funebru, de la unul până la nouă "tulnicari" versați care întovărășesc cu tulnicile ori trâmbițele lor, "cântecele" rudelor care formulează îndemnuri ca acestea:

- "Lasă-ți mânuirile-acasă!

Că-i păcat să putrezească"⁸³

Îndemnuri izvorâte din inimile lor cernite...

Calea directă și normală, care asigură transmiterea generală a acestui gen de manifestări folclorice tradiționale, aflate în tezaurul memoriei colective, este asigurată în desfășurarea vieții generațiilor succesive din societatea rurală, în care copiii între 1-3 ani învață deodată cu graiul vorbit și cu mersul pe picioarele proprii, fie în mod spontan, fie prin îndrumare voluntară, deliberată a celor mai vârstnici decât ei: frați, surori, părinți, tovarăși de joacă, colegi de școală, vecini etc., primele elemente ale folclorului popular zonal.

Înșușirea acestor elemente folclorice, care fac parte din tezaurul colectiv, oferă cercetătorului cazuri concrete, interesante și concludente.

La un an și patru luni, nepotul lui Moiş Grigore Ciupârdel, este ținut cu încântare și evidentă dragoste pe picioarele bunicului său, așezat pe scaun, care îi cântă în ritmul și tonalitățile graiului oșenesc:

- "Gheorghe a lui Ciupârdel,

Doamne, dragu mi-i di el!"

La vârsta de 3 ani și 2 luni, Finta Florica, veselă și foarte vioaie, fredonează seara la culcare și mai frecvent dimineața la sculare:

- "Pi la noi pin pinișori,

Cărăușe di feciori!"...

Ea se referă la "prunișori".

Bălea Ion a lui Griga - de 6 ani - strigă și el trei "țăpurituri semnificative":

"Clopșu și cu pana me

De la toamnă-o rămâne! Me-n cotune!", aluzie la feciorii care pleacă la serviciul militar.

- "Frunză verde a mazirii,

Io-s Ionu Bălii!

Cine-mi poate porunci?!"

" Făcutu-m-o tata om,

Pi pălincă și pi somn,

Da la lucru nemtudom!"

(n.n-nem tudom, lb maghiară=nu știu)

Isac Ana, de la 10 ani, rostește patru "țăpurituri" cu sensuri distincte:

- "Ce mi-i mie drag amu,

Carnetu și catalogu!"...

- "M-o făcut mama oșancă,

Cu gura să țăpuresc,

Cu ochii să celuiesc!..."

- "Dragu-mi-i a țăpuri,

Pe vâvu "Săcăturii",

Să m-audă gornicii!"

- "Dragu-mi-i mie-n pădure,

A bea vin ș-a mânca mure!"

⁸³ Moişeni, iulie 1935, decedată la 66 ani

Ne vom opri împreună câteva momente la cei trei copii ai învățătorului Oros Gheorghe, Moişeni, casa 281, aflați sub supravegherea surorii sale, Oros Elisabeta, de 39 ani, care poartă grija copiilor când părinții lor, ambii învățători, sunt la Școala din Moişeni. Aici, acasă, copilul Constantin-Gheorghe, de numai patru ani, recită cu multă siguranță și dezinvoltură, în grai oșenesc, câteva "îpurituri" învățate la îndemnul mătușei sale Elisabeta, vecină apropiată cu locuința.

- "Până-mi pune mândra struț,
Fa-să ziua la "Vârnuț"!
Până-l pune și-l tomne,
Ziua albă să zăre!"

- "Hai mândruță după mine,
Că-i vide ca ț-a hi bine!
La moara nu te-oi mâna,
De nu-i mere, nu-i mânca!
Futu-ți mama mâneta!..."

- "Mama m-o făcut așa!
Cu cuțit și cu cură,
Și cu gura mitite,
Moare mândra după e!"

- "Io-s fecior din Cămărzana,
Și știu o clăți cu pana,
Pângă blidu cu tocana⁸⁴!

- "Fa-mi-oi cărare bătută,
Printr-o margine de Hută,
La o slovacă plăcută⁸⁵"

- "Nimeni nu mă poate bate!
Numai tata dacă vre,
Poate da pe pchelea me!"

Deodată cu începuturile frecventării școlilor, de la 6-7 ani, se lărgeste orizontul de cuprindere al mai multor elemente folclorice, care fac parte din patrimoniul spiritual tradițional, și tot de odată se conturează ideea ca ele fac parte din tezaurul național moștenit de la generațiile anterioare.

Ciorbă Maria⁸⁶, rostește versuri clare și lămuritoare pentru această idee:
"Horile" pe asta lume,
Știu ca nu le-am pus eu nume!
Că și eu le-am auzit,
De la cine le-o horit".

Iar Moiş Gheorghe Ciupârdel, fiul lui Moiş Grigor⁸⁷, lămurește faptul remarcabil că orizonturile dragostei, în îpurițurile fetelor, ocupă un loc tot mai larg și mai precoce:

- "Cămărzana da-i sat mare Tătă prunca-i cu drăguț,
Nici o fată drăguț n-are! De la zăce ani în sus!"
Da Moişenii sat mgnicuț,

Ceea ce ne obligă să remarcăm și să subliniem faptul că numai după trei decade, limita de vârstă enunțată mai sus a scăzut cu 2-3 ani, întrucât orizonturile strigăturilor pentru dragoste au devenit mai frecvente pentru fetele de 7-8 ani și pentru căsătoriile precoce la 15-16 ani, pe când în primele decade ale acestui secol, limitele la căsătoriile

⁸⁴ mămăligă

⁸⁵ Satul Huta-Certeze avea la originea înființării lui, acum 150 de ani, populație mixtă: cehi, slovaci, câțiva polonezi și români, în structură majoritară

⁸⁶ Cămărzana – Vârșor, 25.08.1978, casa 489

⁸⁷ Moişeni, 15 iulie 1935

fetelor erau de 19-22 ani și ale feciorilor de 21-26 ani. Este cazul să consemnăm aici și "horea" declamată la hora satului de către Moiş Grigor Bulăndrău⁸⁸:

- "Dumnezeu mi-a dat în gând,

Când îs supărat să cânt!"

Îți manifesti ce ai pe suflet, subliniind astfel faptul că folclorul exprimă totalitatea sentimentelor omenești și rolul terapeutic, tămăduitor al muzicii populare și al unora dintre strigăturile care critică păcatele și slăbiciunile dăunătoare ale oamenilor.

Deodată cu începuturile frecventării școlilor, de la 6-7 ani, a sporit treptat și numărul strigăturilor cunoscute și declamate de copiii de ambele sexe, cu un număr mai mare în favoarea fetelor.

Dance Maria de lui Dance Văsiu, de 7 ani, cunoaște și strigă mai multe ȕipurituri diferite:

- "Gura me' nu ȕăpure,

Numai si probăluie

Să vadă cum o pute...

Dacă nu-i ceteră, nu-i

Ȑăpurim așa cum îi!..."

- "Eu-n pădure când mă bag,

Tăte crengile mă trag!

Și de gorun și de fag!

Și de terși⁸⁹ câte oleacă."

- "Gura me din ce-i făcută

Din măr roșu și din turtă,

Hai mândruț și o sărută!

De nu-ȕi place du-te-n gută⁹⁰!

- "Cucu-ncepe a hori,

Eu încep a ȕăpuri!...

Cucu gată de cântat,

Și eu mă găt de străgat!..."

- "Frunză verde măr gutăiu,

Numai doi drăguȕi îmi ȕău!...

Un Ion și un Văsăiu!...

Lui Ion oi pune nume,

Cu Văsăiu m-oi duce-n lume!"

Bura Marie, a lui Bura Văsăiu - mai întâi o strigătură închinată tatălui său:

- "Frunză verde, ruptă-n trii,

Mândru-i Văsăiu Domnichii!...

Îi mândruț și îi frumos,

Și la ochi îi lacomos!"

- "Măi mândruț cu păr galbân,

După tine mă leagân,

Cum sî leagănă pădurea,

Când o taie cu securea!

Cum se leagănă iarba,

Când o taie cu coasa!..."

- "Frunză verde măr cu crangă

M-o făcut mama oșancă,

Cu gura să ȕăpuresc,

Cu ochii să celuiesc!"

(să cuceresc un fecior).

- "Eu mândrule n-am ogradă,

Numai pindileu cu partă⁹¹!

Eu mândrule n-am ograzi,

Numai pindileu cu pereȕi,

Eu mândrule n-am avere

Numai zadie cu zăli⁹²!"

⁸⁸ Cămărzana, 23.VIII.1978, casa nr. 446, Vârșor

⁸⁹ arbore de pădure, tânăr și rezistent (fag)

⁹⁰ Cămărzana, 26.VIII.1978, 10 ani

⁹¹ fustă cu pliseuri și cusături sau alesături policrome

⁹² șorȕ cu alesături policrome

- "Ce mi-i drag și ce-am lăsat,
Ce mi-i drag și ci-oi lăsa!"

- "Frunză verde di gorun,
Nu m-o făcut mama doamnă,
Ci m-o făcut oșăncuță,
Să umblu la oi desculță,
Și la miei cu opincuțe!
Și mi-o dat scai în picioare,
Și n-am putut crește mare!"

- "Frunză verde de urzică,
Mândru-i Iacobu lui Moșică,
Mândru-i guta di cea ră,
Că to' râde și chioră!"

- "Iacobu îi mai mare decât mine. Are poate mai mult ca 20 de ani."

- "Pasare galbena-n iarbă,
Tre' mândru și nu m-ântrabă
Și eu trec pi lângă el,
Numai din ochi îl petrec!..."

- "Frunză verde di mălai
M-o lăsat mândru nu-i bai!
- Frunză verde troscotăl,
Și eu l-am lăsat pe el!
Că nu-s fată di lăsat,
Ci-s fată di măritat."

- "Gura mea din ce-i făcută,
Din măr roșu și din turtă,
Hai mândruț și o sărută,
De nu-ți place dute-n gută!"

- "Am un mândruț cât un ied,
Când mă duc prin iarbă-l pierd!
Am speranță că l-oi crește!
Când o prinde mîța pește!"

- "Lung îi drumu și pietros,
Bine că-i mândru frumos!
Lungu-i drumu și bătut,
Bine ca-i mândru plăcut!"

- "Cucu-ncepe a hori,
Și i-o-ncep a țâpuri!
Cucu-începe a cânta,
Și eu încep a striga!"

- "Cucu gată de horit,
Și eu găt de țâpurit!
Cucu gată di cântat,
Și eu mă găt di strigat!..."

Bura Irina, 11 ani, clasa a 6-a⁹³

- "La fântână-n Goronete,
Cucu a murit de sete!
Eu am mărș și l-am adăpat
Cucu apoi a înviat!..."

- "Ce mi-i drag mie mare tare?
Măru roșu dingă Vale,
Măru roșu jumătate,
Și mândruțu ce ști carte!
Măru roșu din chilie,
Și mândruțu ce ști scrie!..."

⁹³ Cămărzana – Vârșor, casa 446, 23.VIII.1978

Ciorbă Mărioara, 11 ani, clasa a 5-a

- "Crești pădure și ti-ndeasă
Numai o carare-mi lasă,
Să duc mândrului mâncare,
Că lucră la Satu Mare!
Să-i duc mâncare și apă!..."

- "Pasăre neagră la pene,
Merem după Sinziene,
Pi-o cărare ș-un dâmbuț,
Să-i facem mândrului struț⁹⁴!"

Ciorbă Mărioara, 11 ani, clasa a 5-a⁹⁵

- "Gura me din ce-i făcută?
Din măr roșu și din turtă!
Hai mândruță ș-o sărută,
De nu-ți place du-te-n gută!"

- "Băutoare-s băutoare,
La crâșmă nu sunt datoare,
De-s datoare cu un leu,
Plăti l-a mândruțu meu!"

Ciocan Maria, 11 ani, clasa a 6-a⁹⁶

- "Hai mândrule când și când,
Nu tot zice ca la rând!
Că rându-i la voi acasă,
Numai mă-ta nu te lasă
Că rându-i la voi în șură,
Numai mă-ta-i rea de gură!..."

- "Asta fată se mărită,
Și nu știe-a face pită!
C-o făcut aseară opt,
Și nici una nu s-o copt!
Și le pune toate-n rând,
Nici un câine nu-i flămând!"

- "Mulțumescu-i mamii mele,
M-o făcut albă la pchele
Și nu treabă "ruminele"
Numai pindileu cu pene⁹⁷"

- "Mult mă mir de tine cuc,
Cum poți trăi fără lucru!
Că și eu știu cucuț cânta,
Fără lucru nu pot sta!
Și eu știu cucuț, hori,
Fără lucru nu pot fi!"

Fetele ținuresc la horă, la sărbătoarea botezului, la nuntă.

Ciocan Marie în continuare:

"Săracii boii cornuți,
Cum însoară niște sluți!
Și săracile ciutele,
Cum mărită slutele!"

- "Măi mândruț de-ț-hi de mine,
Du-m-acasă și mă ține!
Amândoi să ne iubim,
Că noi ne-am fost dragi de mici!"

- "Frunză verde măr cu creangă,
M-o făcut mama oșancă!
Cu gura să țâpuresc,
Cu ochii să celuiesc!"

- "Cucule pasăre mândră,
Du-te-n pădure și cântă!
Mult mă mir de tine cuc,
Cum poți trăi fără lucru,
Și eu știu cucuț cânta.
Fără lucru nu pot sta!"

Frunza verde clopoțai,
Trageți hora măi flăcăi!

- "Miresuica tătă flori
Eți gândul de la feciori

⁹⁴ buchet de flori naturale, purtate vara de feciori la clop (pălărie)

⁹⁵ Certeze, Strada Mare, casa nr. 225

⁹⁶ Ciocan Mărica, 11 ani, cl. VI, Certeze, Strada Mare, casa nr. 203, 9.VIII.1978

⁹⁷ fustă plisată, cu flori alese sau brodate în diferite culori

Trageți-o frumos și bine,
C-am scăpat de ciocoime!”

- “Și ți-l pune la bărbat,
Că cu el te-ai cununat!”

- “Măi bădiță, bădișor,
Nu-mi trimite-atâta dor,
Pe gura oamenilor!
Trimite-mi mai puțin, te
Și te țâpă tu cu el!”

- “Să jucăm doi colăcei,
Că doar nu-s așa de grei!
-Dintr-o kilă de făină,
Om juca o săptămână!”

- “Nu te țină mândruț mare,
Că soarele nu răsare,
Pe deasupra cășii tale!
Că răsare mai în sus,
Și mai jos ca tine nu-s!”

- “Futu-ți raiu tău Florică,
N-ar fi Gheorghe așa de bun
Să nu-ți țâpe câte-un pumn!
Câte-un pumn și câte-o palmă,
Dați-le Floare de dragă!”

- “Fără lucru nu pot sta!
Și eu știu hori ca tine,
Fără lucru nu mi-i bine!
De-aș cânta și n-aș lucra,
Sărăcia m-ar mânca!

- “Mărita-m-aș mărita,
Pita n-o știu frământa!
Pe loptată n-o știu pune,
De nu m-oi lega de fune!
De pchiciorul patului
De capu bărbatului!”

- “Hai mândruț să mă vezi,
Că-s cu sumnă cu coșârci,
Cusută ca prin Negrești,
Că și tu de-acolo ești!”

Ciocan Mărie - Mărica lui Dumitru Budului, 11 ani, clasa a VI-a⁹⁸

- “S-o dus cucul de pe-aici,
Și ș-o lăsat puii mici,
I-o lăsat lâng-o tulpină,
Să-i crească mamă străină,

- S-o-ntors cucul la o vreme,
Ș-o găsit puii cu pene!
Cucul de pasăre bună,
Cântă codru de răsună!”

- “Cucule pasăre sură,
Ce tot cânti la noi pe șură?
Ori ți-e foame, ori ți-e sete
Ori ți-e dor de codru verde!”
- “Nici mi-e foame, nici mi-e sete,
Și mi-e dor de codru verde!”

Moiș Petre lui Tamaș, Boboroază, 65 ani⁹⁹

- “Asta mi-i averea frate,
Șleiga și firizu-n spate!”¹⁰⁰

⁹⁸ Certeze, 2.VI.1984

⁹⁹ Moişeni, 31.XII.1984, tatăl a 10 copii: 6 băieți și 4 fete, mare tăietor de lemne

¹⁰⁰ uneltele principale în munca de specialitate

- "Am să beau vinul tot
Până-s tinerel și pot!"

- "Cel ce zice nu mi-i bine
Sa vie-n casă la mine,
Să se uite pe fereastă,
Să vadă binele-n casă!"

- "Mândra când îi di săpat,
Șade la spital pi pat!...
Și pe când îi di gătat
Și la mândra-i tre'boala..."

- "Foaie verde iarbă grasă,
Oara mi-i de-a mere-acasă!
Oara a fost mai demult,
Și eu nu m-am priceput!"

- "Pare-mi rău vremea-i târzie,
Las c-așa-mi trebuie mie!
Când îi brânză nu-i bărbânță,
Când îi bine, nu-i ce vinde!"

Bărtâni-oi, n-oi pute,
Ș-or be alții partea me!"

- "Tată lumea mă întreabă,
De ce port cămașă neagră!
Eu am zis c-așa mi-i dragă,
Că mi-i nevasta beteagă!"

Când îi di-a cosire-n deal,
Mândra iar îi la spital!
Pe când îi de-a face clai,
Mândra-i la spital în Baie".¹⁰¹

- "Pretene, hainele tale
Nu s-or mai usca la soare!
Numa-n mormânt la răcoare!"

- "Mândru om a fost tata!
Țucu-i ochii și gura,
Da hăd m-o mai putut fa!"

Mândria de a fi oșan

Legătura profundă cu satul natal și cu regiunea, conștiința apartenenței la acest colț pitoresc de țară, pare mai vie aici decât în alte zone ale României. Mândria de a fi oșan apare mai evidentă și de aceea mai frecvent cântată în horile și țâpuriturile localnicilor, îndeosebi ale tineretului de ambele sexe.

- "Frunză verde măr cu creancă,
M-o făcut mama oșancă,
Cu gura să țâpuresc,
Cu ochii să celuiesc!..."
Și la oi cu opințe!"

"- Oșenia nu o lăs,
De m-or ține cu ovăz!
Cu ovăz di-a cailor,
Cu gura di-a mândrilor!..."

- "Oșenia nu-i ocară,
Irima-i di foc și pară,
Di-o aprinzi nu vrea să moară!"

- "Nu m-o făcut mama doamnă,
Să horesc în difuzoare!
Ci m-o făcut oșăncuță,
Să umblu vara descultă,"

- "Oșenia-i a mea țară,
De m-ar ține cu săcară!...
Am iubit și oi iubi,
Di-oi mânca odată-n zi!..."

- "Oșenia nu-i ocară,
Di-o aprinzi, arde o țară!..."

¹⁰¹ Baia Mare

Este încă mai demnă de remarcat imaginea dârză a pruncului de 6 ani, care la cele dintâi expresii publice ale lui declara cu dârzenie bărbătească incipientă, manifestă:

- "I-os Ionu Bălii! Cine-mi poate porunci?!?"

Este exprimată în această "strigătură" simbolică, faptul că poporul român nu mai putea îndura călcarea în picioare și disprețuirea demnității și conștiinței lui umane, și reclama restaurarea virtuților sale originare, calitățile lui morale, capacitatea gândirii înțelepte, și a activității pentru progresul multilateral economico-social și spiritual, realizat prin voința și colaborarea efectivă a tuturor, spre fericirea tuturor, fără jugul dictaturii celor puțini, care îi uzurpaseră drepturile sale inviolabile, cu origini în voința și credința în divinitate și încrederea în capacitatea de deliberare personală, pe baza unor principii morale, eficiente pentru asigurarea prin activitatea năzuinței și colaborarea tuturor, a fericirii tuturor...

Asprimea vremurilor trecute și bucuria vieții de astăzi

Dar calitatea cea mai importantă a folclorului strigat la horile și țâpuriturile din Țara Oașului, astăzi, și care constituie virtutea lui esențială, constă în înregistrarea și reflectarea fidelă a vremurilor istorico-sociale, din trecut și de astăzi, îndeplinind rolul de cronică mereu deschisă pentru consemnarea organizării și dezvoltării modalităților economico-sociale de după revoluție, de la finele anului 1989. În folclorul horilor și țâpuriturilor s-au înscris caracterele societății nedrepte și exploataoare din trecut, suferințele, nemulțumirile și încercările de luptă în pribegie și haiducie, precum s-au înregistrat în ultimii trei ani, noile condiții ale vieții economico-sociale și politice în curs de dezvoltare și perfecționare, virtuțile, însușirile esențiale ale societății democratice actuale, a cărei organizare superioară a deschis orizonturile înalte ale unei vieți de prosperitate economică, de dreptate socială și omenie, de libertate personală democratică, înlocuind privațiunile aspre, suferințele și revoltele, cu bucuria muncii creatoare în libertate, cu recunoașterea și afirmarea demnității umane, și a năzuinței generale către fericire, prin muncă.

Pentru trecut cronica folclorică evoca sărăcia și subnutriția: - "Atunci n-au știut oamenii ce să facă di foame! Atunci n-ai aflat pită să mânânci, nu ți-a vinit a țipuri¹⁰². De aceea pita și mălaiul erau teme pentru strigături:

- "Cât aş vrea,	- "Nu-s ce dracu di bai am,
Tăt aş vre mândre să știu	De pâne în tindă n-am
Că bună-i pita di grâu?	Tăt oi fa' câte ceva,
Mamă spune-adevărat,	Până când m-oi spânzura! ¹⁰³
Unde gut-ai aruncat,	De micuț am îmblat la oi,
Apa-n care m-ai scăldat?	Și m-o bătut multe ploii!
Aruncatu-o-ai printre spini,	Și mi-o dat scai în picioare,
Să trăiesc printre străini?	Și n-am putut crește mare!..."
Prin Munții Retezatului,	- "N-a mânâncă măi vecină,
Tăietoru lemnului,	Pită di o săptămână,
De doru' mălaiului?..."	Frământată cu o mână!"

Nemulțumirile pentru nedreptățile și inegalitățile sociale, erau teme de educație pentru copiii cei mai mici. Încă de la începutul acestui secol și în primele două-trei decade

¹⁰² Ciorbă Mărie, Cămarzana, 18 ani, 1978

¹⁰³ Bixad, iulie 1933

ale acestui veac, pruncii de doi-trei ani erau legănați de părinți pe picioare, cu hori ca acestea:

- "Pruncii tatii cei săraci,
Cum se uită la găzdaci!
Crește-o pruncii tatii mari,
Și i-or bate pe găzdaci!"¹⁰⁴

Suferințele au alimentat revoltele și mulți bărbați au luat drumul "priebeiei", al haiduciei și al chemărilor la luptă pentru înlăturarea domniei stăpânirii nedrepte:

- "Cine m-o făcut priebeag?
Doru și frunza di fag,
Greu' lumii care-l trag!"

Și lupta haiduciei s-a sprijinit în primul rând pe ascunzișurile munților și ale codrilor:

- "Codrule, ce ți-aș ști da,
Să mă poți tu ajuta,
Cu frunza și cu iarba!
Ți-aș da cuțitu și parii,
Să omori pe tăți tâlharii!
Ți-aș da inima-mi amară,
Să faci din ea foc și pară!...
Io îți dau frunza fagului,
Cântecu' priebeagului,
Șuieratu vântului,
Cărrăuia cerbului,
Răcoarea izvorului,
Și puterea dorului!..."

- "Io-s oșan, gubă tărcată,
Port cuțātu în straița lată,
Și la clop pană-nstruțată!...
Io-s cu pană și cu sgărzi,
Bogotanii cu ogrăzi!...
Io-s cu pană și mărgelă,
Bogotanii cu avere!...
Io-s cât vezi di mititel,
Jumătate-s di oțel!...
Io-s Griga Tureanului,
Fiu' Certezanului!...
Când domnii porunc-au dat,
De trii ori să fiu legat,
Ca mielulu aplecat,
Cu nimic nu m-am lăsat!...
Mie nu mi-or porunci,
Muștele și țânțarii,
Că-s mai tare di cât ii!...
Că di când îi lumea lume,
Nu mi-o fost teamă de nime!
Nici di cuțât, nici di pari,
Nici di pușcă di jândari!"

Pe lângă cântecul lui "Griga - priebeagu", haiduc tot atât de popular în satele din Țara Oașului ca și Pinteazul, mai ales în Maramureș, în folclorul zonal oșenesc se mai păstrează și amintirea unor frânturi din balade și din alte variante de cântece haiducești, cu apeluri la lupte și cu unele versuri originale care amintesc de Miorița:

- "Tupu, tupu, leau/ Pe mine legatu/ Pe cine pușcatu?"
"Veniți Negreșteni și voi Certezani,

¹⁰⁴ Moiş Grigor Ciupârdel, Moişeni, 29.VIII.1978

Cu cuțit, cu pari, să-i omorâm pe tâlhari!...”

Cântecele, horile și țâpuriturile de astăzi, la muncă, la adunări de petreceri și la diferite obiceiuri, dau expresie în versuri semnificative condițiilor noi de viață din perioada ultimilor trei ani, cântând munca, rodnicia și bucuria vieții...în libertate:

- “Păsărică iarăși zboară,
Scoate dușmanii din țară,
Să jucăm și să horim,
Dușmanii să-i fugărim!...”

Pasăre de pe câmpie,
Veselia-i prima-ntâie,
La noi în oșenie,
În a noastră Românie!...”

Se reflectă în folclorul de azi și înnoirea arhitectonică a satelor și deosebita rodnicie a ogoarelor:

- “Casa mândrului cea mare,
Cu fereastra câtă vale,
Cu ușa câtă cărare!
Casa mândrului se vede,
Di la noi di sub părete,
Că-i cu frigorie verde!”

- “Azi cât prind cu ochii-n zare,
Văd numai holde-n tarlale,
Legădate-n cânt de vânt,
Cu spice până-n pământ!
Legădate-n stropi di rouă
Cu cântec di viață nouă!...”

Și ciclul se încheie cu o deschidere nouă, cu vibrante omagii închinat tineretului care, cu sacrificiul vieții proprii, au deschis orizonturile vieții noi, în demnitate și libertate.

- “Nu-mi încăpe irima,
Câte doruri am în e!
Câte doruri de foc și pară
Și-mi grăiesc di viață-amară!

Altele-s din stropi di rouă,
Și-mi grăiesc di viață nouă!”

Partea a II-a NUNTA LUI FINTA DUMITRU CU MOIȘ MĂRIOARA¹⁰⁵

Cap. IV Invitație telefonică la nuntă

Pregătirile s-au desfășurat acolo, în cele două familii din Moišeni, în tot cursul lunii ianuarie 1988, conform scenariului structurat după foarte îndelungată practică tradițională, dar și cu unele aspecte și elemente noi care țin de evoluția revoluționară generalizată pretutindeni în societatea noastră de astăzi.

Ritmul, concentrarea și amplexarea maximă a acestor pregătiri au crescut desfășurându-se într-o activitate multilaterală, febrilă, îndeosebi la casa mirelui, în cursul săptămânii de la finele lunii ianuarie, cu activitate continuă de zi și noapte, ajungând la apogeu în zilele de 29-31 din această lună, când s-a desfășurat acolo ceremonia nunții.

23. MIRELE FINTA DUMITRU

La 11 ianuarie, ora 16, am fost chemat la telefon din Satu Mare. Finta Cecilia e soacră mare și mă invită cu insistență, la nunta care urmează să aibă loc în 30-31 ianuarie. Am mulțumit cu felicitări și am întrebat: "Cine, Mărica?". "Nu, a fost răspunsul, Dumitru!".

Dumitru este un fecior mai năstrușnic, care în vara trecută, în înțelegere cu o fată din sat și complicitatea părinților acesteia, fugise în acea familie fără consultarea și asentimentul mamei sale. Aceasta, indispusă, a izbutit în scurtă vreme să-și readucă feciorul acasă, dar după altă puțină vreme, Dumitru a cerut încorporarea pentru stagiul militar cu peste un an mai repede decât contigutul său.

A fost repartizat la o unitatea militară din Cluj și numai după 2-3 luni scria scrisori disperate mamei sale, cu rugămintea să facă demersuri pentru a fi transferat mai aproape de casă, la Baia Mare sau Satu Mare. Aflându-mă, în vara trecută la cercetări în Țara Oașului, am fost întrebat asupra situației create și am fost de părere că n-ar fi cazul să fie făcute demersurile cerute, pentru ca tânărul ostaș să fie lăsat pe seama regulamentelor ostășești și a metodelor educative ale cadrelor militare, adăugând că un răgaz de disciplină de un an și jumătate, cerut de el însuși cu anticipare, i-ar fi de folos ulterior...

L-am găsit acum într-o permisiune de câteva zile, aprobată de actuala sa unitate militară din Baia Mare, timp în care și-a sărbătorit, la 19 ani, ceremonia amplă a nunții sale, cu o altă fată tot din Moišeni, de 16 ani, aceasta, ca și familia sa, fiind acum și pe placul mamei sale...

A treia zi după nuntă, Dumitru s-a reîntors la oaste în Baia Mare, unde mai are de lucru încă opt luni de zile până la eliberarea sa.

24. ȘERVEȚELE PENTRU "MASA MARE"

La insistențele telefonice din 11 ianuarie ale soacrei mari, am invocat distanța mare și vremea de iarnă care se poate înrăutăți de la o zi la alta, drept scuze pentru refuzul

¹⁰⁵ Moišeni, 29-31 ianuarie 1988

de a mă deplasa. A urmat atunci încă o întrebare: - "Servețele de masă găsiți la București, să ne trimiteți? Aici am căutat și n-am putut găsi!". - "O, da, am răspuns eu cu accentuată spontaneitate! Câte trebuiesc?". - "Zece pachete" mi s-a precizat!

Dar preocupările mele în cadrul gospodăriei proprii sunt foarte limitate, prin urmare și cunoștințele în unele domenii: hârtie de scris cumpărată numai cu topul, dar nu și foiță, rezerve de pix Parker, socotind una și în mod cu totul excepțional-două pe lună la consum, baterii medii pentru radio în grupe de câte 6 la două sau chiar trei luni, dar nu și late pentru lanterna Focus, obiecte de toaletă, lame de ras poloneze, un pachetel de 10 bucăți la patru luni, ziarele zilnice și uneori revistele, procurate în fiecare dimineață, motiv temeinic pentru plimbarea obligatorie în aer liber, spre a evita anchiloza, iar din sectorul alimentar numai laptele la două sau trei zile, deodată cu presa, arareori pâinea sau cornurile și o dată sau de două ori pe lună borșul din țărâte curate, de grâu, de la o foarte bună sursă apropiată de origine brăileană... Restul domeniului larg, alimentar, de strictă și presantă necesitate, stă de câțiva ani în sarcina benevolă a uneia dintre fetele mele, care locuind pe aceeași stradă și aproape de noi, face menaj comun cu maică-sa, împărțindu-și sarcinile: una procură, cealaltă gătește!

Doar după o oră de la telefonul din Satu Mare, am relatat conținutul cererii și angajamentul luat categoric și tot atunci am primit un răspuns simplu și lămuritor: - "Nu se găesc tată! Numai rareori, câte puține și cu lume multă!"... A doua dintre fiice, întrebată și ea în aceeași zi, mi-a ținut un întreg discurs, încât am rugat-o să închidă telefonul... Dar eu am rămas cu obsesia celor 10 pachete promise și alte zece zile au mai trecut până când am putut relata cererea primită și angajamentul luat altei persoane apropiate, care mi-a răspuns: - "Voi face eforturi"... și a doua zi a revenit cu întregul material solicitat. Mă aflu în 21 ianuarie, când mai erau doar 8 zile până la nuntă. Materialul era ușor - 3-4 kg, dar voluminos și ar fi putut solicita un timp mai îndelungat la transportul cu poșta, decât o scrisoare obișnuită. Aflam la telefon, că o felicitare de Anul nou, la acea familie, sosise numai după 12 zile!... Am scris repede o scrisoare încheiată cu vestea că cele 10 pachete cu servețele de masă se află de azi în biroul meu și că voi face eforturi să ajungă la timp la destinație! Am pus-o de îndată la cutia poștei și am continuat drumul la Biroul de voiaj C.F.R. unde am cerut un bilet la vagon de dormit pentru trenul accelerat de Satu Mare, în seara de 28.I.1988. Răspunsul a fost scurt și tăios: "Nu avem decât un singur bilet cl.a II-a la cușeta 3 sus!". Am răspuns și eu tot scurt și categoric: "Dați-mi-l pe acela!". Am speranța unui aranjament mai comod pentru mine cu ceilalți doi călători din aceeași cabină! M-am bazat, în această afirmație, pe o experiență anterioară pozitivă.

Într-adevăr, după o oră și jumătate de călătorie tustrei pe cușeta de jos, celelalte două fiind fixate la perete pentru comoditate, și după tentativa neizbutită a conductorului de a identifica o soluție mai comodă pentru mine în altă cabină, timp în care cel mai tânăr călător dintre noi, activist la Centrocoopul din Satu Mare își motivase refuzul unui schimb cu nesomnul din noaptea anterioară, al doilea călător de vârstă matură și părul bine încărunțit, care se reîntorcea la Oradea Mare din Berlinul de Vest, împovărat de patru geamantane noi nouțe, de forme patrate și de aceleași dimensiuni, cu motive decorative și culori diferite, toate la același nivel în ceea ce privește încărcătura, m-a invitat cu spontaneitate și amabilitate la culcare pe cușeta de jos care-i aparținea, el optând pentru cea mai de sus!

Am călătorit comod, dar în frig, până târziu după miezul nopții când pe la ora 3 vagonul treptat a început să primească rația lui de căldură, tot mai bună până la sosirea sa, la ora 9.30, în Satu Mare, ceea ce m-a determinat să remarc conducătorului că nu și-a raționat cum trebuie căldura disponibilă pentru vagonul său. Din gară am trecut de îndată în

autogara aflată în același spațiu și de la ora 10 la 11.30, cu autobuzul Satu Mare-Sighet, am coborât la Negrești-Oaș. Am rezolvat unele probleme la Casa de Cultură și la Muzeul Țării Oașului cu sedii apropiate celor două stații diferite de autobuze, timp în care cursa locală, Negrești-Huta-Certeze, a plecat fără mine, fix la ora 14. Am mai așteptat încă două ore pe vreme cu ploaie, când un autocar cu muncitori și nuntași, m-a luat și pe mine într-un transport mai potrivit, care m-a lăsat chiar sub Dâmbul Pricopenilor. Am urcat panta pe cărarea de mulți ani cunoscută și am sosit în gospodăria Finta, la orele 16.30, când vârtejul preparativelor se afla la apogeu. Măine este nunta! Am predat traista maramureșeană, imaculată, umflată cu cele 1.000 șervețele pentru masa mare și după felicitările de rigoare, adresate tuturor nuntașilor principali prezenți, am intrat și eu ca martor activ în vârtejul cercetărilor...

25. OBSESIA ȚĂRII OĂȘULUI ȘI A OAMENILOR EI

Dar nu înainte de a consemna câteva relatări asupra motivelor care m-au determinat să fac această deplasare recentă, precipitată și neprevăzută în Țara Oașului, chiar împotriva dorințelor tuturor membrilor familiei mele!

Printre acele motive n-au figurat cele 1.000 șervețele de hârtie cerute la masa mare de la nuntă... Ele sunt mai temeinice, mai profunde și mai durabile. În intervalul celor zece zile câte s-au scurs de la telefonul primit din Satu Mare și momentul în care cele zece pachete au sosit teanc pe biroul meu, în mijlocul unei vaste arhive despre Țara Oașului, ca și până la plecarea din Gara de Nord (în seara de 28.I.1988), numeroase imagini cu peisagii pitorești, întâmplări foarte diferite cu mulți oameni, la muncă, la distracții și la tot felul de ceremonii, printe care și nașteri, nunți sau înmormântări, momente vesele cu dansuri exuberante, dar și momente dramatice, cu multe chipuri de oameni, de la coconii cei mai mici până la bătrânii care apropiau sau chiar depășeau în unele cazuri suta de ani, printre care mulți prieteni, s-au amplasat în memoria, în gândurile și în sufletul meu, coplășindu-mă cu amploarea lor vie și fermecătoare. Mi se părea că întreg acest minunat colț de țară, cu întreaga lui populație care are rădăcini multimilenare necontestabile, cu valoroasele lui creații artistice originale și caracterul său deschis și ospitalier, cu neîntrecuta lui hârmicie la muncă, oricât de aspră, și cu bravura sa bărbătească, mă cheamă acolo!... Mă aflam ca într-un mare film retrospectiv, cu peisagii de vis și viață complexă, clocotitoare...

Una dintre nenumăratele imagini splendide, admirată cu extaz și emoții ori de câte ori am revenit în Dâmbul Pricopenilor, de unde privirea cuprinde mai mult ca jumătate din Depresiunea Oașului, peste satele Huta, Certeze, Negrești, Vama, Racșa, Orașul Nou, până departe la Vârful Pietroasa care domină hotarul cu Maramureșul... Și aceasta este doar una dintre numeroasele imagini fermecătoare, oferite tuturor celor cu sensibilitate pentru frumusețile naturale ale patriei noastre, în acest colț de țară, ca și în foarte multe locuri pe unde trăiește, de milenii, poporul român.

Și când e vorba de cunoașterea etnografică, printre numeroșii mei prieteni oșeni din toate satele cercetate, mai asidu în ultimele două decade, familia lui Finta Petre lui Mihăilă, decedat acum 2 ani la vârsta de 76 ani și a fiului său Finta Gheorghe, supranumit de oșeni Fintuca, decedat într-un accident năpraznic acum 4 ani, la vârsta de numai 36 ani, ocupă un loc prioritar. Voi consemna succint câteva momente lămuritoare din relațiile mele, ca cercetător, cu acești doi oșeni-tatăl și feciorul său!

Să tot fie vreo 12 ani de când, coborând din autobuzul care mă adusese din Satu Mare în stația Huta-Certeze, cu un plan mai amplu de cercetări în Țara Oașului, am pășit pe

drumul care se desprinde din șoseaua Satu Mare-Sighet, orientat spre asfințit, urmând Valea râului Rău și patul căii ferate forestiere, care cobora din munte.

După primii pași în aceeași direcție, un tânăr oșan, în port caracteristic, care coborâse din același autobuz, s-a apropiat de mine și mi-a pus din mers câteva întrebări... - "Unde mergeți?". "La Moieșeni am răspuns eu scurt!" - "Da cât stați acolo?". - "Știu eu, poate o săptămână sau două! După cum îmi termin treburile!" - "Da la cine o să stați?" - "La o casă de oameni am zis, că acolo văd cum muncesc, cum trăiesc, aud cum vorbesc!...". Atunci tânărul s-a apropiat și mai mult de mine și a continuat cu încă o întrebare: - "Nu sunteți, cumva, inspectorul Focșa?" - "Da", am răspuns eu, că nu puteam contesta adevărul! Atunci tânărul meu a exclamat: - "O, mi-a vorbit tata că ați fost la noi în sat când era el tânăr și s-a făcut drum larg, pod peste Rău, turnul bisericii...". Cu aceste vorbe mi-a luat sacoșa cu bagajele și mi-a spus: - "Apoi acum mergeți la noi, că avem casă mare nouă, cu patru camere gata zugrăvite și mobilate. Vă dăm una să stați cât vreți, cât veți avea nevoie!". - "Dacă mă invitați, vin bucuros", am răspuns... Bucuros a fost și tatăl lui Gheorghe când m-a revăzut în casa mare și curată, de care era și el mândru. De atunci această casă a rămas pentru numeroasele mele reveniri periodice la cercetări în Țara Oașului, cartierul meu general, unde mi se păstra surplusul de bagaje, rodul consemnat în scris al cercetărilor, evidența direcțiilor deplasărilor mai lungi sau mai scurte și cu oarecare aproximație, timpul revenirilor... care dacă erau depășite cu 2-3 zile, faptul constituia un motiv de îngrijorare pentru cei doi!

Și acum, în continuare, câteva exemple din domeniul vast al cunoașterii etnografice reținute în timp de la prietenul meu Finta Petre a lui Mihailă. Într-o conversație în doi am reținut, întâmplător, expresia "Câmpul de sus!". Am cerut lămuriri întrucât era pentru prima dată că auzeam o asemenea expresie. Cunoșteam numai "Câmpul de jos", cel cu semănături de cereale. Explicația a fost spontană și clară: "Sus pe culme, unde nu este pădure și avem noi loc de cosălău pentru fân și pășune pentru vite". Când am zis că voi scrie și despre "câmpurile de sus", dar nu fără să le văd, atunci interlocutorul meu s-a oferit cu spontaneitate să mă însoțească într-o duminică "sus pe culme", în zi de sărbătoare, când nu era sub apăsarea treburilor presante din gospodărie.

Și într-o duminică am primit de dimineață fiecare câte un coc mare cu brânză de oi, în traistă lui și am plecat cu autobuzul din Huta până sus la Hanul "Sâmbra" și de acolo, pe picioarele proprii, prin pădure departe pe cărări prea puțin umblate, sau pe drum prea slab marcat de care, până într-o poiană mare, aproape orizontală, unde ne-am ospătat la amiază consumând gustosul coc de brânză de oi și potolindu-ne setea la un izvor vestit și în satele din jur pentru calitatea apei sale potabile, gustoasă și răcoritoare, "la Valauă". Tovarășul meu de drum a făcut un popas cu somn adânc pe covorul de iarbă verde, înainte de coasa ultimă la otavă, în timp ce eu am alergat în toată poiana, am numărat și fotografiat 16 clăi mari de fân ale moieșenarilor, încă netransportate în sat, ca rezerve pentru iarnă, am fotografiat arbori răzleți imenși, rămași pe urmele codrului multisecular de fag, defrișat în veacul trecut și la începuturile acestui veac, am fotografiat cu diapozitive color trunchi colosali zăcând pe sol în putrezire îndelungată și pe care creșteau colonii de hribi și bureți comestibili și am clarificat, tot cu un frumos diapozitiv color, "o mejdă din mușuroaie de guzi", două linii paralele care se întind galbene și se întâlnesc la infinit spre orizont, peste întinderea verde, cu otavă bogată, gata pentru coasă, care străbate în curmezișul vastei poieni, pe "Câmpul de sus". Erau astfel marcate limitele ogorului rezervat pentru coasă, aparținând unui proprietar, la 1.000 de metri altitudine, prin proeminența liniilor obținute din adunarea strict aliniată a numeroaselor mușuroaie de cârțițe.

Într-o altă deplasare în doi, cu Finta Petre lui Mihăilă am primit relatări concludente referitoare la munca sa aspră, grea și îndelungată depusă în tinerețile sale, timp de mai mulți ani, după căsătorie, pentru a "chicăzui" terenul rămas pe urma defrișărilor pădurii seculare de fag, la distanță de câțiva km. în direcția nord-vestică, față de vatra satului, sub coasta de la "Țiganca", unde a tăiat "corciuri", a scos "ciuturci", care aveau, către nivelul solului la tăietură, un diametru de 150-200 cm, a sfârșmat și a adunat pietroaie mari și pietre mici, transformând locul într-un teren bun de pășunat oi și vite cornute și de recoltat fân, apoi în ogor pentru rodnice culturi de mălai, cartofi și grâu sau secară, iar în faza a treia din ultimii treizeci - patruzeci de ani, într-o formă minunată, livadă de pomi altoiți, din specii alese, cireși, meri, peri, și pruni, care în timpul vizitei noastre se frângeau sub povara rodului bogat, cu toată rezistența asigurată printr-un număr de până la 7-8 și chiar 10 propte la un singur pom.

La această muncă dificilă tânărul Finta Petre a fost ajutat permanent cu elan și hărnicie exemplară, de soția și Măricuța, decedată de mai mulți ani, pe care o evocă adeseori în convorbirile noastre, cu regrete profunde și puternice sentimente de duioșie, ca atunci când mi-a povestit cum cu o jumătate de veac în urmă, Măricuța își vânduse cizmele noi-nouțe, cumpărate din târg de la Sighet, cu toată împotrivirea soțului, ca să completeze banii necesari pentru a cumpăra un al doilea vițel, alături și de vârsta celui obținut de la vaca proprie, ca să aibă în gospodărie două perechi și nu numai una, care pe atunci era la el, cea mai frumoasă din sat...

Oșenii folosesc frecvent și astăzi, îndeosebi în probleme de onoare, în dese cazuri, cuțitul...

Mă aflu acum vreo 5 ani în "casa mică" cu Finta Petre și cu un vecin al său mai tânăr, când am pus așa, ca din întâmplare, o întrebare adresată tânărului - "Câți ani aveți?". - "40!", a răspuns el scurt. Am pus și a doua întrebare - "Ați primit până la această vârstă, vreo împunsătură de cuțit?". Răspunsul a urmat prompt și clar. - "Cinci, una după alta, la 20 de ani!". - "E bine, întreb eu în continuare?". - "E obicei vechi și e bun", răspunde el scurt! - "Știu că e obicei foarte vechi, am zis, dar nu sunt de acord că e bun! Ce se întâmplă dacă una dintre lovituri era mai aproape de inimă?". - "Mă duceam, zice interlocutorul meu! Așa am făcut numai două săptămâni în spital!". În clipa următoare se întoarce spre Finta Petre și mă întreabă pe mine: - "Da bătrânul v-a spus pățania lui?". Înainte să dau eu un răspuns, a sunat vocea categorică a lui Finta Petre: - "Nu era nevoie!". Aici am pus punct discuției... Seara am rămas iarăși câțeva vreme singuri; înainte de culcare, am folosit momentul și m-am exprimat: "Acum vă rog să povestiți cum a fost!".

Cunoșteam omul de 50 de ani. Dar cunoașterea noastră, este în cele mai dese cazuri, foarte limitată și relativă.

Trecuseră aproape șasezeci de ani de la întâmplarea consemnată aici după versiunea lui Finta Petre, aflat atunci la 74 de ani.

Tatăl său a decedat relativ tânăr, lăsând trei feciori. Doi mai mari și căsătoriți, unul în Huta, al doilea în Moșeni. Petre era de 17 ani, fecioraș care apăruse la hora satului doar de 1-2 ani, când a sosit sorocul ca mama să cunune... Îndatoririle tradiționale referitoare la botez și cununie - la nașie - sunt fenomene spirituale sociale, care se moștenesc din generație în generație în aceeași familie în Țara Oașului, ca și în Maramureșul vecin. Mama, care primise apelul tradițional, n-a luat cu sine pe unul dintre cei doi feciori mai mari, deja căsătoriți, ci a luat cu ea, ca naș, pe feciorașul de 17 ani - Petre. În cadrul ceremonialului de nuntă, stegarul mirelui a venit însoțit de ceterași și a condus nașii cu alai la casa mirelui pentru masa cea mare cu daruri. Cei doi, mama și feciorul în calitate de nași, au încadrat perechea mirilor la masa de onoare...

În timpul desfășurării ceremonialului de la această masă, cu succesiunea mai multor episoade-simbolice și bogate în manifestările folclorice - cu strigarea colacilor miresei și apariția în fața mesei a găinii miresei, alternând cu succesiunea mâncărilor, băuturilor și dansurilor, între care cel mai semnificativ către final este "danțul miresei" - cu toți invitații prezenți, tânărul naș, de la masa de onoare, s-a simțit jenat de sumanul propriu purtat pe umeri și l-a încredințat unei neveste mai apropiate să i-l așeze pe o bancă alăturată. De la celelalte mese, un bărbat tânăr a observat gestul și nu i-a plăcut! La un prilej ulterior s-a apropiat de tânărul naș și i-a tras clopul din fetru negru cu "veaca în sus" pe nas. Gestul l-a ofensat pe naș, care a ripostat: "Ce ai cu clopul meu, lasă-mă în pace!". După aceea făptașul s-a retras, ceremonia s-a desfășurat în liniște până la final, obligatorie pentru prezența celor doi nași. Stegarul a revenit cu ceterașii și-a pornit cu alai să conducă nașii înapoi spre casa lor, tot cu muzică și în cadru solemn... Dar, numai la distanța de 100 de metri, în întunericul nopții, au apărut înaintea grupului doi bărbați. Cel care îi trăsesese clopul pe nas și fratele său. Cu lovituri de pietre și de cuțit în cap, Petre a căzut jos scăldat în sânge. S-a dat alarma și frații săi l-au transportat cu căruța, în goana cailor, din Moišeni la spitalul din Negrești (8 km), unde a fost operat și îngrijit. S-a făcut bine și a fost eliberat după 3 săptămâni de spitalizare. În perioada vârstei sale de 60-74 ani, când l-am cunoscut mai de aproape, prietenul meu Finta Petre lui Mihăilă, acuza adeseori dureri acute de cap! El era riguros în respectarea ospitalității tradiționale, întâmpinându-și, fără excepție, toți musafirii care îi călcau pragul casei sale, bărbați, femei, tineri și vârstnici, din sat și din satele vecine, cu sticla sau păhăruțul plin, din care, după ritual arhaic, gusta el mai întâi și apoi închina musafirului sosit, certificând prin acest gest că băutura respectivă, esență din cele mai bune prune fermentate și distilate în două faze succesive, ceea ce-i asigură o tărie de peste 60 de grade este curată și bună de consumat.

Ritualul repetându-se în fața fiecărui musafir sosit, de mai multe ori mi-am exprimat părerea dacă nu cumva cauza reală a durerilor sale de cap își avea originea în gustarea repetată din această licoare, părere combătută întotdeauna de Finta Petre...

Este evident că loviturile cu pietre și cuțitul care îi spărseseră țeasta, în noaptea nunții la care îndeplinise primul său rol de naș, la 17 ani, cu o jumătate de veac mai înainte, îi lăsaseră urme resimțite dureros toată viața sa...

Motivul pentru care mama sa, văduvă, îl alese pe el cu rol de naș la cununia finilor botezați de părinții săi, își are temeiul tot într-o rânduială tradițională după care Petre, feciorul cel mai mic între cei trei frați, era moștenitorul gospodăriei părintești și al tuturor sarcinilor spirituale și sociale care reveneau familiei din această gospodărie, precum obligațiile botezului și cununiei, cultul morților, practicarea sărbătorilor de peste an, etc.

Finta Petre era și un remarcabil iubitor al muzicii și dansului oșenesc, în întreprinderea și armonia lor perfectă și specifică. Avea vioară personală și mi se povestea că el cânta adeseori muzică oșenească din ceteră. N-am izbutit însă niciodată să-l determin la o demonstrație de câteva clipe. Dar, depășise 70 de ani, când la casetofonul nepoților săi, aflat la priză în "casa mică", au răsunat acorduri de la un ceteraș maestru care l-au prins în fiorii ritmului original și armonios al dansului oșenesc. Doar pentru câteva clipe acele acorduri au transfigurat toată ființa acestui om. Nu voi uita niciodată imaginea lui cuprinsă pentru două-trei minute în vraja înfiorată a acelui dans deprins din fragedă copilărie, pe când zbura pe lângă dansatorii de la hora satului...

Și acum cel de-al cincilea moment cu Finta Petre, cel mai mișcător dintre toate... La 74 de ani se îmbolnăvise și făcuse două săptămâni spitalizare, după care a cerut să fie readus acasă în patul lui. L-am regăsit slăbit și abătut. Am întrebat: - "Aveți rețeta medicală!?" - "Da, am!" a răspuns el. - "Vă alimentați cum trebuie, am continuat eu?" -

"Nu pot mânca nimic!" a precizat laconic! - "Atunci cum vreți să vă întremați, și să vă faceți bine dacă nu vă hrăniți?!". Trebuie să respectați rețeta prescrisă de medic, dar și mai strașnic alimentația potrivită. Trebuie să faceți eforturi și o să vă faceți bine!". A ascultat îndemnul și revenind după câteva luni l-am regăsit angajat la treburile obișnuite prin gospodărie, cu randament normal... Această stare activă, remarcabilă pentru toată viața lui, a mai durat un an și jumătate. La o nouă revenire pentru cercetări în Țara Oașului l-am regăsit iarăși slăbit și suferind, dar nu încă într-o stare gravă.

La expirarea termenului planificat pentru cercetări, mi-am pregătit bagajele. Toți membri familiei erau plecați la treburile presante în livezi și fânețe, departe de gospodărie. Singur bătrânul suferind rămăsese acasă! Când am ieșit afară l-am găsit stând pe un scăunel cu patru picioare așezat la soare între "casa mare" și "casa mică"... Era un soare cald de toamnă. M-am apropiat și am remarcat, cu emoție, că bătrânul plângea. Mișcat, am întrebat: "De ce plângeți?" - "Cum să nu plâng, a răspuns Finta Petre, dacă nu pot să vă ajut!"... În asemenea ipostaze mă ajutase de repetate ori...

Am consemnat aceste momente în mod deliberat, întrucât ele se referă la tatăl și "tata bătrânul" ai mirelui, cei doi prieteni dispăruți, absenți de la bucuria acestei nunți.

Am avut intenția de a demonstra, cu acesteilde, că cercetarea etnografică, dacă nu descoperă căile care duc la inima oamenilor, rămâne la suprafața vieții, sau la jumate de drum... Și cred că aveți acum explicația motivelor care au declanșat neliniștea și frământările prin care am trecut, timp de trei săptămâni, după telefonul de la Satu Mare, ca și a hotărârii de a mă deplasa, cu toată împotrivirea categorică a tuturor membrilor familiei mele.

Cap. V Pregătiri de mare amploare

26. ÎN "SAIVAN"

Îndată după sosirea din 29 ianuarie, ora 16.30, cea dintâi vizită informativă în această gospodărie aflată în mare fierbere în ajunul nunții care urma să se desfășoare a doua zi, am făcut-o în "saivan", adăpost improvizat din stâlpi verticali de lemn înfipti în pământ pe un perimetru patrulater și pe linia longitudinală mediană, rânduiri la 2 m distanță unul de altul. Planul saivanului de formă perfect dreptunghiulară are laturile de câte 36 m și cele două scurte de câte 16 m fiecare. Locul ales pentru amplasarea construcției a fost spațiul adiacent cu peretele apusean din spatele casei mari și prelungirea recentă a unei noi construcții ridicată din materiale durabile, tot de formă dreptunghiulară (16x8 m), în ultimii 4-5 ani, cuprinzând în planul ei o bucătărie mare cu cuptor de copt, garajul pentru "Dacia" și cotețul porcilor. Numeroși stâlpi verticali, care conturează perimetrul construcției, au 2 1/2m înălțime de la fața locului în sus, iar cei plantați pe linia mediană longitudinală se înalță la 5 m. Toți sunt realizați din lemne de fag rotunde, curățate de coajă și necioplite. Pe capetele stâlpilor de la pereții laterali lungi, sunt fixate "cununile" și pe linia mediană, în vârfurile celor înalți de 5 m, se afla coama construcției. Cununile și coama susțin șarpanta "heizașului", a acoperișului protector în două ape, alcătuit din perechi de "corni" și lănteți rezistenți, tot lemne rotunde necioplite, peste care învelitoarea protectoare contra ploilor sau zăpezilor a fost asigurată prin opt prelate mari de câte 12x6 m fiecare, din pânză impermeabilă rezistentă, împrumutate de la calea ferată Baia Mare.

Au lucrat la această realizare arhitectonică temporară, utilizabilă practic doar pentru două sau trei zile, cu materiale în întregime recuperabile, fără nici un fel de pierdere, un număr de 17 bărbați de vârstă medie și mai tineri, toți moșenari și hutani, rudeni ai celor doi miri, de marți dimineața (25.I.1988), până vineri seara (28.I.1988), când i-am aflat concentrați la eforturile de finisare a "saivanului", așezând scânduri paralele lungi, jos pe strat de nisip, amenajând astfel două spații rezervate pentru dansuri, unul mai în fața mesei de onoare" la care se vor așeza pe loc central mirii încadrați de cele două perechi de nași tineri, o pereche din partea mirelui și a doua din partea miresei, urmați de părinți și rude apropiate ale celor două familii înrudite prin această căsătorie, câțiva oaspeți de onoare și rude din satele vecine... toți așezați pe un singur șir cu spatele către peretele scurt (16 m), împodobit în chip deosebit cu cerși și covoare din arta populară actuală și cu fața către întreaga sală, unde nuntașii vor fi rânduiți într-o ordine prestabilită pe ambele laturi ale celor patru mese, de câte 36 metri fiecare. Cei doi pereți care închid laturile scurte ale adăpostului au forme pentagonale, cu vârful unghiului de sus (la 5 m), sub coama mediană a acoperișului. Pereții laterali lungi de 36 m sunt acoperiți și ei, de la cununi până la sol (2,1/2 m) - cu cerși din lână și mai multe pături produse în industria țesăturilor actuale, alternând cu intenții decorative, prin câmpurile lor cromatice diferite și motivele variate ale decorului.

O singură deschidere liberă de 2 m lărgime este lăsată înspre capătul laturii peretelui de răsărit, acces liber pentru nuntași, muzicanți, numeroși bărbați și încă mai multe femei care vor servi tot timpul la masa mare pe cei peste 1000 de nuntași.

De marți dimineața (25.I.) și până vineri seara (28.I.), cei 17 bărbați aflați la muncă voluntară au realizat următoarele operații:

Marți - au conceput, analizat și precizat planul construcției în funcție de situarea terenului și numărul presupus al nuntașilor, participanții la masa mare.

Au retezat, la dimensiunile stabilite, ambele serii de stâlpi verticali necesari și i-au îngropat în pământ pe întregul perimetru lateral și pe linia mediană.

Miercuri - grupa mare și-a divizat sarcinile și oamenii disponibili, opt dintre ei s-au deplasat la pădure să procure lemnele necesare pentru șarpanta acoperișului și pentru parii necesari meselor și lavițelor, cu parii lor bătuți în pământ.

Alți opt, au confecționat stinghiile, au ascuțit parii, și au fixat mesele și băncile pe ambele laturi.

Un număr de numai 2-3, au tăiat la circular scândurile necesare meselor și lavițelor, așezate în lungimea lor.

Joi și vineri au confecționat împreună întreaga șarpantă a acoperișului-corni, capre și lănteți, toate ridicate și fixate sus. Au ridicat și fixat învelitoarea alcătuită din cele 8 prelate mari. Au adunat cergile și păturile numeroase și au închis pereții pe întreg perimetrul lateral, cu excepția deschiderii unice de 2 m lungime pentru accesul în legătură cu toate necesitățile.

Vineri s-a montat instalația electrică cu tot ceea ce a fost necesar pentru iluminarea interiorului, montând în același timp și o serie de ghirlande din hârtii colorate, cu rol decorativ. Lista parțială, nominală a acestui mare grup de lucrători benevoli, bărbați care s-au oferit singuri în ajutorul celor două familii ale mirilor, dintre rudeniile lor, între 24-58 ani, a fost consemnată numai luni 1.II.1988, adică a doua zi după nuntă la Casa de cultură din Negrești-Oaș, după indicațiile moșenarului Big Ioan - 47 ani - Văleni, nr.34, prezent și el la nuntă, care a specificat și rolurile pe care acești lucrători le-au avut, în afară de sarcina participării efective la construirea saivanului, în rânduiala și defășurarea nunții la masa mare, cu mare mulțime de nuntași.

a. Din partea mirelui au fost:

1. Mare Ion al Pârsei, 58 ani, unchiul mirelui și cumnat al soacrei mari, cu rol principal în organizarea gospodărească a tuturor treburilor de la această nuntă, dar și forță activă principală la construcția adăpostului.

2. Mare Ion a lui Ion al Pârsei - fiul celui dintâi - 24 ani - verișor a întâia a mirelui, implicat mai decurând permanent în munca din această gospodărie, ca muncitor și om de încredere la "pălincie"-participant activ la construcția saivanului și cu rol de paharnic în desfășurarea nunții.

3. Moiş Ilieș a lui Ciupârdel, 56 ani, unchiul mirelui, ajutor de nădejde la construirea saivanului și cu rol important în desfășurarea nunții, având asupra lui grija pentru sticle și pahare mereu pline.

4. Moiş Petrică a lui Bulândrău, 50 ani, verișor a întâia cu tatăl decedat al mirelui, participant activ la construirea saivanului și cu grijă pentru aranjamentul nuntașilor în saivan, la masa mare, după ordinea prestabilită pentru așezarea lor pe după mese.

5. Ghiriti Gheorghe a Badii, 24 ani, participant activ la construirea saivanului și apoi cu sarcina importantă de a aduna și aranja vesela în sala mare, precum și ca paharnic la "masa mare".

6. Big Vasile, Vasăiu lui Mihaiu Ghichi, 17 ani, din Huta, fratele cel mai mic al soacrei mari.

b. Din partea miresei au fost:

1. Moiş Tămaș a Bocșii, 34 ani, verișorul (I) al socrului mic. Participant la construirea saivanului și ajutorul principal al socrului mic la primirea nuntașilor sosiți pentru masa mare.

2. Moiş Petre a Bocșii, 30 ani, frate cu tatăl miresei, deci unchiul ei, participant la construirea saivanului și cu rol de paharnic în timpul banchetului de la nuntă cu masa mare.

3. Moiş Tămaș a lui Bulândrău, 30 ani, participant la construirea saivanului și cu rol activ în timpul nunții, la primirea nuntașilor cu paharul plin la sosire și "băgatul lor după masă", în ordinea prestabilită, după planul de angajament în prealabil elaborat.

4. Moiş Petre a Șchiopului, 47 ani, participând la construirea saivanului și la nuntă cu sarcină expresă de a purta grijă față de nuntașii străini - întâmpinarea lor cu paharul plin la sosire, conducerea la locurile convenite la masa mare în rânduiala generală și grija permanentă față de aceștia, în tot timpul petrecerii să nu le lipsească nimic la masa mare.

5. Ban Vasile - Văsăiu Grighii lui Mihăilă a Pârsei, 46 ani, rudă cu mireasa, a montat instalația pentru iluminat în saivan și prize pentru aparate de fotografiat cu bliț.

6. Șomla Ilieș a Bucoaiei, 35 de ani, cumnat cu tatăl miresei, participant la execuția lucrărilor pentru construcția saivanului și însărcinat la nuntă cu grija permanentă față de nuntașii mai de vază, primirea lor la intrare cu paharul plin, conducerea la locurile rezervate lor, și pe parcursul desfășurării nunții și la masa mare, să le acorde atenția și grija permanentă, să nu lipsească nimic după dorință: mâncare, prăjituri, băuturi.

27. ÎNTRE "SOCĂCIȚE" LA CASA MICĂ

După saivan, următorul câmp larg de observații și consemnări interesante, ba sub unele aspecte chiar senzaționale la această nuntă, l-a constituit vastul domeniu al celor patru bucătării, aflate concomitent, toate patru, în activitate febrilă consacrată pregătirii în continuare a meniului preconizat pentru "masa mare". Este vorba în principiu de un meniu stabilit după o îndelungată tradiție, în elementele lui de bază, dar îmbogățit mult cu

elemente noi, depășind în cantitate și calitate, tot ceea ce am cunoscut până acum în acest domeniu.

Focurile celor patru vetre ardeau la orele de seară 18-22 (29.I.1988), așa cum arseseră tot timpul aceleași zile, dar și în alte patru zile anterioare, în patru locuri distincte, două mai mari montate afară sub cerul liber, pe platforme metalice de forme dreptunghiulare, al treilea sub un cazan mai mare așezat la adăpost în bucătăria mare lângă cuptorul de copt, aflată de 2-3 ani în corpul de clădire nou, o construcție cu plan dreptunghiular, 16x8 m, plasată adiacent pe peretele sudic al "casei mari".

Aflăm că acolo se concepuseră, în zilele și nopțile anterioare, cozonacii și cele numai 12 sorturi distincte de prăjituri, aflate acum rânduite în ordine în depozitul încăpător și răcoros din subsolul "casei mari".

Cifra 12 reprezentând felurile distincte de prăjituri, depășește aproape la dublu cifra maximă consemnată cu cinci ani mai înainte în textele noastre despre "Spectacolul nunții în Țara Oașului", unde era subliniat faptul că astăzi se servesc acolo, la masa mare de la nuntă, șapte feluri "distincte de prăjituri delicioase!".

Să reținem observația că cele trei încăperi cu destinații foarte diferite, din recenta construcție adiacentă (bucătărie, garaj și cotețe), au fost realizate din materiale durabile, piatră fasonată, bolțari și beton și toate trei adăpostite sub un planșeu din beton armat, protejat printr-un izolator de carton asfaltat - gudronat, constituind o largă terasă înaltă de 16x8 m, deasupra căreia, prin suporturi metalice, verticale, orizontale și unele frumos arcuite într-o amplă boltă, sunt susținute sus câteva coarde groase și foarte lungi din viță de vie, încârcate toamna, în fiecare an, cu rod bogat.

Această terasă oferă de sus, puncte de reper potrivite pentru imagini fotografice originale din peisajul fermecător al satului Moșeni și al altor sate care se succed până departe spre sud - est și sud - vest, cuprinzând un spațiu larg din Depresiunea Oașului, până la limita acesteia cu hotarul Maramureșului, marcat la orizont de vârful Pietroasa - 1024 m.

Cel de-al patrulea foc ardea și el intens în bucătăria spațioasă din "casa mică", mult și amplu renovată și mobilată modern în ultimii 7-8 ani.

La fiecare dintre cele patru vetre cu foc aprins erau în curs de desfășurare în continuare, operații pentru pregătirea meniului specific de la această nuntă, cu feluri și ordine de succesiune la "masa mare", stabilite prin tradiție, dar la o amploare și calitate nemaîntâlnită.

Pe cea mai mare platformă metalică cu foc deschis, așezată între "casa mare" și "casa mică", erau plasate cele cinci cratițe mari emailate, toate de aceeași mărime, având 80 cm în diametru și 30 cm în înălțime fiecare, în care se afla la fiert în faza finală, supa din carne de pasăre cu tăiței de casă, "dumicați" mărunți, cu o mașină specială. Cele cinci cratițe pline cu supă la fiert, s-au aflat sub supravegherea permanentă a bunicii mirelui - Big Ana lui Mihaiu Ghichii, din Huta - 59 ani.

Pe plita din bucătăria cu foc intens arzând în "casa mică", se pregăteau în cratițe mai mici bucățile de carne de porc friptă în grăsimea ei sau "boace" fierte cu anticipație, pentru unele persoane angajate la treburile presante cerute la nuntă: bărbați numeroși angajați voluntari la construcția saivanului, grupele de socăcițe numeroase, ca ajutoare ale bucătăresei șefă, stegarii având mai multe sarcini de îndeplinit în pregătirea și desfășurarea nunții - între care, în primul rând, lucrarea complicată pentru confecționarea steagului de nuntă, ajutați de grupul celor șase "druște", fete alese de ei dintre cele numeroase din sat, perechile de ceterași sosiți, membri familiei și, în cazuri excepționale, câte un musafir străin. Toți aceștia erau oaspeți după nevoia și printre orele de muncă la masa din bucătăria mare lângă cuptor sau la cea din "casa mică", tot în bucătărie.

În cea de-a doua încăpere din "casa mică" se aflau la lucru, în aceeași seară de vineri, 29.I. 1998, orele 18-21 cu prelungire până la 24 noaptea, grupul celor 9 socăcițe angajate cu eforturi să ducă până la capăt sarcina pregătirii celor 10.000 "boace" din rișcaș cu carne de porc proaspătă, puse în frunze de curechiu murat, amestec în care ele au mai pus ulei, paprică, supă, vegeta (produs alimentar care se vinde în pachete de 1 -1kg) și la fiert puțină apă. Este vorba deci de 10.000 sarmale de dimensiuni medii, depuse toate la încheierea completă a lucrării, în cele cinci cratițe mari, având fiecare capacitatea de 2000 bucăți "boace", puse în miezul nopții la fiert.

Socăcițele care au realizat, cu hărnicie, această performanță lucrând permanent în grup de 9 persoane pentru pregătirea materialelor implicate și confecționarea a 10.000 sarmale din orez și carne proaspătă de porc, tocată, rulată în foi de varză murată, așezându-le la fiert câte 2000 bucăți în toate cele cinci cratițe mari, eliberate de la fiertul supei cu tăiței și rânduie la fiert pe aceeași mare platformă metalică cu foc deschis, afară în aer liber, o lucrare care a durat fără întrerupere de la orele 9 dimineața până la 24 noaptea (vineri, 29.I.1988).

Ele au fost următoarele:

1. Mare Maria - a lui Mare Ion a Pârsei - 41 ani, sora mai mare a soacrei mari, mătușa mirelui.
2. Moiş Floare a lui Petre a Ghiurcăi - 20 de ani, verișoara întâia a mirelui.
3. Big Ana - Nuța lui Mihaiu Ghichii din Huta - 59 ani, mama soacrei mari, mama bătrână, bunica mirelui.
4. Şimon Ana - Oanușa lui Ionașu lui Andrișu Măricuții din Huta, 25 ani, sora mai mică a soacrei mari, mătușa mirelui.
5. Tamașowski Ana - Oanușa lui Petre Ciocănoaiei - Huta - 25 ani - verișoară a II-a cu mirele.
6. Moiş Maria - Măria lui Petre a lui Nonuțu lui Gheorghe a Cuții - 26 ani.
7. Moiş Maria - Mărie lui Dumitru a diacului - 36 ani, din Huta, soră cu Big Ana, bunica mirelui și bărbatul său este frate cu mama miresei, deci unchiul ei.
8. Baltă Mărie - Măria lui Dumitru Belteanului - 41ani, fina soacrei mari (Finta Cecilia).
9. Moiş Maria a lui Ilieșu Bucuoaiiei - Moişeni - 27 ani, verișoară a întâia cu mireasa.

La focul de sub cazanul așezat la adăpost lângă cuptorul mare din bucătăria principală, sub privegherea directă a bucătăresei șefă, o singură socăciță fierbea în ulei numeroase copane, bucăți de piept și alte încă mai multe numeroase bucăți din carne de pasăre, pregătind astfel friptura de pasăre pane, din carnea scoasă de la fiert din cele cinci cratițe mari, în care încă mai fierbea afară supă cu tăiței de casă.

De la socăcițele concentrate la pregătirea "boacelor" am aflat că sunt în depozit gata pregătite opt feluri distincte de prăjituri pentru "masa mare". Am cerut lămuriri despre numele și rețeta fiecărui sort. Atunci mi s-a spus că la aceste întrebări cele mai bune răspunsuri le-aș putea primi de la bucătăreasa șefă și mi-a precizat că toate operațiile multiple și ample care s-au desfășurat paralel și succesiv într-o ordine strictă, de marți dimineața (26.I.1988) până la acea oră de vineri seara (29.I.1988), ora 24, au fost și vor fi conduse în continuare până la încheierea spectacolului nunții, de către bucătăreasa șefă, al cărei front de lucru și de îndrumare, de dirijare permanentă, competentă și energică, vor fi executate cu ajutorul câtorva grupuri de socăcițe voluntare care îi stau la dispoziție. Ea se află la o masă de lucru așezată lângă cuptorul din bucătăria mare.

Din relatările celor 9 socăcițe aflate la lucru în "casa mică" (vineri seara 29.I.1988, orele 18-20), am reținut informația importantă că începuturile activității tuturor acestor rudeni și vecine ale celor două familii implicate direct în această nuntă, au avut loc de îndată ce, răspunzând apelurilor primite, ele și-au manifestat dorința și hotărârea fermă de a lucra efectiv la executarea tuturor treburilor și pregătirilor de amploare necesare la această nuntă, adică chiar de la începutul acestei ultime săptămâni din luna ianuarie a.c., când toate au fost puse ca ajutoare efective sub comanda și dirijarea unei bucătărese șefă. Aceasta își avea frontul de lucru personal și de îndrumare permanentă la o masă lângă cuptorul din bucătăria mare. În cursul acestei săptămâni lucrările în colective mai mici sau mai mari, dirijate și îndrumate de ea, au decurs astfel:

Luni 25.I.1988, orele 8-20, un grup de șase ajutoare benevole, cu participarea directă și dirijarea bucătăresei șefă, au pregătit cantitatea apreciabilă de tăiței de casă, pentru supa de pasăre cu tăiței. Au primit materialele necesare din care au pregătit 80 bucăți "pături" din cocă de făină fină de grâu, pentru care au consumat 80 pumni de făină, cât s-a putut prinde în ambele mâini alăturate "căuc", amestecată cu 160 de ouă proaspete, adică la proporția de două ouă pentru fiecare pumn de făină, bine frământată... Coca a fost împăturată apoi ca să se întindă și cele 80 "pături" rânduie în ordine la zvântare pentru a putea fi tăiate ulterior mărunț (dumicate) cu o mașină specială.

Marți 26.I.1988, același grup de șase socăcițe, sub îndrumarea și colaborarea directă a bucătăresei șefă, au realizat de la ora 9 dimineața până la ora 2 după miezul nopții, opt feluri distincte de prăjituri.

Miercuri 27.I.1988, tot același grup, sub aceeași îndrumare și colaborare, au realizat cinci feluri de creme distincte, necesare pentru cele opt feluri de prăjituri care fuseseră pregătite de ele parțial în ajun.

Joi 28.I.1988, un mare număr de 17 socăcițe voluntare au fost reunite sub îndrumare și au combinat toate cele opt feluri de prăjituri distincte cu cremele destinate lor.

În aceeași zi ele au pus în ordine și în condiții de conservare, în depozitul încăpător și răcoros din pivnița de la subsolul "casei mari", toate prăjiturile astfel pregătite și combinate cu cremele lor.

Vineri 29.I.1988, un grup de 9 socăcițe au lucrat în "casa mică", de la orele 9 dimineața până la orele 24 de la miezul nopții, la pregătirea a 10.000 "boace" din orez și carne proaspătă de porc tocată, când întreaga cantitate planificată era gata și toate cele cinci cratițe mari eliberate, după ce fusese fiartă în ele supa din carne de pasăre cu tăiței de casă au primit fiecare o încărcătură maximă de 2000 bucăți sarmale și au fost rânduie toate deodată la fiert, pe platforma metalică montată cu foc deschis, afară între "casa mare" și "casa mică".

Este evident că încă din cele dintâi zile ale acestei săptămâni, grupe variabile ca număr de lucrătoare voluntare au executat și alte multe munci necesare, precum cele impuse de sacrificarea păsărilor și animalelor care trebuiau să asigure carnea cerută la rulade și sarmale, din carne tocată, la supă din carne de pasăre cu tăiței, la fripturile din carne de pasăre pane și din carne de porc sau de vită pregătite pe grătare cu foc deschis, montate afară chiar în ziua nunții.

Întrebam cele 9 socăcițe aflate la lucru în grup compact când am sosit între ele (vineri 29.I., orele 20-21), după relatările lor asupra unora dintre activitățile la care participaseră în zilele anterioare, care sunt denumirile celor opt feluri de prăjituri distincte, pregătite pentru nuntă și care sunt rețetele utilizate la prepararea lor. Am primit drept răspuns la întrebările puse informația că cel mai bine ar putea răspunde la aceste două întrebări bucătăreasa șefă, aflată la treburile ei din bucătăria mare, la o masă de lângă

cuptorul folosit în zilele și nopțile anterioare pentru "coptături", de unde ea dirijează și îndrumă toate aceste complexe, complicate și ample activități culinare.

28. LA BUCĂTĂREASA ȘEFĂ, ÎN "BUCĂTĂRIA MARE"

M-am deplasat, bineînțeles, repede la izvorul cel mai autorizat de informații din bucătăria principală.

Bucătăreasa șefă care dirijează cu energie dinamică și competență remarcabilă toate aceste multiple, variate și ample activități culinare importante, se afla în picioare lângă o masă de lucru așezată aproape de cuptorul folosit în zilele anterioare pentru "coptături", cozonaci și multe feluri de prăjituri. Ea taie cu mare zor și îndemănare felii de ruladă din carne tocată și ou, copane, piept și alte bucăți din friptura de pasăre pane, și felii de salam, care, asociate cu felioare de cașcaval și câteva măsline, sunt rânduite pe farfurii curate și purtate în navete continue de șase dintre ajutoarele sale și așezate în ordine printre castroane mai mari pline cu prăjituri, grupe mici de pahare goale și grupe mari de sticle pline cu țuică de prune, bere, câni cu vin și sticle cu apă minerală, deja prezente pe toate mesele din saivan. La acelea se adaugă acum primul fel din seria celor cinci ale meniului care urmează să fie oferit tuturor nuntașilor prezenți la masa mare, numit "aperitivul".

Din grupajul celor șase socăcițe prezente aici ca ajutoare directe ale bucătăresei șefă, se află următoarele:

1. Șomle Maria a lui Nander, 38 ani, soră cu tatăl miresei.
2. Baltă Țâțâie (Cecilia) a lui Gheorghe lui Ilieșu Belteanului, 31 ani, fina soacrei mari.
3. Podac Maria a lui Nicoară Țărchi, 32 ani, verișoară întâia cu tatăl miresei.
4. Mic Floarea a lui Gheorghe a lui Tămașu Liceanului, 23 ani, fina tatălui miresei.
5. Moiş Mărie a lui Ilieșu lui Iorec, 28 ani, verișoară cu mama miresei.
6. Moiş Domnica a lui Dumitru lui Iorec-Moișeni, 28 ani, verișoară a-ntâia cu mama miresei.

Fără să-și întrerupă activitatea prezentă, bucătăreasa șefă mi-a răspuns la câteva întrebări lămuritoare:

Se numește Sabo Maria, are vârsta de 66 ani și locuiește în Seini, județul Maramureș, str. Băii nr.158. Are trei fiice căsătorite și șase nepoți. Este româncă și numele pe care îl poartă l-a moștenit de la părinți. Cântărețul Sabău Nicolae din Cicârlău (jud. Satu Mare), lămurește ea, este verișorul ei.

Întrebată unde a învățat această complexă, variată și importantă tehnică și artă culinară, ea a răspuns că a lucrat fără întrerupere, ca bucătăreasă, la cel mai bun restaurant din târgul Seini (Maramureș), timp de 27 de ani, de la vârsta de 25 până la 52 de ani.

Am trecut atunci (orele 21-22) la întrebări mai dificile, mai ales dacă luăm în considerare presiunea treburilor sub care se afla în acea vreme. Am dorit să știu și să consemnez numele celor opt feluri distincte de prăjituri pregătite pentru această nuntă, cum și din ce materiale au fost ele pregătite, dar și cremele corespunzătoare lor.

Am aflat mai întâi că ea a pregătit, la această nuntă, 12 feluri de prăjituri distincte, încă neștiute de unele dintre ajutoarele ei. Apoi mi-a precizat care este în continuare programul tuturor ajutoarelor numeroase care-i stau sub ordine pentru seara și noaptea de vineri (29.I.1988) și pentru ziua de sâmbătă (30.I. 1988), când are loc desfășurarea ceremonialului nunții cu "masa mare":

Toate aceste ajutoare benevole aveau în continuare ca sarcini exprese, următoarele activități:

1. Să încheie fiertul supei din carne de pasăre cu tăiței de casă.

2. Să frigă, în continuare, toată carnea de pasăre scoasă din cratițele mari cu supă, aflate încă la foc, carne transformată astfel în friptură de pasăre pane.

3. Să încheie grabnic pregătirea celor 10.000 "boace", sarmale din orez și carne proaspătă de porc tocată, puse în foi de varză murată, să încarce cu ele cele cinci cratițe mari și să le așeze la fiert pe platforma cu foc deschis, montată afară.

4. Să frigă grătare la foc deschis afară, carne de porc și de vită pentru fripturi numeroase (cel puțin 1000 de bucăți), care vor constitui cel de-al patrulea fel din meniul oferit la "masa mare" tuturor nuntașilor prezenți.

5. Să așeze încă din noaptea aceasta cel dintâi fel din meniul statornicit, absolut la toate tacâmurile cu peste 1000 de locuri la toate mesele din "saivan"...

6. Să participe toate la servirea succesivă și în ordine a celor cinci feluri de mâncare și dulciuri oferite tuturor nuntașilor.

Cu privire la prăjiturile pregătite, la rețetele și cremele corespunzătoare, am izbutit să consemnez doar opt denumiri distincte de prăjituri și șase dintre compozițiile rețetelor corespunzătoare lor. În împrejurările date, ancheta n-a putut fi dusă până la capăt pentru epuizarea temei, ceea ce obligă la revenirea pentru completările necesare, tot la același izvor.

Pentru curiozitatea cititorilor voi consemna însemnările referitoare la denumirile celor opt feluri distincte de prăjituri, urmate de rețetele corespunzătoare fiecărui fel, înregistrate în condiții nefavorabile de la nunta din Moišeni, adică limitate și incomplete:

1. Mimoza

Patrusute cincizeci grame făină de grâu, un ou, 200 gr. zahăr, 200 gr. untură, un praf de copt, trei linguri de smântână, două linguri de lapte dulce de vacă.

2. Grilaj

Pișcolt galben cu cremă din miez de nucă râșnit și ou, 100 gr. făină de grâu, 100 gr. nucă măcinată, opt ouă, una linguriță de amoniac, 150 gr. zahăr și foaie maron.

3. Rond de tort cu nucă și cacao

Unul cu foaie maron și cacao, altul cu foaie galbenă - maron cu galben.

4. Ruladă cu cremă acrișoară

Patrusute cincizeci gr. făină de grâu, 200 gr. zahăr, 150 gr. untură sau margarină, un praf de copt, una vanilie zaharată (în praf). Completarea, dacă nu ajunge, se face cu lapte proaspăt de vacă, trei gălbenușuri de ouă, albușuri de ou bătute și cremă din care doriți.

5. Kati-teisto (n.n. lb.maghiară Kati teszta = prăjitură Kati)

Din circa 500 gr. făină de grâu, 150 gr. untură, 150 gr. zahăr, 3 gălbenușuri de ou, un praf de copt, se frământă cu lapte. Se coc trei foi pe dosul tăvii.

Umplutura: O foaie se zdrobește în lapte cu o vanilie, două linguri de cacao, două linguri de dulceață, 150 gr. zahăr, trei linguri de rom și o jumătate pachet de unt.

Se pune o foaie dedesubt, peste ea se pune compoziția de mai sus, se pune foaia a doua;

Glazura: trei albușuri de ou se bat tare cu 200 gr. zahăr și se fierbe pe aburi, apoi se pune peste foaia de deasupra.

Peste ea se răzălește - se presară - ciocolată.

6. Ruladă cu cremă

Se face un pișcot copt. Din zece ouă - albușul se bate separat, în albuș se bagă 200 gr. zahăr, în timp ce se bate, se pune un praf de copt, două vanilii; zece linguri de apă se amestecă bătând mereu cu gălbenușul celor zece; când e bine bătută, compoziția e tare. Se pune într-o tavă unsă cu ulei, pe fundul tăvii se pune hârtie albă, curată și se bagă la cuptor.

Dacă s-a copt, se scoate afară și se răcește. Se taie turta în trei pe toată suprafața - în trei foi orizontale cât a fost tava de mare.

Se face o cremă din două pachete de unt proaspăt, în cremă se pun patru ouă, amestecul se fierbe pe aburi cu 200 gr. zahăr, două prafuri de vanilie; se amestecă această cremă rece cu untul și se pune între rulade. "Din foile îngrămădite ori îi face ruladă, ori îi face rond de tort, după dorință".

Presiunea solicitărilor la care se află supusă bucătăreasa șefă, a făcut imposibilă continuarea însemnărilor. Așa am rămas fără specificarea rețetelor la încă două feluri de prăjituri pregătite și consemnate sub denumirea lor de:

7. Foi cu miere de albine

8. Foi cu amoniac, precum și denumirile ca și rețetele corespunzătoare celorlalte patru sorturi de prăjituri cu denumirile și rețetele lor (până la cifra totală de 12 tipuri distincte), pe care bucătăreasa șefă declarase că a izbutit să le pregătească cu ajutoarele ei, să le rânduiască în depozit și apoi pe mesele consumatorilor la "masa mare".

Cu experiență temeinică, tact și energie dinamică, această bucătăreasă șefă, mobilizând, îndrumând și stimulând prin pilda grăitoare a activității personale, numerosul grup de ajutoare voluntare alcătuit dintre rudeniile, vecinele și prietenele celor două familii înrudite acum prin această nuntă, a izbutit realizarea unui plan cu multiple activități complexe diferite, încheiat cu succese excelente spre bucuria tuturor.

Meniul

După patru ore și jumătate de activitate intensă ca cercetător nuntaș, bunica mirelui s-a sesizat că are în casă un musafir sosit din București. Big Ana lui Mihaiu Ghichii din Huta, 59 ani, m-a chemat în bucătăria din "casa mică", unde mi-a oferit un meniu potrivit unui călător care, timp de 28 de ore de la plecare la drum lung, nu-și consumase nici pachetul cu rezerve alimentare primit la plecarea de acasă, păstrând fapta ca o taină personală...

Aici, datorită grijei manifestată de "mama bătrână" a mirelui, Big Ana din Huta, meniul a fost astfel compus dintre preparatele pentru nuntă:

- felii de ruladă din carne tocată cu ou;
- "boace" din rișcaș și carne proaspătă de porc tocată, rulate în frunze de curechiu murat;
- un copan întreg, carne friptă de pasăre pane;
- o cană cu vin din producția gospodăriei nuntașilor.

După un asemenea meniu bogat în calorii și virtuți nutritive, am continuat însemnările până la miezul nopții, când m-am retras pentru odihnă în camera mare care îmi era rezervată ori de câte ori mă aflam la cercetări în Țara Oașului și unde îmi lăsasem bagajele la sosirea din această seară.

Aici am observat o schimbare: cerga de 6 km greutate, țesută din lână de oaie țigaie, foarte pufoasă și frumos colorată cu motive liniare, geometrice și florale stilizate, se afla montată într-un cearșaf din pânză albă în formă de plic.

Cap. VI Momente și evenimente din ziua nunții (la mire)

Astăzi este ziua în care se vor succeda mai multe episoade distincte și importante din ceremonialul complex al nunții, toate înlănțuite după un fir conducător tradițional.

În cursul dimineții cei doi miri își întregesc pregătirile personale ca pentru nuntă, în ceea ce privește costumația și găteala specifică, fiecare în cadrul familiei proprii, unde se

aude muzică oșenească din ceteră, agitație veselă și atmosferă potrivită pentru dansuri, la ambele familii, dar mai cu seamă la mire.

29. CĂSĂTORIA CIVILĂ

Între orele 10-12, mirii, cu nașii și părinții, cu un alai restrâns, s-au deplasat împreună la Certeze unde ofițerul stării civile a oficiat actul căsătoriei civile și a prezentat celor doi tineri prevederile legale privind căsătoria și familia, importanța lor socială și națională, recomandându-le și urându-le întrajutoare reciprocă permanentă, hărnicie, casă de piatră cu mulți prunci sănătoși și viață civilă ireproșabilă.

Din rezervele purtate în coșuri și sacoșe de către grupul care a însoțit mirii în deplasarea la ofițerul stării civile de la primăria din Certeze, îndată după oficierea ceremoniei oficiale a căsătoriei civile în spiritul prevederilor legale, s-a organizat un mic dar substanțial banchet la care au participat grupul celor sosiți și îndeosebi cei implicați oficial - ofițerul stării civile și funcționarii activi între cadrele Consiliului Popular - invitați să guste din prinoasele aduse: sticle cu țuică de prune și cu vin, felii de ruladă din carne tocată, copane și piepți din carne de pasăre fripte pane, cozonaci și diferite sorturi de prăjituri delicioase, într-un ospăț scurt și el cu rezonanțe tradiționale în Țara Oașului, consacrat evenimentului și în cinstea tinerilor căsătoriți.

MIRE ȘI MIREASĂ

30. PREGĂTIREA STEAGULUI DE NUNTĂ

Mirele are în serviciul său ca ajutor important în desfășurarea ceremonialului complex al nunții, unul sau mai mulți stegari permanent alături de el în zilele premergătoare și în tot timpul nunții. Stegarii lui Finta Dumitru sunt doi:

- Moiş Dumitru lui Ilieşu lui Ciupârdel - 21 ani, văr primar cu mirele, mama lui Finta Gheorghe, tatăl mirelui şi mama stegarului Moiş Dumitru a lui Ciupârdel sunt surori.
- Al doilea stegar-ajutor este tot verişor primar cu mirele, mamele lor sunt şi ele surori.

Ei sunt împuterniciţii mirelui să invite consătenii la nuntă şi la masa mare, după o ordine prestabilită, ei poartă grija să fie ceteraştii angajaţi, prezenţi la vreme, ei au sarcini să confecţioneze steagul de nuntă de care se folosesc cu anume rol în desfăşurarea nunţii, în mai multe momente importante, ei au şi rolul de a veghea ca toate episoadele nunţii să se desfăşoare în linişte şi ordine, fără neplăceri şi incidente.

În dimineaţa de astăzi ei au sarcina imperioasă de a confecţiona steagul de nuntă, pentru al putea avea la dispoziţie în cadrul altor momente din ceremonialul nunţii.

În acest scop şi-au procurat toate materialele specifice necesare încă din zilele anterioare, depuse la casa mirelui. Cei doi stegari sunt ajutaţi efectiv la această lucrare, care se desfăşoară la mire, într-una dintre cele două camere principale de la "casa mică", de un grup de şase "druşte" - fete alese de ei din ceata mare a fetelor care frecventează hora satului şi participă la dansuri.

Cele şase "druşte" chemate să colaboreze cu stegarii la confecţionarea steagului, au fost:

1. Moiş Maria a lui Vâsăiu lui Nonuţ, 17 ani, verişoara de gradul II cu mireasa.
2. Moiş Floare a lui Băndaş, 20 ani, înrudită mai pe departe cu mirele.
3. Moiş Măria, a lui Griguţă, 21 ani, rudă cu mirele mai pe departe.
4. Moiş Ană a Meşteanului, 19 ani, rudă cu mirele tot mai pe departe.
5. Moiş Mărie, a lui Gheorghe Smăraială, 16 ani, rudă cu ambii miri.
6. Moiş Mărie, a lui Dumitru Ghirchii, 16 ani.

Primul element dintre materialele necesare la confecţionarea steagului este un băţ rotund din lemn tare şi rezistent, bine lustruit, având circa 3 cm în diametru şi un metru şi jumătate în înălţime. El se numeşte "bota de la steag". Urmează un "chischineu" mare de formă pătrată, cu latura de 1 m, în ţesătura decorativă din lână groasă, colorată în diferite nuanţe, împodobit cu alesături şi cusături decorative pe toată suprafaţa lui.

Pe acest "chischineu" mare au fost cusute, pe o singură parte din suprafaţa lui, şasezeci "chischineuţe" mici (15x15 cm), ţesături din pânză de casă, cânepă şi bumbac, cu broderii "împunse cu acul" în diferite elemente decorative-florale şi geometrice policrome, reprezentând flori şi ramuri cu flori, întregite cu mărgeluţe mici, în multe flori.

Urmează două şiruri distincte, fixate bine pe "bota de la steag" - pe trei pătrimi de la vârful în jos, adică pe verticală, alcătuite din: douăzeci "ţurgalauă" mari şi zece "ceangăuţe" mai mici, toate în forme globulare perfect sferice, prevăzute fiecare cu găurele şi urechiuşe prelungite de la turnare, prin care ele au fost bine fixate pe două cureluşe paralele de susţinere pe "bota de la steag".

Toate au fost turnate din bronzul cel mai fin şi strălucitor ca aurul, cu clinchete muzicale armonioase rezultate din două serii de note muzicale distincte, determinate prin variaţiile în dimensionarea lor.

În exterior lemnul vizibil al botei, pe lăţimea steagului, a fost acoperit cu o "pătură" din mătase naturală fină şi rezistentă, ca un surplus de lux.

Urmează "struţul". În capătul de sus, spre vârful "botei de la steag", sunt bătute 5-6 cuie din fier orizontale şi mult proeminente jur împrejur, în care sunt bine legate, cu sfoară rezistentă împletită din cânepă, mai întâi cele două "cureluşe" pe care sunt prinse cele două serii de "ţurgalauă" şi "ceangăuţe" şi apoi "struţul" mare, fixat chiar în vârful de sus al "botei de la steag".

"Strușul" este un mare buchet de verdeață, iederă și ramuri din arbuști cu frunzele tot anul verzi, împodobit cu diferite flori naturale - lalele, margarete, garoafe și ruje (trandafiri), în culori variate vara și flori artificiale din plastic acum, reprezentând aceleași modele naturale, în sezonul de iarnă.

În vârful botei, în jurul legăturii strușului, se mai fixează un mare număr de șuvițe din hârtie creponată în diferite culori și o serie "boboci de flori", șuvițe care joacă fălfăind în adierea vântului sau la mișcările steagului, deodată cu clinchetul muzical al celor 30 de clopoței din bronz, cu sonoritate plăcută și puternică.

La faza finală din pregătirea steagului au fost prezenți și cei doi mini: Finta Dumitru a lui Gheorghe, de 19 ani, și Moiş Mărioara a lui Tămașu Bocșii, cu 16 ani împliniți la 23 ianuarie 1988.

Ei au manifestat interes cu privire la trăinicia și frumusețea steagului și la sonoritatea lui muzicală.

La încheierea confecționării steagului, după câteva probe demonstrative referitoare la rezistența elementelor asociate și frumusețea imaginii realizate, cele șase "druște", care au lucrat efectiv la realizarea lui, sunt poftite la masă și servite de stegari cu țuică și bogat meniu alimentar și cu delicioase prăjituri, după care, cu muzică ceterașilor, au urmat câteva dansuri oșenești la care s-a asociat și un mare grup de 26 fete sosite din sat la dansurile cu "druștele", cu stegarii și cu steagul.

31. PREGĂTIREA TORTURILOR

Paralel cu activitatea pentru confecționarea steagului de nuntă și exact în același interval de timp din cursul dimineții (sâmbătă, 30.I.1988), în cea de a doua cameră principală din "casa mică", la mire, un grup de 5-6 socăcițe tinere, printre care două foarte tinere fete, de curând căsătorite, s-au concentrat la pregătirea torturilor necesare la nunta de azi.

Am sosit chiar când toate materialele implicate se aflau adunate pentru începerea lucrului în camera menționată, în fața grupului gata de lucru.

Trei "turte" fuseseră coapte în cuptor, în trei tăvi rotunde din tablă, în dimensiuni medii, obișnuite în meniul familial. Înainte de umplerea lor cu coca respectivă, cele trei tăvi fuseseră unse cu "unsoare", adică cu grăsime de porc. Toate cele trei turte aveau grosimea egală cu 6 cm, adică înălțimea celor trei roți. Cât privește diametrul, două măsurau 35 cm, și a treia 37 cm. Remarcându-se această din urmă diferență în dimensiuni, cea dintâi operație efectuată de către una dintre lucrătoarele benevole, a fost răsluirea jur împrejur pe toată grosimea cu 1 cm, reducând astfel cu 2 cm diametrul celei mai mari, aducând-o astfel la dimensiunile celorlalte două.

După egalarea dimensiunilor celor trei turte, în concordanță perfectă și cu cele trei "tave de torturi" prezente pe masă erau trei tortiere din sticlă cu platoul înălțat pe picior vertical, central, a urmat operația complexă și delicată pentru pregătirea celor trei torturi pe tavele lor.

Cu câte două tăieturi orizontale aplicate pe toată suprafața lor, cele trei turte au fost spintecate fiecare în câte trei "pături" egale în grosime de câte doi centimetri fiecare. Trei grupe de câte trei "pături" au fost reasezate pe suporturile tortierelor din sticlă. A urmat operația de încărcare pe urmele tăieturilor de cuțit și pe toată suprafața "păturilor" orizontale, cu un strat de cremă gros de 2 cm și diferit în ceea ce privește culoarea, în mod alternativ, de la o pătură la alta, după cum erau culorile materialelor din care fuseseră preparate pastele, cremele respective, aduse în cameră gata pregătite, în vase diferite, dintr-

o operație anterioară condusă direct de bucătăreasa șefă, în bucătăria mare. Stratul de cremă gros de 2 cm întins cu lama cuțitului pe fața superioară a stratului prim de turtă de la bază era într-o frumoasă nuanță de roz; cel de-al doilea strat, tot de aceeași grosime, așezat pe cea de a doua turtă, avea crema realizată din nucă măcinată cu zahăr și lapte în culoare gălbuie. A urmat apoi al treilea strat de cremă, gros de 1 cm, întinsă cu perfectă uniformitate pe suprafața circulară și pe fața superioară, ca o îmbrăcămintă din cremă accentuat maronie, obținută din amestec de nucă măcinată în amestec cu zahăr și cacao.

Cel de al doilea tort a primit o haină exterioară din două culori, jur împrejur încărcat cu cremă roză, iar deasupra cremă maronie, din unt cu zahăr și cacao.

În cea de a treia fază a lucrului, s-a realizat cu o dexteritate și îndemânare remarcabilă, de jur împrejur și pe fața superioară, un decor din pastă în diferite forme și culori, presate cu pompițe din plastic adecvate, desenând cu eleganță și rafinament, un decor bogat și frumos, cu boboci de flori, ghirlande de rămurile cu frunze și flori; vrejii și frunzele cu verde, florile albe, roșii, galbene, bobocii de flori în diferite nuanțe și cercuri din puncte proeminente etc; cu variații în combinarea motivelor, formelor și culorilor armonios grupate și variate, de la un tort la altul, în imagini de ansamblu mai frumoase decât cele realizate în cele mai pretențioase cofetării.

Destinația lor? Toate cele trei torturi au fost purtate la biserică și așezate pe masa pregătită pentru oficierea cununiei religioase a celor doi miri, pentru a fi sfințite cu acest prilej. Unul consumat la finele slujbei chiar la ieșirea din biserică, cu asistența prezentă. Celelalte două au fost purtate în saivan și așezate la "masa de onoare" în fața mirilor. Ele au fost sacrificate la finele banchetului de la "masa mare", cu asistența nuntașilor prezenți.

Cu toate resturile din paste de rămasă, care fuseseră aduse în vase diferite, după culorile acestor creme, între care una preparată din cremă măcinată, bătută cu albuș de ou, s-au umplut un mare număr de coșulețe comestibile și ele în forme decorative și culori diferite, servite tot la "masa mare" ca delicatase speciale.

În timpul acestei activități interesante și delicioase a acelor tinere socăcițe, care au lucrat cu multă râvnă, interes și voie bună pentru a realiza lucrări artistice din cele trei torturi și coșulețele servite ca delicatase la banchetul de la nuntă, am înregistrat și o controversă foarte aprinsă între bunica mirelui - Big Ana - cu prezență de răspundere peste tot aici, declanșată cu una dintre fiicele sale cu mult mai tânără decât "soacra mare", la care controversă a participat, pentru câteva clipe, cu precipitată vehemență și Mărica, sora mai mică a mirelui (15 ani), din care am consemnat doar o singură expresie șocantă și categorică, proiectată cu multă energie, vorbele fiindu-i ca niște săgeți violente slobozite din arc asupra "soacrei mici", mama miresei, răsunând cam așa: - "Curu mamei mănasi, care nu s-a interesat că unde mângă copiii ei!".

Era astfel pusă la ordine o neglijență comisă de mama miresei chiar în ziua nunții fiicei sale.

32. "TURTELE NĂNAȘILOR"

Tot în legătură cu pregătirile în vederea participării la cununia religioasă, după reguli și îndatoriri tradiționale, au și nașii obligațiile lor speciale. Ei trebuie să pregătească din timp potrivit și să aducă la biserică "turtele nănașilor", una singură când e vorba de o singură pereche de nași și două dacă la nunta respectivă sunt două sau mai multe perechi de nași.

De asemenea, nașul este obligat să poarte cu sine în alaiul nuntașilor către biserică pentru cununia religioasă, unul sau mai multe modele noi de "chischineauă", broboade care

reprezintă darurile nașilor către mireasă, care au loc chiar în clipele când s-a încheiat săvârșirea ritualului căsătoriei religioase. Atunci nașii așează darurile lor pe după capul împodobit cu o cunună specială a miresei, simbolizând schimbarea de statut social al tinerei căsătorite, care din ziua nunții nu mai are permisiunea să apară, în văzul lumii, cu capul descoperit, sau neîmbrobodit!... Și aceste daruri trebuie procurate din vreme.

Dacă revenim la "turtele nănașilor" trebuie să consemnăm că este vorba de o turtă frământată din făină cât mai fină de grâu curat, măcinat mărunț, amestecată cu ou și bine îndulcită cu miere de albine sau cu zahăr... Este alcătuită din trei straturi în forme de secvențe cilindrice distincte, suprapuse central, pe verticală, având fiecare înălțimea de 4-5 cm și diametrele tot mai scurte. Ele sunt așezate într-o tavă rotundă, unsă cu grăsime de porc, puse la copt în cuptorul pregătit anume în acest scop. Dar și "turtele nănașilor", ca reminescente arhaice din tradițiile populare, s-au modernizat recent, deoarece și esle, după exemplul torturilor descrise mai sus primesc, după scoaterea din cuptor și răcire, o frumoasă îmbrăcăminte de podoabă, fiind "scrise" cu pastă comestibilă, cu cremă din diferite rețete și culori, "scrise cu pompițe de scris", cu ajutorul cărora se fac niște "opturi", "struguri", "ouțe" sau "bile", flori în diferite modele și culori, toate împodobiri artistice executate cu îndemănare din creme dulci, în forme și culori cât mai armonioase și atrăgătoare, rivalizând cu imaginile torturilor prezentate mai sus.

La nunta cu două perechi de nași de la Finta Dumitru, au fost duse la biserică două "turte ale nănașilor", fiecare etajate pe înălțimea de 15 cm, conturate din secvențe în forme cilindrice, cu raze tot mai mici, împodobite cu îmbrăcămintea lor confecționată în forme, reliefuri și culori armonioase, având fiecare fixată în centrul secvenței de sus, o lumânare aprinsă.

33. SFINȚII VASILE, GRIGORE ȘI IOAN

În sat este astăzi (sâmbătă 30.I.1988) zi de sărbătoare cu slujbă la biserică, săvârșită în cursul dimineții, pentru prăznuirea celor trei sfinți, Vasile, Grigore și Ioan, ale căror vieți, fapte de credință, activități și mucenicie, au constituit tema pentru predica rostită de către preotul paroh Bobiță Toma, în amintirea lor, cu pilduitoare virtuți morale.

După încheierea slujbei, cei doi miri, reînțorși de la ofițerul Stării Civile, căsătoriți legal, s-au aflat în biserică pentru spovedanie și împărtășanie, pregătindu-se astfel pentru cununia lor religioasă care va fi oficiată în după amiaza zilei de azi, la orele de seară (18-19).

După biserică ei au revenit împreună în gospodăria marelui, unde în "casa mică" au examinat cu atenție înfățișarea, calitățile de frumusețe și rezistență ale steagului de nuntă, sonoritatea muzicală a clopoțelilor lui. Apoi, mireasa a fost condusă de mire la casa părintească, unde pregătirile și manifestările cu muzică și dansuri "ca la nuntă", se desfășoară în forme tot mai ample în așteptarea altor momente importante din desfășurarea "spectacolului nunții".

34. MUZICĂ ȘI DANSURI LA CASA MIRELUI FINTA DUMITRU

În ambele familii au loc dansuri cu muzică oșenească, la care numărul participanților sporește mereu ca și voioșia generală, prin prezența tot mai numeroasă a rudelor apropiate, a vecinilor și a prietenilor din sat și din satele vecine, a invitaților.

Este remarcabil în grupul de la mire, prezența majorității feciorilor din sat și unii din satele învecinate, precum și un număr apreciabil de tineri bărbați "boresari", mai de curând căsătoriți, iar în grupul de la mireasă un mare număr dintre fetele din sat.

Muzica și dansurile se întesesc în ambele familii, culminând cu rostirea "bulciugului", mai întâi la mire, și apoi după puțină vreme la mireasă... Sunt momente interesante când intră în acțiune stegarii marelui cu steagul de nuntă și "tarostii" care rostesc "bulciugurile".

La semnalul dat de stegar, cu lovituri ritmice, repetate, pe fața mesei așezată în mijlocul uneia dintre camerele din "casa mare", cea mai frumos aranjată, lovind cu "bota de la steag" după ritmul muzicii ceterașilor și clinchetul și el muzical al celor 20 "țurgulauă" și 10 "ciangăuțe", adică al celor 30 clopoței din bronz, s-a dat semnalul pentru dansul bărbătesc "roata", un dans frenetic, uluitor prin ritmul său energic și perfect armonios, executat de un grup compact de "feciori și boresari", în frunte cu mirele, de trei ori roată în jurul mesei, de la dreapta la stânga cu salturi sincronizate prin bătăi din palme și călcăie, "țâpurituri" și "străgete" ritmate pe fundalul muzicii cu cetera și cu zongora "care are glas mai mare", cu tropotitul sacadat, răsunător, "pe mare" și "pe mânunțel", de se zguduie toată casa, când, la încheierea celui de-al treilea rond în jurul mesei, răsună iarăși loviturile stegarului, "cu bota de la steag" pe fața mesei, care cere liniște și anunță luarea "bulciugului" de la mire, pe care îl recită Moiş Ana lui Griguță, una dintre "druștile" marelui, fată din Moişeni, în vârstă de 20 ani.

35. "BULCIUGUL" MIRELUI

După potolirea clinchetului muzical al clopoțelilor de la steagul scuturat cu putere, în liniștea și atenția dorită și obținută de la toți cei prezenți, stegarul dă cuvântul "tarostelui", Nuța lui Griguță, care, cu voce și dicțiune clară, declamă bulciugul marelui, spunând:

- "Frunză verde de costreie,
Ceterașu-n loc să steie!
Să tacă casa,
Să grăiască masa!
Să ne-asculte toată casa!
Că mirele s-a lăudat
Că la mireasă-o umblat...
Las'că noi am vidé
Voi doi cum v-ați înțele!
De-a hi bine, de-a hi rău,
Aici cum vré Dumnezeu!
Futu-ți raiu tău măi mire,
Te-au gătat la cununie,
Ca să-ți capeți o soție!
Și soție și nevastă,
De noi să te despărțească!
Ie-ți mă mire rămas bun,
De la struț de busuioc,
De la fetele din joc!
De la struțul de hamei
De la fete și femei!

Frunzuliță frunză crudă,
 Cu jale-n vinit la masă!
 Că-i sâmbătă după masă,
 Mândră zi am mai găsit,
 Mândru soare-a răsărit!
 Și pe mire l-am găsit
 Și cu haine de argint
 Nu știu soarta i-a venit!
 Futu-ți raiu tău măi mire,
 Poruncitu-ți-am eu ție,
 Să iei creion și hârtie,
 Să-i scrii tatălui să vie,
 La ce mândră cununie!
 Nu știu poșta s-a stricat,
 Ori tată-tău, te-a uitat!
 Nu știu cartea n-a mârș bine,
 Or tată-tău n-a vrut să vie,
 La ce mândră cununie!?
 Care frunză-i mai dulce,
 Ca tată-tău cel dintâie,
 Să culcă pe căpătaie!
 Care frunză-i mai amară,
 Ca frunză de sălcioară!
 Și tată de-a doua oară,
 Se culcă pe laița goală!
 Futu-ți raiu tău măi mire,
 Te-ai pus în pat să te culci,
 Când dormeai mai binișor,
 Bate murgul din picior!
 Ca să mergi pe sub pământ,
 Pân'la tată-tău-n mormânt!
 Să dai țărna la o parte,
 Și pâanza pe jumătate,
 Să-l întrebi că ce mai face!?
 Plânge-mă mamă cu dor,
 Ț-am fost fată și fecior!
 Ț-am scos plugul din odor,
 Ț-am arat, Ț-am treierat,
 Grâu roșu Ț-am sămănat!
 Că nu-i copil să se nască
 La părinți să nu greșescă!
 Futu-vă raiu stegari,
 Da-ți steagu la alt stegar!
 Plânge-mă mamă cu dulce,
 C-amu-s gata și m-oi duce.
 La un ceas de cununie,
 Jele după holteire!
 Noroc la căsătorie,

La mulți ani cu bucurie!”

MIRE ÎN COSTUM TRADIȚIONAL

MIRE

"Bulciugul" mirelui a fost rostit de "tarostele" anunțat cu ritual tehnic special, declanșat de stegarul mirelui, îndată după încheierea celui de-al treilea rond al dansului bărbătesc "roata", în frunte cu mirele. Acest dans viguros și aprig prin ritmul său perfect și energic totodată, s-a desfășurat în jurul unei mese așezată în camera cea mai frumoasă din "casa mare", la mire.

36. SEMNIFICAȚIA ACESTOR MANIFESTĂRI

Căsătoria și nunta apar astfel ca momente importante în viața fiecăruia, cu aspecte solemne și dramatice în același timp. Se contopesc împreună în asemenea moment, ca într-o sinteză retrospectivă cuprinzătoare, amintiri, aspecte din copilărie și din căldura cuibului părintesc, dar și unele sentimente mai dureroase din biografia fiecăruia, care încă stăruie vii în memorie și în suflete, deodată cu bucuriile specifice, deopotrivă încântătoare și solemne ale căsătoriei, contaminate în aceleași clipe de unele incertitudini ale viitorului.

Se suprapun în asemenea momente ecourile originare arhaice, ca reminiscențe ale vieții în care tinerii au crescut, dar și clipe de îngrijorare, trezite de viitorul care își păstrează tainele neprevăzute. Unele sunt caracteristice pentru clipele de despărțire, de desprindere din atmosfera vieții familiale, a copilăriei și prima parte a tinereții, care s-au desfășurat într-o dulce și călduroasă atmosferă de fericire, mai rareori împovărată de griji și dureri apăsătoare prin dramatismul lor, în contrast cu cele care deschid un orizont nou și îndelungat de viață cu obligații și îndatoriri personale directe, cu răspunderi familiale, sociale și civice noi, inevitabile, care reclamă de la fiecare energie dinamică, deprinderea și prețuirea deosebită a muncii, orientare profesională și morală, o voință și dorințe întemeiate pe jaloane etice, care să le îndrume permanent faptele, activitățile productive pozitive și eforturile către comportamente nobile, superioare, ale unor oameni cu responsabilități umaniste, resimțite ca îndatoriri vii, personale, conștiente.

"Bulciugul" rostit de "taroste" ca formă tradițională versificată, izvorâtă din fondul culturii originare arhaice, ilustrează prin conținutul lui, implicații de gânduri, idei și sentimente cu formulări de caracter uman în general, dar el a invocat și a actualizat evenimente mai deosebite din viața reală, concretă a personajului vizat, ca invocarea prezenței necesare la acest eveniment important din viața mirelui, a tatălui său dispărut într-un grav accident, întâmplat cu patru ani mai înainte, amplificând astfel starea emoțională, dramatică, pe fundalul durerii neistovite a membrilor familiei și a tuturor celor care l-au cunoscut și l-au prețuit pentru calitățile lui de vrednicie, hărnicie și omenie excepționale.

37. CERCETAREA FENOMENELOR ETNOGRAFICE COMPLEXE

Cercetarea etnografică de teren, urmărind cunoașterea succesiunii fenomenelor și faptelor umane complexe care se succed paralel, în locuri distanțate, ori în gospodării diferite, cum este cazul concret cu nunta urmărită de noi, obligă la prezența unor colective de cercetători versați, capabili să consemneze și apoi să coroboreze aspectele similare și cele deosebite, caracteristice îndeosebi pentru fenomenele complexe interdependente. Dar imposibilitatea reală de a asigura un asemenea colectiv, cu obligația la prezențe sporadice, temporare, într-un loc sau altul, face dificilă și adeseori imposibilă înregistrarea ulterioară a unor aspecte, manifestări sau fenomene neconsemnate în clipele și condițiile desfășurării lor concrete. Voi consemna pentru lămurire o pildă reală de la această nuntă, care poate fi considerată de importanță documentară și metodologică concludentă.

"Tarostele" Moiş Ana (Nuța) lui Griguță, de 20 de ani, după ce a rostit "bulciugul" la mirele Finta Dumitru, s-a deplasat repede "peste Vale", la casa miresei Moiş Mărioara, unde tot cu rol de "taroste" și după același ritual, a recitat "bulciugul" de la mireasă.

Au urmat în ambele gospodării de nuntași celelalte momente înlănțuite după structura tradițională a spectacolului nunții, după care acel "taroste" a plecat din sat pentru îndelungă vreme. Toate eforturile, demersurile, deplasările ulterioare ale cercetătorului rămas cu un singur "bulciug" din cele două care se spusese la nuntă, cu un foarte mic interval de timp unul după altul, la aceeași nuntă și de către același "taroste", au rămas fără rezultate pozitive vreme de 13 luni, când am primit printr-un moişenar binevoitor¹⁰⁶, sosit la mine după însărcinarea soacrei mari, Finta Cecilia din Moişeni, două foi de hârtie, cu două "bulciuguri" în grafia și rostirea autoarei lor. Cele două texte versificate fuseseră rostite de Moiş Ana lui Griguță la cei doi miri, la nunta din 29 ianuarie 1988.

¹⁰⁶ Moiş Petre a lui Joarec, 39 ani, la 26 ianuarie 1989

Bucuros că, la sfârșit, textul meu la acest subcapitol poate fi întregit, după transcrierea celor două grupe distincte de versuri, am comparat versiunea bulciugului de la mire, înregistrată la fața locului în momentul desfășurării acestei ceremonii și integrată în textul dactilografiat, și am integrat la locul cuvenit cel de al doilea grup de versuri reprezentând "bulciugul" la mireasă, care lipsea. Aveam acum două texte cu similitudini și diferențieri profunde pentru bulciugul de la mire, unul înregistrat chiar la fața locului în momentul când s-a desfășurat ceremonialul respectiv, al doilea atribuit aceluiași "taroste" și cu aceeași destinație, primit, în transcrierea autoarei lui, cu 13 luni mai târziu.

La o primă analiză, constatând diferențieri importante în conținutul celor două versiuni la aceeași temă, am avut tentația de a întregi prima versiune cu versurile apărute în plus în cea de a doua versiune. Dar am renunțat la această tentativă, considerând că este mai rațional și mai util ca a doua versiune din același izvor și cu aceeași destinație, sosită cu întârziere, fără să fie cerută, să fie păstrată cu conținutul ei integral alături și în continuarea celei dintâi versiuni, pentru a înlesni cititorilor observarea directă, sesizarea comparativă a diferențierilor, pe o pildă concretă, menită să faciliteze înțelegerea mecanismului după care se desfășoară fenomenele folclorice populare, transmise de veacuri de la un purtător la altul, întregite, transformate, cizelate, amputate și dezvoltate în aceeași măsură, prin contribuțiile acelorași autori sau ale altora, rămași mereu anonimi, care își aduc aportul la creațiile populare pe măsura talentului propriu, mai mare, ori mai modest, dar mereu activ.

38. A DOUA VERSIUNE A "BULCIUGULUI" LA MIRE¹⁰⁷

- "Frunză verde de costreie,
Ceterașu'n loc să steie!
Să tacă casa, să grăiască masa,
Să ne-asculte toată casa!
Că mirele s-a lăudat,
Că la mireas-o umblat!...
Lasă că noi om vedé
Ei doi cum s-or înțelé!...
De-oi hi bine, de-o hi rău,
Aici cum vre Dumnezeu!...
Futu-ți raiu tău măi mire,
Te-am crescut, te-am învățat,
Ș-amu la străini te-am dat!
Ie-ți, măi mire, rămas bun,
De la struț de cărajele,
De la veri și de la vere,
De la pietrele din vale,
De la vecinele tale!
De-a hi bune, de-a hi răle,
Tu ți-ai petrecut cu iele!...
Futu-ți raiu tău măi mire,
Care frunză-i mai dulce?
Ca tată-tău cel dintâie!?
Care frunză-i mai amară,

¹⁰⁷ Primit la 26 februarie 1989

Ca frunza de sălcioară
 Și tată de-a doua oară!?
 Se culcă pe laița goală!
 Să pui mâinile la cap,
 Să mă duc ori ci să fac?...
 Când adorm mai binișor
 Bate murgu la picior,
 Să mă duc pe sub pământ,
 Pân'la tata la mormânt!
 Să-i dau țârna la o parte
 Și pânza pe jumătate!
 Să-l întreb că ci mai face!?
 Futu-ți raiu tău, măi mire,
 Poruncitu-ți-am eu ție,
 Să iei creion și hârtie,
 Să-i scrii tată-tău să vie,
 La cea mândră cununie!...
 Nu știu cartea n-a sosit,
 Tată-tău a putrezit,
 Sub glia de la mormânt!...
 Păsărică cenușie,
 Spune-i să vie acasă,
 Păsărică du-te-n vânt,
 Du-te la el la mormânt,
 Și spune-i să vie-acasă,
 Că l-am pune după masă,
 Să râdă și să grăiască!
 Și i-om da uiaga-n mână,
 Ș-om petre o săptămână!...
 Amin și noroc să fie,
 Jele după holteire,
 Noroc la căsătorie!
 La mulți ani cu bucurie!"

Se impune acum o cât mai succintă analiză cu observații comparative asupra celor două versiuni distincte ale "bulciugului" de la mire. Prima versiune a fost înregistrată direct, la fața locului, în chiar momentele desfășurării ceremoniei, la casa mirelui. A doua versiune, elaborată și comunicată de aceeași persoană, fosta "taroste" la nunta lui Finta Dumitru, Moiş Ana (Nuța) lui Griguță, de 20 ani. Pe aceasta eu am primit-o fără s-o cer, după 13 luni de la nunta respectivă, deodată cu textul "bulciugului" de la mireasa lui Dumitru (Mărioara), care mie îmi lipsea, întrucât eu n-am fost prezent în momentele rostirii lui, iar "tarostele" a plecat îndată după nuntă, pentru multă vreme din sat-în țară, la muncă, și toate revenirile și tentativele scrise au rămas fără rezultat timp de 13 luni, când l-am primit deodată cu o a doua versiune a "bulciugului" pentru mire.

La o primă lectură comparativă, atentă, constatăm mai întâi unele diferențieri sesizabile între cele două versiuni ale bulciugului pentru mire, în ceea ce privește extensiunea lor. Prima versiune conține 70 de rânduri versificate, iar a doua versiune, mai succintă, cuprinde numai 56 rânduri în versurile sale.

Ambele texte se referă îndeosebi la episodul dramatic din viața mirelui, cel în care el și-a pierdut tatăl, decedat într-un accident năprasnic întâmplat în 1983.

Considerate din punct de vedere ideatic și al sentimentelor exprimate în conținutul lor, ele prezintă similitudini și unele identități în ceea ce privește evenimentul tragic invocat și în același timp diferențieri referitoare la căile și modalitățile prin care cel dispărut trebuie căutat și invitat la ceremonia nunții unicului său fiu. Această căutare și invitație putând fi îndeplinită prin scrierea expedită cu poșta sau prin deplasarea efectivă a mirelui în căutarea tatălui său.

În cele două grupe dinstincte de versuri sunt evident și viu ilustrate credințele populare în realitatea concretă a lumii de după moarte, care susțin ideea posibilității unui contact direct și a unui dialog cu cel decedat, considerat ca viețuind, făptuind și acționând în conformitate cu gândurile și sentimentele sale. Lipsa rezultatelor pozitive în tentativele de a-l determina să fie la nunta fiului său sunt puse pe seama defecțiunilor serviciului poștal, pe supărările decedatului, dar și ale unor cauze realiste, cum ar fi putrezirea lui "sub glia de la mormânt!".

Cuprins de preocuparea de a face ceva eficient pentru asigurarea prezenței tatălui său la ceremonia nunții sale, mirele își cuprinde capul cu mâinile și se întreabă, nedumerit, ce are de făcut? - "Să mă culc, ori ce să fac?". Dar furat pentru câteva momente de somn, el este trezit la vreme, precum afirmă frumoasele rânduri următoare:

- "Când adorm mai binișor,

Bate murgu la picior,

Să mă duc pe sub pământ,

Pân'la tata la mormânt!

Să-i dau țărna la o parte,

Și pâza pe jumătate.

Să-l întreb că ce mai face!?"

În eforturile depuse pentru a-l convinge să fie prezent "la cea mândră cununie", este invocat, solicitat și sprijinul pășărilor zburătoare:

- "Păsărică dute-n vânt

Du-te la el în mormânt

Și spune-i să vie-acasă,

Că l-om pune"după masă,"

Să râdă și să grăiască,

Și i-om da uiaga-n mână

Și-om petre o săptămână!"

Astfel decedatul este apelat ca o ființă vie, care ar fi fost pe undeva prin țară cu sarcini de muncă. Prezența lui este necesară pentru a întregi cercul familial cu dispoziție sărbătorească și dragoste, cu aportul său direct la voioșia și petrecerea generală.

Ambele versiuni ale "bulciugului" pun accente pe sensul profund al acestui ritual, întregit prin dansul simbolic "roata feciorilor" și prin închinarea paharelor pline ale mirelui cu toate rudeniile, vecinii și prietenii lui. Ca un rit de trecere de la o condiție socială la alta, de la starea de junie și holteire la cea de bărbat căsătorit, care, renunțând la buchetele de flori purtate în pălărie, la "struțul" de cărăjele, busuioc sau hamei, își ia asupra și îndatoriri multiple, noi și semnificative, aduse de familie și de societate, cu sarcini directe de muncă, obligații morale, sociale și civice, etice, sarcini de hărnicie, cinste și omenie.

Abia după o lună de la încheierea anului 1988¹⁰⁸, a sosit la mine un emisar special, Moiş Petre a lui Jorec, de 39 ani, din Moişeni, navetist tot la două săptămâni între Țara Oaşului și Orașul Brăila, unde de mai mulți ani, două grupuri de câte 15 bărbați moișenari se alternează asigurând front de muncă permanentă, la curățat și vopsit vapoare...

Îndrumat de "soacra mare", Finta Cecilia din Moişeni, Moiş Petre a lui Jorec mi-a adus două foi de coală, cam ponosite, pe care erau scrise versurile pentru două "bulciuguri", rostite în ultima zi din luna ianuarie 1988, de același "taroste" la cei doi miri - Dumitru și Mărioara.

39. ÎNCHINAREA PAHARELOR PLINE ALE MIRELUI CU RUDENIILE, VECINII ȘI PRIETENII LUI CEI MAI BUNI

Îndată după rostirea "bulciugului" la mire, a urmat închinarea paharelor pline ale mirelui cu toate rudeniile sale cele mai apropiate, părinți, bunici, surori, dar și eu cu rudele ceva mai îndepărtate, unchi și mătușe, veri și verișoare, cumnați și cumnate, șogori și șogorițe, adică rudeni de gradul doi sau trei etc., până la un cerc genealogic cât mai extins posibil, întregit la această ceremonie cu vecinii și prietenii lui buni din Moişeni și din satele vecine sau alte localități.

"Închinarea paharelor" pecetluiește, cu urări adecvate, momentele despărțirii mirelui de cuibul părintesc, chiar atunci când el rămâne în propria lor gospodărie și în casa în care s-a născut, a copilărit și holteit puțini ani, cum e cazul pentru Dumitru, care a împlinit doar 19 ani...

Dar închinarea paharelor marchează, subliniază și semnifică trecerea mirelui, prin căsătorie, într-un alt cerc de relații familiale și sociale, umane, fundamental deosebit față de cel de până acum, cu momente și evenimente de o esență și semnificație nouă pentru mire, resimțite de toți cei prezenți, în frunte cu mirele însuși, cu profundă înduioșare în clipe de emoții puternice, mărturisite nu prin vorbe, ci prin multe perechi de ochi înlăcrimați, ai mirelui însuși și ai multora dintre rudeniile, vecinii și prietenii lui buni, prezenți în jurul său cu paharele pline în mâinile lor.

Închinarea paharelor pline la mire apare astfel ca un popas și un prag al vieții, care separă perioada copilăriei, a adolescenței și juniei, oricât de scurtă, caracterizată prin gingășia, candoarea și nevinovăția copilăriei, prin bucuriile și formele dragostei cultivată prin atracția muzicii și a dansurilor de la hora satului, de la șezătorile și clăcile de lucru, de la nunțile și sărbătorile de peste an... Dar acum se deschide în fața mirelui un orizont cu totul nou pentru el, o perioadă îndelungată de viață care antrenează cu sine un viitor de altă esență, caracterizat prin sarcini familiale proprii, prin obligații personale de muncă, prin îndatoriri sociale, etice și civice, materiale și spirituale, obligatorii, sub răspundere personală directă.

În aceste clipe sunt exprimate cuvinte reciproce de iertăciune și rămas bun, cu urări de fericire, în momentele în care se deschid larg pentru mire, orizonturile unui nou episod îndelungat și important din viața personală... Tot atunci este resimțită dureros, ca o lipsă gravă, absența tatălui mirelui de la ceremonialul nunții, semnalată în versurile "bulciugului la mire", oglindită acum în ochii scăldați în lacrimi ai tuturor celor prezenți.

¹⁰⁸ La 26 februarie 1989

40. ALAIUL MIRELUI CU NUNTAȘII SĂI, CĂTRE BISERICĂ

Dar înduioșarea puternică, cu ecouri vizibile de îndurerare, resimțite de toți cei prezenți la deschiderea unui nou și larg orizont al vieții personale pentru mire, este de îndată întreruptă de stegarul cu steagul său de nuntă, care lovește cu putere cu "bota de la steag" în scândura răsunătoare a mesei, în jurul căreia avusese loc rotirea dansului vijelios, bărbătesc "roata", în frunte cu mirele, câteva momente înainte de rostirea bulciugului și închinarea paharelor, scutură steagul cu putere fluturat în vânt, dezlănțuind astfel clichetul muzical, pe două tonalități sonore, puternice și armonioase, care răsună din cele zece "ceangăute" și douăzeci de "țurgalauă" de forme globulare perfecte și strălucitoare, făurite din bronzul cel mai fin, fixate pe "bota de la steag"... Ele provoacă și asigură liniștea generală și atenția necesară din partea întregii mulțimi de nuntași prezenți, de ambele sexe și de toate vârstele, pentru ca "tarostele" să poată anunța cu glas tare, spre auzul tuturor, că a sosit clipa în care trebuie să se formeze de îndată, în jurul mirelui și a cercului din preajma lui, cu nașii, stegarii, ceterașii, rudeniile, vecinii și prietenii lui buni, urmași de toată marea mulțime de nuntași, 400-500 din ceata mirelui, care într-un singur mare alai, ordonat și solemn, să se deplaseze cu muzică și veselie generală către biserica satului, parcurgând drumul destul de scurt, de trei-patru sute de metri în zig-zag, din Dâmbul Pricopenilor, până în Dâmbul Bisericii, aflat la mică distanță de gospodăria Finta.

Din mulțimea în straie oșenești de sărbătoare, este mai ales de remarcat în grupul central, mirele în față, care poartă straie noi, confecționate anume pentru nunta sa, bogat și frumos împodobite prin cusături și alesături policrome în stilul decorului zilelor de azi, în tonalități mai potolite, în care predomină culorile închise, cu mai mult negru, contrastând cu albul imaculat al țesăturii din pânză mai groasă de bumbac, țesută în casă. Mirele are o pălărie mult înviorată în culori vii și strălucitoare prin "struțul" special confecționat pentru nuntă, cu flori și mărgeluțe în diferite culori, armonios combinate în motive florale, avimorfe și geometrice, care îi acoperă toată față superioară a pălăriei - "clop" - din paie de grâu, cu structură și formă specifică, devenită un simbol pentru zonă.

Pentru uioșul scurt până la mijloc, numit "cotie" cu un cuvânt mai vechi, dispărut din uz încă de la începutul acestui veac, croit din frumoasă țesătură din bumbac alb, cu motive în forme geometrice scoase în relief, cu "bobițe" obținute prin tehnica specifică a țesutului, mai recent în 12 ițe și bogat împodobit cu broderii cusute cu acul și alesături specifice la război, decor bogat obținut din fire de bumbac colorat în nuanțe mai închise, până la negrul care predomină, la guler, la piept, la mâneci, la brăul care înconjoară haina pe subsiori și la brăul mai lat de patru degete de la poale, peste brâu... Mirele poartă o "straiță" oșenească, o piesă de artă cu totul specifică prin decorul său floral sau geometric bogat, cu arniciuri și mărgeluțe mărunte policrome, bogat înflorată și originală, cu imagini de flori, păsări sau motive simbolice și geometrice.

Tot în grupul central, din alaiul mirelui, sunt de remarcat și cele trei "socăcițe" tinere, care poartă către biserică cele trei torturi pe tăvile lor din sticlă, transformate la confecționarea în veritabile lucrări artistice... Toate cele trei tinere neveste sunt îmbrăcate în port oșenesc de sărbătoare, produs cu evidente și remarcabile preocupări artistice, originale, practicate de multe veacuri în industria casnică populară pentru îmbrăcăminte. Ele au folosit pentru propriul lor costum, pânză din bumbac cu urzeală din cânepă (tort foarte subțire și rezistent) țesută în patru ițe, cu motive decorative discrete și delicate, reliefate prin forme geometrice în tehnica țesăturii de alb pe alb, dar și cu decor policrom bogat, realizat prin broderii "împunse cu acul", cu migală, măiestrie și rafinament, pe trei dintre piesele de bază din îmbrăcămintea femeiească: cămeșă, pindileu și zadie, toate croite din

aceiași "val" de pânză albă: șapte lați de pânză pentru cămașă; patru pentru "stani" - piept și spate; trei pentru cele două mâneci largi, fiecare, de un lat și jumătate; șapte pentru pindileu, fusta largă și bogat plisată pe talie din care se desfac numeroase falduri mari, jur împrejur, către poale, dar și doi lați din aceeași pânză, pentru zădie, un șorț care acoperă în față pindileu-fusta largă, de la brâu în jos, până la poale...

Pe cap ele poartă ca și numeroase altele, un "cischineu", o broboadă, strict obligatorie pentru toate femeile căsătorite, chiar de a doua zi după nuntă și în toată viața, până la ultimul lor drum...

"Chischineul", ca broboadă cumpărată gata confecționată din țesătură industrială produsă din lâna cea mai fină, "din păr", este împodobit cu decor floral, policrom, variat și bogat. Această broboadă, ca și "zadia", au fost cele două piese din portul femeiesc tradițional - zădia și chischineul - care însă de la începutul acestui veac, au înlocuit piesele originale, care erau confecționate tot în casă din aceleași materiale, cânepă și combinate mai recent tot mai mult cu bumbac. Ele erau împodobite cu decor policrom specific, ca și cămașa și pindileul, frecvente până astăzi. Când își întregesc costumele propriu cu materiale sosite în marea majoritate a cazurilor din import, femeile aleg acele țesături ale căror înfloriri și culori se armonizează cu decorul brodat de ele pe cămașă și pindileu, căutând realizarea unui ansamblu armonios și plăcut în general.

Decorul, la piesele confecționate în industria casnică de îmbrăcăminte, are o structură și o amplasare potrivită cu spațiile obișnuite din tradiție, cu diferențieri în cadrul aceluiasi stil - asemănător - dar deosebit de la un costum la altul, în ceea ce privește densitatea broderiilor, preferințele pentru anumite motive decorative, geometrice sau florale, sau în armonizarea culorilor din fire de arniciuri diferit colorate.

Pot fi consemnate și unele deosebiri remarcabile în acuratețea, măiestria și rafinamentul execuției celor trei purtătoare. Merită să fie remarcat aici și faptul că în costumele populare pentru ambele sexe din Moșeni, în realizarea decorului prin broderii s-a practicat ca element distinctiv, specific, frecvența utilizării în mai mare cantitate a firelor din bumbac portocaliu, în prima jumătate a secolului XX.

La cămașa femeiască este caracteristic decorul brodat în formă de placă dreptunghiulară, plasată în jurul gâtului, cu laturile lungi pe piept și pe spate și cu ele scurte peste umeri, unde s-au realizat broderii policrome compacte. Cămașa cu placă brodată, cu această structură specifică a apărut în Țara Oașului ca o modă intervenită pe la finele secolului al XIX-lea și începuturile secolului XX, înlocuind structura mai veche a cămășii cu "îcreț" și "altiță", caracteristică la românii de pretutindeni și generală până atunci și în Țara Oașului.

De la umeri, coboară în lungul mâneclor "râuri" de lățimea unui deget, până la "bentițele" înguste, care strâng peste încheietura mâinilor numeroase pliseuri mărunte, obținute dintr-un lat și jumătate de pânză, din care au fost croite mânecile, de la care se desfac în evantai, (12-15 cm) "fodorii" împodobiți și ei, ca și bentițele, cu broderii policrome, "fodori" terminați cu "cipcă" în colțișori, lucrați cu "iglița" pe la margini.

La pindileu, decorul este concentrat în broderia compactă, policromă, de patru degete lățime, care acoperă în întregime "gulerul" pindileului, puternic strâns pe talie, peste numeroasele pliseuri rezultate din cei șapte lați de pânză, din care se desfac la fusta albă, largă și lungă până la poale, tot atâtea falduri ample, de jur împrejur. Aceste falduri obișnuiesc să se desfacă și să se ridice la orizontală în jurul corpului, ca o singură roată, care se învâртеște cu vârtejul dansului de perechi, în doi, la toate dansatoarele, la hora satului ca și la nuntă. De unde necesitatea de a strânge bine piesa de îmbrăcăminte în jurul taliei, cu ajutorul celor două șireturi împletite din fire de bumbac mai gros, răsucit din mai

multe şuvițe, cu "ciucalauă" la capete, înnodate la spate, ca și sus la gura cămășii legată în același sistem, tot la spate.

Cea de a doua zonă decorativă a pindileului este plasată jos la poale, jur împrejur, pe toată lungimea celor șapte lați de pânză, realizată din broderie policromă, compactă de două degete lățime, prelungită cu "cipcă" mai lată lucrată cu "iglița" și colțișori mai mari.

La zadia confecționată din doi lați de pânză, tăiată din același "val" pentru costumul de sărbătoare, decorul a fost realizat în două modalități tehnice diferite, prin broderii policrome, în imagini de flori și păsările în zbor, ori cu motive simbolice, presărate pe toată suprafața celor doi lați de pânză, într-o imagine de ansamblu cu remarcabilă eleganță și frumusețe.

În cazuri mai rare, și pentru femei mai în vârstă, zadiile aveau către poale o dungă decorativă de un lat de mână, cu alesături "în chioară" și motive cernite în gri sau negru, de forme geometrice sau vegetale.

Peste umeri, la vreme de iarnă, ele poartă "gube mițoase", țesute din lână de oi țurcane, în stofă foarte groasă, din fire îndrugate gros cu "suliga", cu lungimea stofei prestabilită de la urzeală, exact după talia variabilă a purtătoarelor. Firele lor lungi sunt scoase pe fața exterioară a hainei confecționate, supuse acțiunii mecanice a apei în "vultorile" plasate pe albia Râului Rău. În lungime doar până la talie, ele sunt modelate cu mâneci îmbrăcate numai la gerurile foarte aspre, prin cusături cu sfoară din cânepă, care nu se văd la haina confecționată din lungimea și lățimea stofei produsă la război, fără croială și fără tăieturi cu foarfece, după o tehnică arhaică, simplă și foarte ingenioasă, care își trage originea de la "începutul lucrurilor". Gubele imită perfect blana oilor cu lâna lungă în exterior.

Pentru ambii miri, la vremea mai aspră din iarnă, a fost de-a lungul multor veacuri în uz obligatorie moda gubelor mițoase, albe, imaculate, impresionante prin eleganța, modernitatea, originalitatea și acuratețea lor strălucitoare. Acestea s-au mai putut vedea pe la unele nunți din primele decade ale secolului XX din Țara Oașului și apar cu persistență mai frecventă încă în Maramureș.

41. "HORA MARE" DE LA CASA PAROHIALĂ

Marșul relativ scurt de la casa mirelui până în curtea bisericii, cu alai de nuntă foarte numeros, cu aspect solemn și muzică originală la "ceteră" și la "zongoră", s-a oprit pe tăpșanul potrivit din Dâmbul Bisericii, în fața casei parohiale. Aici mirele cu un grup restrâns din anturajul său, din cercul său apropiat de nuntași, au înaintat încă circa 100 m și s-au oprit în ușa bisericii în timp ce ceterașii cu muzica lor și cu marea mulțime a nuntașilor de ambele sexe și de toate vârstele, cu veselie exuberantă, cu "țâpurituri" în concordanță cu muzica și cu "străgete" cântate, declamate alternativ după tonalitățile armonizate cu melodiile celor două instrumente muzicale mânuite cu dexteritate "ceterașul cu cetera și contralăul său", "zongorașul" cu "zongora" care în ultimile două decade a înlocuit cea de a doua vioară destinată multă vreme să țină doar isonul, pentru că "are glas mai mare", au organizat spontan și cu elan o horă mare cu multă lume, cu participanți de ambele sexe și de toate vârstele... Cu dansuri frenetice din două categorii distincte: dansurile bărbătești cu feciori și "boresari" mai tineri, dar și cu bărbați vârstnici aprigi și la dans, dansul "roata" cu salturile, bătăile ritmate din palme și din pintoni, în concordanță armonioasă cu muzica, cu tropotitul lor sacadat "pe mare și pe mânăntăl", alternând cu dansurile de perechi, în doi, "un bărbat cu o giucăușă", cu veselie mare și exuberantă, care vor dura aici vreme de două

ore (17-19), adică exact timpul necesar pentru săvârșirea ceremoniei la căsătoria religioasă din biserică.

42. MIRELE, AFARĂ, LA UȘA BISERICII, ÎN AȘTEPTAREA MIRESEI

După oprirea marei majorității a nuntașilor din alaiul mirelui pe tăpșanul potrivit din fața casei parohiale, în curtea bisericii, și dezlănțuirea unor dansuri frenetice cu muzică, străgete și țâpurituri din două categorii tradiționale diferite, mirele cu un grup foarte restrâns de nuntași din anturajul său, au avansat mai jos circa 100 m până la ușa bisericii, unde mirele va aștepta sosirea miresei în fruntea alaiului său de nuntași ca și cel primit din gospodăria Finta.

Concomitent, pe același drum în zig-zag, stegarii, împuterniciții mirelui, au coborât cu grabă circa șapte-opt sute de metri până la Vale, în gospodăria lui Moiş Tămaș, cu mare mulțime de nuntași sosiți de mai multe ore la mireasă. Stegarii au sosit acolo după orele de entuziasm și veselie, cu dansuri din două categorii tradiționale distincte, când se afla către faza finală dansul specific al miresei cu toate fetele din sat. Este vorba despre cel mai original și mai mișcător dans, elegant, solemn și duios care poate fi încă văzut în Țara Oașului, dansul miresei cu toate fetele din sat, având între 14-20 ani, toate cele care frecventează hora satului - câte sunt prezente, fără excepție, 60-70, care nu lipsesc de la acest dans specific, de foarte veche origine arhaică.

Cap. VII Nunta la casa miresei

43. MUZICĂ ȘI DANSURI LA CASA MIRESEI

"Peste Vale", în gospodăria lui Moiş Tămaș al Bocșii, (tatăl miresei Mărioara de 16 ani), astăzi se simte ziua sorocită pentru nuntă și considerată ca o zi de mare sărbătoare. Familia are o singură copilă, mireasa de azi, când este deopotrivă zi de sărbătoare creștină, cu prăznuire la biserică și zi de mare sărbătoare familială, cu veselie exuberantă pentru nuntă.

Gazdele, cu unele ajutoare benevole dintre rudeniile lor apropiate, prezente aici de dimineată, fac eforturi să-și îndeplinească treburile cu o râvnă și mai susținută decât în zilele anterioare, deoarece familia a primit încă de ieri, unele rudeni și prieteni sosiți pentru nuntă, din satele vecine și de la mare distanță.

Grija pentru primirea, găzduirea și "omenirea" lor, este acum o obligație elementară. Pregătirile făcute în zilele săptămânii din urmă, mâncărurile, prăjiturile, băuturile, fiind asigurate la vreme, sunt acum bun-venite și potrivite pentru întâmpinarea oaspeților invitați la nuntă, dar și pentru cei angajați cu prezență necesară și obligatorie, cum sunt ajutoarele benevole la treburile, cu deosebire cei doi ceterași sosiți aici de la orele opt de dimineată, în conformitate cu învoielile prestabilite, ca angajați activi în casă și gospodărie, pentru toată ziua de azi și apoi pentru toată noaptea următoare, la "masa mare din saivan".

Deși moșenari de origine, aflați la lucru în satul lor, ei au îndreptățire obișnuielnică, statornicită prin tradiție, să primească pe lângă plata convenită, masă corespunzătoare și băutură "cu măsură"... pentru a-și putea păstra neștirbite, vigoarea, dexteritatea și măiestria proprie, vreme de 24 ore fără întrerupere.

Ei asigură muzică și veselie permanentă și bună dispoziție generală, cu instrumentele lor specifice, dar și cu "străgetele" și "îpăpuriturile" originale, caracteristice pentru Țara Oașului, cu unele variații de la un sat la altul și în cele mai dese cazuri, de la un ceteraș la altul, care își însoțesc din când în când melodiile cântate de către cei doi tineri cu versuri strigate, declamate, în tonalitățile armonizate cu sunetele instrumentelor lor muzicale, "un ceteraș cu cetera" și "contralăul" său, un "zongoraș cu zongora"... Ei stimulează astfel veselia generală și participarea tot mai numeroasă și mai vie a nuntașilor prezenți la dansuri cu "străgete" și "îpăpurituri".

În orele de după amiază și de îndată după aceea, când casa și gospodăria cu nunta vor fi devenit neîncăpătoare pentru cele patru-cincisute de nuntași din mulțimea adunată în ceata mare a miresei, ceterașii vor întreține și satisface dorința lor vie pentru dansuri "ca la nuntă"... Ei cântă cu patos și măiestrie muzică alternativă pentru două categorii distincte de dansuri deosebite: dansurile bărbătești "roata", cu ritmurile lor sacadate, vijelioase și perfecte, și pentru dansurile de pereche, în doi, "un bărbătuș" cu o "giucăușă"... și de la caz la caz, câte un eșantion, cu totul specific, pentru personajii cunoscute, câte o melodie mai rar auzită, selecționată spontan din bogatul repertoriu al melodiilor preferate, care fac parte integrantă din seria numită în Țara Oașului, "Cântecul omului", alcătuită din compoziții muzicale populare de veche tradiție, care sunt elemente integrante din preferințele adânc pătrunse în inima numeroșilor melomani, de ambele sexe, din acest fermecător colț de țară, preferințe pe care cercetașii versați le cunosc cu multă precizie și le cântă, spre marea plăcere și bucurie a amatorilor, mai ales în asemenea ocazii publice.

În ultimul timp se remarcă o tendință de îmbogățire mai amplă a melodiilor prin apariția celei de-a treia propoziții melodice, o tendință care izvorăște din nevoia unei mai accentuate variații, dar care nu alterează cu nimic fondul generos și stilul autentic al cântecelor oșenești.

44. CASA ȘI MIREASA ÎMPODOBITE PENTRU NUNTĂ

Casa și "odorul", curtea cu întreaga gospodărie, au fost temeinic curățate din vreme, pentru împlinirea acestui eveniment, cu acuratețe desăvârșită.

Casa, deși din seria celor ceva mai modeste, cu tindă și trei camere destul de spațioase, înălțate pe pivniță, a fost zugrăvită, văruiată recent pe dinafară și pe dinăuntru și reamenajată cu atenție, prezentându-și inventarele utile și estetice totodată, făurite de oamenii familiei, printre care unele obiecte moștenite de la antecesorii și de la meșteri populari din zonă, cu muncă, tehnică și materiale rânduite după o ordine structurală care indică năzuința clară, multimilenară, de a satisface toate necesitățile multiple și prezente ale vieții practice, cele de muncă și de producție, cele de odihnă în ambianță plăcută, tot atât de necesare, dar care și răspund nevoilor de încântare spirituală, de delectare artistică, estetică și care încântă privirile și mișcă inimile, prin valorile lor prețioase, perene, cu însușiri artistice nepieritoare.

Țesăturile de uz și cele decorative, din mai multe categorii distincte, țesute din cânepă și bumbac, cu decor ales la războiul de țesut, sau brodat ulterior, cu imagini de flori și păsări, motive geometrice și simbolice diferite, în armonii cromatice originale și încântătoare, care au adus frumusețile mediului natural și coloritul lui înlăuntru casei, cu unele obiecte scoase din lăzile de zestre, în care se păstrează de regulă cele 12 lepedeie care în trei șiruri de câte patru exemplare alcătuiesc panoul decorativ cel mai important, așezat pe "ruda de culme", la peretele de deasupra patului. Sau ștergurile mari și cele mici, țesute tot din cânepă și mai mult bumbac, prin urzeala din cânepă, cu decor variat și bogat

policrom, obținut prin broderii sau alesături din aminci diferit colorate, așezate pe peretele opus, cel cu ferestrele de la fața casei. Cergile țesute din lână țigăie, în vârste alternative, în culori naturale, albe și negre ori mai recent în culori mai numeroase și viu colorate, dar artistic armonizate, care acoperă paturile, la care se adaugă fețele de perne, măsoaia păștii, desaga de sâmbură, ștergurile pentru coșarcă etc. Ele sunt intercalate cu "oluri", oale și cancece, talgere și cănițe cu smalțuri policrome strălucitoare, cu roate, păsări și flori, opere ale meșterilor olari din Vama, rânduie alături cu tot mai rare astăzi tablouri pictate cu portrete sau scene biblice, realizate de către meșterii încă mai iscusiți de la Nicula, care au pictat cu măiestrie pictura pe dosul sticlei, pe "glajă", realizând tablouri mici dar cu mari virtuți specifice decorative. Nu putem trece cu vederea nici mobilierul rustic, din lemn prețios de paltin, cireș, stejar și fag, pentru cuiere, lăzi de zestre, mese și scaune, ori scăunele mici și lavițe lungi, precum și multe ustensile mai mărunte, aflate pe "podișoare", "sărărița", "pipernițe", lingurare cu linguri obișnuite și cele "pacurărești", în forme originale, vase de muls și de măsurat etc. toate în forme armonioase și bine proporționate, pentru scopuri practice și artistice totodată, bogat împodobite prin cioplituri și "împunsături" realizate cu vârful briceagului sau cu dalta. Toate aceste categorii de obiecte diferite apar laolaltă, ca o expoziție de artă populară, modestă ca proporții, dar cu destule obiecte prețioase, care fac parte integrantă din tezaurul național al valorilor perene. Ele demonstrează originalitatea și fantezia creatoare, forța talentului popular, marea dragoste pentru frumusețe a poporului român de pretutindeni... Ele "au îmbrăcat" casa, ca și mireasa, ambele împodobite ca pentru nuntă într-o imagine sărbătorească, pentru a întâmpina cum se cuvine, cea mai importantă și mai frumoasă sărbătoare din viața omului...

Mireasa și-a reexaminat cu atenție, încă o dată de dimineață și a mai retușat ceva din aspectele îmbrăcămintei sale de muncă și din găteala originală și cu totul specifică, prin care a fost împodobită azi, de o meșteriță specializată și pricepută. Asemenea meșterițe se mai găsesc astăzi foarte puține, care cu migală și tehnică proprie, cu multă răbdare și cu îndelungată lucrare din ziua și noaptea trecută, a izbutit să-i asigure miresei înfățișarea cerută la ziua ei de nuntă.

O grijă deosebită s-a manifestat pentru împletirea părului lung și frumos al miresei, în trei plase distincte realizate din șuvițe lungi și fine, compuse din câteva fire, care împreună au alcătuit numeroase șuvițe lungi, cu lățimea doar de 3 milimetri din care, cu răbdare și multă migală au fost realizate cele două plase împletite din părul ambelor părți laterale ale capului, rânduie peste urechi, și în cea de-a treia plasă mai lată și mai lungă s-a împletit tot părul care coboară din creștet, de la ceafă până la talie, la spate, având vârful legat cu o fundă mare din mătase albă.

Pe cap i s-a așezat "cununa" de miresă, fixată bine cu ajutorul câtorva ace lungi de păr, trecute prin coafura strânsă în jurul capului, asigurând astfel stabilitatea ei în poziția inițială, cu rezistență la toate mișcările ulterioare, dansuri, etc. Cununa este confecționată din "barșon" roșu vișiniu, catifea de cea mai bună calitate, înaltă, de formă aproape cilindrică. A fost împodobită cu multe flori și podoabe lucrate în mod deliberat din mărgeluțe mărunte policrome, concentrate mai întâi pe cele două "aripi" plasate peste urechi. Mai numeroase, mai variate și mai frumoase sunt însă cele care acoperă "coada lată" de la spate, pe care am numărat în unele cazuri rânduie până la 25 "zgărdane", împletite fiecare pe șapte sau pe douăsprezece ațe, din mărgeluțe policrome în benzi late între 1,50-2 cm, pe care apar armonioase și expresive motive decorative, reprezentând flori, imagini de păsărele, forme geometrice și imagini simbolice, conturate cu multă măiestrie și armonizate cu rafinament, prin gruparea mărgeluțelor policrome minuscule.

În jurul gâtului și pe piept, mireasa a primit mai multe șiraguri din mărgele lucitoare, cu bobul mai mare, în alb, argintiu și galben auriu, uneori chiar în alte culori mai vii și mai puternice, cu oarecare exces prin cantitatea lor din ultima vreme.

Aceeași meșterită destoinică a ajutat-o pe tânara mireasă, Mărioara, să-și îmbrace și să-și potrivească îmbrăcămintea nouă, compusă după tradiția portului popular oșenesc specific pentru un asemenea eveniment, din trei piese de bază: cămașă, pindileu și zadie, anume pregătite pentru nuntă, toate trei croite dintr-o pânză de bumbac alb, de cea mai bună calitate, țesută în "chiară", războiul popular de țesut, cu decor în forme geometrice și bobite mărunte, delicate, reliefate și unele și altele, în alb, cu finețe și eleganță remarcabilă, în pânza realizată după tehnica mai nouă și mai complicată, în douăsprezece ițe.

În același timp cele trei piese din portul specific, confecționat pentru nuntă, au fost împodobite cu bogate broderii policrome, "împunse cu acul", din arniciuri în mai multe culori diferite, cu preferințe evidente pentru nuanțele cele mai închise la toate categoriile de arniciuri, după moda ultimului sfert de veac, în care predomină chiar negrul, care a înlocuit roșul aprins predominant de veacuri la portul tineretului, dar și galbenul care constituia culoarea predominantă specifică pentru portul popular, la decorul ambelor sexe, acum o jumătate de veac, în Moišeni.

Broderiile au fost structurate și cusute în spațiile decorative obișnuite pentru toate cele trei piese fundamentale distincte, la cămeșă cu platcă dreptunghiulară care a acoperit pânza mărunț plisată în jurul gâtului, cu partea de sus a pieptului și a spatelui, cu extinderea laturilor scurte ale dreptunghiului din broderii foarte frumoase pe ambii umeri. Tăietura pentru gura cămășii se află de la guler în jos pe spate, necesară pentru îmbrăcare și dezbrăcare, prinsă în guler cu două șireturi împletite din fire de bumbac răsucit, terminate cu "ciucalauă", doi ciucuri din fire de bumbac. De la umeri, broderiile coboară în lungul mânecilor cu "râuri", până la bentițele care strâng pânza de câte un lat și jumătate, din care fuseseră croite mânecile, în numeroase pliseuri mărunte, strânse peste încheietura mâinilor, din broderiile policrome, jur împrejur, de la care se desfac în evantai larg cu alte serii de broderii policrome, pe doisprezece la cincisprezece centimetri, "fodorii" încheiați la margini, prin colțișori lucrați cu iglița.

Cămașa femeiască, încă la începutul secolului nostru era, în frecvente cazuri, realizată dintr-o singură piesă, la care stanii și poalele, fusta sau pindileul, erau croite din același val de pânză de sus până jos. După disocierea în două piese distincte, separate, stanii de la cămașă au primit o prelungire de pânză, mai frecvent din cânepă de un sfert de metru, ca o nadă prinsă la îmbrăcare sub "gulerul" pindileului. Acest "guler" lat de patru degete, sub broderiile lui compacte policrome, armonizate cu motivele și cromatica broderiilor de la platca de sus a cămășii, prinde sub el prelungirea stanielor cămășii și pliseurile numeroase ale pindileului croit din șapte lați de pânză. Acestea se desfac în tot atâtea falduri care, în vârtejul dansurilor de pereche, în doi, se întind la orizontală ca o singură roată în jurul corpului dansatoarelor, motiv pentru care gulerul decorativ din jurul taliei, care îndeplinește și rolul brăului din alte regiuni ale țării, trebuie să fie bine strâns cu cele două șireturi mai groase împletite din fire răsucite din bumbac, bine legate la spate, pentru a asigura stabilitatea piesei de îmbrăcămintă pe corpul purtătoarelor.

Jos, la poale, pindileul este împodobit cu o broderie policromă realizată din arniciuri în diferite culori, cu motive de flori și păsări sau forme geometrice, continuate la marginea cea mai de jos cu "cipcă" în colțișori mai mari, împlețiți cu iglița.

În față, costumul a fost întregit printr-o zadie plisată, croită din doi lați de pânză tăiată din același val, legată în jurul taliei sub brăul pindileului, cu două baiere împletite din bumbac răsucit în diferite culori, având ca decor policrom numeroase imagini de floricele și

păsărele presărate pe toată suprafața pânzei, acoperind cu remarcabilă eleganță și frumusețe, partea din față a pindileului. Dar zadia aceasta lucrată ca și celelalte piese, a cedat treptat locul ca și chischineul, broboada de cap a femeilor, obligatorie din ziua căsătoriei lor, unor piese similare ca forme și dimensiuni, dar produse din materiale industriale mai fine, din cea mai fină țesătură din lână, "din păr", mult înflorate în fabrică. Mireasa s-a resemnat și ea la această înlocuire determinată de moda care durează de mai multă vreme.

45. ÎNDATORIRILE MIRESEI ÎN ZIUA EI DE NUNTĂ

Pregătite din vreme, precum s-a arătat, casa și întreaga gospodărie a lui Moiş Tămaş a Bocşii, socrul mic de "peste Vale", este astăzi, în ziua nunții fiicei sale, cuprinsă de agitația sărbătorească din ce în ce mai pronunțată, întreținută permanent de muzica ceterașilor sosiți aici conform angajamentelor prestabilite de la orele opt de dimineață. Sunt doi ceterași: "ceteraș cu cetera" și "contralăul" său, "un zongoraș cu zongoră", care are "glas mai mare", adică mai răsunător și cu sonoritate mai puternică.

Muzica lor, acompaniată cu "străgete" și "îăpuriturile" versificate ale ceterașilor însuși, dar și ale nuntașilor de ambele sexe și de toate vârstele, stimulează mulțimea nuntașilor, aflată în creștere permanentă, cu rudeni, vecini și prieteni, la dansuri specifice, alternative, cu "roata bărbătească" și cu dansurile de perechi "în doi", la care participă toată mulțimea celor prezenți, de ambele sexe și de toate vârstele - feciori cu fete, bărbați cu neveste, moși cu mătușe...

Mireasa, în costum nou de mare sărbătoare, având cununa pe cap și bogat împodobită cu flori și elemente decorative compuse cu migală și rafinament artistic, din mărgeluțe mărunte în mai multe culori, dar și multe șiraguri de mărgelute în jurul gâtului, podoabe originale, caracteristice Țării Oașului, are astăzi de îndeplinit, în cursul dimineții mai întâi, câteva îndatoriri speciale, care o vor angaja în continuare pentru tot restul zilei și al nopții următoare cu "masa cea mare".

Însoțită de câteva persoane dintre rudeniile sale apropiate, mireasa a însoțit mirele cu micul său grup de nuntași la oficiul stării civile din Certeze, unde au participat împreună, și cu anturajul lor restrâns, la oficierea căsătoriei civile și la un mic banchet, cu relativ puțini participanți, dar consistent și substanțial, organizat în cinstea evenimentului.

De la Primărie, grupul mic de nuntași, cu ambii miri, s-au reîntors la Moişeni, unde au participat la slujba religioasă, de la biserică, în zi de sărbătoare creștină, după care mirii au trecut la spovedanie și împărtășanie, pregătindu-se astfel, sub raport moral și spiritual, pentru căsătoria lor religioasă, care se va oficia tot astăzi în aceeași biserică, la orele dinspre seară (17-19).

De la biserică, mirii au revenit în gospodăria Finta, la soacra mare, unde, după câteva ore de lucru, în cursul dimineții, stegarii mirelui au executat una dintre sarcinile lor principale, cea mai importantă dintre toate, confecționarea steagului de nuntă, steag implicat direct în ceremonial, lucrând temeinic pe materiale adunate din vreme și cu ajutorul eficient al celor șase "druște", selecționate și invitate de ei, la colaborare pentru această lucrare. Aceste "druște" fuseseră selecționate de către cei doi stegari, din ceata cu mult mai mare a fetelor din sat.

După confecționarea steagului, stegarii cu cele șase "druște" și cu cei doi ceterași ai mirelui, se aflau la masa oferită lor de soacra mare, când au sosit și cei doi miri.

Aici mirii au examinat mai întâi cu atenție deosebită calitățile de rezistență, frumusețe și sonoritate muzicală puternică ale steagului de nuntă și ale celor 30 de clopoței,

10 "ceangăuțe" și 20 de "țurgalauă", în forme sferice perfecte turnate din bronzul cel mai fin și fixate pe "bota de la steag".

Apoi mirii au asistat la dansul stegarilor cu "druștele" și cu steagul de nuntă, un dans de probă, la care au fost prezente și un grup mai mare de alte 26 de fete din Moșișeni, în mod spontan și deliberat sosite și prezente, ca participante la dansul cu steagul, cu druștele și cu cei doi stegari, de la casa mirelui.

După acest de-al treilea episod din cursul dimineții, mireasa a fost condusă de mire, "peste Vale", la casa și gospodăria lui Moșiș Tămaș a Bocșii, socrul mic, aflate încă de dimineată în agitație complexă, cu prezență mereu mai numeroasă, cu nuntași, invitați, rudenii, prieteni și vecini din Moșișeni și din alte localități învecinate sau de la mai mare distanță.

Cei doi ceterași ai miresei, au întreținut aici, cu dexteritate și cu patos, o atmosferă generală de voioșie și bună dispoziție, cu muzică pentru nuntă, începând de la orele opt de dimineată, înțepită prin creșterea participanților, de la o oră la alta, atât în cursul dimineții și mai cu seamă în orele de după amiază, când s-a amplificat la maximum succesiunea celor două categorii de dansuri oșenești specifice, atât "roata bărbătească" precum și dansurile de perechi "în doi" - "un bărbătuș cu o giucăușă".

Pe când în ceata mare a nuntașilor de la mire fusese remarcată și consemnată prezența unui grup numeros și compact de feciori și boresari tineri, mai de curând căsătoriți, în mulțimea nuntașilor din ceata miresei, tot atât de numeroasă, în gospodăria lui Moșiș Tămaș a Bocșii, printre rudenii, invitați și prieteni, se remarcă, la orele de după amiază un numeros și compact grup alcătuit din toate fetele din sat, cele de 14-20 de ani, care frecventează hora satului și participă la dansurile de perechi cu feciorii.

46. DANSUL MIRESEI CU TOATE FETELE DIN SAT

Dansuri multe s-au desfășurat alternativ, cu elan și veselie, în curtea ordonată și strălucitor curățată a lui Moșiș Tămaș a Bocșii de "peste Vale". Dansuri bărbătești, "roata", cu tropotit sacadat "pe mare și pe mănunțal" și dansuri de perechi "în doi", în unele faze cu vârtējuri amețitoare, s-au succedat alternativ, după muzica celor doi ceterași, cu ritm tot mai frenetic, înțepit prin "străgete" și "țăpurituri", declamate în versuri și în tonalități muzicale, nu numai de ceterași, feciori și bărbați, dar și de către unele femei și fete, rostite la nuntă, tot după vechi tradiții, în armonie cu melodiile celor două instrumente muzicale ale ceterașilor și cu declamațiile lor în versuri.

În jurul orei 16, când mulțimea nuntașilor din ceata mare a miresei ajunsese la apogeu, când casa și gospodăria socrului mic deveniseră neîncăpătoare, se putea remarca în marea mulțime a nuntașilor de ambele sexe și de toate vârstele, prezenți în gospodăria lui Moșiș Tămaș a Bocșii, existența unui grup numeros și compact al tuturor fetelor din sat, nu numai cele șase "druște" și cele douăzeci și șase fete care împreună sosiseră deodată la casa mirelui cu două - trei ore mai înainte și luaseră parte la dansul stegarilor cu steagul de nuntă și cu "druștele, dar sunt aici prezente și multe alte fete din satul Moșișeni, toate cele în vârstă de 14-20 de ani, care frecventează hora satului și sunt partenerile feciorilor la dansurile specifice "de pereche", "în doi".

Prezente, fetele erau acum toate aici, fără nici o excepție, chemate de vraja și forța mare de atracție a unui dans original, minunat, cu origini arhaice ancestrale, cu structură originală deosebită, cu totul aparte, dansat cu eleganță și solemnitate impresionantă, după ritmul unei melodii duioase și profunde, cu unele note grave, care sună și răsună ca o mare taină, ca un ecou transmis peste milenii, din timpuri îndepărtate, prin continuitatea a

nenumărate generații succesive de fete, de la originile însăși ale dragostei și căsătoriilor, ale nunților, și de la primele combinații de sunete în tonuri și expresii muzicale armonioase și plăcute, prin care omul și-a exprimat și cântat propriile lui sentimente, bucuriile, dorințele și evenimentele copleșitoare, în care se află cuprinsă întreaga lui ființă, în momentele cele mai emoționante ale existenței și vieții lui...

La primele tonuri care au făcut să vibreze coardele celor două instrumente muzicale, un fior adânc a pătruns în inimile întregii asistențe, a tuturor ascultătorilor, care, în liniștea cea mai desăvârșită și-au îndreptat privirile, ca atrase de o mare forță magnetică, către grupul numeros și compact al fetelor în haine de sărbătoare, al tuturor fetelor din sat.

După ritmul aceluiași tonuri muzicale, cu ecouri adânci în toate inimile celor prezenți, grupul numeros al fetelor s-a mișcat, ca o singură ființă umană, în concordanță cu ritmul melodios al aceluiași tonuri, alcătuind în pași de dans, un mare cerc de siluete apropiate, de talie lângă talie, cu brațele încrucișate pe după spate, formând un cerc compact, închis ermetic, ca o mare roată perfectă, care a cuprins și izolat în centrul său mireasa împodobită în haine noi și podoabe originale pentru nunta sa, la 16 ani...

Un cerc larg și compact, ermetic închis, extins ca o roată perfectă, care își întinde razele până la cuprinderea celor aproape o sută de fete și până aproape de limitele spațiului din mijlocul curții, închizând și izolând în centrul său tânăra mireasă, frumos împodobită, punând-o astfel în evidența unei mulțimi de nuntași grupați în același câteva clipe, jur împrejurul cercului de fete, mulțime fascinată de tonurile muzicii cu ecouri ancestrale și de ritualul original al mișcărilor dansului respectiv. Cercul întreg se învâрте lent în ritm de dans solemn și elegant, de la dreapta spre stânga, deschizându-se din când în când din încheștarea lui inițială și permițând, pe rând, una după alta, în serie strict ordonată, distanțată în timp după două-trei minute, pentru ca una sau alta dintre fete să se desfacă din înlanțuirea cercului, care se închide tot în aceeași clipă în spatele său și să avanseze în mișcări de dans către centrul cercului și să prindă mireasa la dansul de pereche "în doi", dansând și cântând în armonie cu tonurile duioase și grave ale melodiei specifice, cântând în versuri în dialog cu mireasa, cu privire la nuntă și la importanța ei. Cercul se învâрте continuu și se deschide și închide imediat la scurte intervale de timp, rotindu-se mereu de la dreapta spre stânga, ca o roată care face popasuri de o clipă din mers, pentru a permite pe rând celor aproape o sută de fete, să se desfacă din cerc și să participe la bucuria de a dansa 2-3 minute, cântând împreună cu mireasa...

În această vreme care va dura peste trei ore, mulțimea nuntașilor ascultă și privește fascinată și emoționată de frumusețea și semnificația acestui inedit și original spectacol, impresionant prin eleganța, solemnitatea și duioșia muzicii și a mișcărilor acestui dans specific, dans care durează până când se vor fi desprins pe rând, din strânsoarea cercului simbolic, toate cele aproape o sută de fete din sat cuprinse de bucuria de a participa pentru câteva clipe, în dialog ritmat și cântat în ritmul muzicii și pașii dansului cu mireasa, în dansul de pereche, "în doi".

Trei ore de spectacol fascinant și fermecător se scurseseră de la începutul dansului miresei cu toate fetele din sat, până când a apărut stegarul cu steagul de nuntă, împuternicitul mirelui, grăbit să ajungă la vreme în curtea miresei, cu o mare mulțime de nuntași.

Mai erau încă, în acele clipe, două-trei fete din cercul închis, cărora nu le venise încă rândul la dansul cu mireasa... Liniștea desăvârșită și atenția încordată a întregii mulțimi de nuntași din ceata miresei, a mai continuat încă zece-cincisprezece minute până ce și ultima fată din cerc a ajuns să ia mireasa două-trei minute la dansul de pereche, în doi, când pe fundalul de liniște și emoție generală, profundă, stegarul a fluturat steagul de nuntă în

vânt, a lovit ritmic cu "bota de la steag" în scândura răsunătoare a unei mese din lemn, dezlănțuind clinchetul sonor și muzical al celor treizeci de clopoței din bronz și a dat cuvânt "tarostelui" Moiş Ana lui Griguță, fată din Moişeni, de 20 ani, să rostească "bulciugul" la mireasă.

47. "BULCIUGUL" LA MIREASA MOIȘ MĂRIOARA

Declamând cu voce clară și destulă putere, pentru auzul tuturor numeroșilor nuntași din ceata mare a miresei, "tarostele" Moiş Ana, (Nuța) lui Griguță, a spus:

- "Frunză verde de costreie,
Ceterașii-n loc să steie!
Să tacă și casa,
Să grăiască masa,
Să ne-asculte toată casa!
Să ne tragă-un plâns mireasa!...
Că mireasa a spus așa
Că de-aici nu poate me
Fără două-trei cuvinte de bulciug
Cu dragoste să mă duc!...
Ie-ți mă mireasa rămas bun
De la iarba de sub prun!
De la tatăl tău cel bun,
De la câmpuțu cu iarbă,
De la mama ta cea dragă!...
Te-a crescut și te-a-nvățat,
Ș-amu la străini te-a dat!
Futu-ți raiu tău mireasă,
Dimineată te-ai sculat,
La fântână-ai alergat,
Și pe față te-ai spălat!
La fântână în grădină
Unde șede-o roză plină!
Dar nime' nu va crede,
La rădăcină cine șede?!...
Șede-un șerpe cam flămând,
Smulge ruja din pământ!
Ș-o smulge și o duce,
Peste munți și peste văi,
Unde nu-s oameni de-ai mei!...
Leagă mamă,dorul meu,
Leagă-l într-un chischineu,
Și-l pune de-asupra-n ladă
Și-l mai coată câte-o dată,
Când ți-o veni dor de fată!...
De-o fi dorul cum l-ai pus,
Eu la față-s cum m-am dus!
De-o fi doru domolit,
Și eu rău m-am veștejit!...

Futu-ți raiu tău mireasă,
 Pân ai fost la mama fată,
 Ai fost pui de rândune,
 Dragă la toată lume!
 Dacă-i me la soacră-ta,
 Nu-i hi pasăre, nici pui,
 Nu-i hi dragă nimurui!
 Numai a bărbatului!
 Futu-ți raiu tău, mireasă,
 Câte târguri târguiești,
 Nu te-așa rău celuiești,
 Ca când te căsătorești!
 C-a venit unu din lume,
 Techerghieu și mare câne,
 Și cu el mâna ai dat,
 Peste-un blid de grâu curat!
 L-ai lăsat pe cel mai drag!...
 Pân-amu Ț-a fost drăguț,
 Ț-a fost mândru și bunuț!
 Da de-amu Ț-o hi bărbat,
 Ț-o hi negru și-n norat!...
 Futu-ți raiu tău mireasă,
 Plânge-mă mamă cu dulce,
 C-amu-s gata și m-oi duce,
 La un ceas de cununie,
 Amia și noroc să fie,
 Jele după holteire,
 Noroc la căsătorie!"

Textul versurilor rostite de "taroste" la "bulciugul" de la casa miresei din Moišeni, în ultima zi a lunii ianuarie 1988, a ajuns la mine cu întârziere de treisprezece luni... Aceste versuri au fost scrise pe o foaie de hârtie cam ponosită, stare cauzată, cred, de o îndelungată și frecventă mânăuire.

Acest text, transcris corect, a fost integrat în subcapitolul determinat de succesiunea manifestărilor complexe și multiple din structura tradițională a ceremonialului nunții, la care fusesem invitat de către soacra mare.

Am respectat cu strictețe conținutul textului primit, fiind singurul document în posesia căruia ajunsesem după o îndelungată așteptare... Deodată cu acest text, cerut în repetate rânduri, am primit și o a doua versiune scrisă, dar necerută, pentru bulciugul luat de mirele Dumitru, de către același "taroste"- Moiş Ana (Nuța) lui Griguță din Moišeni, în momentul în care mă aflam martor prezent și activ la nuntă.

Cu privire la cele exprimate în versurile care alcătuiesc textul "bulciugului" de la Moiş Mărioara, mireasa de 16 ani, nu am certitudinea și siguranța absolută că cel pe care l-a rostit în realitate același "taroste"- Moiş Ana (Nuța) lui Griguță din Moišeni, ar reprezenta în conținutul și forma sa de exprimare, versurile primite cu întârziere de peste un an de zile, cu exactitate precisă, așa cum fuseseră formulate de "tarostele" respectiv. Această a doua versiune putea foarte bine să fie alcătuită mai târziu, întocmită ad-hoc, deci deosebită de cea rostită în realitate, pentru a satisface solicitările care i-au fost adresate.

Cu privire la conținutul celor două "bulciuguri" adresate celor doi miri din Moişeni de către același "taroste" la foarte scurt timp, mai întâi la mire și imediat după aceea la mireasă, trebuie reținut faptul că ele diferă substanțial după natura reală a episoadelor biografice diferite din viața celor doi tineri, până la căsătoria lor.

În ambele versiuni ale bulciugului adresate mirelui de 19 ani, este dominant, în conținutul lor, același episod tragic, cu un accident grav și fatal în care și-a pierdut fulgerător viața tatăl mirelui, când acest mire era un adolescent de 14 ani. Accidentul a îndurerat profund toată familia și pe toți cei care l-au cunoscut și prețuit pe Finta Gheorghe, Fintuca, pentru calitățile lui de înțelepciune, vrednicie și omenie excepționale... Versurile bulciugului adresat lui Dumitru, în ambele sale versiuni, cer cu insistență mirelui să facă eforturi speciale pentru a-l afla și invita la nunta sa pe tatăl dispărut cu cinci ani înainte... Prezența sa în calitate de socru mare fiind absolut necesară pentru întregirea cercului genealogic al mirelui, de la care nu puteau lipsi părinții lui.

În versurile bulciugului adresat Mărioarei, de 16 ani, cu o biografie senină și lipsită de întâmplări dramatice sau grave, temele dominante invocate în versurile care i-au fost adresate, se referă la dragostea ei față de părinți, pentru care mireasa constituise unica lor bucurie majoră, și la mediul natural înconjurător plăcut, mireasa fiind invitată, prin acele versuri să-și ia rămas bun "de la tatăl său cel bun" și "de la mama sa cea dragă!" și "de la iarba de sub prun" și "de la câmpuțu de sub iarbă"...

Același bulciug de la mireasă îi sugerează ca posibile și unele aspecte sumbre ale viitorului spre care pășește acum, în care tânăra mireasă va putea întâmpina forțe malefice capabile "să smulgă ruja din rădăcină și s-o ducă din grădină peste munți și peste văi" la oameni necunoscuți și răi, "care nu mai sunt ai mei", și că ar putea întâmpina o soacră acră și un soț ursuz și aspru, și că nu va mai putea fi ca acasă la mama ei "dragă tuturor", pe când ea ar fi sacrificat, prin această căsătorie, "pe cel mai drag"...

Din această perspectivă și fără temeiuri reale, chiar de la începutul discursului său în versuri, "tarostele" îndeamnă mireasa "să ne tragă un plâns" amar, și să-și îndoiească dorul ei cel mai adânc mamei sale, cu rugămintea să-l păstreze cu grijă, în taina unei lăzi de zestre, învăluit într-un "chischineu", unde să-l cerceteze din când în când, ori de câte ori îi va fi "dor de fată!"...

Așa mama va putea intui cum evoluează situațiile și evenimentele ca și sentimentele copilei sale, aflate într-un nou mediu familial, de rudenii și vecinătăți, ori de relații obștești. Toate aceste sugestii și previziuni nu au temeiuri reale, concordate cu situațiile și împrejurările concrete, întrucât în special prin înțelepciunea tatălui său, mireasa Mărioara pășește prin căsătoria sa către o și mai frumoasă gospodărie din Moişeni, aflată numai la șapte-opt sute de metri distanță, în Dâmbul Pricopenilor, deci foarte aproape de casa părintească, accesibilă, doar în câteva minute, la nevoie, în fiecare zi. Ea trecea într-o familie de oameni cunoscuți și onorabili, în condiții morale și materiale-gospodărești dintre cele mai bune, menite să-i asigure tinerei mirese un cuib de bunăstare și fericire permanentă, evident întreținut și dezvoltat, perfecționat, prin participarea tuturor la munca cerută fiecăruia, cu bunăvoință și înțelegere, într-un mediu natural de mare frumusețe, rodnic și sănătos. Ceea ce Mărioara n-a întârziat să confirme și să sublinieze prin comportamentul său ulterior...

Sensul simplu și profund al "bulciugului" rostit la mireasă este subliniat în însuși conținutul versurilor sale de la început, care arată că el este menit să asigure miresei o despărțire din cuibul părintesc și relațiile de prietenie, cât mai ușoară, ferită de îndurerare adâncă, prin conștiința sigură că i-au iertat eventualele greșeli din copilărie, și îi este

asigurată aceeași adâncă și curată dragoste părintească, precum și caldă prietenie de care s-a bucurat aici:

- "Că mireasa a spus așe
Că de-aici nu poate me
Fără două-trei cuvinte de bulciug¹⁰⁹
Cu dragostea să mă duc!"...

Deoarece, după cum afirmă un alt vers de "bulciug" la nuntă oșenească, generalizând înțelepciunea populară, susținând că:

- "Nu este prunc care să se nască,
La părinți să nu greșească"...

48. ÎNCHINAREA PAHARELOR MIRESEI CU TOATE RUDENIILE, VECINII ȘI PRIETENELE EI

Închinarea paharelor pline ale miresei cu toate rudeniile ei cele mai apropiate, dar și cele mai îndepărtate, cuprinzând împreună un grup destul de numeros de ambele sexe și de toate vârstele: părinți și bunici, unchi și mătușe, verișori și verișoare "a întâia sau a doua" • adică de gradul I și II, constituind un cerc genealogic ad-hoc, extins până la limitele sale cât mai largi cu puțință și cât mai cuprinzătoare, un grup numeros de rudeni strâns acum în jurul miresei care le oferă pahare pline... Aceste cerc de rudeni este la rândul său încercuit, la nuntă, în asemenea clipe, de numeroși vecini și prieteni ai miresei și ai familiei sale. Toți se află prezenți la "închinarea paharelor" de rămas bun adresate de mireasă tuturor, cu vorbe de iertăciune, solicitată în primul rând de la părinți săi, deoarece, după cum spune "bulciugul" în versurile sale că:

- "Nu este prunc, care să se nască,
La părinți să nu greșească!"

Se îndeplinesc astfel, în aceste clipe, dorințele miresei, exprimate de "taroste" în "bulciugul" rostit cu doar câteva momente mai înaintea acestor clipe, care pune accent pe dorința miresei de a se spune cele:

- "Două-trei cuvinte, de bulciug,
Cu dragoste să mă duc!"...

Mărioara, ca unic copil la părinți, a trăit cu dragoste afectuoasă și protectoare în copilăria sa și în anii adolescenței, în cuibul părintesc, ca singura lor mare bucurie.

Ea obține acum la vorbe de rămas bun și de iertăciune, urări fierbinți de fericire permanentă pe noul său drum ...

Asemenea urări calde de fericire, mireasa primește și de la toate rudeniile, vecinii și prietenii ei. Poate pleca urmată de dragostea reală și vie a tuturor, așa cum senină și fericită i-a fost viața până la 16 ani...

Și totuși, schimbarea statutului familial și social, care are loc astăzi prin căsătorie, la acest prag important al vieții sale, ce aduce în față deschiderea unui orizont larg și îndelungat al vieții personale, care o antrenează spre îndatoriri obligatorii în cadrul familiei proprii, cu griji și sarcini directe, atât morale cât și pe planul activității practice, aceste clipe trezesc în sufletul ei emoții și sentimente puternice, încă neîncercate până acum, pe de o parte față de aspectele vieții de care se desparte acum, și pe de altă parte ea resimte o adâncă îngrijorare față de cele ce se profilează pentru viitorul care începe cu aceste clipe și va dura tot cursul vieții, viitor învăluit acum în tainele necunoscute ale desfășurării lui

¹⁰⁹ iertăciune

îndelungate, cu numeroase întâmplări și evenimente ale căror aspecte concrete vor putea fi calificate numai după cunoașterea naturii lor reale, verificată prin experiența viitoare, care nu poate fi anticipată.

În fața viitorului îndelungat care se deschide în fața ei, mireasa este invitată la meditație, într-o stare emoțională excepțională, când se găsește în fața celor mai importante evenimente prin care a trecut până la 16 ani.

Ea n-a avut întâmplări dramatice sau grave, ca cele care au avut loc la 14 ani în scurta biografie a mirelui său de 19 ani, ci a trăit într-o viață senină, lipsită de supărări și griji deosebite, acoperită de florile dragostei și protecția permanentă a părinților săi...

Experiența anilor copilăriei și a celor 2-3 ani din adolescență, vor constitui domeniul amintirilor copilăriei, dintre care unele vor dăinui vii de-a lungul întregii sale vieți... Altele, se vor estompa cu trecerea vremii și vor intra în conul de umbră al memoriei, sau vor dispărea fără urmă, lăsând mereu mai larg loc liber pentru alte multe și variate experiențe care se vor desfășura și vor fi acumulate de la un an la altul în toate perioadele vieții care începe acum, angajând-o în cursul și vârtejul permanent al vieții, cu aspectele ei materiale și morale deosebit de complexe, solicitând de la fiecare ființă umană, activitate permanentă, chibzuință, înțelepciune și omenie.

De la aceste solicitări, Mărioara nu poate face excepție!

Întâmplări dramatice mai deosebite mireasa n-a întâmpinat în scurta ei biografie până la 16 ani...și unele aluzii alegorice din versurile bulciugului rostit de "taroste" cu doar câteva momente înainte de aceste clipe, nu au nici un temei în realitate concretă... Ele apar ca supraviețuiri întârziate ale unor ecouri din fondul ancestral al superstițiilor arhaice... Prin acțiunea înțeleaptă și perspicace a tatălui său, mireasa, deși foarte tânără și unic copil la părinții săi, se deplasează și se strămută într-o familie de oameni cunoscui, onorabili și apreciați pentru hărnicia, înțelepciunea și omenia lor, într-o gospodărie mai cuprinzătoare și mai frumoasă decât cea în care ea s-a născut și crescut, deci în condiții morale și materiale excepționale, menite să-i asigure fericire deplină și permanentă și ceea ce este foarte important, la o distanță de numai șapte-opt sute de metri de "pe Vale", până în "Dâmbul Pricopenilor", casa părintească rămânându-i permanent aproape, accesibilă doar câteva minute zilnic, ori de câte ori dorul de părinți va fi mai puternic...

Și totuși starea emoțională este puternică, mărturisită de lacrimile care curg din belșug din ochii miresei, ai părinților și rudeniile ei, ca și ai vecinilor și prietenilor ei buni, cei ce o înconjoară cu vorbe de rămas bun și călduroase urări de fericire permanentă, din partea tuturor celor aflați acum cu paharele pline în mâinile lor, la început de drum nou și lung, oricât de roz și presărat cu flori ar părea el în aceste clipe, pentru toți.

49. ALAIUL MIRESEI CONDUSĂ DE STEGAR, CU TOȚI NUNTAȘII SĂI SE DEPLASEAZĂ CĂTRE BISERICĂ

Închinarea paharelor miresei cu rudeniile, vecinii și prietenii săi, a pus capăt parțial unor aspecte din legăturile sale directe și permanente cu aceste trei categorii distincte de persoane, mireasa fiind acum liberă să pășească spre întregirea și definitivarea căsătoriei sale.

ALAIUL MIRESEI, CONDUS DE STEGAR CĂTRE BISERICĂ

După căsătoria oficială săvârșită de dimineață la Ofițerul stării civile din Certeze, urmează acum să fie oficiată cununia religioasă la ore dinspre seară (19-21), tot astăzi, la biserica din Moišeni.

După iertăciunile și urările călduroase de fericire deplină și permanentă primite la "închinarea paharelor", mireasa a fost eliberată parțial de unele dintre legăturile sale cu cele trei importante grupuri de persoane: rudenii, vecini și prieteni, fiind acum liberă să participe cu întregul său alai numeros de circa cinci sute de nuntași diferiți, de ambele sexe și de toate vârstele, la alte ceremonii, al căror sens este să-i întregească și definitiveze căsătoria și s-o integreze în alte grupe distincte de persoane, rudenii, vecini și prieteni ai mirelui. Ea pășește acum spre noi sisteme de legături, mai largi și mai temeinice, cu mult mai îndelungate și mai importante, care se referă la întreaga ei viață.

Mireasa nu poate renunța la legăturile sale familiale și de rudenii, biologice și spirituale, care i-au fost determinate și atribuite. Ele sunt permanente și durabile de-a lungul întregii sale vieți, ca o moștenire de care nu poate face abstracție.

Dar cercul rudeniilor sale dobândite prin naștere, se dublează acum prin integrarea sa în cercul de rudenii biologice și spirituale ale soțului său, aceeași observație fiind valabilă și pentru cazul mirelui...

Prin căsătorie, ambii tineri sunt integrați fiecare în câte două cercuri de rudenii diferite și permanente, cele de la nașterea fiecăruia și cele de la căsătoria lor.

Numai relațiile determinate de vecinătăți sunt variabile în chip radical, în cele mai dese cazuri pentru unul dintre cei doi tineri căsătoriți și arareori pentru amândoi. Când se instalează după căsătorie, pe altă vatră de locuire, deosebită față de cea de la naștere.

Variabile parțial, în funcție de aceleași situații, sunt și relațiile în cercurile lor de prieteni.

Dar stegarul, având și sarcina să se înscrie în limitele unui timp prestabilit, dă semnalul cu steagul său de nuntă, lovind ritmic cu "bota de la steag" în scândura

răsunătoare a mesei în jurul căreia avusese loc "închinarea paharelor pline ale miresei cu rudeniile, vecinii și prietenii ei", agitând și fluturând steagul în vânt, dezlănțuind clinchetul celor treizeci de clopeți ai săi, făuriți din bronzul cel mai fin, clinchetul muzical sonor, pe două tonalități diferite, obținând astfel, din partea numerosului grup de nuntași, liniște și atenție deplină ca să poată anunța, în auzul tuturor, că a sosit clipa în care toți cei circa cinci sute de nuntași să se grupeze în ordine, în frunte cu mireasa condusă de stegari, încadrați de nași, ceterași, părinți și rudeniile lor apropiate, de prieteni și de toată mulțimea numeroșilor nuntași de ambele sexe și de toate vârstele, să se deplaseze cu muzică oșenească și să parcurgă în alai compact, distanța de șapte-opt sute de metri de peste "Vale", din Gospodăria lui Moiş Tămaș a Bocșii, până în "Dâmbul Bisericii", la ușa căreia, afară, se află mirele cu o mică ceată de câțiva nuntași, în așteptarea miresei cu alaiul său.

Toată mulțimea se află îmbrăcată în cele mai frumoase și curate haine de sărbătoare, unele dintre ele mai aproape de originalul oșenesc tradițional, altele mai evoluat, îndeosebi la tineret, după moda din ultimele două-trei decade, dar într-o imagine de ansamblu deosebit de interesantă și pitorească, asemănătoare cu cele câteva aspecte consemnate pentru alaiul marelui cu ceata sa de nuntași aflată în deplasare către biserică... Personajul principal din fruntea alaiului, mireasa, condusă de stegar cu steagul de nuntă, se prezintă în găteala specifică pentru nuntă, descrisă mai amănunțit, așa cum a fost ea în toată ziua de azi și va fi până a doua zi de nuntă.

Stegarul conduce mireasa în fruntea alaiului, ambii ținându-se de colțurile unui "chischineu" nou, frumos înflorat, simbolul căsătoriei. Cei doi nași - soț și soție, care încadrează perechea din fruntea alaiului, poartă în mâinile lor lumânări mari, albe, frumos modelate și bogat împodobite cu flori în diferite culori, în timp ce nașul mai poartă pe umărul său legătura grea cu cei doi "colaci ai miresei", fiecare în greutatea de 8-10 kg, minunat împodobiți pe fața lor superioară prin migăloase și rafinate împletituri din cocă de grâu curat. Ei sunt împodobiți cu decor bogat, în care distingem lănișoare, jur împrejur, pe margini, și motive de păsărele, imagini de flori și forme geometrice și simbolice.

În centrul celor doi colaci de aceeași mărime, suprapuși ca două roți mari, se află o gaură obținută prin plasarea la modelarea lor a unei sticle de un litru, în care a fost fixată după coacerea lor - "osia carului", o sticlă de un litru plină cu țuică - esență din prune sau din cireșe, fermentate, dublu distilată. Sticla este așezată "fest" în locașul rezervat și cu ajutorul unei "ștergure mari" a cărui mijloc înconjoară sticla pe lățimea celor doi colaci suprapuși. Este o țesătură artistică din bumbac alb, cu frumos și bogat decor policrom, floral, avimorf și geometric, reprezentativ pentru arta țesăturilor decorative din Moişeni. În aceste clipe țesătura respectivă îndeplinește un întreg rol: simbolizează prin legătura celor doi colaci ai miresei, legătura permanentă prin căsătorie a celor doi tineri miri; expune pe umărul nașului în văzul și admirația numeroșilor nuntași, o dublă imagine artistică populară, de reală și originală frumusețe din arta țesăturilor și arta colacilor împodobiți cu remarcabilă măiestrie; cel de-al treilea rol fiind de ordin practic, înlesnind nașului să poarte cu ușurință și plăcere o greutate de 16-20 kg. Același naș mai poartă cu sine, unul sau două "chischineauă" noi și foarte frumos înflorate, brodate în culori vii, potrivite pentru tinere neveste, confecționate din materiale industriale produse din lână cea mai fină, care constituie azi primul dar oferit de nași, chiar la finalul slujbei pentru cununia religioasă din biserică, moment în care nașul va așeza un asemenea "chischineu", pe după capul împodobit cu cunună și mărgelile policrome ale miresei, simbolizând obligația tradițională imperioasă și categorică, de a nu mai apărea "în văzul lumii" nicicând cu capul descoperit, începând chiar de la sfârșitul spectacolului nunții, până la sfârșitul vieții sale.

Cap. VIII La cununia religioasă

50. BISERICA DIN MOIȘENI AZI

Satul Moișeni a devenit parohie de sine stătătoare începând din anul 1900. În anii anteriori el fusese "filie" la biserica din Certeze, împreună și cu Huta - Certeze. Aceste trei așezări alcătuiau, din punct de vedere religios, o singură unitate parohială.

Biserica din Moișeni a fost construită în anul 1858, din bolovani de piatră naturală în liant de lut. S-au folosit bolovani mari și chiar foarte mari, așezați la temelia edificiului și alții de mărimi medii și mai mici folosiți la zidirea pereților navei și altarului nedespărțit de navă.

Acești bolovani au fost culeși din valea și albia Râului Rău, care străbate satul pe linia est-vest. Ei au fost transportați de enoriași, cu muncă benevolă și dificilă, la distanță de un km și jumătate spre nord și mai sus de albia acestui râu, pe "Dâmbul Bisericii", cuprins între două "ponoare", paralele, care spintecă destul de adânc această coastă, pe direcția nord-sud. Unul servește ca albie pentru curgerea permanentă a unui mic pârâu, afluent al râului Rău, al doilea ponor servește numai pentru scurgerea șuvoaielor în aceeași direcție, formate primăvara la topirea zăpezilor și la ploile torențiale din toial verii.

Biserica poartă hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavril. Ea a rămas de la construire nu mai cu nava și altarul, nedespărțit spațial, până în anii 1934-1936, adică o perioadă îndelungată de 76-78 ani, sub acoperiș din draniță de lemn, fără pridvor și fără turn și în interior fără iconostas, cu un mobilier prea puțin adecvat...

Câteva icoane pictate pe "glajă", prețioase lucrări din arta icoanelor populare, dăruite de enoriași din casele lor, câteva litografii colorate, cu reproduceri din iconografia romano-catolică și o serie de "șterguri mari și șterguri mici", precum și alte piese originale din seria țesăturilor populare de cânepă și bumbac, cu decor și culori specifice interioarelor din locuințele satului, dăruite și ele de credincioși, înviorau oarecum acest interior în care se desfășurau ceremoniile și slujbele religioase, care aveau loc acolo în anii 1934 - 1937 când am cunoscut acest sat din Țara Oașului.

În acei ani (1934-1937), o parte importantă dintre acele lipsuri au fost remediate în cadrul lucrărilor complexe înfăptuite de obștea satului, la inițiativele și cu ajutorul concret și efectiv al unui grup de 12 studenți, printre care și câțiva absolvenți de la diferite facultăți din București și Cluj, puși sub comanda celui care semnează aceste rânduri, studenți și tineri absolvenți de universitate în diferite discipline, instruiți să facă cercetări de sociologie rurală și acțiuni multilaterale practice, după îndrumările și programele elaborate și puse în acțiune prin delegații Fundației Culturale din București, al cărei director general era, în acei ani, prof. univ. Dimitrie Gusti, sociolog.

Dintre lucrările edilitare, sanitare, economice, sociale și culturale concrete realizate în Moișeni în acele trei campanii consecutive de câte o lună de zile, în vacanțele de vară, după programele determinate prin cercetări prealabile și în concordanță cu nevoile cele mai pregnante ale satului, la care a aderat cu muncă temeinică obștea întreagă a satului, pot fi consemnate la Moișeni următoarele: amenajarea, lărgirea și pietruirea drumurilor, construirea primului pod durabil peste Râul Rău, organizarea a două servicii sanitare distincte uman și veterinar, cu personal calificat, sădirea a 7500 pomi fructiferi altoiți, selecția din soiuri potrivite pentru natura solurilor din vatra și moșia satului, temeliile unui cămin cultural monumental, construirea în zidărie din cărămidă de fabrică, pe suport din beton armat, a turnului la biserică, reacoperirea întregului edificiu cu tablă galvanizată, reparații radicale în exterior și interior cu înnoirea tencuielilor prin mortar rezistent și

durabil din var, nisip și ciment, identificarea și includerea în echipa tinerilor intelectuali entuziaști și voluntari, a doi proaspeți absolvenți ai institutelor universitare de arte plastice din Cluj și București, în persoana tânărului sculptor Ion Vlasiu din Cluj și a tânărului pictor Gheorghe Vânătoru din București, ambii absolvenți din promoția anului 1935.

Acești artiști tineri au izbutit să realizeze cu toate dificultățile inerente începuturilor, dar cu talent și perseverență remarcabilă, un veritabil și prețios monument de artă religioasă, montat în biserica din Moieșeni. Unul a realizat tâmpla din lemn masiv de stejar și celălalt seria de imagini, scene și portrete biblice, după canoanele statornicite în tradițiile bisericii ortodoxe, cu influențe bizantine. Dând astfel culoare și mare forță de atracție cadrului monumental realizat din lemn prețios de stejar, făurit cu osârdie și remarcabil talent de către sculptorul începător Ion Vlasiu, care sensibil la indicațiile concrete care i-au fost oferite pe teren, a creat și folosit forme adecvate pentru tâmpla bisericii, forme cioplite și "împistrite" după combinații de forme constructive și de motive decorative, inspirate din arta meșterilor locali, durată de ei în timp îndelungat, la tot felul de construcții, analizate în locuințele și gospodăriile satului, ca și în cele trei mici cimitire din Moieșeni, în care toate semnele de înhumare erau realizate, fără excepție, peste tot, numai din lemn de stejar, cioplit și "împistrit" mai ales în forme și cu motive geometrice.

Prin efortul entuziast și prin talentul celor doi artiști începători, lucrând fiecare mai multe luni de zile, unul cu dalta din oțel și ciocanul, numai dintr-o cioată rezistentă de ulm, iar celălalt cu penelul și vasele potrivite, așternute cu măiestrie pe suporturi din foi de placaj, s-a realizat cea dintâi operă artistică valoroasă în acest domeniu, în care s-au îmbinat în chip armonios tradițiile multimilenare din arta lemnului la români, cu ambianța coloristică a peisajului din jur, a țesăturilor decorative, a smalțurilor din ceramică și strălucirea vie, originală a picturilor pe "glajă", care pe atunci constituiau farmecul original, uneori uluitor al tuturor interioarelor caselor din întregul sat Moieșeni, în care ajunseseră întâmplător să lucreze cei doi artiști plastici, înzestrați cu har propriu în domenii de creații artistice diferite...¹¹⁰

Un al treilea important episod constructiv și de creații artistice originale în biserica din Moieșeni a fost realizat în perioada anilor 1980-1987, mai întâi prin construirea în fața intrării vestice a bisericii a unui pridvor înălțat pe o platformă patulateră, cu două trepte și patru stâlpi din beton armat, care susțin un acoperiș în trei ape, învelit tot cu tablă galvanizată și împodobit cu două turnulețe din lemn. Este un pridvor bine și armonios proporționat și integrat în stilul arhitectonic al edificiului ca întreg.

Este o lucrare a cărei întreagă cheltuială, atât pentru construire cât și pentru pictare de către aceeași echipă de pictori bucureșteni, a fost de la început revendicată pentru sine de către primcuratorul bisericii - Moiş Ion Cioară - cel care cu zece ani mai înainte, făcuse un efort material similar ca să realizeze și să monteze în turnul bisericii cel de-al treilea și cel mai mare clopot din bronzul cel mai fin (250 kg), produs în atelierele specializate ale Patriarhiei Române din București.

Acest clopot montat după tehnica necesară în turnul bisericii, alături cu celelalte două mai mici, și pus la probă în Moieșeni, n-a produs sonoritatea așteptată de cel care îl comandase și a fost demontat și returnat de îndată la atelierele din București, pentru topire și radicală remediere, ca să producă dangătul muzical corespunzător clauzelor specificate în comandă și așteptărilor beneficiarului.

¹¹⁰ A se vedea romanul autobiografic "Succes moral", publicat sub semnătura scriitorului Ion Vlasiu, București, Editura Eminescu, 1987

În interiorul bisericii s-a construit un cafas din beton armat, înălțat pe stâlpi din același material rezistent și această construcție bine proporționată și armonios integrată în spațiul interior al navei din biserică, în avantajul corului și al credincioșilor cu tot mai numeroase prezențe asigurate prin dublarea populației satului în ultimele cinci-șase decade. S-a realizat o a doua ușă pentru circulația credincioșilor, pe latura nordică a navei și au fost refăcute în condiții mai bune și mai durabile, cu terasit, toate tencuielile interioare și exterioare ale edificiului. S-a realizat o valoroasă pictură murală, în frescă, în tot interiorul bisericii, transformat astfel într-o interesantă și prețioasă expoziție de pictură religioasă, ortodoxă, cu influențe bizantine, opera unei echipe de 3-4 pictori versați prin cunoștințe, talent și experiențe practice îndelungate în acest domeniu, veniți din București, sub îndrumarea pictorului consacrat în acest domeniu Dogarescu Lucian Gabriel.

Am înțeles că grupul era la cel de-al treizecilea interior de biserică pictat în ultimele două decade.

S-au realizat, de asemenea, lucrări noi și valoroase pentru îmbogățirea inventarului din interiorul bisericii cu seria frumoaselor aplice metalice pentru iluminatul electric, dotate cu becuri - lumânări s-a întregit acest interior cu un amvon construit din lemn de stejar frumos sculptat cu imagini biblice, destinat predicilor preotului sau altor figuri bisericești, s-au montat două candelabre artistice, lucrate din lemn, de mărimi diferite, bogat întregite cu becuri - lumânări și s-a împodobit cu o măiestrie remarcabilă marginea orizontală de sus la zidul noului cafas, cu un brâu minunat sculptat în lemn masiv de stejar, reproducând cu fidelitate, motivul principal al decorului din tâmpla concepută și realizată de Ion Vlasiu cu mâinile sale, în anul 1935, asigurând o legătură artistică armonioasă, cu opera monumentală a sculptorului, acum pusă într-o nouă evidență mai pregnantă prin strălucirea picturii religioase în totă biserică, și prin sporul de lumină care reliefează jocul de umbre și lumini al volumelor, formelor și motivelor decorative, cu mare măiestrie cioplite și dăltuite de artist la începuturile afirmării talentelor sale.

S-au cârmit câteva icoane noi și prețioase, s-au înnoit lucrări artistice sculptate la ușile celor două intrări și s-au înnoit complet toată seria prapurilor.

În ansamblu, s-a întregit și precizat structura arhitectonică a edificiului, ca un monument echilibrat și armonios, cu particularități originale, a sporit acuratețea și frumusețea lui atât în exterior cât și în interior, s-a accentuat prin calitățile estetice forța lui de atracție față de public, exprimată și prin muzicalitatea lui rituală specifică, atât prin corul credincioșilor, tot mai numeroși, cât și prin chemările și ele cu ecouri armonioase care răsună peste coline în dangătul muzical al celor trei clopote făurite din bronzul cel mai fin - chemări legate de momentele principale din viața spirituală a credincioșilor de toate vârstele - la botez, la nuntă și la călătoria cea din urmă, ca și la toate sărbătorile de peste an.

După reparațiile radicale din exterior și numeroasele lucrări valoroase, cu totul noi, din interior, realizate în anii 1986 și 1987, biserica din Moșeni arată acum foarte curată și frumoasă.

51. LA CUNUNIA RELIGIOASĂ

Îndată după sosirea miresei și încredințarea ei de către stegar mirelui, care se afla în așteptarea ei afară în ușa bisericii, a apărut din biserică la intrare și preotul. El a primit certificatul care confirma săvârșirea căsătoriei civile și după câteva întrebări lămuritoare adresate celor doi tineri, a invitat mirii, nașii, stegarii, părinții și rudeniile lor apropiate, prezente în alaiul mare al miresei, să participe la oficierea slujbei consacrată căsătoriei religioase.

O masă mai mare decât cele obișnuite, de formă dreptunghiulară pe patru picioare, era așezată în fața altarului, în spațiul dintre stranele cântăreților, ale "diecilor", către peretele sudic al bisericii. Mulțimea nuntașilor umpluse biserica jos și sus, în spațiul încăpător acum de la cafas. În această mulțime, remarcăm și consemnăm prezența unui mare grup de copii, băieți și fete, "coconi" de ambele sexe, de 5-6 ani.

Pe masă erau așezate toate obiectele implicate în desfășurarea ceremoniei: crucea, icoana, evanghelia, cădelnița, potirul cu sfintele taine, sfeșnicele cu lumânări aprinse, "coronițele", dar și seria celor pregătite și sosite cu alaiul mirelui: "colacul soarelui", "colacii miresei", "colacii verișorilor dulci", "turtele nănașilor" și cele "trei torturi", toate opere artistice, în culori și forme armonioase și decoruri încântătoare cu măiestrie lucrate, cu destinații specifice și semnificații care li se atribuie după vechi și mai recente obiceiuri. Toate aceste din urmă produse comestibile, au fost așezate cu rânduială pe acea masă încăpătoare, cu intenția de a fi sfințite în cadrul slujbei.

Grupul compact al mirilor, cu cele două perechi de nași purtând lumânări aprinse, mari, și cei doi stegari, purtătorii steagului de nuntă, sunt înconjurați simbolic, tot grupul, jur împrejur de la spate până în față, ca un nucleu distinctiv care îl reliefează și îl singularizează totdeauna, în mijlocul bisericii plină de numeroși nuntași, prezenți la ceremonie. Ei sunt înconjurați printr-un brâu îngust lucrat din lână colorată sau o pamblică din mătase înflorată, ale carei capete sunt ținute, în față, de către cei doi miri, tot timpul slujbei. Grupul astfel învăluit, este centrul de greutate asupra căruia se concentrează atenția și admirația tuturor. Grupul se află în fața mesei, special pregătită pentru ceremonie, cu fața către altar și către preotul în odăjdii, care oficiază slujba cununiei, în compania "diecilor" și a corului numeros din cafas.

Toți din acest grup poartă îmbrăcăminte de mare sărbătoare, în stil specific oșenesc, cu mai evidentă și specifică expresie originală remarcabilă în decorul mai bogat care împodobește costumele celor doi miri, cu elemente special consacrate ca semne simbolice pentru acest eveniment și mai cu deosebire încă în modalitatea de a prezenta găteala cu totul originală a miresei, specifică zonei, ea fiind împodobită cu cunună din "barșon" roșu vișiniu, mult înflorată și cu numeroase "zgărdane" și șiraguri de mărgel lucitoare, în mai multe culori, care îi acoperă părul capului, împletit ca o plasă cu secvențe distincte în jurul capului, peste urechi, în jurul gâtului și pe piept, și îndeosebi pe coada părului mai lată și mai lungă, încheiată cu o fundă din mătase albă, prinsă la spate sub cingătoare.

După slujbă și în cadrul ei, preotul a vorbit celor doi miri tineri despre taina, importanța și semnificația căsătoriei, făcându-le recomandări cu sfaturi duhovnicești pentru cinste și hărnicie, cu într-ajutorare permanentă, cu dragoste reciprocă și înțelepciune, cu simț de răspundere față de îndatoririle familiale și cele sociale, cu râvnă la muncă și cumpătare, cu purtări morale și sociale ireproșabile, în tot cursul vieții lor!

52. RITUALURILE SĂVÂRȘITE DE MIRI LA IEȘIREA DIN BISERICĂ

Îndată după oficierea slujbei, la ieșirea din biserică, cele două mari grupuri de nuntași rămase asociate vreme de peste două ore pe două planuri distincte și cu manifestări diferite: asistența la slujba pentru cununia religioasă din biserică, sosită îndeosebi cu alaiul miresei, și numărul mare al nuntașilor din alaiul mirelui opriți la hora furtunoasă de la casa parohială, cu muzică, dansuri și țâpitudini specifice, s-au reunit și contopit într-o mare mulțime de nuntași din ambele sexe și de toate vârstele, în fața biserici unde au asistat, la câteva obiceiuri consacrate evenimentului, unele de caracter general la români, altele

supraviețuind din fondul zonal străvechi, cel mai arhaic, ale căror manifestări se mai pot înregistra încă și astăzi, dar și unele făcând patre din inovațiile și creațiile obștești, ale timpurilor recente.

Mai întâi mirele și după el mireasa, au privit din ușa biserici spre direcția soarelui către vest, prin "colacul soarelui", din care au rupt apoi fiecare câte o bucătică și au mâncat-o, gustând și din sticluța purtată la ei, plină cu licoarea din prune bine coapte, fermentate și dublu rafinate, de două ori succesiv distilată, închinându-și reciproc, din inimă, fericire permanentă. După aceea mirele a rupt colacul în mai multe bucățele, aruncate nuntașilor aflați în preajma sa, căroro le-a aruncat și sticluța pentru a fi consumat acolo în întregime conținutul ei lichid, fiind și ea aruncată după golire tot în preajma și în curtea bisericii.

Mirii au aruncat apoi numeroase "mânuri" cu bomboane și tot atâția pumni cu bani metalici mărunți, ambele categorii de produse fiind cu grabă evidentă culese de "coconii" cei mai mici, care fuseseră remarcați într-un grup numeros înlăuntrul bisericii, ca participanți la slujba cununiei, dar și de către alți culegători ceva mai mari.

În aceleași clipe, cei doi stegari au sacrificat unul dintre cele trei torturi modelate artistic și frumos împodobite prin diverse forme și nuanțe de culori armonioase, și anume pe cel destinat de la confecționare celor doi stegari, care acum au tăiat din el câte o felie bună pentru fiecare, consumată în ușa bisericii, după care au continuat să taie mai departe cu cuțitul felii variabile, oferite nuntașilor care ieșeau din biserică până ce l-au consumat în întregime.

Alți nuntași, bărbați dintre rudeniile celor două familii, ale celor doi miri, au oferit nuntașilor prezenți să guste din sticlele pline cu licoarea din prune sau din cireșe, cu îndemnuri de participare la nuntă și la masa mare.

Celelalte două torturi aflate pe "tăvile" lor din sticlă, pe care fuseseră modelate și ornamentate artistic, cele două "turte ale nănașilor", și ele cu înfățișări artistice, ca și cei doi "colaci ai miresei" (colaci mari și grei, bogat și rafinat împodobiți cu decor modelat cu măiestrie din coca proaspătă, cu imagini simbolice și legați împreună printr-o frumoasă "ștergură mare" și alte trei șterguri mici, ca o importantă și dublă imagine expresivă de artă populară, din categoria țesăturilor decorative, dar și din arta remarcabilă a colacilor), prin grija aceluiași persoane care le purtaseră de la casa mirelui deodată cu alaiul lui, la biserică, au revenit toate prin grija aceluiași purtătoare și purtători, intacte, deodată cu marele alai de nuntași numeroși, pe "masa de onoare" din "saivan", în fața mirilor, a nănașilor acestora și a părinților celor doi miri, ca cea mai prețioasă rezervă pentru întregirea și îndulcirea consumului la banchetul de la "masa cea mare".

53. DEPLASAREA MARII MULȚIMI DE NUNTAȘI CĂTRE "SAIVAN"

Prin inițiativa celor doi stegari ai mirelui, purtătorii steagului de nuntă, ca și a celor doi "tarosti" aflați la comandă, cu muzica celor două perechi de ceterași ai mirelui și ai miresei, doi "ceterași" cu cetera și doi "zongorași" cu zongora, în frunte cu mirii și cele două perechi de nași, toți patru cu lumânări mari, albe și aprinse, frumos modelate și bogat împodobite cu flori, cu părinții și rudeniile lor apropiate, s-au pus în mișcare ca un mare și unic șuvoi rezultat din cele două alaiuri de nuntași, ca o mare mulțime de persoane din ambele sexe și de toate vârstele, în hainele cele mai curate, de mare sărbătoare, aflată în marș solemn cu muzică și veselie, inundând pentru câteva minute, întregul spațiu al drumului în zig-zag de trei- patru sute de metri, din poarta bisericii până în "Dâmbul Pricopenilor", în gospodăria Finta, la casa mirelui. Aici, prin măsurile minuțioase și chibzuit stabilite cu anticipare, prin prezența multor ajutoare benevole dintre bărbați,

rudenii ale celor două familii încuscite cu această nuntă, responsabili cu primirile și ordinea, prin prezența numeroșilor paharnici cu sticlele și paharele pline, marea mulțime a nuntașilor de peste o mie de persoane, sosiți deodată cu alaiul mirilor, au fost primiți la intrarea în "saivan" cu paharele pline și conduși la locurile rezervate lor, pentru ca într-un timp record de numai 4-5 minute, întreaga mulțime prezentă să-și ocupe locurile, așezându-se în ordine desăvârșită și cu voie bună "pe după masă" și ocupând astfel întregul "saivan", un mare salon încăpător, ad-hoc improvizat pentru marele banchet de la "masa mare de nuntă".

Să consemnăm și faptul că această ordine n-a fost întâmplătoare, ci structurată pe baza unor criterii prestabilite în concordanță cu diferitele categorii de nuntași, cărora li s-au rezervat mese cu destinații speciale: la masa de onoare, unde au luat loc mirii, nașii și părinții mirilor cu rudeniile cele mai apropiate; la masa invitaților mai de văză, rezervată în special invitaților din alte localități și cu funcții oficiale, la masa rudeniilor numeroase ale celor două familii și a prietenilor acestora, la masa invitaților obișnuiți, atât din satul Moșeni cât și din alte localități vecine sau mai îndepărtate.

Cap. IX La masa mare din "saivan"

54. DECORUL ÎN SALA DE MESE

Este necesară și o scurtă privire de ansamblu asupra acestui "salon" temporar, destinat să fie utilizat practic numai pentru două zile și o noapte.

Centrul de greutate maximă al aranjamentului din acest cuprinzător adăpost improvizat ad-hoc, îl constituie peretele de formă pentagonală din fundul nordic al sălii "saivanului", lat de 16 m și ridicat vertical la linia mediană până la îmbinarea perechilor de câpriori - "corni" - care susțin învelitoarea acoperișului în două ape, la 5 m înălțime deasupra solului.

Pe toată suprafața sa, de sus până jos la pământ, acest perete pentagonal este în întregime acoperit cu scoarțe, covoare și cergi recente, țesute din lână, mult înflorate, toate cu motive decorative policrome.

La o analiză puțin mai stăruitoare observăm că pe acest panou decorativ central, care închide sala în spatele grupului principal de nuntași aflați la "masa de onoare", este plasat un mare covor de proveniență industrială în compoziție decorativă și cromatică veselă, orientală.

Sus și central pe acest mare covor se afla unul dintre acele tablouri în forme dreptunghiulare pe care le găsim în mod frecvent în toate casele noi din Țara Oașului, reprezentând copii în reproduceri colorate litografiate, tipărite și multiplicare pe hârtie, cu imagini după unele picturi clasice reprezentând peisagii, scene rustice sau de vânătoare, chipuri de oameni în costume naționale, unele scene din viața lui Isus, toate puse în rame gri sau aurii. Aici era o reproducere după Cina cea de taină.

Încă mai sus și tot central era fixat un talger din faianță albă cu bordură roșie și fundul acoperit de un buchet de flori roșii, albastre și negre, pregnant reliefate pe fondul alb, imaculat, al talgerului.

De pe după talger își desfășura capetele lungi în evantai o ștergură mare pe care sunt cusute glastre cu flori în culori puternic contrastante și vii-albastru, roșu și negru. Este un eșantion din arta decorativă populară de interior, recentă.

Alături de covorul central, până la laturile verticale extreme ale pentagonului, mai remarcăm încă două perechi de covoare mari, simetric dispuse, și ele produsele industriei casnice a țesăturilor actuale, din lână, cu motive decorative și game cromatice similare ca stil, dar cu unele variații de la un exemplar la altul: unul are câmpul în culoarea cerului senin și decorul compus din flori foarte mari de trandafiri în roșu și negru. Cel de-al doilea din partea extremă are câmpul cu negru și decorul compus în același stil, tot din flori de trandafiri în roșu și negru.

Mai sus încă, până la vârful unghiului de sub "cornii" acoperișului în două ape, care susțin învelitoarea din prelate mari, spațiul este acoperit tot cu simetrie, prin cergi recent țesute din lână, având câmpul cu roșu aprins și decorul din flori de trandafiri în culori alternative de roșu, negru și verde.

Cei doi pereți laterali, pe toată înălțimea lor, de la cununi până la sol, 2 1/1 m și pe toată lungimea lor, 36 m, sunt închiși cu pățuri din producția industrială actuală de țesături, rânduite și ele după o ordine care lasă să se întrevadă preocupări de simetrie și unele intenții decorative, exprimate prin apropierea unor culori complementare ale fondului țesăturilor și prin înrudirile elementelor decorative liniare sau patrulete ale acestor țesături.

55. ARANJAMENTUL ȘI PORTUL NUNTAȘILOR

După pregătirile permanente desfășurate în toată luna ianuarie 1988 și o concentrare maximă de zi și de noapte în ultima săptămână din aceeași lună, aceste pregătiri au ajuns la apogeu în ziua și noaptea de sâmbătă (30 ianuarie), când s-au desfășurat și ceremoniile succesive ale nunții propriu-zise. O activitate febrilă - cu maximă intensitate - a cuprins acum pe toți membrii celor două familii, dar și numeroasele ajutoare benevole dintre rudeniile apropiate, vecini și prieteni, cu roluri bine determinate pentru toți, precum și o serie de persoane angajate contra plată, pentru cazuri excepționale precum: bucătăreasă șefă cu îndelungată experiență pozitivă în tehnica și arta culinară, două perechi de ceterași versați în muzica oșenească, unul cu cetera și contralăul său cu "zongora" care în ultimele două decade a înlocuit a doua vioară cu chitara pentru că "are glas mai mare", și o formație urbană din orașul Negrești-Oaș, cu numeroase instrumente specifice, fiecare "cu și mai mare glas" și tot atâția maeștri în mânuirea lor, pentru muzică modernă cerută la dansurile de astăzi.

Ne aflăm acum la ora 20, în seara zilei de sâmbătă (30.I. 1988), când cele două alaiuri de nuntă, contopite într-un singur mare șuvoi, urmărind ceata mirilor cu nași, stegarii, părinții, rudeniile apropiate și foarte mulți nuntași invitați, și-au luat locurile rezervate tuturora în sala mare de mese din saivanul de la casa mirelui. Aceștia au ocupat acolo în ordine o "masă de onoare", lungă de 16 m și alte patru mese paralele, lungi de câte 36 m fiecare, având toate bănci drept scaune, pe ambele laturi și pe toată lungimea lor.

Putem acum observa că această mulțime de oameni, nuntași primiți la intrare cu paharele pline și conduși de responsabili instruiți în prealabil, la locurile rezervate lor, în ordine desăvârșită și în timp record prin scurtimea lui, oferă observatorului unele imagini diferențiate de la o masă la alta care trebuiesc oricât de sumar consemnate.

Atrage mai întâi atenția masa de onoare, la care șirul principal de circa 50 de nuntași este așezat cu spatele către peretele pentagonal nordic, amenajat ca un mare panou decorativ, și toți cu fața către întreaga sală. Acest șir are în centrul său perechea celor doi miri încadrată de cele două perechi de nași și de cei doi stegari, și apoi tot în ordine simetrică de părinți și rudeniile apropiate, până la ambele capete ale băncii de 16 m lungime.

Se află pe masă, în fața mirilor, legătura celor doi colaci mari artistice lucrați, calacii miresei, și cele două torturi pe tavele lor de sticlă, modelați și ornamentați cu evidente preocupări artistice.

Aici prevalează portul popular oșenesc specific, în haine de sărbătoare, în expresia mult evoluată de astăzi, remarcată și la perechea celor doi miri tineri.

Mirele poartă uioș alb din țesătură din bumbac mai gros, cu motive geometrice și bobite reliefate în tehnica specifică a țesăturii în 9 sau 12 ițe, cu gulerul, pieptul, umerii, mânecile la manșete și câte un brâu îngust mai jos de subsiori și al doilea la poalele de jos, ambele de jur împrejur, cu ornamente decorative obținute prin alesături la războiul de țesut, sau din bucăți de pânză acoperite prin cusături din mărgeluțe multicolore, în șuvițe mai late sau mai înguste, pregătite separat și aplicate apoi pe haină după structura decorativă specificată mai sus. Predomină în decorul recent, în toate cazurile, culorile închise și la cele mai multe piese din îmbrăcăminte actuală lucrate în industria casnică, decorul cu negru.

Peste uioș mirele poartă un pieptar de culoare neagră din țesătură care își propune să imite blana de oaie, iar croiala și unele elemente decorative reprezintă imitații hibride ale pieptarelor din blană de oaie artistic împodobite cu broderii policrome, ca frumoasele pieptare bărbățești maramureșene. Cel purtat de mire a fost realizat în atelierul de croitorie al unei meșterite din Certeze.

În locul nădragilor din pănură albă de lână, necesari la vreme de iarnă, mirele poartă "ciucuri" din pânză ceva mai groasă în culoare vânăță, produs fabricat în industria casnică actuală de confecții. Pe cap mirele poartă un "clop" specific, împletit din paie de grâu într-un atelier specializat tot din Certeze, dar acoperit cu decor bogat lucrat din mărgeluțe strălucitoare în diferite culori, multe auri, decor produs cu multă migală în cadrul familiei sau mai deseori de către unele fete consacrate, la prețul de 1000 lei pentru plata decorului la un singur "clop", numai pentru manoperă.

În legătură cu evenimentul mirele poartă, cusut la "clop", un "struț" - buchet din flori cu verdeață, în general armonizat cu decorul pălăriei.

Mireasa poartă găteala capului și podoabele caracteristice rânduie oarecum în concordanță relativă cu regulile din trecut: cunună specifică mult înflorată cu roșu și foarte multe șiruri de mărgelile din sticlă lucitoare, cu bobul mult mai mare decât cele din trecut, în culori predominant de alb, dar și galben, roșu sau albastru... Aceste șiruri îi acoperă gâtul, pieptul, cele două aripioare peste urechi și o coadă mai lată și mai lungă peste părul din spate.

Podoabele de astăzi și mai ales excesul lor, nu mai lasă să se vadă plasele împletite de rare femei meștere, cu mare migală și multe ore de lucru, din șuvițele părului miresei, cu secvențe distincte în jurul capului, peste urechi și coada lată de la spate, împodobite cu șuvițe lungi și delicate realizate din câte 7 sau 12 șiruri de mărgeluțe foarte mici înșirate pe tot atâtea fire de ață împletite laolaltă, asamblate prin cusături cu acul în motive decorative florale, geometrice și simbolice, elegante și expresive, în unele cazuri alcătuind un ansamblu decorativ minunat, compus din 20-25 "gardane" sau "lățițare", din podoabele purtate de fete și neveste, grupate cu gingășie și rafinată frumusețe într-o remarcabilă lucrare de artă populară, cu totul specifică Oașului la ziua nunții miresei.

Costumul nou mai păstrează doar vagi similitudini în croiala, formele și ansamblarea celor trei piese principale din portul tradițional - cămeșă, pindileu și zadie - în care marea artă a broderiilor cusute cu acul, a fost oarecum pe aceleași spații înlocuită cu cusături de șireturi fabricate industrial, fixate cu mașina de cusut pe materiale industriale, mult înflorate, din țesături de fabrică, de "păr", în cele mai dese cazuri importuri de peste graniță...

La masa învecinată, către peretele răsăritean al salonului cu "masa mare", rezervată nuntașilor "mai de vază", prevalează îmbrăcămintea urbană de azi, în câteva cazuri cu ținută de seară, în costume în culori închise sau negru, folosite în ocazii solemne.

Și de-a lungul tuturor celorlalte mese, se observă că îmbrăcămintea nuntașilor de ambele sexe este amestecată, în unele cazuri cu piese din portul tradițional din Țara Oașului, influențat de schimbări recente evidente, alternând cu costumele procurate din industria actuală de confecții.

56. MENIUL LA "MASA MARE"

La sosirea nuntașilor în sala mare de mese, toate lucrările pregătitoare care fuseseră începute de vineri seara la orele 17, erau acum încheiate. În sala imensă de mese se aflau rânduite pentru cei peste o mie de nuntași așteptați - veselă, tacâmuri, șervețele de masă din hârtie, grupe de păhăruțe și pahare goale, alături de sticlele pline cu țuică, bere, apă minerală și o cană cu vin. Alături cu acestea, farfuriile întinse încărcate cu produsele destinate primului fel din meniul cu cinci feluri diferite servite la acest banchet. Farfuriile întinse, așezate pe două șiruri paralele pe toată întinderea tuturor meselor, erau încărcate cu felii de ruladă din carne tocată amestecată cu ou, copane, bucăți de piept sau alte bucăți de carne de pasăre friptă pane, felii de salam și de cașcaval și câteva măsline, pentru fiecare tacâm, marcând astfel toate locurile disponibile și ocupate din saivan. Pe linia mediană a aceluiași mese se aflau rânduite castroane pline cu diferite sorturi de prăjituri și coșulețele cu pâine.

Într-un ritm susținut se vor succeda o serie de momente și fenomene variate, diferențiate prin natura și conținutul lor, dar înlănțuite printr-o legătură predeterminată prin experiență tradițională și într-o intercalare armonioasă, cu un entuziasm mereu mai sporit, toată vremea de sâmbătă seara, ora 20, până duminică seara, ora 17.

Categoria principală a constituit-o desfășurarea marelui banchet al nunții, cu meniu foarte bogat, realizat în condiții superlative, cantitativ și calitativ. Mă refer la succesiunea celor cinci feluri de alimente și ele cu ordine stabilită prin tradiție, precum și băuturile implicate, unele permanent aflate pe mese în fața și la dispoziția și dorința nuntașilor, altele oferite în etape succesive apreciabil distanțate în timp, cu câte două și chiar trei ore de la un fel la altul.

Deschiderea aparține mirelui care, cu ajutorul stegarului taie cu iataganul său "colacii miresei" din patru în patru bucăți, din ce în ce mai mici, după același sistem de împărțire, în intenția de a putea să ajungă o bucăciică pentru fiecare nuntaș prezent în această numeroasă asistență.

Felul întâi al meniului, - "aperitivul" - se află depus pe farfuriile întinse, încărcate cu felii din ruladă de carne tocată, amestecată cu ou, copane sau bucăți de piept din carne de pasăre friptă pane, felii de salam și de cașcaval și câteva măsline. După două ore (22-23) au urmat castroanele și farfuriile adânci pentru cel de-al doilea fel al meniului - supa caldă din carne de pasăre cu tăiței de casă.

După miezul nopții au ajuns pe toate mesele din saivan cele 10.000 "boace" fierbinți, sarmale din carne proaspătă de porc tocată și rășcaș (orez) și cu unele mirodenii, rulate în foi de varză murată, constituind cel de-al treilea fel din meniul oferit.

Pentru orele 3-4 înspre ziuă au urmat fripturile din carne de porc și de vită pregătite pe grătare speciale montate cu foc deschis afară. Cele mai multe aduse direct de la grătare la consumatorii celui de-al patrulea fel al meniului.

Spre finalul banchetului copios, atenția nuntașilor a fost mai insistent îndreptată spre castroanele permanent prezente, pline cu diferite sorturi din cele 12 feluri de prăjituri întregite acum, în cel de-al cincilea fel, cu felii de cozonaci cu nucă macinată, cu felioare din cele două torturi artistic și armonios lucrate, și din numeroasele coșulețe comestibile pline cu creme diferit colorate după rețete deosebite și toate delicioase.

Cu privire la băuturi vom adăuga numai faptul că pe lângă sticlele pline cu țuică, bere, apă minerală și vin, numeroși paharnici harnici și vigilenți, au desfășurat o activitate susținută deplasându-se cu sticlele și paharele pline și încurajând nuntașii de la toate mesele pe care le aveau sub observație și grijă permanentă.

Cap. X Obiceiuri etnografice și folclorice

57. MUZICA ȘI DANSURILE

Populația din Țara Oașului, ca și cea din toate plaiurile României, a moștenit din tradiții cu origini arhaice foarte îndepărtate, un tezaur muzical bogat și original, cu variații de la o zonă la alta și de la un sat la altul, pe care l-a îmbogățit de-a lungul mileniilor în existența sa îndelungată.

În Țara Oașului este vorba despre o muzică care se cântă vocal și instrumental, în totalitatea aspectelor vieții umane, în desfășurarea tuturor fazelor muncii individuale sau colective, în gospodăria sau în câmp, la muncile agricole ori la făcut fânul, pe plaiuri la paza vitelor și la pășunatul turmelor de oi, la muncile din păduri și la cele de întraajutorare pentru construcții, pentru "deșfăcat" mălaiul în șezători, din toamnă, sau la "lăute de torturi", când femeile spală torturile din cânepă în apa râurilor printre sloiurile de gheață din februarie sau martie.

Oșenii cântă în zilele de lucru ca și în sărbători, la hora satului și la toate evenimentele, momentele principale din viața omului la naștere, la botez, la nuntă mai ales, dar și la înmormântare, când ei "se cântă" prin grai și trâmbițe, într-o tonalitate muzicală mai gravă, elogiind în versuri hărnicia și virtuțile morale ale celor care se duc pe ultimul lor drum, exprimând prin versurile și "cântecele" lor împăcarea profundă cu natura, cu rânduiala vieții, cu existența omului în valuri succesive, și prin aceasta eternă.

O muzică în general veselă, care stimulează munca și incită la dansuri, uneori vijelioase "cu tropotit pe mare și pe mănunțel", sau cu vârtejuri amețitoare "în doi", cu "hori", "îpăurituri" sau "străgete" declamate și cântate în armonie cu melodiile ceterașilor, la petrecerile de la casele la care nașterea a mai adus pe lume încă un "cocon", spre cea mai mare bucurie a bărbăților.

La hora satului și în mod deosebit la spectacolul de la nuntă, cu dansuri și "străgete" în care sunt ironizate, blamate sau aspru criticate urătenia și slăbiciunile sau viciile omului, ca lenea, beția etc., și sunt laudate frumusețea, hărnicia, vrednicia și omenia lui.

Muzica oșenească păstrează în structura ei aspecte melodice originare, arhaice, ale căror rădăcini străvechi sunt remarcabile în compozițiile și structurile ei melodice specifice, ca și în seria instrumentelor muzicale utilizate de o foarte mare parte a populației ca: frunza, tilinca, drâmba, fluierul, tulnicul sau "trâmbița" care sunt moștenite încă de la "originea lucrurilor".

Dar tezaurul principal al muzicii oșenești este consemnat în memoria numeroșilor "ceterași", câteva perechi în fiecare sat, care cântă îndeosebi la petrecerile colective și la unele ceremonii, desfășurând o muzică din "ceteră", din vioara mănuită cu măiestrie de unul sau doi "ceterași", cel de-al doilea fiind de regulă "contrasul" sau "contralăul" care ține isonul, tot cu "cetera" și mai de curând cu "zongora", chitara, care are "glas mai mare".

Acești ceterași cunosc și actualizează reeditând în mod spontan la petrecerile cu mici sau mari colective, ceea ce se numește "cântecul omului". Ei evocă melodii cu particularități specifice îndrăgite și preferate, dorite deopotrivă de diferiți bărbați și femei, cunoscute și nominalizate, ca având pentru ei o încărcătură emoțională mai vie, ca un izvor de plăcere și bucurie personală aparte, cel mai frecvent acest fenomen se întâmplă la cumetrii și în mod deosebit la nunții.

Cea de a doua categorie importantă de manifestări mai profund legate de desfășurarea fazelor diferite a ceremoniilor de la nuntă, au fost și sunt în continuare, până la faza finală a banchetului, manifestările muzicale și coregrafice provenite din două mari și nesecate izvoare de creații ale culturii și artei tradiționale zonale, cu muzică și dansuri oșenești, asociate și stimulate permanent cu "hori", "strigături" și "țăpurituri" specifice, recitate pe fundalul muzicii cu cetera și zongora, dar și cele cerute de stadiul actual al dezvoltării sociale, care reclamă muzică și dansuri moderne, cu selecțiuni din creația națională și cea universală.

În intervalele lungi dintre mâncărurile servite la "masa mare", pe fundalul muzicii oșenești susținută de cele două perechi de ceterași versași și după armonia muzicii mai sonoră a numeroaselor instrumente muzicale moderne, fiecare dintre ele cu "glasuri mai mari" decât "zongora", ale formației colective de muzică modernă "Nordic" din Negrești-Oaș, s-au desfășurat etapele fierbinți consacrate dansurilor, când s-au folosit din plin cele două spații distincte amenajate în sala mare de mese cu nisip și, scânduri paralele, unul mai aproape de masa de onoare, celălalt, mai spațios, către intrarea generală unde grupele de dansatori s-au alternat cu elan din ce în ce mai înfocat în ambele stiluri, în ritmuri cu totul diferite, cu protagoniștii dansului bărbătesc "roata" și ai dansului oșenesc "în doi", din străveche tradiție, dar și de iubitori ai dansurilor moderne, unii și alții stimulându-se și chiar concurându-se reciproc printr-o măiestrie coregrafică remarcabilă, desfășurată cu multă virtuozitate, în momente de adevărat spectacol susținut cu rafinament, demn de admirația entuziastă a nuntașilor prezenți, manifestată în egală măsură și pentru unii și pentru alții. De multă vreme nu mai admirasem asemenea virtuozitate în dansuri.

58. NUNTA ÎN TRECUT LA CASELE PĂRINTEȘTI

În trecutul destul de apropiat, numai în urmă cu 15-20 de ani, când ceremonialul nunților se desfășura exclusiv în gospodăriile familiilor celor doi miri, ambele cete de nuntași, ai mirelui și ai miresei, reuniți în fața bisericii după slujba pentru cununia religioasă, se reîntorceau împreună în marea majoritate a cazurilor la casa mirelui și numai în cazuri excepționale la casa miresei, unde mirele era "ginerit".

În toate cazurile alaiul nuntașilor era așteptat în pragul casei de către soacra mare sau soacra mică, după caz, care ținea în mână o frumoasă "ștergură" mare, împodobită cu decor bogat, realizat prin cusături sau alesături policrome, un exemplar reprezentativ pentru arta țesăturilor decorative din sat. La apropierea celor doi tineri miri către intrarea în casă, în fruntea alaiului de nuntași, soacra mare sau soacra mică arunca ștergura cu ambele mâini pe după capul celor doi tineri, trăgându-i deodată și împreună peste prag, înlăuntrul casei, unde erau primiți cu îmbrățișări, cu sărutări și cu vorbe duioase. Soacra își manifesta astfel,

în acele clipe, aceeași profundă dragoste de mamă mărturisită deopotrivă și fără deosebire pentru ambii tineri, considerați din acel moment, pentru tot restul vieții sale, copiii săi.

Nunta se desfășura la casa cu două sau cel mult trei încăperi distincte, modeste, cu totul înecăpătoare pentru grupul tot mai numeros de nuntași prezenți, constituit din rudeniile apropiate ale celor doi miri, vecini și nuntașii lor.

De aceea chiar până prin anii 1978-1979, nuntașii căsătoriți, împreună cu mirii, nașii, părinții și rudeniile lor cele mai apropiate, erau adăpostiți în cele două ori trei camere ale casei de locuit, adeseori cu mare înghesuială, în timp ce tineretul participant la nuntă, feciorii și fetele și chiar unele perechi căsătorite, erau nevoiți să-și desfășoare dansurile și petrecerile cu muzica ceterașilor, în saivanul apropiat din aceeași gospodărie, curățat și amenajat ca adăpost suplimentar, special, pentru desfășurarea ceremoniei.

Dar creșterea tot mai presantă a necesității de spațiu adăpostit, ca o consecință directă a creșterii populației și a participanților mereu mai numeroși la ceremonia nunții, a impus ca soluție construirea ad-hoc a unui adăpost improvizat, din lemn recuperabil, și cu întrebuințarea temporară de 2-3 zile, numit "saivan". Acesta era proiectat să adăpostească un mare număr de nuntași, în unele cazuri chiar până la cifra de 2000 persoane prezente împreună, la "masa mare" de la aceeași nuntă!

Dar și această formulă constructivă cu spațiu corespunzător, a fost depășită treptat în ultimul sfert de veac, când au început să fie edificate construcții spațioase la parter, realizate din materiale durabile, cu zidărie solidă din cărămidă sau bolțari, pe temelii din beton și sub acoperișuri în două sau patru ape din țiglă roșie de Jimbolia. Ele sunt prevăzute cu spații corespunzătoare unor mari bucătării, înzestrate cu instalații și veselă adecvate, cu spații amenajate pentru două categorii distincte de dansuri și muzică din două izvoare deosebite (cel de origine ancestrală, originală, cu muzică și dansuri specifice oșenești, și cel al creațiilor naționale și universale moderne, cerute deopotrivă și unele și altele, după categoriile deosebite de dansatori ajunși să se manifeste în scene pasionante, cu rivalități și concurențe pe două planuri ale manifestărilor artistice din domenii de aceeași esență, dar de origini, structuri și calități estetice deosebite), și spații cuprinzătoare pentru un atât de numeros public prezent în aceeași sală. O mare sală, de formă dreptunghiulară este numită "Casa de nuntă!".

Casa de nuntă este rezervată exclusiv pentru nunțile satului, la care iau loc un număr variabil de la o mie la două mii de persoane, prezente o noapte întreagă și cu prelungiri variabile pentru a doua zi și a treia zi la banchetul de la "masa mare", servit în alternanță cu o bogată suită de manifestări folclorice, etnografice și artistice originale, înălțate într-o structură unitară, într-un ansamblu de anvergură care sintetizează obiceiuri sociale și creații artistice cu rădăcini ancestrale, multimilenare, continuate, îmbogățite și cizelate prin contribuția obștească de la o generație la alta, cu aspecte și însușiri caracteristice pentru civilizația și cultura tradițională a poporului român de pretutindeni, dar și cu forme, însușiri și caracteristice care definesc modul de viață și creațiile specifice ale așezărilor din Țara Oașului.

Casa de nuntă a intrat în funcțiune în anul 1980 la Bixad și deodată cu începutul anului 1989 la Moșeni, când a încetat construirea marilor "saivane" improvizate din lemn. Casele de nuntă reprezintă cea de a patra etapă în efortul de a satisface nevoile mereu mai mari de spațiu pentru nunțile actuale, desfășurate în mediul rural din Țara Oașului, în veacul XX. Ele marchează un nivel superior de acomodare la nevoile rezultate din creșterea mereu mai numeroasă a populației din zonă, ca și din toată țara, dar și dintr-un tot mai înalt nivel de cultură și de civilizație, manifestate concret în legătură cu desfășurarea sărbătorească, la proporții necunoscute în trecut, a unuia dintre cele mai importante

momente din viața omului, căsătoria și nunta, evenimente care pun bazele constituirii familiei, celula socială principală, unitate fundamentală, esențială pentru existența tuturor așezărilor și pentru însăși existența națiunii române.

Și cum, în curgerea timpului de la o generație la alta, trăsătura fundamentală în structura generală a societății umane poate fi caracterizată prin schimbări remarcabile înregistrate în toate aspectele și fenomenele vieții, într-un dialog continuu și profund între trecut, prezent și viitor, se impun cu necesitate să consemnăm câteva observații succinte referitoare la ceremonialul complex al nunții, invocând momente din secolul al XX-lea, prin câteva expresii concrete, grăitoare.

- "Să vedeți ce-i aici la nuntă!...

- Acum nu-i ca demult! O fost mai săracă lumea atunci, și țara și noi!

- Am făcut boace¹¹¹ din păsă! Acuma din carne!

- Și la masă am pus patru persoane la un blid; acum câte persoane sunt, atâtea blide se pun!..."

- "Se joacă colacii amu și la mireasă și la mire!"

- "Amu am măs la nuntă. Am dus un kilogram de țuică!

Am răspuns! Și nici amu nu se răspunde la mireasă. Numai la mire."

- "Astăzi nu mai duci palincă! Cadouri, blide, pernă, cerșaf, chischineu, 100 de lei"¹¹²

Este în aceste succinte propozițiuni cuprins intervalul foarte scurt de zece ani, în care s-a trecut de la saivanul ca adăpost pentru vite în cadrul gospodăriei țărănești, când era utilizat și pentru ceremonialul nunții ca spor de spațiu acoperit, în cadrul gospodăriilor rurale din Țara Oașului, și trecerea la "saivanul" construcție ad-hoc de mari proporții, în mod deliberat realizat pentru adăpostirea temporară a unui mare număr de participanți la nuntă, și apoi trecerea la "Casa de nuntă" - construcție solidă, permanentă, realizare obștească din materiale durabile, cu spații corespunzătoare.

59. CERERILE "TAROSTELUI" ADRESATE "SOCĂCIȚELOR" ȘI "GAZDELOR CĂȘII" LA "MASA MARE"

La toate nunțile din Țara Oașului ceremoniile au loc mai întâi paralel, la ambele case ale celor doi miri și după cununia religioasă, în cele mai frecvente cazuri la casa mirelui și numai în cazuri speciale la casa miresei, unde mirele este "ginerit". În toate cazurile după cununia religioasă, participă la numeroasele și interesante manifestări folclorice și etnografice, ambele grupuri de nuntași, care grupează împreună atât "oastea" mirelui, cât și "oastea" miresei. Seria de manifestări care au loc paralel în două centre distincte, la casa mirelui și a miresei, prezintă mari similitudini dar și diferențieri specifice, care se contopesc în ansambluri unitare după unirea celor două "oști" la casa mirelui sau la casa miresei.

Cele dintâi manifestări folclorice și etnografice desfășurate la toate nunțile îndată după cununia religioasă și contopirea celor două "oști", a mirelui și a miresei, ca un singur mare grup de nuntași numeroși aflați împreună la "masa mare", le-au constituit dintotdeauna cererile "tarostelui", ajutat de stegar, adresate în fața nuntașilor, "socăcițelor" și "gazdelor cășii", adică bucătăreselor și socrilor, cu întrebări și răspunsuri formulate în versuri pe un fundal permanent de glume, ironii, dar și critici mai blajine ori mai aspre sau

¹¹¹ sarmale

¹¹² Finta Petre lui Mihăilă, 70 ani, Moșeni, Țara Oașului, 29.VIII.1978

chiar severe, referitoare la ținuta și comportamentul lor, la zestrea și darurile celor doi miri etc.

Sunt de consemnat aici două aspecte distincte în formele lor de manifestare și în conținutul lor. Originea ambelor aspecte poate fi identificată în trecutul îndepărtat.

Sunt pe de o parte cererile "tarostelui" care se referă la aspectele și comportamentele "socăcițelor", a bucătăreselor, cu rol foarte important la "masa mare" de la nuntă, și la darurile mirilor, cu întrebări adresate părinților acestora, "gazdelor cășii". Întrebările referitoare la darurile sau zestrea mirilor, ca și cele privind îndatoririle socăcițelor, puse de "taroste" în versuri, sunt urmate de răspunsurile tot versificate ale celor vizați. Acestea lămuresc prin conținutul lor, sensul celor două aspecte distincte. Întregul dialog angajat între cele trei categorii distincte de personaje cu roluri importante la nuntă, desfășurat pe fundalul glumelor, ironiilor și al glumelor amuzante, dau impresia generală a unui aspect de pantomimă bufă populară, distractivă.

Răspunsurile la întrebările care privesc darurile și zestrea mirilor se concretizează într-o serie de parodii care apar în locul obiectelor reale, cerute. Ambele aspecte ale acestor manifestări, foarte frecvente în trecut, aveau drept scop, credem, să trezească atenția și să stimuleze buna dispoziție și veselia generală a participanților, făcându-i să uite în această importantă sărbătoare din viața omului, apăsarea dificultăților vieții și a sărăciei generale, atât de mult resimțită în trecut în Țara Oașului. Faptul că multe dintre aspectele menționate aici și cu deosebire parodiile populare prezentate ca înlocuitorii obiectelor reale din zestrea și darurile mirilor, la nivelul unui salt remarcabil pe planul vieții materiale de astăzi, se află într-un amplu proces de dispariție rapidă, confirmă interpretările noastre.

Îndată ce așezarea "pe după masă" a tuturor nuntașilor din cele două "oști" - a mirelui și a miresei - s-a încheiat în ordine la "masa mare" din "saivan", sau din "Casa de nuntă", stegarul bate cu "bota" de la steag, pe fața mesei de onoare, scutură cu putere și flutură steagul în vânt, declanșând astfel clinchetul muzical cu sonoritate puternică al numeroșilor săi clopoței globulari, făuriți din bronzul cel mai fin. El obține astfel liniștea generală și atenția tuturor participanților prezenți și dă cuvânt "tarostelui" care strigă către socăcițe:¹¹³

- "Măi socăcițe măi,
Ce lucru-i de voi,
De sunteți așa de moi?!
Di-asăară-i hăt demult
Și pi cap nu v-ați lăut?"

Și pentru a-și accentua mai tare critica exprimată, tarostele adaugă, răspunzând în locul socăcițelor¹¹⁴:

- "La frunte sum netejoară,
Și la ceafă cuib de cioară!"
Și criticile urmează mai departe pe același ton:
- "Socăcița mirelui,
Șăde-n fundu' unghiului,
Cu o mână di-aluat
Și cuptoriu tăi spart!..."

La aceste afirmații socăcița avizată răspunde:

- "Nu ne ocărăți așa de rău!..."

¹¹³ bucătărese

¹¹⁴ Nuntă la Moșeni, 1935

N-am avut lemne pălite,
Că pădurile-s oprite!
N-am avut lemne crepate,
Că pădurile-s departe!..."

- "Ce te uiți stegar la mine?
Că gândești că nu sunt bine?!
Uită-te la mândra ta,
Că gândești că-i marți sara?!..."
Dar tarostele repetă, pe ton și mai clar strigarea sa:
- "Măi socăcițe măi,
Ce lucru-i de voi
De sunteți așa de moi!?..."

- "Sterge-ți vatra și fiți gata,
Cu poalele ridicate,
Și cu gurile căscate!...bee!!"

Mai împăciuitoare socăcițele răspund:

- "De-ați ști cere,
V-am da miere,
Și cămașa di pi chele!"

"Socăciță cu chischineu roșu
Urcă-te la moșu!"

Iar când tarostele strigă:

- "Măi gazdele cășii măi!

Darurile miresei

Să fie pe fața mesei!"

și i se răspunde:

- "Ce ne-ați dat, aceea vă dăm!"

Tarostele se vede nevoit să precizeze și mai concret, zicând:

- "Talgeru miresei

Să vie pe fața mesei!..."

I se prezintă două blide suprapuse, care se acoperă unul pe altul și i se precizează:

- "Aicea-s și găina, și mărzelele!"

Dar tarostele insistă repetând cererea:

- "Măi gazdele cășii, măi!

Mărgelele miresei

Să vie pe fața mesei!"

Atunci i se prezintă o ramură de spini cu boabe și niște semințe înșirate pe ea, sau o cracă de măcieș cu două ramuri, pe care sunt agățate "mărgele de jambră", din cocă de grâu îndulcită, în forme diferit modelate și vopsite cu diferite culori, cumpărate din târgul săptămânal numit "mărturie" de la Negrești, sau din cel lunar ori sezonier din același târg. Pe aceeași ramură cu produse comestibile, mai erau și vreo patrușprezece cruciulițe, modelate tot din jambră îndulcită și colorată, toate din cocă bună de mâncat, prezentate drept "mărgelele miresei".

Când tarostele strigă:

- "Măi socăcițe măi!
Găina miresei,
Să vie pe fața mesei!",

I se prezintă un chip de pasăre în care putem recunoaște o găină cioplită dintr-o bucată de lemn pe paltin, modelată în formă plastică expresivă, cu fulgi de la păsările de curte lipite pe corpul ei! Această "găină" a fost integrată ca obiect muzeal în intervalul casei din Moišeni construită din lemn masiv de stejar, important monument de arhitectură populară, datând din anul 1780 și transferată la Muzeul Satului din București, la inaugurarea lui, din primăvara anului 1936.

Dar o formă hibridă și inexpressivă, o parodie de pasăre, modelată din gips vopsit în diferite culori, având câteva pene smulse de la păsările de curte și înfipte în coada ei, cumpărată tot din târgurile de la Negrești, a fost deseori prezentată, parodiind "găina miresei", la nunțile din Țara Oașului, între anii 1910-1960.

"Tarostele" continuă să ceară de la "gazdele cășii" darurile din zestrea miresei și strigă:

- "Măi gazdele cășii măi!
Porcii miresei
Să vie pe fața mesei!"

I se prezentau doi coceni de la doi știuleți de "mălai"(porumb), curățați de boabe și "porjoliți" în foc, legați împreună cu un fir de lână roșie.¹¹⁵

În alte cazuri, când mireasa sosea alături de mirele său, în fruntea celor două alaiuri de nuntași reunite după cununia religioasă și ajungea la casa mirelui, ea arunca din tindă în pod, prin "gura podului", doi știuleți de porumb cu boabe pe ei, aleși dintre cei mai mari și frumoși din recolta aceluși an, legați împreună printr-un fir răsucit din lână roșie, semn că mireasa aducea belșug la casa socrilor și a mirelui său.

Observăm că la capetele băncilor de la masa de onoare, în saivanul plin cu peste o mie de nuntași se află printre ei rudeniile apropiate ale celor doi miri și pe măsură ce se depărtează mai mult spița de neam, prin care înțelegem "gradul" de rudenie, cu atât sunt mai departe spre fundul saivanului rudeniile respective.

De asemenea și aici masa de onoare din saivan este ridicată mai sus cu cel puțin o jumătate de metru față de celelalte mese din acest mare salon amenajat pentru desfășurarea nunții. Peretele pentagonal din spatele mesei de onoare, înalt până la 5 m pe linia mediană este, în toate cazurile, acoperit și împodobit artistic cu frumoase covoare mari și cergi țesute din lână în industria casnică textilă, cu decor policrom, bogat și variat, cu blide din faianță veche, viu înflorate și cu o icoană colorată în exemplare litografiate. Printre blide și tablouri colorate, ștergurile mari și mici din bumbac alb și rafinat, cu decor policrom în broderii și alesături, pune în relief arta originală a țesăturilor populare cu rol estetic remarcabil în interioarele caselor din Țara Oașului.

Pereții, la perimetrul lateral pe laturile lungi și cele scurte ale patruleterului, sunt închiși pe înălțimea de 250 m jur-împrejur, prin cergi și pături din industria textilă curentă.¹¹⁶

Ceterașii cu instrumentele lor muzicale cetera și zongora,¹¹⁷ se află în capătul băncii de la a treia masă, în fața mirilor și a nănașilor, după ce au condus cu muzică de marș așezarea în ordine "pe după masă" a tuturor nuntașilor care au umplut saivanul în 3-4 minute! Stegarul se prezintă deândată cu steagul de nuntă la banca din fața mesei de onoare,

¹¹⁵ Nuntă la Moišeni, 1935 și 1939

¹¹⁶ Nuntă la Moišeni, 17.IX.1978

¹¹⁷ vioara și chitara

bate cu bota de la steag declanșând clinchetul puternic dar muzical al numeroșilor săi clopoței, care asigură liniște și atenția tuturor, când mirele, în picioare, ridică și bea paharul plin cu pălincă închinând către nănașul său, către mireasă, către părinți și rudeniile sale, ca semnal pentru începutul marelui ospăț de la masa mare. "Tarostele", Floarea Baltă Bertici, Floarea Ghibului, se suie pe bancă și cu al doilea pas pe un scaun mai înalt, fluieră din degete și strigă cu putere:

"Gazdele cășii, atențiune!
După prăjituri și băuturi...
Socăcițe scurte-n poale ,
Ce-ați mâncat mâncarea din oale?
Spuneți-ne dați ori nu ne dați?
Socăcițe, găina s-o cătăm de ouă!...
Dați-ne, nu ne țâneți,
Ori ni spuneți că n-aveți!..."

Dar și un alt moment de început la o nuntă din Cămârzana,¹¹⁸ cu strigările "tarostelui":

- "Măi socăcițe măi,
Faceți bine s-ascultați,
Ce vom cere să ne dați!..."

- "Măi socăcițe, măi!
Uiaga ce-i vânăță,
Să ne fie sâmbătă!...
Să fie pe fața mesei!
Că mirele s-o lăudat,
Că tăt cu uiagă-o umblat!..."

- "Măi socăcițe, măi,
Două farfurii, două lingurițe,
Două ștergătoare
Să fie pe fața mesei,
Că mirele s-o lăudat
Că tăt cu di-alea o îmblat!..."

- "Măi socăcițe, măi,
Copăile morii
Să fie pe fața mesei!
Că mirele s-o lăudat
Că tăt cu copăi o măsurat!..."

- "Măi socăcițe, măi,
Sărărița cu sare
Să fie pe fața mesei
Că mirele s-o lăudat
Că tăt sărat o mâncat,
De aia s-o însurat!"

¹¹⁸ Nuntă la Cămârzana, 10.VIII.1978

- "Măi socăcițe, măi!
Pânea mirelui
Să fie pe fața mesei!
Că mirele s-o lăudat,
Că tăt pâne-o frământat!"

- "Măi socăcițe, măi,
Paloșul mirelui
Să fie pe fața mesei!
Că mirele s-o lăudat
Că tăt cu paloș a îmblat!..."

- "Măi socăcițe, măi
Găina mirelui
Să fie pe fața mesei!...
Că mirele s-o lăudat,
Că tăt cu găini o îmblat!..."

- "Măi socăcițe, măi
Cocia mirelui să fie
Pe fața mesei!
Că mirele s-o lăudat,
Că tăt cu cocie o îmblat!"

- "Cocie și osâie,
Cocie cu patru roate
Căci cu două nu se poate!...
Că mirele s-o lăudat,
Că tăt cu cocia s-o cărat!..."

60. PĂLINCA "O RĂSPUNDE TAROSTELE"

O datină veche, "din veac", practică la nunțile din Țara Oașului și abandonată complet în ultimul sfert de secol, a constituit-o îndelungată vreme, obiceiul după care nuntașii participanți la "masa mare", nănașii, părinții și rudeniile de toate categoriile ale celor doi miri, ba chiar și invitații lor, erau îndatorați să se prezinte la ceremonie ducând cu ei o sticlă sau un altfel de vas, de diferite mărimi, plin cu puică pe care o prezentau la sosire "tarostelui".

Acesta "o răspundea" în versuri improvizate, amestecate cu proză, anunțând persoana, gradul de rudenie biologică sau spirituală, cantitatea prezentată din care "tarostele", "cușăia" (gusta)și închina îndeosebi către aducători, dar și către ceilalți nuntași prezenți și după ce "o descânta și o vrăja" astfel, restituia vasul plin aducătorilor, ca să aibă fiecare la "masa mare" o băutură obișnuită pentru consumul propriu și cu ceilalți nuntași, rudeni, prietenii etc.

Pentru lămurire folosim mai întâi o însemnare de la nunta din Moišeni, care avusese loc în anul 1935.

Sosise la casa mirelui cu numeroși nuntași din "oastea lui" și alaiul miresei cu nuntașii ei, nașii, părinții, toate rudeniile apropiate, ceterașul etc.

"Toți au fost băgați pe după masă", cu "oamenii aleși ai mirelui și ai miresei", ba chiar și fetele care lucrează la cusut steagul de nuntă, "druștele".

La sosirea nuntașilor miresei, tarostele mirelui era prezent și lui i se prezentau sticlele și alte categorii de vase diferite, pline cu țuică, pe care "tarostele o răspundea". El declama în auzul și văzul tuturor acestor cuvinte:

- "Și io zăc așa, cu gura me!

- Înălțatau împărat tânăr

Și înălțata împărăteasă, n-o știut nici ei cu ce dar să meargă să-nchine la socrii cei mari!

- Și s-o dus la meșteru de lut,

Să le facă un vâsuc!

O făcut, nu li-o plăcut!

- Și s-o dus la cel de uiagă,

Și li-o făcut să le placă!...

Și l-o împlut cu băutură

Să le fie de voie bună,

La toți mesenii di-mpreună!...

Cu cei mai multă voie bună!...

Să trăiți la mulți ani!..."

Tarostele închină și cușăie din toate uieșile! Apoi el răspunde pălinca nănașilor, zicând:

- "Și nănașii cei mari n-o știut cu ce dar să meargă să-nchine la înălțatul împărat tânăr și la înălțata împărăteasă tânără, întru ziua di azi și di ieri!"

- "Da s-o dus la meșterul de lut

Să le facă un vâsuc!

Li-o făcut, nu li-o plăcut!...

Și s-o dus la cel de uiagă

Și-o făcut să le placă!

Și l-o împlut cu băutură

Să ne facă voie bună

La toți mesenii di-ampreună!...

La mulți ani cu voie bună!..."

Dar și la al doilea moment, când "tarostele" răspundea pălinca la o altă nuntă din Moieșeni¹¹⁹, am auzit următoarea comandă:

- "Dumitre, du-te și spune să aducă uieșile pline cu pălincă." Atunci stegarul a bătut cu bota de la steag pe masa mare, recitând:

- "Să tacă casa, să grăiască masa!

La această casă de omenie,

Cu ce dar, cu ce bucurie să vie?!..."

Obținând liniște dă cuvânt tarostelui, care continuă:

- "O mârș la meșteru de lut

I-o făcut, nu i-o plăcut!

Da o mârș la cel de uiagă,

I-o făcut ca să-i placă!...

¹¹⁹ Nuntă la Moieșeni, 6.III.1939

S-o împlut de băutură
Să ne facă voie bună..."

- "O sticlă, o damigeană,
De la nănașul cel mare!...
Ca s-ajungă di-o zî, di două
Ba și di nouă!..."

- "Trăiască mirii și nănașii
Di-mpreună cu nuntașii!"

- "Și la mire să vie două talgere,
Să aivă mâine în ce mânca cu ele!..."

- "Așa zâce și unchiu mirelui
Cu ce bucurie să vie,
La nepotul său,
Că și-o găsit și el soție!..."

- "S-o dus la meșteru de lut,
I-o făcut, nu i-o plăcut,
Și s-o dus la cel di porțelan,
I-o făcut pi alean!..."

- "Așa zâce și socrul cel mare
Tata mirelui
Cu ce dar, cu ce bucurie să vie?"

- "O mârș la niște butnari
Și i-o făcut un "ton " cu douăsprezece cercuri
Să ne țâie până miercuri!..."

- "Așa zâce și sora miresei
Da n-o vrut să vie cu mâna goală!
Că ș-o aflat și sora lor soție!...
S-o dus la cel de uiagă,
Și i-o făcut să-i placă!
S-o împlut cu băutură,
Să ne facă voie bună!...
La tăți nuntașii de-a-mpreună!..."

- "Așa zâce și unchiu miresei,
Griga lu` Gheorghe...
N-or merge piste atâtea hotare
Cu mâinile goale...
Ș-o mârș la niște butnari
Și le-o făcut niște buți tari!..."

- "Așa zâce ș-o tătăiașă a sorii miresei,

Cununa miresei o țâpă gios!

C-apoi cu ce s-o lega la cap?..."

Și i-a adus un chischineu frumos, să se lege la cap!..."

- "Așa zâce și un văr de-al miresei:

N-om merge cu mâna goală,

Să ne facem neamu de ocară!..."

- "Ș-o adus o damigeană ș-o cratiță

O sticlă plină ș-o cratiță...

Că nu ne-a bate Dumnezeu

Dipt un leu!"

- "Așa zâce ș-on alt văr de-al miresei,

C-o mârș la meșterul de lut,

I-o făcut, nu i-o plăcut...

Un borcan de lut îi bun, nu-i rău!

Da noi îi lăsăm un "zider" de badoc!¹²⁰

Să-l aibă pentru apă!..."

- "Mulți chemați și adunați,

La această casă de omenie!..."

- "Așa zâce sora mirelui,

Cu bărbatu, cu Nicoară!..."

-C-o mârș la niște butnari

Ș-o făcut niște buți tari,

Ș-o pus pi ele douăsprezece cercuri

Să ne țâie până miercuri!..."

Ș-o împlut de băutură,

Să ne facă voie bună,

La toți nuntașii di-a-mpreună!..."

- "Așa zâce și vecina mirelui,

Că s-o scăpat di-atâta vecinătate!...

Că ș-o găsit și el nevastă!

Ș-o luat on chischineu

Să-i facă parte Dumnezeu!..."

- "Așa zice și fata lui Ilieșu lui Tămaș,

Două vere ale miresei,

Da lăsăm batâr un chischineu,

Să le facă parte Dumnezeu!..."

- "S-așa zâce și Piștirigă,

Că nici el nu-i om de nimică!..."

¹²⁰ tablă

Că eu îs mic, da uiaga-i mare!
 Și s-o dus la niște butnari,
 Și i-o făcut niște buți tari!...
 S-o împlut cu băutură
 Să ne facă voie bună,
 La tăți nuntașii di-a -mpreună!"

- "Așa zâce ș-o vară di-a mirelui,
 Măricuța..."
 - "Om duce o cratiță la tocana¹²¹ cu brânză!
 C-aceia-i tare bună cu brânză!..."

- "Așa zâce și vecinul miresei!
 Da a dus ș-on chischineu
 Să le-ajute Dumnzeu...!"

Intervine iarăși stegarul cu steagul de nuntă, scuturat cu putere să sune și să asigure liniștea în continuare, necesară "tarostelui".

Stegarul repetă formula de la început:
 - "Să tacă casa,
 Să grăiască masa!"... "Tarostele" continuă prezentarea!
 - "Așa zâce și Petre lui Tămaș,
 Că i-o fost și fată!
 Că, doamne de multe ori o lăsat
 Ușa neîncuiată!..."

- "Așa zâce și mătușa miresei!
 Ș-apoi o pus și vo două mere
 C-o știut că n-or hi răle!..."

- "Așa zâce și sora mirelui
 Că și la mine a fost, odinioară!
 I-oi da și di mâncare!...
 D-apoi o adus ș-on chischineu,
 C-așa vre Dumnzeu!..."

- "Să trăiești măi mire
 Da ești cam supărat,
 Dipt-ce popa ti-o giurat!"

- "Ti-o giurat popa pi cruce,
 Tu la fete nu ti-i duce!..."

- "Uită-te mire bine,
 De vezi ce stă lângă tine!"

- "Șăde-o pruncă neînvățată

¹²¹ mămăligă

De-a fă rău, treabă iertată!..."

- "Să trăiești mire cu bine
S-avem cînste de la tine!"

Spunând aceste cuvinte cu sfaturi adresate mirelui, sora lui îi închină sticla cu băutură adusă de ea, bea din sticlă mai întâi ea, după ritualul zonal tradițional, și o oferă apoi mirilor și celorlalți nuntași ai miresei și ai mirelui...

- "Așa zâce și vara miresei
Că ș-o aflat nepoata sa soție!"
- "Așa zâce și Tămașu Pleapului!
O mârș la niște meșteri de lut
Să-i facă un văsuc!
O făcut, nu i-o plăcut!
O mârș la cel de uiagă,
I-o făcut ca să-i placă!...
S-o împlut cu băutură
Să ne facă voie bună
La tăți nuntașii de-a-mpreună!"

- "Ce mi-i de ștergătoare,
Că nici capu nu mă doare!..."

- "Așa zâce și fratele mirelui,
Petre și cu soțiaie Mărie!"
- "N-om sta și noi cu mâna goală!...
Ș-a adus un chischneu,
C-așa vre Dumnezeu!..."

- "Așa zâce și Tămașu lui Bulăndrău
Și cu Ilieșu lui Ciupârdel,
Că ș-o aflat neamul său soție!"

- "Da o legat la uiagă ș-on chischineu,
C-așa vre'Dumnezeu!..."

"Așa zâce ș-o vară de-a soției!
Om me și noi cum mărg așira oameni!
C-o zadie ș-on chischineu,
C-așa vre Dumnezeu!..."

- "Așa zâce și partea din sud,
Grigoru nost...
S-a dus la meșteri di lut,
O făcut, nu i-o plăcut!...
Da s-o dus la niște butnari,
Și i-o făcut niște buți tari
Ș-o tras pi ele douăsprezece cercuri
Să ne fie până miercuri!..."

- "O mârș și ei, cu feciorul lui Ciupârdel,
S-o dus la niște butnari,
Și li-o făcut niște buți tari,
S-o împlut cu băutură de la București
Când bei să te veselești!..."

- "Așa zâce și Toma lui Boboroază,
Vâr de-al mirelui și miresei,
Că s-a dus la meșteru de uiagă,
I-o făcut, nu i-o plăcut!
Dar s-o dus la meșteru de porțolan,
I-o făcut pi alean!..."

- "S-o împlut cu băutură!...
Să ne facă voie bună
La tăți nuntașii di-a-mpreună!"

Așa zâce ș-on vâr de-al miresei,
Și vecinul mirelui...Mihăilă a Pârsei,
O adus ș-o ștergătoare
Că i-i lumea dragă!..."

- "Așa zâce și socru mare, Văsăiu,
Și cu o soră a unchiului mirelui,
C-o îmblat cu gura căscată să cumpere cadouri..."

- "Așa zâce și unchiul mirelui,
Și vecinu mirelui,
C-o mârș la meșteru di lut,
I-o făcut, nu i-o plăcut!
Ș-o mârș la cel di uiagă,
I-o făcut să-i placă!...
S-o împlut cu băutură
Să ne facă voie bună
La tăți mesenii d-a-mpreună!..."

- "Așa zâce și fratele mirelui,
Ionu Curatorului, cu feciorii lui!"

- "Așa zâce ș-o vară de-a miresei,
Nuța Lichii..."

Că s-a gândit cu ce să răspundă la înălțatu împărat tânăr și la înălțata împărăteasă tânăra:

- "Ș-o mârș la niște butnari
Ș-o făcut niște buți tari,
Cu douăsprezece cercuri,
Să ne țâie până miercuri!..."

"Tarostele" la această nuntă a fost Moiş Grigoriu din Ciupârdel, din Moişeni, apreciat de obştea satului în acest rol, pentru îndemânarea depusă în acest capitol din ceremonialul complex al nunţii, ca un bun cunoscător al întregii populaţii din sat, înzestrat cu inteligenţă şi cumpătate, în sarcina de a "răspunde" pălinca la nuntă, asociată cu prezentarea concomitentă a cadourilor aduse de nuntaşi pe seama mirilor, un fenomen recent, la care sunt moralmente angajaţi nuntaşii sosiţi şi în primul rând rudeniile apropiate ale celor doi miri, dar şi vecinii şi prietenii lor, de ambele sexe şi de toate vârstele.

Grigoriu din Ciupârdel este căutat, solicitat la cele mai multe nunţi din Moişeni, cu rol de taroste.

Această de a doua exemplificare concretă de la nunta desfăşurată în zilele de 5-6 martie 1959 la Moişeni, cu numeroşi participanţi, a avut episodul principal, la care ne-am referit aici, în casa mirelui, cu afluenţă mare, când nuntaşii, din cauza aglomerării deosebite, veneau la ferestrele deschise în vecinătatea mesei de onoare, să-şi prezinte darurile şi să "răspundă pălinca", sau să închine celor doi miri, când am consemnat şi expresia: "Uiaga-i a me şi pălinca a poporului"... Pălinca a fost adusă în sticle de câte un litru, în "oluri" de câte 3-4 litri, dar şi în "tonuri" sau "buţi" din lemn, butoiaşe din doage de lemn cu cercuri metalice, de capacităţi diferite, îndeosebi din partea rudeniilor celor mai apropiate ale celor doi miri!... Sticlele, olurile şi clondirile prezentate la "taroste" au fost, după verificare prin degustarea tarostelui, restituite tot atunci aducătorilor ca să aibă la dispoziţie pentru consumul propriu dar şi cu rudeniile, vecinii şi prietenii tuturor celor prezenţi, adunaţi la sărbătoarea nunţii, într-o veselie excepţională, întreţinută cu patos şi măiestrie de arcurile ceteraşilor, dar şi de "horile", "străgetele" şi "ţâpuriţurile" celor mai mulţi dintre nuntaşii prezenţi, şi cu dansurile lor frenetice, care au durat, cu intermitenţe, întreaga noapte de la "masa mare" şi mai toată vremea din cea de a doua zi după noaptea nunţii!

O bună parte din licoarea de prune, adusă în "tonuri" şi "buţi" mai cuprinzătoare, a fost integrată parţial în consumul general, necesar la banchetul de la "masa mare", asigurându-se în acelaşi timp şi rezervele necesare pe seama socrilor, pentru consumurile la ceremoniile care urmează după nuntă şi legate de ea, precum la "masa cuscilor", care şi ea se poate prelungi uneori vreme de 48 ore, la masa de la casa nănaşilor, timp de 4-5 ore, la vizitele obligatorii din partea mirilor pe la casele nuntaşilor, "mai de vază", care şi-au marcat prezenţa la nuntă cu daruri mai consistente în bani şi obiecte, manifestând astfel un aport substanţial la susţinerea materială a tinerei familii.

Este de asemenea important să reţinem că această nuntă s-a desfăşurat într-o perioadă de timp în care datina străveche care obliga nuntaşii să aducă la ceremonie propria lor băutură, urma să fie complet lichidată în următoarele două decade, când întregul consum de băuturi diferite a fost asigurat de cele două familii de nuntaşi, iar obiceiul recent - iniţiat la Moişeni numai în anul 1957-de a aduce daruri tinerilor miri în obiecte de uz casnic şi gospodăresc, în obiecte de menaj şi în piese de îmbrăcăminte, ori veselă, etc., a fost repede diminuat ca importanţă şi aproape complet redus până în anii 1988-1989, în favoarea creşterii darurilor în sume variabile de bani, mereu mai mari...

61. ÎNCHINARE MIRILOR, SOCRILOR, NĂNAŞILOR ŞI TUTUROR NUNTAŞILOR

În introducerea la adunarea cu numeroşi nuntaşi din "oastea" mirelui şi "oastea" miresei împreună, sunt declamate la nuntă "închinările" pe care le rosteşte "tarostele", adresate personajilor principale implicate în ritualul complex al ceremoniei, adică: mirilor,

socrilor, nașilor și tuturor nuntașilor, cu versuri variabile în oarecare măsură de la un "taroste" la altul, uneori și de la un sat la altul.

Unele dintre aceste creații folclorice cu rădăcini tradiționale ancestrale, transmise de la o generație la alta, de la o nuntă la alta, într-un proces permanent de transformări lente, mereu cizelate și exprimate în forme literare populare tot mai adecvate, sunt, în multe cazuri, demne de consemnat atât pentru importanța lor documentară în cunoașterea obiceiurilor populare, cât și pentru valoarea lor literară, psihologică și socială deosebită.

Ban Mărie de 63 ani a venit din vecini la casa nănașilor, a doua zi după nunta de la Oros Toma¹²², cu o nepoțică de 3 ani, să vadă mireasa. Mirii, cu ceterașul și stegarul, se aflau la "masa nănașilor", îndatorire obligatorie față de nași și a nașilor față de fini, după obiceiuri tradiționale.

Aici, vecina a închinat mirilor în versuri învățate din copilărie de la mama ei, începând cu mireasa:

- "Să trăiești mireasă
Că ți-ai căpătat pom frumos,
Mândru și mănos!...
Mănos ca vara,
Roditor ca toamna!"

- "Pi la poale polighit,
Pi la mijloc zugrăvit!
În numele Domnului numit!"

- "A aceluia Domn mare,
Care usucă fânul cu soare,
Grâul coace la răcoare!"

- "A aceluia pom galbân,
Într-un vârf de paltin,
Care l-a adus din dealul de sus,
Din dealul cu dorul
De unde răsare bujorul!..."

- "Din șasul cu iarba
Unde doi cosași cosăsc,
Și iarba n-o mai clădesc!"

- "Trece-o hoaită de nevastă,
Nu să tacă și să treacă!...
Zăce - hâști, țuruică, păsăruică!
Și c-on struț di busuioc,
Dumnezeu să le deie năroc!..."

- "Tu măicuță dragă
Leagă doru-n cârpă neagră,
Șă-l pune de-asupra-n ladă,

¹²² Moiești, 5.III.1939

Și-l mai coată câti-odată
Când ț-o hi dor de fată!..."

- "De-a hi doru veștezit
Și io oi hi domolit!...
C-on struț de bosuioc,
Dumnezeu vă deie năroc!..."

- "Să trăiești mire!
Dumnezeu îmi deie mie,
Ce-ți vreau eu ție!...
Șapte pluguri cu cinci cai,
Zăce coșuri de mălai,
Patruzeci de vaci cu lapte,
Di trii ori atâtea capre!..."

- "Să porți pene de păuni,
Să botezi și să cununi!..."

Cel de al doilea exemplu frumos, ni-l oferă Moiş Ana de 13 ani, pentru întâia oară cuvântătoare în public, în calitate de "taroste" la nunta verișoarei ei, Moiş Mărie de 18 ani¹²³, când, din dragoste pentru mireasă, Moiş Ana a rostit următoarele:

- "Frunză verde bosuioc,
Stare-ți tăți cu nunta-n loc!
C-amu am vinit di-acasă
Ca să-nchin eu la mireasă!"

- "La mireasă și la mire,
Le doresc eu fericire!"

- "Să-ți închin și ție mire,
Că-mi pare cam supărat,
Dipt ce popa ti-a giurat,
Ti-a giurat popa pi cruce,
La fete tu nu ti-i duce!"

- "Coată mire, coată bine,
Cine șade lângă tine!
Șade-o pruncă ne-nvățată,
De-a fa rău, treabă iertată!"

- "Să trăiți și voi nănași,
De miri să vă bucurați!
După ii cât îți trăi,
Numa tăt vi-ți veseli!..."

- "Să botezi și să cununi,

¹²³ Nuntă în Moişeni, la 17.IX.1978

Câte frunze-or hi prin pruni!
Să cununi și să botezi,
Câte frunze-s prin cireși!..."

- "Hai vară stegaru tău
Ti-o adus la giurământ rău!
Di-ai vrut și la ci ti-a duce,
N-ai vrut me așa cu dulce!..."

- "Să leși mamă, să leși tată,
Să leși frați, să leși surori,
Să leși gredina cu flori!..."

- "Să leși veri și să leși vere,
Care-i holteit cu ele!
Să te duci la altă casă,
Unde n-ai fost învățată!"

- "Vară pân ti-i învăța,
Multi lacrimi îi scăpa!
Și prin tindă și pi-afară,
Di-ar umbla moara-n-to sară!"

Astfel, la vârsta de 13 ani, elevă în clasa a VIII-a, la prima ei manifestare publică, dintr-un îndemn al dragostei pentru verișoara ei, mireasă la 18 ani, Moiş Ana a dovedit talent, curaj și spontaneitate, prin recităriile ei folclorice, fiind ascultată cu atenție de toată mulțimea nuntașilor prezenți și calificată, cu admirație, de către unul dintre ascultători cu vorbele: "Îi gutașă de mică!".

Tatăl său, aflat la diferite munci prin țară, este reprimat cu "hori" compuse de către fiica lui la reîntoarcerea acasă:

- "Mulțumescu-i la tata,
Mi-a dat ochii și gura!
Pi feciori di celuit,¹²⁴
Și gura di țăpurit!..."

- "Raiu tău, tătucă dragă,
Dacia-mi poți cumpăra,
Că tată-s ca dumneata..."

Mai consemnăm o alta închinare rostită de "taroste", adresată în ziua nunții,¹²⁵ către mireasă:

- "Să trăiești tu, hăi mireasă!
C-a voști tăți se duc di-acasă
Și pi tine-aici ti lasă!...
Și ti lasă-ntre străini,
Cum îi bota între schini,
Suflă vântu, ti clăte

¹²⁴ a păcăli

¹²⁵ Nuntă la Moişeni, 6.IX.1978

De tăți schinii ti loghe!..."

- "Hai, mireasă, strugur dulce,
Tu de icea nu ti-i duce!
Că ti-ai băgat printre schini!
Ș-ai dat mâna cu străini!..."

- "Griji bine de mire, zău,
Nu-i da blidu ni spălat,
Nici lingura di sub pat!
Că el nu-i așa-nvățat!...
Că el o fost on om curat,
Și-i căpăta piste cap!..."

Dar vom invoca acum și un al patrulea exemplu mai cuprinzător, demonstrativ în acest domeniu, ilustrat prin "îchinările" adresate tuturor personagiilor principale de la nunta Banișca¹²⁶ rostite de către "tarostele" versat în aceste fenomene folclorice din Țara Oașului, Baltă Bertici Florea, Floarea Ghibului, în vârstă de 40 de ani, neștiutoare de carte, din Huta Certeze, care s-a adresat mai întâi mirelui:

- "Să trăiești măi mire!...
Ce stai așa de supărat,
Cu păru tăt burzucat?!"

Dipt ce popa ti-a giurat?...
Ti-a giurat popa pi cruce,
Tu la fete nu ti-i duce!...

Popa ti-a giurat așa!
Tu-i țane cum ai pute!
Meie-i și la altile!

Mei-i când n-o videa e!
Că ș-al meu o făcut așa!...

Să trăiești măi mire
Să trăiești că mândru ești,
Și mândru ni omenești!...

Să trăiască și mă-ta,
Că mândru ti-o putut fa!...

Mândru ți-o făcut ochii!...
Eu cu tine m-aș iubi,
Că mă lăcomesc di ii!..."

- "Să trăiești măi mire,
Să trăiești și coată bine,

¹²⁶ Moiești, 17.IX.1978

Ce stă astăzi lângă tine!...

Stă o pruncă ne-nvățată,
D-a greșit treabă iertată!...
Stă o pruncă tinere
Și nu ști cum me lume!...

Asta nu-i floare din râpi,
Ca s-o leși la urât!
Asta nu-i floare din lac,
Ca s-o leși la uitat!...
Numa' treabă pusă-n pat!"

- "Să trăiești măi mire!
Să trăiești că bine ni omenești!..."

- "Să trăiască și mă-ta,
Că mândru ti-o putut fa!..."

Mândru ți-o făcut ochii!
Eu cu tine m-aș iubi,
Că mă lăcomesc di îi!..."

- "Să trăiești măi mire!
Să trăiești că bine ni omenești!"

- "Să trăiască și mireasa,
Că după ea-i cinstea asta!"

- "Să trăiești mireasă,
Cu numele de-mpărăteasă!"

- "Grijiți, mireasă, de mire,
Că-i fecior de omenie,
Și la besăzi îi ușor,
Di gândești că-i domnișor!..."

- "Și tu mire di soțâie
C-o fost pruncă di-omenie!
La besăzi îi ușoară,
Di gândești că-i domnișoară!"

- "Și la voi când oi vini,
Să văd cu ce mi-ți cinsti!...
Cum îți ști găzdălui!..."

Cu pălincă dintr-o prună
Să hiu bată-o săptămână!
Cu ghin roșu din-trii boabe,

Să hiu bată câte-o noapte!..."

- "Să trăiești și tu mireasă,
Să trăiești că mândră ești,
Și mândri oameni omenești!

Să trăiești și coată bine,
Ce stă astăzi lângă tine!...
C-o fost tânăr și blânduț,
Da di-amu Ț-a hi bărbat,
Ț-a mai da și piste cap!
Câte-o flească, două, nouă!..."

- "Frunză verde di trifoi,
Să trăiți voi amândoi,
S-avem cinste după voi!
Să trăiți să vă văjați,
Șohan să nu vă sfădiți!
Să trăiți ca frunza-n fagi,
Că v-ați adunat di dragi!
Să nu faceți ca-n Târșolț,
Pi mâni să băgați divorț!..."

- "Să trăiești soacra cea mare,
Că te Țai făloasă tare!...
Și fecior și fată ai!...

Iastalaltă, soacră mică,
Vai ce tare-i necăjită
C-a rămas fără nimică!

Iastalaltă soacră mare,
Dac-o știut minți bine,
O celuit di la tine!...

Da tu te-i ținut făloasă,
C-ai avut fată frumoasă!
Ai avut fată plăcută,
La toți feciorii din Hută!..."

- "Noră nu ti supăra
Dipt ce-Ți închin și soacra,
Că-i micuță gredina!...
Că nu Ți-i sămăna flori,
Să pui struțuri¹²⁷ la feciori! "

¹²⁷ buchete

Te-i pune ceapă și "ai"¹²⁸
 Când Ț-o trebui să ai!
 La aprozar să nu stai!
 C-acela-i un lucru hăd,
 Ca să stai acolo-n rând!...

Da tu să te Țai făloasă,
 Că ai gredină frumoasă!
 Da tu să te Țai fudulă,
 Că-n gredină broazba-i bună!"

- "Futu-Ți raiu soacră mare,
 Ț-ai adus o noră tare!
 Nu știu hi-Ț-a di-agiutoriu,
 O împlăti-te-a di cuptoriu!

Di-i vide că-i soacră bună,
 Ie-o-n brațe ș-o adună!
 Di-i vide că-i soacră ră,
 Mătură tinda cu e!
 Sî odoru¹²⁹ di-i pute..."

- "Să trăiți tăți!
 Coată aici la gura me
 Ce va spune nu mință!
 Numai cât îi biruie!"

- "Până-i uiaga la mine,
 Numa răd și-mi pare bine!
 Dacă o dau eu la altu,
 Pi mini mă doare capul!..."

- "Amu închin la tătă lume, la câți oameni îs după masă!"

- "Atențiune! Ascultați la mine!", zice "tarostele",

Că vă-nchină mirele
 Da zâce cu gura me...

Mai întâi fâșcăiesc din gegite!(- Fluieră din degete!)

- "Frunzulică nuc așa,
 Ascultați aice!
 Că vă-nchină mirele!
 La câți sunteți aice!
 Că el pi toți vă cinste,
 Pi câți sunteți aice!

Tăți să luați loc la masă,

¹²⁸ usturoi

¹²⁹ ogradă, curte

Că toți ați ghinit di-acasă
 Cu cadouri la mireasă!...
 Cu cadouri și valute,
 Și-ți da bani numai di sute!...

Stați la masă și să beți,
 Și să mâncați!
 Și cu tăți să vă-mbătați!
 Cu femei și cu bărbați!...

De la mic până la mare
 Goliți paharu orișicare!
 Că-i nuntă, nu-i comandare!

Ia tăceți, c-așa-i la nuntă,
 Moși bătrâni, babe cărunte,
 Altu gioacă, altu cântă,
 Altu tăt bea și mănâncă!...

Beți pălincă di prune,
 Dacă-ți be pe gios vi-ți pune!
 Și tăți vi-ți fa de minune!

Și vi-ți pune gios în baltă,
 Ochii închiși, gura căscată!...

Beți pălincă, cum se cere,
 Că la urmă va da bere!...

Hai să bem și să-nchinăm,
 Și pe mire să-l urăm!
 Pisti-un an să botezăm!

Haideți la nuntă cu tăți
 Și pisti-on an la ospăț!"

- "Să trăiască tătă casa,
 Și mirele, și mireasa!
 Că după ii îi cinstea asta!..."
 - "Atunci să strig la ei!"
 - "Să nu se-nceteze izvoarele,
 Cum nu se-ncetă ponoarele!"¹³⁰

- "Dați-ne, nu ne țâneți,
 Ori ni spuneți că n-aveți!..."

¹³⁰ Răpi, hogașuri, tăiate în scoarța pământului, în panta prin care curg râuri cu debite permanente, sau șuvoaiele care se formează vara la ploi torențiale și primăvara la topirea zăpezilor.

S-a început "răspunsul" - strângerea și strigarea darurilor.

- "Descuiați, strungile,

Și cotați pungile!Și scoateți sutile!..."

- "Prima dată nănașii cei mari, aceia răspund cu banii!..."

62. HORI, ȚĂPURITURI, STRĂGETE ȘI SEMNIFICAȚIA LOR

Participanți la "masa mare" de la toate nunțile din Țara Oașului, de ambele sexe și de toate vârstele, de la tineri la oameni maturi și în mai rare cazuri la cei bătrâni, rostesc în versuri "hori, țăpurituri și străgete", în armonie cu muzica instrumentală a ceterașilor, îndeosebi în perioadele din timpul consacrat muzicii și dansurilor de două tipuri diferite: dansul exclusiv bărbătesc "roata" și dansul de perechi "în doi", "un bărbătuș cu o giucăușă".

Ei rostesc hori, țăpurituri și străgete în versuri declamate, permanent armonizate cu tonurile melodiilor cântate de ceterași cu o mare diversitate în conținutul și semnificația lor.

Începuturile acestor manifestări folclorice complexe, consacrate dansurilor oșenești, sunt marcate în versurile prin care inițiatorii invocă numele ceterașilor și îndeamnă asistența la participare:

- "Zi măi Ilie după mine,

Că eu nu pot după tine!"¹³¹

La multe dintre reuniunile colective care se desfășoară cu prezența ceterașilor și cu muzica lor, care au loc la cumetrii, la hora satului și la toate nunțile din Țara Oașului, putem auzi frecvent expresiile: "Țurai, țurai măi Văsâi; Țurai, țurai mai Gheorghe măi, mă loa, măi Pe", care indică întotdeauna și invocă numele ceterașilor prezenți, cu sarcina de a asigura muzica necesară la ceremonia respectivă.

De regulă ceterașii execută muzică instrumentală din ceteră, acompaniată azi de "zongoră", chitara care a înlocuit în ultimul sfert de veac cea de a doua vioară, destinată să țină isonu. Este muzica specifică Oașului, când ceterașii sunt înconjurați de hora dansatorilor, sau în imediata lor apropiere, apropiere cerută atât de dansatori cât și de muzicanți, pentru a înlesni permanenta și puternica interdependență și armonie între muzica instrumentală a ceterașilor și ritmul mișcărilor dansatorilor, cu strigătele lor, exprimarea clară a conținutului acestor strigături. Adresate anumitor persoane vizate dintre cele prezente, sau tuturor participanților la ceremonie și în cele mai dese cazuri, prin ei, satului întreg, devenind prin aceasta o formă particulară, zonală, a strigărilor mai generale "peste sat", caracteristice în tradițiile poporului român de pretutindeni.

Sunt trei genuri distincte de manifestări artistice, diferențiate prin forma lor de exprimare și prin esența conținutului lor, dar întotdeauna interdependente și contopite într-un ansamblu omogen, care se dorește clar și armonios. La toate reuniunile distractive colective, legate de momentele principale din viața omului, la bucuria moștenirii unui nou prunc, îndeosebi, a unui "cocon", la cumetrie, la hora satului, la ceremoniile ample, complexe și îndelungate de la toate nunțile din regiune, cu participarea foarte numeroasă astăzi, dar și la petrecerile pentru ziua numelui, la aniversarea zilei de naștere, sau la sfârșitul clăcilor de muncă cu întraajutorare în colectiv, săvârșite în prezența și cu muzica ceterașilor, asistența aude întotdeauna expresiile: - "Țurai, țurai, măi Văsâi, măi Gheo, măi loa, sau măi Pe", care se referă concret la numele ceterașilor prezenți, care în asemenea împrejurări exercită un rol de dirijori în desfășurarea petrecerilor colective.

¹³¹ Nuntă la Oros Toma, Moišeni, 17.IX.1978, la care au fost prezenți ceterașii: Ilieșu lui Mihali și Petre lui Ghergeș

Sunt strigate, invocate, numele reale ale ceterașilor prezenți, care stimulează veselie generală și asigură ritmul dansurilor specifice ca și al țâpuriturilor dansatorilor, înlesnind realizarea unei bune armonii între muzica lor instrumentală, cu exprimarea versurilor declamate de participanți și cu ritmul mișcărilor coregrafice la care sunt angajați participanții înflăcărați.

Dintre toate reuniunile distractive colective care au loc cu muzica ceterașilor și cu țâpuriturile-strigăturile participanților, cele mai multe, mai variate și mai interesante prin diversitatea aspectelor din viața colectivității, exprimate în aceste versuri, pot fi înregistrate la nuntă, unde se pot consemna și unele momente de largă participare și de stimulare reciprocă între cele două sexe și între generații diferite, succesive. La aceste manifestări folclorice iau parte activă numeroși participanți, bărbați, femei și chiar fete tinere, aflați împreună ca pe o vastă scenă deschisă tuturor, fiecare cuvântător fiind înscris din proprie inițiativă la cuvânt și care apare prin cele exprimate, ca un depozitar parțial, și în mai multe cazuri autor al bogatului repertoriu de creații și manifestări folclorice colective, expuse în ansamblul lor concret și interdependent, cele dintâi fiind consacrate precizării locului în care se află plasată "scena" pe care se desfășoară ceremonia și bucuria de a fi împreună cu oameni de omenie:

a. Invocarea nunții

- "Zăs-a cine cum a vrut,
Treaba asta s-o făcut!..."

- "La casă di omenie,
Dă se veselesc o mie!"

- "La casa di oameni răi,
Nu se veselesc nici ei!..."

- "Dragu-mi unde-am venit
Și cu cini m-am-tâlnit!"

- "Dragu-mi măi bădișor,
Dragu-mi-i pălinca a be
Cu tine alături!..."

- "Eu l-oi be păharu sus,
Că mi-i drag cini l-a pus!"

- "Văd aici on om frumos,
De noi îi mai bucuroși!..."

- "Dragu-mi la veselie,
Cu oameni de omenie!..."

b. Dragostea și relațiile între sexe

- "Lasă-mă să mă gândesc
Eu cu mândru mă vâjăsc!"
Hei, la, la, la!"

- "Frunză verde de gorun,

Dragu-mi-i numele Ion!"

- "Eu la mândra tăt m-oi duce,
Cu caru de m-or aduce!"

- "Eu la mândra tăt oi me
De m-oi tra cu sanie!..."

- "Măi mândruț cu ochi ca mura,
De micuță Ț-am dat gura!
De micuță Ță-o-am dat,
Cu tine m-am învățat!..."

- "De-nsurat m-aș și nu m-aș
Dar mai bine-i coconaș!..."

- "Năcăjitu-i mirele,
Că-i rămân drăguțele!"

- "Mireasă nu fii nebună,
A sghera după cunună!
Las-să sghere celelalte,
C-o rămas nemăritate!..."

- "O săracu glasu meu,
Fost-a ca pe boi cingău,
Și-amu-i ca un clopot rău!..."

- "Supărare, supărare,
Pune-te-oi da mai la vale,
O! la, la, la
Ș-oi pune pietre pi tine,
Să nu grăiești rău di mine!
Să nu mai superi pi nime,
Cum m-ai supărat pi mine!"

- "Pi mine m-ai supărat
Și pe badea l-am lăsat,
Ș-o plecat ni-sărutat!..."

- "Doru meu ș-a lui Ion
Se leagănă-n t-on goron".

- "Doru meu ș-a lui bădița,
Se leagănă cu gurița,
Sara când vine bădița!..."

- "Leagănă-să frunza-n vânt,

Eu mă leagăn pi pământ,
Cu bădița meu plângând!..."

- "Bădiță-n inima me,
Ce s-o pus nu să mai e!
S-o pus dor de la bade,
Până-i lume nu să ie!..."

- "Eu mândruță ce să fac
Că-s așa băiet sărac?
Să mă spânzur,
Să mă-nnec,
Ori granița să o trec?!..."

- "Dipt doi ochi ca mura neagră,
Înconjur pădurea-ntreagă!...
Dipt doi ochi ca murele,
Înconjur pădurile!..."

- "Morții tăi cărare lată,
Când mă duc mândra-i culcată!...
Morții tăi cărare lungă,
Când mă duc mândra se culcă!..."

- "Gurița din ce-i făcută
Din măr roșu și din turtă!
Și bădița o sărută!..."

- "Cine m-o făcut pribeag?
Codrul și frunza di fag!..."

- "Pădurice de stejar,
Lasa-mă să tai un par,
Să fac osâie la car,
Să cobor mândra din deal!"

- "Duce-m-oi în dealu șăs,
Mi-oi face casă din terși,¹³²
Și poiată din nuiete,
Ș-oi șade cu mândra-n ele!"

- "Dragă mi-o fost mândra mie,
Pân-a fost di omenie,
Dacă s-o dat dracului,
Am lăsat să hie-a lui!"

¹³² Arbore tânăr, vânos și rezistent, care nu se rupe.
Frasin, stejar, ulm și fag

- "Subțirea-i puntea la vale,
Rumpe-s-o cu oarecare!
Dar cu mine nu s-a rumpe,
Că-s ușor și-oi trece iute!"

- "Subțirelu-s ca un pai,
Peste uliță eu sai,
Minteni pi fereastră sai!..."

- "Pălincuță cu piper,
N-am băut de-alaltăieri!"

- "Dragă mi-i mie lume,
Când am cu cine petre!"

c. Sentimente patriotice și dragostea pentru Țara Oașului

- "Păsărică iarăși zboară,
Scoate dușmanii din țară!
Să jucăm și să horim!
Dușmanii să-i fugărim!..."

- "Pasăre de pe câmpie,
Veselia-i prima-ntâie,
La noi în Oșenie!...
În a noastră Românie!..."

- "Nu m-o făcut mama doamnă,
Să horesc în difuzoare,
Ci m-o făcut oșăncuță
Să umblu vara desculță
Și la oi cu opincuțe!..."

- "Oșenia nu mi-o lăs
De m-ar țâne cu ovăz!
Cu ovăz di-a cailor,
Cu gură di-a mândrelor!..."

d. Profunzimea dragostei și invocarea ceterașilor

- "Măi mândruț cu dinți de pus,
Multă gură mi-ai adus!
Dulce ca și merița,
Altu n-o mai pot uita!..."

- "Bade la inima me,
Ce s-o pus nu să mai ie!

S-o pus dor de la mândru,
Nu să ie cu pământul..."

- "A, a, a, la, la, la,
Ce-i mai dulce ca mierea,
Gurița di la bădița!..."

- "Țurai mai Gheorghe măi,
Că eu aș umbla la oi,
Să nu fie vara ploi,
Cu mândruța amândoi!"

- "Ce să fac mândră cu tine?
Că-s cu gându tăt la tine!..."

- "Tra Văsai că asta-i bun,
La mine dacă-s nebun!..."

- "Ce s-o fa'Nuța a Meții,
Dac-o muri Bițicli? "

- "Cine-a zice-n sat la noi,
Dac-o muri Pițigoi? "¹³⁴

- "Da ne-or zăce oricine,
Da ca el nu știe nime!..."

Cele mai multe dintre horile, țâpuriturile și străgetele rostite în noaptea nunții și consemnate în aceste pagini, constituie un exemplu concludent care face parte integrantă din repertoriul bogat și diversificat al creațiilor folclorice populare din Țara Oașului.

Ele au fost declamate în timpul dansurilor din noaptea nunții spre delectarea auditoriului, pe fundalul muzicii ceterașilor și în armonie cu ea, uneori însoțite de fluierături prealabile și adeseori de exclamații lungi, prelungi și ascuțite, dar tot mereu în tonul și tactul specific al muzicii instrumentale, și în ritmul mișcărilor cu tropotit caracteristic "pe mare și pe mânănel" sau al rotirilor din ce în ce mai alerte și mai pasionate ale dansatorilor.

Trebuie să consemnăm și faptul, remarcabil, că printre numeroșii țâpuritori cu strigături, din ambele sexe, cu rol proeminent l-a îndeplinit între toți tânărul Petre Gherman, căsătorit la 16 ani, care a împlinit vârsta de 20 de ani chiar în toamna anului în care a avut loc această nuntă, la desfășurarea căreia el a avut o contribuție personală cu totul remarcabilă, prin numărul mare de strigături rostite și prin dinamismul său coregrafic excepțional, susținut de o energie dinamică ieșită din comun... depusă la desfășurarea dansurilor și la stimularea strigăturilor numeroase de la această nuntă, cu un repertoriu folcloric bogat și diferențiat.

Manifestările din acest domeniu s-au desfășurat pe făgașul lor tradițional și în cea mai deplină spontaneitate, dictată de starea psihologică generală a nuntașilor prezenți și de

¹³⁴ Ambii (Bițicli; Pițigoi) ceterași cu renume din Negrești-Oaș

memoria lor folclorică deschisă și bogată, dar și de capacitatea lor de improvizație în dialogurile aflate în desfășurare!

Succesiunea versurilor declamate, strigate, a urmărit un evantai tematic tot mai larg în ceea ce privește diversitatea conținutului și semnificațiile acestor strigături, consemnate pe măsura rostirii lor în timp de trei-patru ore din noaptea acestei nunți, cu unele regrupări la transcrierea lor ulterioară, având drept criteriu înruderile lor în ceea ce privește conținutul și semnificația lor tematică.

Din acest punct de vedere remarcăm extinderea largă a interesului cu privire la dragoste și relațiile între sexe și la căsătorie, dar și la comportamentul față de muncă, la critica viciilor umane în general și a autorităților satului în special... În ansamblul lor aceste piese folclorice distincte, mai succinte sau mai ample, constituie documente expresive și interesante pentru cunoașterea vieții sociale și morale a satului, pentru importanța acordată căsătoriei și pentru rolul creațiilor folclorice în viața și mentalitatea satului, a populației din așezările Țării Oașului.

Despre aceste observații și încă multe altele care se pot face analizând aceste creații populare, noi credem că lucrările folclorice concrete, vorbesc prin ele însele direct și mai concludent, motiv pentru care considerăm că este foarte oportun să dăm în continuare glas liber "țâpuriturilor" adunate la nuntă, pentru rostirea directă a celor spuse, și pe care cercetătorul, prezent la ceremonie, își propune doar să le ofere pentru cunoașterea, cititorilor săi:

- "Țăpure săracă gură,
Că de alta nu ești bună!
Numai tăt di țăpurit,
Păsăreaua de stârmit,
Când o mai bine durmit!"

- "La fântână în Făget,
Hai mândruță că te-aștept!"

- "Io-s cocon din două sate,
De la Hută și din Tur,
Dipt aceea îmblu sânгур!"

- "Câte-s răle șă nu-s bune,
Tate vin la mine-anume!
Numai una mândră dragă,
Nu mă-ntreabă câte-odată!..."

- "Măi cucule ce mânânci
De așa de bine cânți?
Cucule cu pene sure,
Mândru cânți vara-n pădure!..."

- "De-aș ști c-aș mânca pământ,
Tăt ași veni să vă cânt!...
Să beau apă din izvor,
Să cânt la codru cu dor!..."

"Lasă-mă-n casă dragă,
Că mă plouă di mă varsă!
Și mi-i scurt clopu la pene,
Și mă plouă pi sprâncene!"

- "N-am crescut câtu-s de plin,
Cu bomboane din cantin,
Ci cu gura mândruții,
Futu-i dunga ceterii!..."

- "O săracă mândruța,
Rău o doare inima,
Când îmi aude gura!..."

- "Câte flori-s pe izlaz
Tăte cu mândra le-am pus!
Câte le-am pus până-n prânz
Tăte-s mândre și s-o prins!
Câte le-am pus până-n cină,
S-o uscat din rădăcină!..."

- "De cât să moară mândra,
Mai bine să ardă casa!...
Că-n pădure-s lemne multe
Eu cu mândra mi-oi fa curte!..."

- "De-ai șădea mândro la cruce,
De trii ori pe zi m-aș duce!...
Dacă te-i mutat pe dâmb,
Nu pociu mere fiecând!...
Mă văd oamenii mărgând!"

"Bădiță gură cu miere,
Hai la mama și mă cere!"

"De ți-a da, de nu ți-a da,
Da-te-a frunza și iarba,
Și Adam ne-a cununa!..."

- "Di-atâtea-s di ușurel,
Di-aș sări printr-un inel!
Da și mândra-i ușurea,
Sare di-napoia mea!..."

"Cel ce nu-i bun în cotune,
Nici acasă nu-i de lume!..."

- "Bine-i cu două drăguțe!

Când îi una supărată
Eu mă duc la cealaltă!"

- "Stau în loc și-mi fac di lege!
Pe la care mândr-oi trece!...
Dar mândra nu mi-a ierta,
Că i-am fost mândru cândva"

- "Nu-i ala darab în sat,
Într-o sară să nu-l bat!"

- "Doamne nu lasă pedeapsă,
La bărbat nevastă proastă!
Doame nu lăsa osândă,
La bărbat nevastă hădă!..."

- "Poți-te mândră spăla,
Cu apă de la Iza,
Că mai mândră nu ti fa!..."

- "Eu oi duce pe Mărica,
Că mă-sa mi-a da giurinca!"

- "Ma-ș culca și-mi vine somn,
Și n-am unde ca să dorm!"

- "Că lămpile tăte-s stinse,
Porțile tăte-s închise!"

- "De-ar fi mândra cu soțae
Ea a dracului să fie,
Că nu-mi mai trebuie mie!"

- "Ca a mea mândră Mărică,
Nu-i în toată Gherța Mică!
Ca a mea mândruță Floare
Nu-i în toată Gherța Mare!"

- "Clopă și cu pana me,
Șăde zălog la lele
De duminică noapte!..."

- "Vai de mine ce să fac,
Mi-o căzut bădița drag,
Și n-am pânză să-l îmbrac!
Am o bucată pe sul,
Pusă pi picior la fum!..."

- "Du-mă Doamne și mă lasă,
Unde-i pălinca pi masă,
Și bărbatu-i dus de-acasă!..."

- "N-am fost la mândra di-asară,
Pare-mi ca trecut o vară!..."

- "De când n-am fost la mândra,
N-o fost cosătă iarba,
Și-amu-i mare otava!"

- "Eu leliță n-am ce-ți da,
Numai gură c-așa-ta!
Sara când vine ciurda!"

- "Să hi-i mândră unde-i luna,
Ti-ași vedea întoteauna!
Dacă-i mândra pi pământ,
N-o poci vedea fie când!..."

- "Nu mă duc la voi bocșoi,
Ci mă duc la păsăroi
Că-s mai bune ca și voi!..."

- "Hai mândruță până-n drum,
De Ț-am fost cândva om bun!"

- "Hai mândruță până-n prag,
De Ț-am fost cândva om drag!..."

- "Hai mândră di mi-i cota,
Haide la Răstolnița,
Că pi mine mi-i afla,
Purtând lemne cu gonga!... "

- "N-am vrut gazdă să mă fac,
Numai să trăiesc pe plac,
Cu omul care mi-i drag! "

- "Cât oi trăi să trăiesc,
Dac-oi muri putrezesc!..."

- "N-am durmit în podu șurii,
Di pe vremea arăturii!..."

- "N-am durmit în pod Ți grajd!
Di când am fost coconaș!"

- "Mândro țucu-ți ochii tăi,
Sara despărțând viței!
Mândro țucu-ți gura ta,
Sara despărțând ciurda!..."

- "Mândrele cele cu dor,
Da mă poartă-n capu gol,
Și desculț la un picior!..."

- "Cu mândra când mă-ntâlnesc,
Multă iarbă tăvălesc,
Și pe dâmburi și pi șăs!..."

- "Hai mândruță la Banat,
Nu mă duc că am bărbat!
Și eu dragă am muiere,
Dipt-aceea cu tine-aș mere!..."

- "Futu-ți raiu tău mândruță,
Bărbatu de ți-i urât,
Ia-l di funii și-l du-n târg!
De te-mbie cu un zlot,
Vinde-l cu funie cu tot!..."

- "Plânge-mă maică cu dor,
Ț-am fost harnicu fecior,
C-am scos plugu din odor,
Și-am sămănat grâu di vară,
Să fac nuntă și tocmeală!..."

- "Tu mi-ai făcut meringioară,
Și m-ai dat în gios la țară!..."

- "O săraca ș-a mea mamă,
N-o aud ce dă pomană,
Numai pe mine cătană!..."

- "Trenule când îi porni,
Rabdă-te nu fâșcăi,
Să te-audă părinții!..."

- "Că te-a auzi maica,
Și mai rău s-o supăra!"

- "Dragu mi-i a îmbla patrulă,
La patu mândrii la șură!..."

- "Măi puiule, mândrule

Mândră de vrei să mă cați,
Haide la Munții Carpați,
C-acolo suntem băgați
Milioane de bărbați!..."

- "Duce-m-oi și n-oi vini,
Să văd cine m-a dori!..."

- "De m-a dori mândruța,
Poate c-oi mai înturna!..."

- "Cât am fost tânăr și gras,
Toate mândrele m-o tras!...
Dacă mi-o crescut barba,
Tăte-au prins a se-ntreba,
Oare ce moș îi ăla?"

- "Măi puiule când și când,
Nu tăt zăce că n-ai rând!
Că rându-i la tine-acasă,
Numai mă-ta nu te lasă!..."

Feciorul care se căsătorea horea:

- "Gata-i cucul de cântat,
Eu îs gata de umblat prin sat,
Gata-i cucu de horit,
Eu îs gata de holteit!"

- "Tăt am zâs că nu m-oi duce,
Unde-s căările cruce!"

- "Cred că dracu m-a adus,
Unde n-am fost de când îs!..."

- "Nici la toamnă nu mă-nsor,
Că de gură nu mi-i dor!
Nici mândra nu se mărită,
Că de gură nu-i dorită!..."

- "Da însoară-te și tu măi,
De ți-i dor de cioareci răi,
Că și eu m-am însurat,
Cioareci răi am căpătat,
Soarele care i-o dat!."

- "Morărița-i cu cercei,
Moraru cu cioareci răi!"

- "Și moraru când are vreme,

Toamnă-n coș fără izmene!..."

- "Dipt un pământ arător,
Pus-am buha pi cuptoriu,
Pământu șade ne-arat,
Buha cere di mâncat!..."

- "Cui îi treabă pețitori,
Noi sum oameni cu feciori,
Nu ne-arate ștergători,
Nici bondă cu "cototori" ¹³⁵
Ci ne ducă în poiată,
Și ne-arate boi și vacă!..."

- "Nu știu mândro, nu știu zău,
Că ce duc de căscăneu,
Pe dracu, o dracu-s eu!"

- "Răsărit-a găinușa
Hai mândro, descuie-mi ușa!..."

- "Du-te unde-ai fost di-asară,
Că te va deschide iară!"

- "N-are lelea paie-n pat,
De câte ori m-a țucat,
Și de câte ori mi-a dat,
Câte-un pic și câte-oleacă!"

e. Critica adresată fetelor și nevestelor

"Nu mi-i dragă lumea, nu!
Nici mândrele pi di-a rândul!..."

- "Nu mi-i dragă lumea tare,
Nici mândrile fiecare!..."

- "Eu te joc pe tine fată,
Să mă pomenști odată!..."

- "Hopa-i, țupai, eu-s deasupra,
Didisupt om pune prunca!
Și di-asupra bietul Petre!
De nu Petre, Văsălie
Numai tăt di-ai noști să fie!..."

¹³⁵ oglinzi

"Mai puiule, cucule,
Dă-mi glasu și penele,
Și io-ți dau mândrușele!"

- "Na drace, mândrele mele,
Și taie ogor cu ele!"

- "Dacă ți-i găta di-arat,
Ți li-oi da și la grăpat,
Mama care li-o fătat!"

- "Hei, țurai, țurai, măi Văsâi,
Doamne nu bate omu,
Ia-i mintea și nărocu!..."

- "Când erai, când erai
Mai tânăr prunc,
Erai glasu ca la cuc!...
Și umbletu ca la lup!..."

- "Hai până la București,
C-acolo-s oșenii tăți,
La camera patruzăci!..."

- "Hei, țurai, țurai măi Văsâi,
Doamne nu mă bate rău,
C-am iubit din neamul meu!"

- "Ciudă li-i mândrușelor,
Pe mine de ce nu mor!
Și mai ciudă di le-ar fi,
Că eu doară n-oi muri!"

- "Țâne-mă mândră de mână,
Că-s cocon de ziță bună,
Di-a îmbla sara pi lună!"

- "Eu-n cotune când m-oi duce,
La Borcut oi pune cruce,
La neveste și la prunce,
Când or tre să o sărute!"

- "Spune drept mândrușă dragă,
Cum a fost gura-n Dumbravă,
Cu Petruțu lui Dărabă!"

- "Măsa că bunu-s de danț
Dar la lucru ceilalți!"

- "Numai să-nfrunzească codrul,
Să lovesc frunza cu clopul,
Și pe mândra cu mijlocul!"

- "Mândră cu dinte de-argint,
Bună-ai fost câtă pământ!"

- "Nu gândi mândră că-mi placi,
Că mai mare boală-ți faci!"

- "Mândră cu cojoc di piele,
Gura ei miroase a miere,
Și obrazu-a ruminele!"

- "Nu ști mândro ce Ț-am spus,
Ca să nu ti ruminești,
Că te tare-mbătrânești!..."

- "Fata care-mbătrâne,
Feciorii nu o iube!
Ci din contră s-o scula
Soarele-o-ntuneca!..."

- "Cine contra s-o sculat,
Soarele o-ntunecat!..."

- "De n-ar fi potica-n Cluj
N-ai vedea fete cu ruj,
Nici neveste ruminite,
Și cu buzele roșite!..."

- "Să nu fie poticili,
Rău ar bătrâni mândrili!
Să nu hie potica,
Rău ar bătrâni mândra!..."

- "Futu-i aia, minte'me,
Ori oi vinde, ori oi be!
Ori nu i-oi da di mâncat,
Să nu mă poarte prin sat,
După hori di popă bat!..."

- "Mă dusei la mândra mea
Ca să-i clatin fereastra!
Nu știu fost-am eu cam bat,
Că prea tare-am scuturat,
Și bărbatu s-o sculat!

Și nevasta o-ntrebat:

-Măi muiere, măi nevestă,

Cine bate la fereastră?

-Măi bărbate bat-o vina,

C-o fi măța lui vecina!

-Măi nevestă, măi urgie,

Măța nu-i cu pălărie!

Nu merge la deal pi drum,

Din gură slobozind fum!...

-Taci bărbate și ti culcă,

Nu-ți face sânгур nălucă!

Că nu-s hoți să mă hoțească,

Ci-s mândră să mă iubească! "

- "Iaca perna, iaca patu,

Te culcă că te ia dracu!...

-Hai mândro să tind o dată,

Să văd dulce-i ori sărată!"

- "Netegioară-i mândra-n frunte,

La ceafă te poți ascunde,

Ca-n pădure fie unde!..."

- "Mărită-te horgălină

C-amu ești fată bătrână,

Că și dracu s-o-nsurat,

Și tu nu te-ai măritat!..."

- "Iă-mă Doamne drept ca luna,

Să dau cu mândruța mâna!

Să văd mândra ce gândește,

Și cu cine se iubește!"

- "Și fă-mă unde sfințește,

Să văd mândra ce gândește,

Și cu cine se iubește!..."

- "Trecu-i valea ș-on pârâu,

M-adunai cu soacra mea,

Hai ginere și-mi ia fată,

Că-ți dau vaca și poiata!"

- "Să-mi dai patru, ș-o ghița

Eu o ieu, mama nu vre!...

Fata ta-i scurtă-n picioare!

Mama-i treabă torcătoare."

- "Mândru cântă cetera

Când se mărită mândra,
Când se mărită cea hădă,
Nu cântă că-i amorțată!..."

- "Hei, țurai, le, le, măi Văsâi,
Săracile fetele,
Beau pălincă până-s bete!
Ș-apoi spun că-s diochete!"

- "Câte mândre-am avut eu,
N-ar încăpe în fogădău!
Di-ar hi fogădău di piatră,
N-ar încăpe tăte-odată!"

- "Mândrele mele nu-s bune,
Cu vremea-n pământ m-or pune!"

- "Mândra s-are mărita,
Pâne n-o știi frământa
Pi lopată n-o știi pune,
De nu o lega cu funii!"

- "Mândră ce te-ai lăudat,
Cu cosălele din sat!...
Mândră nu te lăuda,
Ce-ți coase pe seama ta!"

- "Bine-i țese mândrii chiară,
Iese podu și cămara!
Poalele din brâu în jos,
Li-a făcut pe grâu frumos!
Cămașa din brâu în sus,
O făcut pi cucuruz!"

- "Dar fuiorul cum l-a tors?
Coborând pe scară-n jos,
C-on blid mare de fărină,
Și c-on dărab de slănină!"

- "Di-amu mi-am luat pe samă,
Că-s mândri fetili-n Vamă!
Dar mai mândre-s în Bixad
Pindileu împăturat,
În casă nimăturat!..."

- "Mândră cu poalele crețe,
Fuioarele-s pe cotețe!...
Descretește-ți poalele,

Meliță-ți fuioarele,
Și-ți toarce fuioarele!"

- "Să știe fereastra spune,
Cu multe m-ar da la lume!
Și cu bune și cu rele!"

- "Tată lume face răle!
Eu n-am capăt la a mele,
Tată lumea face rău!
Eu n-am capăt la a meu!"

- "Nu mă păși pi obiele,
Că-s a tatii nu-s a mele!
Nu mă păși pe opinci,
Că ți le-oi da să le lingi!"

- "Măi puiule nu tăt be,
Că sărac îi rămâne!"

- "Eu n-am bai să mărg în rai,
Dacă știi că-s om di bai!..."

- "Măi puiule, puiule!...
Pe la noi oamenii fură,
Nu se uită că-i spânzură!"

- "Altu fură și omoară,
Și trăie viață ușoară!"

- "Eu nici fur, nici nu omor,
Și nu trăiesc așa ușor!..."

- "Alții cumpără pământ,
Eu și cât îl am îl vând!...
Și mă-nscriu la colectiv!"

- "Dracului îi trebuie rât,
Că ăla trebuie cosât!..."

- "Da, la, la, la,
Bată-vă soarele fete,
Că nu vă pot giuca pe tăte!
Că sum dese ca iarba,
Și bătrâne ca mama!"

- "Cătu-i domnul de căpos,
Lângă fată șade jos,

Și o sărută frumos!"

- "Eu mândră nu-s păcătos,
Numa di la brâu în gios!..."

- "Futu-vă raiu neveste,
Ca la voi gură nu este!"

- "Nu-mi așterne mândro gios,
Că di purici îs fricos!
Nu-mi așterne mândro-n pat,
Că di purici îs mâncat!
Ci-mi așterne pe lăicioară,
Că mă culc în pielea goală!"

- "La mândra țâșile-n sân,
Gândești că-s căpiți de fân!"

- "Cea cu chischineu galbân,
Fost-a podină de fân,
Și la nemți și la români!..."

- "Pi la noi îs fetele,
Tocmai ca nevestele!
Că mănâncă nespălate,
Și fac prunci nemăritate!"

- "Până-i lume și vileag,
Nu-i vide la mândra steag,
Nici cunună cu bumbuști,
Numai câte doi-trei prunci!"

f. Critica socială și a autorităților locale

- "Raiu vost bogătănoi,
Haide-ți la suit cu noi
C-om trage-n capăt doi!"

- "Futu-vă raiu gurmanzi,
Că boi aveți di armănați,
Că numai carne mâncați!..."

- "Pe la noi oamenii fură,
Numai câte-un pic de gură,
Nu se uită că-i spânzură!"

- "Trei cuți am la mine,
Nici unu nu taie bine!"

De-ar tăie ele zău,
Pe costiță la "birău"!¹³⁶

- "Dipt-o oaie cu cingău,
M-o bătut jândarii rău,
Și dipt una cu clopot,
M-o legat jândarii bot!..."

- "De-ar veni pândari o sută,
La mine legea-i făcută,
Nici jândarii nu-s de fier
Să nu prindă brișca-n ei!"

- "Raiu șefului de post,
El m-o băgat, el m-o scos
El m-o băgat la-nchisoare,
El m-o scos de-a umbra-n soare!"

- "Futu-ți raiu notaraș,
Ce mi-ai scris pe papiroș,
Și m-ai dat la țară-n gios!..."

- "Domnule giudecător,
Nu mă giudeca să mor,
Că n-am crimă nici omor!...
Giudecă-mă să trăiesc,
Am o mândră ș-o iubesc!..."

- "Eu-n temniță n-am șăzut,
Numai cât o am văzut!...
Eu în temniță n-oi șădea,
Numai cât mi-o da legea!..."

- "Dacă mi-o picat scrisoare,
Musai de dus la-nchisoare!
Dacă mi-o pchicat cartea,
Musai să mor pentru ea!..."

- "Dragu-mi-i, dragu-mi-a îmbla prin sat,
După hori di popă bat!..."

- "Popa-i popă și părinte,
Da și el di zadie prinde!..."

- "Nu-i ca popa-nșelător,
Că te strigă di trii ori,

¹³⁶ primar

Și te ia dintre feciori!"

- "Popa tare m-a giurat,
Să nu țin mândruța-n sat,
Da și el mândruțe-și țâne
Și mai multe ca și mine!"

După această lectură cu numeroase documente autentice concrete, remarcăm cu ușurință numărul mare al versurilor consacrate în strigăturile nuntașilor aflați la "masa mare" din noaptea aceleași nunți, în care sunt exprimate sentimentele de dragoste și relațiile dintre cele două sexe sub formele lor cele mai diferite, bune dar și rele: de la afecțiunea permanentă a dragostei puternice, stimulată deopotrivă de afecțiunea fizică și cea morală a celor două tinere ființe umane aflate în dialog reciproc, idei și sentimente concentrate și în conținutul termenilor cu mare frecvență în aceste strigături de "mândră" și "mândru" care își au sensul lor tainic și adânc, chiar în contopirea armonioasă în conținutul lor a acelor însușiri și trăsături fundamentale care subliniază deopotrivă frumusețea fizică și morală, care constituie îndeosebi apanajul și zestrea inestimabilă a tineretului, cu însușiri stimulate, modelate chiar și de frumusețea deosebită a peisajului natural înconjurător, reliefată, invocată în multe dintre aceste versuri care consemnează imaginile râurilor și izvoarelor, ale colinelor și ale codrilor în care se desfășoară viața și năzuințele spre dragoste și frumusețe ale acestor tineri!

Este deci vorba despre două izvoare fundamental diferite din natura înconjurătoare cu cerul și pământul ei, și din sufletul oamenilor, cu orizontul sentimentelor lor morale, care cresc permanent în contactul multilateral cu această natură. Două izvoare fundamentale, permanent interdependente, care împreună contribuie la modelarea și consolidarea unor sentimente duioase, sensibile la frumusețe, durabile și generoase, cu puternice ecouri în sufletele tineretului. Acestea stau, în general, la baza alcătuirii noilor familii, ca suport moral generos și trainic.

Dar nu lipsesc din acest bogat repertoriu analitic, multilateral al folclorului popular, nici aspectele negative care apar în relațiile dintre cele două sexe, semnalate și subliniate, uneori chiar cu oarecare violență, caracterizate prin sentimente precare și efemere, sau chiar prin lipsa unor sentimente pozitive, trainice, explicate la rândul lor, prin urâtenia fizică și hidoșenia morală atribuite viciilor și slăbiciunilor sau păcatelor morale, care pot afecta negativ însușirile pozitive ale ființelor umane, precum: lenea, beția, hoția, pornirile nestăpânite spre violență. Aceste defecțiuni și lipsuri morale pot afecta deopotrivă ambele sexe, și cu toate că în mulțimea referirilor prin versurile strigate la aceste defecțiuni cele mai multe dintre ele sunt adresate de către feciori și bărbați fetelor și femeilor, trebuie spus că din aceleași documente care în formele lor de exprimare merg de la aluzii folclorice până la critici tăioase, usturătoare, rezultă cu evidență că nici fetele și nevestele nu se resemnează să primească aceste critici cu pasivitate. Ele au dat răspunsuri și replici pe măsura acuzațiilor primite din partea sexului opus.

Pe lângă cele exprimate de către fete și femei în versurile consemnate în paginile anterioare, ni se pare grăitor și concludent să invocăm un exemplu scurt, numai cu două strigături, consemnate în același sat, în care primele trei versuri scurte subliniază necesitatea strictă și permanentă a concordanței dintre vârsta și ținuta vestimentară, ca și împodobirea purtătoarelor:

- "Nu se cade ție, lele,
În degete cu inele,

Și-n gură fără măsele!..."

și cea de a doua grupă de patru versuri, tot atât de scurte, în care este exprimată, cu expresivă și plastică vigoare, combaterea lipsei de duioșie și de delicatețe, manifestate de către unii dintre feciori și bărbați în relațiile lor de dragoste cu fetele și cu soțiile lor:

- "Sărutatu-ma mândru,
Cum ai da cu "pranicu",¹³⁷
Da și eu l-am sărutat,
Cum ai da cu bota-n gard!"¹³⁸

Trebuie, de asemenea, subliniate și referirile sarcastice și criticile directe exprimate cu privire la abuzurile de putere săvârșite de către autoritățile locale și zonale din trecut: primarul (birăul), jandarmul, notarul, judecătorul și chiar preotul, vizați deopotrivă cu sulițele ȣipuriturilor, exprimând ironii, imagini sarcastice și adeseori critici ascuțite, pentru greșelile abuzive comise de aceștia și dezvăluite în auzul tuturor.

Într-o analiză mai cuprinzătoare și mai temeinică a conținutului tuturor acestor strigături, s-ar putea elabora un cod sintetic al ideilor morale și al regulilor de comportament etic, care sunt active în general în orientarea tradițională a mentalității populare, în domeniile moralei și al eticii, atât în viața personală cât și în cea socială, cu efecte directe și pozitive, resimțite atât în planul vieții materiale, cât și al celei spirituale ale acestor colectivități rurale, un cod în care se recomandă cultul vredniciei și al muncii creatoare, capacitatea distincțiilor raționale între bine și rău, frumusețe și urătenie, valoros și dăunător, demn de realizat cu râvnă și destoinicie sau primejdios. Se recomandă omenie, cumpătare și înțelepciune și sunt combătute ca dăunătoare viciile și desfrânarea. Se cere viață morală în sânguină creatoare, însuflețită permanent de dragoste de familie, de sat și de țară, cu desăvârșită generozitate și omenie.

Cap. XI-ARTA COLACILOR

63. ARTA COLACILOR LA NUNȚĂ

Cea mai mare serie de colaci frumos lucrați, din făină de grâu curat, cu numeroase categorii distincte și variate ca forme și dimensiuni, diferențiate și prin varietatea sistemelor decorative, cu valori estetice și plastice excepționale, sunt categoriile de colaci implicați în ceremonialul complex al nunții, cu frecvența maximă în sezonul de iarnă: colacii soarelui, colacii mirelui, colacii miresei, colacii puiului sau puilor miresei, colacii verișorilor dulci, atât la mire cât și la mireasă, fiecare categorie având roluri și semnificații diferite în aceste ceremonii cu aspecte multiple, înlănțuite într-un ansamblu de amploare și unitar, după structură dictată, statornicită în liniile ei generale de practica tradițională foarte îndelungată, dar mult amplificată în ultimele două decade.

Între toate aceste multiple categorii distincte, toate realizate ca veritabile lucrări de artă decorativă, un loc de frunte îl ocupă categoria colacilor mirilor, cei care au crescut treptat într-o jumătate de veac din secolul XX, de la un kilogram de cocă fiecare, până la opt și chiar zece kilograme unul în prezent, condamnând "soacra mare", obligată "să-i joace" cântând, horind, ȣipurind, la eforturi fizice suplimentare. Ei reprezintă și exemplul

¹³⁷ Unealtă din lemn, artistic lucrată, frumos împistrită, utilizată la bătut rufele spălate în albia Râului Râu.

¹³⁸ Oros Mărincuța, de 18 ani, fata lui Oros Petre, Moșeni, 1934

cel mai grăitor în ceea ce privește bogăția și expresivitatea plastică - estetică a imaginilor, a motivelor și combinațiilor din sistemele lor decorative prin care sunt împodobiți cu măiestrie, în arta plastică făurită din cocă de grâu, expresivă și valoroasă din punct de vedere estetic...

Fața lor superioară, cu diametrul de șasezeci - șaptezeci de centimetri, limitată și conturată pe muchia perfect circulară exterioară de un cerc proeminent închis dintr-un lăntșor simbolic, cuprind un tablou frumos, în care sunt cu măiestrie și rafinament asamblate imagini de flori, de păsările și porumbei în zbor, rămurele cu frunze și boboci de "rugi"¹³⁹, o serie de cruciulițe și alte motive simbolice... Aceleași tablouri decorative cu însușiri plastice remarcabile, realizate în alto-relief, se pot vedea, la dimensiuni mai reduse ca suprafață și greutate, la toate celelalte categorii consemnate aici, dar lucrate și ele cu aceleași talente, cu virtuți estetice încântătoare și în mod deosebit la colacii soarelui, la colacii puilului sau puilor miresei etc. Adeseori pentru a realiza valori estetice corespunzătoare cu dorințele și interesul general pentru frumusețea acestor produse, familiile nuntașilor recurg în mod special la ajutorul acelora dintre rudeniile lor angajate voluntar pentru o săptămână sau două de lucru, de creație, când reputația celei mai depline măiestrii în această artă practică de fapt în mod curent de către toate fetele și femeile din Țara Oașului, de toate vârstele, se bucură de reputația deja cunoscută, verificată, a celei mai depline îndemânări și dexterități în această artă, în care ele sunt considerate ca maestre neîntrecute.

Cea de a treia mare categorie de lucrări, care țin de domeniul artei decorative, realizată de către femei după obiceiuri străvechi, ca și cele implicate în ceremonialul complex al nunții, privește seria diferitelor forme în care este modelată cocă de grâu în colacii de la diferitele sărbători de peste an și în mod cu totul deosebit pentru ceremoniile de înmormântare, și cele consacrate cultului decedaților.

Ele au denumiri și forme speciale, statornicite prin îndelungate tradiții și obiceiuri dintre cele mai puțin schimbătoare, dar care au caractere plastice și estetice expresive, remarcabile și originale, marcând și în acest domeniu, cu putere, dragostea de frumusețe a poporului român. Din toată această serie de realizări bogate și reprezentative pentru Țara Oașului nu trebuie omiși "colacii nănașilor", angajamentele finilor contractate cu obligații tradiționale, deodată cu nunta lor și realizate concret, în zilele sărbătorilor de Paști, când finii merg în vizită la nănașii lor, de obicei în cea de a doua zi, purtând un colac mare și frumos împodobit, împreună cu alte plocoane, în fiecare an și tot restul vieții lor.

64. DANSUL COLACILOR MIRESEI

Îndată după ce alaiul celor două "oști" de nuntași numeroși, ai mirelui și ai miresei, s-au așezat în ordine "pe după masă" în marele saivan, stegarul mirelui a bătut cu "bota de la steag" pe fața "mesei de onoare" la care luaseră loc mirii, nănașii, părinții și rudeniile apropiate ale celor doi miri, dar și câțiva dintre prietenii și invitații "mai de vază" ai celor două familii încuscrute prin această nuntă.

Stegarul a pus în mișcare puternică steagul și clinchetul muzical al numeroșilor săi clopoței, obținând liniștea și atenția necesară din partea tuturor și a dat cuvântul "tarostelui" care a grăit spre auzul tuturor:

- " Măi gazdele cășii, măi!

¹³⁹ trandafiri

Măi socăcițe măi!...
 Darurile împărătesei,
 Să vie pe fața mesei!..."
 Și repetă precizând - " Socăcițe, atențiune!
 Colacii miresei
 Să vie pe fața mesei!...
 Că mireasa s-o lăudat
 Că nu-s colaci mai frumoși
 Ca a ei în sat!..."

Socăcițele aduc pe masa de onoare cei doi colaci mari și frumoși, "colacii miresei". Ei se află în legătura lor decorativă și simbolică totodată, compusă din trei "șterguri mici" și o "ștergură mare", învăluți cu legătura lor cu tot în "măsoaia păștii", alcătuind astfel o sarcină originală care fusese purtată de-a umăr de către naș, aflat alături de mire, mergând cu muzică și mare alai de la casa mirelui către biserică și apoi la casa miresei, timp în care "socăcițele" - bucătăresele, avuseseră vreme să schimbe pe unul dintre foarte frumoșii colaci ai miresei cu unul în același stil decorativ și de aceleași mari dimensiuni, dintre colacii mirelui.

Se află acum pe masa de onoare tot doi colaci mari și frumoși, încât ar fi greu a deosebi pe unul de altul. Ei sunt suprapuși ca două roate cu același diametru, strâns legați cu cele patru șterguri, reprezentative pentru marea artă a țesăturilor cu rol estetic puternic, în interioarele caselor din Țara Oașului. Cei doi colaci au în centrul lor fixată în locul asigurat de la confecționare, "osia carului", o sticlă plină cu țuică de prune sau de cireșe, considerată ca cea mai bună licoare produsă din fructe bine coapte, fermentate și de două ori distilate în alambicul "pălinciei" din Moșeni!

Desfăcând colacii din legătura lor, stegarul cu tarostele și ajutorul uneia dintre socăcițe, au umplut un păhărel și au gustat din licoarea respectivă, tarostele închinând tuturor, zicând:

- "Să vedem ce-a adus și înălțata-mpărăteasă!
 Să vedem darurile miresei! ...
 S-o gândit și ie de o zi și di două, poate și di nouă,
 Cu ce dar să margă să-nchine la înălțatu împărat
 tânăr! ... Și-o făcut doi colăcei di grâu, că de s-ar
 strica podurile, să aibă ce da la oastea împăratului
 și după cum îi și videm! ... Da o zis înălțata-împărăteasă
 tânără, o vinit și ié amu ș-o zis:
 - "La mulți ani, să trăiască soacra cea mare!"
 - "Dar să vedem, zice tarostele, soacra cea mare, ce voie are?
 Câtă înălțatu'mpărat și câtă înălțata'mpărăteasă
 tânără, întru ziua di azi și di eri!"
 - "Atuncea tarostele dă colacii la soacra cea mare și zăce

și bate din palmi, în cântecul ceterașului:

- "Soacra mare rochie n-are!
 Da i-o face noră-sa
 Când o torce cânepa! "

Soacra mare prinde cu putere cei doi colaci mari și grei, îi ridică sus pe ambele sale palme, ridicate deasupra capului său, joacă și cântă cu multe aplecări și rotiri

“împregiurul său“, în armonie cu melodia specifică a cercetaşului, dă cu ei în grindă, cântând, horind şi zicând:

- “Hop, hop, hop!
Nora noastră-i tare mândră,
Nu ştiu hi-ne-a di-agiutoriu
Ori puşca-ne-a di cuptoriu! ... “

- “Hop, hop, hop!
Triste, triste şi năroc!
Ca sămânţa-n busuioc,
Deie-i Dumnezeu năroc,
Şi mie şi cui îi joc! ...”

- “Frunză verdi di pi baltă,
Mireasa-i cam supărată,
Mirele-i cu voie bună,
Când se scoală-o ţucă-n gură! ...”

- “Nici apa tulburoasă,
Nici mireasa somnoroasă!
Nici râu tulburos,
Nici mirele somnoros! ...”

Deşi “sdrohoană”¹⁴⁰, continuând să joace, să cânte şi să “horească” cu cei doi colaci mari şi grei, cu mare măiestrie împodobiţi cu decor modelat cu rafinament într-o combinaţie de imagini de porumbei în zbor, de flori şi motive simbolice, înconjurată în cor de “soborul socăcişelor”, soacra mare mai spune:

- “Măi mire colacii tăi,
Nu-i putem giuca di grei!
Că s-o copt la lemn uscat,
Ca să-i joc cu tăt pi cap!”

Apoi simţind că soborul socăcişelor, şapte, opt la număr, sunt gata să-i fure colacii, în nerăbdarea lor de a cânta şi juca cu ei, soacra mare, continuându-şi dansul, strigă:

- “Nu gândi că mi-i fura,
Până ce nu ţi-i-om da!
Nu gândi că noi ţi-i dăm
Până ce nu-i mai jucăm! ...”

Urmează chiar câteva clipe de luptă aprigă între două tabere, nerăbdătoare să apuce colacii miresei la joc cu străgete, ţăpuituri şi hori, întâietate având, după soacra mare, naşa şi apoi socăcişele, cărora li s-au acordat minutele necesare de joc. Apoi soacra mare a predat colacii “tarostelui” la masa de onoare, de la care îi primise.

Se observă atunci că “osia carului”, deşi bine înfiptă şi cu destulă rezistenţă fixată în lăcaşul din centrul celor doi colaci suprapuşi, dispăruse ca prin farmec. Bănuiala a mers către una dintre tinerele socăciţe, harnic ajutor benevol la numeroasele treburi de la nuntă, una dintre finele soacrei mari. Paguba a fost a stegarului, de vreme ce după tradiţie, “osia

¹⁴⁰ voinică

carului“ este dreptul consfințit de multă vreme și necontestat, pe seama stegarului, drept răsplată pentru ostenele sale!

Am menționat cele două perechi de colaci frumoși de astăzi, care au ajuns până la opt și chiar zece kilograme greutate unul singur.

Ei se pregătesc pentru nuntă, cu o pereche obligatorie pentru fiecare dintre cele două familii înscrise. Colacii miresei sunt ceruți în mod imperios, fiind implicați în desfășurarea ceremonialului complex al nunții și în concordanță cu etapa actuală a evoluției vieții din satele Țării Oașului, concretizată printr-un nou și înfloritor stadiu al dezvoltării vieții materiale, individuale, familiale și sociale din întreaga regiune.

De asemenea am consemnat și amănuntul cu semnificație rituală după care transportarea colacilor într-un ambalaj original, cu cea mai expresivă forță decorativă și estetică din categoria țesăturilor - “șterguri mari și mici” și cu deosebire “măsoaia păștii” - toate au rol estetic în ansamblul decorativ al interioarelor din casele Țării Oașului, când prin transportarea lor ca sarcină expresă a nașului care i-a purtat de-a umăr de la o familie la alta și la biserică, pentru a se reîntoarce la una dintre cele două case în trecut, (ori la marele “saivan” sau la “casa de nuntă” astăzi, cu spații corespunzătoare unui mare număr de nuntași prezenți la “masa mare”), a oferit loc și vreme pentru ca socăcițele, bucătăresele dintre rudeniile celor doi miri, să opereze un schimb tainic, înlocuind pe unul dintre colacii miresei, cu unul dintre cei doi colaci lucrați la casa mirelui cu aceleași dimensiuni și același decor artistic, rafinat, asigurând astfel să fie prezentați la masa de onoare, doi colaci cu aceeași înfățișare artistică expresivă, de mare frumusețe, încât ar fi fost greu ca cineva să poată preciza privindu-i, în care dintre cele două case a fost făcut fiecare¹⁴¹. Ei constituie o pildă elocventă de realizări estetice, prelucrând cu măiestrie modelajul artistic din făină, transformată în cocă de grâu. Decor bogat și rafinat, cu virtuți estetice, plastice, decorative, cu imagini de porumbei în zbor, flori de rugi, rămurile cu boboci de flori și frunze, combinate cu motive simbolice.

Au jucat cei doi colaci, cântând, strigând și horind în versuri, după soacra mare și nașă și alte rude și socăcițe prezente, după care soacra mare a dat colacii la masa de onoare “tarostelui”. Aceasta i-a dezlegat din cele patru țesături decorative, a scos din centrul lor “oiaga colacilor” plină cu pălincă, a umplut un pahar și a închinat la soacra mare zicând: - “Să trăiești soacră mare! Dumnezeu să deie năroc la pruncii care s-au împreunat întru ziua di azi și di eri!” Soacra cé mare răspunde: - “Dumnezeu țe-asculte cuvântu’taroste. Și mi să-mplinească gândul! La mulți ani cu voie bună!”.

- “Amu din cei doi colaci ai miresei, unu’ se dă la gazdele cășii, tarostele îl dă, și unul îl taie mirele din patru în patru bucăți și îl dă pe mese și se-mpărtește la tăți nuntașii! Cam a treia parte din el îl duce stegarul cu o “literă” de pălincă la oamenii di-afară. Pălinca aiașta-i a stegarului, zice tarostele¹⁴².

Încă un moment tot din Moišeni¹⁴³.

De data aceasta strigă stegarul, după ce a asigurat liniștea și atenția cu ajutorul clinchetului clopoșeilor, din podoaba steagului său:

- “Colacii miresei

Să ghie pe fața mesei!”

și el adaugă lămuritor: - “Socăcițele mi-i dau mie, cu o uiață di pălincă! Aia-i a mé!”

- “Ascultați aicea”, strigă el mai departe,

“Mireasa s-a lăudat că precum a ei colaci, alții nu-s în sat!

¹⁴¹ Nuntă la Moišeni, 18.X.1978 și 30-31.I.1988

¹⁴² Nuntă, Barnișca, Moišeni, la 18.IX.1978

¹⁴³ Nuntă în Moišeni, la 6.IX.1978

Vrem să vedem că ci-o făcut!
 S-o dus la meșterul de lut,
 I-o făcut două roate da s-a rupt!
 S-o dus la meșterul de lemn,
 I-o făcut, nu i-o plăcut!
 Da s-a dus la Negrești,
 Ș-o cumpărat fărină nulașă
 Ș-o făcut doi colăcei
 La doi pruncuți tinerei!

Di i-o copt la lemn di fag,
 Or trăi mirii cu drag! ...
 Di i-o copt la lemn di plop,
 Or trăi mirii cu foc! ...
 Colăcași ca două flori
 Miri ca două cototori¹⁴⁴
 Colăcași ca florile,
 Miri ca cototorile!”

- “Au ieșit o babă strâmbă,
 Di după ușă din tindă!
 Și m-am prins a țâpuri!
 Nu râdeți de moi tălni! ”

- “Rui măi și iară rui!
 Tătă mama crește pui,
 Și nu ști pe sama cui!
 Și pi mine m-o crescut,
 Bună samă n-o știut,
 Pi-o frunzucă di nuc,
 Pi sama unuia mut! ...
 Asta-i hora babelor ... eu v-am spus.”

Cu privire la obiceiul inițial și principal care face parte din ceremonialul tradițional al tuturor nunțurilor din Tara Oașului, dansul “colacilor miresei”, din seria “obiceiurilor etnografice și folclorice” care se desfășoară după o structură tradițională de origine arhaică ancestrală, aflată în dezvoltare permanentă, ca fenomen frecvent, repetat de la un an la altul, implicând pe rând toate generațiile de tineri, ca factori activi în desfășurarea lui, obiceiul este cunoscut de populația regiunii și oricare informator poate face relatări mai mult sau mai puțin cuprinzătoare, utile pentru cunoaștere.

Exemplificăm această afirmație numai cu o singură, succintă și foarte schematică relatare referitoare la această temă pe care o considerăm concludentă doar ca un punct de plecare și o indicație elementară pentru cercetarea sistematică, care presupune analiza amplă și concretă în desfășurarea mai multor cazuri reale, directe, și sintetizarea lor.

“Colacii miresei îi gioacă la nuntă mai întâi soacra mare, apoi nașa și soborul socăcișelor, cu muzica ceterașului, cu hori și țâpuituri speciale, în versuri. Colacii miresei

¹⁴⁴ oglinzi

sunt ceruți la masa de onoare de “taroste” și au fost aduși din cămară, în față, de fratele miresei. Ei au fost jucați de soacra mare, Barnișca Țățâie (Cecilia), mama marelui, care a horit dansând cu ei! De la soacră i-a luat fiica ei, Ciocan Mărie - nașă, care i-a jucat horind și dansând în cântecul ceterașului, “împregiurul ei”, făcând mai multe aplecări și rotiri, ținând colacii sus, deasupra capului său. Apoi i-au luat pe rând socăcițele, care cum vrea să gioace colacii”.¹⁴⁵

Pentru a întregi și clarifica mai întâi caracterul general al acestui obicei de proporții restrânse, dar cu structură complexă pentru Țara Oașului, determinată de împletirea profundă și interdependentă, strânsă, a cinci aspecte distincte și importante din creațiile artei populare din această zonă: două din domeniul artelor plastice decorative, arta modelării cu expresivitate estetică a decorului realizat cu mare măiestrie la împodobirea colacilor celor doi miri, arta broderiilor și a alesăturilor policrome la țesăturile cu rol estetic original în ansamblul decorativ al interioarelor din casele acestei regiuni, puse mai ales în evidență la marile sărbători și cu deosebire în zilele de nuntă; trei categorii de creații distincte împletite într-un ansamblu interdependent din artele dansului, muzicii și folclorului literar, contopite armonios în “dansul colacilor miresei” de la toate nunțile desfășurate în Țara Oașului. Este calea de a asigura pentru cititor intuirea cuprinzătoare a acestor aspecte în originalitatea lor concretă. A fost de aceea nevoie să ne referim la câteva fenomene reale, în măsura în care ele au putut fi surprinse prin exemplificări din Moišeni.

Considerăm acum că extinderea exemplificărilor cu două-trei pilde concrete dintr-un al doilea sat al Țării Oașului și am optat pentru Cămârzana, va oferi noi contribuții la clarificarea generalității, originalității, complexității și frumuseții, cu similitudini profunde dar și cu unele diferențieri sesizabile în formele de exprimare și în conținutul și calitățile estetice ale acestor manifestări.

Cămârzana este o comună veche și mare, cu peste trei mii de suflete într-o singură așezare, a cărei structură de plan este răspândită pe șapte coline și văi diferite, cuprinzând grupe în pâlcuri de gospodării mult distanțate unele de altele.

Cămârzana păstrează în multe dintre aspectele complexe ale vieții sale tradiționale, cu ecouri și în limba vorbită, în care aflăm supraviețuiri din graiul geto-dacilor care se mai păstrează în uz curent astăzi în limba localnicilor, și nu sunt menționate ca atare în operele și tratatele, dicționarele, filologilor. Dar și în domeniul vast al obiceiurilor și al vieții spirituale în general, pot fi identificate la Cămârzana aspecte și fenomene cu origini arhaice îndepărtate.

Cu privire la “dansul colacilor miresei” din ceremonia nunții, constatăm similitudini profunde, dar și unele particularități proprii față de cele descrise până acum, ilustrate cu pilde mai ales de la Moišeni, dar și unele particularități proprii în aspectele de amănunt, reflectate în formele creațiilor folclorice, desfășurate la nuntă. Iată pentru o ilustrare succintă și concretă, cum apare “giocul colacilor miresei” în versiunea executată de către tânăra fată de 20 ani, Haiduc Florica Maria, pasionată pentru dansurile și manifestările folclorice din satul său:

- “Zî Ioa'unu cu dor,
 Āla al colacilor! ...
 Țurai hop și iară hop!”

- “Mireasă colacii tăi,
 Nu-i putem giuca di grei!

¹⁴⁵ Finta Cecilia (Țățâie) - 26 ani, participantă la nunta Barnișca, Moišeni, 19.IX.1978

Țurai hop și iară hop! ...”

- “Nu i-ai făcut dint-o kilă,
Să-i giucăm o săptămână!
Țurai hop și iară hop! ...”

Dar Haiduc Maria a întrerupt repede “dansul colacilor miresei”, invocând drept scuze faptul că nu-l cunoaște prea bine și mi-a indicat numele altei femei din sat care-l știe spune foarte bine și frumos! A fost vorba despre Pițan Mărie, supranumită și Măria Cotunii!

La “giocul colacilor miresei” - cei doi colaci mari și grei - frumos ornamentați prin modelarea cu măiestrie a unor imagini decorative, în alto-relief din cocă, au în gaura centrală și “osia carului” sticla de un litru plină cu țuică colaci pe care “tarostele”, după ritualul cunoscut și cu ajutorul “stegașului” i-a prezentat soacrei mari, cel dintâi personajiu important de la nuntă, obligată, după tradiție, să joace “colacii miresei”, cântând, țipurind și horind în versuri. Am consemnat la nuntă în Cămărzana, câteva dintre aceste versuri, închinete miresei și colacilor săi, de către soacra cea mare:

- “Colăcei făcuți cu unt,
Nora asta mi-o plăcut!
Hop țurai și iară hop!”

- “Da-om cu colacu-n pod,
Să vedem la ei s-o copt!
Hop, țurai și iară hop!”

- “Di s-o copt la lemn di fag,
Or trăi mirii cu drag!
Hop țurai și iară hop! ...”

- “N-am avut lemne crepate,
Că pădurile-s departe!
Hop țurai și iară hop!”

- “N-am avut lemne pălite,
Că pădurile-s oprite!
Hop țurai și iară hop!”¹⁴⁶

După danțul colacilor miresei, executat de către soacra mare, care a ținut sus cu ambele mâini, deasupra capului său, cei doi colaci mari și grei, frumos împodobiiți cu imagini plastice expresive, realizate din cocă modelată cu dexteritate și măiestrie, cântând, strigând și țipurind “hori” în armonie cu muzica instrumentală a ceterașului Andriș Ion, cel mai bun din acest mare sat, care deține în memoria sa un larg repertoriu de peste 50 melodii și cântece oșenești specifice. Acestea fac parte din lotul bogat și original al melodiilor oșenești caracteristice, numite în graiul locului, “Cântecul omului”. Ele reprezintă preferințele cu totul personale ale melomanilor din Cămărzana, adică a numeroase persoane mature de ambele sexe, în unele cazuri trei-patru membri ai aceleași familii, care au la inima lor unele dintre variantele melodiilor cântate cu diferite ocazii în Țara Oașului.

¹⁴⁶ Nuntă la Cămărzana, 8. VIII. 1978

De la ceterașul Andriș Ion, am consemnat peste treizeci de melodii nominalizate sub numele a diferite persoane, din seria “Cântecul omului”, care fac parte din tezaurul tradițional cel mai prețios al muzicii populare din Cămârzana și din Țara Oașului.

După soacra mare, a urmat la “dansul colacilor miresei”, nașa celor doi miri, și socăcițele dintre rudeniile mirilor, care s-au rânduie la “jocul colacilor miresei”, cântând, jâpuring și horind!

Ajunghând din nou pe masa de onoare, după dansul tuturor celor doritori “să gioace colacii miresei”, mirele i-a luat în primire și cu “iataganul” sau “paloșul” său - un cuțit cu lama lungă de 40 cm bine ascuțit și foarte frumos lucrat de către meșteri consacrați în această meserie, cu formă elegantă și lesnicioasă la mănuiere, și cu elemente decorative geometrice, încrustate pe plăsăile din os ale mânerului său, și el printre obiectele care fuseseră cerute de taroste să vie la masa de onoare. Acum mirele, cu ajutorul acelei unelte, a făcut câte o cruce mare pe fața celor doi colaci, care au fost apoi tăiați în câte patru bucăți egale și fiecare sfert tăiat în alte patru bucăți egale care toate s-au împărțit pe masa mirilor și pe toate mesele nuntașilor. Această operație a fost realizată numai la masa mare de la casa mirelui, nu și la masa din seara anterioară de la casa miresei.

Cei doi colaci ai miresei, fuseseră purtați de-a umăr de către nașul aflat alături de mire în fruntea alaiului de nuntași, în deplasare cu muzică la cele două case și la biserică, în legătura lor din trei șterguri mici și una mare, toate din categoria țesăturilor decorative cu “perți peste tot”, bogat ornamentate cu broderii și alesături policrome, care fac faima interioarelor din casele Țării Oașului. Calitatea lor estetică remarcabilă, a constituit un îndemn stimulator pentru naș să poarte pe umărul său, cu plăcere, pe drum lung, această sarcină de circa douăzeci kilograme greutate, de la casa miresei la biserică și după cununia religioasă, la casa mirelui, unde avu loc cu ritual special sacrificarea celor doi colaci frumoși ai miresei, de la începutul ospățului la masa mare de nuntă. Nașul s-a conformat astfel normelor tradiționale, obligatorii pentru sarcinile sale.

65. COLACII “PUILOR” MIRESEI

Fenomen cu semnificații etnografice și sociale importante care urmează de îndată după “dansul colacilor miresei” de la nuntă și legat de el este obiceiul arhaic, cu ritual specific, practicat și numit de-a lungul multor generații succesive la toate nunțile sub denumirea de “colacul puiului miresei”, când la fiecare nuntă din Țara Oașului, și fără excepție, pe brațele sau în poala miresei, era adus “un cocon”, ales dintre băiețașii rudeniilor celor doi miri, în vârstă cuprinsă cu strictețe între 1-5 ani și nu mai mulți... Acestui prunc mireasa îi dădea un colac frumos, confecționat cu anticipare și în mod deliberat pentru acest episod din ceremonialul nunții, lucrat cu aceeași preocupare artistică, deodată cu cele două perechi de colaci ai mirelui și ai miresei, numai la dimensiuni mai mici, aproximativ cât o farfurie obișnuită. Lucrat cu aceeași remarcabilă măiestrie, decorul său modelat din cocă de grâu, proaspătă, avea evidente însușiri estetice.

Obiceiul din bătrâni semnifica și ilustra în același timp în mod clar și concret, prin simbolistica lui evidentă, dorința vie a tuturor bărbaților din Țara Oașului, a tuturor mirilor, arătată direct la nunta lor, ca miresele, nevestele lor, să le aducă prin nașteri, dacă se poate, numai “coconi”, adică prunci de sex masculin!

Acest obicei străvechi s-a păstrat în mod riguros în ceea ce privește limitele de vârstă, legătura de rudenie cu mirii și regula de sex masculin, până în mijlocul secolului XX, când, împreună cu alte schimbări survenite în structura generală, tradițională și

complexă a ceremonialului nunții, au intervenit unele schimbări și modificări, care au transformat în diferite sensuri datinile păstrate foarte îndelungată vreme din bătrâni.

Astfel, Finta Petre lui Mihăilă, la vârsta de 74 ani, informează că pe când era numai de 4 ani a fost dat pe fereastră în poala și brațele miresei, aflată în casă la nunta ei, de la care a primit un colac frumos lucrat, mare cât o farfurie și a auzit de la rudele care îl dăduseră înlăuntru pe fereastră, îndemnurile repetate: "Pișcă, pișcă, pișcă mireasa!" și el s-a conformat acelor îndemnuri, spre hazul nuntașilor prezenți.

La cele două nunți ale propriilor săi nepoți, intervenite într-un interval de timp numai de trei luni în cursul anului 1988, obiceiul referitor la "colacul puilului miresei" s-a desfășurat concret precum urmează.

După ritualul tipic, cunoscut, stegarul a lovit cu bota de la steag în masa de onoare, a scuturat steagul fluturat în vânt, a dezlănțuit clinchetul muzical, sonor, al numeroșilor săi clopoței, făuriți din bronzul cel mai fin, a obținut astfel liniștea și atenția necesară din partea numeroasei mulțimi de nuntași prezenți în marele saivan, a dat cuvânt "tarostelui" care a strigat spre auzul tuturor:

- "Măi socăcițe, măi!
Măi gazdele cășii măi!
Colacii puilor miresei
Să vie pe fața mesei,
Că mireasa s-a lăudat
Că numai tot pui o țapat! ..."

La strigarea "tarostelui" au fost aduși de îndată, pe masa de onoare, în fața Mărioarei - mireasa lui Finta Dumitru, trei colaci rotunzi și minunat împodobiți, bine rumeniți la cuptor în tăvi rotunde, metalice, în dimensiuni de mărimea unei farfurii, și tot după aceeași strigare a "tarostelui", au apărut la masa de onoare trei "coconi" îmbrăcați în haine oșenești de sărbătoare, cel mai mic în brațele miresei și ceilalți doi alături de ea:

1. Moiş Dumitru a lui Moiş Pătruțu lui Ghiurcă, de un an și jumătate;
2. Moiş Gheorghe a lui Moiş Pătru a Bocșii, de 5 ani.
3. Moiş Dumitru a lui Moiş Gheorghe a Șchiopului, de 6 ani.

Primii doi coconi erau rudenii cu mirele și mireasa, cel de al treilea era vecin foarte apropiat al familiei mirelui.

Toți trei au primit de la mireasă câte un colac frumos, cât o farfurie de mare, copti în cuptor și acoperiți la fața superioară cu decor bogat, din cocă modelată cu măiestrie, cu virtuți plastice și estetice remarcabile.

La cea de a doua nuntă din aceeași familie Finta, survenită numai cu trei luni mai târziu, la sora mai mică a lui Dumitru - Mărica - în calitate de mireasă - după același ritual cunoscut repetat prin întrajutorarea permanentă dintre "stegar" și "taroste", s-a exprimat strigarea către socăcițe și gazdele "cășii", cerând să se aducă pe fața mesei de onoare "colacii puilor miresei".

De data aceasta s-au prezentat pe masa de onoare, în fața miresei, opt colaci din seria celor lucrați cu anticipare cu această destinație, fiecare colac cât o farfurie ca mărime, toți împodobiți cu multă migală și măiestrie la fața lor superioară cu un ansamblu decorativ armonios, cu imagini expresive din cocă proaspătă, printre care distingem: lănișoare de jur împrejur, roate în forme de bile, flori de rugi, păsărele în zbor, forme geometrice și semne simbolice din cocă de grâu curat, copti la cuptor în tăvi metalice rotunde de dimensiuni potrivite.

Și tot atunci, după strigarea "tarostelui", au apărut în jurul miresei ceata celor opt prunci, în prealabil selecționați, indicați și preveniți să fie prezenți la ceremonie. Erau în

grup 6 “coconi” și 2 “cocoane” - băiețași și fetețe - selecționați după mai multe criterii vechi și noi. Printre coconi figurează și cei trei coconi care dobândiseră colacii puilor miresei la nunta din ianuarie a lui Finta Dumitru, 1988, dar și alți trei coconi și două fetețe.

Tabelul complet al “coconilor” invitați pentru “colacii puilor miresei” la Mărica, trei luni mai târziu (început de mai 1988), este următorul:

1. Moiş Dumitru al lui Moiş Pătruțu lui Ghiurcă, de un an și 9 luni, verișor al doilea cu mireasa, Finta Mărica;
2. Moiş Nicu a lui Moiş Văsăiu Musteții, coconul fratelui mai mare al marelui, de 2 ani;
3. Mare Dumitru, a lui Mare Ion al Pârsei, de 6 ani, verișor a întâia al miresei;
4. Mare Ion al Pârsei, coconul lui Mare Ion al Pârsei, de 6 ani și trei luni, verișor a întâia al miresei;
5. Moiş Dumitru, coconul lui Moiş Gheorghe al Șchiopului, de 6 ani și trei luni, vecin apropiat al familiei miresei.
6. Ciocan Nelu, coconul șefului de post al Poliției din Certeze; cele două fetețe - “cocoane” - invitate în mod cu totul excepțional au fost:
7. Marinela, feteța de doi ani și jumătate a surorii mai mici din Huta Certeze a soacrei mici;
8. Roxana Moraru, feteța comandantului Miliției din Negrești-Oaș, invitați și prezenți la nuntă.

Dacă analizăm succint și comparativ cele trei momente distincte semnalate aici cu privire la “colacul” sau “colacii” puilui ori puilor miresei, după denumirea lor din trecut și cea actuală, constatăm menținerea și chiar dezvoltarea, amplificarea acestui episod din structura ceremonialului nunții, deci și dăinuirea sensului său primordial, în concordanță cu dorințele vii ale bărbaților din Țara Oașului, de a avea mereu mulți “coconi” născuți de nevestele lor, prilej de mare bucurie exuberantă manifestată de ei, cu multă căldură, la nașterea acestor prunci de sex masculin. Dar reținem în același timp și o serie de schimbări, amplificări și concesiuni făcute astăzi față de prevederile statornicite în regulile tradiționale prin creșterea numărului colacilor puilor miresei, ceea ce marchează și un nou salt în viața materială a obștei, prin creșterea numărului destinatarilor acestor colaci de la 1 la 3 și numai “doar după alte trei luni din același an (1988), la 6 “coconi” și la două fetețe - de la 1 la 8, în comparație cu relatarea lui Finta Petre lui Mihăilă.

Prezența excepțională a celor două fetețe în acest grup de pretendenți la “colacii puilor miresei”, afectează regula, condiția strictă de sex din trecut.

Reținem și subliniem faptul că între timp, cu trecerea vremii s-a lărgit și cercul criteriilor avute în vedere ca principii în selecționarea candidaților, în alcătuirea deliberată a tabelului incluzându-se, pe lângă condițiile de rudenie și de sex, cu excepții, criterii de importanță socială și morală, precum conviețuirea în bună vecinătate și prietenie.

66. ARTA COLACILOR LA PAȘTI

După relatările referitoare la arta colacilor consemnată la nunțile din Țara Oașului, pentru o prezentare succintă și de caracter general mai larg, asupra acestui fenomen interesant, trebuie să ne referim la aspectele acestei arte, mult dezvoltată în legătură cu obiceiurile de peste an, ca sărbătoarea Paștelui, zilele de hram, etc., cu obiceiuri de interes spiritual și social, când sunt confecționați colaci cu destinații speciale.

Mai interesante sunt încă numeroasele serii, variabile ca forme și dimensiuni, confecționate în legătură cu etapa finală a vieții umane, cu ritualul înmormântărilor, cu praznicile speciale și cultul decedaților. În ansamblul surprinzător de bogat al tuturor

acestor numeroase categorii de colaci, artistic lucrați, unele sunt expresia directă a vechilor obiceiuri populare, iar altele au răspuns în trecut și mai răspund încă și astăzi unor canoane și practici religioase tradiționale, supraviețuiri evidente din substratul arhaic al credințelor și creațiilor păgâne și al cultului solar, anterior doctrinei creștine, acesta putând fi ilustrat cu pilde concrete și concludente, precum "colacul soarelui" prin care privind mirii la ieșirea lor din biserică, scrutează imaginea soarelui, a astrului dătător de viață și a propriului lor viitor.

Cu origini din vremuri arhaice multimilenare, în orice caz din faza de început a epocii neolitice, când omul de pe aceste plaiuri învățase să cultive grâul din specia "triticum monoconum" și nascocise unealta tehnică cea mai elementară, necesară pentru sfârșirea boabelor de grâu, transformate în făină, asigurând astfel materia primă necesară pentru arta colacilor, artă alimentată, întreținută fără întrerupere și mereu dezvoltată și perfecționată prin acumularea experienței practice a numeroase generații succesive și cu aportul conjugat al eforturilor creatoare umane, desfășurate pe două planuri distincte, totdeauna interdependente, în practica populară obștească, generală și în cea sacerdotală - religioasă, cu rol conducător în acest domeniu din trecut și de astăzi.

În sărbătoarea Paștelui afluența la biserică este maximă. Interesant este să consemnăm faptul că în Țara Oașului populația practică obiceiul de a duce la biserică, în ziua de Paști, pentru sfințire, produse alimentare consistente, consumabile de către întreaga familie în toată săptămâna de după slujba Învierii.

În seria respectivă figurează un picior de porc, șuncă și cârnați, precum și alte afumături păstrate din rezervele alimentare de la sărbătorile de iarnă, dar și multe "ouă de paști împistrite", înfrumusețate cu motive florale, geometrice și simbolice, policrome, realizate după o tehnică cu particularități specifice zonei; apoi sticle sau "oluri" și cancee pline cu țuică ori cu vin și colaci mari, rotunzi, la cuptor, în tăvi metalice potrivite, după ce au fost bogat și frumos înfloriți cu imagini expresive în altorelief. Ei sunt prezenți, cu înfățișarea lor remarcabilă, pe toată seria fețelor de masă aduse din fiecare casă și așezate pe iarbă verde sau în coșârci mari, frumos împletite din lozie și acoperite cu "ștergători" decorative, viu și armonios colorate, anume confecționate, în ultimele două-trei decade cu acest scop special.

Cantitativ, toate aceste alimente sunt de regulă proporționate în concordanță cu numărul consumatorilor din fiecare familie, dar și cu rezervele necesare pentru vizitele unora dintre rudeniile biologice și cele spirituale, obligatorii după normele morale tradiționale, mai cu deosebire în această sărbătoare de primăvară.

Această listă de alimente, este purtată ca o sarcină obligatorie, apreciabilă în ceea ce privește greutatea ei, de către un fecior voinic sau un "boresar"¹⁴⁷ mai tânăr, din fiecare familie și fără excepție.

Sarcina este purtată pe "măsoaia păștii", operă artistică importantă și valoroasă din categoria țesăturilor decorative și așezată în fața bisericii, direct pe covorul de iarbă verde. Cei sosiți se grupează cu sarcinile lor, în patru grupe distincte, după cele patru sectoare deosebite din structura de plan a satului Moșeni.

Faza finală a slujbei, cu binecuvântarea preotului, se desfășoară afară, în preajma acestei originale expoziții, iluminată de soare dar și de sute de lumânări mari, aprinse, cea mai cuprinzătoare care se poate vedea și astăzi, expusă pe iarbă în aer liber, în satele din Țara Oașului, în dimineața primei zile de Paști, cu o schimbare mai recentă care privește "ambalajul" său. Toate cele câteva sute de "măsoaia păștii", fețe de masă cu decor frumos,

¹⁴⁷ bărbat căsătorit

policrom, au fost înlocuite în ultimele două-trei decade cu tot atâtea coșarci mari și ele lucrări de artă frumos împletite din ramuri de lozie și acoperite cu “ștergători” policrome, lucrate ca și “desagii de sâmbură” pentru acest unic scop.

Sunt expuse, în această mare și originală expoziție, numeroase costume populare de sărbătoare, îmbrăcate de ființe umane de ambele sexe și de toate vârstele, dar și câteva serii de obiecte reprezentative pentru categoriile fundamentale din domeniul artei decorative populare, precum numeroasele “ouă de paști împistrite” cu motive fitomorfe, avimorfe, geometrice și simbolice, policrome, încântătoare și tot atâtea colaci mari și frumoși, câte familii distincte există în satul întreg, colaci împodobiți cu imagini decorative originale, remarcabile, atât prin dimensiuni, cât și în mod special, prin virtuțile lor plastice și estetice, expresive.

Am văzut și am admirat o asemenea mare și originală expoziție deschisă pentru câteva ore în aer liber, mai întâi în primăvara anului 1936, când adusesem din Moieșeni o gospodărie monumentală,¹⁴⁸ alcătuită din patru construcții diferite, edificate din bărne și “lodbe” mari și groase, spintecate și cioplite cu toporul din goruni multisecolari, cu tot inventarul lor original, gospodărie destinată expoziției permanente a Muzeului Satului din București, vernisată în luna mai a aceluiași an. Și cu acest prilej un amănunt inedit, înregistrat la Moieșeni: cei trei meșteri pricepuți, care contractaseră lucrările pentru demolarea construcțiilor, încărcarea și supravegherea transportului pe tren, în vagoane mari, deschise, cu destinația pentru stația Băneasa - București și apoi remontarea tuturor acelor bărne mari și grele pe vatra destinată gospodăriei din Moieșeni, în expoziția de la Arcul de Triumf, nu apucaseră să încarce pe vagoane la gara C.F.R. Satu Mare decât jumătate dintre bărnele aceluia material prețios, când cei trei meșteri s-au prezentat la mine, spunând scurt și limpede în ajunul Paștelui: - “Amu puteți să ne dați un vagon cu aur, noi nu mai lucrăm! Măine-i Paștele!” și au suspendat lucrările pentru trei zile, la vreme de mare grabă!...

Deși presat de urgența programului, m-am văzut silit să rămân imobilizat în sat, la paza bărnelor aflate încă pe sol, în timp ce doream o operație de harachiri pentru ca jumătate din mine să păzească în același timp, pentru trei zile și trei nopți celelalte bărne abandonate în vagoane deschise, undeva pe o linie moartă din stația C.F.R. Satu Mare.

Dar mă aflam întreg și calm a doua zi de dimineață, în cea dintâi zi de Paști, o zi splendidă cu soare cald și luminos de primăvară, într-un peisaj împodobit feeric cu numeroși pomi roditori încărcăți peste tot de flori, în fața bisericii din Moieșeni, în mijlocul unui grup de vreo 30 feciori și “boresari” mai tineri, purtători de alimente pe “măsoaia păștii”, toți învecinați dintr-un sector central al satului, către faza finală a slujbei, lângă expoziția din fața bisericii!...

Cunoșteam din informațiile anterioare că se practică aici alergări foarte grăbite, ale tuturor purtătorilor de sarcini alimentare, declanșate în clipele în care preotul dă binecuvântarea și dezlegarea sa, după care, ca la o singură comandă categorică, toți aceștia aleargă cu sarcinile lor în spate, pe toate cărările, în toate direcțiile celor patru puncte cardinale, peste toate grădinile, în direcțiile care duceau cel mai repede și în timpul cel mai scurt posibil în gospodăriile și casele proprii, răspândite pe văi și coline. Era vorba de o străveche fugă cu substrat magic, o fugă în masă, când eu am folosit acel prilej și am întrebat, adresându-mă direct celui grup de feciori și “boresari” mai tineri, circa 30 de persoane atente la sarcinile lor: “Acum, când preotul dă binecuvântarea și dezlegarea sa credincioșilor, la încheierea slujbei pe care dintre acești treizeci bărbați aflați în fața mea, îl țin eu pe loc, împedecându-l să fugă?”- Corul celor prezenți a strigat spontan și cu

¹⁴⁸ Gospodăria lui Moieș Văsai a lui Ion Cobuț, casa din 1780

promptitudine, în aceeași clipă, ca un singur glas: - "Griga lui Bălândrau! E cel mai voinic dintre noi și fuge cu Dv. în spate și cu sarcina lui!" Îl cunoșteam pe Moiş Griga Bulândrau, fecior încă necăsătorit, muncitor vrednic și mare iubitor de dansuri oșenești cu hori, străgete și țâpuri, declamate cu voce tare în versuri armonizate cu tonurile muzicii instrumentale a ceterașilor.

Numai în câteva clipe, cei vreo 220 bărbați, tineri încărcăți cu tot atâtea sarcini alimentare grele, purtate la toate familiile din Moişeni, cu alimente sfințite la biserică în dimineața zilei de Paști, s-au făcut nevăzuți, dispărând ca prin farmec și fără urme în toate direcțiile, pe cărări numeroase și peste grădini, într-o fugă de mare viteză, animată de credința și dorința de a ajunge pe calea cea mai directă și în timpul cel mai scurt posibil, în propriile lor gospodării și case, să guste din alimentele sfințite și să împărtaşească, tot atunci din ele, și tuturor păsărilor și animalelor domestice din curte, cu excluderea porcului, de la acest festiv original în credința că cei care îndeplinesc acest ritual, vor avea sănătate deplină și mare belșug în tot timpul aceluia an. Fugarii au fost urmăriți tot cu grabă dar cu viteză mai potolită, de către marea mulțime a populației satului cu peste o mie două sute cincizeci de persoane, de ambele sexe și de toate vârstele, la vremea aceea și ei mânați de aceleași credințe, de aceleași imbolduri...

Atunci am tras concluzia că gruparea inițială a tuturor celor împovărați cu sarcini grele, rânduiți în patru grupuri distincte, după cele patru sectoare deosebite din structura de plan a satului, așezați în fața bisericii dar cu perspective deschise spre toate punctele cardinale, cu indicarea căilor libere pe văi și coline, fusese o măsură strategică obligatorie pentru toți fugarii, cu scopul de a se evita o eventuală învâlmășială și busculadă care ar fi putut să fie dăunătoare, dacă nu chiar gravă în consecințe...

67. COLACII "NĂNAȘILOR"

Pentru a continua și întregi relatările noastre succinte despre arta colacilor din Țara Oașului, ilustrată cu pilde concrete de la nuntă și de la "sâmbra oilor", este nevoie să ne referim și la unele obiceiuri și sărbători de peste an, din domeniul vieții sociale și a celei religioase, precum și la capitolul final al vieții omului, când acesta călătorește pe ultimul lui drum, întovărașit de ceremonialul amplu al înmormântării și urmat de cultul decedaților, toate împrejurări în care se confecționează și se întrebuințează numeroase serii de colaci cu semnificații sociale și rituale diferite, în ceea ce privește formele și dimensiunile lor, dar întotdeauna realizați cu deosebită grijă și măiestrie decorativă, cu înfățișări și însușiri plastice expresive, evidente, ca într-un vast câmp de manifestări artistice, domeniu în exclusivitate rezervat femeilor.

Unele dintre aceste categorii de colaci lucrați artistic, sunt legate de obiceiuri populare cu rădăcini multimilenare, altele de ritualurile și canoanele religioase ale bisericii creștine, în care formele și însușirile lor estetice de astăzi sintetizează un proces istoric foarte îndelungat, cu acumulări experimentale de la o generație la alta, de la o etapă istorică la alta. Este vorba despre două categorii distincte de manifestări desfășurate paralel și interdependent în domeniul evidențelor și practicilor populare, sociale, ca și în domeniul practicilor sacerdote, religioase, aflate mereu într-o relație permanentă de simbioză, precum dovedește concret, "colacul soarelui", ca o supraviețuire evidentă a cultului solar, cu mult anterior cultului creștin, prin care privind mirii la nunta lor de azi, la ieșirea din biserică, scrutează imaginea astrului dător de viață, și în același timp propriul lor viitor...

Cea de a doua zi de Paști, în cursul după-amiezei, este statornicită din bătrâni pentru vizitele finilor la "nănașii" care i-au asistat la căsătoriile lor. La aceste vizite,

repetate cu fidelitate în fiecare an, finii poartă la nași plocioane ale căror liste au fost și ele rânduie tot după tradiții și datini din bătrâni.

Piesa de bază prezentă în lista acestor plocioane, este "colacul nănașilor", un colac mare și frumos, dar și "olul" sau urciorul nănașilor, plin cu vin sau cu pălincă, o găină întreagă friptă pe tavă la cuptor și câteva "ouă de paști" "împistrite", cu decor bogat și rafinat, cu imagini de flori, păsărele, forme geometrice și motive simbolice, toate în culori armonioase, fermecătoare. Și astăzi, pe lângă toate cele specifice, nu trebuie omisă prezența în desaga care le poartă, ea însăși operă de artă remarcabilă, a celor 7-8 sorturi de prăjituri delicioase.

Pentru vizita cu plocioane la nănași în zi de sărbătoare, "colacul nănașilor" s-a bucurat de cea mai mare atenție în ceea ce privește decorul său, realizat cu migală, răbdare și măiestrie, din împletituri în care s-a folosit coca de grâu curat, proaspăt frământată.

"Colacul nănașilor" a fost lucrat tot în preajma Paștelui, deodată cu "colacii pentru Paști", cei prezenți la slujba de la biserică în dimineața primei zile de Paști, destinați să fie consumați împreună cu alte alimente de întreaga familie, în tot cursul săptămânii Paștelui, când masa a fost acoperită cu "măsoaia păștii", operă dintre cele mai valoroase țesături decorative, utilizată practic, după cum o arată și numele, numai în această săptămână din cursul anului, dar și într-o zi de excepție la transportat alimentele de la "sâmbra oilor", și uneori o zi sau chiar două, când se întâmplă ca în familia respectivă să aibă loc o nuntă.

Cum se prezintă decorul realizat pe "colacul nănașilor" purtat împreună cu alte plocioane, în după-amiaza celei de a doua zi de Paști, de către finii la nași care i-au asistat la cununia lor, ne lămurește convingător, Bura Irina, fină, în vârstă de 22 ani¹⁴⁹, întâlnită întâmplător în drum către casa "nănașilor" ei, purtând plocioanele pregătite cu grijă, după normele tradiționale.

Greutatea "colacului pentru nănași" este de 8 kilograme, de unde reținem observația că greutatea și dimensiunile acestui colac au crescut treptat în ultimele două decade.

Decorul său bogat, frumos și armonios, a fost compus din numeroase imagini plastice, realizate în altorelief, modelate cu răbdare, migală și măiestrie remarcabilă, demnă de consemnat și subliniat.

Toate aceste imagini provin din mediul natural înconjurător, asamblat într-o compoziție unitară, bine echilibrată, expusă pe întreaga suprafață a acestui colac, ca într-un tablou decorativ unitar și expresiv. Diferite ca forme naturale, dimensiuni și grupaj, imaginile decorului dispun de o forță plastică deosebită, obținută și prin arta asamblării lor, în cadrul acestui tablou cuprinzător, conturat și reliefat prin chenarul constituit de lăntșorul proeminent, care înconjoară această suprafață decorativă, de jur-împrejur.

Numeroasele imagini, diferite ca forme naturale și dimensiuni prin însăși natura lor specifică, sunt reliefate într-un ansamblu în care observăm în același timp diversitate și repetiții, realizate într-un ritm plăcut, de umbre și lumini, în care predomină triadele simple și repetate, adică grupările de câte trei imagini similare și repetarea lor în grupări identice.

Bura Irina a plasat în tabloul său decorativ:

- trei "rândunici" în zbor caracteristic, de mare viteză;
- trei "mânuri" omeneste, concentrate într-o expresie de animare lucrativă;
- trei frunze de gorun,¹⁵⁰

¹⁴⁹ Câmărzana, 3 mai 1969

¹⁵⁰ specie de stejar

- o serie de șapte multiple de câte trei flori de maci, însumând douăzeci și una flori diferite din aceeași specie;
- și trei grupe de câte trei pene de păsări, adică nouă imagini din această ultimă categorie.

Dar consemnăm și un amănunt care sugerează un procedeu tehnic deopotrivă naiv și inedit, care ar fi calificat în arta plastică decorativă populară ca o încercare naturalistă: la păsările aflate în zborul lor original și caracteristic de mare viteză, modelate cu măiestrie ca ființe vii, nările nasului și ochii lor vii sunt imagini marcate, punctate și reliefate prin bobite de culoare maroniu închis, aproape de negru, prin semințe de cânepă.

Acest amănunt, care indică o idee novatoare a realizatoarei lui, nu afectează în mod negativ forța expresivității plastice a imaginilor respective, ci, dimpotrivă, le conferă un fior de vitalitate reală, naturală, în plus... Toate grupele de imagini diferite, asamblate armonios și expresiv în acest tablou decorativ unitar, în care distingem triade simple și repetate în multiplu de trei și de șapte, au în interpretarea lor populară semnificații speciale cu profunde rezonanțe în sufletul poporului român și al populației din Țara Oașului:

- rândunelele sunt vestitoarele primăverii, cuiburile lor sunt clădite cu preferință sub streșina din fața caselor, deasupra prispelor;
- frunzele de gorun invocă în memoria oamenilor amintirea vie a arborilor și codrilor multisecolari, care au acoperit până de curând mai toată depresiunea și piemonturile din Țara Oașului, oferind timp de milenii adăposturi sigure în numeroasele vremuri de răstriașe și vitregie din istoria îndelungată a acestei populații și unele valori materiale, izvoare nesecate pentru hrana obținută prin vânătoare, pescuit și culesul din natură, bogat și diferențiat, practicat aici până în zilele noastre.

Aceeași mari codri de stejari bătrâni au oferit populației mari cantități de ghindă bună pentru hrana turmelor de porci, până la începutul acestui secol, și cel mai bun material rezistent și durabil pentru construcții monumentale de tot felul: locuințe, construcții gospodărești, lăcașuri de închinăciune, pentru școli și primării, pentru unelte și ustensile de lucru, punându-i la dispoziție materialul necesar pentru un vast domeniu de creații de tot felul din domeniul important în arta și civilizația lemnului, practică de-a lungul mileniilor, cu îndemănare și măiestrie, cu realizări artistice nepieritoare...

“Mânurile” semnifică pentru oșeni dovada concretă cea mai elocventă a capacității omului de a muri și crea o infinitate de construcții și obiecte diferențiate, suficiente în întrebuințările lor practice, cerute pentru nevoile multiple ale vieții, dar și armonii în proporții și însușiri artistice originale, remarcabile, menite să înfrumusețeze viața lui de toate zilele... “Mânurile” din tabloul decorativ realizat de Bura Irina pe “colacul nănașilor”, ilustrează concret tocmai harul specific prin care a fost înzestrată această ființă, dotată cu vrednicie, râvnă și îndemănare manuală, capacitatea omului de a crea construcții și obiecte în aceeași măsură din însușiri practice eficiente și calități estetice armonioase, contribuția lui la creșterea patrimoniului național și internațional de valori artistice și tehnice din domeniul civilizației și culturii, a tezaurului de artă populară, sporit în cursul veacurilor prin hărnicia și destoinicia lui “cântată” prin voce, trâmbițe și horgoane cu note muzicale solemne și grave, a unui omagiu adus vredniciei lui, când e condus pe ultimul drum, din care am reținut vorbele simple dar mișcătoare prin semnificația lor profundă:

- “Lasă-ți mânuirile-acasă,

Că-i păcat să putrezească!”¹⁵¹

Privind comparativ cele două categorii de colaci și admirând imaginile lor în tablouri decorative cu însușiri estetice valoroase, încercăm în același timp un sentiment de

¹⁵¹ Moişeni, iulie 1935, înmormântare Moiş Ana, 66 ani, reputată pentru vrednicie

regret, cu privire la dănuirea lor scurtă, efemeră chiar a acestor tablouri cu însușiri artistice remarcabile, atât la “colacii pentru paști”, cât și la “colacii pentru nănași”, deopotrivă înzestrați, și unii și alții, cu expresivitate plastică și subtilitatea artistică, însușiri estetice care îndreptățesc plasarea lor pe locuri de frunte printre valorile artistice din acest domeniu.

Este vorba despre un sentiment de regret pentru dănuirea lor atât de scurtă, deși sunt lucrări artistice valoroase, condamnate la pieire prin însăși natura materialelor din care au fost confecționate și destinația lor socială, ca de altfel și fermecătoarele “ouă de paști împistrite”, condamnate și ele la aceeași soartă, din aceleași cauze.

Prin materiale durabile, toate aceste creații s-ar fi integrat în tezaurul artistic național și universal, cu misiunea de a transmite vreme îndelungată și pentru nenumărate generații de oameni, mesajul încântător al frumuseții artistice incontestabile, capabile să contribuie efectiv la înfrumusețarea, înnobilirea și bucuria vieții unui număr nelimitat de oameni, prin calitățile lor estetice nepieritoare.

68. ARTA COLACILOR LA “SÂMBRA OILOR”

Este, credem, util să precizăm că arta plastică decorativă a colacilor din toate așezările Țării Oașului, poate fi caracterizată cu aprecieri superlative, din punct de vedere estetic, îndeosebi prin produsele a trei categorii de colaci, după momentele și evenimentele din viața oamenilor care determină realizarea și folosirea lor, după îndelungate tradiții, cu progrese recente în cantitate și valori artistice.

La Sâmbra oilor - organizată întotdeauna în primele zile ale lunii mai din fiecare an, în cadru natural de mare frumusețe, în plină primăvară, ziua sorocită pentru constituirea stânelor colective este statornicită în legătură cu mersul vremii și cu dorința unanimă de a avea o zi însoțită. Sunt puse astfel la contribuție și prevederile cunoștințelor meteorologice populare, empirice, elementare, dar bazate pe experiențe foarte îndelungate, care în cele mai dese cazuri se dovedesc a fi eficiente, juste.

Are loc de regulă în aceeași zi, constituirea câtorva sute de stâni în toate așezările regiunii, în care păstoritul, mai mult decât agricultura, dar nu fără ea, a fost pentru foarte îndelungată vreme sursa principală a vieții materiale.

Se montează în aceeași zi pe vetrele prestabilite cele șapte-opt stâni diferite, în fiecare dintre satele Moieșeni, Certeze și Bixad, precum și cele douăzeci și șase stâni diferite în fiecare an la Cămârzana... Așisderea, în toate celelalte așezări ale regiunii, în locuri pitorești diferite, în concordanță directă cu numărul locuitorilor și cu întinderea moșiei comune destinată pășunilor.

La fiecare stână sunt asociați, după reguli ancestrale, câte treizeci-patruzeci de “văjnicari” sau “văjniceri”, rudenii, vecini ori prieteni, care strâng laolaltă, într-o singură stână, micile lor ciupoare de oi cu lapte - “mânzări” - de la 2 la 30, sau în rare cazuri, câte 40-50 oi la fiecare dintre ei, ajungând împreună la o stână de mărime medie, cu 250-320 oi cu lapte, care se deplasează la pășunatul de vară pentru maximum șase luni (mai-octombrie), în zonele de coline înalte și de munte, situate în spațiul și proprietățile aceluiași așezări.

De obicei, în ajunul zilei de sâmbra, câțiva dintre asociații cu roluri administrative transportă materialele necesare pentru construcțiile din lemn și instalațiile stânei: staul, comarnic, strungă, colibe pentru adăpostirea “păcurarilor” și a vetrelor de foc etc.

De foarte dimineată în ziua sâmbrei, văjnicarii bărbați asociați duc la stână ciupoarele lor de oi cu lapte, pentru prima zi de pășunat în comun, participă la făurirea construcțiilor și instalațiilor stânei și apoi procedează la mulgerea în comun, dar pe rând și

cu supraveghere, a oilor personale aduse la stână. Laptele rezultat din această mulsoare, adunat în vase personale, este măsurat în mod riguros, la mulgașii tuturor oilor proprii, cantitățile însemnate pe “carâmb” - răboj - cu semne și denumiri arhaice și vărsat apoi într-un vas mare din lemn, colectorul comun pentru întreaga stână.

După mulsoarea îndeplinită de toți asociații la stână, laptele din colectorul comun a primit cheag și cașul a fost pus la scurs în cinci-șase, “săcuieți” mari din pânză de cânepă mai rară - “strecători” - rânduie deasupra unor vase din lemn pentru colectat zărul care s-a fiert pentru jintiță și pentru ales urda, în mari căldări de aramă.

Măsurătoarea laptelui la stână a fost făcută cu o unitate de măsură etalon - “ceanocul” - un vâsuc din lemn de paltin - unitate de măsură obligatorie pentru toate stânele din Țara Oașului.

“Ceanocul” cu multiplii și submultiplii săi, cu volume invariabile, absolut neschimbătoare, este o moștenire din bătrâni, face parte din seria vaselor de măsurat obligatorii, confecționate după nevoie de către “păcurari” la stână, de la “picuri”, până la “măsură”, vasul cel mai mare, care tradus în unitățile de măsură moderne, echivalează cu 15 litri. Toate aceste unități de măsură precise și îndeosebi etalonul de bază - ceanocul - cu multiplii și submultiplii săi, au rezultat dintr-o serie de calcule temeinice, profunde, deși empirice, întemeiate pe o experiență pastorală foarte îndelungată.

Toate sunt cioplite, scobite și încrustate în forme elegante, armonios proporționate și împodobite cu o serie de creștături în motive mai ales geometrice, realizate cu rafinament în lemn de paltin. Ceanocul, etalonul nelipsit de la oricare stână, a fost, între ele, și cea mai frumoasă lucrare de artă. Volumul său, ceva mai puțin ca un sfert de litru de lapte¹⁵². Prezentarea lui cândva la televizor în București, cu explicații foarte clare, ceanocul de la stâna din Moșteni nu l-a ferit pe savantul cercetător al supraviețuirilor arheologice din “Oltenia Romană” - Prof. Dumitru Tudor, să susțină la consiliul de catedră de la Facultatea de Istorie din București, chiar a doua zi după ce văzuse în ajun imaginea pe care o arătasem la televizor, susținând că arătasem la televizor “o ceașcă dacică”, ceea ce m-a silit să repet acolo explicația și să arăt cauza confuziei care survenise din similitudinea în forme și volume, dar cele două obiecte se află la distanță în timp de aproape două mii de ani - una din lemn de paltin aflată încă în prezent în uz la stânele din Țara Oașului, alta din ceramică ajunsă până prin secolul al IV-lea e.n., ca unul dintre temeiurile profunde ale dăinuirii dacilor după cucerirea romană. Materiale profund diferite, funcțiuni fundamental diferite...

Măsurătoarea riguroasă de la prima mulsoare și consemnarea strictă a cantităților de lapte obținut de fiecare văjnicar, de la oile personale, este absolut necesară deoarece pe aceste rezultate se întemeiază calculul îndreptățirilor tuturor celor asociați la cota parte din produsele lactate ce li se cuvin, în strictă concordanță cu numărul oilor aduse de fiecare la stâna comună și cu productivitatea lor.

Pe la amiază, când toate treburile practice, importante de la stână vor fi fost încheiate cu bine și mai fumega încă focul sub căldările de aramă, încep să urce pe coline sau în poienile unde s-au așezat stânele, grupele familiale ale tuturor văjnicarilor asociați la fiecare stână, cu mic, cu mare, de ambele sexe și de toate vârstele, în cele mai frumoase haine de mare sărbătoare, întovărășiți și de doi ceterași versați, cu instrumentele lor muzicale, două cetera până în trecutul apropiat, o “ceteră” și o “zongoră” cu glasuri mai mare, în prezent.

Unii urcă pe propriile lor picioare, alții cu căruțe - “ștrafuri” cu doi cai, și o a treia serie cu “Dacia” ori cu “Aro”. Lucrătorii de azi și de ieri de la stână, schimbă și ei hainele

¹⁵² Lingură-6 unități cu aceste denumiri pline cu lapte-oricare dintre ele echivalează un litru și jumătate.

de lucru cu cele de sărbătoare, bucuroși să se alinieze și asocieze fiecare cu grupul său familial, la masa de la sâmbă și să participe împreună la această veche, interesantă și originală sărbătoare pastorală.

Toți cei care au sosit la sâmbă, venind de la casele lor la stână, la orele de la amiază, au fost împovărați de cergi și pături policrome țesute din lână, de măsoaie¹⁵³ și "șterguri" mari și mici, țesute din bumbac pe urzeală din cânepă, bogat ornamentate prin alesături și broderii în culori armonioase, coșarci acoperite și ele cu frumoase ștergători decorative, în culori mai vii, anume țesute în acest scop, ca și "desagii de sâmbă" și traistele încărcate și grele.

Cu ajutorul tuturor acestor obiecte și conținutul lor, s-a organizat repede masa mare de sâmbă, așternută direct pe covorul de iarbă imaculată, la care au luat loc toate cele 30-40 de grupe familiale ale tuturor "văjnicarilor" asociați la o singură stână, asemenea cu cele de la toate stănele din toate satele regiunii, în aceeași zi de sâmbă.

După numai câteva minute s-a rânduie joi pe iarba verde, în plină lumină intensă de soare cald de primăvară, o mare expoziție complexă, cu trei aspecte distincte dar interdependente:

- expoziție antropologică cu numeroase figuri umane interesante, de ambele sexe și de toate vârstele;
- expoziție de artă populară în costumele originale și în țesăturile cu mari și expresive virtuți decorative;
- expoziție de artă culinară remarcabilă cu forme și culori diferențiate.

Tot ansamblul așezat în formă dreptunghiulară, orientat est-vest, o masă largă de trei-metri și peste cincizeci metri lungime, cuprinzând toate grupele familiale complete ale tuturor văjnicarilor asociați la stâna așezată pe "Podul Poieniței". Locul ales pentru această masă originală de sâmbă, care poartă frumosul toponim de Podul Poieniței, este așezat pe un dâmb situat ceva mai jos de culmea "Rătunzilor", în partea estică a Pasului Huta cu Hanul Sâmbra, la trecerea spre Maramureș.

Podul Poieniței oferă un peisaj fermecător! El dispune de o largă perspectivă mai puțin extinsă spre nord, unde spațiul său este limitat la oarecare distanță de liziera pădurilor dinspre Maramureș, și cu mult mai extinsă spre est, sud și sud-vest, cu priveliște peste o mare parte din Depresiunea Oașului, cu mai multe așezări care se succed în peisaj, până departe la orizontul sud-estic marcat de Vârful Pietroasa, spre celălalt hotar cu Maramureșul...

Am admirat cu surprindere și plăcută uimire o asemenea masă originală de sâmbă, una dintre cele șase similare organizate în aceeași zi¹⁵⁴ pe colinele și în poienile cu peisagii fermecătoare, de către moșenari, ca și de populația tuturor celorlalte așezări din întreaga regiune, cu aspecte de expoziții mari și complexe, multilaterale, antropologice, etnografice, de arte plastice decorative și cu manifestări folclorice, coregrafice și muzicale, toate demonstrative pentru creațiile cu rădăcini multimilenare ale civilizației și culturii populare din această regiune.

Este cu totul remarcabilă și originală expoziția cu aspecte multilaterale de la masa de sâmbă, aranjată pe Podul Poieniței, în care sunt de subliniat și reținut imagini impresionante, antropologice, etnografice și de artă plastică decorativă, cu valori estetice pregnante, exprimate îndeosebi prin marea diversitate a formelor și culorilor îmbinate ca

¹⁵³ față de masă

¹⁵⁴ Moșeni - Pe Podul Poieniței, 30 aprilie 1988

într-o mare simfonie de nuanțe încântătoare, puse în relief și accentuate chiar prin chenarul foarte larg, în verde intens, desfășurat jur împrejur.

Am menționat mai întâi chipurile diferite prin vârstă și sex ale acestor ființe umane de ambele sexe și de toate vârstele, diferențiate de la un grup familial la altul, dar și cu un aer de asemănare în înfățișarea lor fizică, cauzată probabil prin practicarea foarte îndelungată a endogamiei, dar și prin imaginile vestimentare care le transfigurează acum chipurile prin propriile lor creații artistice și tehnice în costumele de mare sărbătoare.

Am menționat și seria țeșăturilor artistice, decorative, din mai multe categorii și îndeosebi pe cele lucrate în mod deliberat pentru “sâmbra oilor”, precum “desagii de sâmbra” și “ștergătoarele pentru coșarcă”, care în multe cazuri se înscriu printre capodoperele estetice din acest domeniu, de unde și observația că acest obicei străvechi, sărbătorit anual cu fast și expoziții colective de anvergură, a constituit un puternic îndemn la muncă și un tot atât de puternic stimulent pentru dezvoltarea și afirmarea talentelor.

Mai trebuie dezvăluit și conținutul tuturor traistelor, desagilor și al coșărcilor, pline și grele, urcate cu eforturi pe coaste până sus, pe coline și în poiene, îndeosebi de către cei lipsiți de ștrafuri cu cai sau de mașini, conținut rânduie acum în coșărcile descoperite, pe tăvile în care fuseseră fripte și pe farfurii sau coșercuțe mai mici, aranjate pe întreaga suită de fețe de mese, de “măsoaie”, artistic lucrate cu decor policrom bogat și încântător.

Dintre imaginile expuse la vedere în rânduiala lor de pe masa întinsă pe covorul imaculat de iarbă verde pentru toate grupurile familiale ale tuturor văjnicarilor asociați la stâna din Podul Poieniței, privirile noastre se opresc în primul rând la seria celor treizeci și cinci, la patruzeci “colaci de sâmbra” cu diametru de circa 40-50 cm., copti la cuptor în tăvi rotunde, armonios și frumos împodobiți, la fața lor superioară, cu decor obținut prin modelarea cu măiestrie a unor imagini de flori, rămurele cu frunze și boboci, păsărele în zbor și semne simbolice, lăntșoare etc., toate realizate din cocă de grâu proaspătă, într-un ansamblu bine compus, cu reale calități plastice, estetice, expresive, modelate în altorelief.

Tot atât de interesantă și demnă de consemnat și de subliniat în mod special, mi se pare a fi mica stână de miei umpluți cu tocătură din măruntaie, amestecată cu miez de pâine și cu “dumicate” din “șuncă”, ori “slană” afumată, asociate cu cârnați și bucăți de mușchi afumați, din carne de porc păstrată din rezervele sărbătorilor de iarnă și prăjiți acum pe tăvi la cuptor. Asemenea asociații culinare, se află în serie completă la tot șirul grupurilor familiale succesive ale văjnicarilor, dar întregit și cu un cârd de găini mari și grase, fripte și ele întregi, tot în tăvi rânduie la cuptor.

Nu trebuie omise coșărcile de mărimi medii, frumos lucrate, pline cu felii de cozonaci și câte șase-șapte sorturi de prăjituri delicioase, în mai multe exemplare din fiecare sort, realizate de gospodine după formule și rețete cu gramaj specific și precis la fiecare sort, din materialele cele mai bune implicate în această artă culinară recentă din Țara Oașului. Am consemnat de la o singură persoană¹⁵⁵ șase sorturi diferite cu denumirile lor: 1. “spărieți”, 2. “bobâlți”, 3. “cornulețe”, 4. “cati” (n.n. Kati teszta), 5. “coșulețe”, 6. “hai pe mâine”, fiecare în multiple exemplare, aflate în coșulețul său încărcat cu asemenea delicatase. Am reținut în textele scrise, pe lângă denumiri, materiale, gramajul și tehnicile de preparare, demne de apreciat în această sinteză de elemente și tehnici culinare arhaice, cu aspectele cele mai noi din această tehnică, practică cu succes remarcabil, care a înălțat mult nivelul de viață și civilizația Țării Oașului în ultima jumătate de veac.

Dar toate aceste alimente, aduse de acasă gata pregătite, erau intercalate și însoțite de clondire, oluri și sticle pline cu țuică de prune sau din cireșe, fructe bine coapte,

¹⁵⁵ Moiş Ana, Nuța lui Ilieșu Musteșii, 23 mai, Moişeni, 30.IV.1988 • La Sâmbra pe “Podul Poieniței.”

fermentate și dublu distilate în “pălinciile” din Moșeni, urcioare și sticle cu “borcut” din izvoarele naturale apropiate satului, sticle de bere și de ape minerale procurate din negoțul de stat, dar și câni pline cu vin din producția locală directă, din struguri de viță de vie, sau mai negru și mai consistent, obținut din boabe de coacăze negre și unele și altele cultivate în gospodăriile și grădinile proprii.

Toate aceste elemente comestibile alcătuiesc împreună un meniu bogat, consistent și apetisant, repetat, cu mici variații de la un grup familial la altul, de la o masă de văjnicari la altă masă de sâmbra, organizate azi în numeroase exemplare, în locurile cele mai pitorești din toate așezările regiunii unde se află adunările văjnicarilor cu familiile lor, asociate la fiecare stână colectivă. Pentru toți cei prezenți, un asemenea meniu susține, ca un stimulent puternic, elanul și pasiunea dansurilor trepidante cu muzica ceterașilor, cu străgetele, horile și țâpuriurile văjnicarilor și ale membrilor familiilor acestora, de la adolescenți până la bătrâni, prezenți la străvechea sărbătoare pastorală “Sâmbra oilor” din Țara Oașului, angajați cu participare calduroasă, plină de bucurie exuberantă, la petrecerea comună de după banchet,

care se desfășoară încă cinci-șase ore, cu muzică și dansuri în aer liber, până pe înnoptate!...

69. STRÂNGEREA ȘI STRIGAREA DARURILOR LA “MASA MARE”

După ce s-a consumat cel de-al doilea fel din meniul oferit la “masa mare” din “saivan”, cu peste o mie de nuntași prezenți, adică supa caldă din carne de pasăre cu răstăușe¹⁵⁶, foarte mărunt tăiate cu o mașină specială, pe aproape de miezul nopții, a avut loc episodul numit “strângerea și strigarea darurilor”, de la toți nuntașii prezenți la masă.

Pentru această activitate care durează o vreme de o oră sau două, timpul fiind variabil după numărul nuntașilor aflați la masă și eficiența dinamismului organizatorilor. În acest scop s-a organizat un colectiv compus din cei doi tineri miri, nănașii lor, stegarul, tarostele, un casier dintre rudeniile cele mai apropiate ale mirilor și ceterașii.

Numărul persoanelor care fac parte din acest colectiv cu sarcină de răspundere pe plan material, este variabil în funcție de numărul nănașilor aflat în creștere, de la o pereche la nunta Barnișca¹⁵⁷, la două perechi la nunta lui Finta Dumitru¹⁵⁸ și la patru perechi pentru nunta surorii sale mai mici, Finta Marica¹⁵⁹. De observat că obligația de participare la acest colectiv privește pe nașii bărbați și nu pe nașele, soțiile lor.

Casierul la nunta Barnișca a fost fratele mai mare al mirelui, și socrul mic, adică tatăl miresei, la nunta lui Finta Dumitru.

De asemenea ceterașii din acest colectiv cu misiune specială, pot fi și ei o pereche sau două. Casierului îi revine sarcina expresă și importantă de a întocmi evidențe nominale scrise, un total nominal în care sunt specificate numele persoanelor și sumele de bani, precum și obiectele dăruite, care pot face parte din categoriile: veselă, menaj, lucruri de artă, podoabă, piese de îmbrăcăminte, materiale sub formă de metraj ori obiecte confecționate. Tarostele are sarcina de a nominaliza darurile primite de la fiecare nuntaș, în obiecte și suma de bani, anunțând, strigând spre auzul tuturor, al întregului mare colectiv prezent, precizând, la fiecare caz personal, sumele precise, exacte și seria obiectelor, cu un cuvânt referitor la calitățile lor practice și artistice. Se preferă în genere un taroste bun

¹⁵⁶ tăiței

¹⁵⁷ Moșeni, 17.IX.1978

¹⁵⁸ Moșeni, 30.I.1988

¹⁵⁹ Moșeni, 1.V.1988

cunoscător al întregii populații din sat, al nuntașilor prezenți, a gradului lor de rudenie biologică sau spirituală cu cei doi miri, ori a relațiilor lor de prietenie sau de vecinătate cu aceștia. Strigătele lor fiind în mod obișnuit, pe cât posibil, exprimate în versuri ad-hoc, improvizate și în cele mai dese cazuri intercalate cu vorbe de duh, ori de haz, persoana în rol de taroste trebuie să dispună de inteligență, spontaneitate și umor, de capacitate de improvizare, motive și însușiri pentru care este dorit ca tarostele la nunțile din Moišeni, Moiş Grigor Ciupârdel, “diacul” satului. Stegarului îi revine sarcina de a asigura mereu liniștea necesară în marea sală a saivanului, cu ajutorul clopoșeilor care împodobesc steagul de nuntă, purtat și scuturat de el, colaborând strâns cu tarostel. Este apoi rolul ceterașilor, care se deplasează cu acest colectiv de la o masă la alta și de la o persoană la alta, să asigure prin muzica lor instrumentală, oșenească, o atmosferă de voieșie și bună dispoziție generală, recurgând și la domeniul muzical cel mai prețios din “Cântecul omului”, când e cazul.

Începutul este întotdeauna făcut cu “nănașii”. La toate nunțile din Țara Oașului ei figurează drept capi de liste cu specificarea sumelor de bani și obiectelor dăruite. Ei sunt cei dintâi strigați în sala mare, de la masa cu daruri din noaptea nunții. De regulă, când sunt doi sau chiar mai mulți nași la aceeași nuntă, care au din tradiție contribuțiile cele mai substanțiale în sume de bani și obiecte dăruite în cinstea tinerilor cununați de ei, nașii se consultă între ei și se învoiesc în prealabil asupra cuantumului sumelor de bani, dar și asupra categoriilor de obiecte diferite, căzând de acord la sume și obiecte echivalente.

Darurile oferite de nași au și rolul de stimulent și un indiciu puternic pentru întreaga mulțime a nuntașilor prezenți. La nunta Barnișca: 1500 lei și la nunta Finta Dumitru 2000 lei de fiecare naș. Aceste sume fuseseră fixate în consultațiile reciproce prealabile, când nașii și-au comunicat dorințele și au căzut de acord între ei, la participări echivalente, atât referitor la sumele de bani, cât și la diferitele obiecte utile sau artistice, acestea fiind oferite direct miresei, prezentă în colectivul de adunare și strigare.

Îndată ce au fost strigate și consemnate darurile nașilor sub dubla lor formă, bani și obiecte, nănașii, alături de miri, completează colectivul de la masa de onoare, care ca un mic alai cu muzică, se deplasează vreme de o oră sau două de la o masă la alta și de la o persoană la alta, fără excepții. Acolo are loc primirea și strigarea nominală a darurilor, a sumelor de bani și a obiectelor, toate fiind la fiecare caz personal strigate, arătate și consemnate în scris, pentru cunoștința întregului mare colectiv de nuntași prezenți la “masa mare” din “saivan”, dar necesare și pentru întocmirea evidențelor care privesc “socotelile din urmă”.

Acestea urcă astăzi la sume apreciabile: 135.000 lei la Finta Mărica, 180.000 lei la fratele său Finta Dumitru, dar și la 264.000 lei la un caz excepțional, ca record în Certeze.

Este interesant să consemnăm și câteva amănunte concrete referitoare la modalitatea în care decurge efectuarea sarcinilor tuturor membrilor acestui mic, dar important colectiv: mirele, cu sticla și paharul plin, oferă delicioasa licoare din prune sau din cireșe fiecărui nuntaș prezent la masa mare, închinându-și reciproc urări de sănătate și fericire pentru mulți ani. Mireasa este încărcată cu seria obiectelor dăruite și cu ele și-a umplut frumoasa desagă de sâmbură, traista și câteva sacoșe.

Casierul primește și numără banii, consemnați nominal în catastiful său. Stegarul cere și obține liniștea generală cu ajutorul steagului său împodobit cu 30 clopoșei, colaborând strâns cu tarostele lor. Ceterașii, doi sau patru, de la ambii miri, cântă la instrumentele lor cu măiestrie “muzică oșănească” veselă, în clipele deplasărilor colectivului de la o masă la alta, momente intercalate cu etape scurte de liniște și atenție generală, când are loc primirea, strigarea și consemnarea strictă a sumelor și obiectelor;

tarostele strigă, declamă în versuri improvizate ad-hoc, sumele exacte, nominalizate și obiectele dăruite, subliniate cu o apreciere pozitivă asupra calităților lor practice, utile sau estetice.

Pentru exemplificare reproducem câteva însemnări dintre cele care au fost consemnate și reprezintă doar o frântură dintr-un asemenea moment consacrat prezentării, strigării și strângerii darurilor la nunta Barnișca, Moišeni¹⁶⁰.

Cel strigat este la rând Ionu lui Mihăilă, Inu Zoangăi, colegul și prietenul mirelui, 100 de lei. "Ăsta din armată a făcut și el pe dracu în patru ș-o venit și el c-o sută de lei, la nunta prietenului său!"...

- "Altu mai gras și mai roșu la obraz!", zice "tarostele"

- "Noniuțu Neafului, o sută de lei!"

- "Mulțumesc de voie bună!"

- "Altu mai gras și mai roșu la obraz!" ...

Pe cealaltă parte e aceeași mese, nuntași de la Huta ...

- "Un coleg și prieten două sute de lei!"

- "Că n-o vinit cum vine

Cela di la moară,

Cu mâna goală!" ...

- "Un alt prieten de-a mirelui de la Huta, o sută de lei!" ...

- "Un văr de-a mirelui, tăt o sută de lei!" ...

- "Un frate de-al miresei, trei sute de lei!" ...

Fratele mai mare al mirelui întocmește tabelul nominal al încasărilor ...

Mireasa a revenit la masa de onoare, ajutată de stegar, cu desagii, traista și sacoșele pline cu diferite obiecte. Este ceea ce a adunat de la diferiți nuntași, care, pe lângă bani au dăruit și diferite obiecte: ustensile de bucătărie, vase de bucătărie, vase pentru gătit, cratițe, oale și farfurii și mai multe frumoase exemplare de "chischineauă", broboade femeiești, gata confecționate, simbolul portului obligatoriu, cu capul acoperit permanent, pentru toată viața de a doua zi de după nuntă.

Tatăl miresei, casierul principal, a revenit și el la masa de onoare, cu banii adunați de la toți mesenii prezenți.

Ceterașii își reiau și ei continuitatea muzicii lor, conducând mai întâi cu muzică reîntorcerea celorlalți participanți din colectivul consacrat strânsului și strigării darurilor, la finalul acestei activități, mirele, stegarul, nănașii, tarostele, care-și reiau locurile la masa mare. Reîncepe animația de la banchetul pentru masa mare, cu mâncăruri, băuturi și multe prăjituri... intercalate cu etape consacrate dansurilor ășenești și celor moderne, strigăturilor și cântecelor specifice până către ziua următoare. Se aud strigături în care sunt invocați, nominalizați, ceterașii prezenți, apelați nominal de către nuntași:

- "Zi mai Pătru cum îți spui

Că de nu îți pun cetera-n cui! ..."

Este vorba de Petre lui Ghegheș, unul dintre ceterașii cei mai buni din Moišeni.

Dar sensul temeinic al acestui episod important din desfășurarea ceremonialului complex al nunții, constă, precum s-a putut lesne observa, în aportul substanțial nu numai al celor două familii legate ca rudenii, prin această căsătorie dar și al tuturor nuntașilor prezenți, a obștei întregului sat, la constituirea substanțială a bazei materiale destinată de la pornirea tinerilor căsătoriți către un nou statut social, din chiar momentul închegării propriei familii.

¹⁶⁰ 17.IX.1978

70. DUPĂ MIEZUL NOPTII NUMEROȘI NUNTAȘI DIN "SAIVAN" AU INVADAT "CASA MARE"

Servisem între nuntași o parte din primul fel al meniului aflat pe masă și o farfurie adâncă cu supă caldă din carne de pasăre cu "răstăuțe" (tăiței) foarte mărunte, adică și al doilea fel al meniului.

Gustasem și câteva dintre numeroasele prăjituri aflate în castroane pline rânduite pe masă, la dispoziția tuturor nuntașilor.

Băusem și un pahar cu vin din producția proprie a celor două familii, înrudite acum.

Am continuat cu însemnările, consemnând în grabă cele văzute și auzite în această mare sală de mese.

Am făcut și câteva imagini foto cu bliț, epuizând cele 36 clișee dintr-un singur rolfilm Leica purtat cu mine.

Am resimțit puțin și urmele călătoriei cu peripeții și grabă de la București la Moșeni, cu senzații de oboseală după concentrare maximă la cercetări, de la sosirea aici. După miezul nopții am gândit că ași putea să mă retrag pentru odihnă în camera din "casa mare" care îmi era rezervată pe timpul în care mă aflam la cercetări în Țara Oașului. Este vorba despre camera în care dormisem, mai scurt, în noaptea anterioară și unde îmi lăsasem bagajul personal. Cu asemenea intenție, la o jumătate de oră după miezul nopții am părăsit saivanul și m-am oprit alături în camera din "casa mare". Cu surprindere am găsit dormind chiar în patul căutat, sora mai mică a "soacrei mari", alături de o copilă de 2 ani.

Nevasta s-a trezit când m-a simțit intrând pe ușă, s-a scuzat pentru situația creată și mi-a spus că îi este milă să trezească fetița la ora aceea, adăugând: "Vă dau perna și cerga și puteți dormi pe recamierul din camera alăturată. Vă rog să încuiați ușa și să stingeți lumina!" Dar n-am apucat să termin pregătirile pentru culcare și când am încuiat ușa și am stins lumina, în aceleași clipe au început ciocănituri insistente și repetate în ușa de la intrare. Am reaprins lumina și am descuiat ușa. Era "soacra mare" cu un grup dintre "nuntașii mai de vază", care au trecut în camerele alăturate.

M-am reșezat sub cergă și am stins lumina, dar numai după alte câteva minute și îndelungată vreme după aceea, a început un permanent dute-vino de bărbați și femei, tineri și maturi, printre care și copii, cu ușa mereu trântită de perete și chiar scoasă din fâțâni și apoi transporturi de mese și scaune, vase cu mâncăruri, veselă și tacâmuri, sticle și câni cu băuturi, una dintre cele două perechi de ceterași versați, cu cetera și cu zongora, veniți și ei din saivan în casa mare, s-au răspândit cu toții în cele patru camere mari și sala mediană largă de 3 m și lungă de 10 m. A fost aranjată o prelungire separată a marelui banchet din saivan, care s-a desfășurat în continuare paralel, dar cu mult mai mare ardoare și mai îndelungat în "casa mare", unde a durat până a doua zi la ora 17. Eu am rămas imobilizat sub cerga groasă din lână de unde am privit și ascultat cele ce se întâmplă alături de mine. Erau printre cei prezenți și unele ajutoare benevole la serviciile datorate nuntașilor, dar și multe figuri necunoscute mie.

Pe la orele opt dimineața au apărut printre ei și cei doi tineri miri... Mesele erau aranjate cu precădere în sala mediană, care separa simetric apartamentul alcătuit din cele 4 camere de 5 x 5 m fiecare. În ele s-au desfășurat cele două dansuri oșenești tipice, roata bărbătească cu salturi, strigături și lovituri din palme, cu tropotitul său ritmic dar vertiginos "pe mare și pe mânunțal", alternând cu dansul în doi, cu perechi de bărbați și femei, cu mișcări alternative în cercuri și semicercuri, cu un iureș de cutremur care zguduiau toată

casa așezată solid pe grinzi masive din fier și temelie din ziduri groase de piatră cu beton armat, încât am urmărit cu atenție dacă la asemenea încercare casa va putea rezista cu bine, supusă la atâta încercare dezlănțuită de furia ritmică a dansatorilor oșeni, tot în casa mirelui... Mi se părea, în unele momente, că mă aflu într-o casă de nebuni cuprinși de o zguduitoare vrajă ritmică, declanșată de succesiunea celor două dansuri în care se aflau prinse grupurile compacte și masive de bărbați și femei, deopotrivă de aprigi!

Treptat m-am simțit tot mai apăsător fizic, sub greutatea paltoanelor, scurteicilor și hainelor îmblănite, de care bărbați și femei pe rând, prinși în vârtejul tulburător al acestor dansuri, se ușurau aruncându-le în teancuri peste cerga sub care mă aflu prizonier de mai multe ore. Imobilizarea mea, sub vraja apăsătoare a acestor pasiuni dezlănțuite, la un nivel greu de imaginat, amplificat și prin consumul preferat din licoarea de prune dublu rafinat, a durat de îndată după miezul nopții și până la ora 10 a doua zi, când, cuprins de disperare, într-un mare efort de voință, m-am smuls de sub cergă, am prins în brațe hainele proprii și printre cercurile dansatorilor și pe lângă mesele din sala lungă, m-am strecurat și m-am încuiat în baie, unde am izbutit să mă spăl și să mă îmbrac.

Lureșul dansurilor a continuat în același ritm uluitor și amețitor, cu muzică și strigături, până la orele 17, când grupul mai redus al dansatorilor se concentrase numai în camera în care fusesem prizonier sub cergă, în timp ce celelalte camere adăposteau somnul profund al unora dintre foștii protagoniști pasionați ai dansurilor oșenești, căzuți sub epuizare, printre care "soacra mare" și cei doi tineri miri.

La acea oră de după amiază, căutam cu disperare, pe o ploaie torențială, cu noroi și băltoace, un mijloc adăpostit pentru transport la distanță de 5 km, până la familia lui Oros Gheorghe, directorul școlii elementare din Moiești, aflat cu locuința la 200 m distanță de stația autobuzelor către Negrești și Satu Mare, călătorie planificată și obligatorie pentru a doua zi dimineață, la prima cursă.

La ora aceea mai era încă un joc aprins în camera de la intrare, dar redus numai la 4-5 perechi și am contribuit direct la strângerea lui, pentru ca două dintre dansatoarele înflăcărate, neveste tinere, prietenele soacrei mari, venite din Certeze, una dintre ele văduvă veselă, aflate la volan cu Dacia lor, să mă ducă cu gentilețe și bunăvoință la Huta Certeze, ușurându-mi astfel sosirea cu lumină de zi. la familia Oros Gheorghe. Am primit astfel un ajutor pentru îndeplinirea planului prestabilit.

Cap. XII A doua zi după noaptea nuntii

71. RESPECTUL DATORAT RÂNDUIELILOR LOCULUI

A doua zi după nunta de la casa mirelui am coborât de la gazdele mele din Vârșor, pe Valea Mare, la casa miresei, având în program prioritar fotografiile cu mirii și colacii miresei, sub legătura specifică simbolică și decorativă.

La ora aceea de după-amiază (16) când am ajuns în gospodăria respectivă, era liniște și mișcare slabă...

Sunt prezente doar câteva "socăcițe" de serviciu și doi-trei bărbați ca ajutoare pentru treburi mai grele, și unii și alții dintre rudeniile celor doi miri, aflați acum la odihnă după prima noapte de nuntă și în așteptarea celei de a doua nopți de la aceeași nuntă. Va fi prezent din nou aici alaiul miresei cu cei doi miri, părinții, nănașii, "stegașii" și ceterașii precum și "tarostele", împreună cu un număr de rudeni, vecini și prieteni din "oastea

miresei". Vor intra în seara acestei zile "pe după masă", în saivanul mare cu 5-6 mese lungi, numai persoanele din alaiul miresei.

În sala mare, împodobită pentru "ospățul" de nuntă, se afla la odihnă o singură bătrână!... M-am așezat și eu după marșul de cinci km la odihnă, pe un alt capăt de bancă lungă, dintre cele vreo cinci perechi deosebite, grupate paralel pe ambele laturi ale meselor din scânduri de brad. Câte două pentru fiecare masă și tot atât de lungi, cât și mesele din scânduri fixate pe țaruși rotunzi din lemn, bătuți în pământ.

În liniștea totală din jur am privit cu atenție decorul din această mare încăpere de formă dreptunghiulară, similar cu cel descris în paginile anterioare și am urmărit treburile la care activau afară singurele persoane prezente. Cele trei bucătărese și ajutoarele lor, toți aflați în jurul vetrei cu foc aprins sub o platformă metalică mare cu patru deschideri circulare, pe care au fost aduse și așezate patru cazane și cratițe mari cu resturi de alimente, dintre cele rămase din noaptea trecută și altele ulterior pregătite și puse acum la fiert, pentru a asigura consumul la meniul statornicit pentru o mare mulțime de nuntași care peste 4-5 ore vor umplea întregul saivan. Focul ardea intens în vecinătatea destul de apropiată a saivanului. După ce și-au rânduit acolo vasele mari cu alimente puse la fiert, cei doi-trei dintre bărbați aflați ca ajutoare ale bucătăreselor, m-au interpellat dorind să afle amănunte biografice despre mine, punându-mi câteva întrebări: de unde sunt, ce vârstă am, ce pensie am și ce hram țin aici, etc. Am răspuns cu franchețe și amabilitate la întrebările primite și am informat că poate voi scrie o carte despre nunțile, obiceiurile și felul de viață al populație din Țara Oașului, după care interlocutorii mei, găsind probabil că nu sunt un personaj deosebit de interesant pentru ei, au optat pentru grija care oricum nu putea fi nesocotită în acele momente, de a veghea cu atenție, împreună cu bucătăresele, la întreținerea focului cu lemne, pentru asigurarea intensității lui după tehnica necesară. Câteva minute mai târziu, unul dintre nuntașii prezenți acolo cu sarcini de răspundere în domeniul ospitalității atât de vie a oșenilor din toate așezările zonei și cu deosebire în momentele cu "ospetă" de la nunți sau alte ceremonii, a venit la mine să-mi "închine" cu sticla și paharul plin!

Eu am primit cu patos, "voie bună" și mare fericire tuturor: mirilor, părinților, nănașilor, rudeniilor și tuturor nuntașilor, după care am cerut scuze spunând că eu nu beau pălincă, că ea este foarte bună licoare curată, obținută din prune bine-coapte, fermentate și de două ori distilate, dar care este prea tare pentru mine și n-o pot duce!...

Cetățeanul cu părul bine încărunjit, s-a încruntat, s-a oferit la auzul cuvintelor mele și s-a retras în tăcere, fără nici un cuvânt.

Dar numai peste alte vreo șase ore, către miezul nopții, în saivanul plin de numeroși nuntași, cu peste o mie de persoane prezente la banchetul de la "masa mare", unde eram activ cu aparatul de fotografiat, cel de înregistrare la casetofon și plaivazul pentru note și însemnări scrise, la una dintre mesele la care organizatorii îmi rezervaseră un loc și tacâm complet, cu trei-patru pahare de mărime diferite și sticle pline cu țuică și bere, apă minerală și vin din producția locală, din struguri sau din coacăze negre, unul dintre cei vreo douăzeci de paharnici-bărbați tineri și foarte activi, atenți cu participanții repartizați în sarcina lor, veghind să le fie permanent pline sticlele și paharele cu băuturile preferate, aflate în fața lor, îndemnându-i și cu sticla și paharul plin purtat cu ei de la o persoană la alta, s-a apropiat de mine, închinându-mi din sticla și paharul lui plin!... Eu am folosit aceeași formulă de care făcusem uz cu șase ore mai înainte, când mă aflasem singur în marele saivan, urând din inimă "voie bună și fericire pentru cei doi miri și părinții lor, pentru nănașii, rudeniile și toți nuntașii prezenți cu familiile lor", adăugând scuze că nu voi bea pălincă... De la douăzeci de metri distanță, de dincolo de capetele tuturor meselor din

marele saivan, acum plin cu peste o mie de nuntași prezenți la toate mesele, cetățeanul care la orele șasesprezece venise la mine pe când mă aflam singur pe un capăt de bancă din saivanul care era gol atunci, închinându-mi cu sticla și paharul plin și primise aceleași călduroase urări dar și refuzul, cu scuzele de rigoare, pentru palincă și se retrăsese încruntat, oțărât, în tăcere deplină, fără nici un cuvânt, observând în acele clipe scena desfășurată două minute în șoaptă și înțelegând cu exactitate sensul celor petrecute, a strigat tot atunci cu putere, în gura mare, pentru ca vorbele lui să fie bine auzite, deși neanunțate de “taroste”, în auzul întregii mulțimi prezente, spunând, zicând: - “Nu-i la ăla! Nici nu bea, nici nu mânâncă! Nu știi ce dracu’caută la noi!”...

Concluzia la acest nevinovat incident este exprimată în titlul acestui mic subcapitol, care consemnează lapidar, dar exemplificat și credem concludent, riscul la care este expus cercetătorul insuficient de atent cu respectul datorat regulilor de viață activă în mediul social cercetat!

Partea a III-a NUNTA LUI MOIȘ GRIGOR AL MUSTEȚII, 19 ANI, CU FINTA MĂRICA, DE 16 ANI

Cap. XIII Intense pregătiri multilaterale

72. DEPLASARE PRIN SIGHET LA HUTA-CERTEZE ȘI MOIȘENI

Joi, 28.IV.1998, la orele 18,20, am plecat cu Dan Șuteu la Gara de Nord, pentru trenul accelerat București-Sighet, vagon de dormit 5, cl.I, locul 2- cușetă jos. La o tentativă anterioară n-am găsit nici un altfel de loc, măcar un loc numerotat cl.I, pe ruta obișnuită Satu Mare - Huta - Certeze. Renunșasem la plecare, dar a doua zi am revenit la biroul de voiaj și am sondat o posibilitate pe ruta București- Sighet - Huta - Certeze. Așa am găsit dezlegarea dorită.

Din confuzia și îndrumarea greșită a unui conductor de vagon de dormit, am ajuns în grabă la primele trei vagoane, indicate ca fiind vagoane de dormit, către mașina trenului foarte lung, silit să-mi port bagajul singur, deoarece Dan a rămas să-și caute cu dificultăți loc de parcare pentru mașină, și până la plecarea trenului, după câteva minute n-a mai ajuns după mine!... M-am văzut silit să urc în vagon de călători obișnuiți, într-o înghesuială de nedescris, era sâmbătă după masă și trenul s-a pus tot atunci în mișcare. Conductorul întrebat, îmi spusese să merg înainte la vagonul 2 de după mașină. Am urcat în vagonul 3 într-o înghesuială nemaivăzută din timpul războiului. Am izbutit să avansez cu dificultăți mari până la vagonul următor (2) către mașină, care era tot de persoane. Am încercat cu eforturi mari să mă reîntorc și am fost blocat între cele două vagoane, prin "amabilitatea" unui călător de vârstă medie care, proptindu-se în fața mea, cu violență mi-a declarat că mai departe nu voi trece! Că acolo voi muri cu ei! M-am resemnat fără vorbe și cu regrete că am plecat. Am rămas ținut locului în picioare și am izbutit să cobor la Ploiești, ajutat de un tânăr amabil care s-a oferit din proprie inițiativă și m-a condus cu încă trei vagoane înapoi. A fost timp să schimb un nou dialog cu conductorul care mă dusese în eroare cu urmări foarte neplăcute, și să urc la vagonul 5. Acolo conductorul m-a întâmpinat cu declarația simplă și fără replică - ca fiind măsură legală - spunându-mi că dacă întârziem până la următoarea stație (Câmpina), vindea biletul altui călător...

Vineri dimineața (29.IV. 1988) am sosit în Sighet la ora 7,10, de unde cu autobuzul Sighet - Satu Mare și cu ajutorul unor tineri din Moišeni, care sosiseră cu același tren, am călătorit până la Negrești-Oaș. Am obținut prin Casa de Cultură un aparat foto Leica cu bliț, am cumpărat o pereche de pantofi pentru vară, lei 195, și cu cursa locală de ora 14 m-am reîntors la Huta Certeze de unde am ajuns în Dâmbul Pricopenilor, la 4 km distanță de stația autobuzelor, în gospodăria Finta Cecilia, aflată pentru a doua oară în mare fierbere cu pregătiri intense pentru cea de a doua nuntă, care va avea loc duminică.

73. RECUPERAREA MARELUI SAIVAN

Am făcut o serie de însemnări mai întâi în "saivanul" păstrat de la nunta lui Dumitru (29-30 ianuarie 1988). El a tras greu în cumpăna care a determinat hotărârea de a

face și a doua nuntă tot aici, folosind unele dintre condițiile și amenajările speciale de la nunta anterioară a lui Dumitru, care s-a desfășurat aici în ultimele două zile din luna ianuarie 1988.

S-a lucrat și se lucrează la reamenajarea aceluiași mare saivan pregătit pentru masa mare, capabil să adăpostească până la o mie de nuntași. Acum în locul celor opt prelate mari, împrumutate de la Calea Ferată-Baia Mare, și care fuseseră restituite îndată după ceremonia primei nunți, s-au folosit ca element protector pentru acoperământ contra unor eventuale ploi, folii subțiri din material plastic.

Întreaga construcție fusese păstrată cu toate mesele și băncile lungi care sunt acoperite acum cu foi din coli mari de hârtie, de ambalaj în culoare albăstrui, prinse în pioane. Decorul peretelui pentagonal care domină "masa de onoare", este asemănător cu cel precedent. Covorul mare cu decor oriental, de proveniență industrială, covoare și cergi din creațiile artei populare locale recente, toate din lână de oi țurcane, viu colorate în vergi paralele alternative - roșu, negru, albastru, verde sau mari trandafiri în culori contrastante de roșu intens și negru, sau roșu cu albastru și frunzele în verde ca iarba.

Același tablou dreptunghiular în ramă aurie, expune sus-central pe covorul oriental, imaginea reproducă litografic în culori pentru "Cina cea de taină". Mai sus încă, tot central, deasupra tabloului se află același frumos și vechi talger din faianță albă cu bordură roșie ca focul, pe fața interioară, bordura lată de 3 cm, care conturează și reliefează florile rânduite ca o mare spirală în roșu, albastru ca cerul și galben pal, desfășurate pe tot fundul vasului. Din spatele talgerului se desfac în evantai cele două lungi capete de la o singură "ștergură" mare, frumos brodată și împodobită cu cusături și alesături policrome expresive pentru arta populară din Moieșeni. Pereții sunt închiși patruleter pe înălțimea verticală de 2,50 m până la nivelul solului, la contactul cu iarba din pajiștea pe care s-a înălțat construcția, cu cergi din lână și mai numeroase pături din producția industrială actuală de țesături, și ele rânduite cu intenții decorative marcate prin ansamblarea motifelor geometrice și culorilor în care au fost produse.

Deși construcția saivanului fusese păstrată intactă din punct de vedere arhitectonic, așa cum fusese construită în luna ianuarie 1988 de 17 bărbați dintre rudeniile celor doi miri de la nunta lui Dumitru, lipsa principală la această a doua utilizare fiind numai învelitoarea din prelate mari aduse de la C.F.R. Baia Mare și restituite imediat după ceremonia care avusese loc în ultimele două zile ale lunii ianuarie 1988, totuși pregătirea adecvată, cu remontarea parțială, refacerea învelitorii la acoperișul protector din folii albe, de plastic, rearanjarea închiderii tuturor pereților exteriori și refacerea întregului decor interior, toate aceste lucrări au necesitat prezența unui număr de 17 bărbați, mai tineri sau mai vârstnici, dintre rudeniile apropiate ale celor două familii înscrise prin această a doua nuntă care s-a desfășurat tot în gospodăria Finta Cecilia din Dâmbul Pricopenilor-Moieșeni, în primele două zile din luna mai 1988, angajați după propria lor dorință la apelul celor două familii de nuntași, la o lucrare de colectiv care a durat ultima săptămână din ajunul nunții.

Acești bărbați au fost:

1. Moieș Vasile a Musteții, tatăl mirelui (Grigor), de 60 ani;
2. Moieș Vasile a Musteții, 28 ani, fratele mirelui;
3. Moieș Ioan a Musteții, 24 ani, fratele mirelui;
4. Moieș Gheorghe a Cuții-Lesului, 52 ani, rudă a mirelui;
5. Moieș Dumitru Ciupârdel, 24 ani, verișor cu mireasa;
6. Mare Ioan a lui Ionu Pârsei, 27 ani, verișor a I-a cu mireasa;
7. Mare Gheorghe a lui Ionu Pârsei, 21 ani, verișor a I-a cu mireasa;
8. Oros Vasile, Văsăiu lui Dumitru, 44 ani, verișor cu mireasa;

9. Șomle Dumitru a Bucoaiei, 33 ani, din partea mirelui;
10. Șomle Vasile a Bucoaiei, 28 ani, din partea mirelui;
11. Șimon a lui Andrișu Măricuțai din Huta, 31 ani, unchiul miresei;
12. Moiş Tămaș a Bocșai, 41 ani, socrul lui Dumitru, tatăl miresei ;
13. Moiş Tămaș a lui Ciupârdel, 30 ani, verișor cu mireasa;
14. Finta Grigore a Tutului, 28 ani, verișor a I-a cu mireasa;
15. Mare Grigore a Lupului, 38 ani, din partea miresei;
16. Big Mihai, Mihaiu Ghichii din Huta, 65 ani, tată-bătrânul (bunicul) miresei;
17. Șomle Gheorghe a Bucoaiei, 80 ani, tată-bătrânul (bunicul) mirelui.

Tot în legătură cu lucrările din sala mare a saivanului, au lucrat la partea finală și electricienii pentru instalarea a numeroase becuri necesare la iluminat și la montat două-trei prize pentru filmat și fotografiat. Această lucrare tehnică de răspundere, în special dacă avem în vedere că întreaga construcție a fost realizată din lemn uscat, au executat-o:

1. Ban Gheorghe a Ileanului, 36 ani, electrician de întreținere la secția I.R.E. din Negrești-Oaș, în prezent pensionat temporar de boală. El a fost ajutat la această lucrare de către consătenii săi:
2. Moiş Gheorghe a Știopului, 34 ani, vecin cu mireasa și familia ;
3. Baltă Vasile, Văsăiu Cășoii, 26 ani, vecin cu familia miresei.

74. INTENSĂ ACTIVITATE LA BUCĂTĂRIE

Mai intensă activitate s-a desfășurat în zilele precedente, ca și ieri după masă și azi, în legătură cu bucătăria, în care totul a fost reluat de la capăt...

Conduce tot bucătăreasa șefă Sabo Maria din Seini. Este prezentă aici pentru timp de o săptămână, începând de marți 26.IV. și până a doua zi după nuntă, luni la 2 mai 1988. A fost angajată a doua oară pentru această muncă de mare importanță și răspundere, care reclamă la ea competență energetică și simț organizatoric dezvoltat, cu plată pentru suma de 1500 lei și doi litri de "pălincă" de prune, la plecare. Deci un angajament identic cu cel pe care l-a avut la nunta lui Finta Dumitru, când și-a dovedit concret pregătirea, hărnicia și priceperea excepțională.

Ajutoarele convenite și statornicite pentru bucătăreasa șefă dintre rudeniile celor două familii de nuntași, angajate benevol să fie prezente permanent timp de o săptămână alături de bucătăreasa șefă și să execute conștiincios și cu răvnă sarcinile indicate de ea, până la sfârșitul nunții, au mobilizat la Mărica, următoarele persoane:

1. Baltă Țățâie, a lui Gheorghe a lui Ilieșu Belteanului, 23 ani,fină la soacra mică;
2. Moiş Măricuță a lui Tămașu Belteanului, 30 ani, fina soacrei mici;
3. Șomle Măria a lui Dumitru Bucoaiei, 27 ani, cumnată cu soacra mare;
4. Moiş Floare, a lui Gheorghe a Pătrului, sora mirelui, 24 ani;
5. Mare Măria, a lui Ion a Pârsei, sora mai mare a soacrei mici, 41 ani;
6. Ban Floare, a lui Dumitru lui Ion-Grigoru Ileanului, soră cu mama mirelui, 44 ani;
7. Șomle Ana, a lui Văsăiu Bucoaiei, cumnată cu mama mirelui, 26 ani;
8. Moiş Floare, a lui Pătrușu lui Ghiurcă, vară a întâia cu mireasa, 25 ani;
9. Podac Țățâie, a lui Gheorghe a Cuții Leșului, soră cu mama mirelui, 50 ani;
10. Șimon Ana, a lui Ionașu Andrișu Măricuții, soră cu mama miresei;
11. Big Ana, mama bătrână(bunica) a miresei, 59 ani;
12. Moiş Maria a lui Piștirigă, 41 ani, verișoară cu mireasa;
13. Moiş Cecilia (Țățâie) a lui gheorghe a Cuții Leșului, 44 ani, sora soacrei mari;
14. Moiş Maria a lui Dumitru Diacului, 36 ani, verișoara mirelui;

15. Moiş Cecilia(Țâșie) a lui Ilieșu Musteșii, 50 ani, cumnata socrului mare;
16. Moiş Floare a lui Ilieșu lui Ciupârdel, 47 ani, din partea miresei;
17. Moiş Cecilia(Țâșie) a lui Tamașu Bocșai, 39 ani, cuscă cu soacra mică (soacra lui Dumitru);
18. Hribor Maria din Târșolț, a lui Ionu lui Hribor, 50 ani, prietenă de familie cu soacra mică.

Angajamentele benevole contractate, bucătăreasa șefă a dorit să fie cu strictețe respectate de către toate ajutoarele sale. În practică însă ele au reprezentat unele diferențieri în prezență și comportament, de la o persoană la alta, după situațiile din propria familie și gospodărie, dar și după gradul atașamentului față de angajament și de evenimentul în desfășurare.

Atașamentul cel mai profund, depus cu prezență permanentă, cu râvnă și hărnicie sânguincioasă de zi și de noapte la ambele nunți din această familie, se cuvine să fie subliniat pentru Big Ana, bunica celor doi miri, în vârstă de 59 ani, și pentru mama lor Finta Cecilia, de două ori soacră mare și soacră mică, la vârsta de 36 ani, cu două nunți organizate în condiții cu totul excepționale în timp de trei luni, în aceeași gospodărie, cu participare numeroasă și veselie generală exuberantă.

Pentru nevoile pregătirii alimentelor la proporții atât de mari, ele au folosit două serii distincte de vase, unele din patrimoniul tradițional, realizate de meșteri săteni, din lemn, precum: cațan, covată, vană sau "dejă"-în formă elipsoidală, cu pereții din doage fixate la fund, la mijloc și la gura deschisă sus, ceva mai largă decât fundul prin trei cercuri metalice, fundul fiind de 1 m și jumătate lungime și lățimea maximă de 1 m.

Sunt dintre cele utilizate de multe veacuri pentru spălat, așezat la saramură sau măcinat carnea rezultată din tăierea animalelor domestice, miei, oi, capre, porci, viței sau vite cornute mari, la sărbătorile de iarnă, la hramuri sau la ceremonii, și a doua serie, mult mai variată astăzi din produsele industriale recente, tăvi, castroane, ligheane, cratițe etc., în forme și dimensiuni foarte diferențiate.

75. DOUĂ DEPOZITE CU PRODUSE ALIMENTARE (JOS ȘI SUS)

Dar rodul prezenței și activității bucătăresei șefă și al ajutoarelor care i s-au oferit până acum, poate fi remarcat în cele două depozite aflate în această gospodărie, și examinate de mine chiar în cursul după-amiezii de vineri, îndată după sosire.

În depozitul încăpător din demisolul casei mari, situat alături chiar de bucătăria principală, am consemnat prezența a patru colaci mari, cca. 60 cm în diametru și 8-10 kg greutate fiecare, și a altor opt colaci mai mici, circa 40 cm în diametru, toți deopotrivă de frumos împodobiți cu multă și rafinată măiestrie, prin împletituri migăloase și expresive din cocă de grâu, cu bogat decor care le acoperă fața superioară cu imagini expresive de păsări, flori și cu diferite alte motive simbolice. Doi dintre cei mai mari sunt "colacii miresei" și opt dintre cei mai mici sunt colacii numiți "colacii puilor miresei". Cu ambele categorii ne vom reîntâlni în suita ceremoniilor și a manifestărilor etnografice și folclorice care se vor succeda după reguli tradiționale în noaptea nunții, la masa mare din saivan.

În același mare, încăpător și răcoros depozit de jos, bucătăreasa șefă a depus 200 bucați rulade din carne proaspătă de porc tocată, amestecată cu ou și alte ingrediente, învăluite în foi din țiplă subțire de celofan și coapte în patru reprize distincte, rânduite în tăvi de tablă, în cuptorul apropiat din bucătăria principală, unde, de preferință își desfășoară permanent munca sub toate înfățișările ei complexe. Pentru coptul ruladelor în cuptor, toate confecționate la aceleași dimensiuni de 26 X 6 X 6 cm, grupate în diferite tăvi metalice,

bucătăreasa șefă a utilizat 50 foi mari de celofan, secționare în câte patru bucăți egale fiecare foaie.

Am aflat-o sâmbătă dimineața la ora 9, când încă nu-i sosise nici una dintre ajutoarele sale directe, cărând în coșuri din nuiiele pe rând câte 20 de rulade din depozit pe masa din bucătărie și decupând cu foarfecele mai întâi ambele capete din ambalajul de celofan, de la fiecare ruladă coaptă, și desfășurând apoi cu înlesnire foile acoperitoare, deoarece ruladele constituiau cel dintâi produs avut în vedere la pregătirea meniului de la masa mare. Feliile de rulade din carne de porc tocată, prăjită cu ou și alte ingrediente, asociate cu felii de salam, felii de cașcaval, felii de caș proaspăt, câteva jumări din carne de porc și cu câteva măsline rânduie pe farfurii întinse, majoritatea lor tăiate în forme decorative cu o unealtă metalică specială, au constituit primul fel de mâncare din meniul oferit tuturor nuntașilor prezenți la masa mare, felul numit "aperitiv".

În depozitul de la demisol se aflau și cratițele cu bucățele de carne proaspătă de porc, pregătite pentru jumări, rezervele de cașcaval proaspăt și de măsline, precum și mai mulți cași proaspeți, avântați, aduși de la stănele de oi.

În patru ligheane mari, erau depozitate 28 găini întregi, sacrificate și foarte bine curățate, mari și galbene de grase, jumătate dintre ele provenite din gospodăriile celor două familii de nuntași și jumătate primite ca dar de nuntă de la rudeniile apropiate. Toate aceste păsări erau destinate să fie hăcuite și fierte în cele șase cratițe mari cu foc deschis afară, așezate pe o mare platformă metalică, în care deodată cu carnea proaspătă a acestor păsări se vor fierbe și cele 136 kg copane și piepți de pasăre aflate în alte ligheane mari în depozitul de jos, toate pentru pregătirea felului doi al meniului, supa de pasăre cu "răstăuțe" - tăiței de casă, "dumicați" mărunț cu mașină specială.

Dintre cele 28 găini sortite să fie hăcuite și puse la fiert cu tăiței, morcov, ceapă și alte legume, servind la preparat supa de pasăre cu tăiței, găini care curățate cântăreau fiecare de la 2 kg și jumătate la 5 kg, o singură excepție, hotărâtă în prealabil, privea pe cea mai frumoasă dintre toate, mare și grasă, cu o bogată creastă roșie destinată unui rol în calitate de "găina miresii", exceptată de la hăcuire, întrucât ea urma să fie friptă întreagă, singură într-o tavă, apoi împodobită, înflorată și pregătită cu mult dichis pentru a fi prezentată cu cântec și frumoase versuri folclorice la masa de onoare, nașului principal.

76. HĂCUIREA A 28 GĂINI MARI ȘI A 10 MIEI

Sâmbătă la ora 10 s-a prezentat cea dintâi dintre ajutoarele benevole ale bucătăresei șefă, până la zece și jumătate numărul lor a crescut la cinci și după alt sfert de oră erau șapte. Îndată după sosire fiecare dintre cele prezente era încadrată în procesul multilateral și complicat al activităților dirijate de bucătăreasa șefă.

Două curăț și taie în două ligheane diferite, alte trei curăț la morcovi, pătrunjel, gulii, pregătind zarzavaturile necesare la fiert supa din carne de pasăre cu tăiței de casă, la prepararea cărora se pun două ouă la un pumn de făină de grâu și două linguri de apă. Sare nu se pune, că se moaie.

Se începuseră două activități paralele: doi bărbați scoteau pe rând câte unul dintre cei doi miei care se aflau tăiați, jupuiți și curățați în depozitul de jos și afară, pe un butuc de lemn, cu securea și cuțitul erau măcelăriți cu unelte potrivite și tăioase, securea și un cuțit mare, la consult și întrajutorare permanentă cu bucătăreasa șefă, pregătind astfel bucăți de carne de miel proaspătă pentru cel de-al treilea fel al meniului de la masa mare, pilaf cu orez și carne de miel în sos, în care se mai pune la fiert pătrunjel, ceapă prăjită și piper negru, pilaf menit să înlocuiască cele 10000 de "boace", sarmele din carne proaspătă de

porc tocată, cu rășcaș (orez), învelite în frunze de curechiu murat, de la nunta fratelui miresei de azi, Dumitru.

Cei doi bărbați concentrați să hăcuiască carnea celor zece miei, pregătind astfel materia primă necesară celui de-al treilea fel din meniul care urmează să fie oferit la masa mare, în loc de sarmale, erau: Moiş Tămaș - tatăl Mărioarei, mireasa de 16 ani de la nunta lui Dumitru, cuscrușul Ceciliei, acum soacră mică și 2. Magdoș Ioan, pensionar din Cluj, cunoscut al familiei, deopotrivă de activ ca și Moiş Tămaș... Se înțeleg și colaborează perfect între ei și cu bucătăreasa șefă, executând, în condiții excelente, ambele operații paralele.

Carnea de miel hăcuită și sortată este spălată în ligheane mari la robinetul cu apă curentă aflat în curte, lângă grajd, la 5 m distanță de butucul pe care se hăcuie și se depune apoi din ligheane într-o "dejă" mai mare din lemn cu fund elipsoidal și doage verticale, ceva mai late spre gura superioară liberă, vas înalt de 70 cm, având lungimea fundului de 1,50 m și doagele susținute prin trei cercuri metalice paralele, la fund, la mijloc și la gura superioară. Supa din carne de pasăre cu tăiței ca și pilaful din carne de miel cu orez se vor fierbe în cursul nopții următoare în câte 6 cratițe mari, având diametrul de 60 cm și înălțimea de 30 cm fiecare, rânduie pe o platformă metalică, așezată pe suporturi din piatră, afară, între casa mare și casa mică, cu foc deschis sub fiecare vas. Concentrată la supravegherea permanentă a focului s-a aflat, la ambele nunți, bunica celor doi miri, Big Ana, 59 ani.

A doua operație paralelă și tot atât de grăbită, condusă cu participare directă la lucru de către bucătăreasa șefă, având acum două ajutoare alături de ea și din când în când, pentru oase mai groase, intervenția promptă a celor doi bărbați, care cu unelte mai grele și tăioase măcelăreau miei, bucătăreasa șefă s-a concentrat acum la hăcuirea celor 28 de găini mari și grase scoase și ele pe rând din depozit și tăiate în bucăți potrivite pentru supa de pasăre cu tăiței, supă servită fără carne ca felul doi, la meniul de la masa mare. Găinile hăcuite se vor fierbe împreună cu cele 136 kg copane și piepți de pasăre, cumpărate separat și aflate azi în depozitul de jos, în patru ligheane mari.

Carnea fiartă mai întâi în supa cu tăiței, va fi scoasă și prăjită apoi separat cu usturoi și alte ingrediente, ca friptură de pasăre pane, constituind cel de-al patrulea fel al meniului de la masa mare.

În timpul acestei activități paralele, desfășurată afară în fața bucătăriei mari, dintr-o neabăgere de seamă a intrat sub secure și cea de a 28-a găină, cea cu destinație specială, sortită să fie "găina miresei", căreia din greșeală, cu o singură lovitură de secure, i s-a retezat capul țănoș și frumos, împodobit cu creastă mare, roșie! Greșeala a dezlănțuit agitație și alarmă care a fost de îndată sesizată de soacra mică. Aceasta a intervenit prompt și la vreme, oprind alte lovituri de secure sau de cuțit care erau iminente, și cele două ajutoare, sosite la ora 10,45, au primit sarcina categorică să execute operația de recuperare a "găinii miresei".

S-a aflat repede un capăt de sârmă de 10 cm lungime având în diametru 3 mm, înfiptă ca armătură pe care s-au strâns apropiat cele două secvențe, proaspăt decupate. Apoi tăietura de la gât a fost cusută cu ac și ață albă, de două ori împrejur, reunind cu îndemănare, strâns laolaltă, gâtul cu capul de trunchi și rânduind cu atenție cele două părți în poziția inițială, normală!... Operația chirurgicală și estetică a durat doar un sfert de ceas, asigurând găinii destinația aceluia important ritual, cu o înfățișare corespunzătoare și onorabilă...

Tot în depozitul de jos se aflau sticlele cu țuică (150), cele mai numeroase cu bere (2000), în lăzi speciale, și sticlele cu apă minerală (300). Vin doar 10 litri...

77. PATRUSPREZECE SORTURI DE PRĂJITURI DIFERITE

În camera încăpătoare din casa mare, unde se află un depozit de proporții reduse dar bine organizat, răcoros și aerisit, cu rafturi fixe, curate, din scândură de brad dată la rindea, sunt acum aranjate patrusprezece sorturi distincte de prăjituri nedecupate, așa cum au fost scoase din tăvile metalice în care au fost coapte, în patru reprize distincte, în cuptorul din bucătăria mare de jos. Distingem între ele două mari categorii de forme după dimensiuni. Sunt forme paralelipipedice, o primă categorie în mai multe exemplare cu același dimensiuni de 40x30x8 cm, și a doua categorie tot cu multe exemplare în dimensiuni de 30x20x8 cm.

Pentru înregistrarea concretă și corectă a tuturor datelor și materialelor implicate în confecționarea celor douăsprezece sorturi de prăjituri diferite, pregătite de către bucătăreasa șefă Sabo Maria, 66 ani, originară din Seini, jud. Maramureș, împreună cu ajutoarele sale, dintre rudeniile celor doi miri, în Moșeni, la nunta lui Finta Dumitru care a avut loc la 29-30 ianuarie 1988, ca a celor patrusprezece sorturi de prăjituri diferite oferite nuntașilor participanți la masa mare de la nunta surorii sale Finta Mărica, la 1-2 mai 1988, în aceeași gospodărie și în același saivan, a trebuit făcut un efort special de deplasare și înregistrare ulterioară în strada Băii nr. 158 din Seini, la locuința autoarei acestor numeroase feluri de prăjuri, unde în câteva ore de răgaz și cu bunăvoința persoanei solicitate, au fost consemnate concret și corect datele necesare complete, cu valoare demonstrativă incontestabilă. În condițiile desfășurării precipitate a evenimentelor de la nuntă, la care bucătăreasa șefă era solicitată într-o activitate febrilă, tentativele cercetătorului s-au soldat cu rezultate limitate și insuficient de concludente.

78. ÎN CĂUTAREA BUCĂTĂRESEI ȘEFĂ, SABO MARIA

La dorința exprimată către Finta Cecilia de a mă deplasa la Seini în căutarea bucătăresei șefă, Sabo Maria, pentru lămuriri mai concrete cu privire la cele 12 sorturi distincte de prăjituri confecționate de ea la nunta lui Finta Dumitru și 14 sorturi distincte de prăjituri realizate la nunta surorii sale mai mici, Finta Mărica, unde dirijase cu pricepere remarcabilă și energie dinamică realizarea și servirea meniurilor bogate la cele două nunți, "soacra mare" și aceeași apoi "soacră mică", care o căutase în două reprize și o adusese la Moșeni cu mașina proprie pe Sabo Maria, mă lămurește cu bunăvoință: "Stă pe șoseaua care de la centrul Târgului Seini cotește spre Baia Mare, călătoria la Seini, din Negrești-Oaș, se face cu cursa care merge la Baia Mare. Autobuzul are oprire în centrul Târgului Seini și după o scurtă pauză pleacă mai departe spre Baia Mare. Distanța aproximativă este de cel puțin 2 km de la centrul Seini spre Baia Mare, până la locuința Sabo Maria. Dacă șoferul nu are o doua stație, trebuie să fie rugat să oprească pentru coborâre la distanța indicată". Întrebat, acesta a răspuns că în Seini, în direcția Baia Mare, nu are altă stație decât cea centrală. Răspunsul la rugămintă a fost scurt și tăios! Am fost silit să merg doi km pe jos, cu sacoșa mică pe umăr în care purtam aparatul foto, umbrela de ploaie și materiale pentru scris.

Tot întrebând despre persoana respectivă, am primit mai multe răspunsuri negative dar și o lămurire mai concretă și derutană în același timp. O doamnă în vârstă, aflată la poarta locuinței proprii, a ieșit în stradă și mi-a răspuns că dânsa știe despre o persoană cu numele de Vida care merge pe la nunți. Eu notasem foarte clar și reținusem numele spus răspicat, Sabo Maria, care mi-l dăduse la cea dintâi întrebare pe care i-o pusesem când ne-

am cunoscut în bucătăria mare de la familia Finta, unde o aflasem tăind felii de rulade necesare la pregătirea "aperitivului" de la nunta lui Dumitru. Intrigat, am continuat drumul și din când în când, repetând întrebările, până la întâlnirea surprinzătoare și neprevăzută cu învățătorul Moiş Grigore.

79. ACASĂ LA MOIȘ GRIGORE

Am văzut într-o curte un bărbat de vârstă matură, care venea către poartă cu doi cârlani de un an ținuți de două curmeie și i-am făcut semn să se apropie de poartă. Acolo ne-am recunoscut cu mare surpriză reciprocă. Mă aflam la ora opt și jumătate pe strada Băii nr. 154 în Seini, căutând bucătăreasa șefă de la cele două nunți Finta din Moišeni. În fața mea se afla învățătorul Moiş Grigore de 53 ani, originar din Moišeni, fiul lui Moiş Gică, fost cantor în Moišeni, care a avut 9 copii și dintre ei, Moiş Grigore este cel care împreună cu ambii săi părinți, tineri pe atunci, fuseseră duși de mine la București în luna mai 1936, adică acum 52 de ani, la inaugurarea deschiderii Muzeului Satului, în parcul Herăstrău și unde rămăseseră în gospodăria lui Moiş Văsâi a lui Ion Cobuț, vreme de trei luni, îmbrăcați în portul pitoresc oșenesc original, lucrat pentru toți membri familiei de tânăra soție a lui Moiş Gică, după tehnică și decor tradițional, vorbind un grai cu particularități zonale, o vară întreagă.

Moiş Grigore fusese la nunta Finta Mărica, unde avusesem cu el o scurtă întrevvedere de circumstanță, fără să-l identific mai concret.

Acum, după surpriza neașteptată, am fost invitat în casă unde am aflat mai întâi că este vecin apropiat cu Sabo Maria, căutată de mine, având locuința pe aceeași stradă, doar la următoarea a treia casă, și amabil, Moiş Grigore a trimis feciorul să afle dacă persoana căutată este acasă. Răspunsul a venit repede, Sabo Maria plecase pe bicicleta proprie la spitalul din Seini unde avea o soră bolnavă și va fi acasă peste o jumătate de oră. Am folosit timpul pentru discuții lămuritoare... Moiş Grigore a absolvit Școala Pedagogică din Sighet, după care a fost încadrat ca învățător și director la școala elementară de 8 ani din satul Huta, lângă Moišeni, unde a funcționat timp de 14 ani. Căsătorit în Seini, unde soția sa era învățătoare, s-a transferat acolo. Soția învățătorului Moiş Grigore, născută în Seini, a absolvit Școala Pedagogică și a funcționat ca învățătoare timp de 19 ani la școala din Seini. În prezent are serviciu la C.F.R. Baia Mare, unde face navete zilnice cu autobuzele. Soții Moiş au un fecior de 21 ani, absolvent al Liceului de Construcții și Arhitectură, care și-a făcut stagiul militar la o unitate de securitate din Constanța și acum așteaptă o încadrare corespunzătoare.

Pe lângă feciorul de 21 ani, soții Moiş din Seini mai au și o copiliță de 4 ani, Alina.

Învățătorul Moiş Grigore povestește că fiind la catedră în Huta, a întocmit o monografie asupra acestui mic sat de coloniști cehi, slovaci și doar câțiva polonezi, adunați în jurul unei instalații pentru extragerea fierului din minereu aflat pe Valea Răului Rău, puțin mai sus de la șosea spre răsărit. În anchetele sale cu bătrânii, foști muncitori la acea mică întreprindere metalurgică din timpul stăpânirii austro-ungare, dinainte de 1918, a insistat cu deosebire asupra originii lor și asupra procesului tehnic practicat în munca lor la acea unitate de producție metalurgică, numită "fabrica de fier", repusă în funcțiune după reocuparea nordului Transilvaniei, în anii 1940-1944, de către statul maghiar. Moiş Grigore scrisese, pe baza acelor informații, un cuprinzător manuscris, un text lung, în care era consemnat numele celui dintâi proprietar al acelei instalații, vândută apoi unor evrei, care

au asigurat întreprinderea la un preț mare în Elveția, și după câteva vreme au simulat un incendiu declanșat chiar de ei, ca să poată primi prețul asigurării.

Moiș Grigore precizează fapte, evenimente și nume de persoane cu date interesante din ceea ce mai reține în memoria sa. Dar textul valoros, pe care izbutise să-l întocmească într-o extensiune cuprinzătoare, i-a dispărut fără urme de pe când funcționa la școala din Huta.

Cineva îi furase textul la care lucrase timp îndelungat. Am reținut de la el numele cetățeanului Golenea, om în vârstă, de origine cehă, dintre foștii lui informatori, în curtea căruia identificase o lingură mare din fier, ca un mare polonic cu coada prelungită și cu un mâner din lemn, cu ajutorul căreia se turna metalul topit. La bătrânul Golenea am constatat că lingura mare și grea zăcuse mulți ani în curtea lui din Huta, la 100 m din șoseaua Sighet-Satu Mare, de la colțul bufetului și magazinului general actual, pe ulicioara care urma la nord spre "Deluț", unde se află un grup central și mai dens de gospodării din Huta, printre care și locuința lui Golenea. Dar linguroiul din fier, având la gavan o mică deschidere pentru scurgerea metalului topit, se află printre obiectele din inventarul micului muzeu istorico-etnografic din Negrești-Oaș de peste zece ani!

Între timp soția învățătorului Moiș Grigore, care făcuse garda de noapte la serviciul său din Baia Mare-C.F.R. s-a reîntors acasă și după o scurtă prezentare de rigoare, cu unele discuții, a trecut în sufragerie unde s-a culcat și repede a adormit.

Apoi învățătorul Moiș Grigore m-a invitat în sufragerie unde mi s-a oferit un meniu potrivit pentru dimineață:

- omletă din două ouă proaspete cu brânză de oi și felii de roșii;
- un al doilea mare pahar de vin din coacăze, ca un delicios și valoros medicament.

80. ACASĂ LA SABO MARIA

Sabo Maria, când a sosit de la spital, unde își vizitase sora bolnavă și a auzit cine o căuta, a venit deîndată la învățătorul Moiș Grigore. Ne-am înțeles să merg acasă la ea pentru notele necesare între orele 10-12, exprimându-și totodată și dorința pe care o avea să-i văd și locuința proprie, invitație plăcută și cu rezultate pozitive pentru cercetările mele.

Mai întâi am lămurit unele date biografice, Sabo Maria, astăzi în vârstă de 66 ani, s-a născut în Seini la 19 iunie 1922. După căsătorie s-a numit Maria Vida, după numele de familie al soțului ei. Acesta a decedat de mai mulți ani și după deces, persoana a revenit la numele moștenit de la tatăl său. Așa se explică indicația primită de la o persoană mai în vârstă, locuind pe aceeași stradă, la distanță de 4-500 m, care mi-a indicat o persoană cunoscută cu numele de "Vida" care merge pe la nunți.

Sabo Maria are o fiică învățătoare în Seini, la Școala generală, clasele I-X, și mai mulți nepoți și nepoate. Are o casă la parter cu cinci camere mari, foarte frumos mobilate, împodobite cu gust și extrem de curate. Avea chiar în casă la ora aceea vopsitori și zugravi care făcuseră operații radicale de zugrăvire și vopsitorie, aflându-se acum la faza retușurilor finale. Tot în acest interior se aflau pentru azi mobilizate mama, fiica și trei nepoate, cu ajutorul unui nepot în rearanjarea mobilierului, perdelelor, covoarelor etc., treburi aflate în plin proces de desfășurare.

Sabo Maria m-a primit la intrare prin antreul din curte și m-a condus prin toate camerele apartamentului foarte frumos, până la ieșirea pe mica terasă aflată la mijlocul fațadei principale orientată spre răsărit (spre stradă), cu grădiniță de flori și arbuști decorativi în fața casei. Aici a ținut să-mi arate frumosul peisaj împădurit care se desfășoară la orizont pe cele două coline înalte: Bujorul Mare din care se extrage piatră și Bujorul Mic,

coline care se succed pe coaste paralel cu șoseaua, închizând la distanță de 3-4 km orizontul dinspre răsărit. Apoi și-a concentrat atenția, îndată după aceea, la imaginea frumosului lămâi, care, într-un butoi din lemn, împodobește terasa de la intrarea principală a casei, prin coroana lui bogată, viguroasă și verde intens, printre care erau de remarcat două fructe încă verzi dar mari chiar cât pumnul și altele mult mai mici, între care, 4-5 doar cât aluna.

Înăuntru am făcut împreună înconjurul tuturor celor cinci camere mari (5x5 m), frumos proporționate, bogat mobilate și împodobite, luxoase chiar. Toate aceste camere se aflau acum către final la activitatea zorită, după zugrăvi și vopsitori, de rearanjare. Condusă de fiica ei, ajutată de cele trei nepoate, toate fete mari și excepțional de frumoase, în sprijinul lor aflându-se pentru unele piese de mobilier mai grele și un nepot tânăr și voinic.

Ne-am reîntors împreună în antreul prin care intrasem, pe la intrarea din curte, folosit acum pentru ancheta noastră, spre a nu deranja operațiile în curs de desfășurare finală din celelalte camere.

Aici am consemnat în scris denumirile, rețetele și compoziția cremelor pentru toate prăjiturile confecționate la cea de a doua nuntă de la Moșeni, începând de la nr. 7 unde mă oprișem în toila nunții de la Dumitru, la finele lunii ianuarie 1988. Doream un tabel cu datele complete și concrete pentru cele 12 prăjituri diferite de la nunta lui Dumitru și pentru cele 14 sorturi de prăjituri diferite de la nunta surorii sale Mărica.

81. ANCHETA CORECTATĂ ȘI ÎNTREGITĂ PRIN CORESPONDENȚĂ

Bucuros de rezultatele pozitive ale acestei cercetări de teren în Seini, în timpul redactării textelor transcrise după răspunsurile descriptive ale autoarei acestui remarcabil număr de prăjituri diferite, confecționate de Sabo Maria la cele două nunți din Moșeni-Țara Oașului, am intuit și unele omisiuni posibile, ori greșeli în textele redactate și din prudență am scris autorilor rugămintea să citească pe îndelete și cu atenție concentrată paginile dactilografiate referitoare la acest subcapitol culinar special, care căpătase o importanță documentară deosebită pentru mine. Am rugat să corecteze eventuale erori, ori să completeze lipsuri posibile, cu ajutorul uneia dintre nepoatele sale mai versată, și al învățătorului Moș Grigore, vecinul său care se dovedise a fi un amator de cercetări de teren.

Perspicace și căutând momente de răgaz necesare, Sabo Maria s-a ajutat la lectura atentă a textelor și la răspunsul scris, cu fiica sa, învățătoarea Pop Maria și cu învățătorul Moș Grigore, vecinul lor, identificând greșeli și omisiuni, corectate și completate în răspunsul restituit alături cu paginile inițiale dactilografiate. Aceste pagini au avut nevoie de o nouă redactare și redactilografiere, în forma în care ele pot fi citite acum.

82. DENUMIRI, REȚETE ȘI CREME PENTRU ȘAPTE PRĂJITURI DIFERITE

1. Mimoza

Rețetă: 450 gr. făină de grâu, 200 gr. unt, 200 gr. zahăr, un praf de copt, două vanilii, un ou întreg, o picătură de sare.

Din aluatul frământat se taie patru "pături" care se coc pe dosul tepșei (tăvii), pe care s-a presărat mai întâi făină de grâu.

Crema: 300 gr. lapte se fierbe, 200 gr. griș, când se răcește se adaugă 200 gr. zahăr frecat cu 200 gr. unt, 1 vanilie. Se pune o foaie peste care se pune dulceață, a 2-a foaie peste care se pune compoziția albă, a 3-a foaie, peste care se pune dulceață și foaia a 4-a peste care se presară zahăr praf.

2. Prăjitură cu amoniac

Rețetă la o porție: un ou, 150 gr. zahăr, 150 gr. lapte dulce, 150 gr. ulei, o linguriță de amoniac. Se amestecă toate laolaltă, se pune făină de grâu câtă ia, (câtă primește coca rezultată din amestec) sau compoziția prăjiturii, o porție cu patru foi ("pături"), coapte pe dosul tepsei (tăvii), presărată mai întâi cu făină de grâu.

Crema de lapte: 1kg lapte, patru vanilii, șase linguri de făină de grâu, laptele se pune la fiert, făina se desface prima dată în laptele rece, 1/2 kg. Amestecul se pune la laptele care fierbe, unde se pune și o jumătate kg de zahăr.

Crema pentru 7-8 porții. Se taie 4 foi ("pături"), două rânduri de dulceață și creme la mijloc. La patru foi sau "pături", se pun două rânduri de dulceață și creme între ele la mijloc.

3. Grilaj

Rețetă: 200 gr. nucă măcinată, 100 gr. făină de grâu, 150 gr. zahăr, opt ouă - gălbenuș. Albușul se bate separat cu 150 gr. zahăr și o linguriță de amoniac. Se pune hârtia curată pe tava unsă cu ulei și hârtie peste amestecul din tavă, împărțit în două tăvi.

Cremă: cinci ouă împreună (adică albuș și gălbenuș), 200 gr. zahăr, două vanilii, amestecul se fierbe în aburi în oala de la lapte. Când se fierbe, se amestecă foarte repede în oala de la lapte, în aburi, până ce se îngroașă, până ce pasta este groasă.

Se pregătește 200 gr. miez de nucă măcinată, cu 300 gr. zahăr pus la topit; când se topește zahărul se bagă nuca. Zahărul ars se pune pe o tăviță pe masă, o tăviță unsă cu ulei, pusă pe masă unde se lasă să se răcorească crema de la grilaj. Apoi se toacă mărunț cu cuțitul, se cerne mărunțul prin strecurătoare și rezultatul se pune în cremă. După ce compoziția s-a făcut, s-a amestecat, rulăm această compoziție, facem din ea ruladă. Se trage cu cremă subțire pe dinafară cu cuțitul subțirel, se întinde, se netezește crema bine. Nuca mai mare reținută prin cernutul prin strecurătoare, se rulează cu nuca arsă.

4. Rond de cacao

Rețetă: zece ouă, se bat zece albușuri și gălbenușuri separat, se bagă în gălbenușul bătut un praf de copt, două lingurițe de rom, zece linguri făină de grâu în compoziția bătută. O tavă mare unsă cu ulei și hârtie albă curată pe ea, hârtie absolut egală cu tava, cu marginile acoperite și ele jur-împrejur.

Crema: la o porție cere: un pachet și jumătate de unt, se freacă cu 250 gr. de zahăr până-i spumă, se pun două vanilii și un vârf de cuțit sare de lămâie. Compoziția se crapă în patru foi, se taie în patru foi sau "pături".

5. Rond de pișcot

Rețetă: opt ouă, opt linguri de zahăr, opt linguri făină de grâu. Albușul tot se bate separat cu zahărul, apoi se amestecă cu gălbenușul foarte puțin, se pune un praf de copt, o coajă de lămâie rășnită sau o lămâie întreagă rășnită cu zeamă cu tot.

Crema: o ceașcă de lapte, două linguri de făină, două linguri de apă rece în care se desface făina, 200 gr. de zahăr pudră, zeama și coaja rasă de la o lămâie, două gălbenușuri de ou, 150 gr. unt. În laptele clocotind, mestecând mereu, se adaugă făina desfăcută cu apa. După două-trei minute se ia compoziția de pe foc și se mestecă până se răcește. Între timp untul se freacă spumă și pe rând se adaugă zahărul praf, gălbenușurile de ou, zeama și coaja de lămâie, și la urmă compoziția din lapte și făină.

6. Rumba

Rețeta: aluatul pentru foi: 450 gr. făină, 150 gr. untură (sau 200 gr. margarină), 180 gr. zahăr, cinci gălbenușuri de ou, cinci linguri smântână, puțin amoniac (sau praf de copt). Se fac trei foi. O foaie se frământă separat, cu o lingură de cacao, pentru a schimba culoarea.

Umplutura: 250 gr. nucă măcinată, fiartă cu 200 gr. zahăr și 100 gr. lapte. Când e rece, se amestecă cu cinci albușuri de ou bătute spumă, trei lingurițe de sare, vanilie sau lămâie. Se pune o foaie galbenă în tavă, care se unge cu dulceață, se pune jumătate din compoziția cu nucă; se așează foaia maronie; se pune iarăși dulceață și restul compoziției; se pune foaia galbenă și se dă la cuptor. Este o prăjitură pretențioasă. Numai acolo, la nunta Finta Mărica, am făcut-o.

Glazură rece: 300 gr. zahăr, două linguri cacao, trei linguri apă clocotită; margarină cât o nucă. Se întinde pe prăjitura rece.

7. Prăjitură cu miere de albine

Rețeta: un ou, 150 gr. zahăr, trei linguri de miere de albine, trei linguri de lapte dulce, o lingură de bicarbonat, un sfert de pachet margarină, se freacă pe un colț de sobă, într-un vas sau lighean, sau într-o cratiță. Când e topită bine margarina, atunci se bagă în amestec făină de grâu cât ia, se pune o picătură de sare cât cuprindem cu două degete, se fac din aluat foi și se pun la copt.

Crema: pentru foile albe: o jumătate litru de lapte, 150 gr. griș, 250 gr. zahăr, 250 gr. margarină. Grișul se fierbe cu lapte, până se răcește, se freacă spumă margarina cu zahărul praf, se amestecă apoi cu grișul răcit. Se unge o foaie cu dulceață, se pune foaia a doua peste care se toarnă compoziția albă, se pune a treia foaie care se unge cu dulceață; se pune foaia a patra. Bineînțeles foile sunt deja coapte...

8. Pișcot

Rețeta: se folosesc douăsprezece ouă, se separă albușul și gălbenușul în două vase distincte, se bate albușul lor cu douăsprezece linguri de zahăr și douăsprezece linguri de apă, se pune un praf de copt, o picătură de sare, cât prindem cu două degete; se pun 12 linguri de făină de grâu, se pune o lămâie măcinată cu totul, pe tava unsă și cu hârtie peste unsoare, se coace amestecul în cuptor, după care aluatul copt se împarte în trei foi (pături).

Crema respectivă cere: două pachete de unt sau margarină, 200 gr. de zahăr, două vanilii, zece linguri de cafea fiartă, zeama strecurată, din cafea măcinată mărunț, zece linguri de cicoare. În amestec iese culoarea închis-crem către negru. Compoziția se unge între cele două foi, cu zahăr praf, cernut deasupra, se umple pe toată tava și se taie în bucăți după cum este dorința consumatorilor.

În depozitul văzut la nunta Măricăi din gospodăria Finta Cecilia la Moišeni, erau depuse patru categorii de forme diferite, după formele și mărimile diferitelor tăvi de tablă în care fuseseră coapte în cuptor, formele de aceleași dimensiuni repetându-se în concordanță cu cantitățile cerute pentru prezența la masa mare a o mie de persoane sau cinci sute de perechi prezente.

Iată și rețeta pentru **ruladă de ficat**.

Ficatul de porc sau de vită se prăjește în untură de porc, se toacă cu mașina de tocat carne, se bagă în el două- trei felii de pâine, un pic de sare, după gust. Apoi separat se iau patru ouă crude, șase ouă fierte tari, se pune peste amestec piper negru pisat și pătrunjel mărunțit, puțină sare și cele patru ouă crude, se pun patru linguri de pesmet pisat, se amestecă laolaltă tot acest aluat galben, se așează după lungimea tavei în celofan uns cu ulei și se pune separat pasta de ficat la margine. Se așează gălbenușul și se rulează cu celofan.

Sulul cilindric galben rămâne în centrul ruladei lungă cât tava și se pun la copt în țepșe (tăvi), în cuptor. Este un produs alimentar delicios.

Cap. XIV Momente principale din desfășurarea nunții

83. CĂSĂTORIA CIVILĂ

Încă de vineri seara (29.IV.1988) am reținut faptul important că actul căsătoriei civile al celor doi miri moișenari, Moiş Grigore - Grigoru lui Văsăiu Musteții, de 19 ani și Finta Mărica a lui Gheorghe Fintuca - de 16 ani, a avut loc cu două săptămâni mai înainte de nuntă.

Se mai vorbea acum despre trei sau patru perechi tinere de nași care vor fi la această nuntă, între care fratele cel mai mic al soacrei - Big Vasile, cu soția lui din Huta, căsătorii anul trecut și Finta Dumitru, fratele miresei cu soția, căsătorii în ultimile două zile din luna ianuarie 1988. Aceste două perechi de nași constituiau grupul celor propuși din partea miresei și discuția se afla în continuare pentru alte două perechi de nași propuși din partea mirelui. La această ceremonie oficială săvârșită de către ofițerul stării civile de la primăria comunei Certeze, de care aparține satul Moişeni și la care au asistat și o bună parte dintre funcționarii prezenți al Consiliului Popular, cei doi tineri au fost asistați de nași, părinți și câteva rudeni apropiate.

Cu solemnitate oficială, ofițerul stării civile citește și tălmăcește prevederile legiurilor din România referitoare la căsătorie, la familie, precum și condițiile și îndatoririle pe care trebuie să le îndeplinească cei doi tineri, obligațiile asumate de ei prin actul legal al căsătoriei, întraajutorarea reciprocă, obligațiile față de copiii care vor veni etc. Toate paragrafele legale citite, au fost explicitate și susținute de ofițerul stării civile prin pilde și îndrumări personale.

După săvârșirea ceremoniei oficiale au urmat felicitările și urările afectuoase ale tuturor celor prezenți, precum și un mic dar copios bufet deschis cu pahare pline de țuică sau vin, cu urări de sănătate, fericire și prosperitate, gustând din plin din cele aduse de către nuntași în sacoșele sau desagii lor: fripturi de pasăre pane, fripturi din carne proaspătă de porc, cu pâine de grâu, prăjituri, cornulețe și felii de cozonaci.

84. CELE PATRU PERECHI DE NAȘI TINERI

Între timp au avut loc în continuare, discuțiile între cei doi miri și cu familiile lor pentru definitivarea listei nașilor propuși din partea mirelui. Aceștia au propus un frate și o soră a mirelui, amândoi căsătorii. Tabelul celor patru perechi de nași a fost astfel încheiat cu acordul tuturor celor implicați, chiar în ajunul nunții. El cuprinde în total patru perechi sau opt persoane:

1. Finta Dumitru cu soția lui Mărioara, adică fratele miresei;
2. Big Vasile cu soția Ana, unchiul cel mai tânăr al miresei;
3. Moiş Gheorghe a Pătrului cu soția Floare, sora mirelui;
4. Moiş Ioan al Musteții cu soția Floare, fratele mirelui.

Deci în total patru perechi de nași, foarte tineri toți, opt persoane, rudeniile cele mai apropiate ale celor doi miri, aleși la paritate din partea mirilor și confirmați de familiile respective.

85. PREGĂTIREA STEAGULUI DE NUNTĂ LA SOCRUL MARE

Astăzi, duminică 1 mai 1988, are loc nunta lui Moiş Grigore, Griga lui Văsăiu Musteţii, de 19 ani, cu Finta Mărica, de 16 ani.

În cursul dimineţii la casa lui Moiş Văsăiu a Musteţii, tatăl mirelui, socrul mare, rudă şi vecin cu Moiş Gică a Musteţii, care au gospodăriile apropiate pe "Vale", se confecţionează "steagul de nuntă". Se aflau adunaţi acolo în afară de părinţii şi fraţii mirelui şi unele rudenii între care Şomle Gheorghe a Bucoaiei, de 80 ani şi trei luni, născut la 28 ianuarie 1908, tata bătrân (bunicul) al mirelui.

86. AMINTIRILE LUI ŞOLME GHEORGHE A BUCOAIEI - 80 ANI

Văzându-mă, acesta povesteşte întâmplări implicate în evenimentele din vara anului 1934, când, în calitate de inspector al Fundaţiei Culturale din Bucureşti, am sosit la Moişeni într-o zi de duminică la biserica din sat, în fruntea unui grup de 14 studenţi şi proaspeţi absolvenţi de universitate în specialităţi diferite, cu sarcini de cercetare pentru cunoaştere şi pentru activităţi practice, economice, sanitare şi culturale, organizate după nevoile locale, după înţelegere cu obştea satului.

Moişeni era atunci o comună condusă de primarul Şomle Nicoară, dar fără local şi sediu oficial de primărie. Vestile către obşte erau comunicate de către primar sau de către preot în faţa mulţimii prezentă afară în faţa bisericii, după terminarea slujbei.

Cu scop lămuritor am trimis preotului Andrei Berinde un bileţel scris ad-hoc în care am explicat succint cine suntem şi cu ce obiective am sosit la Moişeni. La terminarea slujbei, afară, în prezenţa numeroşilor credincioşi, preotul a explicat în grai oşenesc (se născuse în satul vecin, Certeze), cine sunt musafirii nepoftiţi prezenţi şi care este scopul sosirii lor în acest sat din Țara Oaşului.

Din mulţimea prezentă cineva a strigat cu putere îndată după vorbirea preotului: "Stăm aici de patru sute de ani şi n-a mai făcut nimeni la noi nici poduri, nici drumuri. Mai stăm încă patru sute de ani!". Am auzit cu emoţii strigătul, l-am asociat fără comentarii cu vestea pe care o înregistrasem în mersul micului nostru grup tineresc, cu faptul că un moişenar, în tentativa de a traversa în curmeziş prin vadul Râului Rău, fusese dus cu căruţa cu cai cu tot de viitura violentă, doar cu două luni mai înainte de sosirea noastră, în primăvara aceluiaşi an.

Am întocmit planul de activităţi pe baza cunoaşterii prealabile şi împreună cu toată obştea ne-am aşezat la lucru sistematic în trei campanii succesive de vară. Acum interlocutorul meu, Şomle Gheorghe a Bucoaiei, în vârstă de 80 de ani, precizează din memorie, ceea ce de fapt ştie tot satul, că cel care strigase atunci impetuos şi puternic a fost Mare Gheorghe a lui Hodoghii, om de circa 70 de ani. Iar cel care pierise în câteva clipe cu căruţa cu doi cai sirepi cu tot, cuprins în vâltoarea violentă a Râului Rău, în aceeaşi primăvară, a fost Ban Vasile a Ileanului, care călătorise prin America pentru lucru şi avea "cai minunaţi". Era atunci în vârstă de 58-60 ani. Azi trăieşte fiul său, Ban Văsăiu a Ileanului, de 60 de ani, care poate face preciziuni mai ample.

Dar în aceeaşi scurtă convorbire de astăzi cu Şomle Gheorghe a Bucoaiei, a fost invocat şi numele bravului meu prieten din acele vremuri eroice, Mare Ioan al Pârsei, moişenar harnic şi înţelept care se bucura printre consătenii săi de un excepţional prestigiu şi care obişnuia, când se întâmpla să se nască vreo gâlceavă oarecare între doi bărbaţi la care era martor, să înşface pe unul în braţele sale vânjoase şi să fugă cu el pentru a potoli

gâlceava primejdioasă, frecvent urmată de încăierare, când se folosea și cuțitul... Șomle Gheorghe afirmă că s-a numărat și el printre cei cuprinși în brațe de Mare Ioan al Pârsei și transportați la distanță pentru potolirea spiritelor aprinse, când "sângele porunce!"

87. "PE VALE", LA CASA PĂRINTEASCĂ A MIRELUI MOIȘ GRIGORE

a lui Văsăiu Musteții, în ziua nunții, am găsit acolo în gospodăria ordonată și foarte curată, cei doi "stegari" aflați în serviciul mirelui pentru această nuntă:

1. Moiș Dumitru a lui Pătru, de 18 ani, verișor a-ntăia cu mirele și

2. Moiș Dumitru a Șchiopului, 23 de ani, verișor al doilea cu mirele.

Erau de asemenea prezenți și cei doi "ceterași" ai mirelui, ambii din Moišeni:

1. Moiș Vasile a lui Dumitru - Ciuta, de 20 ani, cântăreț versat la "ceteră" (vioară), la care a învățat singur să cânte, fiind totodată și un remarcabil "îpăritor";

2. Moiș Vasile a lui Dumitru Ghicăi, de 20 ani, "contralăul" celui dintâi, cântăreț versat la "zongoră" (chitară), la care a învățat și el tot singur să cânte, fără îndrumător.

Ambii ceterași au fost colegi de clasă cu mirele. Ei au fost angajați să cânte la această nuntă, contra plată, pentru suma de 1500 lei.

În afară de perechea celor doi stegari menționați și la chemarea lor, se află aici prezente în haine de sărbătoare un număr remarcabil de 15 "druște", fete din Moišeni, între 14 și 20 de ani, cele mai multe prietene sau rudenii ale celor doi miri, care au fost chemate de stegari să participe în cursul dimineții de astăzi, la confecționarea steagului necesar în desfășurarea ceremonialului nunții.

Lucrările lor s-au desfășurat sub îndrumarea și cu participarea practică, efectivă a celor doi stegari care au folosit și elementele principale din structura steagului purtat și păstrat de la nunta lui Finta Dumitru (29-31.I.1988), fratele miresei de azi: bota cu cele două serii de 30 "țurgalauă", clopoței din bronz cu clinchet muzical pe două tonalități diferite, și țesătura din lână policromă a steagului propriu-zis. S-au adunat din nou cele 60 "șterguri" mici, romboidale, din pânză de casă frumos brodate cu înflorituri geometrice și florale policrome, și tot ceea ce a fost necesar: verdeață, ederă, flori, șuvițe din hârtie creponată colorată în diferite nuanțe, sfoară puternică, împletită din cânepă, pentru confecționarea "ștruțului" mare și frumos, fixat solid în capătul de sus la "bota de la steag".

Îndată după ce confecționarea steagului s-a terminat, mirii s-au reîntors la casa părintească a mirelui, de la biserică, unde participaseră la slujba oficiată după ritualul obișnuit pentru zi de duminică, mirii prezenți azi în mod special pentru spovedanie și împărtășanie, pregătindu-se astfel pentru cununia lor religioasă care va fi oficiată la biserică, tot astăzi orele 19-21. Aici ei au acordat o atenție specială steagului de nuntă, examinând frumusețea și încercând sonoritatea clopoțeilor și trăinicia lui.

Toată lucrarea de câteva ore pentru confecționarea steagului de nuntă la casa părintească a mirelui Moiș Grigore, Grigoru lui Văsăiu Musteții (cu toate materialele necesare procurate din ajun sau în zilele anterioare, organizată și condusă de cei doi stegari ca una dintre sarcinile lor principale, cu participarea celor 15 "druște" selecționate de ei din marele grup de fete din sat, toate participante la hora satului, mai ales rudenii și prietene ale celor doi miri, între 14-20 de ani), s-a desfășurat într-o atmosferă de voieșie generală întreținută și de cei doi ceterași ai mirelui, cu instrumentele lor muzicale - ceteră și zongoră - cu melodii oșenești specifice, dublate de "îpărituri" și "străgete" în versuri recitate în tonalitatea muzicii instrumentale.

La confecționarea steagului au participat următoarele "druște":

1. Moiș Maria a lui Gheorghe Smărălă de 16 ani, rudă cu ambii miri;

2. Moiş Mărie a lui Văsăiu lui Nonuţ, 18 ani, verişoară a II-a a mirelui;
3. Ban Măria a lui Dumitru Ioan Grigoru lui Ileanului, 13 ani - vară a întâia cu mirele;
4. Sas Floare, a lui Ilieşu lui Sas, 15 ani;
5. Moiş Măria a lui Grigoru a lui Ciupârdel, 14 ani, verişoară a II-a cu mireasa;
6. Moiş Măria a lui Văsăiu a lui Căciulie, 14 ani;
7. Bobuţ Mărie a lui Dumitru lui Ghergeş, 19 ani;
8. Moiş Floare a lui Petre lui Bulândrău, 15 ani, rudă cu mireasa, verişoară a II-a cu mireasa;
9. Podac Măria a lui Griga a Pleapului, 14 ani;
10. Moiş Ana a lui Griguţă, 19 ani;
11. Moiş Floare a lui Gheorghe a Cuţăleşului, 15 ani, verişoară a I-a cu mirele;
12. Moiş Domnica a lui Dumitru lui Cou, 17 ani;
13. Mare Floare a lui Dumitru lui Cantarău, 14 ani;
14. Ban Măria a lui Nicoară, 14 ani, rudă cu mireasa;
15. Podac Ana a lui Gheorghe a Pleapului, 14 ani, rudă cu mireasa.

88. MUZICA ŞI ÎȚĂPURITURILE "CETERAȘILOR" LA MIRE

În timpul lucrului la steag ceterașii au cântat muzică instrumentală oșenească, la "ceteră", acompaniată de "zongoră" și au rostit în tonul muzicii o serie de "îțăpurituri" sau "străgete" dintre care am izbutit să consemnăm câteva eșantioane specifice:

- "Frunză verde a codrului,
Nici armata nu-i așa
Să mergi sara la lelea!"

- "Dragă mi-a fost cetera
De când m-o făcut mama
Nu am zâs că n-oi love
Lasă mândră că-i vede
Ci-o plătit dragostea me!"

- "Ceteră cu patru strune,
Duce-m-aș cu tine-n lume!
Și cu mândra în cotune!"

- "Ceterașu zice bine,
Contralăul îi mai câne,
Că-i cu ochi după mine!"...

- "Mândru cântă cetera,
Toamna și primăvara
Când se mărită mândra!
Când se mărită cea hădă,
Nici o ceteră nu cântă!..."

- "Lasă mândră c-am văzut,
Care cu cine-au ținut!"

- "Cu mândru care mi-i drag
Unde-i strâmt îmi pare larg,
Da cu care mi-i urât,
Unde-i larg îmi pare strâmt..."

- "N-am știut fântâna-n culme,
Și pe Floare că-i în lume!
N-am știut fântâna-n lat,
Pe Măria că-i în sat!"

"N-am știut rându mândrii,
Că doarme-n podu șurii!
Da m-aș cu mândra de-a dura,
Cât o hi de largă șura!..."

- "N-am știut că nu-i slobod,
Să mă sui cu Floare-n pod!..."

- "Măria lui Sumărăială
N-a deschis ușa așeară!
M-o lăsat să stau afară!..."

- "Roșie-i mândra și albă,
Poate hi că nu mi-i dragă!..."

- "Eu pe mândra o am iubit,
Ani de zile, nu un pic!"

- "Cine m-o făcut pribeag?
Codru și frunza de fag!..."

89. DANȚUL STEGARILOR CU DRUȘTELE

După finisarea steagului de nuntă, care s-a bucurat și de aprecierea pozitivă a celor doi miri pentru calitățile lui de frumusețe, sonoritate muzicală și rezistență, au urmat o serie de dansuri după muzica oșenească a celor doi ceterași prezenți, la care cei doi stegari ai mirelui au luat la dansul în doi, pe rând, toate cele 15 druște prezente.

90. MASA DE LA SOCRUL MARE

A urmat apoi masa oferită de socrii mari druștelor, stegarilor și celor doi ceterași, precum și celor câțiva oaspeți prezenți dintre rudeniile apropiate.

Vremea fiind foarte favorabilă, în câteva minute, în timpul dansului cu druștele, masa s-a putut aranja comod și plăcut, afară, între cele două case din curte. Cu două scânduri lungi de câte 5 m și late de 0,50 m, așezate alături pe două capre cu câte patru picioare și scăunele pe ambele laturi, au asigurat loc de așezare pentru cele 30 persoane prezente.

La proporții reduse, după numărul mic al participanților, meniul oferit la masa "druștelor" a fost similar cu cel pregătit pentru masa mare care urmează să se desfășoare după cununia religioasă, în același saivan reînaltat și pregătit pentru sute de persoane la casa soacrei mici, Finta Cecilia, ca un festin bogat care va dura de la ora 21 până a doua zi la ora 12. La casa marelui, "la masa druștelor" am servit foarte puțin din aperitiv, apoi o farfurie cu supă de pasăre cu răstăuțe (tăiței), puțină friptură cu piure de cartofi în sos și 3 păhăruțe mici cu vin (țuica și berea fiind excluse pentru mine).

Aici, la capătul mesei dinspre răsărit, s-a aflat tatăl marelui Moiş Văsăiu a Musteții, alături cu oaspetele său Șomle Gheorghe a Bucoaiiei, care de fapt este socrul său, bunicul marelui, după care au urmat frații marelui și cei doi stegari, iar la capătul opus au fost ceterașii, mereu cu instrumentele lor muzicale alături. Pe cele două laturi paralele, două șiruri alcătuite din cele 15 "druște". La discreție pe masă sticle pline cu țuică și bere, câni cu vin, păhăruțe și pahare potrivite, castroane pline cu numeroase sorturi de prăjituri diferite. Servește soacra mare, ajutată de una dintre nurorele sale tinere.

1. Aperitivul, pe farfurii întinse pentru fiecare dintre cei prezenți la masă, este astfel compus: o bucată de șnițel de pasăre, felii de ruladă din carne de porc tocată, prăjită cu ou în cuptor, felii de caș proaspăt, recent adus de la stână...

2. Felul doi - supă caldă din carne din pasăre cu "răstăuțe", tăiței proaspeți de casă.

3. Felul trei a fost friptura din carne proaspătă de porc și piure de piciori - cartofi - cu sos.

Pălinca, berea și vinul fiind la discreția fiecăruia, ca și prăjiturile de mai multe sorturi, într-o veselie generală, masa a durat numai o oră (15-16).

91. FUGA "DRUȘTELOR" LA CASA MIRESEI

De la biserică se aud clopotele, fapt subliniat spontan de unii dintre bărbații prezenți: "Popa face o șfeștanie!. După care urmează cununia!". Și ca urmare, chiar înainte de a fi terminat fiecare masa cu felul trei, ca la un semnal categoric, întregul grup de 15 fete s-a ridicat repede de la masă, deodată cu plecarea miresei către casa proprie, condusă de mire. În câteva clipe cu grabă presantă, cele cincisprezece fete, "druștele", au dispărut cu toate împotrivirile stegarilor și ceterașilor.

Ele se grăbeau să ajungă la vreme la casa miresei, la dansul miresei cu fetele din sat, un dans impresionant prin structura, ritmul, solemnitatea și eleganța lui, care s-a desfășurat timp de două ore într-o strălucitoare lumină caldă de soare, între "casa mare" și "casa mică" din curtea gospodăriei Finta Cecilia, sub privirile fascinate, emoționate și pline de admirație ale unei mari mulțimi de nuntași de ambele sexe și de toate vârstele.

92. CETERAȘII MIRESEI ȘI MUZICA LOR

O mențiune specială trebuie făcută pentru cei doi ceterași care întrețin cu muzică oșenească veselia de nuntă de la casa miresei. Ambii sunt originari din satul vecin Bixad, numele lor sunt:

1. Batin - Tonpoșel, de 18 ani, ceteraș cu cetera (vioara);

2. Bercea Vasile, 15 ani, zongoraș cu zongoră (chitară).

Zongorașul cântă de zece ani în public, la hora satului și la nunți. El susține că "zongora" face mai multă rezonanță, "are mai mare glas!".

Ambii au fost angajați să cânte la această nuntă pentru suma de două mii lei. Ei cântă în primul rând muzică oșenească tradițională, dar și "muzică populară" românească.

Ceterașul declară că el cunoaște trei sute melodii distincte din seria variantelor melodiilor oșenești specifice, numite "Cântecul omului". El invocă la acest subiect pe Gheorghe a lui Petre, Gheorghe Bercea a lui Petre, care a decedat în țară, la lucru, în anul 1984, în Miercurea Ciucului, la vârsta de 45 ani, când avea acasă patru prunci. Cel mai mic dintre cei patru copii ai săi este "zongorașul" Bercea Văsai. Acesta cunoaște de la tatăl său decedat, care fusese bun ceteraș și un foarte mare "țâpuritor", un mare număr de melodii din seria "Cântecul omului".

Fenomenul este frecvent practicat în Țara Oașului, deseori la hora satului și mai frecvent la petrecerile de la cumetrii și de la nunții.

La nuntă, de regulă, în afară de roata feciorilor și danțul de perechi "în doi", cu melodiile cele mai frumoase, care sunt permanent prezente și la hora satului, sunt cântate ca părți componente ale unui ritual complex melodiile cele mai arhaice, după care se desfășoară o serie de ritualuri cu manifestări folclorice originale și foarte caracteristice:

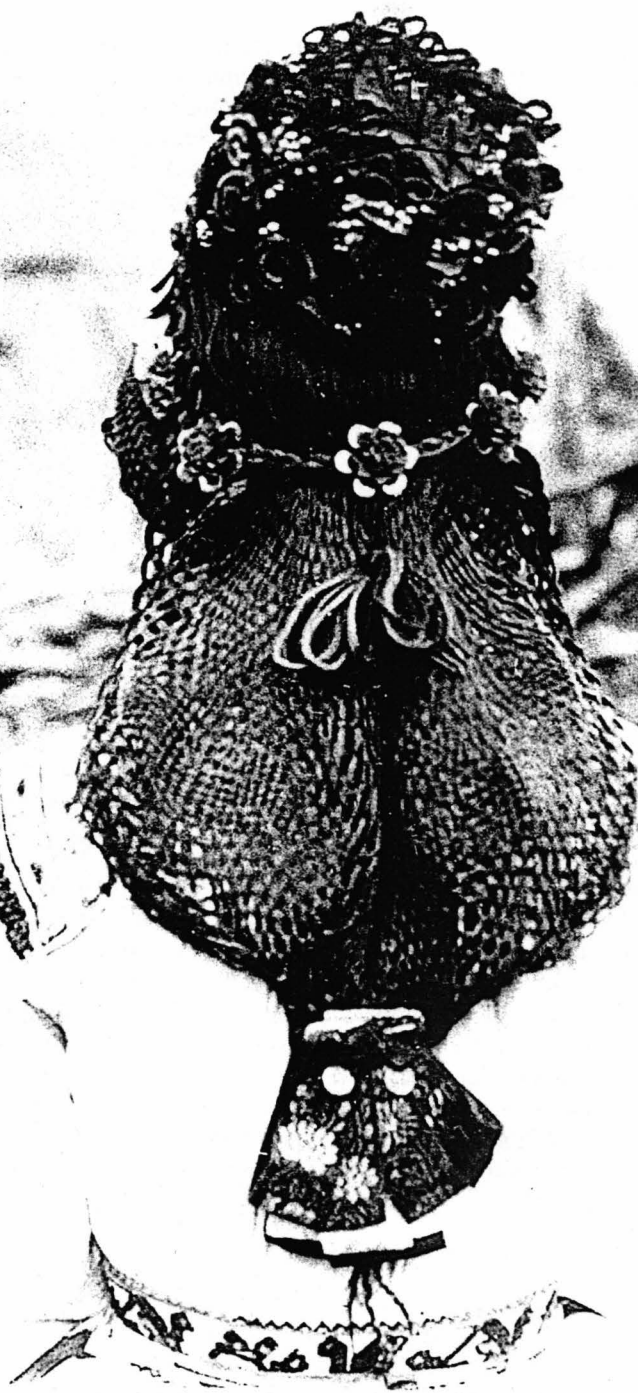
1. Danțul miresei cu fetele din sat;
2. Danțul colacilor miresei;
3. Danțul găinii miresei;
4. Danțul miresei cu toți participanții de la nunta sa, care de regulă încheie suita dansurilor și petrecerea generală de la masa mare.

Toate aceste dansuri specifice, care se succed în ritualul complicat și complex al nunții, într-o formă statonică după străvechi tradiții, au melodii distincte pentru fiecare dintre ele, asociate și cu "străgete" sau "țâpurituri" specifice, în concordanță cu tema lor dominantă. În acest melodii cu rezonanțe arhaice, resimțim ecouri originare și semnificațiile primare de la originile statonice obiceiurilor și începuturilor muzicii populare, consacrată ceremoniei specifice a nunții.

93. DANSUL MIRESEI CU FETELE DIN SAT

Mireasa este îmbrăcată ca de mare sărbătoare, în costumul specific de mireasă, cum n-a mai fost niciodată și nu va mai fi a doua oară, împodobită cu găteala sa caracteristică și foarte originală pentru Țara Oașului, în care remarcăm îndeosebi migala uluitoare prin care meșterițe pricepute i-au împletit firele părului din cap, în trei plase distincte, originalitatea și frumusețea cununei înflorate și mulțimea mărgeluțelor strălucitoare policrome, grupate pentru 12 ațe, cu remarcabilă artă, în motive geometrice și florale stilizate, care îi împodobesc capul și gâtul.

Ea se află exact în centrul unui cerc alcătuit din toate fetele satului de 14-20 de ani, cele care frecventează hora satului. Sunt acum toate prezente aici, cincizeci și șase la număr, și fără excepție într-un cerc strâns, într-o roată perfectă, cu brațele înlănțuite și siluetele talie lângă talie!...

CUNUNĂ ȘI COADĂ (PLASĂ) DE MIREASĂ

GĂTEALA CAPULUI MIRESEI

Cu muzica specifică a celor doi ceterași din Bixad, în curte, între cele două case, într-o zi de primăvară caldă, caldă și însorită încă spre asfințit, dansul miresei cu fetele din sat este în toi, în așteptarea stegarului cu steagul de nuntă.

O horă mare, exclusiv de fete, cu mireasa la centru, luată la un dans special consacrat acestui moment, când după rânduire riguroasă, în ordine solemnă, cu succesiune ritmică susținută de ritmul original al muzicii celor doi ceterași, fetele se desprind pe rând din strânsoarea cercului și avansând spre centru lui în pași de dans, primesc de la antecesoarele lor, rolul de a continua fiecare alte câteva momente la dansul cu mireasa. În timpul acestui dans au loc concomitent și "îțpurituri" sau "strigături", un dialog permanent recitat în versuri între mireasă și partenerile sale la dansul în doi, strigături semnificative pentru acest moment în care sunt rememorate și subliniate relații de prietenie și căile despărțirii care conduc spre noi orizonturi ale vieții.

După o melodie originală și duioasă cântată de cei doi ceterași din Bixad, roata se învârtte lent în pas de dans solemn, maiestuos și elegant, mereu de la dreapta spre stânga.

Din când în când, tot în ritmul muzicii și al dansului, roata se deschide pentru câteva clipe, permițând astfel uneia dintre fete să se desprindă din încheștarea strânsă a cercului, care se închide tot în aceleași clipe, pe urmele fetei care avansează spre centrul cercului, unde prinde mireasa la dansul în doi pentru două- trei minute.

Pe fundalul muzicii duioase care pătrunde la inimă, accentuată și de dialogul în versurile "străgetelor" miresei cu partenerile sale de dans, cercul perfect închis, s-a deschis și reînchis în aceleași clipe de cincizeci și șase ori, permițând pe rând tuturor fetelor să se desprindă una din cerc și să prindă la dansul în doi mireasa aflată și predată mereu în centrul aceluiași cerc înconjurător. S-a înlesnit astfel tuturor participantelor dansul și cântecul cu recitări de versuri folclorice retrăite cu emoții, transmise după multe veacuri, reactualizate în asemenea momente solene.

Aceste datini străvechi au oferit tuturor fetelor din sat clipe de încântare și bucurie la dans, împreună cu mireasa, toate încântate de frumusețea și semnificația tainică a acestui dans ritual ancestral, mereu actualizat.

Este aici cuprinsă și explicația grabei presante, după care, ca la o comandă categorică și fără clipe de ezitare sau întârziere, toate cele cincisprezece "druște" părăsiseră vertiginos masa care le fusese oferită la casa socrului mare, toate în aceeași clipă, sub presantă grabă de a nu pierde nici o minută din această ocazie și obligație de a fi împreună cu mireasa, sfidând cu hotărâre încercările stegarilor și ceterașilor de a le mai reține pentru câteva momente...

La dansul miresei cu fetele, solemn și simbolic în aceeași măsură, strigă în versuri ad-hoc, pe game muzicale în acord cu melodiile ceterașilor, atât mireasa cât și fetele, partenerile sale de dans, într-un dialog care exprimă bucurii, dar și durerea despărțirii.

Momentul a fost invocat concret prin "străgete" și "îțpurituri" recitate în tonalități muzicale, în armonie cu melodiile instrumentelor muzicale mânuite cu măiestrie de cei doi ceterași versați ai miresei, originari din satul vecin Bixad, sub privirile fascinate ale unei mari mulțimi de nuntași, cu rudeniile, vecinii și invitații aflați la casa miresei. Consemnăm spre exemplificare, doar cele câteva versuri improvizate ad-hoc și strigate de către colega de școală și prietena din copilărie a miresei, Moiş Mărie a lui Gheorghe a lui Smărăilă, de 16 ani, care a spus:

- "Măi Mărie, măi Mărie,
La a ta căsătorie,
Multă ciudă și mânie!"

- "Mireasă cununa ta,
Stă în cui și-o rugina!...
Frunză verde de pe coastă,
Frumoasă-i mireasa noastră!
Parcă e din ladă scoasă!
Da și mirele-i frumos,
Parcă e din ladă scos!"

- "Mireasă la casa ta,
Cântă cucu și mierla!"
Cucu cântă de iubire,
Și mierla de despărțire,
Că te duci la al tău mire!
La mire în colțul cășii
Este un păr cu pere,
Multe le-o va cere!"

94. BULCIUGUL ȘI ÎNCHINAREA PAHARELOR LA MIREASĂ

Cu punctualitate demnă de consemnat, la închiderea dansului miresei cu întregul cerc de fete, ora 19, stegarul cu steagul de nuntă a sosit la casa miresei, unde s-au declanșat alte două episoade semnificative din ciclul aflat în succesiune, după structura tradițională a ceremonialului nunții.

După semnalul dat de stegar cu voce tare și cu sunetele muzicale ale celor două serii de clopoței din bronz de la steagul de nuntă, scuturat cu putere pentru a obține liniște, în mijlocul horei cu mare mulțime de nuntași care înconjoară mireasa, grupul fetelor care o purtaseră la dans, rudeniile apropiate și marea mulțime de nuntași prezenți, stegarul anunță numele "tarostelui", tânărul bărbat Șomle Dumitru a lui Gheorghe a Bucoaiei, 35 ani, care rostește "bulciugul" adresat miresei Finta Mărica de 16 ani. Acesta recită cu talent și multă claritate în conținut, frumoase versuri formulate și cizelate într-o îndelungată experiență folclorică tradițională, transmisă prin viu grai din generație în generație, din timpuri imemorabile și până astăzi, dar și cu imagini, momente sau descrieri de situații biografice speciale care subliniază momente de fericire, de bucurii, sau dintre cele dureroase din viața tinerei mirese, căreia îi sunt închinată acum aceste versuri.

Între datele biografice din viața personală a tinerei mirese, a fost invocată acum în versurile "bulciugului", cu discreție, dispariția tragică cu patru ani mai înainte a tatălui miresei de azi, Finta Gheorghe a lui Petre lui Mihăilă, Fintuca, la vârsta de 36 ani, invocare care a adus asupra tuturor celor prezenți, în frunte cu mireasa, soție, copii, rudeni și foarte numeroși prieteni care l-au prețuit pentru vrednicia și omenia lui excepțională, un val de durere și întristare profundă pentru toți...

- "Frunză verde de costreie,
Ceterașii în loc să steie!
Am un cuvânt de cuvântare,
Dumneavoastră de-audaltare!"

- "Că mireasa zice-așa
Că de-aci nu poate me
Fără două, trei cuvinte de bulciug

Cu dragoste să te duci!"

- "Ia-ți mireasă rămas bun
De la șiru cel de iarbă,
De la mama ta cea dragă!
Te-a crescut și te-a-nvățat,
Șa-mu la străini te-a dat!"

- "Că și fata cea fecioară
Că nu știi cu cine joară!
C-a venit unu din lume,
Techerghiu și mare câne,
Și mâna cu tine-a dat,
Peste blid de grâu curat!
Și-n gură te-a sărutat!
L-ai lăsat pe cel mai drag!"

- "Futu-vă raiu surori,
Răstăghiți și-a mele flori
Răstăghiți și le udați,
Și la feciorași le dați"

- "La care i-am fost urâtă,
Dați-i floare vestejită!
Iar la care i-am fost dragă,
Dați-i floare să-și aleagă!"

- "Futu-ți raiu tău mireasă,
Câte târguri târguiești,
Nu te-așa rău celuiești
Ca și când te căsătorești!"

- "Că ista nu-i târg de țară
Să vinzi și să cumperi iară,
Nici mar roș' din măru vost,
Să-l muști și să-l îpi gios,
Să zici că-i putregăcios!"

- "Plânge-mă maică cu dor
Ț-am fost fată și fecior,
Ți-am scos plugul din odor
Ț-am arat, Ț-am sămănat,
Grâu roșu Ț-am treierat,
Și măicuță m-ai uitat!... "

- "Plânge-mă, maică, cu dulce,
C-amu-s gata și m-oi duce
La un ceas de cununie,

Ca să-mi fie pe vecie!"

- "Țurii mama miresii
Ieși în crucea uliții
Și te roagă către soare,
Că ai fată de vânzare!"

"De vânzare fără bani,
Că o dai să n-o mai ai!
De vânzare fără preț,
Că o dai să n-o mai vezi!"

- "Azi e zi de dimineață,
Te-ai ivit ca ș-o crăiasă,
Tu pe față te-ai spălat,
La fântână-ai alergat,
La fântână în grădină,
Unde șede-o rujă plină,
La rădăcină ce șede!?"

Șede-un șarpe cam flămând
Smulge ruja din pământ
Și o smulge și o duce
Peste deal și peste munți,
La părinți necunoscuți!"

- "Rău-îi omu pân' se-nvață
Multă lacrimă-și mai varsă!
Și prin tindă și pe-afară
De-ar umbla o moară-o vară!"

- "Uită-te mireasă bine
Cine șede lângă tine!
Până-amu ți-a fost mândruț
Ț-a fost mândru și bunuț!
Dar de-acum Ț-o hi bărbat,
Ț-o hi negru și norat,
De- norat a hi ca ploaia,
Și negru a hi ca noaptea!"

- "Spune-i tu stegar la mire,
Că-i o pruncă ne-nvățată,
De-a fa rău, treabă iertată!
Știu că-n locu cununii
Fi-a multe lacrimi,
În locul mărgelilor,
Fi-ăr dosul palmilor!"

- "Nu te bucura stegar,
Pune-ți pana la dosar,
Dă steagu la alt stegar,
Și de-acuma înainte,
Amin și noroc să fie,
La a ta căsătorie!"

95. "BULCIUGUL" ȘI ÎNCHINAREA PAHARELOR LA MIRE

Îndată după încheierea mesei oferită de socrul mare realizatorilor steagului de nuntă și cu deosebire celor 15 "druște" care au lucrat ca ajutoare benevole mobilizate de către stegari, și după fuga lor precipitată la casa miresei, m-am reîntors și eu acolo unde continua să se desfășoare impresionantul dans solemn și elegant al miresei cu toate fetele din sat și unde am consemnat rostirea "bulciugului" luat miresei de către "tarostele" Șomle Dumitru a lui Gheorghe a Bucoaiiei (35 ani), și am asistat mai departe la "închinarea paharelor pline" ale miresei, pe rând, cu toate rudeniile ei și cu vecinii și prietenele ei. Apoi m-am întreținut câteva minute cu doi tehnicieni amatori, sosiți de la Baia Mare, cu aparate speciale de filmare, cu scopul deliberat de a realiza casete video alb-negru, cu aspecte din desfășurarea nunții de azi. Ei realizaseră deja aici o oră de filmare, cu aspecte din desfășurarea nunții la mireasă și se grăbeau acum să plece de îndată "peste vale", la casa mirelui, cu același scop. Într-adevăr, paralel cu ceremoniile și evenimentele desfășurate la casa miresei, între care momentele cele mai emoționante au fost aici cele de la dansul minunat al miresei cu toate fetele din sat, concomitent "peste Vale", în gospodăria lui Moiş Tămaş al Musteţii - socrul mare, deci la casa mirelui, nucleul mic al nuntaşilor prezenţi acolo a continuat să crească mereu. După fuga grăbită a "druştelor" la casa miresei, în "Dâmbul Pricopenilor", au venit tot mai multe rudeni, cu vecini şi nuntaşi invitaţi în mod special, alcătuind împreună o mare mulţime de ambele sexe şi de toate vârstele, printre care se disting un grup numeros şi compact de feciori şi "boresari" tineri, în frunte cu tânărul mire, care într-un cerc strâns de corp lângă corp, în ritmul muzicii oşeneşti instrumentale, a celor doi ceteraşi versaţi din Moişeni, ceteraşii mirelui se aflau într-un aprig dans cu "roata bărbătească". În jurul unei mese din camera cea mai încăpătoare şi mai frumos împodobită, cu tropotit sacadat şi trepidant, într-un original şi armonios ritm specific, "pe mare şi pe mânunţel", cu salturi şi lovituri ritmice din pinteni şi din palme, cu "străgete" şi "ţâpurituri" în versuri recitate în armonie cu muzica "ceteraşului" cu "cetera" şi a "zongoraşului" cu "zongora", care "are glas mai mare". Acest grup s-a rotit într-un ritm vijelios de trei ori în jurul aceleiaşi mese, de la dreapta spre stânga, în trei rotiri complete, după care stegarul mirelui, bătând cu "bota de la steag" pe faţa mesei şi scuturând steagul cu putere, a dezlănţuit clinchetul sonor al celor treizeci de "ţurgalauă" şi clopoţei din două mărimi globulare perfecte, dar diferite, realizate din bronzul cel mai fin şi strălucitor, când acelaşi stegar a cerut nuntaşilor linişte şi atenţie pentru ca toată mulţimea prezentă să audă cuvântul "tarostelui" Șomle Dumitru a Bucoaiiei, care va lua "bulciugul" mirelui Moiş Grigore a Musteţii. Acest "taroste" şi-a început cuvântul recitărilor sale cu vorbele: - "Aşa ca o dragoste, când se despartă un fecior de părinţii lui", şi a continuat:

- "Tătă ceata-împărâtească,
Să se strângă după masă!
Este-un cuvânt de-a cuvântare,
Dumneavoastră de-ascultare!..."

- "Că și craiu zice-așa,
Că de ici nu poate me,
Fără două-trii cuvinte de bulciug!..."

- "Te-ți măi mire rămas bun,
De la firul cel de iarbă,
De la mama ta cea dragă!
Te-a crescut și te-a-nvățat,
Ș-amu la străini te-a dat!"

- "Ce ești mire supărat,
Cu părul pe ochi lăsat?
Pentru ce popa te-a jurat!"

- "Futu-ți raiu tău măi mire,
Câte târguri târguiești,
Nu te-așa rău celuiești
Ca și când te căsătorești!"

- "Că nu e târg de la țară,
Să vinzi și să cumperi iară!
Nici măr roșu din mărul vost,
Ca să-l muști și să-l țâpi jos!"

- "Că-i o pară mălăiață,
N-o mai uiți pe toată viața!..."

- "Trei fete cu ață-n ac,
De-aseară-o cusut pe steag!
Și struțu ți l-o mâncat,
Și l-o pus în vârf la steag!"

- "Futu-vă raiu surori,
Răstăghiți ș-a mele flori!
Răstăghiți și le udați,
Și la feciorași le dați!..."

- "La care a fost mai drag,
Dați-i care să-și alegă!
La care a fost urâtă,
Dați-i floare veștejită!"

- "Țurai mama mirelui,
Ieși în crucea uliței
Și te roagă către soare,
Că ai fecior de vânzare!"

- "De vânzare fără bani,

Că îl dai să nu-l mai ai!
De vânzare fără preț
Și îl dai să nu-l mai vezi!"

A urmat apoi scena duioasă, care în cele mai dese cazuri aduce lacrimi în ochii participanților, cea cu închinarea paharelor pline ale mirelui către toate rudele lui apropiate: bunici, părinți, frați și surori, rudeni apropiate dar și prieteni din copilărie sau din anii mai apropiați al holteirii. Momente care semnifică despărțirea mirelui din cuibul părintesc în care s-a născut și a crescut, ca și din cercul rudelor și prietenilor apropiați, la plecarea lui pe drumul nou al familiei proprii cu sarcini și îndatoriri personale, familiale și obștești, necunoscute până acum, toate cu o nouă esență morală și cetățenească, care îl obligă și îl angajează pentru tot cursul vieții.

96. ALAIUL MIRELUI CU NUNTAȘII SĂI, CĂTRE BISERICĂ

Îndată după închinarea paharelor pline, de rămas bun ale mirelui cu toate rudele și prietenii lui, de la casa părintească, acesta cu stegarii lui, cu nașii și cu ceterașii, cu numeroase rudeni și invitați de ambele sexe și de toate vârstele, au străbătut cu muzică și mare alai sărbătoresc calea de la gospodăria lui Moiş Tămaş al Musteții, de "dincolo de Vale până la Dâmbul Bisericii", unde cea mai mare parte a acestor numeroși nuntași, s-au oprit cu ceterașii lor, pe tăpșanul din fața casei parohiale, aflat tot în curtea bisericii, unde s-a format o horă mare cu muzică și dansuri oșenești frenetice, cu exuberanță și mare veselie, în timp ce un grup restrâns de nuntași, cu mirele, au rămas afară la intrarea în biserică, în așteptarea sosirii miresei, cu alaiul ei, pentru slujba căsătoriei religioase.

STEGAR LA CASA MIRESEI

97. HORA MARE DE LA CASA PAROHIALĂ

Pe când mirele a rămas de planton la ușa bisericii în așteptarea miresei pentru cununia religioasă, numai la o sută de metri distanță de biserică, pe tăpșanul din fața casei parohiale, marea majoritate a nuntașilor participanți la alaiul mirelui, cu numeroși nuntași de ambele sexe și de toate vârstele, cu prevalența tineretului, cu muzica celor doi ceterași versați din Moieșeni, un "ceteraș" cu "cetera" și un "zongoraș" cu "zongora" mai răsunătoare și cu "glas mai mare", au continuat cu patos înflăcărat și mare veselie, dansurile bărbătești cu "roata" și cu "tropotit pe mare și pe mânăușă", alternând cu dansurile de perechi, "în doi", "un bărbat c-o giucăușă" într-o horă mare cu numeroși participanți veseli și entuziaști, începută deodată cu sosirea mirelui pentru întâmpinarea miresei în ușa bisericii. Această veselie exuberantă, cu două categorii de dansuri oșenești tradiționale și cu numeroși participanți, cu "străgete" și "țăpurituri" în versuri, recitate în tonalități concordante armonios cu muzica melodiilor instrumentale executată de către cei doi "ceterași" talentați și pasionați, va dura în fața casei parohiale timp de două ore (19-21), adică tot atâta vreme cât cea necesară pentru săvârșirea ceremoniei în biserică.

98. DIN NOU LA DANSUL MIRESEI CU TOATE FETELE DIN SAT

La despărțirea sa de mirele rămas de strață în ușa bisericii, stegarul, cu steagul de nuntă, împuternicitul mirelui, s-a dus de îndată la trei sute de metri mai sus în "Dâmbul

Pricopenilor", la casa miresei, unde se afla încă în desfășurare, dar către faza finală, minunatul dans solemn și simbolic al miresei cu toate fetele din sat.

Aceste fete se aflau, ca și la începutul acestui dans, cu două ore mai înainte, rânduie într-un mare cerc strâns, format exclusiv din fetele care frecventează hora satului, înconjurând mireasa aflată în centrul aceluia cerc închis. Ea fusese luată pe rând, pentru câteva minute, de fiecare fată la rând, la un dans specific "în doi", cu o melodie duioasă, eveniment invocat și subliniat prin "străgetele" și "țăpuriturile" fetelor aflate pe rând la dans și totodată în dialog subliniat cu mireasa, dialog rostit în tonalități muzicale duioase, în armonie cu melodia specifică a celor două instrumente muzicale mânuite cu dexteritate și măiestrie, după tehnici originare, ancestrale, de către cei doi "ceterași" versați ai miresei, ambii originari din satul vecin Bixad, întreținând un lung și mișcător spectacol, cu o numeroasă asistență, un dans original desfășurat într-o lumină strălucitoare și caldă de primăvară, în prezența unei mari mulțimi de nuntași, rudenii, vecini și prieteni, precum și invitați, toți cu privirile fascinate, nuntași care umpluseră toată curtea scăldată în soare, dintre "casa mare" și "casa mică" aflate în gospodăria Finta.

Au urmat încă la rând două-trei fete din cercul întreg de 56 aflate cu mireasa și totodată în dialog cu ea, în "străgete" și "țăpurituri" rostite de ambele dansatoare aflate în mijlocul cercului, în armonie cu muzica duioasă a "ceterașilor" miresei, într-un spectacol emoționant, desfășurat în curtea gospodăriei Finta.

Ciclul dansului îndelungat al miresei cu toate fetele din sat, încheindu-se deodată cu sosirea stegarului, acesta a agitat și scuturat cu putere steagul său de nuntă, a dezlănțuit clinchetul sonor și puternic în două tonalități muzicale diferite ale celor treizeci de "țurgălăuș și clopoței" din două serii globulare perfecte, de mărimi diferite, rânduie pe bota de la steagul său de nuntă, a cerut și a obținut liniștea necesară din partea tuturor nuntașilor și a propus formarea alaiului și plecarea miresei către biserică. Dar și la mireasă, ca și la

mire, înainte de formarea alaiului pentru plecarea la biserică, a urmat episodul duios, emoționant și dramatic al închinării paharelor pline, de rămas bun, ale miresei către toate rudeniile sale cele apropiate: bunici, părinți, frați și surori, dar și ceva mai îndepărtate: unchi, mătușe, verișori și verișoare, "a întâia și a doua", cumnați și cumnate, etc., pentru a trece apoi roată, tot cu paharele pline la prietene și prieteni, vecini și vecine, ca și la unii invitați speciali.

Este un moment semnificativ pentru desprinderea tinerilor din cuibul părintesc și din cercul rudeniilor, vecinilor și prietenilor, deodată cu căsătoriile lor și cu integrarea lor în alte cercuri de rudeni, vecini și prieteni, fenomene determinate de constituirea familiilor proprii, cu toate sarcinile lor. Acest moment este resimțit și săvârșit cu mai mare înduioșare dramatică când este vorba de mireasă, chiar dacă ea merge la familia marelui său din același sat, la doi- trei km distanță maximă față de casa părintească proprie, sau numai la două-trei sute de metri mai jos, sub "Dâmbul Pricopenilor", către Vale, în casa proprie, nouă, originală, elegantă și foarte încăpătoare, edificată îndată după nuntă, tot pe vatra vechii gospodării a bunicilor și părinților săi, cum este cazul pentru mireasa Finta Mărica.

Desprinderea din cercul familial propriu, la acest nou început de drum, cu toate urmările lui, se face în toate cazurile cu paharele pline, dar și cu ochii plini de lacrimi, remarcabil nu numai la actorii principali, implicați în eveniment, dar și la cercul mai larg al participanților prezenți, dovedind prin lacrimile lor, fără vorbe, o sensibilitate emotivă a scufiță.

99. ALAIUL MIRESEI CĂTRE BISERICĂ, CONDUS DE STEGAR

Un alai numeros s-a format din nuntașii aflați la casa miresei, sub inițiativa stegarului cu steagul de nuntă, împuternicitul marelui, care în frunte conduce mireasa, ținută de un frumos "chischineu". Ei sunt încadrați de cele două perechi de nași tineri din partea miresei, dintre care unul poartă cu sine câteva chischineauă frumoase, destinate să fie dăruite miresei din partea nașilor, îndată după săvârșirea cununiei religioase, broboade care vor acoperi de acum încolo capul tinerei căsătorite, până la adânci bătrânețe, și cel de-al doilea naș poartă pe umerii săi cei doi colaci frumoși, mari și grei, legați împreună printr-o "ștergură" mare, ca o excepțională lucrare de artă populară originală, frumos și minuțios brodată și armonios colorată cu motive geometrice și florale stilizate, care de fapt acum, pe lângă îndeplinirea rolului său simbolic, înlesnește totodată și săvârșirea unei sarcini practice, asigurând transportarea comodă a celor doi colaci artistic lucrați, de 16-20 kg greutate împreună, către biserică. Grupul central al nuntașilor este întregit și cu prezența a trei "socăcițe" tinere, dintre rudeniile miresei, care poartă cu grijă în aceeași direcție cele trei torturi, aflate pe "tăvile" din sticlă pe care fuseseră modelate, minunat și pictural înflorate, cu destinație specială, mai de curând integrate în acest ceremonial.

Întregul alai este însoțit pe drum și înviorat de muzica instrumentală specifică a celor doi ceterași versați din Bixad, ceterașii miresei.

Afară, în ușa bisericii, stegarul a predat marelui mireasa condusă de el, în fruntea alaiului său numeros, și după alte câteva clipe, tot afară în ușa bisericii, preotul paroh a primit de la mire certificatul care confirmă efectuarea prealabilă a căsătoriei civile, și după câteva întrebări adresate celor doi tineri miri, preotul a invitat ceata mare a nuntașilor miresei, sosiți cu alaiul său, să-i urmeze și asiste în biserică la săvârșirea căsătoriei lor religioase.

NAȘUL PURTÂND PE UMERI COLACII LEGAȚI PRINTR-O "ȘTERGURĂ" MARE

100. CĂSĂTORIA RELIGIOASĂ

După importante lucrări executate atât în exteriorul cât și în interiorul monumentului din piatră, care datează numai din primele decade ale secolului XIX, biserica din Moieșeni a fost transformată în ultimii ani într-o veritabilă și frumoasă expoziție de artă religioasă.

Am în vedere în această calificare îndeosebi două opere de anvergură și semnificative, realizate în două momente diferite:

1. tâmpla monumentală din lemn masiv de stejar, operă artistică valoroasă, din tinerețe, a distinsului sculptor Ion Vlăsiu (anii 1935-1936), concepută, cioplită și ornamentată după sugestii izvorâte din cercetarea artei lemnului, de veche tradiție, la meșterii țărani din Moieșeni, și

2. ansamblul cuprinzător și încântător în toată pictura interioară, realizată în frescă de către pictorul bucureștean Gheorghe Vânătoru, experimentat și talentat, cu ajutoarele lui, în anii 1986-1987.

Cadrul general este deci luminos, frumos și foarte plăcut, atrăgător pentru credincioși dar și pentru vizitatorii iubitori de artă.

Prin credincioșii mai dinainte sosiți aici și printre cei veniți deodată cu marele alai de nuntași ai miresei, biserica a devenit arhiplină. Este aici prezentă o asistență numeroasă, de ambele sexe și de toate vârstele, printre care remarcăm și un grup de 45-50 copii mici, "coconi" și "cocoane" de 5-6 ani.

O masă aranjată în mod deliberat pentru această ceremonie, situată în fața altarului, către peretele sudic, are rânduite pe ea toate obiectele implicate în desfășurarea ceremoniei: sfeșnice cu lumânări aprinse, crucea și icoana, evanghelia și cădelnița pentru

tămâiere, potirul cu lingurița, piese din argint cu sfintele taine ale împărtășaniei, cele două "coronițe" metalice care se vor așeza pe capul mirilor.

În fața mesei, cu fața către altar, este locul rezervat și marcat pentru grupul principal al celor implicați în ceremonie: cei doi miri, cele două perechi de nași tineri, între care fratele miresei și sora mirelui cu soții lor, stegarul cu steagul de nuntă. Întregul grup este înconjurat și individualizat cu un brâu îngust (2-3 cm) și colorat, realizat din lână cu firele în diferite culori, asemănător cu brăul zadiilor din compunerea portului popular femeiesc oșenesc. Acest brâu este ținut de capetele lui în față, de cei doi miri. Au mai fost depuși pe masă și cei doi colaci mari și frumoși, "colacii miresei", ca și cele trei torturi, aflate pe "tăvile" lor din sticlă pe care fuseseră modelate și cu măiestrie împodobite pictural cu un decor bogat și frumos, realizat din creme diferite colorate, pompate după un decor floral remarcabil, cu pompițe speciale.

Această ceremonie, desfășurată după canoanele prestabilite, a fost încheiată cu jurământul de fidelitate reciprocă depus de cei doi tineri miri, îngenunchiați în fața altarului, când au sărutat crucea și evanghelia.

Mirii, ca și mulțimea credincioșilor care i-au asistat, au ascultat apoi o cuvântare plină de învățături creștine și sfaturi morale, adresate celor doi tineri miri, la începutul drumului lor în doi, drum lung și fără despărțire, cu dragoste reciprocă și întrajutorare permanentă, cu cinste, hărnicie și omenie, atât în viața lor de familie cât și în cea socială și c oștească, cuvântare susținută și cu pilde elocvente de către preotul Bobiță Toma.

101. CELE DOUĂ ALAIURI MARI, REUNITE ÎN FAȚA BISERICII, OCUPĂ SĂVANUL

După încheierea ceremoniei religioase și binecuvântarea preotului, afară, la ieșire, în ușa bisericii, cei doi stegari, purtătorii steagului de nuntă, au întâmpinat mirii cu felii tăiate dintr-unul dintre cele trei torturi frumoase și delicioase, tortul care fusese de la origini destinat stegarilor, gustând și ei din el, l-au împărțit apoi felie după felie la cei mai apropiați nuntași care ieșeau din biserică, bărbați, femei, bătrâni, tineri și copii, după cum se nimerea, până l-au consumat tot, complet și repede...

Tot acolo, mirii au aruncat multe bomboane și bani metalici adunați de copii, și apoi au privit pe rând către soare prin "colacul soarelui", au gustat din sticlă plină cu țuică de prune, purtată cu ei, închinându-și reciproc, cu urări însuflețite de dragoste fierbinte, au gustat după țuică din colacul frumos și plăcut, făcut din grâu curat, artistic lucrat, după care mirele a frânt colacul soarelui în mai multe bucățele aruncate și prinse de cei din apropierea sa, cărora mirele le-a aruncat și sticlă plină cu țuică de prune, pentru consumarea întregului său conținut, după care cel din urmă care a gustat ultimul rest din sticlă a aruncat-o tot în iarba din fața bisericii.

În aceste momente cele două mari grupuri de nuntași, fiecare cu numeroși participanți, grupe rămase vreme de două ore disociate, asistența numeroșilor credincioși în majoritatea lor din marea ceată a miresei, care au urmărit ceremonia căsătoriei religioase desfășurată în biserică și mulțimea încă numeroasă a nuntașilor din ceata mirelui care au susținut concomitent, cu patos și remarcabilă veselie și exuberanță dansurile săvârșite la hora mare de la casa parohială, s-au contopit într-un singur șuvoi, după încheierea slujbei, afară în fața bisericii.

În frunte cu mirii și cele patru perechi de nași tineri, cu lumânări mari, aprinse, cu stegarii și ceterașii, cu părinții și rudeniile apropiate, cu marea mulțime reunită a nuntașilor din Moșeni, Huta și Certeze, ca și din alte localități, au inundat cu muzica oșenească a celor două perechi de ceterași cele circa trei sute de metri din drumul în zig-zag care

conduce această mulțime veselă, de la porțile bisericii până în "Dâmbul Pricopenilor", în marele "saivan" din gospodăria Finta, aflată acum pentru a doua oară într-un interval de

MIRI, NAȘI ȘI STEGAR

timp scurt, de numai trei luni de zile, în amplă ceremonie de nuntă, cu mare mulțime de participanți la petrecerea comună de la "masa mare".

Colacii miresei, sub legătorea lor frumoasă, ca o dublă și armonioasă operă artistică cu totul remarcabilă, realizată cu măiestrie pe două planuri distincte ale creațiilor artistice populare: din seria țeșăturilor decorative cu armonioase broderii policrome și rafinatele modelări și împletituri decorative și simbolice făurite cu măiestrie din coca de grâu curat, s-au reîntors, prin grija aceluiași naș, deodată cu numerosul alai reunit și cu cele două torturi picturale monumentale, prin grija acelorași două "socăcițe" tinere, luându-și și unele și altele locurile lor pe "masa de onoare" pentru a-și îndeplini rolurile rituale în desfășurarea ceremonialului complex al nunții.

Sosirea acestei mari mulțimi de nuntași, circa o mie de persoane, se face în ritmul muzicii cântată de cele două perechi de ceterași ai mirelui, cei doi pomeniți din Moșeni și cei doi ai miresei, originari din Bixad, nominalizați și ei mai sus, și grație prezenței cu roluri organizatorice a mai multor bărbați dintre rudeniile celor doi miri, toți prezenți în întâmpinarea numeroșilor nuntași sosiți deodată la intrarea aceluiași saivan și în același cadru decorativ plăcut, recuperat în mare măsură de la nunta lui Finta Dumitru, cu prea puține modificări, esențială fiind doar înlocuirea celor opt prelate foarte mari, împrumutate ca elemente protectoare pentru acoperișul vastei săli de petrecere, de la calea ferată Baia Mare, înlocuite acum cu folii albe din material plastic. Cu ajutorul numeroșilor oameni de

ordine prezenți cu sticlele și paharele pline, în întâmpinarea numeroșilor nuntași într-un timp record, de numai trei-patru minute, toți acești nuntași și-au ocupat locurile indicate după o structură prestabilită, la "masa de onoare", la masa nuntașilor "mai de văză", la masa rudeniilor apropiate, la masa prietenilor și vecinilor, ca și la cea a nuntașilor obișnuiți, la mesele acoperite toate, fără distincție, printre sticlele pline și paharele de vreo trei dimensiuni diferite, cu numeroase castroane încărcate cu bucăți acum decupate și amestecate chiar în ansambluri decorative, obținute prin gruparea formelor și a nuanțelor diferite a celor patrusprezece sorturi de prăjituri delicioase. Pe farfuria întinse era expus, la sosirea nuntașilor, primul fel din meniul pregătit pentru acest mare banchet, "aperitivul". Acesta era compus după aceeași formulă pentru 1050 farfurii întinse: felii de ruladă din carne de porc proaspătă, tocată mărunț, combinată cu ou și alte ingrediente, coapte în tăvi la cuptor, felii de salam, jumări din carne de porc proaspătă, felii de cașcaval și de caș proaspăt de oi, de curând adus de la stâni și câteva măsline, cu tacâmuri complete și șervețele din hârtie, lângă fiecare farfurie, într-o rânduială perfectă pentru 1050 de persoane, după cifra confirmată și susținută de bucătăreasa șefă, cea care condusesse și efectuasese prin participarea directă la lucru, cu ajutoarele sale, toată această cuprinzătoare aranjare pe toate mesele din saivan, unde observăm și amănuntul că toate acele categorii de felii de alimente menționate, prezentau și caractere decorative, obținute prin tăierea lor cu o unealtă metalică specială.

102. BANCHETUL DIN NOAPTEA NUNȚII

La românii de pretutindeni, după vechi tradiții, căsătoria și nunta sunt considerate ca evenimentele cele mai importante din viața omului. Aceasta presupune și un timp anume consacrat, tot după experiența tradițională, de trei zile și trei nopți, pentru desfășurarea concentrată și complexă a festivităților și fenomenelor în toată amploarea și diversitate lor, pregătite temeinic sub unele aspecte în circa treizeci de zile anterioare. Oșenii nu fac excepție, ci dimpotrivă, ei țin încă la această comportare, în concordanță cu tradițiile.

În concentrarea actuală generalizată pretutindeni în centrele urbane, dar tot mai accentuat și în unele zone și centre rurale, aspectele complexe cele mai importante și esențiale, privite din perspectiva tradițiilor populare autentice, originare, obiceiurile sunt sintetizate, simplificate și constrânse la o desfășurare într-un timp mai scurt, în genere la ziua și noaptea nunții, cu prelungiri variabile, de la un caz concret la altul, pentru a doua zi.

Am consemnat succint, și sub unele aspecte chiar fragmentar, fenomenele, obiceiurile și acțiunile desfășurate în timpul zilei de azi, când are loc nunta și am sosit la ora 21, cu un mare alai de nuntași, în marea sală cu mese întinse din "saivanul" construit ad-hoc, utilizat ca adăpost temporar, dar încăpător, în care sunt acum prezenți peste o mie de nuntași, participanți la banchetul din noaptea nunții, la "masa mare", plină de bunătăți.

Acesta este evenimentul, fenomenul sau obiceiul cel mai complex în legătură cu nunta. El implică o mare diversitate de aspecte și elemente componente, interdependente, care se vor succeda aici, în această noapte tot după o structură prestabilită prin tradiție populară îndelungată, dar putem susține chiar cu ecouri ancestrale, printre care au pătruns mai recent și unele aspecte sau elemente noi, integrate în structura tradițională, între aspectele și fenomenele care au un conținut foarte diferențiat prin natura, semnificația și esența lor.

Banchetul desfășurat în noaptea nunții a fost statornicit în elementele lui esențiale, complexe și diferențiate ca importanță și semnificație, am putea spune de la origine - prin experiență populară îndelungată.

Aceasta presupune în primul rând un meniu care a fost pregătit în toate amănuntele lui în cursul acestei ultime săptămâni, din materialele procurate, unele cu mult timp mai înainte, altele aflate chiar în gospodăriile celor două familii de nuntași angajați.

În comparație cu ceea ce știm numai din primele două-trei decade ale acestui secol, banchetul de la nunta de astăzi din Țara Oașului, prezintă nu numai un nivel ireproșabil cantitativ și calitativ, ci chiar incredibil.

103. MENIUL SERVIT LA "MASA MARE"

În ceea ce privește meniul propriu zis, acest banchet de la nunta din Moșeni a început cu începutul, adică farfuriile întinse pe două șiruri paralele rânduie pe toate mesele din "saivan", în număr total de 1050 exemplare, după cifra confirmată și subliniată de bucătăreasa șefă, responsabilă directă cu această sarcină. Aceste farfurii nuntașii le-au găsit la sosire împodobite cu felul întâi al meniului din noaptea aceasta, aperitivul, compus din șase produse alimentare diferite. Să aruncăm și o privire fugară peste toate aceste farfurii și să reținem că aranjamentul feliilor, tăiate cu o unealtă metalică specială, prin forme și culori ilustrează preocupări estetice decorative.

Dar nuntașii au găsit la sosirea lor în acest "saivan", rânduie pe linia mediană a tuturor meselor și numeroasele castroane mari, pline cu cele patrusprezece sorturi diferite de prăjituri delicioase, adică felul cinci, de încheiere al meniului de la "masa mare"... Vor urma la intervale de timp potrivite tot în cursul nopții, până la orele 5-6 de dimineață, în intercalare cu timpurile necesare altor evenimente și manifestări, felul doi al meniului, în castroane și farfurii adânci, supă caldă din carne proaspătă de pasăre, constituită din cele 28 găini mari și galbene de grase, și cele 136 kg de piepți și copane proaspete de pasăre, fierte cu "răstăuțe", tăiței de casă "dumicați" foarte mărunț cu o mașină specială, pentru care s-a folosit la fiert, pe o mare platformă metalică așezată pe suporturi din pietre, cu foc aprins afară, cele cinci cratițe mari, 70 cm în diametru și 30 cm înălțime. Al treilea fel al meniului, pilaful din rășcaș (orez) cu carnea proaspătă a celor zece miei mari hăcuiți, pilaf destinat să înlocuiască, la această nuntă, cele zece mii "boace" (sarmale) delicioase realizate din carne de porc tocată mărunț, amestecată cu rășcaș (orez) și alte ingrediente și rulate pe foi de curechiu (varză) murate, de la nunta lui Finta Dumitru (29-30 ian. 1988), fratele mai mare al Măricăi, mireasa de azi. După pilaful cu orez și carne proaspătă de miel, va urma și felul patru din meniul servit, friptura de pasăre pane, obținută numai din piepți și copane, pentru toate farfuriile pline.

Și să nu uităm o completare pentru felul cinci, permanent prezent pe masă și la discreție, castroanele pline cu cele patrusprezece sorturi de prăjituri diferite, expuse și ele cu intenții decorative prin forme și culori armonizante în grupările respective, printre care un fel dificil și prețios la realizare, a fost pentru prima dată confecționat la această nuntă, la care deliciile au fost întregite către finalul meniului oferit cu felii din cele două torturi monumentale și picturale, a celor câteva coșulețe comestibile umplute cu paste în culori diferite preparate deodată cu numeroasele prăjituri, și pentru încheiere, felii din cozonacii foarte proaspeți, dulci și pufoși...

Tot la sosirea în "sala mare de mese", nuntașii au aflat în fața lor rânduie păhăruțe și pahare de vreo trei-patru dimensiuni și alături de ele sticle pline cu țuică extrasă din esență de prune bine coapte, fermentate și dublu distilate la cele două pălincii din Moșeni,

uneori și din mere și cireșe, sticlele pline cu bere și cele cu diferite ape minerale, alternând mai rar, cu seria cânilor pline cu vin din producțiile locale și cele ale celor două familii de nuntași.

Iar pentru îndemn pe două planuri la consum, au activat cu dăruire și cu multă râvnă numeroși responsabili pentru diferite mese, care cu deosebită grijă permanentă și cu amabilitate, au vegheat cu atenție și au intervenit cu promptitudine, în tot cursul nopții, cu sticlele lor pline, turnând băutura preferată în paharele din fața tuturor nuntașilor aflați în raza lor de activitate stimulatoare.

Cap. XV Manifestări etnografice și folclorice

104. MUZICĂ ȘI DANSURI OȘENEȘTI, MUZICĂ ȘI DANSURI MODERNE

Masa mare s-a desfășurat alternând cu măsura potrivită succesiunea celor cinci feluri de bucate (pregătite și oferite pentru meniul bogat, calitativ și cantitativ ireproșabil de la această nuntă), cu succesiunea ritualurilor și obiceiurilor etnografice și folclorice specifice, din structura tradițională obișnuită încă astăzi pentru oricare nuntă din Țara Oașului (ca și cea din seara aceasta la Moșeni, cu unele variații și suprimări, în genere nu dintre cele mai semnificative, de la un caz concret la altul), și cu răgazul de timp mai lung cerut pentru "strigarea darurilor", (începută cu cele patru perechi de nași și continuată apoi cu deplasarea în colectiv a mirilor, nașilor, și stegarului cu steagul de nuntă, de la o masă la alta și de la un nuntaș la altul, la întreaga "masă mare" din saivan, cu numeroși nuntași, când a avut loc nominalizarea tuturor nuntașilor prezenți, cu specificarea darurilor în bani sau în obiecte primite de la fiecare și comunicate cu exactitate spre știința tuturor celor prezenți), dar și cu pauzele absolut necesare, consacrate dansurilor înflăcărâte ale iubitorilor pasionați de dansuri, cum se cuvine la nuntă, astăzi din două categorii cu origini distincte. Căci banchetul din noaptea aceasta s-a bucurat de prezența permanentă a două grupe distincte de muzicanți profesioniști, tineri, talentați și pasionați, care cu muzica lor instrumentală, distractivă și încântătoare, au întreținut tot timpul la un nivel ridicat veselie generală și au asigurat alternanța armonioasă a etapelor cu muzică oșenească tradițională și a celor cu muzică modernă, fiind pe placul a două categorii de dansatori versați și pasionați.

Susținătorii muzicii oșenești tradiționale au fost cele două perechi de ceterași, doi ai mirelui:

1. Moș Vasile, 20 de ani, zis Ciute, ceteraș cu cetera (vioara);
2. Moș Vasile a lui Dumitru Ghichii, 21 ani, zongoraș cu zongora (chitara), ambii moșenari, colegi de clasă cu mirele, care au învățat singuri să cânte, fără îndrumător, ceea ce fac foarte bine, cu remarcabil talent și pasiune... Ei au fost angajați să cânte în cursul zilei la casa mirelui și în noaptea aceasta la banchetul de la masa mare, pentru suma de 1500 lei; alți doi ceterași prezenți aici sunt ceterașii miresei:

1. Batin Vasile, 18 ani, zis Tompoșel, ceteraș cu cetera (vioara) și
2. Bercea Vasile, 15 ani, Văsău lui Gheorghea lui Gheorghe lui Petre, zongoraș cu zongora (chitara), ambii din Bixad, care au cântat în cursul zilei la casa miresei și acum sunt prezenți să cânte în tot cursul nopții la banchetul de la masa mare. Ei au fost angajați să cânte pentru suma de 2000 lei, asigurând după nevoi, muzică tradițională oșenească, dar și melodii specifice pentru ceremoniile și momentele etnografice și folclorice implicate în ceremonie.

Cea de a doua sursă de muzică instrumentală modernă o asigură o formație din Negrești-Oaș, intitulată "Nordic", care a luat ființă numai de doi ani în acest tânăr oraș aflat într-o tot mai amplă dezvoltare urbanistică de la un an la altul. Formația "Nordic" este compusă din cinci membri.

MIRE, MIREASĂ, STEGAR, CETERAȘ ȘI ALAIUL DE NUNTĂ

1. Organizatorul responsabil este Sava Gheorghe, în vârstă de 32 ani, cu locuința permanentă în Negrești-Oaș. Este unul dintre frații "Pițigoi", încadrat de 12 ani pe post de muncitor la Muzeul Istoric-Etnografic din Negrești, cu secție pavilionară și în aer liber. Denumirea de "Nordic" dată formației a fost determinată de locul și zona geografică nordică, în care se află orașul Negrești-Oaș în România.

2. Călin Mărcuș, născut în Negrești, în vârstă de 22 ani, absolvent al Liceului Industrial Negrești, este lucrător mecanic la Întreprinderea locală de Tricotaje, pe post de lăcătuș mecanic de întreținere și cântă la taragot și saxofon.

3. Mitică Grigoruț, născut în Bixad, de 20 ani, elev de liceu în anul patru la seral, Liceul Industrial Negrești-Oaș, este încadrat ca muncitor lăcătuș la "Oșana", secția de producție metalică și cântă la acordeon și orgă electronică.

4. Doru Thouth, născut în Apateu, județul Satu Mare, locuiește permanent în Negrești Oaș, de când era copil mic. Tatăl său este șef la Întreprinderea de Rețele Electrice din Negrești și mama casierică la Poșta locală. Este elev la cursul seral - Liceul Industrial Negrești, are 23 ani și este încadrat pe post de muncitor strungar în metal, la Întreprinderea "Oșana" și cântă la chitară electronică.

5. Vasile Fabian, originar din Vama - Țara Oașului, locuiește permanent în Negrești-Oaș, are vârsta de 25 ani, este absolvent al Liceului Industrial Negrești și încadrat

ca lăcătuș mecanic la Întreprinderea "Unio" - secția pentru fabricat utilaj minier Negrești-Oaș. În formație este "baterist". Folosește toba mare cu "cinele", talgere din alamă și două bețe din lemn. Cu piciorul drept el izbește într-o pedală care are un arc jos, cu o bilă rotundă (sferică) la vârf, confecționată din pânză tare și bine strânsă. Bila, perfect sferică, are diametrul cam 6 cm. Aceasta lovește ritmic "bateria", adică toba mare, cu ritm întregit și prin loviturile cu ambele mâini și cele două ciocănele din lemn pe talgerile din alamă.

Angajamentul încheiat între formație și nuntașii familiei Finta Cecilia din Moieșeni, de a fi prezentă acolo cu muzică modernă de la ora 20 seara până a doua zi la ora 8 dimineața, adică exact 12 ore, s-a încheiat prin bună învoială pentru suma de 8500 lei. Sâmbătă, în cursul zilei, înainte de plecare la Moieșeni, formația "Nordic" a cântat la o nuntă din Negrești, tot pentru 12 ore, dar pentru suma de 9000 lei. Justificarea diferenței de plată în plus cu 500 lei, este motivată după explicațiile organizatorului responsabil al formației, Sava Gheorghe (Pițigoi), de faptul că sâmbăta nunțile sunt mai scumpe și se cântă în oraș mai mult decât în sate, unde are loc alternanța cu muzica ceterașilor locali, care mai este încă frecventă și la multe nunți din Negrești Oaș.

Prin intercalarea dansurilor oșenești tradiționale cu cele moderne, s-au dezlănțuit energii ritmice pasionate din ambele sexe și pentru ambele categorii distincte de dansuri, stimulate de măiestria interpretărilor muzicale ale celor două categorii distincte de executați versati, ale celor două perechi de ceterași în alternanță cu ale celor cinci maeștri iscusiți în mânuirea aparatelor și instrumentelor muzicale moderne din formația "Nordic". Ambele grupe de executați au stimul și întreținut o întrecere și chiar o rivalitate tot mai accentuată între cele două grupe de dansatori pasionați, care au făcut eforturi susținute cu răvnă remarcabilă pe două planuri distractive, unul cu rădăcini ancestrale în solul colinelor frumoase ale Țării Oașului, celălalt cu valori selecționate din patrimoniul și repertoriul creațiilor muzicale recente, naționale și internaționale. Rivalități și întreceri pasionate, încălzite de focul dragostei pentru viață și pentru dans, dar, cu trecerea orelor la "masa mare" și de stimulentele care își are izvorul în cea mai curată licoare produsă din esență de prune bine coapte, fermentate și apoi distilate în două etape succesive, la cele două "pălincii" din Moieșeni, aflate în îndelungată și intensă activitate de producție, de zi și de noapte, în fiecare toamnă târzie, prelungită adeseori, când rodul pomilor fructiferi este prea bogat, peste iarnă și până în primăvara următoare. După recolta de prune, urmează la rând, la cazanul din aramă masivă, la alambic, recolta de mere și cea de cireșe, din care aceasta din urmă, dacă asigură cantitativ o producție mai modestă, produsul este însă în mod justificat calificat la calitatea cea mai înaltă!

Formația "Nordic" are numai doi ani de la înființare și a obținut până acum, în acești doi ani, succese remarcabile. Ea a primit în fiecare an solicitări la nunți diferite, în medie la 50 cazuri pe an. Și la fiecare nuntă cota parte pentru fiecare membru al colectivului a fost, în medie, de 1000 lei. Au deci, din această activitate, câștiguri materiale bune. Dar tinerii membri ai formației nu sunt mulțumiți cu stadiul pregătirii lor artistice și fac remarcabile eforturi s-o aducă mai departe, la un nivel și mai înalt. Astfel Dumitru Grigoruș, la 19 ani, lăcătuș la "Oșana", și-a cumpărat singur o pianină electronică de tip japonez "Yamaha", în valoare de 75000 lei. El a început să cânte mai întâi cu un mic acordeon și apoi la taragot. După aceea a învățat să cânte pe orga electronică de la Casa de Cultură, marca "Vermona", de fabricație germană, considerată ca cea mai simplă din seria instrumentelor muzicale moderne cu clape... După această fază a trecut la pianina electronică "Yamaha", cu mult mai complicată.

Prin activității de la Casa de Cultură Negrești-Oaș, toți membri formației au acces direct și la lucrări de specialitate în aceste domenii, precum Radu Dobrescu - "Computere și

trandafiri", Editura Politică, 1988 și Pavel Savu - "Lalele și electronică", Editura Politică, 1986. Sunt deci pe calea de a-și desăvârși măiestria și cunoștințele artistice necesare.

105. DIALOG ANIMAT ÎNTRE "STEGAR", "TAROSTE" ȘI "GAZDELE CĂȘII"

Dintre manifestările etnografice și folclorice care s-au desfășurat în noaptea nunții la masa mare, într-o suită tradițională, dirijate prin activitatea în colaborare a stegarului mirelui și a "tarostelui" Moiş Dumitru al Musteții, de 34 ani, fratele mai mare al mirelui, care au activat mereu împreună în acest rol de dirijori ai desfășurării acestor interesante obiceiuri, după o ordine de multe veacuri rânduită prin experiența populară, am consemnat unele momente interesante:

- stegarul a bătut cu "bota de la steagul lui de nuntă" în scândura "mesei de onoare", a scuturat cu putere steagul, l-a fluturat în vânt și a dezlănțuit astfel clinchetul sonor al celor treizeci de "țurgalauă" și "ciangauă" din două serii perfect sferice, cu dimensiuni diferite, clopoței făuriți din bronzul cel mai fin și strălucitor, bine fixați pe două curelușe prinse pe bota de la steag. Acestea au sunat pe două tonalități muzicale diferite și stegarul a obținut astfel liniștea și atenția de la toți nuntașii numeroși și a anunțat cuvântul "tarostelui".

Acesta a invocat mai întâi în versurile sale alegorice, sosirea mirelui:

- "Măi gazdele, cășii măi!

Lărgiți curțile împărătești

Să-ncapă oastea împăratului!"

- "Împărat cu oaste mare,

Cât codru cu frunză multă!..."

Și tot cu o intervenție similară a stegarului, "tarostele" a avut liniștea necesară pentru a continua să rostească în atenția tuturor nuntașilor, versuri asemănătoare cu cele auzite în noaptea nunții din Moişeni, cu o jumătate de veac mai înainte, adresate cu ironie și umor bucătăreselor, cele ce aveau sarcini directe și importante la banchetul de nuntă, în calitatea lor de "socăcițe", realizatoarele și purtătoarele bucatelor de la masa mare:

- "Socăcițe ce lucru-i de voi

De sunteți așa de moi?"

- "De-aseară-i hăt de mult,

Și pe cap nu v-ați lăut!"

- "La frunte sum netejoară

Și la ceafă cuib de cioară!..."

- "Socăciță ia să vedem ochii!

Cât sunt de frumoșei,

Place-ne de ei?!..."

- "Măi socăcițe măi,

Ce mai stați în fundul tinzii

Cu o mână de aluat,

Și cuptorul tot vi-i spart?!..."

- "Vie Petre cu topoarele,

Să tomnească cuptoarele!..."

- "Măi socăcițe măi!
Cat la masa di-nainte,
Nici îs coapte nici îs fripte!"

- "Cat la masa di-napoi,
Nici îs copate, nici îs moi!
Nu știu ce dracu-i de voi,
De sunteți așa de moi?"

Dar socăcițele vizate cu sulițele umorului și ale ironiei, care stârnește hazul numeroasei asistențe, au dat și ele un răspuns pe măsură:

- "De ați ști cere,
V-am da miere
Și cămașa di pi chele!..."

- "Dar așa vă mulțumesc,
N-ați știut cere frumos!..."

Tarostele, indispus la refuzul primit își încheie dialogul cu socăcițele prin aceste cuvinte:

- "Ies-o buhă din coteț
Și ne ocără pe toți!"

- "Ies-o buhă din cămară
Și pune pe noi ocară!..."

106. COLACII MIRESEI

După aceste introduceri cu ajutorul repetat al stegarului cu steagul de nuntă și al clopoțelilor săi, "tarostele" obține liniștea și atenția necesară pentru a intra în succesiunea obligatorie a obiceiurilor, strigând:

- "Măi socăcițe măi,
Colacii miresei
Să vie pe fața mesei!"... și continuă:

- "Ascultați dragilor mei
Ș-ai lui Dumnezeu!
Așa zice înălțata împărăteasă
Prin gura me:
A făcut doi colăcei,
Cum o ajutat Dumnezeu!
O îmblat cu sanie
Până pin Spanie,
În luna lui iulie!...
S-a dus în Orașul Nou
C-acolo-i hotu mai nou,
Ș-o făcut doi colăcei
Dintr-o majă de fărină,
Ca să-i joace-o săptămână".

- "Soacră mare să vedem
Ce voie are!"

- "Joacă, joacă soacră mare,
C-ai adus o noră tare
Nu știu fi-va de-ajutor
Ori da cu voi de cuptor!?"

Soacra mică, la casa căreia are loc nunta, a primit sarcina de onoare dar și dificultatea de a fi în rol de soacră mare și de a juca cei doi colaci mari ai miresei, frumoși și grei (14-16 kg amândoi), artistic lucrați și împodobiți sub legătoarea lor cu o ștergură mare, lucrare artistică remarcabilă și reprezentativă pentru arta țesăturilor și broderiilor policrome excepționale, având înfiptă în gura lor centrală o sticlă plină de țuică, de un litru. Ceterașii, toți cei patru prezenți, execută cu măiestrie străvechea melodie specifică, cea care de multe generații succesive se cântă la nuntă pentru dansul "colacilor miresei". Soacra mică, vrednică și strahoană din fire, ridică sus pe palmele ambelor sale mâini întinse deasupra capului, în sus, și joacă în ritmul alert impus de ritmul muzicii și al cântecului în care se exprimă frumoase versuri folclorice închinat colacilor miresei. Ea face piruete repezi și aplecări destul de accentuate sub privirile atente ale tuturor nuntașilor, dar sticla plină rămâne neclintită în centrul celor doi colaci suprapuși, când soacra mică s-a văzut înconjurată de corul cu cântecul și dansul numeroaselor socăcițe ajutoare benevole, dintre rudeniile sale. Dansul colacilor miresei s-a încheiat cu bine și fără accidente, acoperit de aplauze.

Sticla plină cu țuică din gaura centrală a celor doi colaci mari, a fost smulsă cu oarecare grabă îndată după încetarea dansului colacilor miresei, de o socăciță, Moiş Măria lui Tămașu Belteanului, de 30 ani, fina soacrei mici, prezentă aici ca ajutor benevol pentru treburile de la nuntă și a făcut parte din corul vesel al socăcițelor care, cu veselie exuberantă, au înconjurat cu dans și cântec și au stimulat dansul vijelios și dificil al soacrei mici, încheiat cu succes remarcabil.

107. COLACII "PUILOR" MIRESEI

Stegarul repetă agitația puternică a steagului de nuntă, cu clinchetul sonor al numeroșilor clopoței, asigurând iarăși liniștea și atenția pentru "tarostele" Moiş Dumitru, fratele marelui, care strigă:

- "Măi socăcițe, măi,
Colacii puilor miresei
Să vină pe fața mesei!
Că mireasa s-o lăudat
Că numai tot pui o țapat!"

S-au prezentat opt colaci mai mici, variabili în dimensiuni între 30-40 cm în diametru, "colacii puilor miresei", și aceștia minunat și migălos împodobiți pe toată fața lor superioară, prin împletituri din cocă de grâu curat, cu un bogat decor compus din lănțișoare, motive geometrice și florale, imagini de păsărele și motive simbolice. Toate lucrări de artă populară remarcabilă, dintre care șase pentru șase "coconi" și doi pentru două "cocoane", ca excepție de la regula generală:

Cei șase coconi au fost:

1. Moiş Dumitru a lui Petrușu lui Ghiurcă, de un an și jumătate, verișor al doilea cu mireasa;
2. Moiş Nicu a lui Văsăiu Musteșii, coconul fratelui mai mare al marelui, de 2 ani, nepotul marelui;
3. Mare Dumitru, a lui Mare Ion al Pârsei, de 2 ani și jumătate, verișor a întâia al miresei;
4. Mare Ion al Pârsei, coconul lui Mare Ion al Pârsei, de șase ani, verișor a întâia al miresei;
5. Cionca Nelu, coconul șefului postului de Miliție Certeze, invitați și prezenți la nuntă;
6. Moiş Dumitru, coconul lui Moiş Gheorghe a Șchiopului, de șase ani, vecin apropiat al miresei;

Cele două "cocoane" au fost:

7. Marinela, fetița surorii mai mici din Huta, a soacrei mici, verișoara a întâia a miresei;
8. Moraru Roxana, fetița comandantului Miliției din Negrești, invitați la nuntă.

În regulă generală este vorba de "coconi" mici de la 1 la 5 ani, și cu excepții cu totul mai rare câte un cocon ceva mai mare de 6-7 ani, și cu totul excepțional apar și fete în grupa "puilor miresei", între coconii chemați să-și primească darurile din partea miresei, sub forma acelor colaci remarcabil împodobiți prin împletituri decorative bogate și expresive, realizate cu măiestrie din aluat, pe fața lor superioară, un decor compus din lăntișoare, frunze și flori, păsări și diferite motive simbolice.

Preferința generală pentru "coconi" ca o continuitate vie, cu strictețe respectată din vechile tradiții ale Țării Oașului, stă în legătură cu dorința arzătoare și manifestă a marii majorități a bărbaților din acest colț de țară, ca soțiile lor să le aducă, prin nașteri, dacă se poate numai "coconi".

108. GĂINA MIRESEI PREZENTATĂ LA NĂNAȘI

La strigarea următoare, înlesnită de acțiunea stegarului cu steagul de nuntă, "tarostele" Moiş Dumitru a chemat la nași "găina miresei", spunând:

- "Măi socăcițe, măi,
Găina miresei
Să vie pe fața mesei!"

- "Că mireasa s-a lăudat
Că tot găini o îngrășat!"
El are în continuare și câteva relatări referitoare la găină:
- "Futu-ți raiu tău găină,
Eri ai fost pe după șură!
Ș-amu ai țigara-n gură!"

- "Eri ai fost pe după casă,
Ș-amu te-om pune la masă!"

- "Futu-ți raiu socăciță,
Că asta găină-i sură,
Ș-o ai prins-o pe după șură!
Ș-o ai prins cu nouă ouă,
Stegarul numai cu două!..."

- "A găinii-s cocoșate,
A stegarului îs tinere
Și nu-s sbârcite!..."

De la intrarea în sala mare de mese a apărut atunci purtătoarea "găinei miresei" la nași, Moiş Florica lui Gheorghe a Cuțai Leşului, în vârstă de numai 15 ani, care se îndreaptă cântând și în pas de dans cu versuri consacrate din tradiție găinii miresei. Ea poartă sus cu ambele mâni o tavă mare, pe care se găsește găina friptă, dichisită și înflorată, și cu țigară în cioc. Este vorba de aceeași găină, care, împreună cu suratele sale, dintr-o greșeală făcută la bucătărie când erau supuse toate găinile la hăcuire, o singură lovitură de secure îi retezase capul țanțoș, împodobit cu o frumoasă creastă roșie, ceea ce declanșase o larmă și operații chirurgicale și estetice urgente pentru remedierea și recuperarea "găinii miresei", cu imaginea inițială. Cei patru ceterași prezenți cântă cu pasiune și măiestrie melodia specifică a găinii, purtată în dans și cântec la masa de onoare în fața celor patru nași.

Moiș Florica, avansează de la intrare de-a lungul întregi săli de nuntași, recitând versuri cântate în armonie cu melodia ceterașilor și se îndreaptă către nași la "masa de onoare", spunând:

"Frunză verde-a ceterii,
Zi-mi ceteraș a găinii!
Frunză verde lemn de brad,
Zi-mi ceteraș mai cu drag!
Să mă pociu sui pe prag,
Di pi prag să mă scobor,
Să mă duc printre nuntași,
Cu găina la nănași!
De-aseară pe însărat,
O scrisoare-am căpătat,
Scrisoare de la nănași,
C-ar mânca găină grasă!"

- "Când scrisoare-am căpătat,
După găini am plecat!
Ș-am plecat în jos la țară,
Ș-am venit piste hotară!..."

- "Nu știu cum dracu-am vinit,
De pe tăt locu m-am fript!
Și m-am fript cu apă rece,
Rău mă tem că nu mi-a trece!..."

- "Nașule ce te gândești,
Că durerea nu plătești??..."

- "Nașule nu te gâнди,
Că durerea nu-i plăți!..."

- "Găina me nu-i tare friptă,
Numai cât îi pârjolită!
N-am avut lemne uscate,
Că pădurile-s departe!"

- "Pădurari-s oameni răi,
Că se dau după femei!
Și după mine s-o dat,
Știut-o că n-am bărbat!"

- "Dipt-un lemn putregăcios,
El vrut-o să mă puie jos!
Să mă sărute frumos!..."

- "Prețu la găină-i pus
De la cinci sute în sus!
Prețu la găină-i gata
Cinci sute de lei îi plata!"

"Nașul ce te gândești,
Că găina no plătești?!
Nașule nu te gândi
Că găina nu-i plăti!
Ci numai scoate banii,
Nu te tot sămălui!
Nașule om de frunte,
La găină nu știi multe,
Că io-s fată tinerea,
Nu pot spune atâtea!
De-a dora când îi veni,
Mai multe ți-oi povesti!"

Moiș Florica lui Gheorghe a Cuțai Leșului, de 15 ani, a indicat cu destulă claritate ca preț al găinii prezentată în cântec la cei 4 nași, de la 500 lei în sus! Ea a primit 400 de lei, contribuția a 100 de lei din partea fiecărui naș și prezentatoarea s-a mulțumit cu plata oferită pentru cântecul ei. Moiș Florica este verișoară a întâia cu mirele.

109. INVOCAREA MIRELUI ȘI A STEGARULUI SĂU

Stegarul repetă loviturile cu bota steagului în masa de onoare, agită steagul cu putere în vânt declanșând clinchetul sonor și muzical al celor treizeci de "țurgalauă" și "ceangauă", clopoței din bronzul cel mai fin și strălucitor care-l împodobesc, obținând iarăși liniște totală și atenție la cuvintele "tarostelui" Moiș Dumitru, fratele mirelui, frate mai mare de 34 ani, care îl invocă acum în versurile rostite de el, chiar pe mire:

- "Plânge-mă maică cu dor,
Ț-am fost fată și fecior,
Ț-am scos plugul în odor,
Ț-am arat, Ț-am treierat,

Grâu roșu Ț-am sămănat!
 Grâu roșu de primăvară.
 Inima, mamă, mă omoară!" ...

"Tarostele" amintește cu aceste versuri partea finală din bulciugul luat mirelui, după care a urmat și închinarea paharelor pline ale mirelui cu rudeniile lui apropiate, la casa lui părintească, câteva minute înainte de plecarea mirelui în fruntea unui mare alai de nuntași, către Dâmbul Bisericii, în întâmpinarea miresei care va veni pentru căsătoria religioasă.

Cele din urmă versuri rostite de către "tarostele" Moiş Dumitru au fost adresate stegarului, purtătorul steagului de nuntă, cu rol important în desfășurarea mai multor aspecte și momente din desfășurarea nunții precum s-a văzut.

- "Nu te bucura stegar,
 Pune-ți până la dosar,
 Dă-i steagu la alt stegar!
 Și de-acuma înainte,
 Amin și noroc să fie,
 La cesta căsătorie!"

Versurile adresate de "taroste" stegarului, responsabilul principal pentru confecționarea steagului ca și pentru purtarea și mânuirea lui în momente importante din timpul desfășurării nunții, în care stegarul ca și "tarostele" au sarcini directe și de răspundere, subliniază faptul cunoscut și generalizat că în toate cazurile concrete, atât mirii dar și miresele își aleg stegarii și "tarostii" din cercurile lor de rudenii și prieteni de încredere, demni de a îndeplini în mod corespunzător sarcinile de onoare și de răspundere care le sunt încredințate în ceremonialul complex al nunții lor.

110. STRIGAREA ȘI STRÂNGEREA DARURILOR

În desfășurarea complexă a tuturor aspectelor de la masa mare din noaptea nunții, cu un program intens și susținut, de la orele 21 până a doua zi la orele 7-8 dimineața și chiar la orele 18-19 a doua zi de după noaptea nunții, cum a fost cazul la nunta lui Finta Dumitru, când au avut loc prelungiri în colective mai reduse, alcătuite din rudeni și prieteni apropiați, am subliniat o succesiune bine statornicită de momente și manifestări cu semnificații foarte diferite, rituale, folclorice, etnografice și distractive, cu dansuri și muzică din patrimoniul tradițional (specific zonei și cel național și internațional modern, în alternanțe cu meniul servit la masa mare), au loc și manifestări cu semnificație materială, economică și socială, al căror sens este să marcheze sprijinul acordat de obștea satului unei noi familii, la încheierea ei. Este și acesta un obicei străvechi, cu rădăcini arhaice în structura ceremonialului de nuntă de la românii de pretutindeni, la sate ca și la orașe.

Astfel, pentru un timp variabil, în strictă concordanță cu numărul total al invitațiilor prezenți la masa mare, are loc desfășurarea obiceiului generalizat pentru toate cazurile din Țara Oașului, denumit strânsul darurilor.

După cel de al doilea sau al treilea fel din meniul oferit și servit la masa mare, aproximativ între orele 23-24, se alcătuieste un colectiv compus din perechea celor doi miri, cu nașii, cu stegarul și cu "tarostele", adică din nucleul central aflat la "masa de onoare", care procedează la "strânsul și strigarea darurilor".

Începutul se face cu nașii. Mirii, cu paharele pline, închină nașilor paharele lor, în timp ce stegarul cu ajutorul steagului și al tehnicii consemnate, dobândește liniște totală și

atenția întregii mulțimi de nuntași. El anunță tema și dă cuvântul "tarostelui". Aceasta primește darurile în bani de la nași, cu unele obiecte dăruite mirilor, strigă cifrele în bani și numele obiectelor, arătându-le și pe unele și pe altele nuntașilor atenți, subliniind în câteva cuvinte valoarea, frumusețea și utilitatea obiectelor respective.

Cu acest procedeu repetat, în deplasare, de la masă la masă, de la nuntaș la nuntaș, în saivan, grupul respectiv, cu cei doi miri în frunte, străbate întreaga sală cu opriri la fiecare om aflat la masa mare și fără nici o excepție, închinând cu paharele lor pline, când "tarostele" strigă sumele primite și darurile în obiecte, concomitent cu arătarea lor către mulțimea prezentă în saivan. Paralel cu primirea banilor și obiectelor se întocmește și un tabel nominal pentru fiecare donator, unde sunt consemnate sumele de bani și obiectele primite de la acesta, făcându-se astfel cu grijă și bilanțul contabil în care figurează cifrele încasărilor finale, când a fost încheiat circuitul total, pentru a se putea consemna și striga cifra totală realizată. Limitele acestor sume nominale variază de la 200 până la 2000 lei și uneori 3-5000 lei, prioritatea aparținând de regulă nașilor, care sunt capi de listă pe tabelul întocmit și frunțași prin sumele dăruite mirilor.

Cap. XVI A doua zi după nuntă

111. LA DORMIT ÎN VECINI

La nunta Mărichii, soacra mică, Finta Cecilia, avea mai mulți musafiri străini decât avusese în calitate de soacră mare, la nunta lui Dumitru. Cu tot spațiul mare de care dispunea pentru cazarea lor, în cele patru camere încăpătoare din "casa mare" și în cele două din "casa mică", toate șase foarte bine amenajate, fiecare având paturi duble, cu multe perne în fețe albe, imaculate, încărcate cu pene curățate și moi de la păsările de curte și cu cerzi din lână țigăie, frumos înflorate în culori vii, dar armonioase, tot va fi o problemă dificilă pentru soluționarea solicitărilor, întrucât unele dintre familiile de nuntași, rudeni sau prieteni invitați, sosiseră aici și cu unii dintre copiii lor, mai mici sau mai mărișori.

Pentru a mă putea bucura de câteva ore de odihnă liniștită, pe care o simțeam ca necesară și a evita o posibilă pățanie ca cea de la nunta anterioară, în amintirea acelor evenimente posibile și acum, am acceptat sugestia propusă și am optat pentru trecerea la dormit în locuința vecină, cea mai apropiată, care fusese oferită.

Pe la orele trei după miezul nopții, vecinul amabil și bucuros de oaspeți, Moiş Gheorghe a Şchiopului, care se afla cu soția și un băiețel printre nuntașii din "saivan", mi-a purtat sacoşa cu bagajele și m-a condus în locuința proprie, cu două nivele, și foarte apropiată.

La inițiativa lui, mi s-a oferit camera cea mai curată, mai bogată în inventar și mai frumos împodobită, de la nivelul de sus. Drept acoperitoare mi s-a așezat pe pat o "dună" mare, grea și călduroasă, plină cu multe pene curățate și moi, provenite de la păsările domestice. "Duna" este unul dintre puținele obiecte din inventarul interiorului, cu valoare documentară pentru îndelungata conviețuire a oșenilor, ca și a maramureșenilor, cu populația de origine etnică evreească, destul de numeroasă, în aceste două provincii ale României, până la cel de-al doilea război mondial. Ea este un obiect care poate fi văzut astăzi frecvent, în multe case din Țara Oașului și din Maramureș.

După numai o oră de somn, în casa lui Moiş Gheorghe a Şchiopului, m-am trezit simţind cum o bună parte din “duna” grea şi prea călduroasă ca învelitoare pentru începutul lunii mai, cursese spre duşumeaua acoperită cu un mare şi frumos covor ţesut din lână ţigăie şi bogat ornamentat cu motive florale, policrome, bine armonizate.

Cu oarecare eforturi fizice, am ridicat şi rearanjat mai bine “duna” respectivă pe pat, adormind din nou pentru alte două ore de somn. M-am trezit, ca de obicei acasă, de mai multe decade, la ora 6 dimineaţa. Dormisem un timp relativ scurt, de numai trei ore, dar liniştit şi odihnitor. Mă aflam singur în toată casa. Proprietarii se reîntorseseră doar după câteva minute în saivanul cu nunta din vecini, pentru continuarea petrecerii cu dansuri şi muzică, mâncăruri şi băuturi.

Cea dintâi problemă care mi s-a pus aici a fost “buda”, aflată jos, undeva prin curte către grădina gospodăriei... Ea nu avea uşă izolatoare la intrare şi nici curăţenia corespunzătoare...

Am căutat apoi mai îndelungat, cu lanterna, un loc potrivit pentru bărbierit şi spălat. Am aflat, la nivelul de jos, o cameră mare, din care accesul la baie cu instalaţie de apă curentă şi chiuvetă prezentau un aspect civilizat, unde m-am putut bărbieri şi spăla în toată voia şi cum se cuvine.

Făceam toate aceste căutări şi treburi sub ecourile puternice ale muzicii şi dansurilor oşeneşti care la răsăritul soarelui şi în zi senină de la începutul lunii mai, parcă răsunau mai clar şi mai armonios în aerul liber, înviorător şi curat din curtea aflată între casa mare şi casa mică, unde se mutaseră din zorii zilei ultimii nuntaşi, destul de numeroşi de altfel, care părăsiseră complet saivanul, continuând cu elan susţinut şi mai mare aprite petrecerea de la nuntă...

Am revenit printre nuntaşii din gospodăria familiei Finta, pe la orele şapte dimineaţa, odihnit după cele trei ore de somn liniştit în casa vecină. Eram înviorat de aerul răcoros şi curat dar şi de intensitatea ritmică a dansurilor şi muzicii instrumentale a ceteraşilor din Bixad şi Moişeni. Era vorba de dansul bărbătesc “roata” cu tropotitul lui sacadat, “pe mare şi pe mânăşl” şi de dansul de perechi, în doi, un bărbat şi o “giucăuşă”, cu numeroase perechi de tineri şi de persoane mature sau chiar în vârstă mult înaintată, care dansau cu foc, la întrecere cu tinerii “ca la nuntă”.

112 “ASCULTĂM PE TATA”

M-am oprit chiar când am păşit pragul porţii în curtea Finta, plină de nuntaşi, animaţi de o veselie exuberantă, dansând, cântând şi “îpaurind” cu multă veselie şi m-am aflat cu surprindere, pe la orele şapte dimineaţa, lângă mirele Moiş Grigor, care la “bună dimineaţa” mi-a răspuns cu vorbele: “ascultăm pe tata”. El se afla într-un grup mai mare de feciori, lângă “Dacia” oprită aproape de poartă, pe capota căreia era instalat un mare aparat radio - casetofon cu multiple posibilităţi, o combinaţie recentă cu remarcabile calităţi tehnice, de fabricaţie japoneză, în care mirele pusesese o bandă de casetofon, de la care răsunau cu putere “străgete” şi “îpaurituri” oşeneşti, cântate în asociere armonioasă cu melodiile instrumentale ale unor ceteraşi din Moişeni, în versuri declamate de către Finta Gheorghe a lui Finta Petre lui Mihăilă, dezmierdat de către consătenii săi “Fintuca”, tatăl miresei de la nunta actuală, decedat într-un tragic accident, survenit cu cinci ani mai înainte de această nuntă, accident fatal, care i-a frânt firul vieţii la vârsta de 36 de ani...

Această bandă de casetofon provocase numeroase momente cu lacrimi în ochi şi durere amară în inima întregii familii a celui dispărut, dar mai cu deosebire în inima lui Finta Petre lui Mihăilă, tatăl lui Gheorghe, cu sufletul copleşit de mahnire profundă şi

neconsolată pentru pierderea năpraznică a unicului său fiu... Din când în când copiii lui Gheorghe, nepoții bătrânului Finta, cei doi nuntași din anul acesta, obișnuiau să pună la ascultare banda cu acele “străgete” și “îăpurituri” cântate de vrednicul și iubitul lor tată...

În acele momente de rememorare dureroasă, resimțită îndeosebi de către bătrânul Finta Petre lui Mihăilă, care își plângea cu disperare singurul său fecior, cu lacrimi amare, nepotolite, în toți anii în care el a supraviețuit aceluia grav accident, la vârsta sa de 73-76 de ani, când a părăsit și el această lume cu inima cemită și neconsolată...

În clipele în care ajunsesem lângă mașina cu marele casetofon și mirele mi-a răspuns la “bună dimineața!” cu vorbele: “ascultăm pe tata!”, vorbele lui mi s-au părut a fi intonate ca un refren din ceremonia înmormântării, în care oșenii “se cântă” în versuri de îngropăciune, în care ei cântă virtuțile morale, omenia și vrednicia celui condus pentru veșnicie pe ultimul lui drum.

La vârsta de 36 ani, “Fintuca” era un bărbat tânăr și voinic, jovial și harnic, optimist și întreprinzător, cu un caracter și comportament plin de omenie, cu totul remarcabilă... El s-a suit în nukul din grădina proprie, să scuture fructele coapte, în ziua de 15 septembrie 1983. Pomul se afla în zona de fâneată naturală, rezervată pentru “cosalău” și pentru asigurarea rezervelor de nutrețuri necesare pentru hrana animalelor la vremea de iarnă, în partea sudică a grădinii, mai jos, către Valea Râului Rău, alături de “pălincie”. Sub coroana nukului se afla un coș metalic mare și greu, ca o ladă cu fundul și laturile prălitate din fier masiv turnat ca o singură piesă în “fabrica de fier” care funcționase pe vremurile administrației austro-ungare, ca un mic centru metalurgic situat ceva mai sus de șoseaua Satu Mare - Sighet, în Huta - Certeze, spre răsărit, pe Valea Râului Rău. Acolo s-a adunat o mică și originală colonie de muncitori mineri calificați, cehi, slovaci și doar câțiva polonezi, care extrăgeau minereul de fier și turnau fierul topit direct în tiparele unor forme simple, sau ale unor părți componente pentru angrenaje compuse ulterior în mecanisme mai complexe. Așa au fost fabricate “cilele”, vagonete metalice folosite la transportarea diferitelor materiale utile, precum: minereul din mină, până la instalația pentru topirea fierului, piatra din cariere pentru realizarea terasamentului drumului forestier cu șine din fier, care cobora dinspre munte în direcția est-vest, prin Huta și prin Moisei, paralel cu albia Râului Rău, până la Bixad, unde făcea legătura cu vechea linie de cale ferată îngustă Satu Mare - Bixad, care a funcționat până în anul 1987, când a fost înlocuită cu o nouă cale ferată normală pe direcția Satu Mare - Bixad. Încă din secolul al XIX-lea și în primele trei-patru decade din secolul XX, aceleași amenajări și mijloace de transport au fost utilizate intens, când s-a intensificat la superlativ exploatarea întinșilor codri de fagi bătrâni, multiseculari, care acopereau Munții Oașului și ai Țibleșului, și codrii de stejari falnici, care acopereau cea mai mare parte a Depresiunii și a tuturor piemonturilor din părțile laterale ale depresiunii din Țara Oașului.

Cu “cilele”, vagonete compuse din piese de fier masiv, turnate separat în tipare cu forme speciale și apoi asamblate împreună, s-au transportat din munte la vale, până la Bixad, mii de trunchiuri masive de fagi bătrâni și de stejari de cea mai bună calitate, între care un loc aparte l-au ocupat “stejarii oglindă”, destinați și unii și alții industriei forestiere aflată în curs de dezvoltare, între granițele țării și mai departe în afara ei. Cu “cilele” prevăzute cu lăzi metalice mari, înfundate jos și lateral, dar deschise la gura de sus, s-au transportat cărbunii din lemn, mangalul fabricat pe loc în mijlocul acelor mari codrii de fag, unde au fost organizate numeroase și mari “bocșe”, în care se clădeau câte 250 metri steri de lemne de cea mai bună calitate, rânduite într-o singură “bocșă”. Erau lemne supuse carbonizării prin propria lor ardere, în mari “ruguri” cu forme conice, clădite și aflate sub privegherea permanentă a unor meșteri experimentați, care au mistuit întinse păduri

multiseculare de fagi bătrâni, transformați în mangal. Și tot cu “cilele” s-au transportat din munte până la Bixad și de acolo pe calea ferată, până la mari distanțe, mii de hectare din pădurile de fagi, multe milioane de arbori mari și frumoși, podoaba munților, transformați în metri steri de lemne pentru foc.

Resturi din acele “cile”, vagonete mai simple din fier masiv și greu, sau prevăzute cu câte o ladă metalică mare și grea, după natura materialelor destinate transportului, se mai văd și astăzi prin diferite gospodării din Țara Oașului, și îndeosebi în satele apropiate de drumurile forestiere utilizate în trecut și abandonate după 1944.

Printre aceste piese, care sunt documente concrete și demonstrative pentru istoria industriei mai recente a fierului, trebuie consemnat mai întâi linguroiul mare și greu, turnat și el din fier, topit în tipar cu formă de polonic, care are un cioc de scurgere la capătul din față, cel care a fost utilizat cu mare forță fizică de către cei mai voinici muncitori calificați, la turnarea manuală a fierului topit în tipare predeterminate. Acest linguroi mare a zăcut mulți ani în curtea muncitorului Golenea Ioanus, din Huta Certeze (62 ani), al cărui bunic, Golenea Iosif, de origine etnică cehă, mănuiise o asemenea unealtă în “fabrica de fier”, din aceeași localitate, către finele secolului al XIX-lea.

Acest linguroi se află acum în al zecelea an de când figurează în inventarele micului Muzeu Istórico-Etnografic din Negrești-Oaș. Și tot din acele vremuri și origine direct înrudită, supraviețuiește coșul metalic mare și greu, turnat din fier topit într-o singură piesă masivă în formă de ladă închisă la fund și patrulater, dar, rămasă cu gura veșnic deschisă la partea superioară, așezată cu eforturi în grădina familiei Finta din Moišeni, sub nukul de lăngă “pălincie”, ladă folosită pentru depozitarea fructelor coapte și fermentate, aduse la alambic pentru dublă distilare și transformare în țuică, prea mult apreciată!

Urcat sus, pe ramurile nucului cu fructe coapte, care curgeau jos scuturate cu prăjina mănuită de Finta Gheorghe, în grădina proprie, acesta a făcut o mișcare greșită și a căzut cu toată greutatea corpului său peste muchea groasă din fier turnat în formă de ladă cu gura deschisă în sus, cădere în care tânărul bărbat, voinic și perfect sănătos, la 36 de ani, și-a macerat complet întregul ficat.

Transportat în cea mai mare grabă cu un autoturism, care se afla la 50-60 de pași distanță de locul accidentului, la spitalul din Negrești, accidentatul a sucombat într-un timp mai scurt ca două ore, cu chinuri îngrozitoare, chiar pe masa de operație, lăsând în urma lui o soție cu trei copii mici, și un tată vârstnic, al cărui singur fiu și nădejde era. A lăsat în urma sa o mare durere neconsolată, în familie, între rudeniile și numeroșii săi buni prieteni, ca și în inima celor care l-au cunoscut și prețuit.

Iată cum și-a “cântat” durerea profundă și disperarea, la începutul bocetelor sale de înmormântare, iubita lui soție, în versuri compuse în concordanță cu tragicul accident, care o lovise atât de crunt:

- “Mânce-te amaru nuc,
Fără gazdă m-ai făcut!
Făcutu-ma-i fără gazdă
Și puiții fără tată!”...

Pe monumentul lustruit ca cea mai fină și strălucitoare marmoră neagră, din andezitul eruptiv al munților Oașului, destinat să-i veșnicească pentru eternitate memoria lui Finta Gheorghe, sub streășina bisericii din Moišeni, s-au scris cu măiestrie grafică trei strofe în versuri care exprimă gânduri simple, dar profunde, potrivite cu portretul moral al decedatului:

- “Sub această rece cruce,
În acest tăcut mormânt,

Toate trec în astă lume,
Toate pier precum un vis,

Doarme tot ce-aveam mai dulce
Și mai scump pe-acest pământ!...

Dar acest nume rămâne,
Pe această piatră scris...

Deci nu uita, fii credincios,
Cu grijă și cu teamă.
Și lasă-n urmă-ți luminos,
Un crez, un gând, un drum frumos!"...

Bătrânul Finta Petre lui Mihăilă și fiul său Gheorghe, n-au avut nici unul nici altul bucuria de a participa la desfășurarea celor două minunate nunți, care au avut loc în interval de numai trei luni din anul 1988, în gospodăria în care osteniseră cu osârdie, pricepere și mare hărnicie, unul vreme de trei sferturi de veac și celălalt numai un sfert de secol, ambii cu rezultate deopotrivă de remarcabile și demne de laudă, atât în faptele de omenie, izvorâte din înțelepciunea lor, cât și în roadele muncii lor pilduitoare, depusă permanent cu nespusă hărnicie.

113. SINGUR ÎN SALA MARELUI SAIVAN

Am revenit în curtea familiei Finta, între nuntașii care cu mult elan, continuau petrecerea aprinsă de la nunta lor, în jurul orei șapte de dimineață. Eram atunci preocupat, frământat de o îngrijorare specială. Pierdusem, în seara anterioară, anvelopa din piele de vită, în culoare maron închis, de la aparatul de fotografiat, un Zorky de fabricație sovietică, pentru filme Leica. El îmi fusese împrumutat prin Casa de Cultură Negrești - Oaș de la Muzeul Istórico-Etnografic al Țării Oașului și aparținea unei muzeografe amabile. Pierderea obiectului indicat nu putea fi sub nici o formă justificată, ceea ce impunea restituirea aparatului exact așa cum îmi fusese împrumutat.

La ora trei după miezul nopții, când m-am hotărât să părăsesc saivanul pentru câteva ore de odihnă necesară, m-am sesizat de lipsa acelui obiect și am memorat cu amănunțime concretă, toate momentele din ziua nunții, cu multe deplasări și agitații, determinate de nevoia de a surprinde și consemna cât mai multe aspecte diferite din desfășurarea ceremonialului atât de complex al nunții, și am ajuns la siguranța absolută că sosisem cu aparatul complet în saivan. Peste tot unde fotografiasem în cursul zilei, utilizasem aparatul dezbrăcat de învelitoarea lui incomodă și tot de atâtea ori o reinbrăcasem.

Cu această siguranță absolută, am căutat prin iarba de lângă capătul băncii de la "masa de onoare" unde stătusem și lucrasem, făcând însemnări și fotografii, între orele douăzeci și unu și trei după miezul nopții, dar căutarea a fost fără rezultat... Am făcut îndată după aceea și rugămintea către Big Ana, bunica miresei, lucrător și observator neadormit de zi și de noapte la ambele nunți ale nepoților ei, să controleze dacă nu cumva lăsasem obiectul incomod în camera nordică din "casa mare", unde dormisem în noaptea de după sosire și unde îmi lăsasem bagajele personale. Eu n-am îndrăznit să intru acolo, întrucât între timp, camera respectivă fusese atribuită unei familii dintre nuntașii "mai de vază", sosită de la Satu Mare și cu doi copii. Răspunsul, după control riguros, efectuat în taina nopții târzii, a fost tot negativ, ceea ce a trezit îngrijorarea. Dimineața următoare eram, din această pricină, destul de grăbit să ajung cât mai repede cu putință pentru un al doilea control în marea sală a saivanului.

După câteva momente de reculegere și rememorare, lângă "Dacia", ascultând cu profundă înduioșare "strigetele" și "îipuriturile" lui Finta Gheorghe, acompaniate armonios de muzica ceterașilor din Moišeni, care răsunau cu putere de la marele casetofon japonez, așezat pe capota mașinii, oprită lângă poartă în mijlocul curții Finta, și cu gândul la gestul filial emoționant al mirelui Moiş Grigor, care drept răspuns la "bună dimineața" mă întâmpinase cu vorbele "ascultăm pe tata!", am resimțit starea de îngrijorare cauzată de pierderea envelopei de la aparatul de fotografiat, care mă obligase la dezbrăcarea lui, nu numai la schimbarea rolfilmelor epuizate, ci și la toate momentele în care a fost nevoie de folosirea lui activă pentru fotografiat.

Cu această îngrijorare, lăsând grupul tinerilor ascultători, în frunte cu mirele, lângă Dacia și casetofon, am străbătut curtea printre nuntașii cuprinși de mare veselie, care continuau petrecerea lor cu muzică, dansuri aprinse și strigături în versuri și am coborât singur, spre "saivan", la lumina zilei, într-o zi cu soare plin, la orele opt dimineață, poposind singur, în sala mare de mese care adăpostise o noapte întreagă banchetul pantagruelic de la nunta Mărichi.

În vasta sală de mese nu mai era nici o altă ființă omenească la ora aceea. Toți oamenii de ordine, activi toată noaptea cu sticlele și paharele pline, purtate pe toate mesele și la toți numeroșii nuntași, toate numeroasele "socăcițe" ajutoare, active la servirea felurilor de bucate din meniul bogat pregătit pentru "masa mare" și toți cei opt sute cincizeci de nuntași, reuniți din două mari alaiuri - al miresei și al mirelui - ca o singură mare mulțime care își luaseră locurile prestabilite într-un timp record de numai 3-4 minute și în ordine desăvârșită, toți impresionați plăcut atât de acuratețea și rânduiala estetică, decorativă, cât și de bogăția alimentelor, băuturilor și prăjiturilor expuse, rânduite pe toate mesele, în afara tuturor, când au pătruns în seara anterioară în această sală.

Dar vizitatorul singuratec ajuns în sala mare a saivanului, care adăpostise banchetul de la "masa mare" cu cei opt sute cincizeci de nuntași de ambele sexe, a doua zi la ora opt de dimineață, poate face câteva considerații cu privire la cele constatate, remarcând că toate imaginile impresionante din seara anterioară au rămas aceleași cu unele aspecte noi, care pot fi numite "unele deranjamente". Nimic nu se schimbaseră în imaginea decorativ-estetică de ansamblu.

Toate mesele se aflau rânduite așa cum fuseseră la început. Au rămas pe locurile lor cele două șiruri paralele de farfurii întinse, pe care fuseseră așezate cu intenții decorative cele 6 feluri de produse comestibile valoroase destinate aperitivului. Din loc în loc, pe linia mediană a tuturor meselor, se văd și castroanele mari destinate celor patrușprezece sorturi de prăjituri delicioase oferite nuntașilor, întregite și cu feliile de cozonaci proaspeți. Sunt prezente păhăruțele și paharele cu sticle pentru băuturi și farfurii numeroase, din care se constată prezența pe mese a felului trei, pilaful din rășcaș și carne de miel proaspătă. Dar întreaga imagine a stării prezente pe toate mesele, arată că în ceea ce privește consumul din toate aceste produse, la unele locuri a fost total, la altele parțial și o serie de tacâmuri au rămas neatinse, fără nici o întrebuintare și fără consum de alimente. De aici concluzia că aceste consumuri diferențiate, parțiale, totale sau inexistente, demonstrează că pronosticul inițial, care prevăzuse și determinase aranjamentul de la început cu distribuirea riguroasă a tacâmurilor, veselei și cel puțin a două feluri din meniul pregătit, cel inițial, aperitivul și cel de încheiere, prăjiturile și cozonacii, nu s-a realizat în totalitatea lui de 1050 de persoane cât declarase și executase în fapt bucătăreasa șefă, ci după o evaluare ulterioară și după consumul înregistrat, această cifră s-a dovedit a fi de 850 persoane la banchetul din noaptea nunții. Faptul acesta a fost urmat de organizarea unei repetiții la masa de nuntă, tot în sala saivanului, cu alte 200 persoane prezente, realizându-se astfel prezența și consumul

preconizat inițial. Cea de a doua masă a avut loc în același cadru decorativ care fusese montat pentru noaptea nunții și păstrat pentru două-trei zile posteriore, în ordinea și acuratețea inițială, trecându-se la demontarea lui numai după cea de a doua masă.

Dar același vizitator singuratic, ajuns în sala mare de mese a saivanului care adăpostise banchetul de la masa mare cu 850 de persoane a doua zi, la ora opt de dimineață, când nu mai era nici o altă ființă omenească în saivan, a fost foarte surprins și șocat să constate că singurele ființe prezente și foarte active, în plină zi cu soare luminos, ființe care săreau cu multă sprinteneală de la o masă la alta, de la o farfurie la alta, parțial sau total plină, erau doi dulăi bălțați, cu pete din culori diferite și ansambluri cromatice deosebite, ambii din rasa mare a câinilor ciobănești. Aceștia înfulcau cu plăcere și grabă din produsele meniului calificat, calitativ și cantitativ ca "ireproșabil", pregătit fiind cu remarcabilă pricepere și dăruire pentru cel puțin o mie și cincizeci de persoane.

Mi-am îngăduit să alung acești doi consumatori nepoții la banchet, fără o autorizare specială, care era de fapt chiar dificil de cerut și de obținut la ora aceea, când toate ființele direct responsabile: gazdele, numeroasele socăcițe ajutoare, bucătăreasa șefă, paharnicii care activaseră tot timpul nopții cu sticlele și paharele pline, purtate cu multă râvnă, cei mai mulți încărcăți cu muncă foarte încordată, vreme de o săptămână, adeseori târziu până după miezul nopții, intraseră și ei, toropiți cu totul de oboseală, la câteva ore de odihnă necesară și bine meritată.

Trebuie făcute însă două excepții: pentru mirele aflat cu grupul său de feciori prieteni, concentrați lângă mașină și casetofon ascultând cu emoție și întristare "străgetele" și "țăpuriturile" oșenești mișcătoare ale lui Finta Gheorghe, cel care cauzase momente de îndurerare, prin absența lui de la acest spectacol deosebit, și pentru grupul mixt mai mare de nuntași, rudenii și prieteni, care mai petreceau cu veselie mare, cu muzică și dansuri aprinse, afară în mijlocul curții, în aer curat și răcoritor.

114. ANVELOPA APARATULUI FOTOGRAFIC PIERDUTĂ ȘI REGĂSITĂ

După ce am alungat cei doi dulăi bălțați în culori pestrițe din rasa mare a câinilor ciobănești, care săreau cu multă sprinteneală de pe o masă pe alta și de la o farfurie la alta, sau de la un castron la altul, conduși de un ascuțit simț al mirosului spre tot ce era mai apăsător din conținutul lor, când aceștia se aflau ca musafiri nepoții, dar prezenți și activi consumatori la banchetul pentru numeroși nuntași, privind cu atenție în toate părțile, am avansat până la colțul nord-estic al saivanului și m-am oprit la capătul băncii de la masa de onoare, pe care stătusem și lucrasem în noaptea anterioară între orele douăzeci și unu și trei după miezul nopții, când mă retrăseseam pentru odihnă la casa vecină, cea mai apropiată de gospodăria nuntașilor.

Aveam siguranța absolută că numai aici putuse să rămână obiectul dispărut, pe care îl căutasem înainte de plecare în noaptea anterioară, fără rezultat. Siguranța mea se întemeia pe rememorarea strictă și concretă a tuturor momentelor și locurilor pe unde umblasem în cursul zilei, cu succesiunea multor evenimente și manifestări interesante din ziua agitată a nunții, cu aspecte interesante care trebuiau consemnate. Acestea fuseseră desfășurate concomitent și paralel la casa marelui, la casa miresei, în etape paralele și succesive, în curtea bisericii, la casa parohială și în biserică, unde făcusem eforturi să fiu prezent pentru însemnări și execuții de fotografii documentare, când fusesem obligat să dezbrac și să îmbrac aparatul de fotografiat cu haina lui din piele în culoare maron. Ultimul moment din seria unor asemenea operații avusese loc chiar la ieșirea din biserică, după cununia religioasă, când afară, la întuneric, rugasem un tânăr oșan să strângă mai bine

acoperitoarea respectivă și să apese butonul de închidere, operație care necesita un efort fizic mai accentuat și folosirea ambelor mâini, când eu mă aflam cu aparatul într-o mână și mapa cu însemnări în cealaltă. După executarea acestui gest de ajutor la rugămintă, au mai urmat doar câteva minute cu marșul mulțimii cu numeroși nuntași către sala saivanului, la orele 21.

După această rememorare precisă și sigură, ajunseseam la concluzia că sosisem în saivan cu aparatul de fotografiat îmbrăcat în haina lui din piele de vită maron. Dar după căutarea cu rezultat negativ de la ora trei după miezul nopții, înainte de culcarea în vecini, siguranța absolută nu m-a împiedicat să mai fac o căutare în taina liniștită a nopții târzii, cu ajutorul riguros a lui Big Ana, în camera unde dormisem după sosirea la casa nuntașilor și îmi depusesem bagajele personale. Si aici a fost un control riguros încheiat tot cu un rezultat negativ. Dar ambele căutări cu rezultate negative, mi-au întărit și mai mult siguranța că obiectul pierdut numai aici a putut să rămână. Am căutat astfel cu atenție mai concentrată în jurul capătului de bancă pe care stătusem și lucrasem în noaptea anterioară și acum la ora 8,30 dimineața, la lumina zilei, am aflat obiectul pierdut temporar, căzut în iarba mai înaltă din spatele băncii pe care stătusem și în afara cergilor și păturilor care acopereau peretele pentagonal decorativ din fundul saivanului și închideau sala banchetului jur-împrejur, pe întregul perimetru dreptunghiular al saivanului, cu o singură deschidere liberă de 2 m, pe latura răsăriteană spre capătul sudic. Aceste țesături populare și industriale actuale, închideau pereții laterali ai saivanului pe înălțimea de 2,50 m de la nivelul solului, până la cununile orizontale ale construcției din bârne de lemn rotunde și cioplite, recuperabile.

Găsind obiectul pierdut temporar, am scăpat de îngrijorare, eliberându-mă de preocuparea care devenise o sursă de neliniște. Aveam acum posibilitatea de a restitui aparatul împrumutat cu amabilitate și bunăvoință, exact în condițiile în care el îmi fusese încredințat cu vreo câteva zile mai înainte.

115. VIZITA PRIMARULUI DIN CERTEZE, SIMION CIORBĂ

Mă aflam în camera nordică din “casa mare”, la familia Finta, în care revenisem deodată cu terminarea spectacolului nunții și plecarea nuntașilor “mai de vază”. Pe la orele 17 au ajuns până la mine ecourile ceva mai animate ale unor discuții și chiar ciocniri de pahare, ecouri care se propagau din partea unui grup nu prea numeros, după cum se părea.

Am trecut peste tinda mediană, despărțitoare, și am intrat în camera cu accesul principal din latura sudică a locuinței, utilată de totdeauna și mai ales în ocazii speciale ca cele desfășurate în ultimele două-trei zile, cu inventar și materiale necesare pentru o sufragerie completă.

Grupul, într-adevăr, nu era deloc numeros. El cuprindea doar șase persoane. În fruntea micului colectiv se afla primarul comunei Certeze, Simion Ciorbă, însoțit de șeful de post al miliției Certeze, doi cetățeni localnici mai în vârstă, cu părul încrunțit, necunoscuți mie, probabil certezani am gândit, dintre consilierii în funcțiune, apoi Moiş Petrică a Surdului, fratele mai mare al mirelui, conducătorul autovehiculului motorizat Aro cu ataș, care purtase grupul autorităților în deplasare pentru sarcini administrative în sat.

Cel de-al șaselea membru al grupului prezent era Moiş Ilieș al lui Ciupârdel, rudenie apropiată cu gazdele și prezență permanent activă și temeinică la treburile numeroase și complexe la care fuseseră obligate să răspundă gazdele casei, care le-au putut face față în mod excelent, cu multiple ajutoare benevole, dintre rudeni, vecini și prieteni.

Dar Moiş Ilieş a lui Ciupârdel este tot atât de activ şi harnic la treburile concrete, cât şi la paharele pline şi din când în când golite, mai ales când are anturaj potrivit.

Astfel, deşi fusese invitat la vreme şi cu insistenţe de către “soacra mică” să participe la nuntă şi îndeosebi la banchetul de la “masa mare”, foarte activ pe planul sarcinilor administrative, din cele trei sate ale comunei pe care o conduce: Certeze, Moişeni şi Huta - Certeze, primarul Simion Ciorbă, a cumulat unele obligaţii administrative oficiale care trebuiau rezolvate pe teren în satele respective, cu îndatorirea socială de a răspunde invitaţiei, efectuând şi o scurtă vizită la casa familiei Finta. Vizita a avut loc a doua zi după nuntă şi în cadrul grupului specificat mai sus.

Masa era plină în clipa când am intrat în casă, mai cu seamă cu sticle de bere şi ceşti cu tot atâtea cafele. Am înţeles că acelea dintre elementele mai consistente, aflate încă parţial în rezerve şi nelichidate, care fuseseră oferite nuntaşilor în cele două zile şi o noapte anterioare, aici au fost consumate în momentele dinaintea prezenţei mele.

Întrevederea cu primarul comunei Certeze, Simion Ciorbă, a fost cu bucurie, îmbrăţişări reciproce, ca o surpriză plăcută. Pentru mine ea a constituit un prilej bine venit de a exprima sincere felicitări pentru iniţiativele, hărnicia şi perseverenţa prin care sunt urmărite şi executate unele sarcini administrative, printre care unele construcţii şi amenajări destinate să ridice la un nivel superior acurateţea, eleganţa şi înfăţişarea civilizată a comunei. Roadele concrete ale acestor iniţiative constructive le-am remarcat cu vreo câţiva ani mai înainte, pe când Simion Ciorbă era primar începător în Târşolţ, ilustrate în mod concludent, printre altele, de un frumos edificiu nou pentru primărie şi un lung drum comunal pavat cu piatră cubică şi, în unele părţi, asfaltate. Aceleaşi preocupări şi iniţiative constructive le-am remarcat apoi în ultimii trei ani, în noua sa calitate de primar al comunei Certeze. Primul semn al unui simţ şi interes gospodăresc, dublat de preocupări estetice remarcabile, l-au constituit aici cei trei stâlpi înalţi şi eleganţi, ciopliţi şi dăltuiţi cu măiestrie artistică, din lemn de stejar, care susţin o placă dreptunghiulară tăiată dintr-o scândură din lemn de stejar, pe care stă scris la intrarea în localitate, doar cuvântul “Certeze”.

Este o lucrare de artă cu valoare specifică de simbol pentru Tara Oaşului, acoperită până în zorii acestui veac de fâlnici stejari multisecolari, printre care şi “stejari oglindă” de cea mai bună calitate, care oferiseră materia primă valoroasă necesară numeroşilor meşteri populari din satele acestei zone, făuritorii multor valori artistice în arhitectură şi arta originală a lemnului lucrat artistic, pentru unelte de muncă, mobilier etc...

Remarcasem aceste vii şi permanente preocupări constructive şi estetice de care este animat primarul comunei Certeze, în ultimele două deplasări la Moişeni şi în Țara Oaşului, concretizate jos, în Huta-Certeze, prin avansarea rapidă a construirii Căminului Cultural, ca important lăcaş de cultură, şi sus, în zona Hanului “Sâmbra”, pas de contacte şi de trecere între două judeţe limitrofe şi între două zone etnografice dintre cele mai interesante din România. Două zone etnografice foarte originale, Țara Oaşului şi Maramureşul, învecinate şi înrudite sub multe aspecte, dar şi diferenţiate în aceeaşi măsură, prin multiple caracteristici originale deosebite, care constituie remarcabile contribuţii perene la tezaurul creaţiilor populare decorative distincte, dar spirituale, folclorice, lingvistice, etnografice, materiale, tehnice şi spirituale, cu rădăcini proprii, multimilenare, la fiecare dintre cele două zone. Şi aici sus, primarul Simion Ciorbă, fiu de oşeni din Cămârzana, cu patru ani de studii universitare temeinice în Bucureşti, şi-a concretizat năzuinţele sale constructive şi dorinţele manifeste de a contribui la ridicarea nivelului de civilizaţie şi frumuseţe a comunei de care răspundea.

L-am felicitat din toată inima pe primarul Simion Ciorbă pentru înfăptuirile sale recente care grăbesc edificarea Căminului Cultural din Huta-Certeze, ca important locaș de cultură, și pentru realizările mai recente, utile și frumoase, executate sus în preajma "Hanului Sâmbra", la contactul între cele două județe limitrofe și cele două zone etnografice originale din România, admirate și cercetate de tot mai mulți turiști și oameni de știință din țară și din străinătate, din foarte îndepărtate locuri în lume, în fruntea lor situându-se japonezii, care consideră că aici au descoperit satul matcă, satul primordial, cu temeinice rădăcini ancestrale, multimilenare.

Adevărul incontestabil al acestor intuiții și afirmații entuziaste după care un popor creator de civilizație și cultură păstrează cu grijă ceea ce este valoros din eforturile creatoare ale fiecărei generații, într-o continuitate îndelungată, dezvoltându-și și îmbogățindu-și permanent tezaurul său de creații materiale și spirituale, poate fi ilustrat convingător, pentru cazul concret al Țării Oașului, ca și ale tuturor plaiurilor din România, cu numeroasele documente arheologice, arme și unelte, făurite din silex, descoperite prin săpături sistematice efectuate în cursul primei jumătăți a secolului al XX-lea, cu cel puțin șapte vetre de locuire paleolitică, printre care și ateliere specializate în confecționarea lor, cu cel puțin patruzeci de mii de ani înaintea erei noastre, ca cele identificate în Fântâi - Bixad din Țara Oașului.

Aici, sus, s-au realizat lucrări temeinice de lărgire, pietruire și asfaltare a șoselei, spații cu terasament solid și asfaltate pentru parcare a autovehiculelor de toate categoriile, de la autoturisme, la autobuzele mari de călători din țară și de peste hotare, scaune din materiale rezistente și durabile, oferite pentru odihna călătorilor poposiți în acest punct de trecere și de contacte care le oferă un peisaj impresionant prin frumusețea lui în toate anotimpurile anului, cu o priveliște largă și cuprinzătoare îndeosebi spre munții, piemonturile și depresiunea Țării Oașului, cu așezările ei, până departe spre hotarul sudic cu Maramureșul, marcat și limitat la orizont prin vârful mai înalt cu altitudine de 1204 m, din acești munți eruptivi bătrâni și modești ca înălțime. E vorba de vârful Pietroasa. Dar aceeași priveliște scoate în relief, spre limita sud-estică a depresiunii Oaș, dealurile împădurite ale Oașului Nou, cu trecerea spre Câmpia Tisei, a Turului, râul colector principal care adună apele numeroaselor pâraie, care coboară pe toate pantele munților înconjurători ale piemonturilor și mai leneșe dar tot cristaline, pe întinderea depresiunii Țării Oașului, o "țară" străveche și originală, cu un popor harnic și brav, concentrat în 19 așezări distincte, care și-au triplat numărul populației de la începuturile acestui veac până astăzi, ajungând de la 29.000 (1934) la 70.000 (1988), și care prin hărnicia și munca lor apigă, au cumulat realizări uluitoare, îndeosebi sub raportul constructiv.

În atenția colectivului prezent, am sintetizat succint, unele dintre observațiile și concluziile mele, rezultate din participarea directă la cele două nunți organizate și desfășurate în familia Finta din Moiești: la Dumitru în 30-31 ianuarie 1988 și la Mărica în 1 și 2 mai 1988.

Mai întâi trebuie subliniată amploarea impresionantă a ceremonialului complicat, a nuntașilor participanți și a banchetului de la "masa mare", cu meniul său bogat, calitativ și cantitativ "ireproșabil".

În cadrul dezvoltării la o amploare nebanuită a tuturor aspectelor ceremonialului de nuntă, se observă menținerea, în continuare, a tuturor liniilor structurale generale, statornicite prin experiența și practica tradițională îndelungată a multor generații succesive. Aspecte foarte pozitive sunt înțelegerile înțelepte și raționale intervenite între tineri și părinții lor, ca și între membri celor două familii încuscrete prin această nuntă. Ele

contractează obligații reciproce, identice și armonioase, care angajează deopotrivă ambele familii.

Ele se angajează și respectă riguros și concret, mai multe obligații care survin deodată cu această căsătorie:

- participarea efectivă la eforturile de muncă pentru efectuarea tuturor treburilor implicate, atât prin participarea directă, cât și prin antrenarea rudeniilor apropiate, a vecinilor, după nevoi;
- aportul în cote părți egale a tuturor materialelor necesare pentru pregătirea meniului de la "masa mare", cu produse din propria gospodărie: păsări, porci, miei, băuturi (vin, țuică) și din daruri de la rudeni;
- acoperirea prin cote părți egale a tuturor cheltuielilor pentru cumpărături necesare: carne, salam, cașcaval, măsline, caș proaspăt, făină, zahăr, cafea etc. și la acoperirea cheltuielilor pentru plata unor persoane anume angajate: formații muzicale, bucătăreasa șefă, etc.

O hotărâre înțeleaptă remarcabilă, este hotărârea de a considera toate aceste obligații ca o îndatorire a celor două familii față de copiii lor, de a le oferi împreună un spectacol de nuntă de amploare și cât mai frumos, ca o mare sărbătoare acordată lor, care le va rămâne în amintire și în inimă pentru toată viața, și consideră toate darurile în obiecte și în bani oferite lor la "masa mare", ca daruri acordate în exclusivitate celor doi tineri miri, în momentul constituirii propriei lor familii.

În multe cazuri de azi, cei doi tineri sunt dotați și cu o casă nouă cu trei nivele (12 încăperi), solid și durabil construită după tehnica actuală, și în multe cazuri cu un autoturism "Dacia", ori mai rar, un Aro cu ataș.

Este astfel asigurată o foarte puternică bază materială tinerilor care devin tot mai grăbiți să pornească pe noul lor drum, cu toate implicațiile și obligațiile vieții complexe la care se angajează...

116. UN CAZ PRINTRE INVITAȚII "MAI DE VAZĂ"

În rânduiala tuturor meselor din "saivan", una dintre ele, mai apropiată de "masa de onoare", a fost destinată și rezervată de la început, pentru locurile invitațiilor "mai de vază", la ambele nunți care au avut loc în familia Finta din Moišeni.

Aceștia au fost remarcați prin ținuta lor specială, folosită de obicei la ceremonii, în costume mai de gală, cu haine negre de seară la bărbați și o modă curentă și corespunzătoare pentru femei, și mai cu deosebire pentru interesul lor foarte viu, deopotrivă la bărbați și la soțiile lor, acordat muzicii și dansurilor moderne, din moda națională și din cea internațională actuală.

Prezența acestor nuntași a declanșat un adevărat concurs în etape alternative față de cea de a doua categorie de nuntași prezenți, mai numeroși, care s-au dovedit a fi iubitori ai muzicii și dansurilor oșenești specifice, bărbătești și mixte, practicate de multe veacuri în zonă, pe care ei le-au susținut cu pasiune arzătoare și măiestrie în ritmurile frenetice ale ceterașilor, cu cetera și cu zongora.

Dintre aceste două categorii mixte de dansatori, bărbați și femei, concurența pe două planuri ale artei distractive a fost susținută cu pasiune înflăcărată și de unii și de alții dintre cele două categorii de protagoniști. Această concurență pasionată și vie, a fost urmărită cu atenție și interes de către mulțimea de nuntași prezenți în sala saivanului la "masa mare". Ea a oferit numeroșilor prezenți, aspecte diferite și valoroase din acest domeniu de creații artistice, unele inedite pentru administratorii din sală.

A doua zi după nuntă, între orele 11-12, într-o zi luminoasă cu soare cald în plină primăvară, am remarcat în curtea gospodăriei Finta, un caz interesant dintre invitații "mai de vază", un mic grup familial, care tocmai se pregătea de plecare pentru reîntoarcere acasă la Satu Mare, cu "Dacia" proprie, tot aceeași cu ajutorul căreia sosiseră comod pentru două zile la nunta din Moişeni. Era grupul mic de familie compus din patru persoane, soții și doi copii ai lor.

Șeful acestei familii este inginerul Tomșa, proiectant la Fabrica "Unio" din Satu Mare, secția pentru utilaj minier. Ambii soți sunt persoane tinere, probabil în jurul vârstei de 30 de ani, iar copiii lor, Tomșa Viorel-Cătălin, școlar în clasa a IV-a la vârsta de 9 ani și sora lui mai mică - Tomșa Carmen, la 6 ani, școlăriță începătoare.

Am observat cu interes deosebit de cronicar modest, aceste patru ființe omenesti primind de la cei doi copii scurtele date biografice consemnate aici, care constituiau un mic grup de familie, alcătuit din părinți și copiii lor. Aceștia, împreună, formau un frumos buchet de flori umane. Eleganță în îmbrăcăminte, în culori armonizate cu vârsta și cu sexul, frumusețe și modestie totodată în înfățișarea fizică.

Dar toți cei patru deopotrivă prezentau un interes deosebit, mai ales prin expresivitatea figurilor lor distinse care radiau seninătate, optimism și voieșie, deschiși în fața lumii cu sinceritate, încrezători în viață și în oameni, o sinceritate spontană, cuceritoare, de la cel mai mic până la cel mai mare, șeful familiei. Am avut impresia că acesta, inginerul proiectant Tomșa, cu tact, înțelepciune și armonie și-a orientat propria familie către virtuți înalte, demne să fie urmărite și însușite pentru el însuși, pentru familia proprie și pentru semenii lor.

Și am gândit în acele clipe că dacă s-ar fi întâmplat să fiu implicat într-un for consultativ, cu privire la lista celor propuși să fie invitați și onorați cu locuri rezervate cu anticipare la masa invitaților "mai de vază" și așa fi avut prilejul să fi văzut dinainte cel puțin pentru câteva clipe, ca acum, grupul familial al inginerului Tomșa, n-aș fi ezitat să propun și să susțin ca acest grup familial să se afle pe primul loc în opțiunile familiei Finta. Confirmarea justeței unor asemenea gânduri mi s-a oferit tot acolo.

Inginerul Tomșa a fost acela care cu amabilitate a rezolvat dificultatea în care se afla Sabo Maria, acceptând din proprie inițiativă să ia în mașina proprie o persoană în plus, cu o abatere de câteva zeci de km, pentru ca bucătăreasa-șefă să poată ajunge la adresă în Seini, strada Băii 158, cu cel mult o întârziere de o jumătate de oră față de promisiunea categorică pe care o făcuse propriei sale fiice, cea cu fiice și feciori frumoși, dintre care plecasem cu o săptămână mai înainte.

Inginerul proiectant Tomșa a făcut un gest spontan și generos, care califică omul și confirmă impresiile bune despre el.

117. LUCRĂRI URGENTE - BENEVOLE DAR OBLIGATORII

În următoarele două-trei zile de după nuntă, întreaga structură constructivă și decorativă a saivanului a rămas intactă și nedemontată.

Gazdele nunții au remarcat neconcordanța evidentă între numărul nuntașilor pronosticați să fie prezenți în noaptea nunții la masa mare din saivan, după aprecierile inițiale într-un număr total de 1050 persoane de ambele sexe, ceea ce determinase aranjamente și pregătiri corespunzătoare, executate cu strictețe în lumina acestei cifre. Dar cea înregistrată concret, în noaptea nunții a fost de numai 850 de persoane.

În urma acestei constatări s-a hotărât organizarea unei a doua invitații adresată "absenteiștilor", cu rugămintea să ia parte la o a doua masă de nuntă tot în sala saivanului,

invitație făcută pentru 200 de persoane, care se vor bucura de condiții identice cu cele oferite participanților la banchetul din noaptea nunții, cu același meniu bogat și delicios, cu aceleași numeroase prăjituri oferite și aceleași băuturi, după dorințe. Vor lipsi numai sursele muzicale tradiționale și moderne, cu dansurile corespunzătoare celor două categorii distincte distractive, provenind din izvoare diferite.

Toate materialele comestibile și băuturile se aflau în rezervele din cele două depozite speciale. A doua serie de invitați a fost primită cu plăcere și cea de a doua masă de nuntă a avut loc în cea de a treia zi, echilibrând astfel cifra maximă preconizată inițial de 1050 persoane și lichidând totodată și rezervele alimentare din depozite.

Pentru această acțiune a fost nevoie să se organizeze imediat, adică chiar a doua zi după noaptea nunții, cu un răgaz pentru odihnă de câteva ore acordat persoanelor implicate în această treabă urgentă, un colectiv de muncă în colaborare, alcătuit din femeile celor două familii înscrise acum, soacrele, cuscrele, fiicele și nurorile lor, mamele și bunicile, dar și cu sprijinul benevol al unor vecine și prietene, ba și cu una-două dintre finele soacrelor, care prin muncă susținută cu hărnicie să execute în condiții corespunzătoare, până cel mai târziu la ora 21 în cursul aceleiași zile următoare, acțiuni imperios necesare:

- să adune în bucătăria mare și în sala alăturată a garajului, eliberat de prezența mașinii, toate seriile distincte de obiecte, rămase pe toate mesele din saivan: farfurii întinse și farfurii adânci din faianță obișnuită, castroane, cratițe și polonice din metal emailat în alb; pahare și păhăruțe de mai multe dimensiuni, producție industrială din sticlă obișnuită, tacâmurile grupate câte trei obiecte diferite, lingură, furculiță și cuțit pentru fiecare participant la masa mare, unele folosite pentru distribuirea alimentelor, altele pentru consumarea lor.

- să curețe, să spele cu apă fierbinte, folosind și detergenți indicați, și să șteargă acest vast inventar de peste zece mii de obiecte diferite, acumulate de gazdele nunții din surse diferite de împrumuturi temporare, mai întâi din inventarele proprii ale acestor două familii înscrise și apoi din inventarele rudeniilor apropiate, ale vecinilor și prietenilor lor, un număr foarte mare de obiecte cerute la masa mare, din categoriile consemnate în serii prevăzute pentru 1050 de persoane consumatoare.

Prin această curățire realizată cu muncă de colectiv sub formă de întrajutorare, dar obligatorie din punct de vedere moral, s-au rezolvat deodată două necesități urgente și imperioase:

- selecționarea din toate seriile amintite a câte 200 de obiecte diferite, cerute pentru cel de al doilea lot invitat la cea de a doua masă de nuntă;

- s-au pregătit în condiții corespunzătoare restituirile împrumuturilor de la diferiți posesori, o proporție de până la trei pătrimi din acest mare inventar acumulat prin împrumuturi, degajând gospodăria Finta de prezența lui și ușurând operațiile similare ulterioare și obligatorii după cea de a doua masă de nuntă, aplicate ultimului lot de obiecte împrumutate și restituite.

118. SOCOTELILE DIN URMĂ

O nuntă în genere și cu deosebire o nuntă de astăzi, la care toate aspectele au luat o amploare nebănuită în comparație cu cele din primele trei decade ale acestui secol în Țara Oașului pe care le-am cunoscut, implică, precum se poate ușor deduce din relatările anterioare, cheltuieli de mari proporții efectuate de cele două familii, în primul rând pentru asigurarea alimentelor și băuturilor diferite impuse de organizarea unor "mese mari" cu

meniuri bogate, pentru participanți numeroși, de la o mie și până la două mii, în unele cazuri.

Produsele alimentare în cantități atât de mari, reclamate de organizarea unor asemenea reuniuni numeroase, sunt în general asigurate din două surse diferite:

- din producția proprie în gospodăriile celor două familii de nuntași, la care se adaugă și unele daruri de nuntă în produse obișnuite din partea rudeniilor celor două familii, care mai practică încă și astăzi acest străvechi obicei la români;
- din cumpărături de la târgurile publice, de la particulari sau de la comerțul de stat.

La cea de a doua nuntă desfășurată în gospodăria Finta din Moșeni, pentru Mărica, această situație specială determinată de eveniment a fost rezolvată concret în modul următor:

s-au asigurat din gospodăriile celor două familii de nuntași Finta Cecilia și Moș Văsai al Musteții, și cu unele daruri echivalente de la rudeniile lor apropiate, cu daruri de nuntă:

1. Găini mari și grase (2 1/2 - 5 kg. una)..... 28 exemplare și exclusiv din gospodăriile proprii
2. Porci mari - 1 + 1 2 exemplare
3. Mieii de jumătate de an - 5 + 5 10 exemplare
4. Țuică de prune din producția locală - 75 + 75 150 litri
5. Vin din producția locală - 100 + 100 200 litri

din cumpărături

1. Un porc mare din târg 5000 lei
 - Pulpe și piept de pasăre - 136 kg 5900 lei
 1. Făină de grâu - 300 kg 5900 lei
 2. Ouă - 1500 buc.
 3. Zahăr - 60 kg.
 4. Ulei, cafea, cacao, piper negru, produse necesare la prăjituri și salam, cașcaval, caș proaspăt etc.
 5. Bere în sticle mici - 2000 buc 12.000 lei
 6. Ape minerale în sticle mari - 300 litri
 7. Plăți angajate pentru formații muzicale:
 8. 1500 + 2000 + 8500 12.000 lei
 9. Bucătăreasa șefă, plătită pentru săptămână de muncă cu 1500 lei
- Total plăți pentru cumpărături și diferite angajamente 60.000 lei. Cote părți strict egale pentru ambele familii - 30.000 lei la fiecare familie.

Încasările rezultate din darurile în bani de la invitații participanți la masa mare au însumat suma totală de 135.000 lei.

S-ar părea că s-a realizat o balanță echilibrată la egalitate între valoarea materialelor utilizate din cele două gospodării, adunată cu suma de 60.000 lei plătită pentru cumpărături de alimente și achitarea în bani a unor angajamente necesare, și suma de 135.000 lei, reprezentată de încasările care au totalizat darurile în bani ale participanților la masa mare.

În realitate însă, după regula tradițională aplicată în mod riguros, toate investițiile făcute de către cele două familii pentru nuntă, atât din gospodăriile proprii cât și prin cumpărături cu bani, sunt considerate un dar obligatoriu al părinților făcut de cele două familii pentru nunta propriilor lor copii, un dar de nuntă oferit copiilor lor, cărora li se

asigură un mare și frumos spectacol pentru ca aceasta să le rămână în amintire și în inimă pentru toată viața, ca o mare sărbătoare ce le-a fost oferită de părinți pentru fericirea lor.

Obiectele primite la strigarea și strângerea darurilor, ca și toate încasările din sumele de bani dăruite de invitații prezenți la masa mare, oricât ar fi ele de scumpe sau de mari, sunt considerate în exclusivitate ca proprietatea indiscutabilă a celor doi tineri căsătoriți. Acestea reprezintă în fapt zestrea lor materială oferită de părinți și obștea satului în momentul constituirii unei noi familii.

Mi s-a remarcat și subliniat de către un interlocutor prezent la dialogul pe care l-am avut pentru lămurirea acestui aspect important din practica relațiilor de rudenii și dintre generații în familii, cu soacra mică, susținând că nu trebuie scăpat din vedere și faptul frecvent astăzi, că o asemenea pereche de tineri căsătoriți sunt înzestrați efectiv și cu o casă nouă, cu trei nivele (12 și chiar mai multe camere, solid construită în materiale foarte durabile - după tehnica arhitectonică actuală și în dese cazuri cu un autoturism "Dacia" - sau, mai rar cu un Aro cu ataș. Este vorba deci despre o foarte puternică bază materială care li se oferă tinerilor la căsătoriile de astăzi, la început de drum nou în viața personală, familială și socială proprie.

119. TEMELII DIN GRANIT ȘI BETON PENTRU O CASĂ NOUĂ, MARE ȘI FRUMOASĂ, ÎN MOIȘENI

După reguli statornicite din bătrâni și respectate pretutindeni în spațiul locuit de români, în familiile cu mai mulți copii, cazuri frecvente cu câte 7-15 din ambele sexe, când este vorba despre căsătoriile lor, sunt aplicate două norme distincte: una privind ordinea de vârstă la căsătorie, și cealaltă reglementează locul așezării tinerilor căsătoriți.

În ceea ce privește ordinea îndreptățirii fiecăruia la căsătorie, norma aplicată pentru ambele sexe este statornicită după ordinea naturală a nașterilor, adică de la cel dintâi, până la cel din urmă. Vârsta frecvent acceptată fiind de 16-20 ani pentru fete și de 18-24 ani pentru băieți. Dar este considerată ca o mare rușine, după opinia generală a satului, ca o fată mai mică să se căsătorească înaintea surorii sale mai mari, chiar și atunci când diferența de vârstă dintre ele este de numai un an sau doi.

Mai complicate apar indicațiile normative care reglementează locurile unde se vor așeza noile familii, îndată după căsătoria lor.

Norma tradițională aplicată în majoritatea cazurilor este ca cel mai mic dintre feciori să rămână, după căsătorie, cu soția și apoi cu copiii lui, alături de părinți, în casa în care s-a născut, unde în cele mai frecvente cazuri muncile și menajul sunt făcute în comun.

Pentru toți ceilalți copii din aceeași familie de ambele sexe oricare ar fi numărul lor, normele tradiționale aplicate propun ca fetele să-și urmeze tinerii lor soți în gospodăriile părinților acestora sau în gospodării noi, edificate cu ajutorul celor două familii încuscite și în primul rând a băiatului căsătorit, care să le dea ajutor cu teren potrivit, cu materiale și cu muncă.

Pentru unele cazuri destul de frecvente, băieților li se oferă și posibilitatea de a se "gineri" în gospodăriile părinților fetelor, dacă sunt condiții concrete favorabile, ca o fată singură la părinți, etc.

Un caz tipic care demonstrează cu perfectă claritate aplicarea acestor norme, ni-l oferă familia lui Moiş Grigor - Ciupârdel din Moişeni, cu patru feciori, toți căsătoriți, cu respectarea ordinea de vârstă, trei dintre ei aflați în prezent în frumoase și cuprinzătoare

gospodăriei noi, create înainte și imediat după căsătoria lor, două în Moieșeni și a treia în Negrești-Oaș. Cel de al patrulea fecior, cel mai mic dintre ei, și ultimul căsătorit - Moieș Tămaș a lui Ciupârdel, acum în vârstă de 30 de ani, trăiește cu familia sa sporită între timp cu trei copii, de circa zece ani, în gospodăria în care s-a născut, împreună cu părinții săi, o gospodărie în care toate muncile și treburile menajului se execută într-o orânduire comună, cu hărnicie și înțelepciune, cu armonie desăvârșită, în care toate ființele mari și mici din cele două familii, contopite într-un nucleu colectiv armonios, legat prin dragoste reciprocă, își aduc contribuția lor la rezolvarea problemelor curente ale vieții, cei mici învățând permanent de la cei în vârstă.

Baza rațională, fundamentată pe înțelepciunea și experiența populară îndelungată, justifică prin două argumente temeinice norma după care se aplică regula rămănerii feciorului cel mai mic, dintre mai mulți frați, în gospodăria părinților săi, ca singur moștenitor, îndreptățit prin norme tradiționale. El are mai multe șanse de conviețuire mai îndelungată împreună cu părinții săi, față de care, când aceștia vor fi ajuns la adânci bătrânețe, cu puteri fizice scăzute și nu vor mai putea depune energia necesară pentru săvârșirea deplină a unor sarcini de muncă fizică zilnică, feciorul și familia lui vor fi în măsură să remedieze aceste carențe și să intervină în ajutorarea lor. În același timp, feciorul și membri familiei sale vor fi aceea căroră le revine și un rol social, spiritual și moral, izvorât din îndatorirea de a veghea și practica efectiv, în continuare, sarcinile specifice care revin familiei și gospodăriei respective, precum: întreținerea relațiilor de rudenie, îndeplinirea sărbătorilor de peste an, practicarea nașiei și a cultului morților, etc., asigurând continuitatea lor de la o generație la alta.

În familia și gospodăria Finta, pe urmele celor doi bărbați mult regretați, Finta Petre lui Mihăilă - tata bătrânul - și unicul său fiu, Finta Gheorghe lui Mihăilă - "Fintuca" - au rămas patru persoane: Finta Cecilia, mama cu cei trei copii ai săi, Dumitru de 19 ani, Mărica de 16 ani și Florica de 11 ani.

Finta Cecilia conduce cu tact, înțelepciune și sânguință gospodăria și familia cu cei trei copii ai săi.

În legătură cu modificarea survenită în această familie, ca urmare a celor două căsătorii care au avut loc la sfârșitul lui ianuarie (Dumitru) și la începutul lunii mai 1988 (Mărica), am înțeles că în cadrul unor discuții dintre membri actualei familii, Dumitru, ca unicul său fiu al lui Gheorghe, ar fi exprimat dorința, dealtminteri îndreptățită, să rămână în gospodăria bunicului și tatălui săi, alături și împreună cu mama sa, iar fetele la sorocul fiecăruia, să se conformeze normei generale tradiționale urmându-și soții lor gospodăriile părintești ale acestora, sau să-și construiască cu ajutorul lor, gospodării noi pe locuri potrivite.

În cazul concret de astăzi, Dumitru ar fi fost de părere că după căsătorie, sora sa Mărica, împreună cu tânărul său soț Moieș Grigor, să meargă "peste Vale" la tatăl lui Grigor, adică în gospodăria lui Moieș Văsai al Musteții, Grigor fiind cel mai mic dintre cei trei frați, având prin aceasta și îndreptățirea regulilor tradiționale de a fi, după căsătorie, alături de părinții săi, în gospodăria și în casa în care s-a născut.

Dar gospodăria familiei cu cei trei feciori ai lui Moieș Văsai de "peste Vale", prezintă acum o situație specială: cel mai mare dintre frați este căsătorit și ginerit de 7-8 ani în gospodăria socrului său din mijlocul satului, unde Moieș Petre trăiește cu soția și cei doi copii ai lor, în vârstă de 4 și 6 ani, împărțindu-și în mod echitabil atât sarcinile de muncă precum și pe cele ale menajului comun, în armonie deplină, deândată după căsătorie, cu socrii săi.

Cel de al doilea frate mai mare al lui Grigor, și el căsătorit, se află în gospodăria părintească de "peste Vale" și nu are în prezent alte posibilități imediate de locuire. Ipoteza așezării tot aici a celei de a treia perechi a fost considerată ca neoportună și cu rezervă, în condițiile concrete date. Față de aceste dificultăți, care au și perspective de dăinuire mai îndelungată, în cadrul discuțiilor care au avut loc recent în grupul familial actual din gospodăria Finta, sportit aproape simultan cu doi membri în plus, cu o noră și cu un ginere, devenite rude apropiate prin cele două căsătorii recente, care constituie acum trei nuclee familiale distincte, două dintre ele cu posibilitatea de creștere prin pruncii lor, pentru soluționarea acestei serioase probleme de ordin material, s-a recurs la o măsură salutară și înțeleaptă, propusă după cum se pare de Finta Cecilia, cu evidentă grijă și dragoste maternă acordată cu măsură egală tuturor copiilor ei, grupă în care sunt cuprinși cu aceleași calde sentimente și cei doi veniți prin recentele căsătorii.

S-a hotărât departajarea unei porțiuni convenabile din suprafața grădinii lor, aflată în partea sudică, cea mai de jos a acestei grădini, care coboară din Dâmbul Pricopenilor spre sud, pe o distanță de cca. 450 m de la gospodăria cu cele două case de locuit, "casa mare" și "casa mică" și cu acareturile specifice, grădina care se întinde cu terenuri cultivabile, cu un mic sector de vie și altul mai larg cu pomi fructiferi, acoperit în același timp cu zăvoaie de fânețe naturale, rezervate pentru "cosalău", până la contactul cu drumul principal al satului și spre albia Râului Rău, unde s-a operat departajarea hotărâtă și unde se va construi o nouă gospodărie pentru Mărica și Grigor, fiica și ginerele Ceciliei.

Au trecut repede aproape patruzeci de zile de la cea de a doua nuntă, când ni se oferă din nou ocazia să consemnăm alte aspecte din gospodăria Finta, acum cu referiri speciale la aspectele muncii. Astăzi (7.VII.1988) este de dimineață prezentă aici numai Florica, în loc să fie la școală, situată foarte aproape de casa lor, unde ea este elevă în clasa a V-a. Dar astăzi Florica are sarcina să țină singură gospodăria cu toate treburile ei, printre care obligația imperioasă și sub unele aspecte mai dificile pentru vârsta ei de 11 ani, de a asigura la vreme hrana și adăparea la timp potrivit a tuturor vietăților din gospodărie, păsări de curte, animale din cotețe și din grajduri, între care patru porci mari, de vârstă care numără doar 5-6 luni, albi, imaculați din rasa numită "marele alb", care arată ca un porc de un an bine hrănit din rasa Mangaliță, vaca cu lapte și două iepe sirepe, aflate în două grajduri separate. Florica trebuie să fiarbă mâncarea celor patru porci, compusă din frunze verzi de "ruje" și bucăți de "pepeni" (frunze de floarea soarelui și dovleci) tocate și amestecate cu tărațe de mălai și sare în cantitate potrivită, într-un cazan plin de 70 litri capacitate totală, folosit anume în acest scop; să cosască iarbă verde și proaspătă din zăvoiful grădinei apropiate pentru pus în ieslea celor trei ierbivore din grajduri.

Aceste treburi Florica le face, precum am observat, cu remarcabilă vrednicie și pricepere, dar în paguba învățăturilor de la școală, unde ea astăzi lipsește...

Ea întâmpină și unele dificultăți în ceea ce privește forța necesară la 11 ani pentru unele treburi mai grele. Aceasta a determinat-o să îmi ceară ajutor ca să coborâm împreună cazanul plin cu fiertura pentru porci cu o capacitate de 70 litri, de pe plită, pe cimentul de jos al bucătăriei. La rugămintă, am răspuns mai întâi cu un sfat: să golească o parte din cazanul plin, cărând 3-4 "zidere" pline, căldări metalice de 8-10 litri, după care vom apuca amândoi de cele două "urechi" ale cazanului și-l vom coborî jos!... Mi-a ascultat sfatul, golind din cazan trei căldări metalice pline și după ce l-a ușurat aproape la jumătate, prinzând fiecare de câte una dintre cele două urechi metalice, l-am coborât jos cu înlesnire și l-am tras sub banca de lângă cuptor până la perete, cu rezerve de hrană pregătită pentru o altă oră când va fi iarăși nevoie să se umple "valaule" - teicile - din cotețul celor consumatori din neamul "marele alb", cu mare randament.

Dar Florica nu mi-a cerut nici un fel de ajutor când s-a dus în șură, a luat coasa gata pregătită și a tras cu ea brazde bogate din zăvoiul cu iarbă, chiar din marginea apropiată a grădinii lor, iarbă verde fragedă, împodobită și cu 4-5 specii de floricele în culori diferite, pe care mi le-a spus cu numele și culorile lor specifice. Apoi a umplut în două "coșârci" mari, împletite din nuiile spintecate, când sunt verzi, din ramuri lungi și drepte de "tufă", alun, unele albe, curățate, altele în alternative, sub coaja lor maronie, într-o dispoziție decorativă ordonată și plăcută. Coșârcile aveau și ele câte două urechi folosite la mănuire, dar Florica nu m-a chemat să le transportăm împreună, ci singură a umplut cu încărcătura lor ieslea din grajdul celor trei rumegătoare erbivore prezente.

Bineînțeles că am admirat eforturilor făcute în treburile serioase dar am regretat cea de a doua zi sacrificată de la școală, în folosul gospodăriei și al economiei pentru că erau în paguba științei și a culturii...

Aceasta a constituit o temă care numai două-trei zile mai târziu, la invitația directorului școlii elementare din Moșeni, învățătorul Oros Gheorghe, dascăl sânguincios și înțelept, care mi-a cerut să vorbesc copiilor de la școala pe care o conduce, când am expus cu argumente și pilde în prezența tuturor elevilor școlii, circa 250 de ambele sexe, și a întregului corp didactic, cu 20 de cadre astăzi, (în comparație cu numai un singur dascăl pentru toată școala cu cinci clase, în anii 1934-1937), gânduri în legătură cu rostul școlii și îndatoririle elevilor.

Acum, la apelul directorului, în numerosul grup de școlari adunați în fața școlii, era prezentă și Finta Florica din clasa a V-a, după două zile de absențe nemotivate, atunci eu am divulgat și un secret nevinovat. Văzând-o în cele două zile cu absențe nemotivate de la școală, cu câtă râvnă muncește în gospodărie, am întrebat-o mai întâi pe Florica: - "Florica, i-a spune-mi și mie ce note ai la carnețel?!". Primind întrebarea, Florica s-a roșit ca para focului pe ambii obraji și mi-a răspuns cu spontaneitate și candoare plină de sinceritate, dar cam în șoaptă: - "Am și doi de patru!". Am formulat atunci o a doua întrebare scurtă: - "La care materii?" - "La engleză și geografie!", a răspuns Florica. Din felul cum a formulat și intonat răspunsul, la cea de-a doua întrebare, mi s-a părut că Florica nu știe cu destulă precizie dacă geografia sau o altă materie îi adusesese cea de a doua notă de patru în carnețelul personal.

Vorbind în fața școlii, am formulat atunci și câteva cuvinte drept concluzie, subliniind pentru părinți, copii și dascăli, o recomandare care cred că trebuie respectată de toți. Pentru copiii de vârstă școlară îndatorirea principală le este să fie permanent prezenți la orele de școală, sânguincioși la învățătură mai întâi, și în al doilea rând participanți activi și eficienți în treburile gospodărești, pe care cei harnici izbutesc să le îndeplinească în mod armonios, pregătindu-se pentru a deveni oameni de nădejde, dacă nu uită datoria lor de școală și de învățătură.

Grupul principal al familiei Finta Cecilia, cu Mărica și Mărioara, adică fiica și nora sa, împreună cu ginerele Grigor, au ajuns din zorii aceleași zile, la 5-6 km distanță în "mălăiștea" din Huta - Certeze, pentru cea dintâi sapă sau "prașilă" la ogorul cu porumb, unde au lucrat intens toată ziua, până în amurg, cu excepția lui Grigor, care părăsind săpăturile, care au rămas să-și continue munca până seara în ogorul cu mălai din Huta, a apărut în cursul după amiezii grăbit pe acasă, căutând prin gospodărie o unealtă bună de săpat la pământ, și găsind repede un "arșin", a coborât fără zăbăvă, cu grabă, pe cărarea din marginea grădinii până jos lângă "pălincie", unde avea întâlnire de lucru cu un tractorist moșenar, angajat să niveleze cu o unealtă modernă și eficientă terenul indicat recent, într-un consiliu de familie, ca loc și vatră potrivită pentru construirea unei case noi, atribuită celor doi tineri, care își sărbătoriseră frumoasa lor nuntă în primele două zile din luna mai

1988. Conform înțelegerii prealabile, cei doi tineri bărbați s-au întâlnit pe terenul indicat, exact la ora 17, cea care fusese statornicită între ei, și pe locul căruia i se atribuisese de curând o destinație specială.

Auzind zărnăitul caracteristic al tractorului, care tracta de fapt un caterpilar ale cărui ecouri se auzeau foarte clar în curtea gospodăriei Finta situată mai sus, spre nord, pe Dâmbul Pricopenilor unde mă aflam preocupat de completarea unor însemnări, după numai o jumătate de oră de la primele zgomote specifice auzite, am coborât și eu pe cărarea și pe panta din marginea grădinii Finta, până lângă "palincie", străbătând cu ușurință și repede la vale, o distanță de circa 450 pași. Am sosit chiar în momentul în care tractoristul rămas singur, după ce terminase repede de nivelat pământul indicat, adus din pantă destul de accentuată, la orizontală perfectă, își curăța uneltele și se pregătea de plecare!

Acest tractorist moșenar, care nivelase cu tractorul și caterpilanul terenul destinat pentru o casă nouă, era unul dintre cei 9 copii, mai mulți băieți dar și două-trei fete printre ei, toți cei 9 ai lui Moiş Gică - fost cantor - "diac" - în Moişeni, cel dus de mine la București, împreună cu soția și cel mai mic atunci dintre "coconii" săi, de 1-2 ani numai, în primăvara anului 1936, care era actualul învățător din Seini, Moiş Grigore, fratele mai mare al tractoristului, astăzi în vârstă de 53 ani.

Cei doi soți, împreună cu micul lor "cocon" au fost duși la București cu prilejul solemnității care a avut loc la inaugurarea celei dintâi expoziții de la "Muzeul Satului Românesc", la 9 mai 1936. Acolo ei au rămas, în portul lor oșenesc de sărbătoare, cu totul pitoresc și original, frumos lucrat pentru toți membri numeroși ai familiei proprii, de către tânăra soție a "diacului", înzestrată cu simț artistic remarcabil și cu multă îndemânare și hărnicie. Cei doi soți și cu micul lor "cocon" au rămas în expoziția organizată în aer liber, din Parcul Herestrău, la casa lui Moiş Văsău al lui Ion Cobuț, (edificată din bârne masive de stejari bătrâni, pe la anul 1780), vreme de trei luni, o vară întreagă, dând răspunsuri vizitatorilor în graiul lor românesc cu aspecte particulare și pitorești, ca și înfățișarea și portul lor original. S-au reîntors în toamnă în satul lor de baștină, sub Munții Oașului, unde erau așteptați de restul mai numeros al familiei și de sarcinile presante ale gospodăriei, iar pe șeful familiei îl presa la reîntoarcere și sarcina sa de apreciat al satului.

Alte perechi similare de familii țărănești, unele chiar cu mai mulți copii, aduși cu același prilej în București, au rămas în expoziția "Muzeului satului Românesc" din Parcul Herestrău, la cererea expresă a Prof. Dimitrie Gusti, încadrați pe state de salarii la muzeu, în calitate de "gospodari" la casele strămutate din satele lor, în Capitala României, pentru perioade de timp foarte variabile, de la un an sau doi, până la 12 ani, utilizând îndelung și distrugând prin uzură, o bună parte din inventarul etnografic inițial și prețios al acestor case autentice... S-au pierdut astfel în perioada anilor 1936-1948, un număr de 2000 din cele 4000 de obiecte diferite și valoroase, scoase de mine din inventar, după verificări riguroase, întrucât nu mai era posibilă expunerea și nici recuperarea lor.

Acest fapt a determinat și eforturile susținute ca primă sarcină prioritară, de mutare a "gospodarilor" în locuințe personale, acordate în oraș, repartizate prin organele municipale responsabile cu spațiul locativ, punând astfel capăt, după 1948, și după demersuri perseverente repetate vreme de trei ani consecutiv, procesului distrugător întemeiat pe o idee fantezistă.

120. LA ȘANTIERUL CONSTRUCTIV DIN MOIȘENI

În cea de a treia zi de când am revenit la Moişeni, după câteva zile de completări la cercetări efectuate în Huta-Certeze, Seini și Certeze, mă aflam cu precădere în gospodăria

Finta, observând și consemnând unele fapte de munca zilnică desfășurate aici, drept urmare a problemelor rezolvate pozitiv ieri de către Finta Cecilia la Negrești-Oaș și la Orașu Nou, astăzi (sâmbătă, 30.VII.1988), natura muncii tuturor membrilor acestei familii s-a schimbat în mod radical.

Au sosit la lucru, azi dimineață la ora 9, trei meșteri constructori calificați și experimentați în tehnica arhitectonică. Ei s-au prezentat în conformitate cu angajamentele asumate ieri, în Orașu Nou. Cecilia, care i-a angajat, nu știe încă numele fiecăruia dintre cei trei meșteri, dar relatează despre vârstele lor care sunt de: 35, 37 și 38 ani. Sosirea meșterilor, care fusese în oarecare nesiguranță determinată de unele motive în legătură cu sarcinile lor de muncă în întreprinderea de care aparțin, a obligat gazdele să-și concentreze forțele de lucru, împreună cu nucleul celor trei meșteri constructori, la organizarea cu puteri unite a unui șantier de lucru constructiv, pentru o casă nouă, amplasată în partea sudică de jos a grădinii Finta, pe terenul amenajat și nivelat în acest scop, alaltăieri, cu ajutorul tractorului și al caterpillarului.

Gazdele se văd acum obligate să asigure unelte corespunzătoare muncii, materialele necesare și să participe efectiv la lucrări alături cu cei trei meșteri, sau acolo unde pentru o cauză sau alta, se cere forță fizică și muncă efectivă.

De la început și deândată, tânărul Grigor a fost asociat micului grup al celor trei meșteri. Cu cel mai experimentat dintre ei, au consultat mai întâi planurile elaborate, proiectate de arhitecți, după modelul ales cu anticipare al casei medicului veterinar Dănuț Gheorghe din Negrești-Oaș, Strada 11 Iunie nr. 46, unde acest model frumos de casă nouă a fost edificat de vreo 15 ani și în care medicul locuiește cu familia lui, tot de-atâția ani.

Ceilați doi meșteri aleg lemne potrivite, din rezervele gospodăriei Finta, din care retează cu "firizul" și ascut cu securea numeroși țăruși, cu diametrul de 3-4 cm și lungimea lor de 50-60 cm. Aceștia sunt băuți în terenul destinat amplasării temeliilor pentru noua locuință, în punctele determinate de lectura planurilor.

Cu ajutorul ruletei și al unui mare echer din lemn, cu deschiderea în unghi drept, la 90°, după dimensiunile indicate în plan, se amplasează structura temeliilor pentru noua locuință în terenul pregătit anume în acest scop.

Cei doi cu planurile în mână, Grigor, împreună cu cel mai experimentat dintre meșteri, priceput în lectura și amplasarea planurilor pe teren, fac o primă analiză comparativă între situațiile din Negrești-Oaș și condițiile oferite de mediul în care se amplasează astăzi temeliile pentru casa nouă din Moșișeni. Modelul, selectat după dorința arzătoare și expresă a celor doi tineri de curând căsătoriți, este amplasat în Negrești, cu laturile lungi din structura dreptunghiulară a planului temeliilor, pe direcția est-vest, cu fațada principală către stradă, spre nord.

Cadrul natural oferit de terenul din Moșișeni pentru noua locuință proiectată, este radical diferit. Aceasta obligă la amplasarea aceluiași temelii cu fațada și intrarea principală a noului edificiu către soare, spre sud, având spatele și curtea gospodăriei spre nord. Accesul este înlesnit de prezența în apropierea imediată în noua locuință a unui spațiu liber de teren de 18-20 m de la poartă la intrarea casei, ca o rezervă necesară pentru grădinița cu flori și arbuști decorativi, care vor împodobi fațada acestei locuințe, dar și de vecinătatea drumului principal al satului. Acesta, coborând sub forma a trei curbe diferite pe panta din Dâmbul bisericii pe coasta aplecată spre sud, cotește chiar prin fața acestei case în direcția nord-sud, traversând peste pod, albia Râului Rău. Podul se află la 150 m distanță spre sud, unde drumul continuă în aceeași direcție sudică, până la marginea satului. Acolo drumul, bine pietruit cu bolovan de râu și prundiș încă din 1934, face cea de-a patra curbă în unghi de 90° spre est pe o distanță de 2 km, până la întâlnirea cu șoseaua Satu Mare - Sighet, pe care cade perpendicular. Pe sub pod, Râul Rău își continuă drumul dinspre munții Hutei prin

Moișeni, până către Bixad, în direcția est-vest, unindu-și apele adeseori vijelioase, cu cele ale Turului, colectorul principal al apelor care brăzdează munții și piemonturile Depresiunii Oaș.

Sunt astfel oferite acestei case noi, puncte de reper în spații diferențiate și pitorești, cu un orizont îndeosebi mai cuprinzător în avantajul celor două nivele de sus, cu succesiunea lor suprapusă pe verticală peste parter, care orizont își lărgeste raza de cuprindere spre est, sud și vest, cu o priveliște tot mai largă și un peisaj original și încântător din Depresiunea Oașului.

Dar și peisajul din spatele nordic al acestei case noi, care urcă în pantă mai lină, ori mai accentuată către Dâmbul Pricopenilor, unde se afla vechea și radical înnoita și amplificată gospodărie Finta, oferă o altă priveliște pitorească și încântătoare, cu zăvoi de iarbă naturală, împetrită cu flori în diferite culori, cu livadă de pomi altoiți din soiuri alese, cu viță de vie și porțiuni de culturi roditoare, cu "ruje", cu "mălai" și cu "pepeni".

Alegerea amplasamentului pentru noua locuință, cu rezerva mutării "pălinciei" mai jos, spre sud-vest, la cel puțin 100 m distanță, în conformitate cu hotărârea luată în cadrul familiei Finta, asigură cele mai bune condiții de viață, atât practice cât și pitorești, într-un mediu sănătos și frumos, o viață fericită pentru tânăra familie.

Bătând țărșii după dimensiunile și structura temeliilor prevăzute în plan, amplasarea dobândește girul hotărârii definitive și al unei măsuri înțelepte.

Câte două linii paralele, distanțate la 60 cm, marcate prin alinierea perfectă a celor două rânduri de țărșii bătuți cu muchea securii, în pământul atribuit acestui scop, în sensuri longitudinale pe 14 m și transversale pe 12 m, ca și a celor paralele intermediare, care se întretaie în ambele sensuri pe direcția nord-sud și est-vest, întreaga structură a șanțurilor destinate temeliilor, a trecut din plan la dimensiunile reale și concrete, pe teren, într-un caroiș marcat cu exactitate și claritate de capetele superioare ale țărșurilor care se înscriu toate într-un singur plan perfect orizontal, la nivelul solului. Forma generală a acestei structuri geometrice, este dreptunghiulară, cu laturile lungi de 14 m, pe direcția est-vest și cele scurte de 12 m pe direcția nord-sud.

Lărgimea generală a tuturor șanțurilor marcate prin liniile duble de țărși este de 60 cm, iar adâncimea lor prevede opțiuni variabile, determinate de natura solului în care sunt săpate aceste șanțuri, cu sol mai mult sau mai puțin pietros, cu variații la adâncime de la 60 la 80 cm și chiar mai mult, în sol nisipos.

Deândă ce s-a terminat marcarea în teren a întregii structuri a temeliilor, după o ultimă verificare a direcțiilor și dimensiunilor, cei patru bărbați s-au concentrat la săparea șanțurilor cu unelte potrivite: hârlețe ("arșâne"), cazmale, sape grele în forme trapezoidale, forjate de meșteri fierari locali, utilizate frecvent în zonă la săpăturile în pământ pietros și cu rădăcini de copaci, numită în graiul locului "tătauca".

Concomitent, pământul săpat și scos cu lopata din șanțuri, a fost aruncat de fiecare săpător pe fața porțiunilor din vatra parcelată prin șanțuri. El servește ca material de umplutură în spațiile pătrate sau dreptunghiulare, unde pământul este bine bătut, puternic bătătorit.

Examinându-se încă de la ora 9 dimineața, de către colectivul mixt format din meșteri și membri gazdelor, natura și cantitățile materialelor de construcție acumulate în jurul vetrei de construire care vor fi utilizate, înregistrându-se în acest prim examen în colectiv și cantitățile respective, cele existente, comparate cu cele necesare, s-a constatat prezența cimentului, nisipului și balastului, a fier-betonului și s-a remarcat tot atunci lipsa unui material urgent necesar, a bolovanilor și sfărâmiturilor din piatră, destinați umplerii șanțurilor săpate, în combinații cu beton. Această constatare a fost primită de meșteri ca un

semnal de alarmă, care prezenta impedimente și riscul de a nu putea executa ritmul muncii din programul statornicit pentru astăzi. De aceea tot la ora 9 dimineața au plecat, cu hotărârea de a rezolva cu urgență această lipsă, Cecilia și Mărica, mama și fiica. După ce au ospătat meșterii sosiți de la Orașul Nou și au asigurat tot ceea ce era necesar pentru masa lor de la amiază, pe seama Mărioarei și Floricăi, nora și fiica cea mai mică, care răspund astăzi împreună și solidar de toate treburile gospodăriei, cele două persoane au plecat purtând de mâncare pentru un mic grup de muncitori cunoscuți, aflați în cariera de piatră de la Prisăci. Acolo se lucrează de mai mulți ani cu muncitori calificați, la exploatarea pietrei de granit și de andezit, din care acești muncitori fasonază din aceste materiale dure și rezistente, forme cubice pentru pavaje la șosele, forme paralelipipedice în două serii cu dimensiuni diferite pentru borduri, și forme paralelipipedice potrivite pentru diferite lucrări de zidărie foarte rezistente.

Piatra respectivă este dislocată din stânci cu ajutorul dinamitei, după care urmează spargerea bolovanilor mari, cu muncă manuală grea, cu dălți din oțelul cel mai rezistent, bătute în fisuri cu barosul mare de 10 kg. Apoi urmează cea de-a treia operație pentru fasonarea tot manuală a celor patru categorii de materiale finite, în formele și dimensiunile specificate mai sus, stivuite de fiecare muncitor după cele patru categorii, în preajma bancului său de lucru. Și chiar acolo sus, pe coasta despădurită parțial în carieră, lângă stâncile de proveniență, autocamioane și autobasculante mari de 10 la 20 tone la o încărcătură pentru fiecare, le transportă în gările de la Bixad, Negrești sau Satu Mare, direct ori pe diferite șantiere de lucru în zonă, în județele vecine și chiar în străinătate, ca materiale exportate.

Din spargerea stâncilor dure cu dinamita ori cu dălțile de oțel rezistent, bătute cu barosul mare și greu, ca și de la munca manuală executată cu unelte adecvate pentru fasonarea formelor geometrice, regulate, rezultă o importantă cantitate de bolovani, spărturi și așchii mai mari ori mai mărunte, care constituie laolaltă cea de a cincea categorie de materiale dure și rezistente, din granit și andezit furnizate de Cariera Prisăci.

Acestea sunt solicitate pentru pietruirea șoselelor și a drumurilor de țară și încă în cantități mai mari ele sunt cerute pentru umplerea șanțurilor de la temelii la numeroase construcții arhitecturale, din orașe și din sate, edificii publice și blocuri pentru locuințe sau locuințe și construcții anexe din gospodăriile particulare.

Pentru procurarea urgentă a numeroase tone din asemenea materiale brute, de categoria a cincea a produselor din Cariera Prisăci, s-au deplasat la distanța de 7-8 km, Cecilia împreună cu fiica ei Mărica.

Pe șoseaua Satu Mare - Sighet, care urcă în spirale spre Hanul Sâmbra și Pasul Huta, la distanța de 5 km urcuș spre nord față de satul Huta - Certeze, cele două călătore au cerut șoferului de la autobuz să staționeze un minut pentru ca ele să poată coborî chiar la abaterea către dreapta în direcția nord-estică a unui drum de 2 km peste câmp, cu coborâș și urcuș, pietruit cu bolovani și așchii din granit și andezit, toate nivelate cu compresorul, drum pe care ele au ajuns în cariera de piatră Prisăci, sub coasta muntelui, parțial despădurită acum, căutând produse din materialul urgent necesar pe șantierul deschis acasă. Pe curbele sale repetate în spirale, șoseaua principală a folosit formele cubice fasonate manual bucată cu bucată de muncitorii specializați din Cariera Prisăci, dar pentru înlesnirea accesului autocamioanelor și a basculantelor de mare tonaj, cele care încarcă de sus, chiar de lângă stâncile golașe ale carierei și transportă la destinații și către direcții diferite toate cele cinci categorii de materiale brute și fasonate, pentru utilizări diferite, acest drum de 2 km lungime a fost bine amenajat și asigurat cu rezistență maximă, la greutatea foarte mari, cu materiale brute și o tehnică mai simplă.

După ospătarea muncitorilor cunoscuți, aflați la locul lor de muncă în Cariera Prisăci, și încărcarea primelor 12 tone de materiale din cea de a cincea categorie furnizate de carieră, pe o ploaie intensă și continuă, cu mai multe momente caracterizate prin dezlănțuiri de rafale torențiale, sus, pe bolovani, Cecilia și cu Mărica s-au reîntors pe șantierul din partea de jos a grădinii Finta, cu primul lor transport din materialele cerute de urgență. Trecuseră doar trei ore pline de la plecarea lor din gospodărie, cu merinde pentru muncitorii cunoscuți și solicitați.

Deși udate learcă, din cap până la picioare, de ploaia care continua să cadă cu intensitate, ele sunt mulțumite că au rezolvat cu succes o problemă care se anunța ca o potențială piedică dificilă. Navetele cu autobasculante pline au continuat să asigure pe șantier toată cantitatea de bolovani, spărturi și așchii mai mărunte necesare celor patru bărbați harnici și pricepuți, ca să-și poată efectua munca planificată fără întrerupere. Cu materialele sosite, ei au umplut șanțurile în dispoziție oarecum orizontală, turnând totodată peste ele betonul amestecat din ciment și nisip după o rețetă pentru proporții prevăzute ca să asigure o rezistență maximă. Prezența acestei unelte tehnice moderne foarte eficientă și cu remarcabil randament, care circulă de 20 de ani pe numeroasele șantiere constructive din satele Țării Oașului, își datorează cauza în spiritul de inițiativă și prevederi ale Ceciliei. Ieri, după angajarea meșterilor din Orașul Nou, la reîntoarcerea către casă, a întâlnit întâmplător un cunoscut din Târșolț care transporta betoniera proprie de pe un șantier încheiat pe un al doilea, în perspectivă după câteva zile. Prevăzătoare și perspicace, Cecilia a folosit cu eficiență momentul, s-a învoit cu proprietarul, a pus unealta în atașul unui Aro din Moieșeni și a trimis-o pe șantierul de acasă. Pusă în mișcare prin cablu electric fixat la priza prevăzută pentru iluminatul obișnuit în "pălincia" de lângă spațiul în care s-a turnat o remarcabilă cantitate de beton, bine amestecat din ciment și nisip fără alt efort fizic decât cel cerut de încărcarea la proporțiile corespunzătoare a celor două materiale care intră în combinație, în amestec cu apa. Tot betonul necesar pentru umplerea șanțurilor a fost pregătit după rețeta stabilită rapid și în condiții excelente.

Amestecul din rețeta stabilită e urmărit să asigure o rezistență maximă, realizând astfel din materialele turnate în șanțuri, până la nivelul solului, pe un singur plan orizontal, o rețea de mase compacte, strâns legate între ele într-o structură solidă și rezistentă, ca temelii puternice și indestructibile, din granit, andezit și beton, pentru o nouă locuință cu trei nivele din Moieșeni.

Cu energie și hărnicie remarcabilă, cu forță fizică și cu pricepere profesională, dar și cu câteva elemente tehnice moderne importante, toți cei implicați în două grupe distincte, alcătuite din gazde și muncitori calificați, au lucrat cu temeinicie, înfruntând ploaia intensă, pentru mai multe ore consecutive din această zi, când a căzut o ploaie cu mai multe rafale torențiale. Toți au lucrat cu hărnicie și fără întrerupere, ca într-o zi senină și plină de soare, realizând până la masa de seară, oferită pe întunecate, tot programul bogat și semnificativ de muncă al zilei de astăzi.

După masa de seară, substanțială și îndestulătoare, Cecilia, acum cu drepturi legale de conducător auto, s-a suit la volan și a condus acasă, la ore de noapte cei trei meșteri din Orașu Nou, având în dreapta și ca asistent și tovarăș la reîntoarcere pe prunca cea mai mică, Florica, de 11 ani.

Demn de consemnat și de subliniat acum este și faptul că în cursul lunii mai 1988, îndată după nuntă și deodată cu soluționarea pozitivă și înțeleaptă în cadrul discuțiilor survenite între membrii familiei Finta cu privire la terenul potrivit și necesar pentru amplasarea și construirea unei noi gospodării în Moieșeni, destinată celor doi tineri, Moieș

Grigor de 19 ani și soția lui Mărica de 16 ani, aceștia au devenit motorul principal, harnic și energic pentru realizarea frumosului lor vis.

În dialog permanent și înțelegere perfectă între ei, au și început după alegerea modelului de casă nouă, după placul lor, și a terenului oferit, să caute, să procure și să transporte pe vatra de construcție, toate materialele necesare: lemn, bolțari, fier beton, țiglă, ciment, nisip, balast, bolovani mari și mici, spărturi și așchii mai mari sau mai mărunte din stâncile de granit și andezit ale munților eruptivi, bătrâni, din Oaș, transportate cu autobasculanta de 10-20 tone, o încărcătură din cariera de piatră Prisăci și unificate repede pe șantier, prin liant din beton puternic, ca o singură stâncă indestructibilă, din granit, andezit și beton, drept temelie solidă și rezistentă pentru noua lor locuință mare și frumoasă, cu trei nivele și douăsprezece încăperi diferite, așezată ca un cuib de vis și fericire, într-un mediu pitoresc și sănătos.

Alături cu meșterii harnici și pricepuți, experimentați, ei nu i-au cruțat forțele lucrând cu tenacitate și temeinicie la lucrări fizice grele, sfidând chiar prin curajul și hărnicia lor și unele impedimente cauzate de intemperii.

Numai după o lună de la căsătoria lor, tinerii Moiş Grigor și soția lui Mărica, au demonstrat în chip grăitor că au acum drept grijă prioritară de zi și de noapte, construirea gospodăriei și locuinței lor, alergând, căutând, acumulând toate materialele necesare în concordanță cu modelul adoptat, ca monument de arhitectură artistică actuală, participând la muncă fizică grea, alături cu muncitorii constructori experimentați, cu un elan uluitor, izvorât din dorința și voința fierbinte de a-și vedea visurile realizate, edificând un cuib propriu, cu cea mai frumoasă înfățișare arhitecturală.

Demn de subliniat este și faptul că deși recent căsătorită și cu preocupări mai de mare răspundere personală, fiind în clasa a X-a la Școala Generală de zece clase din Negrești-Oaș, Mărica n-a părăsit școala, ci dimpotrivă, face naveta zilnică cu "locala" motorizată, la Școala din Negrești, silindu-se să se pregătească așa cum se cuvine, urmărind după aceea și un plan de calificare profesională mai înaltă, care va reclama de la ea un efort de cel puțin doi-trei ani de școlarizare specială.

121. UN MODEL ORIGINAL DE CASĂ NOUĂ DIN NEGREȘTI-OAȘ (MIGREAZĂ) ÎN MOIȘENI

Am aflat direct de la cei doi tineri, Grigor și Mărica, îndată după nunta lor, despre intențiile lor constructive. Am întrebat atunci dacă au sau nu un plan de construcție elaborat și proiectat de arhitecți calificați, pentru viitoarea lor gospodărie cuprinzătoare, nouă. Răspunsul lor a fost clar și oarecum localnic, din care am înțeles și reținut două aspecte care cred că merită să fie consemnate aici.

Ambii tineri, în înțelegere perfectă și consultare reciprocă permanentă, au procedat analitic, văzând și observând cu atenție mai multe gospodării noi, cu locuințe și acareturi anexe monumentale, realizate în tehnică și imagini arhitecturale moderne, dintre cele construite în ultimul sfert de veac în toate așezările Țării Oașului, cu locuințe având câte trei nivele, printre care Certeze deține un record excepțional, atât prin numărul mare de exemplare edificate în ultimele două decade, cât și prin varietatea și originalitatea arhitecturii lor monumentale.

Din această perieghază cu observații comparative atente, tinerii au ajuns la concluzia că, dintre toate, cel mai bine și potrivit cu dorințele lor este gospodăria medicului veterinar Dănuț Gheorghe din Negrești-Oaș, Strada 11 Iunie nr. 46. Au revenit la ea pentru o examinare mai amănunțită care le-a întărit și definitivat alegerea și hotărârea.

În consecință, ei au decis că acest exemplu de casă și gospodărie nouă este modelul cel mai potrivit și sursa cea mai bună de inspirație pentru noua lor locuință și gospodărie din Moišeni.

Cu privire la procedeul aplicat pentru rezolvarea problemei dificile care li s-a pus, trebuie spus și subliniat că cei doi tineri au procedat rațional și cu înțelepciune, luând în considerare și analizând comparativ mai multe exemplare, concrete, recent construite, recurgând adică la o cuprinzătoare experiență constructivă populară, rurală și urbană, concretizată în numeroase exemplare noi, diferențiate și originale, analizate din perspectiva dorințelor personale, și că au ajuns pe această cale la o concluzie selectivă remarcabilă prin valorile ei practice pozitive și prin calitățile ei arhitecturale și estetice originale, remarcabile. Această concluzie poate fi subliniată cu felicitări pentru perspicacitatea lor.

Casa și gospodăria medicului Dănuț Gheorghe din Negrești-Oaș nu figura printre documentele și evidențele mele științifice scrise, rezultate din cercetări de anvergură și îndelungate pe teren asupra tuturor aspectelor modului de viață complex și ale creațiilor multilaterale realizate de populația Țării Oașului, printre care structura gospodăriilor și evoluția tipologică a locuințelor constituie capitole distincte, care s-au bucurat ca și multe altele, de analize documentare sistematice, efectuate în toate așezările acestei zone, ilustrate prin exemplare tipice, din trecut și de azi, cu schițe și dimensiuni, cu descrierea materialelor și a tehnicilor de construcție utilizate, multe dintre ele întregite și prin imagini fotografice corespunzătoare.

Casa și gospodăria medicului Dănuț Gheorghe din Negrești-Oaș nu figurează în această arhivă documentară complexă și cuprinzătoare, cu descrieri, schițe și fotografii. Ea rămăsese înscrisă, prin imaginile ei deosebite și foarte originale, care-i sunt caracteristice, întipărite în memoria mea vie, așa cum sunt ele în realitate de vreo 15 ani, de când o văzusem bine o singură dată.

Purtam deci vie în memoria și amintirea mea, imaginea complexă a acestei cuprinzătoare și originale gospodării, realizată în tehnică arhitectonică nouă, cu materiale durabile și foarte rezistente, cu însușiri practice și artistice remarcabile, cu o locuință încăpătoare, elegantă și modernă, edificată pe trei nivele, care ar putea să asigure spațiu și un mediu de viață superioară, chiar și pentru o familie mult mai numeroasă decât cele patru persoane care compun astăzi familia doctorului Dănuț Gheorghe, cu soția și cei doi "coconi" ai lor: Dănuț George Claudiu, de 11 ani, în clasa a VI-a și fratele său mai mic, Dănuț Horia Gabriel de 7 ani, trecut acum în clasa a II-a.

Această imagine vie și fără documente grafice, fotografice și descriptive consemnate în scris, repusă în actualitate cu acuitate astăzi prin dorința celor doi tineri de a o folosi ca model pentru propria lor locuință și gospodărie nouă în Moišeni, își are originea într-o întâlnire întâmplătoare care a avut loc cu vreo 15 ani mai înainte, pe care eu am avut-o cu unul dintre cei mai buni dintre amicii mei oșeni, inginerul agronom Oros Petrică, originar din Moišeni și activ pe plan profesional la Baia Mare.

Pe când mă aflu la cercetări istorico-etnografice în Negrești și Țara Oașului, ne-am întâlnit în mijlocul târgului, recent transformat din sat în oraș și când inginerul Oros Petrică mi-a comunicat dorința lui de a fi împreună cu el în ziua aceea la o vizită de cunoaștere în casa nouă a medicului veterinar Dănuț Gheorghe din Negrești. Am acceptat cu plăcere invitația prietenească cu vizita pentru cunoaștere, într-o temă care era pentru mine una dintre temele de cercetare care făcea parte integrantă din program.

Cu privire la propunătorul acestei invitații, inginerul agronom Oros Petrică, originar din Moišeni, un amic prețuit, trebuie specificat și faptul că el era unicul copil la părinții săi și cel dintâi "cocon" din Moišeni care a resimțit și urmat îndemnurile către noi

orizonturi de viață materială și culturală din acest sat, unde militasem cu elan și sistematic, cu ajutorul unor nuclee dinamice și entuziaste forme din grupe de 12-14 studenți de la facultăți diferite, urmărind obiective de cercetare sistematică pentru cunoaștere și activități practice temeinice, pe plan economic, edilitar și constructiv, lucrând efectiv la realizarea lor cu obștea satului, în campanii de câte o lună, din vara anilor 1934-1937. Pe atunci "coconul" Oros Petrică se afla în clasele 3-5 din școala elementară cu cinci clase și un singur dascăl la toată școala, în comparație cu cele 20 cadre didactice prezente astăzi la aceeași școală... Dar Oros Petrică a resimțit în inima și cugetul său acele îndemnuri la progres prin cultură și absolvind școala din satul său a cutedat să se ridice, prin inteligența și hărnicia sa la studii universitare temeinice, fiind cel dintâi deschizător de drumuri noi în acest domeniu pentru viața satului Moišeni. El a făcut studii universitare aprofundate, ajungând un inginer agronom apreciat în profesiunea sa.

Întâlnit întâmplător în mijlocul târgului Negrești, el mi-a comunicat dorința și invitația de a fi împreună la o vizită de cunoaștere în casa nouă a prietenului său, doctorul Dănuț Gheorghe, indicându-i și orele potrivite, prestabilite.

În acea zi de vară, vreme de trei ore din timpul consacrat cercetărilor în Țara Oașului, am fost mobilizat împreună cu inginerul Oros Petrică din Moišeni, în casa nouă a amicului său din Negrești.

Obiectivul nostru principal l-a constituit vizitarea, cu explicații și răspunsuri la unele întrebări, a acestei locuințe noi, de curând finisată, străbătând pe îndelete cameră de cameră, pe trei nivele. Am înțeles atunci că în elaborarea planurilor și edificarea ansamblului constructiv gospodăresc, doctorul Dănuț Gheorghe avusese contribuții esențiale, sugerând propuneri și idei arhitectului și constructorilor care au condus la realizarea unui ansamblu arhitectonic monumental și original, atât în ceea ce privește arhitectura exterioară, cât și cea interioară, unde este prezentă pe terasa de la nivelul doi și o apreciată sufragerie, pusă în directă legătură apropiată cu bucătăria - sufragerie, umbrită și aerisită de terasa împodobită cu porțițe, stâlpi și balustrade modelate cu măiestrie artistică, în arta lemnului din stejar și cireș, cu forme constructive și "împistrituri" decorative, încântătoare. Pe terasă, în aceeași atmosferă artistică remarcabilă, se afla și o masă rotundă, originală, construită tot din lemn prețios, compusă din două corpuri circulare distincte, cu partea centrală fixă și cea exterioară mobilă prin rotație, purtând tacâmuri, pahare și veselă plină, până în dreptul fiecărui participant la masa respectivă, cu meniu delicios, masă a cărei funcționare lesnicioasă a fost demonstrată practic și convingător chiar după cele trei ore interesante ale vizitei de cercetare și cunoaștere.

Cu descrieri documentare, schițe de plan și fotografii ilustrative, gospodăria și locuința nouă din Negrești-Oaș, strada 11 Iunie nr. 46, a fost integrată în arhiva documentară, specială între studii, care vizează totalitatea aspectelor modului de viață și ale diferitelor creații populare multilaterale din Țara Oașului, abia în cursul anului 1988, când am consacrat cea de a doua etapă de cercetare timp de patru ore, cu observații și consemnări descriptive, asupra acestui obiectiv¹⁶¹. Era aceasta urmarea directă a discuțiilor purtate cu tinerii Moiş Grigore și soția lui Mărica, hotărâți să construiască în Moišeni o replică asemănătoare cu acest ansamblu arhitectonic modern monumental și original.

Din centrul târgului Negrești-Oaș, pe șoseaua Principală spre nord, întâlnim la o distanță scurtă de 100 m în spatele Casei de Cultură, o stradă îngustă și scurtă, numită strada Garoafelor, care se abate la dreapta spre răsărit.

¹⁶¹ La 26.VII.1988

Ceva mai înainte spre nord, tot din strada Principală, o a doua abatere spre dreapta, mai largă și prelungită până la extrema răsăriteană a orașului, este strada 11 Iunie pe care se află obiectivul nostru. Cele două căi de comunicație fac o joncțiune între ele, de la care continuă spre răsărit numai strada 11 Iunie, unde după câteva gospodării moderne, între care unele foarte recente, monumentale, mai sus de joncțiune, la nr. 46, se află situată proprietatea medicului veterinar Dănuț Gheorghe, un complex arhitectonic compus din trei corpuri distincte de clădiri, diferențiate ca stil, tehnică și proporții, și în același timp unitar și armonios legate între ele.

Corpul principal A, locuința pe trei nivele, și două corpuri mai mici destinate nevoilor gospodărești, B și C, dispuse între ele după un plan în unghi drept, sunt edificate pe două nivele.

La limita nordică a terenului de construcție parcelat în formă dreptunghiulară, pe direcția est-vest, paralel cu șoseaua, șase stâlpi zidiți din blocuri paralelipipedice de granit, fasonate manual în cariera de la Prisăci, marchează la contactul cu trotuarul străzii, limita nordică a proprietății. Între stâlpi se află fixate două porți de acces: una dublă, spre dreapta, la vest, care înlesnește accesul în garaj și totodată la câteva încăperi de la demisolul edificiului, și a doua poartă mică, către stânga spre est, care asigură trecerea pietonilor. Cele două porți fixate între stâlpii din piatră, sunt confecționate din tablă groasă de fier, fixată pe suporturi din fier forjat, modelat în diferite forme decorative, opera unor ateliere meșteșugărești, specializate, intens solicitate în prezent. Metalul este vopsit cu vopsea de ulei, în culoare similare cu cea a cerului senin.

Blocurile din granit, a căror culoare naturală era gri închis, au fost vopsite cu vopsea de ulei, negru lucitor, iar curturile lor, au fost marcate pe rosturile puțin adâncite între ele, prin linii cu vopsea de ulei albă imaculată.

Corpul de construcție principal, blocul locuinței cu trei nivele, a fost edificat pe temelii solide din granit, andezit și liant puternic de beton, într-o structură unitară și puternică, în formă dreptunghiulară (12-14 m), turnată în șanțuri adânci până la 80 cm și toate largi de 60 cm. El a fost amplasat cu latura scurtă (12 m) către nord, cu fațada principală paralelă cu șoseaua orientată est-vest și cu latura (14 m) adiacentă proprietății învecinate de la vest, și cu direcția nord-sud. Șanțurile pentru suporturile puternice și rezistente ale temelei, au fost săpate și turnate numai cu 4 m spre sud de la limita stâlpilor care marchează cele două intrări, spre fațada principală a locuinței. Este asigurat astfel accesul normal din stradă la cele două intrări, la garaj și câteva încăperi diferite din demisolul blocului de locuit, în dreapta, spre vest și pe porțița dinspre colțul răsăritean, la apartamentul principal din locuință, situat pe planșeul puternic de deasupra demisolului, pe nivelul I, precum și la casa scării interioare care asigură legăturile cu nivelele II și III.

În exterior, aceeași porțiță înlesnește toată circulația care menține legăturile cu cele trei corpuri distincte de clădire și toate încăperile lor, aflate la parter sau la nivelul II pe scara exterioară din beton armat, adiacentă peretelui sudic al corpului de clădire A, la curtea interioară precum și la grădina care ocupă partea sudică a lotului din terenul afectat acestei gospodării.

Privită de pe trotuarul opus, la ore luminoase de dimineață, în zi însorită de vară fațada casei și o bună parte din latura răsăriteană iluminate intens, apar în imaginile vizuale și în cele fotografice ca o construcție foarte solidă, înălțată pe trei planșee din beton armat, cu zidărie puternică din cărămidă bine arsă și "bolțari", cu învelitoarea tuturor celor trei acoperișuri distincte din țigla roșie, lată, de Jimbolia.

Casa apare, precum și este, ca o construcție solidă, monumentală, originală și relativ austeră, cu laturile scurte ale bazei sale dreptunghiulare orientate est-vest, cu fațada

răsăriteană, vizibilă din punctul nostru de reper pe diagonală și spatele către vecinul din vest, pe laturile lungi (14 m) ale dreptunghiului de bază ocupat pe temelia sa puternică și pe planșeul din beton armat pe care se înalță la trei nivele, fațada sa principală nordică.

Am început îndată după sosire, în lumina potrivită pentru fotografiat la orele de dimineață, fotografiile orientate spre imaginile cele mai caracteristice din arhitectura exterioară, fațada nordică a blocului de locuit. Corpul de clădire A văzut în ansamblu, cu trei nivele și unele detalii de la intrarea principală și de la balconul din lemn de stejar, artistic lucrat, adăpostit sub streșina de la nivelul III, apoi fațada laterală răsăriteană și cele două corpuri de clădire din curtea interioară, B și C, cu două nivele cu scară exterioară pentru acces la nivelul II, și bogăția remarcabilă exprimată în arta lemnului prețios, de stejar și cireș, modelat în forme estetice la stâlpii, balustradele și porțițele de la terasa corpului B, toate cioplite și încrustate cu rafinament și subtilitate. Unele imagini pun în relief monumentalitatea și originalitatea aspectului arhitectonic al corpului de clădire principal, altele exprimă legătura de continuitate cu arhitectura și arta lemnului din stejar și alte esențe prețioase, bogat și original reprezentată vreme de numeroase veacuri din trecutul Țării Oașului, în arhitectură, în unelte de muncă, în mobilier și ustensile de casă, în utilajul industriei casnice textile, în mase de uz și de măsurat, etc.

După vreo 10-12 imagini caracteristice prinse în clișee, am apăsât la butonul soneriei de la poartă, întrucât vreme de o jumătate de oră nu apăruse nimeni dintre locatarii gospodăriei, și după câteva repetiții la acel buton a apărut singurul personaj prezent acasă la orele 8-9 dimineața, cel mai mare dintre "coconii" medicului Dănuț Gheorghe, adică Dănuț George Claudiu, de 11 ani, în clasa a VI-a, aflat în vacanța mare de vară, în timp ce mama și cu fratele mai mic se aflau pentru o vizită mai îndelungată, la Carei.

M-am prezentat și am explicat succint care este scopul prezenței mele în această gospodărie după care, amabil, elevul de clasa a VI-a, fără altă ceremonie, mi-a deschis peste tot cu atenție și gentilețe demnă de subliniat și a răspuns la numeroase întrebări în legătură cu obiectivul cercetat, vreme de peste trei ore și jumătate.

Între timp medicul a fost anunțat la dispensar de către o vecină binevoitoare și îngrijorată despre prezența unei persoane străine care face fotografii în gospodăria sa. Medicul a apărut între noi doar un sfert de oră, după care s-a reîntors la treburile care îi reclamau prezența la dispensarul veterinar, convins că treburile vor merge în condiții excelente și fără prezența lui, așa precum s-a și întâmplat. Cu doctorul Dănuț Gheorghe văzusem casa în ansamblu și în detalii amănunțite, cu explicații, dar fără note scrise și fotografii, cu imagini vii, reținute doar în memorie și amintiri de la vizita de cunoaștere efectuată aici, cu mulți ani înainte, împreună cu prietenul comun, inginerul agronom Oros Petrică din Moșeni. Cunoscând persoana și preocupările sale de la vizita inițială, medicul s-a reîntors de îndată la treburile sale de serviciu, lăsându-mă în grija fiului său.

Am văzut împreună cu elevul George Claudiu Dănuț, toate elementele componente din structura gospodăriei și a locuinței, consemnând, după fotografii, unele aspecte din arhitectura exterioară și interioară, intrările principale și cele secundare, destinația tuturor celor trei corpuri de clădire, legăturile dintre ele, unele aspecte din inventarele specifice și utilizarea întregului spațiu interior și exterior, terminând cu folosirea intensă a terenului în scopuri decorative și cu deosebire în scopuri practice eficiente, prin cultivarea arbuștilor decorativi, a florilor și viței de vie și, în special prin numeroasele culturi variate și foarte rodnice din partea sudică a terenului parcelat, cu grădină mare și rodnică, de legume, zarzavaturi și pomi fructiferi.

Corpul de clădire A - blocul pentru locuințe

I. La demisol: garajul; 2. bucătăria de vară; 3. încăperea pentru congelator; 4. baie; 5. încăperea pentru încălzirea centrală, cu soba și cazanul pentru încălzit apa necesară la calorifere; 6. depozitul pentru combustibil care poate fi din lemn, sămburi colecționați de la "pălincii", frânghii uzate de la vapoare aduse de la Marea Neagră.

Din demisol este acces la casa scării de la intrarea principală, situată pe colțul nord-estic al blocului de locuit. Acesta face legătura cu cele două apartamente mari, suprapuse pe nivelul II și III.

Casa scării, ca și culoarele care conduc la încăperile celor două apartamente principale, au pereții peste tot căptușiți cu lemn prețios de cireș, tăiat în forme decorative din stighii adiacente, rânduite pe verticală.

II. Apartamentul 1: situat pe planșeul sub care se găsește demisolul, este alcătuit din următoarele încăperi: 1. bucătărie; 2. cămara cu depozit de rezerve alimentare, ambele încăperi având ușile față în față; 3. un hol lung de la care este asigurat accesul în 4. sufragerie; 5. dormitor mare, cu televizor; 6. baie micuță.

III. Apartamentul 2, mai sus, la etajul următor, care cuprinde: 1. o cameră mare cu balcon din lemn artistic lucrat, situat pe colțul nord-estic al blocului de locuit; 2. dormitor mare; 3. bibliotecă, o cameră spațioasă cu inventar bogat de caracter enciclopedic, bine selecționat; 4. un mic salonaș, foarte intim, plăcut mobilat, care invită la meditație concentrată în liniște; 5. hol lung ca și la apartamentul I și el împodobit cu multe cărți.

IV. Podul casei este folosit ca depozit pentru fructe uscate, rezerve alimentare pentru iarnă și saci cu diferite borcane.

Peste tot mobile moderne, artistic lucrate, din esențe prețioase de lemn: stejar, nuc, cireș și multe țesături din lână, în decor și cromatică specifică Oașului și Maramureșului.

O casă mare, încăpătoare, cu două bucătării, două sufragerii, două dormitoare, două saloane, două băi și o mare bibliotecă bogat înzestrată.

Cele două corpuri de construcții gospodărești - B și C - ale căror planuri adiacente formează împreună un unghi drept, sunt legate în mod armonios de corpul A. Ambele sunt construcții cu două nivele, fiind compuse din parter și etaj.

Ele satisfac unele nevoi culinare, cele legate de cultivarea sănătății și de igiena membrilor familiei, și îndeosebi cele mai numeroase treburi gospodărești propriu-zise. Accesul la nivelul de sus este asigurat printr-o scară din beton armat, neacoperită, alăturată peretelui sudic al corpului A. Această scară asigură urcarea lesnicioasă pe terasa amenajată pe planșeul din beton armat, planșeu prelungit în unghi drept, peste parterul corespunzător B și C.

Terasa deschisă, sub acoperiș parțial, prezintă o primă secvență unde se află amenajată sufrageria de vară, în aer liber, pusă în legătură sus cu bucătăria din apartamentul II. Aici este instalată și masa rotundă, originală, construită din lemn masiv, prețios, compusă dintr-un corp central fix, în jurul căruia se poate ușor învârti partea circulară exterioară, înconjurată de șase sau douăsprezece scaune masive dar artistic lucrate din lemn prețios de cireș.

Cea de a doua secvență, complet descoperită, expusă la soare, este prevăzută cu o scară metalică în formă unghiulară pe care se poate urca și apoi cobori pe câteva trepte transversale la bazinul cu apă curată, încălzită de razele soarelui, unde membri familiei și chiar prietenii lor pot face baia de vară în aer liber, și în continuare, secvența a treia, pe aceeași terasă asfaltată și acoperită cu strat de nisip curat supus și el la bătaia soarelui, pot face plajă la soare pe strat de nisip ca la mare. Apa necesară pentru umplerea bazinului de sus este obținută prin țeava cu robinet care prelungește conducta de apă de la instalația normală de apă a construcției.

La parterul corpului B, sub terasă, se află un al doilea depozit mai încăpător pentru rezervele de combustibil, necesare la încălzirea apei pentru calorifere, o cameră pentru depozit cu saci de porumb boabe, un coridor lung cu saci, trei încăperi mai mici ca depozite pentru diferite unelte: furtun pentru udat la grădină, unelte agricole, grătare pentru pregătit fripturi afară în curte sau la iarbă verde, și în continuare un coteț pentru găini.

În corpul de construcție C, și el tot cu două nivele, sunt sus depozite de furaje, depozite pentru rezerve alimentare necesare iarna: ceapă, usturoi, varză, cartofi. În podul de deasupra grajdului se află lăzile cu ceapă și usturoi, puse la uscat.

Jos, la parter, în același corp C, se află un coteț pentru porci și grajdul pentru animalele cornute mari.

Printre animalele domestice, trebuie menționată o vacă din rasa brună de Maramureș, furajată sistematic, la care medicul veterinar Dănuș Gheorghe este coproprietar cu alte patru familii de muncitori veterinari, din serviciul dispensarului Negrești, îngrijită la dispensar după prescripții adecvate, care dă o producție zilnică de 16-18 litri de lapte, împărțită în cote egale între cei cinci coproprietari.

Preocuparea permanentă pentru vegetația de înfrumusețare estetică și pentru cea practică, utilă, este ilustrată din plin în această gospodărie prin arbuștii și florile decorative care ocupă spațiul destul de restrâns dintre șosea și fațada principală a locuinței respective, care împodobesc și înfrumusețează intrarea acestei locuințe, linia răsariteană a aleei care conduce de la porțiță spre curtea interioară și grădină, la contactul cu proprietatea vecină, printr-un remarcabil de frumos șir de margarete mari, albe, și butucii de viță cu liane lungi, încărcate cu ciorchine de struguri, suspendate de suporturi metalice înălțate până sub streșina casei vecine și mai cu deosebire în grădina de zarzavaturi, legume și pomi fructiferi din soiuri alese, care ocupă mai mult de o treime din suprafața totală sudică a lotului pe care se află această gospodărie. Aici găsim o grădiniță mică pentru legume și zarzavaturi, cu: morcovi, mărar, pătrunjel, roșii și castraveți și o suprafață mult mai mare cu pomi fructiferi: meri, peri, vișini, cireși, pruni, coacăze roșii, zmeură, "agriși sălbăticiți", încărcăți la data vizitei cu fructe coapte de culoare verde în dungi și nuanțe gălbui, sferoidale, mai mari decât aluna și foarte gustoase, probate la inițiativa spontană a interlocutorului meu George Claudiu Dănuș, în timpul explicațiilor date la masă pentru note scrise, sus în sufrageria de vară.

La limita sudică a grădinii se află culturile de lucernă și trifoi (luher), care asigură rezervele necesare de nutreț, pe o porțiune din terenul disponibil, cu ceva mai lungă decât suprafața construită.

Cap. XVII Schimbări în timp

Deși cu structură obligatorie, statornicită după experiențe tradiționale și origini ancestrale, precum rezultă din succesiunea aspectelor descrise până acum, la o analiză mai amănunțită, rezultă cu destulă evidență că după anii 60-70 ai secolului nostru, când au intrat în uz construcțiile vastelor improvizații temporare din lemn recuperabil, "saivanele", și apoi construcțiile de parter, vaste hale realizate din materiale rezistente și durabile, "casele pentru nunți", care au oferit spații largi și comode pentru adăpostirea ambelor "oști" cu nuntași mult mai numeroși, grupați laolaltă în jurul celor 2 miri, unele schimbări profunde au survenit în structura ceremonialului tradițional, în unele aspecte care dăinuiau de foarte

multă vreme și care păreau imuabile, pe când alte aspecte au continuat să persiste precum erau de multe veacuri, dar amplificându-se în ultimii ani.

MIRE ȘI MIREASĂ ÎN COSTUME TRADIȚIONALE

Timpul consacrat desfășurării tuturor aspectelor acestui ceremonial complex a rămas aproximativ concentrat la 3 zile, cu tendințe de scurtare mai recent. În ceea ce privește zilele din cursul săptămânii consacrate organizării nunților, după obișnuințele din

trecut care indicau zilele de marți, miercuri și joi, cu evitarea perioadelor de posturi, au fost statornicite în cursul acestui veac pentru zilele de sâmbătă, duminică și luni, regulă practică astăzi fără excepții.

Creșterea spațiului necesar adăpostirii spectacolului nunților, a suprimat însă alternanța obligatorie din trecut între "masa mare" de la mireasă, unde numai ceata mirelui era "omenită", fiind așezată "pe după masă", în vreme ce ceata miresei era obligată să facă serviciile de gazde, pe când la "masa mare" de la mire nuntașii din "oastea mirelui" erau paharnicii și gazdele de serviciu pentru "oastea miresei".

Pregătirile pentru desfășurarea evenimentului angajează paralel ambele familii încuscrute și rudeniile lor apropiate, ca ajutoare. Unele treburi prealabile desfășurându-se în timp mai îndelungat, vreme de o lună de zile și chiar două, cu similitudini sau identități în acțiuni, dar și cu diferențieri între sarcinile celor două familii de nuntași.

Un timp îndelungat este necesar, spre pildă, pentru confecționarea și împodobirea costumației specifice, deoarece mirii sunt obligați să îmbrace haine cu totul noi, la nunta lor, în mod deliberat confecționate pentru nuntă, după regulile impuse de portul popular specific, de mare sărbătoare, cu maximă grijă pentru frumusețe, și care după rânduielile tradiționale se păstrează în lada de zestre până la adânci bătrânețe și sunt gata oricând să fie îmbrăcate pentru ultimul drum, când un asemenea eveniment survine în chip implacabil.

Evident, faptul constituie una dintre dificultățile întâmpinate de cercetătorii-colecționari de port popular pentru muzee, cu tentative fără succese în năzuințele lor, când se întâmplă să descopere supraviețuind după 80-90 de ani și mai mult, prin lăzile bătrâne, veritabile capodopere din acest domeniu ca și din cel al țesăturilor decorative, sortite și ele putrezirii deodată cu sicriile din lemn, în gropile de înmormântare.

Dar cunoștințele tehnice specifice și o serie de materiale și obiecte de mai multă vreme confecționate, sunt necesare pentru ceea ce se cheamă "găteala miresei", un episod central care implică împletirea părului lung și bogat al miresei, anume îngrijit vreme îndelungată în vederea acestui eveniment.

El este lucrat după o tehnică arhaică, originală, sub forma unor plase împletite din suvițe mărunte de păr grupate în jurul capului, apoi în două "aripi" peste urechi și o "coadă" lată peste spate, prelungită până mai jos de talie, toate împodobite cu multe șiruri policrome de mărgel, așezate în jurul gâtului, și cu diferite forme de giuvaieruri realizate din mărgeluțe policrome minuscule, rânduite pe cununa din "barșon" roșu, combinate cu o serie de floricele naturale și circa 25 exemplare din seria frumoaselor "zgărdane" și "lățițare" împletite pe 9 sau 19 fire de ațe, rânduite cu migală și răbdare într-un decor policrom armonios, expresiv, prevalent geometric, cu imagini stilizate de flori și păsările sau motive simbolice, într-un aranjament de ansamblu care reclamă, cu toate aceste materiale anticipat adunate, o muncă îndelungată, executată cu mare răbdare și dexteritate în noaptea de vineri din ajunul nunții, de către una sau chiar două meșterițe versate, tot mai rare astăzi.

Cele 25 "zgărdane" care acoperă coada lată de la spate într-o succesiune paralelă, bine fixată pe suportul lor, grupate în tot atâtea modele diferite, prezintă o mare diversitate de culori armonioase și motive combinate într-o imagine artistică nemaîntâlnită altundeva!

"Zgărdanele" sunt de regulă împrumutate dintre cele mai frumoase exemplare aflate în uz la făuritoarele lor, fete mari ori neveste dintre cele mai tinere.

Pe același plan ca importanță este situat, la casa mirelui, în primele ore ale dimineții de sâmbătă, adică în prima zi de nuntă, episodul confecționării steagului de nuntă. Atunci stegarii, cu ajutorul a 10-15 "druște", fete mari între 14 și 20 de ani, selecționate de ei din ceata fetelor mari existente în sat, pe baza unor criterii de rudenie, prietenie cu mirii

și de îndemănare, lucrează efectiv împreună cu stegarii la confecționarea steagului de nuntă, din materialele pregătite dinainte, în mai multe zile anterioare.

Steagul de nuntă este absolut necesar la desfășurarea întregului ceremonial al nunții, la toate episoadele și evenimentele din cursul celor 3 zile și 3 nopți ale nunții. Operația de aproape o jumătate de zi pentru confecționarea lui în colectiv, încheiată cu probe practice și controluri sub raport estetic și în ceea ce privește trăinicia lui tehnică, sarcină care privește pe cei doi miri, este încheiată cu masa obligatorie acordată de către socrul mare la casa mirelui, în cinstea celor doi stegari, a "druștelor" și a celor 2 ceterași care au asigurat în acele ore de activitate susținută o atmosferă de veselie și bună dispoziție, ca un bun îndemn și stimulent, și au oferit stegarilor momente potrivite pentru îndeplinirea obligațiilor lor, de a răsplăti prezența și activitatea "druștelor" prin câteva dansuri cu muzică oșenească, dansuri de perechi "în doi".

Să consemnăm și faptul că aceste două episoade obligatorii la toate nunțile, "găteala miresei" și "confecționarea steagului" au ecouri adânci în viața satelor din Țara Oașului, unde decesul prematur al fetelor mari și al feciorilor încă necăsătoriți, indiferent de cauzele acestor decese, antrenează la înmormântările respective obligații rituale, concretizate prin împodobirea fetelor ca mirese și prin prezența stegarului cu steagul de nuntă, în alaiul de înmormântare al feciorilor, îndeplinându-se astfel, în mod simbolic, ciclul întreg ale celor 3 faze distincte dar strâns înlănțuite din viața fiecărei ființe umane, concretizate și caracterizate prin complexe ceremoniale și ansambluri rituale distincte, privind: nașterea, căsătoria și moartea, momente care fac parte integrantă din însăși natura existenței tuturor oamenilor, în existența lor eternă, sub forma ciclurilor trecătoare, efemere, ale vieții...

Unele lămuriri și precizări au fost obținute prin întrebări cu răspunsuri de la informatori, cunoscători prin experiența practică, directă. Folosim o notă consemnată în 1935: "În ziua nunții, la amiază, toată "oastea" mirelui cu părinții, nănașii, ceterașii și alte rudeni apropiate, se duc la părinții miresei ... și au făcut, la mireasă, un prânz, după care au jucat un joc-două! După amiază se duc cu toții la mire. Aici îi bagă pe după masă și fac un prânz mai mare. După aceea joacă, când stau mai mult, până sâmbăta sau luni sara! Și părinții miresei și ai mirelui ș-au chemat oamenii aleși! Petrec până-s sătui de nuntă și de băutură și de tăte cele! Și nunta s-o gătat!"

Și o consemnare mai recentă și mai laconică, din Cămârzana: "Nunta se face la casa miresei marți și la mire miercuri, de la biserică se duc la mireasă cu tot alaiul. Fac un joc, două, ș-apoi nuntașii se duc acasă. Și alaltă-zi vin la mire să se pregătească pentru partea a doua! Ceterașul mirelui se află în mijlocul alaiului și cântă tăt drumul... Oastea miresei, cu ceterașul ei, a rămas la casa miresei, unde cântă și joacă până în ceia zi!" (Costea Ana, 103 ani, Cămârzana, 7.III.1978).

Dar să ne reîntoarcem, după 43 de ani, la Moišeni: "După cununia religioasă alaiurile se reîntălnesc la casa miresei, unde se servește masa pentru ceata mirelui, vreme de 4 ore, urmată de 3-4 dansuri oșenești, cu muzică din "ceteră", apoi cele 2 cete se despart: ai miresei rămân acolo, ai mirelui, cu alai, se duc la casa mirelui!"

Un moment important are loc la reîntoarcerea nuntașilor de la cununia religioasă la casa miresei. Acesta trebuie subliniat pentru complexul său de rituri arhaice, care sunt săvârșite în acele momente. La intrare, în fața casei miresei, se află așezată o masă mare pe patru picioare pe care sunt rânduite câteva obiecte și elemente implicate într-un ritual complex, cu istorie îndelungată, care se desfășoară în trei faze succesive diferite, dar într-o înlănțuire continuă.

La sosirea alaiului, pe masă se află: o doniță din lemn sau un "zider din badoc", o căldare metalică, plină cu apă, alături cu donița sunt două blide din ceramică sau din faianță, unul plin cu apă sfințită și al doilea plin cu boabe de grâu curat. Lângă blidul plin cu grâu este o "ștergură" decorativă, o țesătură de dimensiuni medii, cu frumos decor policrom, valoroasă lucrare de artă populară, dintre cele utilizate la împodobirea interiorului casei. Pe aceeași masă se mai află "pita miresei", un colac ritual, cu mare măiestrie lucrat, împodobit cu decor expresiv în altorelief, pe fața lui superioară, realizat din cocă de grâu proaspăt frământată. Este modelat cu multă mișală și copt într-o tavă metalică rotundă cu circa 50-60 cm în diametru. În decorul lui bogat și frumos distingem imagini de flori, păsărele în zbor și motive simbolice.

În ceea ce privește apa din donița sau "ziderul" plin, Costea Ana precizează că vasul a fost umplut cu apă proaspătă de la fântână, în care s-a turnat apă sfințită, aghiasmă, păstrată de la Rusalii sau de la Bobotează, două sărbători mari, tot de atunci provenind și grâul din blidul alăturat.

Între personagiile principale, din fruntea alaiului, se află cei doi miri, perechea nănașilor, tarostele și cei doi ceterași, precum și cei doi "stegași". Subliniem faptul că nașul poartă și la reîntoarcere către casa miresei, pe umărul său stâng, sarcina sa grea dar foarte decorativă, cu cei doi colaci mari și grei, "colacii miresei". Ei sunt legați împreună simbolic cu trei "șterguri" mici și o "ștergură" mare, învăluți în "măsoaia păștii", toate țesături populare de mare valoare estetică. În lăcașul potrivit de la confecționare, în centrul celor doi colaci suprapuși, este bine fixată "osia carului", o sticlă de un litru plină cu licoare din prune bine coapte, fermentate și dublu rafinate.

La sosirea în fața casei, mireasa prinde la subsioara stângă "pita miresei" și cu dreapta "pămătuful" de busuioc înmuiaț bine în blidul cu apă sfințită și stropește peste tot alaiul și peste mulțimea nuntașilor, în direcția celor 4 puncte cardinale, în timp ce grupul specificat mai sus, începe să se rotească de la dreapta la stânga în jurul mesei, de trei ori consecutiv. Tot în același clipe, doi verișori "dulci" ai celor doi miri, feciori necăsătoriți, ridicați față în față pe două scaune așezate lângă masă, către intrarea în casă, țin amândoi de același colac, cu mâinile ridicate în formă de cerc cât mai sus posibil, formând astfel un arc de cerc pe sub care trece alaiul în rotirile sale de trei ori în jurul mesei. În același timp alți doi-trei feciori dintre rudeniile mirilor, care urmează de aproape grupul principal din fruntea alaiului, fac salturi și eforturi să prindă colacul ținut sus și să dispară cu el. Cei doi verișori dulci l-au apărut cu grijă și îndată după încheierea celei de-a treia rotiri în jurul mesei, au tras de colaci în două sensuri opuse, l-au frânt în două jumătăți, au sărit de pe scaunele lor și s-au grăbit să fugă în două direcții opuse, mâncând din colacul respectiv și împărțind și altor tineri prezenți în calea lor.

Tot în aceleași momente în care mireasa stropea cu pămătuful de busuioc, tarostele, acoperindu-și mâna dreaptă cu ștergura decorativă de pe masă, a prins cu stânga blidul plin cu boabe de grâu și a aruncat mai multe mânuri de boabe de grâu peste mulțime, peste curtea și acareturile gospodăriei și peste grădina vecină. Apoi mirii împreună au dus donița plină cu apă la rădăcina unui pom fructifer mai tânăr din grădină, au împins-o deodată cu piciorul și au răsturnat-o la rădăcina aceluși pom.

Stegarul a fost cel dintâi care a pătruns în casa împodobită pentru nuntă, a golit-o de orice prezență umană, a așezat steagul jos lângă partea interioară a pragului și paralel cu el, peste care au trecut cei doi miri.

Înăuntru casei, în camera cea mai spațioasă și mai frumos împodobită, a avut loc cel de-al treilea ritual complex de la această nuntă, când în jurul unei mese mari, pe care nașul depusese îndată după intrare "calacii miresei", aflați în tolba lor artistică, originală, și

s-a integrat împreună cu mirele și mireasa într-o roată impresionantă de feciori și “boresari” mai tineri, puternic strânși corp lângă corp, dans dezlănțuit după tactul specific al muzicii ceterașilor, cu “străgete” declamate în versuri, cu salturi și lovituri ritmice din piteni și din palme, un dans concretizat prin fascinanta și impresionanta lui energie ritmică perfectă, într-o sincronizare armonioasă a tuturor mișcărilor coregrafice, a tuturor tonurilor muzicale și versurilor declamate, dând impresia unui singur dansator versat, multiplicat la dimensiunile unui grup compact de 35-40 bărbați, care execută 3 rotiri concentrice consecutive, în jurul aceluiași mese pe care tronează în legăturilor lor artistice “colacii miresei”, suprapuși și bine fixați prin “osia carului” din centrul lor. În acest cerc bărbătesc compact, alcătuit din feciori și boresari mai tineri, cate se rotește cu energie ritmică armonioasă uluitoare, singura participantă dintre femei este mireasa, cu totul remarcabilă atât prin costumația și găteala ei specifică, originală, cât și prin capacitatea de adaptare și integrare perfectă în ritmul unui asemenea dans bărbătesc.

Întregul alai și toate ritualurile care s-au succedat aici, în trei faze înlănțuite într-o unitate fascinantă, sau desfășurat mereu pe fundalul melodiilor instrumentale, cu rezonanțe arhaice ale ceterașilor, amplificate prin ritmul sacadat, tropotit al pașilor dansatorilor “pe mare și pe mânăunțâl”, dar și prin cadențele ritmate pe tonuri muzicale ale “țâpuriturilor” și “strigăturilor”, ale “horilor” și ritmurilor bățăilor din palme și din piteni ale dansatorilor, un ansamblu alcătuit din elemente și creații artistice din trei domenii distincte, din izvoare diferite, dar contopite și profund armonizate într-un ansamblu artistic unitar și foarte original în care supraviețuiesc, peste milenii, urmele încă vii ale cultului solar și riturile fertilității.

Summary

The performance of wedding from the Land of Oaş is a book in which the ethnograph researcher Gheorghe Focşa makes a laborious presentation of a traditional wedding party in Oaş, considering this major moment of human existence like an ethnographic phenomenon beeing the most important in proportion, diversity, complexity and in the meaning of its socio- economic, moral, artistic and folkloric manifestations.

Shared in 3 parts, the book represents a real etno- historic document in wich can be find ancestral traditions, folklore, folk art, information about the character of the people from Oaş, their system of social relations, the way of having their proper philosophy about life, their love for " The land of Oaş", their evolution on socio- economic and cultural plan.

The wedding in Oaş lasted 3 days and 3 nights, it was a spectacular ceremonial, the wedding ritual concentrating in its structure many acts with a magic character. In the archaic Romanian society the wedding ritual had transcendental values what symbolized "the wedding of the sky with the land", the link between human and divine.

The whole performance of the wedding is, made up of specific moments: making the wedding flag, the knot- shaped bread, the dressing of the bride, the dance of the bride with the girls from the village, "the circle" of men, the asking of the bride, the asking of the bridegroom, the wedding feast, the shouting of the presents.

The wedding in the Land of Oaş has particular characteristics, what have been transmitted in time from one generation to another, thus inheritting the values of the Romanian spiritual civilization.

Glosar**a**

- adătui, a - a păcăli, a lăsa să aștepte
- ai - usturoi
- alean - încet
- amelechiu - etaj
- arșân - hârleț

b

- badoc - tablă galvanizată
- balț - batic pus pe capul miresei după cununia religioasă
- barșon - catifea
- bărbânoc - arbust cu frunze permanent verzi
- bef - salată boeuf
- besăzi - vorbe, discuții
- birău - primar
- bâlii - tulpinile de porumb
- boace - sarmale
- bocotan - bogat
- boresar - bărbat tânăr însurat
- boturi - buchete de flori din ramuri verzi
- bulciug - versuri de rămas bun, iertăciune
- bumbuști - elemente decorative din lână, de formă rotundă

c

- carâmb - răboj; bucată de lemn pe care este încrustată cantitatea de lapte mulsă la sâmbra oilor
- ceanoc - unitate de măsură etalon pentru lapte, aproximativ un sfert de litru
- celui, a - a păcăli
- ceteră - vioară
- cheară - război de țesut
- chicăzui, a - a curăța; a defrișa
- chischineu - batic; broboadă decorativă pentru cap
- ciangauă - clopoței rotunzi din bronz
- ciopoare - turme de oi
- cipcă - dantelă
- ciunta, a - a tăia; a sfârși
- ciuturcă - rădăcină de copac putrezit
- cârmăzele - resturi
- câtingan - încet
- cocie - trăsură
- coldui, a - a cere milă; a cerși
- coptături - prăjituri
- corbace - frâie
- cototori - oglinzi
- cotune - armată
- credințare - logodnă
- cușăi, a - a gusta

curechiu

- varză

d

dejă

- vas de lemn

dipt

- pentru că; de aceea

druște

- fete mari care pregătesc steaguri de nuntă

duhăni, a

- a fuma

dumicați

- mărunțiți

f

fancuri

- gogoși

fășcăi, a

- a fluiera din degete

fodre

- volane, dantele

furcuțe

- furculițe

g

găzdaci

- bogați

gărdane

- zgărzi

ghini, a

- a veni

giurincă

- vițea

greluși

- greieri

groștior

- smântână

grumaz

- gât

gutașă

- șmecheră, isteță

h

hăcuite

- tăiate, tranșate

hiretici

- nervoși

hădă

- urâtă

horgalină

- bătrână

hori

- cântece

i

igliță

- ac de croșetat

iosag

- învoială

î

împistriți

- ornați, decorați

j

jambră

- cocă de grâu îndulcită

l

lătițare

- zgărzi late

lepedeu

- cearșeaf

lodbe

- bucăți lungi de lemn, despicate dintr-un trunchi de copac, cioplite cu secura

lozie

- specie de salcie sau răchită

m

magă

- deși, cu toate că

marhă

- animal domestic cornut

mas

- găzduire

mădăli, a

- a dezmierda

măsoaie	- față de masă
mgni	- cred că...
mierță	- vas pentru măsurat cereale
mulătui, a	- a petrece, a sărbători

n

nealcoșă	- mândră, încrezută
nepostite	- permise, neinterzise

o

oboroc	- șopron
ocări, a	- a batjocori, a ironiza
odor	- curte, grădină
oiagă (vezi uiagă)	

p

paprică	- boia de ardei
pănoji	- pănușii de porumb
păr	- cașmir
păsat	- porumb măcinat mărunț
perți	- elemente decorative în dungi, de diferite culori
picioci	- cartofi
pindileu	- fustă de pânză de cânepă sau bumbac, țesută în casă
plaivaz	- creion
plăsea	- cele două părți din metal, os sau lemn, care acoperă mânerul unui cuțit, pumnal, etc
ponoare	- râpi, hogașuri
porjoliți	- prăjiți, arși
potici	- prăvălii
pranic	- unealtă din lemn, folosită la spălatul și bătutul rufelor (mai)

r

ratotă	- ouă papară
răstăuțe	- tăiței
rășcaș	- orez
rât	- movilă de pământ; teren
ruși	- trandafiri
rumini, a	- a se farda pe obraz

s

saivan	- cort de dimensiuni mari
sălaș	- sicriu
sămălui, a	- a socoti, a gândi
sbârcele	- grupuri de flori artificiale
sbghera, a	- a plânge
sdrahoană	- voinică
sfădi, a	- a certa
sfârtică	- ruptă, zdrențuită
sirepi	- iuți
snagă	- fire, năravuri

socăcițe	- bucătărese
strecători	- pânză de cânepă țesută mai rar, folosită la prepararea cașului
străgete	- orașii
struț	- buchet de flori naturale sau artificiale, folosit pentru decor

S

șatră	- prăvălie
șleiga	- unealtă folosită în munca forestieră
șogori	- cumnați
șohan	- niciodată
ștrafuri	- căruțe

T

talger	- farfurie
tălni, a	- a (se) potrivi
tătăișe	- cumnate
techerghiu	- golan, vagabond
temeteu	- cimitir
terși	- arbore tânăr, rezistent
ticală	- om păcătos, blestemat
ticni, a	- a pica bine; de folos
tocană	- mămăligă
turtă	- prăjitură, tort

Ț

țâpurituri	- orașii; cântece
------------	-------------------

U

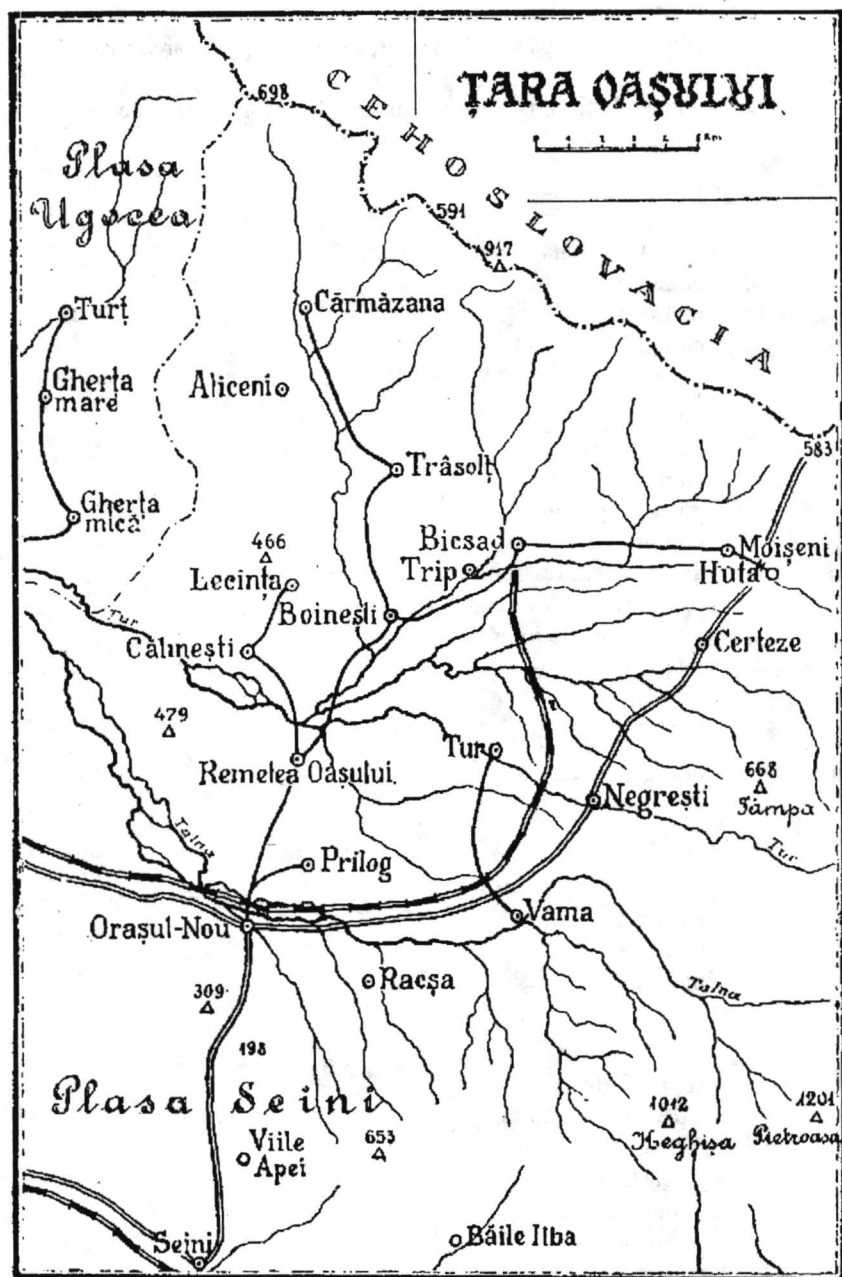
uiagă	- sticlă
-------	----------

V

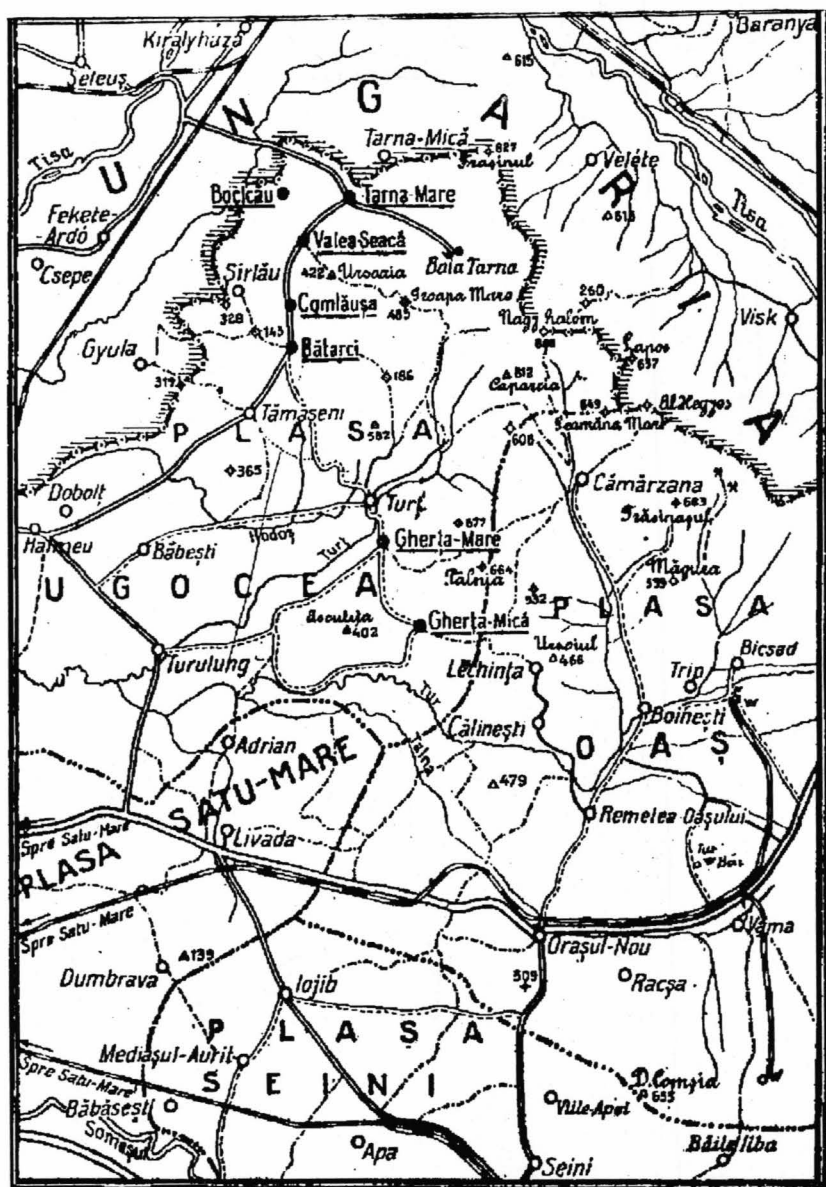
văjniceri	- păcurari
văjiți	- potriviți
vurghini	- prăjini

Z

zadie	- șorț
zamă	- supă, ciorbă
zăli, a	- a presăra (se zălește)
zbghera, a (vezi sbghera)	
zider	- găleată, căldare
zigană	- voinică, sănătoasă
zini, a	- a veni
zongoră	- chitară

ȚARA OȘULUI - 1930

UGOCEA - 1942

"... În câte o făpuritură din Țara Oașului eu văd rezumatul întregii noastre culturi, cu trecerea ei de la natură la rostire și întruchipare artistică. Chiotul inițial este încă natură: dacă vrei, este ceva de ordinul cântecului privighetorii, sau mai de grabă al privighetorului, un cântec despre care naturaliștii ne spun că nu e intonat pentru poeți, ci doar pentru ca pasărea să anunțe în felul acesta că a pus stăpânire pe un loc, iar ceilalți s-o lase acolo în rostul ei. Dar chiotul nostru - care și el este un fel de a spune: ascultați-mă, fraților, faceți-mi și mie loc în lume - trece în cuvânt, în vers, în logos, și devine astfel, dintr-o răsuflare, parcă altceva. Se preface într-un cântec care ar putea să țină cât lumea..."

CONSTANTIN NOICA

